

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

БІДНОШИЯ Ю.І., ДИКА Л.В.

**ГОВІРКИ
БОРИСПІЛЬЩИНИ**

**СУЧАСНІ ДІАЛЕКТНІ ТЕКСТИ
ТА ПАМ'ЯТКИ МОВИ**

Київ

2008

УДК 811.161.2'28 + 811.161.2'0
ББК 81.2 УКР-67
Б 59

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту української мови НАН України

Відповідальний редактор:

В.В. Німчук, член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор

Рецензенти:

І.П. Чепіга, кандидат філологічних наук

М.Г. Железняк, кандидат філологічних наук

Бідношия Ю.І., Дика Л.В.

Б 59 Говірки Бориспільщини: Сучасні діалектні тексти та пам'ятки мови. – Київ: Інститут української мови НАНУ, 2008. – 480 с.: іл.

ISBN 966-02-4061-9

У книзі представлено діалектні тексти зі старожитніх говірок Бориспільського р-ну Київської обл., записані та затранскрибовані авторами у 1996-2006 роках, а також пам'ятки мови з Бориспільщини ХІ – середини ХХ ст.

Для мовознавців, студентів-філологів, істориків, етнографів, усіх, хто цікавиться українською мовою і краєзнавством.

ISBN 966-02-4061-9

© Бідношия Ю.І., Дика Л.В., 2008

Від авторів

Пропонована увазі читачів книга поєднує в собі збірку діалектних текстів і хрестоматію пам'яток мови з невеликої, але важливої для східнослов'янського етноглотогенезу території – Бориспільщини. Територію цю обрано для дослідження з огляду на виняткову цінність діалектних даних околиць Києва, а також із міркувань еколінгвістичних – у зв'язку зі швидкою нівеляцією говірок районів, прилеглих до столичного мегаполіса.

Книга складається з двох частин і «Додатків». У першій частині подано діалектні тексти з вісімнадцяти старожитніх говірок Бориспільщини, записані та затранскрибовані авторами у 1996-2006 роках, у другій частині – пам'ятки мови з цієї території (від ономастичних свідчень літописів XI століття до матеріалів організованої 1949 року Інститутом мовознавства діалектологічної експедиції в Бориспільський район). Пам'ятки мови дозволяють представити досліджувані говірки в діахронічному плані, простежити динаміку їхнього розвитку. Кілька говірок (села Іванків, Гнідин, Вороньків, колишнє село Осокорки) мають текстову репрезентацію з середини XIX століття (переважно в матеріалах «Трудов...» експедиції П.П.Чубинського), село Вишеньки – з кінця XVIII століття (твори Івана Некрашевича), Бориспіль – з початку XVII століття («Акти Бориспільського мейського уряду»). У «Додатках» уміщено уривки з творів письменників, які народилися й вирости в досліджуваних населених пунктах; найпоширеніші прізвища на Бориспільщині в кінці XIX – на початку XX століть; перспективний план розвитку району, який показує етапи прискореної урбанізації й кардинальну зміну складу населення, що неминуче призведе до зникнення старожитніх говірок Бориспільщини як діалектного континууму.

Автори прагнули створити міждисциплінарну працю, яка слугувала б надійним первинним джерелом для мовознавців, матеріалом з діалектології та історії мови для студентів-філологів, а також була б цікавою історикам, етнографам та всім, хто небайдужий до української мови і краєзнавства.

Підготовці видання на різних етапах сприяли член-кореспондент НАН України професор В.В.Німчук, професор П.Ю.Гриценко, професор Януш Рігер та професор В.М.Мойсієнко, яким автори з приємністю складають подяку. Автори щиро вдячні рецензентам видання кандидатам філологічних наук І.П.Чепізі та М.Г.Железняку. Основою книги є діалектні тексти, тож вона була б неможлива без прихильного ставлення носіїв говірок до роботи діалектологів; автори дякують усім інформантам за доброзичливість, гостинність і витрачений час.

Вступ

Видатний діалектолог Я.В.Закревська писала 1997 року, що українських діалектних текстів «зібрано вкрай мало»¹ і що «підготовка діалектних текстів належить до найбільш трудомістких і складних праць»². Значення ж таких текстів, на думку І.В.Сабадоша, неоціненне, оскільки «з погляду повноти інформації про говірки мовознавці, в тому числі, очевидно, й лексикографічні, праці не можуть повноцінно конкурувати з якісно записаними й точно транскрибованими діалектними текстами»³. 2004 року П.Ю.Гриценко констатує: «Текстовий напрям дослідження діалектної мови поступово стає домінантним»⁴. Такий підхід характерний не тільки для сучасної української діалектології, а й для славістики загалом; наприклад, російські дослідники В.О.Гольдін та О.Ю.Крючкова зазначають: «Сучасний стан у діалектології характеризується підвищеною увагою до особливостей текстового втілення діалектів, до характеру діалектної картини світу, до специфіки комунікації на діалекті»⁵.

Вибір говірок Бориспільщини для нашого текстографічного дослідження зумовлений кількома чинниками. Насамперед це особлива цінність діалектних даних околиць Києва; В.В.Німчук так оцінює роль цієї території для східнослов'янського етноглотогенезу: «Давньоруська мова була динамічною єдністю діалектних масивів <...> Ймовірно, багато інновацій поширювалося з середньої Наддніпрянщини, де була розташована столиця Давньоруської держави – Київ, або за її посередництвом»⁶. Першочерговість фіксації даних говірок навколо столичного мегаполіса пояснюється також еколінгвістичним підходом – адже ці говірки на наших очах нівелюються, зникають як діалектний континуум. Важливою обставиною стало й знання «зсередини» однієї з досліджуваних говірок: для Людмили Дикої говірка села Любарці є рідною, Юрій Бідношия з 1995 року завдяки родинним зв'язкам регулярно спілкується з багатьма носіями цієї говірки. Текстографічне дослідження говірок Бориспільщини раніше практично не проводилося (у

¹ Закревська Я.В. Рецензія на: Говірки Чорнобильської зони: Тексти. – К., 1996. – 358 с. // Записки НТШ. Том ССХХІV. Праці філологічної секції. – Львів, 1997. – С. 690.

² Там само. – С. 692.

³ Сабадош І.В. Збагачення української діалектології (рецензія на: Говірка села Машеве Чорнобильського району. – Ч. 1-3. – К., 2003) // Українська мова. – 2004. – № 4. – С. 112.

⁴ Гриценко П.Ю. Діалектний фонофонд як джерело інформації про українську мову // Гриценко П.Ю., Малахівська О.А., Поістогова М.В. Український діалектний фонофонд. – К., 2004. – С. 7.

⁵ Гольдин В.Е., Крючкова О.Ю. Диалектний текстовый корпус как источник изучения культурно-когнитивной и коммуникативной специфики диалекта // Актуальные проблемы русской диалектологии: Тезисы докладов Международной конференции 23-25 октября 2006 г. – М., 2006 – С. 49.

⁶ Німчук В.В. Південні давньоруські говори – основа української мови // Історія української мови: Хрестоматія / Упоряд. С.Я. Єрмоленко, А.К.Мойсієнко. – К., 1996. – С. 266.

XX ст. опубліковано лише 3 сторінки діалектних текстів з села Мартусівки Бориспільського р-ну, до того ж у записі від руки; див. факсиміле на с. 397-400 нашого видання).

Археологічна карта Бориспільського району рясніє позначками пам'яток різних культур: від палеолітичних стоянок до літописних містечок доби Київської Русі¹. Східнотшинецьку культуру XVI-XI ст. до н.е. «більшість археологів та лінгвістів вважають ядром найдавнішої слов'янської спільноти»²; до цієї культури належить могильник поблизу с.Вишеньки. Рання слов'янською називають зарубинецьку культуру (III ст. до н.е. – II ст. н.е.); до неї належать поселення, розкопані в селах Вишеньки, Гнідин, Кийлів³. Отже, є підстави говорити про наявність слов'янського (і протослов'янського) населення на цій території протягом щонайменше трьох тисячоліть. Писемні й археологічні джерела засвідчують існування на території Бориспільського району багатьох укріплених поселень часів Київської Русі: у Борисполі, Воронькові, Головурові, Іванкові, Любарцях, Процеві, Старому⁴. Історичну інформацію про досліджувані говірки подаємо в *таблиці 1*.

Магнітофонні записи говірок Бориспільщини ми здійснюємо з 1996 року. Нині маємо понад 140 годин аудіозаписів із 24 населених пунктів Бориспільського району Київської області; частина наших записів з 12 сіл району (Глибоке, Горобіївка, Жовтневе, Іванків, Любарці, Мала Стариця, Ревне, Рогозів, Сеньківка, Сошників, Старе, Сулимівка) зберігається у відділі діалектології Інституту української мови НАНУ, див. реєстр фонофонду⁵.

У ПЕРШІЙ ЧАСТИНІ книги подаємо транскрибовані тексти з 16 старожитніх сіл Бориспільського району (у тому числі затопленого водосховищем села Рудяків), а також з міста Борисполя та з прилеглого до Бориспільського району колишнього села Осокорки, яке нині входить до Дарницького району Києва. Представлено мовлення 22 інформантів (15 жінок, 7 чоловіків), що належать до старшого покоління (1908-1937 р.н.; єдиний виняток – інформант 1958 р.н.), усі – корінні мешканці своїх населених пунктів. На одну говірку припадає від 5 до 27 сторінок; найбільший обсяг мають транскрибовані тексти з сіл Вишеньки (рідне село І.Некрашевича), Вороньків (представлене в АУМ та ЗЛА), Глибоке (регулярний [ы] в системі говірки), Старе (представлене в АУМ), Любарці (4 інформанти, збереження поліських рис). Застосовано транскрипцію АУМ; мовлення передано максимально точно, без редагування. Тексти переважно монологічні; зразком

¹ Зиль А.С. Історія Бориспільщини (древній період – 1900 рік). – Бориспіль, 1992. – С. 1-48; Зінченко П. Ф. Поміж плугом і мечем. – К., 2004. – С. 7.

² Махортюк С.В. Східнотшинецька культура // Словник-довідник з археології. – К., 1996. – С. 275.

³ Пачкова С.П., Тертиловський Р.В. Поселення київської культури поблизу с.Вишеньки біля Києва // Археологія. – Вип. 62. – К., 1988. – С. 33-40; Максимов Е.В. Историография // Славяне Юго-Восточной Европы в предгосударственный период. – К., 1990. – С. 10-13.

⁴ Йова Н.В., Гойда Т.М. Історія рідного краю: Бориспільщина від найдавніших часів до кінця XX ст. – К., 2002. – С. 10.

⁵ Гриценко П.Ю., Малахівська О.А., Поістогова М.В. Український діалектний фонофонд. – К., 2004. – С. 39-48.

полілогу є текст 7 із Гнідина. Тематика текстів традиційна: село, господарювання, духовна культура, колгосп, друга світова війна, життєві історії. Значна кількість текстів про Голодомор, примусові роботи в Німеччині та Австрії пояснюється тим, що для покоління наших інформантів це були найбільші потрясіння в житті. Кілька розповідей пов'язано з історичними постатями (Б.Хмельницьким, І.Некрашевичем, П.Чубинським, М.Амосовим). На нашу думку, значну частину представлених діалектних текстів можна вважати документами усної історії¹. До збірника діалектних текстів додано карту району, пояснення транскрипції, глосарій і темарій.

Говірки Бориспільщини належать до лівобережно-київських східнополіського говору (за класифікацією Н.П.Дейниченко)². Про особливості обстежених говірок див. в описі Л.В.Дикої на с. 19-23 нашого видання, а також у її дисертації³. Обстеження за згущеною мережею показало, що часто навіть сусідні говірки суттєво відрізняються одна від одної. Такі відмінності – насамперед фонетичні – помічають і діалектоносії: [миї бик да твоґо би'ка у бик/ а твиї бик да на бик брик// це к'їдоу'ц'і с'м'ї'йу-ц'а з ворон'к'їуц'їу да з глибо'чан//] (Київлів); [к'їслинц'і/ 'через шчо?// 'через те/ йак ска'зат' 'кислиї/ україїнс'коюу п'равил'но/ а во'ни 'кажут' 'к'їслиї/ о'це у Су'димоуц'і/ дак йїх і наз'вали 'к'їслинц'і//] (Лебедин); [глибо'чани/ во'ни 'наче ва'реником 'даул'ац'а/ йак, ба'лакайт'//] (Вороньків); [де т'реба «і»/ дак у нас «ы» було/ ну пр'їм'ерно там 'к'їсли/ а у нас 'кыслиї квас/ 'кысле 'йабдуко/ а т'реба по_кул'турному чи по_на'учному/ во'но 'к'їсли долж'но пи'сац'а//] (Глибоке).

Останнє явище (регулярний звук [ы] в говірці с.Глибоке⁴) є, на наш погляд, найважливішою знахідкою обстеження, оскільки наявність цього звука в говірках Київщини досі не була відзначена дослідниками. Припускаємо, що в минулому цей звук був поширений і в інших говірках Бориспільщини. Рештки цього явища у вигляді спорадичного звука [и^м] ми зафіксували в говірках Борисполя, Вишеньок, Гнідина, Горобіївки, Мартусівки, Осокорків, Процева, Ревного і Рудякова (найчастіше у словах *ро'би^м'*, *би^м'* та їхніх похідних). У сусідньому Броварському районі звук [ы] наявний у говірці с.Пухівка (наші спостереження); Г.І.Мартінова фіксувала звук [ы] в говірці с.Байбузи Черкаського р-ну Черкаської обл.⁵

¹ Про усну історію як міждисциплінарний метод досліджень див.: *Thompson P. The Voice of the Past. Oral History. – 3rd edition. – Oxford, 2000.*

² *Дейниченко Н. Ареальне членування східнополіського говору (за матеріалами зоологічної лексики) // Український діалектологічний збірник. – Кн. 3. – К., 1997. – С. 176.*

³ *Дика Л.В. Суфіксальний словотвір іменника в говірках полісько-середньонадніпряньського порубіжжя: Дис... канд. філол. наук: 10.02.01. – К., 2003. – С. 228-232.*

⁴ Знавці закарпатських говірок член-кореспондент НАНУ В.В.Німчук та професор І.В.Сабодош, прослухавши наші магнітофонні записи з Глибокого, підтвердили акустичну подібність цього звука до [ы] закарпатського.

⁵ *Мартінова Г.І. Середньонадніпряньський діалект. Фонологія і фонетика. – Черкаси, 2003. – С. 33.*

Записані й затранскрибовані діалектні тексти з говірок Бориспільщини дозволять більш аргументовано відстоювати тезу про північну основу цих говірок. Сприятимуть цьому й дані місцевих пам'яток мови: наприклад, Ю.В.Шевельов вбачав у творах І.Г.Некрашевича з Вишеньок «фіксацію східнополіського говіркового мовлення»¹, П.П.Чубинський в описі бориспільського весілля засвідчив наявність у своїй рідній говірці в 1860-70-х роках низки важливих східнополіських діалектних рис, зокрема:

- дифтонгічний рефлекс наголошеного *о в новозакритому складі (*вуїнь* 'він', *Буїзь* 'Бог', *туїлько* 'тільки', *скуїльки* 'скільки', *нуичь* 'ніч', *не буїйтесь* 'не бійтесь', *суїлью* 'сіллю', *старостуївь* 'старостів', *до образуївь* 'до образів', *стуїль* 'стіл', *друїбний* 'дрібний', *свуїй руїдь* 'свій рід');

- збереження ненаголошеного *о в новозакритому складі (*пойду* 'піду', *поиди* 'підн', *пошовь* 'пішов', *войду* 'увійду', *подбили* 'підбили', *подь вікно* 'під вікно', *ночна* 'нічна');

- сполуки *гі, кі, хі* (*хусткі, світилкі, уздечкі, черевикі, за рукі, горілкі, съ кімь; въ ногі; свахі, оріхі*);

- явище афези (ще й зь роду *не ддавали*, да й присиловали);

- сполучники *да, дак* у єднальному і протиставному значеннях (Ми йдемь гребені витягать *да* прясти будемь, а Буїзь поможе напярсти, *да* й зь собою може заберемь... *Да* я вже просивь, *дакь* казавь прийдю, *да* щось н досі нема!.. *Да* ми то вже коні порозсідлували, *дакь* уздечкі не внесемь).

Сучасні діалектні тексти показують, що ці східнополіські риси характерні для більшості говірок Бориспільщини і в наш час (щоправда, дифтонги ми фіксували лише спорадично у мовленні найстарших діалектоносіїв). Поліська основа ще простежується навіть у говірках, розташованих південніше від бориспільських: наприклад, В.М.Брахнов, характеризуючи північну лівобережну групу говірок Переяслав-Хмельницького району, 1960 року подавав типово поліські риси (*у'гол'л'е, ш'част'е, ко'лодез', 'жинка, стил, воу'к'ї, 'х'ітрий, ту'йейі, ц'у'йейі* та ін.)².

Варто зупинитися ще на одній особливості, спільній для говірок Переяслав-Хмельницького і Бориспільського районів, – поширенні звука [д]. В.М.Брахнов писав: «Як особливо поширене явище *л'* спостерігається у мові жінок, тоді як серед досить численної маси чоловіків воно або слабо виражене або й зовсім відсутнє. *Л'* виступає як перед *а, е, о, у, и* (іноді *і з о*), так і на кінці складу <...> М'яке *л'* помічається іноді в слові 'жал'ко»³. У говірках Бориспільщини маємо таку ж картину: у мовленні чоловіків і молодшого покоління звук [д] заступається твердим (літературним) [л]. Це явище характерне і для говірок на північ від Бориспільщини⁴.

¹ Шевельов Ю.В. Історична фонологія української мови / Пер. з англ. – Харків, 2002. – С. 895.

² Брахнов В.М. Говірки Переяслав-Хмельницького району на Київщині: Дис... канд. філол. наук. – К., 1960. – С. 312-314.

³ Там само. – С. 51.

⁴ Назарова Т.В. Лінгвістичний атлас нижньої Прип'яті. – К., 1985. – С. 59.

Таблиця 1. Населені пункти, говірки яких представлені у збірнику діалектних текстів

№	Назва н.п.	Перша згадка в історичних джерелах	Пам'ятки мови та лінгвістичні описи	Археологічні пам'ятки ранньослов'янських культур, поселення часів Київської Русі та інше
1	місто Бориспіль	1015 р.	- згадки в давніх літописах (<i>на Олтѣ, на Альтѣ, на Лѣтѣ</i>); - «Акти Бориспільського міського уряду» 1612-1699 рр.; - відповіді на лінгвістичну програму І.П.Новицького; - фольклорні матеріали експедиції П.П.Чубинського 1860-70-х рр.; - опис В.М.Брахнова 1951 р.	- рештки оборонного валу часів Київської Русі; - фундамент «Альтської божниці», закладеної 1117 р.; - рідна говірка етнографа і поета П.П.Чубинського, письменника С.Й.Жигалка
2	село Вишеньки	1101 р.	- згадка в давніх літописах (<i>на Золотчи</i>); - рукописний збірник віршів І.Г.Некрасевича (кінець XVIII ст.)	- могильник східнотшинецької культури; - могильник зарубинецької культури; - поселення часів Київської Русі; - рідна говірка поета XVIII ст. І.Г.Некрасевича
3	село Вороньків	1109 р.	- згадка в давніх літописах, у «Повчанні» В.Мономаха (<i>идохом с Вороницѣ</i>); - фольклорні матеріали експедиції П.П.Чубинського 1860-70-х рр.; - АУМ, т. 1, н.п 301; - ЗЛА, н.п. 477	- поселення часів Київської Русі; - рідна говірка поетів М.І.Карпенка, Б.С.Мамайсура
4	село Глибоке	1629 р.		- поблизу села поселення часів Київської Русі
5	село Гнідин	1593 р.	- фольклорні матеріали експедиції П.П.Чубинського 1860-70-х рр.	- ранньослов'янське поселення зарубинецької культури; - селище XII ст.
6	село Горобіївка	1638 р.(?)	- назву <i>Воробъевка</i> згадано в «Актах Бориспільського міського уряду»: «... продал нив двѣ своих власных, одна за Воробъевкою у островѣ, другая у Грицькова футора Лихоносого» (3 травня 1638 р.)	- сучасне село Горобіївка виникло на початку 1920-х років після об'єднання хуторів
7	село Іванків	1508 р.	- відповіді на лінгвістичну програму І.П.Новицького;	- городище часів Київської Русі;

			- фольклорні матеріали експедиції П.П.Чубинського 1860-70-х рр.; - опис В.М.Брахнова 1951 р.; - АУМ, т.1, н.п. 332	- рідна говірка поета і прозаїка В.С.Швеця
8	село Кийлів	1628 р.		- ранньослов'янське поселення зарубинецької культури; - залишки захисного валу часів Київської Русі; - рідна говірка письменника О.П.Бердника
9	село Кірове	1615 р.		- до 1937 р. Кучаків
10	село Любарці	1622 р.		- городище XI-XII ст.; - рідна говірка літературознавця і поета О.Є.Засенка, поетів П.П.Засенка і Г.М.Кирпи
11	село Маргусівка	XVIII ст.	- опис В.М.Брахнова 1951 р.; - діалектні тексти 1949 р.; - АУМ, т.1, н.п. 297	
12	колишнє село Осокорки	1070 р.	- фольклорні матеріали експедиції П.П.Чубинського 1860-70-х рр.	- з 1070 р. у власності Видубицького монастиря (за переказами); - з 1923 р. селище у межах Києва
13	село Проців	1101 р.	- згадка в давніх літописах: у <i>Сакова</i> – нині Сальків (частина Процева)	- городище XII-XIII ст. за 2,5 км від села
14	село Ревне	XVII ст.		- за часів козаччини належало до Вороньківської сотні
15	село Рогозів	1525 р.		- рідне село культурно-освітнього діяча XVIII ст. Г.Щербацького
16	колишнє село Рудяків	XVII ст.		- за часів козаччини належало до Вороньківської сотні; - 1971 р. затоплене Канівським водосховищем
17	село Сошників	1455 р.	- АУМ, т.1, н.п. 341	
18	село Старе	1455 р.	- АУМ, т.1, н.п. 337	- городище XII-XIII ст.; - рідна говірка поета І.В.Чумака

Поєднання в одній книзі сучасних діалектних текстів і пам'яток мови з тієї ж території є цілком логічним, адже, за словами П.Ю.Гриценка, «діалектний текст як джерело лінгвальної інформації співвідносний з мовною пам'яткою: це мить у розвиткові мови, зафіксована на перетині осей часу і простору в її індивідуальному антроповияві»¹. Ще 1961 року А.А.Москаленко радив упорядникам обласних діалектологічних хрестоматій подавати уривки з пам'яток мови відповідної території (звісно, «якщо пам'ятка точно документована щодо місцевості і належність її до цієї місцевості потверджується наступними записами діалектної мови»²). Для реалізації цієї плідної ідеї, яка дозволяє простежити динаміку розвитку говорів, українській діалектології знадобилося майже півстоліття: першим виданням такого типу стала книга О.Ф.Миголинець і О.Д.Пискач «Українські закарпатські говірки: Тексти» (Ужгород, 2004), у якій подано сучасні діалектні тексти (магнітофонні записи 1995-2003 років, зроблені авторами та студентами) та тексти, опубліковані дослідниками говірок Закарпаття в ХІХ-ХХ століттях (починаючи з додатків до праці М.М.Лучкая «Grammatica slavo-ruthena», 1830 р.). Таке видання стало можливим завдяки наявності численних фахових записів закарпатських говірок (М.М.Лучкая, І.Г.Верхратського, В.М.Гнатюка, І.А.Панькевича, Є.І.Сабова, Г.Ю.Геровського, П.П.Чучки, П.М.Лизанця, А.М.Залеського, І.В.Сабадоша та ін.)³.

Говірки центральної України мають значно меншу текстову репрезентацію. Бориспільщину в цьому відношенні можна вважати щасливим винятком. У **ДРУГІЙ ЧАСТИНІ** книги подаємо уривки з пам'яток мови з території сучасного Бориспільського р-ну Київської області:

- ономастичні свідчення літописів ХІ-ХІІ століть, що стосуються території сучасної Бориспільщини (топоніми Альтське поле, Ворониця, Саків, гідроніми Альта, Золотча та ін.);

- вибрані акти «мейського уряду» Борисполя 1612-1699 років (за публікацією А.В.Стороженка 1892 р.); упорядник видавав акти насамперед для істориків, але книга добре прислужилася й лінгвістам, оскільки мова цих актів – «малорусській языкъ тогдашніх канцелярій» – відбиває місцеві діалектні риси; «Акти Бориспільського міського уряду» належать до тих пам'яток ХVІІ ст., «в яких найповніше зафіксована тогочасна жива народна розмовна мова»⁴;

- окремі вірші Івана Некрашевича (бл.1742 – після 1796) з Вишеньок,

¹ Гриценко П.Ю. Зазнач. праця. – С. 7.

² Москаленко А.А. Принципи укладання обласної діалектологічної хрестоматії // Праці Х Республіканської діалектологічної наради. – К., 1961. – С. 216.

³ Див. докладніше: Дика Л.В. Нове слово в українській діалектній текстології (рецензія на: Українські закарпатські говірки: Тексти / Упоряд. та передм. О.Ф.Миголинець, О.Д.Пискач. – Ужгород, 2004) // Українська мова. – 2006. – № 4. – С. 124-128.

⁴ Жовтобрюх М.А. Із морфології «Актив Бориспільського міського уряду ХVІІ століття». Прикметники, числівники // Наукові записки Черкаського пед. ін-ту. Т. 15. Серія філол. наук. Вип. V. – Черкаси, 1960. – С. 147.

який у своїх творах використовував місцеву говірку (рідкісний випадок в історії української мови і діалектології: ми точно знаємо рідну говірку автора, час написання творів і – найголовніше – твори дійшли до нас в автографах);

- фольклорно-етнографічні матеріали з видання «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край» (СПб., т. I-VII, 1872-78); у зібраних експедицією П.П.Чубинського матеріалах значну частину закономірно становлять записи з його рідного Борисполя та навколишніх сіл, які тоді входили до Переяславського повіту Полтавської губернії та Остерського повіту Чернігівської губернії (села Іванків, Гнідин, Вороньків, Осокорки); наприклад, у т. II вміщено 39 казок з Борисполя, Іванкова і Гнідина; у т. IV – 127 пісень з Борисполя і ґрунтовний опис бориспільського весілля з мелодіями в записі видатного композитора М.В.Лисенка;

- відповіді з Борисполя та Іванкова на 74 питання «Программы для указания особенностей мѣстных народных говоровъ вЪ Южной Россіи», укладеної І.П.Новицьким (кінець 1860-х рр.);

- уривок з першого систематичного опису українських діалектів, здійсненого К.П.Михальчуком у праці «Нарѣчія, поднарѣчія и говоры Южной Россіи вЪ связи съ нарѣчіями Галичины» (1872, 1877); за поділом К.П.Михальчука говірки Бориспільщини належать до українсько-поліського піднаріччя;

- матеріали діалектологічної експедиції АН УРСР до Борисполя та сіл Іванків і Мартусівка Бориспільського району (3-21 серпня 1949 року): 1) стаття керівника експедиції (*Брахнов В.М.* Характерні риси говірок трьох населених пунктів на Бориспільщині, Київської області // Діалектологічний бюлетень. – Вип. III. – К., 1951. – С. 18-34); 2) діалектні тексти з с. Мартусівки в «Додатках» до підручника з діалектології (*Жилко Ф.Т.* Нариси з діалектології української мови. – К., 1955. – С. 218-221);

- дані окремих карт «Атласу української мови» (т.1. – К., 1984), в якому представлено говірки шести сіл Бориспільського району: Мартусівки, Воронькова, Великої Стариці, Іванкова, Старого, Сошникова (записи 1949-1958 рр.).

Названі вище пам'ятки мови дають змогу представити досліджувані говірки Бориспільщини в діахронічному плані, простежити динаміку їхнього розвитку на різних рівнях, а інколи й виявити рідкісні явища, що збереглися в них.

Наприклад, написання *въэ* замість *вже* у творах І.Некрашевича (чи *въэ* пакъ ты продавъ; алежъ бо то *въэ* и ты базѣкаешъ дурно) підтверджує, що вимова цього слова вишеньківцем Г.Є.Бондаренком (у¹ге, у¹г^{*}е) відбиває давнє фонетичне явище: [йа б'і^нл'ш у¹ге не^н п'робоваў т'і'кат'// 'думаю/ йа¹ка 'пол'за?//]; [до_сход_ 'сон'ц'а// т'реба шоб у¹г^{*}е там "буў/ на 'р'іц':і//]. пор. також: [с¹к'ік'і йа// к'і'доме^нтроў// п'ій'с'ат/ а 'моге і 'дес'ат' про'йіхаў//], [замат' у¹хайе¹с'а/ дак с'рагу пон'і'має//]. Релікти цього явища,

очевидно, зберігаються і в говірці с.Глибоке: [та'ки^ы 'хатки^ы пага'нен'ки^ы/ чи 'кон'і/ чи шос'/ ко'н'ака "йе/ і роскур'кул'ували// а ти^епер "могна/ те^ипер о'го йа'ки^і куркул'і!// і ма'шини й у'се//]; [да йо'го дог'но заб'ради/ дес' пидоб'ради// дак о'то ос'таўс'а жи'ви//] (Нога Тетяна Василівна, 1922 р.н., освіта 5 кл., запис 2002 р.).

Зіставлення хронологічно віддалених текстів дозволяє оцінити стан збереження фольклору, звичаїв тощо. Наприклад, в описі бориспільського весілля П.П.Чубинський подав таку пісню (факсиміле за «Трудами...», т. IV, с. 562):

15.	
Не йдіте да молодиці,	Да по-пуйдъ галочками
Да до насъ гильця (вильця) вить,—	Зъ красними пацяночками,
Ми зовъємо самп	Зъ чорнями галочками.
По-пуйдъ небесами,	
	(Поється на голосъ № 9)

У записі 2002 року з с.Глибокого (10 км на південь від Борисполя; інформант Нога Тетяна Василівна, 1922 р.н., освіта 5 кл.) маємо повніший варіант:

<i>да ої ми по 'бору хо'ди^ы ли/</i>	<i>да до нас 'в'іл'ц'а 'вы"ти^ы/</i>
<i>да ми 'ни'жен'кы" то'ми^ы ли/</i>	<i>ми са'ми^ы з'іу'йемо/</i>
<i>черво'нийі чоб'і'тон'кы" топ'кади/</i>	<i>да по'п'і"д небе'сами/</i>
<i>'покы" со'б'і да в'і'дечко _о:: зру'бади//</i>	<i>с"ч'орними да галоч'ками"/</i>
<i>не і'д'іт' до нас да молод'ди^ы ц'і/.</i>	<i>з молод'ди^ымы" да дружеч'ками"/</i>

Запис фольклорних текстів не був пріоритетним під час нашого польового дослідження говірок Бориспільщини, але зафіксовані зразки весільних, календарно-обрядових, козацьких та старовинних ліричних пісень, докладні розповіді про календарну обрядовість¹ свідчать про те, що навіть у ХХІ столітті ще не втрачено можливості для запису традиційного фольклору. Утім, з кожним роком така можливість стає дедалі меншою.

Ще один показовий приклад. У віршованому діалозі Івана Некрашевича «Ярмарокъ» (1790 р.) представлено живу побутову сценку: Хвилон купує у свого кума Хвеська волів.

ХВИЛ(ОН):

Їо, да се жъ ты, якъ бачу, | тълко праштикуешъ,
все гнетесся, а досыть, | добре й ты гандлюешъ.

¹ Багатий фольклорний та етнолінгвістичний матеріал, записаний у селах Перегули та Кийлів від інформантів 1911 й 1920 р.н., до цього видання не увійшов.

А чи вѣз пакъ ты продавъ | воли генъ онъ тїи?
коли нѣ, продай минѣ, | даромъ що слепїи <...>
ХВЕС(КО):
Алежъ бо то вѣз и ты | базѣкаешъ дурно,
то вѣз далибу минѣ | ажъ на серцѣ нудно.
Коли каешъ, дакъ кай, | **тай будемъ сватами,**
нехай таки ще род'нѣ | прибуде миждь нами.

Сучасному читачеві важко збагнути, чому між продавцем і покупцем худоби «род'нѣ прибуде». Наші діалектні тексти показують, що звичай у таких випадках називатися сватами існував на Бориспільщині не тільки в часи І.Некрашевича (тобто у XVIII столітті), а й у 1942-43 роках: [цеї чолов'їк стоїт' / шо купиў // та каже «л'уди добри / ни торгуйтес' а з нейу // йа купиў пороc'а ў й_{ст} / так йа с'к'їл'к'ї жи'ву на с'в'їт'ї / своїім сиротам // а над'їдиў й'її сиротам тил'а / а ти дож'далас' у'же може молод'ка?» // ка'жу «с'вату / дож'далас'а йа ўже молод'ка» //] (Виноград Тетяна Микитівна, 1910 р.н., неписьменна, с. Рогозів, запис 2002 р.). Про цей звичай пам'ятає й наш інформант із рідного для І.Некрашевича села Вишеньки: [ко'ди прода'їеш ко'рову чи' ко'н'а там / дак то ўже с'вати //] (Бондаренко Григорій Євлантійович, 1925 р.н., освіта 7 кл., запис 2003 р.).

Російський лінгвіст С.І.Котков так писав про джерельну базу своєї праці: «Досліджуючи старі південновеликоруські тексти, в необхідних випадках порівнюємо їхні дані з даними сучасних південновеликоруських говорів і старими записами з часів Даля; збереження в надрах народних говорів елементів давньої локальної лексики – факт загальновідомий. Принагідно звертаємося і до творів письменників, життя і творчість яких пов'язані з південновеликоруським тереном»¹. Отже, йдеться про поєднання пам'яток мови («старих текстів») з даними сучасних говірок і творами письменників, пов'язаних з цією територією. Такий підхід застосовуємо і ми в цьому виданні.

У «ДОДАТКАХ» подано різнопланові матеріали, дотичні до говірок Бориспільщини. Додаток І містить зразки творів українських письменників XIX-XX століть, які народилися й вирости в досліджуваних населених пунктах² (подаємо за роком народження): Павла Чубинського (м.Бориспіль), Сергія Жигалка (м.Бориспіль), Олекси Засенка (с.Любарці), Василя Швеця (с.Іванків), Миколи Карпенка (с.Вороньків), Олесь Бердника (с.Кийлів), Петра Засенка (с.Любарці), Івана Чумака (с.Старе), Бориса Мамайсура (с.Вороньків), Галини Кирпи (с.Любарці). Для діалектології, історії літературної мови, стилістики й текстології цікавою і малодослід-

¹ Котков С.И. Очерки по лексике южновеликорусской письменности XVI-XVIII веков. – М., 1970. – С. 8.

² Представити в книзі зразки творів місцевих письменників порадив відповідальний редактор видання член-кореспондент НАН України В.В.Німчук, за що йому щиро дякуємо.

женою науковою проблемою є визначення співвідношення рідної для письменника говіркової системи та мови його друкованих творів. Наприклад, у віршах та листах П.Чубинського 1860-х рр. проявляються деякі особливості бориспільської говірки (*І плачу, мов тая дитина...; Всяк, хто слуха тую пісню...; Як хороше тут...; Про її гадає...; Пісні не почувш, а хоч почувш, дак таку, що лучче б не слухав*); у ХХ ст. письменники Бориспільщини відбивають у своїх творах «суржикізацію» української мови (*Звини, брат, викурили по одной; От-що, парень! – сказав до мене той, що ніс лотка. – Ти нам симпатія, розберемо цигарки і разом утръох підемо. Плюнь на все, жить пойдьом!* Жигалко С. По щастя, 1927), обігрують політичні штампи (*Я піду й скажу йому одверто: / Дядьку! Несвідомий елемент. / Я в Марусю вашу закохався / В даний історичеський момент.* Мамайсур Б. Про любов, 1959)¹, використовують окремі діалектні форми (*Стежка та і тепер не забута, / І той дядько раптовий, мов птах... / «Ми нічого, ми... граємось тут», – / Й засоромлені зникли в житах.* Засенко П. Скільки цвіту розсипано долі..., 1962). У коротких біографічних відомостях про письменників указуємо основні видання їхніх творів, що має на меті полегшити зацікавленим читачам пошук книг письменників Бориспільщини для глибшого ознайомлення з їхньою мово-творчістю.

У Додатку 2 подаємо прізвища, найбільш поширені в населених пунктах Бориспільщини наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть; багато з цих прізвищ зафіксовано в пам'ятках козацької доби (в «Актах Бориспільського міського уряду» 1612-1699 років, козацьких реєстрах: Гоголь, Гопкало, Дикий, Дудка, Жигалко, Кривохижа, Ламаш, Цибуля та інші).

У Додатку 3 подано матеріал про Концепцію розвитку Бориспільського району до 2025 року. Згідно з Концепцією, що стане основою генерального плану розвитку району, 10 тис. га землі в Бориспільському районі Київської області незабаром буде забудовано житлом (переважно 16-поверхівками) та промисловими об'єктами. Очікується, що за 18 років населення Бориспільщини виросте з нинішніх 53 тис. до 430 тис. осіб. Унаслідок інтенсивної міської забудови та восьмиразового збільшення

¹ Подібних політичних штампів чимало і в діалектних текстах, вони характерні для інформантів-чоловіків: [ну/ йа з'найу?// ну си^едо во'но/ йак вам ска'зат'// це т'реба шоб тої/ шоб г'рамотниї/ пол'їт'їчи^еск'ї г'рамотниї/ о//] (с.Сошників; Чекан Кирило Арсенович, 1917 р.н., освіта 3 кл., запис 2002 р.); [о'дин с'дучаї буу так'її// шо наз'вау о'то «у'дасоу'ї/ із'м'ени 'род'їни»// а:: под'ходить' кап'їтан// а йа за'буу'с'а// ч'и м'ладши'ї л'ен'т'їнант ч'и_ 'шо// це так вин нас наз'вау/ ко'ди у'же 'визволиди//] (с.Вишеньки; Бондаренко Григорій Євлантійович, 1925 р.н., освіта 7 кл., запис 2003 р.); [у нас сна'чала "буу кол'госп/ ну "йак вам ска'зат'/ там/ з'найе'т'е йак у кому'н'їстоу/ хто биу ни'чи'їм/ тої с'тан'ет у'с'е'їм// ну так'їїї ха'ниг'ї"/ п'йан'ут'ї"// запи'салис'а у' комсо'мол/ і нача'ди 'д'елат' кол'госп/ і со.../ заб'ради од л'у'деї ко'рови//] (колишне село Осокорки; Степаненко Микола Олексійович, 1927 р.н., освіта 7 кл., запис 2006 р.).

населення до 2025 року корінні мешканці становитимуть лише 10-15% населення району, а старожитні говірки сіл Бориспільщини неминуче зазнають швидкої нівеляції під тиском столичного мегаполіса.

Подана в книзі інформація про населені пункти, персоналії, пам'ятки мови має допоміжний характер; її призначення – дати змогу читачеві зосередитися на основних матеріалах книги. Видання, на яких базується краєзнавча і біографічна інформація:

- *Булахов М.Г.* Восточнославянские языковеды. I-III. – Минск, 1976-1978;
- *Величко С.В.* Літопис: У 2 т. / Пер. з книжної української мови, комент. В.О.Шевчука. – К., 1991;
- *Галатенко В.І., Корніяка М.Я.* Чорна книга Бориспільщини. – Бориспіль, 1998;
- *Грушевський М.С.* Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. / Редкол.: П.С.Сохань (голова) та ін. – К., 1991-1998;
- *Довідник з історії України (А-Я)* / За заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. – 2-ге вид., доопр. і доповн. – К., 2001;
- *Зиль А.С.* Історія Бориспільщини (древній період – 1900 рік). – Бориспіль, 1992;
- *Зінченко П. Ф.* Поміж плугом і мечем. – К., 2004;
- *Історія закладів освіти Бориспільського району* / Редактор та упорядник Л.Гриценко. – Бориспіль, 2003;
- *Історія міст і сіл України: Київська область.* – К., 1971;
- *Історія української культури: В 5 т. – Т. 1-4.* – К., 2001-2005;
- *Йова Н.В., Гойда Т.М.* Історія рідного краю: Бориспільщина від найдавніших часів до кінця ХХ ст. – К., 2002;
- *Літопис руський* / Пер. з давньорус. Л.Є.Махновця. – К., 1989;
- *Описи Київського намісництва 70-80-х років ХVIII ст.: Описово-статистичні джерела* / Упоряд. Г.В.Болотова та ін.; Редкол.: П.С.Сохань (відп. ред.) та ін. – К., 1989;
- *Очерки истории культуры славян.* – М., 1996;
- *Письменники Радянської України. 1917-1987: Біобібліографічний довідник* / Упор. В.К.Коваль, В.П.Павловська. – К., 1988;
- *Славяне Юго-Восточной Европы в предгосударственный период* / В.Д.Баран, Е.В.Максимов, Б.В.Магомедов и др. – К., 1990;
- *Словник-довідник з археології* / Редактор Н.О.Гаврилюк. – К., 1996;
- *Толочко П.П.* Київська Русь. – К., 1996;
- *Українська література у портретах і довідках: Давня література – література ХІХ ст.: Довідник* / Редкол.: С.П.Денисюк, В.Г.Дончик, П.П.Кононенко та ін. – К., 2000;
- *Українська Літературна Енциклопедія: В 5 т. / Редкол.: І.О.Дзевєрін (відповід. ред.) та ін. – Т. 1-3.* – К., 1988-1995;
- *Українська мова: Енциклопедія* / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін. – К., 2000.

Праця над книгою розподілялася так:

БІДНОШИЯ Ю.І.: Вступ; Текстографічна база української діалектології; **Частина 1** (запис і транскрибування текстів з говірок: Бориспіль, Вишеньки, Глибоке, Гнідин, Горобіївка, Кийлів, Кірове, Любарці, Осокорки, Мартусівка, Проців, Ревне, Рогозів, Рудяків, Сошників, Старе; пояснення транскрипції, карта, глосарій); **Частина 2; Додатки; фотографії, комп'ютерний набір, верстка.**

ДИКА Л.В.: Поліські елементи в говірках полісько-середньонаддніпрянського суміжжя; **Частина 1** (запис і транскрибування текстів з говірок: Вороньків, Іванків, Любарці; транскрибування текстів з говірок: Глибоке, Кийлів, Кірове, Рогозів, Сошників, Старе; темарій).

Інформанти:

1. Анто́ненко Зінаїда Олексіївна, 1911 р.н., освіта 1 кл.; запис 2000 р. (Любарці);
2. Бася́н Марія Василівна, 1920 р.н., освіта 4 кл., запис 2000 р. (Кийлів);
3. Бонда́ренко Григорій Євлантійович, 1925 р.н., освіта 7 кл., запис 2003 р. (Вишеньки);
4. Бо́са Любов Іванівна, 1929 р.н., освіта 7 кл., запис 2003 р. (Гнідин);
5. Верте́лецька Ольга Несторівна, 1929 р.н., освіта 6 кл., запис 2002 р. (Мартусівка);
6. Виногра́д Тетяна Микитівна, 1910 р.н., неписьменна, запис 2002 р. (Рогозів);
7. Кото́ва Ніна Андріївна, 1934 р.н., освіта вища, запис 2006 р. (Бориспіль);
8. Нестере́нко Оксана Мусіївна, 1908 р.н., неписьменна, запис 2002 р. (Іванків);
9. Но́га Тетяна Василівна, 1922 р.н., освіта 5 кл., запис 2002 р. (Глибоке);
10. Оліфа́н Ганна Юхимівна, 1922 р.н., освіта 4 кл., запис 2002 р. (Горобіївка);
11. Па́щенко Ольга Кирилівна, 1920 р.н., освіта 7 кл., запис 2002 р. (Кірове);
12. Прихо́дько Василь Євдокимович, 1924 р.н., освіта 1 клас, запис 2002 р. (Ревне);
13. Прихо́дько Тетяна Охтисівна, 1921 р.н., освіта 4 кл., запис 2002 р. (Проців);
14. Саливо́н Галина Іванівна, 1927 р.н., освіта 4 кл., запис 2003 р. (Гнідин);
15. Семéшко Ганна Петрівна, 1921 р.н., освіта 7 кл., запис 2000 р. (Вороньків);
16. Ста́дник Параска Пилипівна, 1918 р.н., самоосвіта, запис 2002 р. (Старе);
17. Степа́ненко Микола Олексійович, 1927 р.н., освіта 7 кл., запис 2006 р. (Осокорки);
18. Че́кан Кирило Арсенович, 1917 р.н., освіта 3 кл., запис 2002 р. (Сошників);
19. Швачко́ Володимир Свиридович, 1937 р.н., освіта 10 кл., запис 2003 р. (Любарці);
20. Швиду́н Григорій Михайлович, 1958 р.н., освіта 10 кл., запис 2003 р. (Любарці);
21. Шилохво́ст Петро Дмитрович, 1935 р.н., освіта 9 кл., запис 2004 р. (Рудяків);
22. Шумська́ Марія Леонтіївна, 1916 р.н., освіта 2 кл., запис 1996 р. (Любарці).

**ПОЛІСЬКІ ЕЛЕМЕНТИ В ГОВІРКАХ
ПОЛІСЬКО-СЕРЕДНЬОНАДДНІПРЯНСЬКОГО СУМІЖЖЯ¹**

Одне з головних завдань “Атласу української мови” – визначити основні говіркові ареали та найголовніші діалектні й мовні межі українського діалектного простору. Однак деякі питання, пов’язані з визначенням південної межі поліських говорів, ще залишаються дискусійними. Зокрема говірки сіл Бориспільського району Київського області за даними картографування різні дослідники трактують по-різному. На карті К. Михальчука (“Карта южно-русских нарѣчій и говоривъ”, 1871) ці говірки належать до сіверсько-поліського різноріччя українського наріччя; на картах В. Ганцова (“Діалектологічна класифікація українських говорів”, 1923) та І. Зілинського (“Карта українських говорів”, 1933) це територія перехідних говорів від північних до південних на північній основі. М. Железняк вважає, що перехідні говірки цієї зони постали внаслідок міждіалектної інтерференції [Українська мова 2004: 674]. Згідно з картою Ф. Жилка (“Нариси з діалектології української мови”, 1966) говірки Бориспільщини належать до лівобережнополіських говірок (із південними елементами). Подібну думку висловила Н. Дейниченко, яка на підставі аналізу зоологічної лексики класифікувала говірки Бориспільщини як лівобережно-київські східнополіського говору [Дейниченко 1997:176]. Карта, яку уклад І. Матвіяс (“Карта говорів української мови”, 1984), демонструє, що це середньонаддніпрянські говірки з деякими рисами північного наріччя. Такі суперечливі трактування, на наш погляд, зумовлені браком матеріалу, представленого в АУМ. Для порівняння: із понад 40 говірок сіл Бориспільського району в АУМ наведено дані лише із шести.

Проблему статусу говірок Бориспільщини може вирішити регіональний атлас із щільною мережею населених пунктів. Як зазначала Т. Назарова, згущення мережі особливо актуальне для територій міжмовних та діалектних контактів, оскільки це дало б змогу не лише деталізувати межі, а й визначити напрям і динаміку взаємовпливів. Необхідною умовою створення регіонального атласу має бути попередньо складений питальник, що охоплював би якнайбільше діалектних протиставних рис на різних рівнях [Назарова 1985: 6-7]. Питальники, спрямовані на виявлення фонетичних, морфологічних та синтаксичних рис говірки, вважаємо, потрібно укладати, опрацювавши значну кількість діалектних текстів, оскільки саме текст якнайповніше відображає систему говірки, а також допомагає виявити ті явища, які ще не були предметом опису і які неможливо передбачити питальником. Результатом опрацювання діалектних текстів можуть стати реєстри діалектних явищ, за якими можна було б чітко визначити належність говірки чи групи говірок до відповідного

¹ Друкується за: Дика Л. Поліські елементи в говірках полісько-середньонаддніпрянського суміжжя // Діалектологічні студії. 6. – Л., 2006. – С. 91-96.

говору. Зокрема попереднє опрацювання діалектних текстів, які записали в 1996-2004 рр. Ю. Бідношия та Л. Дика в говірках Бориспільського району Київської області, дало змогу виявити значну кількість діалектних рис, що свідчить про поліську основу цих говірок.

На думку А. Залеського, однією з характерних рис, яка й дотепер охоплює всі поліські говори, є рефлексія *ě, ę, 'a* та *o, e* в новозакритих складах. Дослідник підкреслював, що критерієм розмежування українських говорів на північні й південні є не наявність/відсутність у них дифтонгів, а саме різні щодо наголосу рефлексії *ě, ę, 'a* та *o, e* в новозакритих складах незалежно від звукової якості цих рефлексів [Залеський 1989: 42].

На відміну від обох південноукраїнських діалектних груп, де [o], [e] в наголошеній і ненаголошеній позиціях зберігаються у відкритих складах, а в новозакритих складах переходять в [i] незалежно від наголосу (у карпатських і надсянських можливі інші рефлексії), у поліських діалектах рефлексія етимологічних [o], [e] залежить лише від наголосу. У ненаголошеній позиції зберігаються етимологічні [o], [e]: *кост'ки, роу'чак, воз'му, 'осен', 'понеда, 'камен', г'ребен', шест'надцет'* [Бевзенко 1980: 45]. У говірках Бориспільщини особливо чітко простежуємо збереження в ненаголошеній позиції давнього [o]: *пош'ло* (Вш), *по'шоу* (Гл, Ів), *пош'ли* (Кр), *од'в'із* (Кй), *од'мерши 'хати* (Кй), *одгу'кау од д'іу'чат* (Вр), *одлу'тиу ме'не* (Лб), *Григор* (Вр), *'Йакоу* (Вр, Ст), *'К'ілоу* (Дб), *Ро'манкоу* (Вр), *Баг'рино'у* (Вш), *Та'расоука* (Лб), *Су'лмоука* (Кр). Збереження [o] в новозакритому складі А. Залеський називав поліським типом рефлексії [Залеський 1989:45].

Рефлексії етимологічного [e] в ненаголошеній позиції через брак матеріалу простежити значно важче: *'погре"б* (Сш), *'погри"б* (Вр, Сш), *'поне"д* (Лб, Ів). На місці “нового ятя” в деяких лексемах зафіксовано фонему /e/: *г'ребен'* (Ст), *'кужел'* (Лб), *к'ремен'* (Лб), *р'емен'* (Лб). Ю. Шевельов уважав, що *e* на місці “нового ятя” в ненаголошених складах у перехідних говірках може свідчити про їхнє північноукраїнське походження [Шевельов 2002: 403]. Різні рефлексії виступають у лексемі *вечір*: *'вечер* (Вр), *'веч"e"р* (Лб), *'веч"и"р* (Лб), *'вечор* (Ів, Лб, Ст), *'вечо"р* (Лб), *'вечу"р* (Лб); пор. також: *у'вечор'і* (Вр), *у'вечер'і* (Вр, Ів). Лексикалізованою в говірках Бориспільщини є форма *'мат'ур*: *'мат'ур ог'рабиди 'чисто* (Ст), *'бат'ка і 'мат'ур заб'рали на 'воза* (Лб), *ц'і'луйе 'мат'ур у 'ноги* (Вр), *йа пид 'мат'ур пид'л'ізла* (Кр). І. Матвіяс указує на поширення в деяких південно-західних говорах форми *мат'ур*. Він припускає, що форма *мат'ур* є стадією рефлексії [e] в новозакритому складі. Затримку відповідного фонетичного процесу дослідник пояснює ізольованістю цього морфологічного явища [Матвіяс 1974: 154].

У наголошеній позиції в типових поліських діалектах відповідно до етимологічних [o], [e] виступають дифтонги; у південній смугі цих діалектів – різноманітні монофтонги [Бевзенко 1980: 45]. Зокрема в бориспільських говірках у новозакритих складах на місці етимологічного

[e] зафіксовано рефлекс *o*, *ʲu*, *u*, *u'*, *i''*, *i*: *т'отка* (Ів, Лб), *ж'унка* (Гл), *жинка* (Ів, Лб, Рг), *жи'нка* (Гл), *ж'и'нка* (Кр, Ст), *ж'інка* (Кй, Кр). В інших прикладах маємо рефлекс *i*: *шіс'т'* (Вр), *с'ім* (Лб), *п'іч* (Кй). Рефлексом наголошеного [o] в новозакритому складі в більшості говірок Бориспільського району є переважно монофтонг *u*, що засвідчено численними прикладами: *стид* (Лб), *вин* (Лб, Вр), *виск* (Лб), *нич* (Лб), *Пит'риука* (Лб), *бил'ш* (Лб, Вр), *со'димка* (Лб), *Ворон'кы'у* (Гл), *Рого'зи'у* (Гл), *Руд'а'ки'у* (Рд), *'кин'ми* (Вр), *с'тиіте* (Вр), *ба'гато кут'ки'у* (Вш), *пйат'сноп'и'у* (Вр), *назб'іради каву'ни'у* (Вр), *'т'оч'иних си'ни'у* (Лб). А. Залеський зазначав, що південна межа наголошених не *i*-рефлексів *o* в позиції *totъ(ь)* – голосних *u*, *e*, *o*, *y*, *yu*, *ye*, *yo* – на Правобережжі майже повністю збігається з річкою Ірпінь, а на Лівобережжі цю межу формують села Вороньків – Рогозів – Любарці Бориспільського р-ну [Залеський 1989: 44-45]. Наші матеріали засвідчують, що рефлекс *u*, *u'*, *ʲo* на місці етимологічного [o] трапляються і в говірках сіл, які розташовані на південь від указаної лінії: *ви'н*, *пид'ноги*, *'ри'дних*, *м'ост* (Сш).

Рефлексом *ě* в говірках Бориспільщини в наголошеній і ненаголошеній позиціях виступає переважно *i*. Цей рефлекс відбиває також “Атлас української мови” (карти №№ 3-5, 7-13, 15-16): *д'ід* (Ів, Вр, Лб, Сіп), *хл'іб* (Ів, Вр, Кр, Ст), *л'іс* (Кй, Сш, Ст), *на'пол'і* (Ів, Лб), *м'іш'ки* (Вр), *стр'ічайут* (Вр). У деяких словах на місці наголошеного *ě* виступає *e*: *во'ни'б'едни чут' з'голоду не по'дохди* (Гл), *'б'едно жи'да* (Лб), *зап'лакада к'р'епко* (Вр), *'церква к'р'епко з'роблена* (Ст), *рост'рел'ани'* (Вр), *порост'рел'ували* (Вр). Появу *e* на місці очікуваного *i* в низці слів на зразок *ст'рел'нути*, *к'репкий*, *к'репосц'*, *'с'етка*, *'б'едно*, *со'с'ед* (особливо у південно-східних діалектах) дехто з дослідників пояснює впливом російської мови [Бевзенко 1974: 11; Мартинова 2003: 99]. Однак у північній смузі цих говорів це можуть бути прослідки давньої поліської основи чи вплив цих говорів [Бевзенко 1974: 11]. Очевидно, поліськими прослідками слід вважати рефлекс *e* на місці давнього *ě*: *'семн'у в'ін заб'рау* (Кй), *ко'лис' же 'семн'і буди* (Кй), *у йіх сво'йі 'семйі* (Кр), *у нас сем'н'а чима'да буда* (Лб).

У значній частині поліських діалектів, зокрема у східнополіських і середньополіських говірках, поширені звукосполуки *z'i*, *k'i*, *x'i*, поряд із якими трапляються й *gi*, *ki*, *xi* [Бевзенко 1974: 40]. Наявність цієї риси – одна з головних ознак низки говірок Бориспільщини: *ʲс'ак'і* (Ів), *к'лума'к'і* (Ів), *п'роскурк'і* (Ів, Лб), *'дийічк'і* (Рг), *жон'к'і* (Лб), *бич'к'і* (Л), *ро'садк'і* (Лб), *ца'ригл'адк'і* (Лб), *пирож'к'і* (Рг), *'к'існе* (Рг), *'коло 'хатк'і* (Ів), *бато'z'і* (Лб), *кожу'x'і* (Лб), *т'рох'і* (Лб) два *оп'руг'і* (Лб), *бе'ре му'к'і* (Рг).

А. Залеський уважав, що поліськими прослідками в говірках Переяслав-Хмельницького району є такі реліктові явища, як вимова *i* відповідно до літературного *u* у словах *назб'ірайте*, *в'іхалка*, *з'іма* тощо [Залеський 1989: 46]. У говірках Бориспільського району це явище

поширене: *заб'іради* (Ів, Гл, Кр, Лб, Ст, Сш), *позаб'ірайут'* (Ів), *зб'ірау* (Кй), *поуб'ірадис'а* (Гл, Ів), *доб'ірадис'а* (Кр), *доб'іраіе* (Лб), *ни ум'іраіу* (Ів), *з'імоіу* (Кр), *чо'тир'і з'ім'і* (Сш), *'кажду'з'іму* (Ст).

Окрім указаних рис, про поліську основу говірок Бориспільщини можуть свідчити:

– відсутність початкового *н* в особових займенниках чоловічого і жіночого родів, що є характерною ознакою досліджуваних говірок: *їа п'роти'його* (Вр), *'Богу за'його мо'дида* (Вр), *прис'тау' до'йейі у п'риіми* (Вр), *чо'го б'їа пош'ла у'йейі / у ту пол'іц'ііу* (Вр), *у'йейі два х'лопчики і'д'іучинка* (Вр), *у'йейі'ноги т'рус'ац'а* (Кй), *у'його буда со'бачка* (Кй), *у'їіх'їа служ'ида* (Кр), *'бат'ко у'йейі буу* (Лб), *'тик'і у'йейі* (Рг), *у'йейі ма'ди'д'іти* (Ст), *пал'то у'його* (Ст), *род'н'а у'його* (Лб), *а на'йому'шуба'л'уба* (Лб);

– нестягнені форми у відмінкових формах вказівних займенників: *'тийі пра'ва* (Вр), *'тийі мо'гиди* (Вр), *пол'і'цаіі'тийе* (Вр), *'тийі ма'шини* (Вр), *'тийі млин'ц'і* (Кр), *'тийі попидрос'тали* (Лб), *'тийі у'йазочк'і* (Лб), *'тийі сан'чата* (Лб), *'л'уди'тийі* (Рг), *'ц'ііі бумаж'ки* (Вр), *'тайа'баба* (Вр), *'тайа'жінка* (Ів), *'тайа род'н'а* (Ів). У спонтанному мовленні трапляється паралельне вживання стягнених і нестягнених форм: *х'лопц'і'тийі постано'видис'ора'ч'і / х'лопц'і ти' пос'м'еху'уц'а* (Вр); *не"ре"ро'били ц'у'хату / рос'кидали'туйу / а'ц'у'їу зро'били* (Кр);

– форми множини прикметників із закінченням *-и*: *хо'дили'л'уде го'додни'годи / на'ги* (Вр), *моло'ди'д'іти* (Кй), *їш'ди б'оси* (Кй), *то'варни ва'гони* (Кр), *'чоботи'д'рани* (Лб), *пооб'р'івати хо'дили* (Лб), *хо'роши'л'уди'* (Рг), *наз'б'ірани буди* (Вр), *'красні і'б'іди* (Кй);

– закінчення *-е* у Н.в. іменників середнього роду на *-ьје-*; пор. у говірці с. Любарці: *кос'т'е, гол':е, під'нич':е, к'дечен':е, к'доч':е, поси'пан':е, 'поран':е*;

– флексія *-у* в Д.в. однини іменників чоловічого і середнього родів: *роз'казу'їу ма'їору* (Вр), *'ц'ому б'рату* (Вр), *'сину ка'жу* (Вр), *'бат'ку т'реба* (Гл), *мо'л'ус'а'Богу* (Ів), *од'ному'д'ад'ку* (Кй), *'Іакову* (Кр);

– форма інфінітива на *-т'*: *с'і'дат'* (Вр), *пи'тат'* (Вр), *у'чит'* (Вр), *спат'* (Гл, Ів), *жит'* (Ів), *ро'бит'* (Ів, Кй), *моло'тит'* (Ів), *'кидат'* (Кй), *ір'ват'* (Кй), *т'і'кат'* (Кй);

– наявність частки *дак*: *дак'їа п'дачу* (Вр), *дак'вин'каже* (Вр, Лб), *дак'їа зап'дакала* (Вр), *дак'їа хо'валас'а* (Гл), *дак'тайа'жінка* (Гл), *дак'ни до'вод'Гос'под'* (Кй).

Наведені вище спостереження дають підстави попередньо припустити, що говірки сіл Бориспільського району Київської області мають поліську основу. Щоправда, у частині говірок сіл, розташованих на півдні району на межі з говірками сіл Переяславського району, ці риси проявляються слабше; наприклад, у говірці с. Кийлів у новозакритих складах

у ненаголошеній позиції зафіксовано збереження *o: дої'ду, зор'вали, од'мерши, у наголошеній позиції переважно виступає рефлекс i: ко'ріука, в'ін, б'іл'ш, го'л'іу; пор. також рефлекси *e: 'ж'інка, 'мат'ір. Порівняймо, у говірці села Любарці, що розташоване на північ, у ненаголошеній позиції спостерігаємо збереження *o: одлу'тиу, доїш'ла, мос'ток; у наголошеній позиції послідовно виступає рефлекс -и: миї, вид, 'викна, 'бил'ша, до'лука; пор. також рефлекси *e: 'жинка, 'мат'ур.

Подальші дослідження говірок Бориспільщини сприятимуть виробленню критеріїв, за якими можна визначити належність тієї чи іншої говірки до відповідного говору чи до зони перехідних говірок, а також уточненню межі між східнополіським та середньонаддніпрянським говорами.

ЛІТЕРАТУРА

- АУМ – Атлас української мови: У 3 т. – Т. 1: Полісся, Середня Наддніпрянина і суміжні землі. – Київ, 1984; Т. 3: Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянина, Причорномор'я і суміжні землі. – Київ, 2001.
- Бевзенко 1974 – Бевзенко С.П. Українська діалектологія. Фонетика. – Одеса, 1974.
- Бевзенко 1980 – Бевзенко С.П. Українська діалектологія. – Київ, 1980.
- Дейниченко 1997 – Дейниченко Н. Ареальне членування східнополіського говору // Український діалектологічний збірник. – Кн. 3. – Київ, 1997.
- Жилко 1966 – Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. – Київ, 1966.
- Залеський 1989 – Залеський А.М. Говірки Київського Полісся // Київське Полісся: Етнолінгвістичне дослідження. – Київ, 1989. – С. 41-75.
- Матвіяс 1974 – Матвіяс І.Г. Іменник в українській мові. – Київ, 1974.
- Назарова 1985 – Назарова Т.В. Лінгвістичний атлас Нижньої Прип'яті. – Київ, 1985.
- Українська мова 2004 – Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін. – 2-ге вид. – Київ, 2004.
- Шевельов 2002 – Шевельов Ю.В. Історична фонологія української мови. – Харків, 2002.

СПИСОК СКОРОЧЕНИХ НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

- Вр – Вороньків Бориспільського р-ну Київської обл.
 Вш – Вишеньки Бориспільського р-ну Київської обл.
 Гл – Глибоке Бориспільського р-ну Київської обл.
 Ів – Іванків Бориспільського р-ну Київської обл.
 Кй – Кийлів Бориспільського р-ну Київської обл.
 Кр – Кірове Бориспільського р-ну Київської обл.
 Лб – Любарці Бориспільського р-ну Київської обл.
 Рг – Рогозів Бориспільського р-ну Київської обл.
 Рд – Рудяків Бориспільського р-ну Київської обл.
 Сш – Сошників Бориспільського р-ну Київської обл.
 Ст – Старе Бориспільського р-ну Київської обл.

ТЕКСТОГРАФІЧНА БАЗА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ

1. Створення корпусу українських діалектних текстів, транскрипційні системи та аудіододатки

Необхідність переорієнтації діалектологічних досліджень з питальників на «магнітофонні» тексти стала зрозумілою давно. 1987 року В.О.Гольдін стверджував, що діалектні тексти є первинними лінгвістичними джерелами (на противагу вторинним – відповідям на питальники, картотекам, словникам, атласам) і зазначав: «Відсутність у широкому науковому обігу достатньої кількості діалектних текстів саме як текстів гальмує вирішення багатьох проблем діалектології і негативно відбивається на характері обговорення в ній наукових ідей»¹. Утім, за двадцять років стан справ кардинально не покращився; П.Ю.Гриценко в 2006 році пише: «Кількість опублікованих діалектних текстів свідчить про недостатню текстографічну базу сучасної слов'янської діалектології, що негативно відбивається на дослідженні багатьох проблем структури і функціонування одиниць діалектного мовлення <...> Слід визнати, що найважливішим завданням сьогодні є створення фонофондів і текстотек слов'янських діалектних мов»².

Серйозною проблемою для створення загальноукраїнського корпусу діалектних текстів є застосування різних систем фонетичної транскрипції (це проблема не тільки української діалектології³). Після виходу в 1977 році книги «Говори української мови: Збірник текстів» (першої великої публікації «магнітофонних» українських діалектних текстів) говіркові хрестоматії в Україні не друкувалися майже двадцять років, а з 1996-го по 2007-й рік такі збірники видано шістьма (!) різними транскрипційними системами. Найбільше збірників надруковано з використанням транскрипційної системи, розробленої для «Атласу української мови»⁴ та деталізованої А.М.Залеським⁵. Перевагою цієї системи є те, що вона дозволяє

¹ Гольдин В.Е. Диалектные тексты и проблема источников русской диалектологии // Русские диалекты. Лингвогеографический аспект. – М., 1987. – С. 10.

² Гриценко П.Е. Тексты как источник исследования диалектов // Актуальные проблемы русской диалектологии: Тезисы докладов Международной конференции 23-25 октября 2006 г. – М., 2006. – С. 50, 53.

³ Czesak A., Okoniowa J., Waniakowa J. Standard zapisu fonetycznego polskich tekstów gwarowych. – Kraków, 2004. – S. 7-14.

⁴ Атлас української мови: У 3 т. – Т. 1: Полісся, Середня Наддніпрянина і суміжні землі. – К., 1984. – С. 9-12.

⁵ Говори української мови: Збірник текстів / Упорядники С.Ф.Довгопол, А.М.Залеський, Н.П.Прилипко. – К., 1977. – С. 9-12.

представити діалектні тексти з різних територій у контексті АУМ – наймасштабнішої колективної праці в історії української діалектології. На наш погляд, цю транскрипційну систему для зручності варто називати «транскрипцією АУМ». Отже, нею надруковано такі збірники діалектних текстів:

- **Говори української мови: Збірник текстів / Упорядники С.Ф.Довгопол, А.М.Залеський, Н.П.Прилипко.** – К., 1977. – 590 с. (232 нас.п., 562 с. транскрибованих текстів);
- **Говірки Чорнобильської зони: Тексти / Упоряд. П.Ю.Гриценко, Н.П.Прилипко, О.А.Малахівська, Л.А.Москаленко, Л.Г.Анісімова, Ю.І.Бідношия, С.П.Гриценко, Л.В.Дика, М.В.Поїстогова, Л.В.Рябець.** – К., 1996. – 358 с. (9 нас.п., 327 с. транскрибованих текстів);
- **Сватівщина: Матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій / Упоряд. К.Д.Глуховцева, Є.С.Дзюба, В.С.Курило, І.О.Ніколаєнко, В.В.Просін, З.С.Сікорська, В.О.Шевцова.** – Луганськ, 1998. – 136 с. (6 нас.п., 41 с. транскрибованих текстів);
- **Старобільщина: Матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій / Упоряд. К.Д.Глуховцева, В.С.Курило, В.В.Лєснова, О.А.Міхно, І.О.Ніколаєнко, З.С.Сікорська, В.О.Шевцова.** – Луганськ, 2000. – 128 с. (9 нас.п., 70 с. транскрибованих текстів);
- **Говірки південно-західного наріччя української мови: Збірник текстів / Упоряд. Н.М.Глібчук.** – Львів, 2000. – 156 с. (28 нас.п., 137 с. транскрибованих текстів);
- **Північно-східна Слобожанщина: Матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій / Упоряд. І.В.Магрицька, В.Ф.Семистяга, З.С.Сікорська, М.Г.Чорнописький, В.О.Шевцова.** – Львів, 2002. – 254 с. (19 нас.п., 150 с. транскрибованих текстів);
- **Говірка села Машеве Чорнобильського району. Ч.1: Тексти / Уклад. Ю.І.Бідношия, Л.В.Дика.** – К., 2003. – 456 с. (1 нас.п., 215 с. транскрибованих текстів);
- **Говірка села Машеве Чорнобильського району. Ч. 2: Тексти / Уклад. Г.В.Воронич, Л.А.Москаленко, Л.Г.Пономар.** – К., 2003. – 608 с. (1 нас.п., 293 с. транскрибованих текстів);
- **Говірка села Машеве Чорнобильського району. Ч. 4: Матеріали до Поліського етнолінгвістичного атласу / Уклад. Ю.І.Бідношия, Г.В.Воронич, Л.В.Дика, Л.А.Москаленко, Л.Г.Пономар.** – К., 2005. – 704 с. (1 нас.п., 344 с. транскрибованих текстів);

- **Українські говірки південно-західного наріччя. Тексти / Упорядник та автор передмови Н.М.Глібчук.** – Львів, 2005. – 238 с. (27 нас.п., 191 с. транскрибованих текстів);
- **Аркушин Г.Л. Голоси з Підляшшя: Тексти.** – Луцьк, 2007. – 536 с. (36 нас.п., 250 с. транскрибованих текстів, аудіододаток на CD);

Іншими транскрипціями надруковано три збірники діалектних текстів з українських етнічних територій за межами України (у Словаччині, Польщі та Румунії), а також два збірники діалектних текстів, записаних у Закарпатській та Чернівецькій областях:

- **Розповіді з Підкарпаття. Українські говірки східної Словаччини / Упоряд. О.Лешка, Р.Шишкова, М.Мушинка.** – Нью-Йорк – Прага – Київ, 1998. – XXI+321 с.; (9 нас.п., 240 с. транскрибованих текстів; транскрипція на основі латиниці);
- **Warchol S., Czyżewski F. Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny.** – Lublin, 1998. – LXX + 496 s. (29 нас.п., 197 с. українських транскрибованих текстів; транскрипція на основі латиниці, єдина для польських і українських діалектних текстів);
- **Павлюк М., Робчук І. Українські говори Румунії. Діалектні тексти.** – Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто, 2003. – XVI + 784 с. (32 нас.п., 527 с. транскрибованих текстів; як зазначають автори, використано транскрипцію Б.О.Ларіна, вміщену в «Програмі для збирання матеріалів до Діалектологічного атласа української мови» (К., 1949, с. 94-101), модифіковану 26-ма додатковими буквами і діакритичними знаками);
- **Українські закарпатські говірки: Тексти / Упоряд. та передм. О.Ф.Миголинець, О.Д.Пискач.** – Ужгород, 2004. – 400 с. (160 нас.п., 146 с. нових транскрибованих текстів; джерело транскрипції не вказане, значення символів не розкривається; до книги увійшли й тексти з попередньої публікації: Миголинець О. Українські закарпатські говірки: Збірник текстів. – Ужгород, 2002. – 64 с.);
- **Буковинські говірки: хрестоматія діалектних текстів / Укл. Руснак Н.О., Гуйванюк Н.В., Бузинська В.Є.** – Чернівці, 2006. – 383 с. (116 нас.п., 362 с. транскрибованих текстів; використано спрощену транскрипцію, про яку автори пишуть: «Ми свідомо оминаємо звуки “е з наближенням до и” і “и з наближенням до е”, позначаючи основний звук, який вловлює вухо дослідника» (с. 10-11); до хрестоматії увійшли «як діалектні тексти, розшифровані з магнітофонних плівок, так і записані у безпосередньому живому спілкуванні» (с. 12).

За нашими підрахунками, у 1977-2007 роках транскрипцією АУМ надруковано в окремих збірниках 2580 сторінок діалектних текстів (162 умовних друк. арк.) з 365 говірок, а п'ятьма іншими транскрипційними

системами разом – 1472 сторінки (92 умовних друк. арк.) з 346 говірок. Крім того, є невеликі публікації діалектних текстів – як окремо, так і в додатках до монографій тощо. Наведемо приклади найпомітніших публікацій діалектних текстів у транскрипції АУМ: Конобродська В. Поліські повір'я, легенди, перекази про «ходячих» мерців та запобіжні заходи проти їх «ходіння» // Діалектологічні студії. 2. – Л., 2003. – С. 223-340; Ніколаєнко І. Ткацтво Східної Слобожанщини: реалії і легенди (тексти) // Діалектологічні студії. 5. – Л., 2005. – С. 311-325; Скопненко О.І. Тексти // Скопненко О.І. Берестейсько-пинські говірки: генеза і сучасний стан. – К., 2001. – С. 154-172; Хібеба Н. Бойківське весілля: стан і перспективи мовознавчих досліджень (тексти) // Діалектологічні студії. 4. – Л., 2004. – С. 480-502; Ястремська Т. Полонинське пастухування Гуцульщини в текстах // Діалектологічні студії. 4. – Л., 2004. – С. 463-479.

Іншими транскрипціями друкують підбірки українських діалектних текстів переважно зарубіжні славісти, наприклад: Толстая М.Н. Несколько текстов из села Синевир // Славянские этюды. Сборник к юбилею С.М.Толстой. – М., 1999. – С. 477-490; її ж. Из материалов карпатских экспедиций // Восточнославянский этнолингвистический сборник. – М., 2001. – С. 477-495; її ж. Несколько народных христианских легенд из Закарпатья // Славянский и балканский фольклор. Вып.10. – М., 2006. – С. 522-537; Сегень Б. Дадатак. Дыялектныя тэксты // Сегень Б. Прыназоўнік у сістэме адной усходнеславянскай гаворкі Беласточчыны. – Беласток, 2001. – С. 176-196; *Teksty gwarowe z Białostoczczyzny z komentarzem językowym*, pod red. A.Obrębskiej-Jabłońskiej, Warszawa 1972, s. 187-216 (Grabowiec, Dubiny, Suchowolce, Rogawka); *Зразки діалектного мовлення гуцулів* // Гуцульщина. Лінгвістичні етюди. – К., 1991. – С. 271-290.

Діалектні тексти, видані різними транскрипційними системами, на жаль, є лише відносно зіставними. Доказом може служити спроба упорядників збірника «Українські закарпатські говірки» подати кілька текстів із книги «Говори української мови: Збірник текстів» своєю транскрипційною системою, при чому було втрачено відображення незначного пом'якшення приголосних (що позначається крапкою над літерою приголосного), какумінальний боковий ясенний сонант [л] передано як передньоязиковий щілинний [л], задньорядний [ы] – як середньорядний [ы], дзвінкі афrikати [ɟ], [ʒ] – відповідно як [дз], [дж]¹.

Застосування відмінних транскрипцій у виданнях закордонних лінгвістів можна пояснити потребою зіставлення українських говіркових текстів з текстами сусідніх іншомовних говірок або традиціями наукових шкіл, використання ж у наш час діалектологами України застарілих або спро-

¹ Пор.: [Говори української мови: Збірник текстів / Упорядники С.Ф.Довгопол, А.М.Залеський, Н.П.Прилипка. – К., 1977. – С. 274-300] та [Українські закарпатські говірки: Тексти / Упоряд. та передм. О.Ф.Мигoliniць, О.Д.Пискач. – Ужгород, 2004. – С. 275-291].

щених транскрипційних систем, очевидно, пов'язане з технічними проблемами: відсутністю потрібних шрифтів і складністю комп'ютерного набору.

Отже, уніфікація транскрипції є одним із головних завдань української діалектної текстографії у зв'язку зі створенням надійного корпусу українських діалектних текстів. Однак це не означає, що слід відмовитися від удосконалення, виправданої модифікації усталеної транскрипції. А.М.Залеський, укладаючи систему транскрипційних знаків для видання «Говори української мови: Збірник текстів» (1977), писав: «Через недослідженість інтонаційних особливостей різних типів усних висловлювань, ритмомелодичної структури слів і фраз діалектів, а також через відсутність у транскрипційних системах відповідних знаків, відтворення усного діалектного мовлення має дещо спрощений вигляд, якого на сучасному етапі розвитку нашого мовознавства нема, на жаль, змоги перемогти»¹.

На нашу думку, одним із недоліків усталеної транскрипційної системи² є відсутність знаків для передачі логічного наголосу та його варіанта – емпатичного наголосу. Пропонуємо логічний наголос позначати подвійним символом наголосу (ˆ):

[тої ни^е ха'з'айін/ йак ни^ема шоу'ковиці ʏ дво'р'і// ну йа ж, ка.../ о'це було/ с'к'ік'і^н там о'то/ дак то з'найе'ш шо то ˆмиї с'тоубур/ то т'виї// 'кажен свй с'тоубур знаў// і о'то ку'сок х'л'іба бе^нреш/ і 'л'ізиш на'йіўс'а там//] (с.Вишеньки Бориспільського р-ну Київської обл.),

а емпатичний наголос, який виражається подовженням голосного звука – відповідним подвійним символом подовження (:), наприклад:

[ди'вис' к'і'до/ два пої'майі^еш// ˆра::дос'т' та'ка!/ шо с'тик'і ˆриби пої'маў//] (с.Вишеньки Бориспільського р-ну Київської обл.), [ну було йак п'разни'к/ або ˆце/ ни^ед'іл'а/ дак се^ндо:: ре'ве::// се^ндо ре'ве// с'п'іви та'к'і//] (с. Гнідин Бориспільського р-ну Київської обл.).

Як видно з наведених фрагментів, пропонуванний варіант розв'язує проблему заборони позначання наголосу на односкладових словах. Отже, наявні транскрипційні знаки (ˆ) та (:) цілком придатні для факультативної передачі логічного та емпатичного наголосів, які необхідні для відображення інтонаційного малюнку фрази (відтак і її семантики), а тому вводити нові символи в усталену транскрипцію не доведеться.

Кожен експлоратор, слухаючи аудіозапис, «трохи інакше може чути окремі звуки і відповідно трохи інакше їх записувати, навіть коли існує спільна система запису»³, тому в ідеалі до будь-якої діалектної текстової хрестоматії має бути аудіододаток. Такі додатки можливі, наприклад, до

¹ Говори української мови: Збірник текстів / Упорядники С.Ф.Довгопол, А.М.Залеський, Н.П.Прилипка. – К., 1977. – С. 5.

² Там само. – С. 9-12.

³ Czesak A., Okoniowa J., Waniakowa J. Standard zapisu fonetycznego polskich tekstów gwiarowych. – Kraków, 2004. – S. 10.

хрестоматій «Говори української мови: Збірник текстів» та «Говірки Чорнобильської зони: Тексти» (магнітофонні записи, з яких транскрибувалися тексти до цих видань, зберігаються у відділі діалектології Інституту української мови НАН України¹). До вже опублікованих діалектних текстів видання «Говірка села Машеве Чорнобильського району» також заплановано підготувати аудіододаток². Сучасні комп'ютерні технології дозволяють подати всі транскрибовані тексти і всі аудіоматеріали до хрестоматій такого обсягу на одному компакт-диску. На жаль, українська діалектологія має тільки два видання текстів з аудіододатками:

- **Мушинка М. Голоси предків: Звукові записи фольклору Закарпаття із архіву Івана Панькевича (1929, 1935).** – Пряшів, 2002. – 255 с. Фрагментарний характер текстів та незначний обсяг зумовлено тим, що «репертуар був строго обмежений рамками площі матриці (три хвилини на одній стороні малої пластинки та п'ять хвилин на великій, яку не можна було поширити)» (с. 17). Використано спрощену фонетичну транскрипцію, яка «не вповні відповідає діалектологічним критеріям» (с. 18); М.Мушинка пояснює це прагненням удоступнити працю для якнайширшого кола читачів.
- **Аркушин Г.Л. Голоси з Підляшшя: Тексти.** – Луцьк, 2007. – 536 с. Автор зазначає: «На доданому диску короткі зразки мовлення жителів майже усіх представлених населених пунктів (здебільшого ці розповіді у текстовій частині відсутні; особливо таке звучання було необхідне для записаних пісень)» (с.12).

Крім того, вже існують «віртуальні фонотеки» на компакт-дисках без транскрибованого текстового матеріалу (диск Л.Д.Фроляк представляє степові говірки Донеччини, диск Г.І.Мартинової – середньонаддніпрянські говірки, диск К.Д.Глуховцевої – східнословобожанські говірки)³.

2. Необхідність диференційованого підходу до двох типів діалектних текстів (магнітофонних і записаних від руки)

Про те, з якими труднощами стикалися дослідники, записуючи діалектне мовлення від руки, і наскільки достовірним є такий матеріал, писав основоположник східнослов'янського діалектного синтаксису А.Б.Шапіро: «У тих випадках, коли дослідники говірки робили записи зв'язного мовлення, не завжди мало місце точне відтворення сказаного: часто не дотримувано справжнього порядку слів, звичайно не позначався наголос у словах, пропускалися деякі слова, особливо частки, можливо, пропуска-

¹ Гриценко П.Ю., Малахівська О.А., Поїстогова М.В. Український діалектний фонофонд. – К., 2004.

² Говірка села Машеве Чорнобильського району. Ч.1: Тексти / Уклад. Ю.І.Бідношия, Л.В.Дика. – К., 2003. – С. 8.

³ Фроляк Л.Д. Віртуальна фонотека діалектного матеріалу // Діалектологічні студії. 1: Мова в часі і просторі: Збірник на пошану Дмитра Гринчишина. – Львів, 2003. – С. 380-382.

лися навіть якісь частини речення, внаслідок чого записане мовлення ставало більш «гладким», більш «правильним», ніж воно було насправді»¹. Проілюструвати твердження А.Б.Шапіро можна уривками з двох діалектних текстів, записаних у різний спосіб в говірці с.Мартусівка Бориспільського р-ну Київської обл.

1) Запис від руки 1949 року, під час збирання матеріалів до АУМ. Подаємо в оригінальній транскрипції за виданням: *Жушко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови.* – К., 1955. – С. 218.

[л'уди говоріли / шчо Мартузоу / йак'їй то нев'ідомий тут оселіус'а // потому назвало селo Мартус'їука // потом значит' пан уз'ау тут зéмл'у // л'удей намножилос // і буу пан Кал'іноус'к'їй і устроїіу тут в'інокурний завод, / которий вóтку робіу // посушчєствовау вин л'єт п'ят' / потом ліквідували і сд'єлали сáхарний завод, // не знаїу / ск'їл'к'і цей просушчєствовау / мoже л'єт триц'ц'ат' / мoже сóрок // потом от ц'ого пана Кал'іноус'кого перешла зéмл'а по насл'єдству пану Тр'єпову // нєск'їл'к'і л'єт / л'єт п'їтнац'ц'ат' просушчєствовал' єтот завод // потом зделали п'їуній завод // і п'їуній завод сушчєствовал' до тїшчу д'єв'атсóт вoс'ємнац'ц'атого // у вoс'ємнац'ц'атому гóд'і н'ємц'і його н'ємногo разбарахóл'їли // рад'анс'каїя влáда у двац'ц'атому гóд'і продáла соус'ом його крєст'їанам на погребї //].

2) Наш магнітофонний запис 2002 року:

[рос'казували// тут, жиу на 'пол'ї/ хаз'айін о'дин/ і його було Ма'тус хва'м'їл'їя//Ма'тус//о'це оц':о'го с'лова пош'ла Мартус'їука//Ма'туз буу//дес', буу/ а "де тут, буди/ це тут не" з'разу ж, так се"до було о'це шо/ а "там п'ят' хат сто'їало/ да "там п'ят' хат сто'їало/ і ўсе//і о'це іс'ц'ого пош'до се"до//о'це/ це ми'ї 'бат'ко рос'казо'вау так'є/ бо їа воп'ше 'думайу/ оч:о'го во'но пош'до/ це ж, се"до Март...//Ма'туз буу//... //ну фам'їл'їя так, буда/ Ма'тус/ Ма'тус// а то'д'ї ж о'то і/ і// а то'д'ї хтос' 'може при'думау Ма'тус// а то'д'ї ўже йак при'думади/ до Мартус'їука с'тали// (сміється)// це шч'є 'може "д'їд його о'це та'к'є знау//] (Вертелецька Ольга Несторівна, 1929 р.н., освіта 6 кл.).

Працюючи над монографією з діалектного синтаксису, А.Б.Шапіро дійшов висновку, що наявні в 1930-ті роки численні записи діалектного мовлення не можуть служити «цілком надійним і основним джерелом для синтаксичної характеристики говорів»². Тому він почав збирати матеріал безпосередньо від діалектоносіїв: «З цією метою ми протягом трьох років поспіль (1938, 1939, 1940 рр.) здійснювали поїздки в село, проводячи на місці записи різноманітних (і за змістом і за розміром) відрізків усного мовлення. Записи здійснювалися або нами одноосібно, або разом зі студентами – нашими учнями, або (рідше) самими студентами (групами по

¹ Шапіро А.Б. Очерки по синтаксису русских народных говоров. – М., 1953. – С. 13.

² Там само. – С. 12.

дві-три особи), якщо вони за своїми здібностями та завдяки набутим навичкам заслуговували на довіру. Зроблені записи того ж дня перевірялися (якщо вони робилися групою, то перевірячі допомагало зіставлення паралельних записів). Записи, які чомусь викликали сумнів, проходили повторну перевірку, і якщо перевірка не давала твердих даних, то такі записи виключалися з картотеки. <...> Під записом слід розуміти відрізок мовлення, без пропусків, записаний в один прийом; в окремих випадках запис містить тільки одне словосполучення, в інших – сполучення двох або кількох речень, що йшли одне за одним і були об'єднані тематично»¹.

Ми навели такі розлогі цитати з праці А.Б.Шапіро, оскільки він дав оцінку реальних можливостей запису усного текстового матеріалу від руки: точними, достовірними можна вважати записи відрізків мовлення обсягом не більше кількох синтагм. На цю проблему звертають увагу не лише діалектологи. Дослідниця російського розмовного синтаксису О.О.Лаптева, наприклад, пише: «Ми маємо записи зв'язних текстів починаючи з кінця ХІХ ст. <...> Наскільки достовірні наявні записи? Не всі вони рівноцінні в цьому відношенні, серед них є занадто зв'язні й детальні, для яких момент стилізації безсумнівний...»². О.О.Лаптева вважає, що магнітофонний метод «виявляє принципову незалежність від дослідницької гіпотези. Фіксації такого типу відображають мовленнєвий потік будь-якої заданої тривалості у чистому вигляді. Стосовно синтаксису вони насичені граматично незакінченими й неоформленими фразами, самоперебивами, різними недомовками»³. Дослідниця українського прозового фольклору О.Ю.Бріцина, високо оцінюючи матеріали «Грудов...» під редакцією П.П.Чубинського, водночас зазначає: «Уявлення про точність фіксації, що здійснювалася збирачами на слух і від руки, істотно відрізнялися від сучасних. Так само й едиційні вимоги перебували лише в стані становлення»⁴.

Вищенаведені аргументи не применшують наукової цінності записаних від руки («домагнітофонних») діалектних і фольклорних текстів, а лише підкреслюють їхню принципову відмінність від текстів магнітофонної фіксації і відповідно – необхідність диференційованого підходу до цих двох типів текстів як лінгвальних джерел. Той, хто працює з розшифрованими текстами усного мовлення, навіть за невеликим фрагментом може відрізнити автентичний усний текст від стилізованого.

Для оцінки текстографічної бази української діалектології потрібно створити якомога повнішу бібліографію діалектних текстів обох типів: текстів магнітофонної фіксації і записаних від руки. Перелік нових збір-

¹ Там само. – С. 14-15.

² Лаптева О.А. Русский разговорный синтаксис. – М., 1976. – С. 91.

³ Там само. – С. 116.

⁴ Бріцина О.Ю. Фольклорна проза у зібранні П.Чубинського: Історичні здобутки і сучасні проблеми дослідження // Народна творчість та етнографія. – 2004. – № 3. – С. 26.

ників діалектних текстів ми дали вище; тут назвемо кілька публікацій «домагнітофонних» діалектних текстів, що вже стали класичними:

- *Абрамов И.* Черниговские малороссы // Живая старина, 1905, вып. III-IV;
- *Бессараба И.* Материалы для этнографии Седлецкой губернии. – Спб., 1903;
- *Брох О.* Угрорусское наречие села Убли // Исследования по русскому языку, т. II, вып. 1. – Спб., 1900;
- *Верхратський І.* Говір батюків. – Львів, 1912; *його ж.* Про говір галицьких лемків. – Львів, 1902; *його ж.* Про говір долівський. – Львів, 1900;
- *Гнатюк В.* Галицько-руські анекдоти. – Львів, 1899; *його ж.* Галицько-руські народні легенди. – Т.1-2. – Львів, 1902-1903;
- *Довнар-Запольский М.В.* Песни пинчуков. – К., 1895;
- *Малинка А.* Сборник материалов по малорусскому фольклору. – Чернигов, 1902;
- *Манжура И.* Сказки, пословицы и т.д., записанные в Екатеринославской и Харьковской губ. – Харьков, 1890;
- *Панькевич І.* Українські говори Підкарпатської Русі і суміжних областей. – Ч.1. – Прага, 1938;
- *Рудченко И.* Народные южнорусские сказки. – К., 1869;
- *Шимановский В.* Звуковые и формальные особенности народных говоров Холмской Руси. – Варшава, 1897;
- *Ярошенко В.* Украинская сказка в фонетической транскрипции. – Изв. Отд. р. яз и слов. Имп. Ак. Н., 1909. – Кн.1;
- *Janów J.* Gwara małoruska Moszkowiec i Siwki Naddniestrzańskiej z uwzględnieniem wsi okolicznych. – Lwów, 1926;
- *Moszyńska J.* Bajki i zagadki ludu Ukraińskiego // Zbiór wiadomości do antropologii krajowej. – Т. IX. – Kraków, 1885.

Зразки текстів з частини названих видань увійшли до «Хрестоматии по малорусской диалектологии» (1913); її автор М.М.Дурново зазначав у передмові: «Записи зразків малоруських говорів, надруковані в різних російських і галицьких виданнях, вирізняються надзвичайною строкатістю в способах позначення звуків»¹ (отже, проблема неузгодженості транскрипцій існує і для «домагнітофонних» діалектних текстів).

Навіть у назвах праць з цього короткого списку яскраво проявляється міждисциплінарний характер діалектної текстології. Говіркові тексти є цінним джерелом не тільки для діалектології, але й для фольклористики², етнолінгвістики, етнографії, усної історії та інших гуманітарних наук. Величезний потенціал діалектних текстів належним чином ще не розкритий, але тенденція до «текстоцентричності» сучасних діалектологічних досліджень стає дедалі очевиднішою.

¹ Дурново Н.Н. Хрестоматия по малорусской диалектологии. – М., 1913. – С. V.

² Так само й діалектологи можуть користуватися якісно записаними текстами з видань фольклористів, напр.: *Бріцина О., Головаха І.* Прозовий фольклор села Плоське на Чернігівщині: Тексти та розвідки. – К., 2004.

ЧАСТИНА ПЕРША

**Тексти
з говірок Бориспільського району
Київської області
(записи 1996-2006 років)**

Бориспільський район Київської області

Район утворено в 1923 році. Межує з м. Києвом, Броварським, Баришівським, Переяслав-Хмельницьким, Кагарлицьким та Обухівським районами. Площа 1,5 тис. кв. км. На території району 19 сільських рад, яким підпорядковані 44 населених пункти. Населення району становить понад 54 тис. осіб, населення Борисполя – 56,2 тис. осіб. У районі протікають річки басейну Дніпра: Трубіж, Карань, Красилівка, Ільтиця, Іква, Павлівка. На південному заході району – Канівське водосховище.

У пропонованому збірнику діалектних текстів представлено говірки 16 старожитніх сіл Бориспільського р-ну (в тому числі затопленого водосховищем села Рудяків), міста Борисполя та колишнього села Осокорки, що ввійшло в межі Києва.

Транскрипція

Для транскрибування діалектного аудіоматеріалу взято за основу традиційну для українського мовознавства фонетичну транскрипцію, апробовану в «Атласі української мови»¹, збірниках діалектних текстів «Говори української мови. Збірник текстів»², «Говірки Чорнобильської зони: Тексти»³, «Говірка села Машеве Чорнобильського району»⁴ та інших виданнях. До цієї системи транскрипційних знаків унесено окремі доповнення.

Для позначення голосних застосовано такі знаки:

- i – голосний переднього ряду високого підняття, нелабіалізований ($ми^e n' i$);
- i^e – звук, проміжний між i та e , але ближчий до i ($забо^l' i i^e ш$);
- i^u – звук, проміжний між i та u , але ближчий до i ($Марту^l' c' i^u ўка$);
- u^i – звук, проміжний між u та i , але ближчий до u ($за си^l' ни^i ў$);
- u – голосний переднього ряду (внутрішній), нелабіалізований, підняття високе обнижене ($жарит'$);
- u^e – звук, проміжний між u та e , але ближчий до u ($л' ити^e p$);
- e^u – звук, проміжний між e та u , але ближчий до e ($л' уде^u$);
- e – відкритий голосний переднього ряду, нелабіалізований, підняття середнє, трохи обнижене ($х' рестики$);
- e^i – звук, проміжний між e та i , але ближчий до e ($рубайе^i те$);
- e^a – звук переднього ряду, підняття низьке підвищене, наближений до a ($ко^l' p' i^u n' :e^a м$);
- a – задньорядний нелабіалізований голосний низького підняття ($на^l' хайут'$);

¹ Атлас української мови. У 3-х т. – Т.1. – К., 1984; Т.2. – К., 1988; Т.3. – К., 2001.

² Говори української мови. Збірник текстів / Уклад. С.Ф.Довгопол, А.М.Залеський, Н.П.Прилипко. – К., 1977. – 590 с.

³ Говірки Чорнобильської зони: Тексти / Упоряд. П.Ю.Гриценко, Н.П.Прилипко, О.А.Малахівська, Л.А.Москаленко, Л.Г.Анісімова, Ю.І.Бідношия, С.П.Гриценко, Л.В.Дика, М.В.Поістогова, Л.В.Рябець. – К., 1996. – 358 с.

⁴ Говірка села Машеве Чорнобильського району. – Ч.1: Тексти / Уклад. Ю.І.Бідношия, Л.В.Дика. – К., 2003. – 456 с.; Ч. 2: Тексти / Уклад. Г.В.Воронич, Л.А.Москаленко, Л.Г.Пономар. – К., 2003. – 608 с.; Ч. 4: Матеріали до Поліського етнолінгвістичного атласу / Уклад. Ю.І.Бідношия, Г.В.Воронич, Л.В.Дика, Л.А.Москаленко, Л.Г.Пономар. – К., 2005. – 704 с.

- a^e – пересунений до середнього ряду голосний a , підняття підвищене, наближене до e ($та^e пер$);
- a^o – задньорядний голосний, проміжний між a та o , але ближчий до a ($блага^o да^o pa$);
- o^a – задньорядний голосний, проміжний між o та a , але ближчий до o ($Пе^u ре^o йасло^a в^i$);
- o – лабіалізований голосний заднього ряду середнього підняття ($о^o дин$);
- o^y – звук, проміжний між o та y , але ближчий до o ($ма^o шино^y йу$);
- y^o – звук, проміжний між y та o , але ближчий до y ($пона^o паху^o вали$);
- y – лабіалізований голосний заднього ряду високого підняття ($бу^o до$).

Дифтонги (звуки неоднорідної артикуляції) позначаються комбінацією знаків відповідних голосних, елементи яких утворюють дифтонг. Невиразний, занепадаючий компонент дифтонга позначається відповідно малою літерою, напр.: o^y , y^o ($но^a во^y йі$, $на^o в^y уз$).

Для позначення приголосних застосовано:

для губних – b, n, v, y, f, m ; для передньоязикових – $d, t, z, s, ʒ, ʑ, ʒ, ʑ, ж, ш, ʒ, ʑ, ч, н, л, р$; для задньоязикових – g, k, x ; г) для фарингального – g ; для середньоязикових – y, i . Більшість приголосних звуків позначається відповідними літерами українського алфавіту. Літера $ʒ$ позначає передньоязиково-зубну дзвінку африкату ($ʒиш^o чали$), $ʑ$ – передньоязиково-ясенну дзвінку африкату ($до^o хоʑу$), l – какумінальний боковий ясенний сонант. Так звані нескладотворчі y та i позначаються відповідно y ($за^o утра$), i ($в^o і^o р^o еїко^y йу$).

Напівпалаталізованість приголосних позначається крапкою (·) праворуч угорі букви ($m^·, c^·, ш^·$), палаталізованість – знаком апострофа (') ($m', c', ш'$).

Часткове знеголошення дзвінких приголосних позначається кутиком (∧) праворуч унизу літери відповідного звука ($дож^o ку$). Часткове одзвінчення глухих приголосних відображається знаком (∨) праворуч унизу літери відповідного глухого приголосного ($тут^o буу$).

Можливі написання типу $ч'''$, де:

$ч'''$ – звук, проміжний між $ч$ і $ш$, але ближчий до $ч$ ($деревооб^o робо^y ч''' ниї$);

Довгу вимову приголосних і голосних позначено двокрапкою ($када^o чин^o :a$), а напівдовгу – однією крапкою після літери посередині рядка. Ослаблена

(зредукована) вимова звуків передана літерою меншого розміру, що вино-
ситься трохи вниз (¹ка_жут', кос^{*}т).

Місце наголосу позначається вертикальною рисою, яка ставиться перед
знаком приголосного, що передує голосному наголошеного складу, а коли в
наголошеному складі немає попереднього приголосного, то безпосередньо
перед літерою голосного (¹би¹л'ше, пора¹д'іди, ¹адри^ес).

Нероздільна вимова двох слів передається дужкою, що сполучає
останню літеру попереднього слова й першу наступного (*ш'і^uс' _ 'год^u*).

Довга пауза в кінці фрази передається знаком (//), а коротка пауза в
середині фрази між окремими цілісними відрізками мовлення і пауза, що
виникла неорганічно, внаслідок перериву мовлення, промовчування тощо,
передаються знаком (/). З інтонаційних знаків використано знаки питання
та оклику.

До традиційної транскрипції додано окремі знаки:

(^u) – логічний наголос ([жал' шо йа вас пос'даў/ хаї би ¹луч:е во^uни
при'їхали/ да ^uтут_u заб'ради//ми^ен'і ¹Ган'і жал'//]);

(::) – емоційний наголос, що виражається емоційним подовженням
голосного звука ([а ў ¹мене та'ка вам кар'то::шка ¹га::рна/ п'р'амо аж/ аж
¹л'убо//]);

[...] – пропуск у розшифровці;

діалектний текст у квадратних дужках означає акустично невиразні
відрізки мовлення, курсивом у круглих дужках подано ремарки експло-
ратора.

У текстах графічно виділено мовлення експлораторів (курсив після
запитання – З.) і мовлення діалектоносіїв (прямий шрифт); курсивом у
діалектних текстах відділено цитати з фольклорних творів, пісні, молитви,
вірші. У лапки взято пряму мову, назви газет, підприємств, кінофільмів
тощо ([пи'та Мит'ко/ «ў ¹тебе ма'шина ^uйе?»// «йе»// «а ^uде ти ўз'а'да?»// а
йа ка'жу/ «¹кидали ¹наши¹/ к'расни¹/ до йа ка'жу уз'а'да да во'жу»// «а ^uшо
во'на ¹возит'?»// «¹жито ¹просо пши^ениц'у/ о'це йа во'жу та'ке/ ¹л'уд'ам і
со'б'і»// «¹заўтра шоб бу'да во'на ¹пил'а старост'ату»// «хара'шо»//]; [ў
йа'к і^u га'зет'і?/ чи «Кому'н'іст» чи/ п'рах_uйі_uзна_{не}//і йа не^u чи'тала/ йа
«С'іл'с'ки_u ¹в'іст'і^u» ви'писуйу/ дак йа ни^е чи'тала//]).

Астериск після номера тексту (напр., 5*) означає, що цей текст є про-
довженням попереднього.

Місто Бориспіль Київської області

Бориспіль – місто обласного підпорядкування. Районний центр Київської області з 1923 року, з 1956 року – місто районного підпорядкування. Розташоване за 35 км на південний схід від Києва. Залізнична станція на лінії Київ – Харків і автостанція на магістралі цього ж напрямку. Територія міста становить 3701 га. Бориспіль є повітряними воротами столиці України. Тут міститься аеропорт – один з найбільших у Європі. Населення міста становить 56,2 тис. осіб (за даними 2006 р.). Поблизу Борисполя в урочищі Язвиній могилі розкопано 12 курганів і знайдено поховання доби бронзи та 7 поховань скіфських воїнів. У 1925 та 1950 роках у Борисполі досліджувалося городище часів Київської Русі. Місцевість, де воно розташовувалося, згадується в літописах під 1015-1154 рр. з назвами Лто, Льто, Алто, Альто, Олто. На цьому місці в 1015 році, повертаючись з походу проти печенігів, загинув від рук найманих убивць син Володимира Святославовича Борис. Відтоді ця місцевість дістала назву Борисового поля, а звідси – й сучасна назва міста. Збереглися рештки оборонного рову та Летської божниці, збудованої Володимиром Мономахом у 1117 році. Протягом XIII-XV століть внаслідок монголо-татарської навали і нападів кримської орди ця територія була слабо заселеною. З тими часами пов'язана назва урочища Татарка на південно-західній околиці Борисполя, на Стадницьких горбах; за переказами, тут зупинялися на відпочинок татари. Лише в XVI ст. на цих землях, що тоді належали Київському Пустинно-Микільському монастирю, почали інтенсивно селитися втікачі з Правобережжя. Після 1569 року, коли Бориспіль увійшов до складу Польщі, він був уже значним поселенням. У 1596 році Сигізмунд III зробив Бориспіль королівською маєтністю, а сейм ухвалив рішення про створення Бориспільського староства. Починаючи з 1612 року у Борисполі діє “мейський” уряд – міське управління. 1628 року в Борисполі було 74 будинки, в яких мешкало приблизно 370 осіб. Після початку національно-визвольної війни під проводом Б.Хмельницького, коли сформувався новий адміністративно-державний устрій, Бориспіль став сотенним містечком. До Бориспільської сотні належали села Нестерівка, Кучаків, Лебедин, Стариця, Сеньківка, Іванків, Дарниця та низка хуторів. За реєстром 1649 року в Бориспільській сотні налічувалося 194 козаки. Наприкінці XVII ст. Бориспіль став досить великим містечком з двома брамами – Київською і Переяславською та кількома вулицями. Мешканці займалися переважно ремеслами і промислами. У XVIII столітті Бориспіль перетворився на значний економічний центр, оскільки тут проходив шлях Київ-Полтава. Населення в той період поділялося на такі верстви: виборні козаки, козаки-підпомічники, підсусідки й посполиті, піддані старшини, старшина та духовенство. У містечку існували ремісничі цехи – шевський, кравецький, ковальський, різницький, кушнірський та інші. У 1802 році Бориспіль став волосним центром Переяславського повіту Полтавської губернії. Незадовго до реформи, у 1859 році, в Борисполі налічувалося 738 дворів і 5367 мешканців, серед яких: панів – 72, козаків – 1531 ревізька душа, поміщицьких селян – 828 ревізьких душ, державних селян – 60 ревізьких душ. У

XVII-XVIII століттях в Борисполі існували 3 парафіяльні школи, 1842 року відкрито початкове народне училище для державних селян. У 1900 році в Борисполі 1400 дворів і близько 7 тисяч мешканців, третина з яких – землероби. Найвідомішим уродженцем Борисполя є видатний етнограф, громадський діяч і поет, автор слів національного гімну Павло Платонович Чубинський (1839-1884). Пам'ять про великого земляка увічнено в назві села Чубинське, на його честь названо одну з вулиць Борисполя, площу, ліцей, хорову капелу села Велика Олександрівка; у день десятої річниці проголошення незалежності України в Борисполі відкрито пам'ятник П.П.Чубинському. Говірку Борисполя описано в: *Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край.* – Спб., 1877. – Т. VII. – С. 591; *Брахнов В.М.* Характерні риси говірок трьох населених пунктів на Бориспільщині Київської області // *Діалектолог. бюлетень*, вип. III. – К., 1951. – С. 18-34.

Інформант: Котова Ніна Андріївна, 1934 р.н., освіта вища, тексти 1-7, запис 2006 р.

1. – У 'наш'і^их бориспол'чан 'дуже не'чи'ста 'мова/ йак 'кажут' 'суржи'к// тут перек'ручен'і ро'с'їс'к'і^и сло'ва/ 'так 'йак у нас ув_у'с'їх// о'це ў нас тут/ 'дуже не'чи'ста 'мова у бориспол'чан/ йа_б_ ска'зала// та'ка во'на/ не^имає та'кої спраўжн'ойі 'чи'стойі 'мови//во'на та'ка ўс'а//

2. – Ви з'нає'те/ у Бо'риспол'і во'но 'йакос' ни^е'чут'/ а о'це пона.../ ў ц'їх 'селах наў'колишн'їх/ там та'к'і йес'ц' гов'ір'к'і^и ц'їкави// так_ го'вор'ат'/ ни^е'так 'йак у нас у Бо'риспол'і/ 'йакос' о'це 'ім'єно 'и^и::кайт'/ 'йакос' о'так// о'це там Гли'бо::ке йес'/ отуди_о Глибоц'к'і_по'с'олок// йа там з'найу/ ў наз бу'ли зна'йом'і^и/ дак во'ни та::к ц'їкаво гово'рили/ ы:: от_ім'єно/ 'и^икали// "йес' там та'ке// о'це Ворон'к'іў п'раўда йа ни_з'найу/ а о'це , Гли'боко'му ў наз бу'ли зна'йом'і^и/ так во'ни та::к гово'рили/ о'це з 'и^икан':ам з_цим/ (сміється)// а Бо'рисп'іл'/ в'і^ин/ йа ж ка'жу/ 'дуже// тут ,загал'і перем'їшалос' у'се/ і так/ то'му 'мова та'ка/ страш'на/ пере'вернуто укра'їнс'ко ро'с'їс'ка/ (сміється)/ з 'викруче^иними сло'вами//

3. – Це у нас 'дуже 'зараз//'зараз ба'гато при'їж':їх/ те'пер же ў нас о'це тут_ Горо'док/ цеї// то там при'їхали рос'ї'яни// і то'му о'це 'зараз 'йїде^иш/ в ау'тобус'і/ так/ ў осноў'ному 'чуйе'ш о'ц'і жен... ж'ін'к'і 'йїдут'/ по ро'с'їс'к'і го'вор'ат' ба'гато// йа з'найу?// ну так

поступово воно йако́с'// йа ж кажу́ зараз у нас, дуже/ дуже окупу́ють. Бори́сп'і́л'/ при́йіж':і́х, ба́гато/ і́ через те// а́ т'і́ шо́ при́йіж:а́ють/ в о́сно́у́ному́ йа́ диу́л'ус'а/ по ро́с'і́с'к'і́ ш'па́р'ат'/ (смі́ється)/ йа́к кажу́т// кста́т'і́ о́ц'і́ пра́прау́нуч'к'і́ Чу́бінс'кого/ во́ни те́ж пере́йі́хали́ із Аб'ха́з'і́ї// і:./ од'на́ ра́н'і́ше́ при́йі́хала/ д'руга́ пі́з'н'і́ше// і́ н'і́йа́к// од'на́ ца́ шо́/ так по́украї́нс'к'і́ б'і́л'ше// а́ ца́ шче́ н'і́йа́к ни́ перела́має́ ца́/ (смі́ється)// те́ж зро́с'і́шч'е́н'і́/ бо́ ви́росли́ на/ там у́ тих кра́йах/ о:т// ро́с'і́с'к'их//

З.: А ви ким доводите́с'а́ Чу́бінс'кому́?

— Йа́/ розу́м'і́єте/ йа́ те́ж пра́у́нуч'ка/ а́ле́ йа́ по/ по́ л'і́н'і́ї// це́ корочи́ кажу́чи мо́го р'і́дного/ мо́го р'і́дного д'а́д'і́ ж'і́нка́ бу́ла у́нуч'ко́ю Пау́ла Пла́тоновича// його́ у́нуч'ка/ р'і́дна// а/ у́же м'і́ї́ д'а́д'а́ бу́у́ йі́ї́ чо́ло'в'і́к// но́ про́сто у́ нас йа́к по́лучи́ло́с'// у́ наз ба́гато́ бу́ло р'і́д'н'і́/ а́ле́ на́ша с'і́м'я́ йа́ко́с' на́йб'ли́жча́ бу́ла/ до́ Кате́рин'і́ Пау́лоу́ни́ Чу́бінс'кої́// йа́ко́с' ми/ во́на на́йб'і́л'ше́ нам до́в'і́р'ала/ б'і́л'ше́ ми оп'і́кали́с'а́ і́ Во́ло'ди́миром по́к'і́ї́ним/ і́ у́ мене́ чо́ло'в'і́к бу́у́ його́ оп'і́ку́ном/ Во́ло'ди́мира ви́ чу́ли?// за́ Во́ло'ди́мира Чу́бінс'кого́ чу́ли на́в'е́рно?//

З.: Роска́ж'і́т'/ бу́д' ласка́//

— Ну́ його́ ж// в'і́н же́ бу́у́ пра́удо́л'уб та́к'і́ йа́к і́ його́ пра́д'і́д/ за́ спра́вед'ли́в'і́с'т'/ про́ти б'уро́кра́т'і́ї// і́ ви́р'і́ши́у́ на́ себе́ бра́т' у́се/ д'уже́ перео́ц'і́ни́у́ на́ено́ сво́ї́ сили́/ і́ чере́з те́ його́ са́жали́ у́ пс'і́хушк'і́ без'к'і́н'ца́// а́ о́ста́н'і́ї́ раз у́же́ його́ за́п'хали́ у́ Д'н'і́пропетро́у́с'к/ ну́ в'і́н і́ там ка́за́у́ шо́ в'і́н і́ о́т:уда́ в'і́в'е́рне́ ца́/ ну́ там ока́зало́с' не́ пс'і́хушка/ а́ насто́йа́шча́ т'ур'ма// і́ з'в'і́т'и́ в'і́н/ там його́ п'я́т' ро́к'і́у́ йа́к про́д'ержали́/ то́ в'і́н у́же́ при́йі́ха́у́/ його́ ж, там ко́лоли́/ у́с'а́к'і́/ інсу́л'і́нами/ у́с'і́м у́с'і́м// і́ в'і́н ко́роче́ кажу́чи/ л'у́дина́ га́р'ачо́ї е́нерг'і́ї/ та́кої́ йа́к його́ пра́д'і́д/ сили́ во́л'і́// а́ле́ д'уже́ його́/ при́били́// пока́л'і́чили́ короче́ кажу́чи/ його́/ неза́ле́жну́ ду́шу// ну́ і́ в'і́н/ йа́к ми́ його́ за́бра́ли/ у́ мене́ чо́ло'в'і́к оп'і́ку́ном бу́у́/ ми́ його́ до́ себе́ за́бра́ли/ о:т// д'умали́ його́ йа́ко́с'/ на́лади́ти на́ су́час'н'і́с'т'

т'рох'і// але^н в'і^н/ по.../ поїздиў// у його товариш'і були ўс'і з Пол'ітехн'ічного інсти^ттута/ це ж, ўс'і хлопц'і ц'і були/ бо во^ни ў капел'і ц'і були там// короче^н кажучи в'і^н з ними зустр'ічаўс'а/ і видно переко^наўс'а шо::// каже// в'і^н так напи^саў/ «так'ім как йа»/ в'і^н же ж буў полум'йа/ буў йак кажут' закап'оршчик ўс'ого// це комок е^нерг'ійі буў/ пон'імайте/ ўс'іх в'іу за со^бойу// а тепер в'і^н пише// «так'ім как йа йес'ц' / так'ім как м'ен'а з'д'елал'і/ йа н'е ^нужен н'іко^му/ н'і л'уд'ам/ н'і с'іб'е»// і в'і^н же пок'інчиў жит'а//

З.: У йа^кому роц'і?//

– Це буў вис'імде^сат с'оміі р'і^к//

З.: І с'іл'ки йо^му було?//

– П'ійіс'ат ш'іс'т' рок'іў// така мо^гіла на кладовишч'і тут у нас/ праўда ог'раду ўк'рали// он ^зараз хочим йа^кус' нову ог'раду ж, пос'тавити// це буў поўторен'а сво^го пра^діда/ о::// ўз'аў в'і^дн'ого ўс'і його ^риси/ і е^нерг'ійі і ^розуму і ^таланту/ о::// короче^н кажучи/ ^тої м'іг ве^сти за со^бойу/ і ^цеї так'і ^саміі буў// і так його/ при^би^ли/ ^можна ска^зати//

4. – Ви з^наєте/ во^ни о^це йак// ми ж не^н з^нали Паўла Пла^тоновича/ з^нали т'ік'і Воло^димира/ так це ^дійсно було йа^кес' полум'йа//це/ згусток такої е^нерг'ійі/ йак/ за йа^к'ім ішли ў^с'і// ку^да б в'і^н не^н ішоў// ў мене з ним/ ми з ним ба^гато іїздили// йа його ба^гато спостер'ігала/ ба^гато з^нала// так йа/ іно^д'і диву^валас'а/ ^йак ^може ў так'іх/ така ситу^ац'ія скла^дец'а/ шо ^кажі^ся ўже і ^виходу ни^смає/ а в'і^н тут/ йа ни^с з^найу/ е^нерг'ійі було с'і^тік'і/ йа ж, ка^жу// такої шо ўс'іх м'іг завес^ти/ за со^бойу і// ўс'і за ним ішли/ ^зараз/ у^же с'іл'к'і рок'іў/ це ж/ у ма^йбутн'о^му роц'і у^же ж ^буде два^цат' рок'іў/ йак його не^нмає// і ^кожен р'і^к приї^ж:ають' ўс'і його друз'і на кладовишче/ ^кожен р'і^к/ два^цатого траўн'а// ўс'і ми приї^ж:аї^ся/ ^ходим ту^ди// во^ни шчи^тайут' то ^йіхн'іі учи^тел' / то ^йіхн'іі друг/ ^йіхн'іі пово^дир/ ^йіхн'е с'в'ітло/ о// то ^так шо/ ни^с забу^вайут' його друз'і// приї^ж:ають' не^н т'іл'к'і с' К'іева/ а і//із/ і^нши^х м'іс'ц' / де жи^вут'//

5. – Ми їздили в Архангел'с'к// «шл'ахами Чубинс'кого»//

З.: *Роскаж'іт' / буд' ласка*//

– Ну їа не^н знайу/ ў їа'кому план'і вас ц'ікавит'// було 'дуже/
ме^н'і осо'бисто було 'дуже ц'ікаво/ то'му_шо там/ ў триц'ятих
ро'ках буў 'забраний мий/ м'її 'р'ідний д'їд/ і там в'ї^н заг'ї^ннуў//
їо'го ж_ теж/ за соц'їал'їста пошчи^ї...//е:./ 'ето/ по'думали/ шо в'ї^н
там// ну в'ї^н ц'ікавиўс'а л'їтера'туройу/ їа ж їо'го ни^е знайу// так
рос'казували/ ўсе хо'диў моў с к'нижечками/ дес' шос' ска'заў
чи_шо/ їо'го заб'рали// і там 'маўс'а ўже при'їхат'/ але^н в'ї^н
з'в'їт:и в'ї^н не^н ве'р'нуўс'а/ то'му ў 'мене була та'ка/ дво'їна/
зац'їкаўлен'їс'ц'/ побу'ват' там//бо//з одни'їейі сторо'ни/ з'начит'/
«шл'ахами Чубинс'кого»/ ми об'їздили с ка'пело'їу/ там ми/ у
ти'х м'їс'ц'ах/ де бу'ваў/ де орган'їзовуваў ш'ко::ли Чубинс'к'її/ ў
'н'ого же'нерг'її с'т'їк'ї^н було//у 'мене ж їес'ц' у'с'ї їо'го 'дан'ї про
'тейе/ шо в'ї^н там ро'биў// в'ї^н же ж_/ с'к'їк'ї^н там/ с'їм/ 'около
си^еми 'рок'їў про'буў/ в'ї^н 'виўчиў там тої кра::ї/ і там же в'ї^н не^н
сид'їў/ і їо'го 'там хот'їли ўже//в'ї^н с'т'їк'ї^н пома'гаў там 'л'уд'ам/
шо 'там їо'го хот'їли арешту'ват' у'же/ так спас їо'го губер'натор/
там буў та'к'її шо/ зах'їстиўс'а/ ўз'аў їо'го до 'себе ў с'лужбу//
ко'рочи^е 'кажучи^ї/ л'удина і там не^н сид'їла/ скла'дайучи^ї 'рук'ї/
пра'ц'уваў/ виўчаў тої краї//'дуже ба'гато 'корисного при'н'їс там/
ї// ц'їкаво/ буў та'к'ї випадок// нас/ пови^езли у музеї/ е:/ там
крайо'виї та'к'ї музеї// і там теле'бачен'а було/ с'тали за'писуват'
нас/ пи'сат' ўсе// а то'д'ї ме^н'її ї 'кажут'// роскаж'їт' та покаж'їт'/
чи ў вас не'ма і_ўсе// а їа так пи'дн'їмайус'а на д'руг'її 'поверх/
диў'л'ус'а/ а там у 'перши'х_ же р'адах/ е:/ в'ї'сит' їо'го
фотограф'їїа ве'лика// нар'аду з 'іншими// їа ка'жу/ 'Господ'ї/
так у ваз же ос'/ 'в'їсит' ваш// зна'ток 'вашого к'райу і/ тої шо
тру'диўс'а дл'а 'вашого к'райу// а во'ни 'нав'їт' і не^н з'нали/
(смієтьс'я)// шо// з'нає'те ж 'їак во'но бу'ває// а о'там молод'ц'ї/
там 'їако'с' зберегли їо'го/ їо'го 'пам'їат'/ і т'ї їо'го д'їла
пам'їа'тайут'// так шо в'ї^н там теж 'дуже ба'гато ў'с'ого зро'биў за
ц'ї 'рок'ї/ і їо'го 'дуже 'ц'їн'ат'// ну ми побу'вали/ їа ж_ ка'жу/ у
багат'ох м'їс'ц'ах// ну про'їздили/ де там в'ї^н бу'ваў/ там ми

побували кругом/ побачили/ узнали про 'н'ого ба'гато та'кого//
ну ї там/ йа з'найу?/ шо ш'че вас ц'і'кавит'??//

З.: А йа'ка там при'рода?//

– Ну ми були// коли ми були?/ ми були по 'мойо'му т'раве'н'/
т'равен'// та була чудова при'рода// чудове по'в'ітр'а/ не'холодно
було/ 'тепло// шо ц'і'каво/ там е:/ так йак прой'ж:али/ йа диу'л'ус'а/
так/ кар'топл'у ви'рошчуйут'// коли во'ни йі'ї са'жайут'/ не з'найу/
но// так.../ та'ка/ у'хожена зем'л'а/ та'к'і:: ве'ли::к'і о'ц'і куш'ч'і::
ц'і'їейі кар'то::пл'і/ йак во'ни йі'ї роз'вод'ат'/ 'кажут' шо во'ни
'йакос' там особ'ливими 'методами йі'ї роз'вод'ат'// ну і/ моло'ц'і:/
п'р'амо/ йа була зди'вована 'даже// о::т// а так там// ми ў та'к'і час
були шо/ ни в'і'ч:утно було/ шо це йа'к'іс'/ 'п'і'їн'іч' йа'кас'
хо'лодна/ не' з'найу/ (сміється)// нам йак'раз то'д'і було 'тепло// да/
це буў т'равен'/ йак'раз с'в'атку'вали/ то'д'і с'в'атку'вали// йа'кес'
там/ чи'сло було/ шо/ при'ї'ж:али іс Франц'ійі/ т'і шо
допомо'гали спа'сали то'д'і/ допомо.../ пере'возили ў час в'і'їни
г'рузи/ от// так во'ни йак'раз при'ї'їхали на с'в'атку'ван':а// 'так_шо
ми із 'ними// 'чули 'їхн'і 'виступи/ о::т/ і// схви'л'ована та'ка була
'зустр'іч// у'же 'л'уди кан.../ зви'чаїно та'к'і ўже ў 'возрос'т'і ўс'і// "ми
ўже ў 'возрос'т'і/ а во'ни тим_ 'б'і'л'ше// але' при'їз'д'ат'/ і
з'гадуйут' сво'ї ми'нул'і д'н'і/ у::// ну "шо ш'че та'кого?//

З.: А йа'киї то р'ік буў?//

– А йа'к'і ш це р'ік_ буў?/ 'Господ'і/ йа'к'і ш це р'ік_ буў?// це
було ўже/ 'рок'іў//рок'іў_ 'с'ім то'му на'зад/ на'в'ерно дес' о'так// йа
ўже ї заб.../ дес' у 'мене йе 'записи/ ну це т'реба ж_//

З.: А до 'Пол'шч'і/ на мо'гилу Ве'р'биц'кого ви ц'о'го 'року
'їздили?//

– Н'і/ ў ми'нулому// це ми 'їздили йак с'атку'вали
Вер'биц'ко'го//

З.: Роска'ж'іт'/ буд' 'ласка//

– Ну йа ни' з'найу/ "шо во'но вам да'їе//це ж було с'в'атку'ван':а
Вер'биц'кого/ с'к'іл'к'і"?/ сто// че'каїте// ў 'мене он і фото'граф'ія
'в'ісит'/ і ўсе на с'в'іт'і/ (сміється)/ 'даже ше ї кален'дар он 'в'ісит'/
йо'го// шчас йа г'л'ану/ од'ну хви'линоч'ку/ шо тут на'писано// «сто

деу́йна'носто 'рок'іу»/ це було йо'му// це ми були/ 'начит'
не_цеї_р'ік/ п'а... / диу... / тишчу_п'ато'му 'роц'і це ми були/
о::т// ми були ж/ нам ко'роче 'кажучи це йа/ йа ўже там була
д'ва 'рази// 'першій раз ми були просто_так/ йак 'йіздили ту'ди/ а
це нас у'же запро'сили на с'в'атку'ван':а стодеу́йаносто'л'іт':а/ там
конфе'ренц'ія була прис'в'ачена ж Ве'р'биц'ко'му// ми^е'н'і
приш'лос' теж висту'пат'/ по теле'бачен'у/ т'рошк'і^и ска'зат' хто
та'к'іі//ну/ во'ни ш сво'го Ве'р'биц'кого го'вор'ат/ а нам же т'реба про
Чу'бинс'кого ска'зат'// 'так_шо ми^е'н'і приш'лос' теж 'дек'іл'ка
с'л'іу гово'рит'/ висту'пат'/ о::т// ну ў нас/ Ла'р'іса А'нан'е'ўна тут/
д'і'р'ектор л'і'цейу/ висту'пала з 'допов'ід':у/ 'дуже у'с'ім
спо'добалас'/ во'на ум... / у'м'іло 'дуже 'виступила/ от// ко'роче
'кажучи про з'йас'к'і^и з 'ім'ено// во'ни ж висту'пали в осноў'ному
про Ве'р'биц'кого/ ну а во'на ўже с та'к'ім 'нахилом/ про
Ве'р'биц'кого і про Чу'бинс'кого/ йак з'йазано ўсе_це/ у
ц'ому_г'імн'і/ 'нашо'му// ну::/ шо там ша'нуйут'/ т'реба ска'зати
шо/ першій_раз ми були/ так була п'росто та'ка мо'г'і^илка со'б'і/ а
'зараз у'же ми були о'це на сто див'е'носто 'рок'іу/ дак там у'же/ е^и:://
по... по.../ йак_каже панте'он 'ц'ілії пос... буду'ваўс'а/ ўже
збудованій там/ у'же ўсе це зробили на 'вишчо'му 'р'іўн'і/ о::т//
ко'роче 'кажучи 'дуже ша'нуйут' Ве'р'биц'кого/ молод'ц'і// ну
'т'і'к'і те/ шо о'то_ж_так на/ на 'сам'і окраїн'і/ Україна і
'Пол'шча/ то_ўсе во'но 'йакос'/ 'чудно т'рошк'і// о::т// молод'ц'і/
орган'ізу'вали ни^епо'гано/ ўс'і/ во'ни у'м'ійут' шану'ват'/ на 'Заход'і
там/ Україн'і/ 'пам'ят' сво'їх/ в'і'домих л'удеї// о::т// ўсе було/
нор'мал'но/ зроблено/ ка'жу там_же_ж і хо'ри виступ.../ ну ўсе
ро'би^или/ ўсе ро'били 'так_йак/ йак по'ложено дл'а ўшану'ван':а
'пам'ат'і//

З.: А з чим 'ваша ка'пела там висту'пала?//

— Ну ми ж_/ по_перше шо/ т'реба було_ж_там і кон'церти
да'вали/ о::т// на мо'г'і^ил'і ми с'п'і'вали г'імн// г'імн с'п'і'вали на
мо'г'і^ил'і// тої шо ж_/ на/ 'музика Ве'р'биц'кого ж_/ наш цеї г'імн/
шо/ 'нин'ішн'іі// сло'ва Чу'бинс'кого/ а 'музика ж Ве'р'биц'кого//
так ми с'п'і'вали там на мо'г'і^ил'і г'імн// ну це було 'холодно/ це

було у 'берез'н'і 'м'іс'ац'і/ дак шч'е було холодну'ватен'ко так// ну там м'іс'цев'і// і м'іс'цев'і колек'тиви були/ 'теж, с'п'івали ба'гато/ п'ісен'/ 'р'ізних// ну йа ж ка'жу/ йа ж, // була і конфе'ренц'ія прис'в'ач'ена/ і/ о'це ж на мо'ги л'і було// і шч'е при_нас, було/ а то'д'і шч'е 'йакоc'/ шо йа 'чула по 'рад'іо пе'ре'да'вали// там ішч'е були вий'ж:али/ там і с'в'ашч'енства ж ба'гато було/ бо в'і'н же сам Ве'р'биц'к'і' буў же с'в'ашч'еник/ так там ба'гато були/ бат'у'шок/ о::т// висту'пали теж, / із, сло'вами/ ўшану'ван':а// ну:: так//

6. — Ви з'нае'те/ йак с'в'атку'вали стоп'адис'ати'р'іч':а Чу'бинс'кого/ то'д'і шч'е так ў 'тому незго'р'іўшо'му 'нашо'му бу'динку кул'тури/ так там 'дуже 'гарно висту'пала/ чи во'на 'зараз у'же п'ішла з'в'іт:и/ із Г'н'ідина д'ір'ектор ш'коли/ во'ни 'даже 'виробили та'к'і ц'і/ к'ера'м'ічни та'к'і порт'рет'ік'і/ е::/ Чу'бинс'кого/ і::/ постаўлено там на 'вишчо'му 'р'іўн'і//ни^е з'найу/ йак о'це ўже 'зараз/ бо йа ўже т'рошк'і' в'ід'ішла в'ід, 'ц'ого//а'ли^е/ ра'н'іше ба'гато про ц'у ш'колу пе'ре'да'вали/ про г'н'ідинс'ку// о::т// і// а 'зараз же ў нас л'іцеї// ў 'наз_же/ ў нас, 'зараз л'іцеї/ 'іме'н'і Чу'бинс'кого/ йес' у Бо'риспол'і//от вам би ц'і'каво побу'ват' у л'іцеї// там же/ там же за'йма'уц'а і нау'ково'ю ро'ботою/ 'пишут' і рефе'рати/ 'учн'і 'пишут'/ і виў'чайут'// і там же му'зеї зро'били Чу'бинс'кого// і там у ми'нулому//у 'ц'ому 'роц'і йа не ...// у позами'нуло'му 'роц'і/ там теж і конфе'ренц'ія була//а то'д'і о'це ў 'ц'ому 'роц'і у'же перенес'ли у/ у 'К'і'ї'ў шос' 'йі'ї/ о::т// о'то вам там побу'ват' би ц'і'каво було//

7. З.: 'Ваш'і п'редки у'с'і з Бо'риспол'а?// ви кор'і'н:а 'мешканка?//

— Ви з'нае'те// йа/ йа ўва'жайу/ шо йа кор'і'н:а/ йа ўва'жайу// по/ по 'мам'і у нас у'с'і/ йа так/ нас'к'іл'к'і' 'йа пам'я'тайу/ нас'к'іл'к'і' ўс'і були у Бо'риспол'і//а о'це по/ по 'ба::т'ку/ дак шос' та'к'е шо/ по_моому теж з'йаза.../ з 'Л'убарц'ами 'даже з'в'азано/ бо сест'ра мо'йейі 'баби/ жи'ла ў 'Л'убарц'ах/ о// дак йа так і не' з'найу/ чи' во'ни ў'с'і там жи'ли/ чи це 'т'ік'і' п'росто се'ст'ра ту'ди по'пала/ о::т//а так ў'род'і ўс'і бориспол'чан'і'//

З.: А йа'ке у вас д'і'воче п'р'ізвишче було?//

— Забо'лотна// а 'мама ў 'мене була Виш'неўс'ка// а бат'.../ по бат'ку це ўже Забо'лотна була/ о::т//

З.: Училис'а ў 'Київ'і?//

— У 'К'і'їв'і/ йа пед'інсти'тут к'і'...// 'імен'і 'Гор'кого//

З.: А ш'колу за'к'інчували ў Бо'риспол'і?//

— У Бо'риспол'і/ да/ 'першу ш'колу к'ін'чала// а 'пот'ім інсти'тут, же к'ін'чала//

З.: Йа'киї факул'тет?//

— Ф'ілолог'ічний/ украї'їнс'к'і//

З.: А виклада'ч'іў пам'я'тайте?//

— Хто ў нас, були?/ Коби'лец'к'і'ї/ Пол'іш'чук/ П'іл'гук// у'с'і о'ц'і/ шо то'д'і книж'ки 'їхн'і були/ о'це та'к'і/ о'це по/ по 'мов'і шо ў наз були// е::// Пар'хоменко/ о::т// ви на'єно ўже йіх ка'н'єшно не з'нає'те// йа 'дуже 'гарно з'найу/ о'ц'ого ж Б'і'лец'кого// о::т// і о'це ж, ка'жу Пол'іш'чук і П'іл'гук// Пол'іш'чук у наз буў де'каном// по'том у наз буў/ "йаг_же_ж йо'го було?// та'к'і// е::// та'к'і// буў/ от "йаг_же_ж йо'го?// Ку'лик!/ Ку'лик 'мову читаў/ та'к'і'ї громкогово'р'і'т'е'л' буў/ ўсе забу'ваўс'а/ йак ўк'л'уче сво'є 'горло/ так/ (сміє'т'ся)/ 'каже/ «ої/ зупи'н'аїте ме'не»// о::т// по фол'клору хто там// по'том по стар'і'ї/ по старослаў'янс'к'і'ї буў теж ц'і'каві'ї/ 'т'і'к'і'ї забула п'р'ізвишч'е йо'го/ та'к'і'ї ц'і'каві'ї буў муш'ч'і'їна/ і 'так л'убиў сво'ю старослаў'янс'ку/ шо// шо аж за'видно// ну о'це ц'і'х/ шо йа пам'я'тайу/ а_так/ так йак по'думат'/ дак// там же йес' іш'ч'е і фотог'раф'і'ї/ 'можна поди'виц'а 'дейак'і там шч'е/ п'р'ізвишча/ йакш'чо вас ц'і'кавит'//

Село Вишеньки Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Вишенькі*. Центр сільської ради, розташоване за 3 км від Дніпра, на березі невеличкої річки Золочі. До Борисполя 23 км. Біля села, на Будницькій горі, знайдено залишки поселення доби неоліту. В урочищах Рудницькому полі, Обірках і Процівському лісі збереглися рештки поселень і могильник доби бронзи. Поблизу Вишеньок виявлено ранньослов'янський могильник зарубинецької культури, поселення часів Київської Русі. Численні знахідки, що належать до різних історичних епох, створили селу славу археологічної скарбниці. Чималу колекцію старовини зібрав у ХІХ ст. на околицях села вишеньківський краєзнавець священик Ф.П.Яновський (нині значна частина його колекції експонується у Бориспільському державному історичному музеї). Місцевість, де розташовані сучасні Вишеньки, вперше згадується в літописі в 1101 році – Володимир Мономах закликав князів зібратися “на Золотчи” для протидії половцям. У 1501 році великий князь литовський пожалував Вишеньки товмачу Берендею. Згодом село було продане київському війту Семену Мелешкевичу, який у 1562 році подарував Вишеньківський маєток разом з селянами Києво-Печерській лаврі. За переписними книгами 1666 року з 21 двору монастир одержував щороку 43 осьмачки жита та вівса і 6 крб. 5 алтин; вісім бортників платили оброк у розмірі 4,25 пуда меду. З утворенням у 1649 році Бориспільської сотні Київського полку Вишеньки входили до її складу. Селяни займалися землеробством, рибальством, бджільництвом та чумацьким промислом. Уродженець Вишеньок І.Г.Некрашевич (бл. 1742 – після 1796), який після навчання в Київській академії був священиком у рідному селі, у своїх творах використовував місцеву говірку (віршований діалог “Ярмарок”, віршоване привітання гнідинському священику Івану Филиповичу на честь іменин тощо). За Описом Київського намісництва 1781 р. “въ селѣ Вышенькахъ духовенства – 1, церковниковъ – 2, хатъ – 117”. Після секуляризації монастирських земель у 1786 році Вишеньки перейшли до казни, а колишніх монастирських кріпаків переведено в розряд державних селян. За ревізією 1785 року в селі налічувалося 488 чоловіків і 482 жінки. Напередодні скасування кріпосного права (1861) у селі було 295 дворів та 1532 мешканці (державні селяни і козаки). У ХІХ – на початку ХХ ст. у Вишеньках було три річні ярмарки і щотижневі базари. 1878 року відкрито двокласне сільське народне училище, в якому навчалися 91 хлопчик і 5 дівчаток. Населення Вишеньок зазнало значних втрат під час Голодомору 1932-33 років. За час німецької окупації 1941-1943 років відправлено в Німеччину 234 мешканці села, спалено 32 хати; більше тисячі вишеньківців воювали на фронтах, з них 408 загинули. У 1970 році – 3516 мешканців, радгосп спеціалізувався на виробництві молока і овочів. У 1997 році у Вишеньках 3066 мешканців, на хуторі Петровському – 506.

Інформант: Бондаренко Григорій Євлантійович, 1925 р.н., освіта 7 кл. (тексти 1-19, записано 2003 р.).

1. З.: *'Ваш'і бат'ки/ д'іди наро'дилис'а тут?//*

– У *'Виш'е^н'ках тут/ ўс'і 'ето// 'ти'ки ми 'ранш'е жи'ли ни^е 'тут/ а жи'ли там аж на Баг'ринов'і^н//*

З.: *У'Више^н'ках йак кут'ки нази'вайуц':а?//*

– Ої/ кут'ки^і в у нас, ба'гато// Баг'рино'ў/ Торо'к'і/ Бе^нсадо'ўка// о// Зако'лідне// ба'гато ў нас кут'ки^іў// а ти^е пер у'ж'е по 'вулиц'ах пош'ло во'но/ 'улиц'а там 'Лен'іна/ Ше^нў'ч'енка/ Парти'занс'ка 'то// а 'ранш'е бу'ло по 'то'му/ по 'кут'ках// і по 'кут'ках гул'али/ дак 'ранш'е «а! по'їду ў Зако'лідне гул'ат'»/ ц'е ш'е у:// до' во'їни 'то бу'ло//

З.: *А чо'му так нази'валис'а кут'ки?//*

– А х'то йо'го з'нае чо'го// о'ц'е ж ко'лис' йа 'бат'ка пи'таў сво'го/ а чо'о ц'е ка'жу/ 'Виш'ен'к'і/ нази'вайуц'а^е так?// а ви^н ме^н'і 'каж'е шо/ ко'лис' тут йа'к'іс// ч'и хаз'айін/ ч'и цар йа'к'іс/ В'і'ш'невій жи'ў// і о'ц'е во'но 'каж'е пош'ло 'Виш'ен'к'і// так во'но і пош'ло о'то от 'то'го// а 'зара во'но 'Виш'ен'к'і так 'і'йе// а чо'го во'но/ до х'то йо'го з'нае// ну йа'к'іс цар тут, жи'ў// 'Седи^е шч'е там о'то бу'ло/ дак там на 'Селе^ншчи^і 'тож'е йа'к'іс/ 'тож'е цар жи'ў/ Кн'а'жа// 'тож'е там йа'к'із' жи'ли/ 'тож'е/ моў хаз'айні йа'к'із' жи'ли//

З.: *А ста'ре се^нло у вас?//*

– О:// ста'ре ўж'е во'но// у'ж'е с'к'ік'і ме'н'і год/ а/ 'вос'імд'ес'ат// і 'бат'ку бу'ло ўж'е 'вос'імд'ес'ат год/ дак і 'цейе бу'ло се'ло ўж'е во'но// і тут 'ранш'е/ дак о'ц'е ж бу'ло/ йак не^н бу'ло ц'у'йейі^н 'дамби і ўс'о'го/ дак о'ц'е во'дойу за'топл'увалос'а ўсе// і о'ц'е до Гр'і'гор'і'яа во'да сто'йт'// а 'п'ісл'а Гр'і'гор'і'яа/ йак 'каут'/ йак, б'рун'ка із вер'би ў'пала/ з'начи'т', 'буде во'да 'падат'// "так во'но і бу'ло// а "зараз, шо?/ во'ни 'дамби поро'били да ш'л'узи/ 'воду дер'ж'ат' 'поки с'хочут'// а то'д'і бу'ло з'найі^нш/ а'га/ ц'е та'к'і/ то'д'і во'да спа'дае// а те'пер же во'ди воб'ше не^нмае/ бо пос'тавили ж 'дач'і там/ де ко'лис' там с'к'от 'пас':а/ соў'хозни/ і код'госпниї// там 'дук'і бу'ди// а те^нпер 'дач'і сто'ят'/ через 'те і с'коту не'мае ўж'е/ у'ж'е по'р'ізали йо'го/ поп'родали/ бо ни^ема де 'пасти// бо то'д'і стари^к'і де^нр'жали ск'от і ўсе/ а 'зараз моло'д'ож//

молод'ож, "шо?/ни^е хоче ди^е р'жати// "шо ж воно молод'ож, / на
 робот'і 'ето// дак о'то так во'но 'зараз пе^ире^иве^идос'а се^идо 'наш'е
 ўж'е/ни_на_шо//а_ "шо во'но 'дал'ше 'буде?/ а те^ипер о'то 'зараз,
 та'к'е/ до/ х'то_його з'нає/ шо во'но 'буде// хл'іб заку'повуєм//
 пол'а ў нас!// с'к'ік'і^и гек'тароў/ да там би^еш_ш'ч'оту/ гул'айут'//
 ни'чого н.../ н'і// ко'лис' йа 'с:ином 'йіздйу/ у Ба'риспол' 'йіздйу/ на
 ко'м'ісію// дак а да'ваі про'йіди^ем// а йа ко'лиз' же буў бригад'іром/
 дак 'думайу 'кажем 'даваі про'йідим/ побачи'м "шо за пол'а//
 про'йі'хали/ 'метроў сто п'і'йі'с'ат про'шоў йа/ так_да/
 йач'м'ін' по'с'ійани/ а 'дал'ше про'шоў/ од до'рог'і// "годе!/
 бур'йан росте// "од до_чого дохаз'аіно'валіс'а ми// а то'д'і ш'е
 про'йіхали туди/ х'вермери' 'ц'ійі/ 'земл'і ўз'али/ по т'риц'ат'
 гек'таров' і по_с'к'і'к'і'и// до во'ни ж ни'чого ни^е па'хайут'//
 бур'йан росте// а "шо ж за х'верме^ир?// "шо?// а роспайоўку зи^ем'л'і
 ни^е да'йут' нам/ о'це 'т'а:гнут' 'т'агнут'// і 'зараз, 'т'агнут'/ о'це
 'Виш'ен'ки' і Гн'ідин// остаўс'а/ о'це од'ни' / шо зе^им'л'і не
 роспайо'вали/ і так_ зе^им'л'а гул'айе// "од до 'чого дожи'ліс'а ми// а
 шо 'дал'ше 'буде/ йа не^и з'найу// йа ка'заў/ шо т'реба// ре^иво'л'уц'ійу
 ро'би'т'// подни'мат' о'то/ орган'ізовуват'/ брат' 'ви'да/ граб'л'і^е/
 'коси'т'// і йти// а_ "шо ро'би'т'?// і// а хл'іб заку'поєм за гра'ниц'ейу//
 а ў нас пол'а гул'айут'// а 'ран'ше то не^и гул'али во'ни// ўруч'ну/
 во'дами/ 'к'ін'ми па'хали// і то'д'і ж не^и бу'ло ком'байну'ў// а
 ўруч'ну ко'сиди молод'арк'і// і ўсе усп'івали// а "зараз,?// і
 ком'байни/ ўсе йес'// і ўсе во'но/ про'пашч'е//

2. З.: *А ви т'риц'ц'ат' т'рет'іі р'ік нам'я'таіе'те?//*

– Йа шче ма'лим буў//

З.: *С'к'іл'ки вам бу'ло то'д'і?//*

– Та ме^ин'і шч'е бу'ло то'д'і/ шч'и'таіте/ з д'вац'ат' п'й'атого
 'году/ до с'к'ік'і?// год, чо'тири ч'и п'йат'// о'то так_ бу'ло/ дак/ йа
 'мало йо'го так// йа з'найу шо// йа:./ у нас то'д'і голо'доўк'і не^и бу'ло//
 у сим'йі// бо 'бат'ко буў то'д'і л'існи'ком// і "к'ін' буў/ дак/ 'земл'і
 там [нерозб.] і о'рали// і п'росо 'с'ійали// і_ото_ 'тим 'вижили ми// ну
 'мало йа// а з'найу ше так_ бу'ло/ шо л'удеі то'д'і там/
 по_су'с'іцтв'і/ дак/ бу'ло шо 'йіли// там Ма'рус'а ў наз бу'ла/ дак

ко^лти до^лвиди/ гороб^л'її/ і 'їїди о^лто// а::/ йак^лраз йа 'коло
к^ллад в'ішч^ла жи^лу/ дак^л було ж 'тоже не^л'сут'//т^л'рун же^л не^л було/ а
"так о^лто/ у чому _"їе// загор^л'нули// і хо^лвали так// о^лце _їе// у 'мене
"їе та^л'к'е о^лто/ "памн^л'ат' 'ето// так шо "то// не^л// не^л 'дуже йа 'помн^л'у
'тойе// ну т^л'рох'ї "їе 'мис^л'л'ї та^л'к'ї о^лто шо// так о^лто було та^л'к'е там
'ето//

З.: А 'н'іс^л'л'а в'її'ни тут 'голод бу^лу?//

– С^л'духайте/ йа// "йаг би вам ска^л'зат'?// шо йа у 'сорок п'їато^л'му
'году при^л'їха^лу// йа був у Ге^л'р^л'ман'її// ме^л'не заб^л'ради/ бо 'бат'ко бу^лу
кому^л'н'іст^л же/ от// дак^л заб^л'ради у Ге^л'р^л'ман'їю// а то^л'д'ї/ це три
'годи йа був у Ге^л'р^л'ман'її// а то^л'д'ї в 'арм'їю// дак^л йа пр'ї^л'шов у
'сорок п'їато^л'му 'году// із 'арм'її// а то^л'д'ї у 'сорок п'їато^л'му
при^л'їха^лу/ ну _шо 'дума^лю// уже ж 'возрост та^л'к'ї// г^л'рошеї
не^л'має// дак^л йа заве^л'рбу^л'ва^лус' на Дом^л'бас// на три 'годи// і по^л'їха^лу
на Дом^л'бас// зароб^л'л'ат' г^л'роши^л// ну і по^л'їха^лу там на три 'годи/
дого^л'вор ск^л'лади/ і::/ зароб^л'и^л у йа там// хара^л'шо гро.../ д'вац^л'ат'
п'їат' 'тис^л'ач на/ на 'рус'к'ї// ну і то^л'д'ї при^л'їха^лу в'їт:ил'// у
п'її'с'ато^л'му го^л'ду// п'її'с'ат' 'перви^л/ п'її'с'ат' 'д^л'руги^л// г^л'роши^л
"їе/ 'дума^лю/ "шо ж гу^л'лат'?/ с'к'ік'ї?/ і бат'к'ї 'каж^л'ут'/ да^л'ваї
же^л'ниц':а// і й оже^л'ни^лус'а о^лто йа/ (посміхається)// так шо йа// а на
Дом^л'бас'ї у 'сорок с'ед'мому/ там не^л було голо^л'до^лук'ї^л// там да^л'вали
по к'ідог^л'раму х^л'л'їба/ і 'масло й усе/ і 'зароб'ітк'ї^л бу^лли ха^л'роши^л//
йа:: бу^лу то^л'д'ї за^л'боїшч'и^лком там/ до/ йа зароб^л'л'а^лу там/ д'в'е
воси^л'м'сот/ три 'тишчи^л/ на 'рус'к'ї// дак^л це ж не^л 'голод// г^л'роши^л
"їе/ з^л'начит' не^л 'голод// 'так_шо// йа тої/ не^л/ то^л'го і го^л'да не^л
з^л'найу о^лто/ голо^л'до^лук'ї^л//

З. З.: Роска^л'ж'іт' / йак^л вас у Н'їмеч:ину заб^л'рали//

– Ну "йак о^лто заб^л'ради// 'бат'ко це бу^лу кому^л'н'істом же// і це
'сорок п'ерв'ї^л/ у 'сорок д'руго^л'му го^л'ду/ пол'їца^лй у 'нас там бу^лу// на
Баг^л'ринов'ї^л/ ми не^л _"тут жи^л'ди/ а жи^л'ди "там// а "йак його зват'?//
(пригадує)// н'ї/ не^л 'Йу^л'х'ім// "Тун'а ми його називали// о//

З.: Йак?//

– 'Тун'а// по_удошну// (посміхається)// і вин/ а ми гу^л'л'али
ж^л паца^л'нами/ з^л'найе^л'те/ на 'вулиц'ї// а вин б'їжит'/ і 'каже/ х^л'лопц'ї

хо'ваїтес'а// бо вас у Г'ер'ман'їю 'будут' заб'їрат'// ну ку'ди ж
хо'вац'а?//і "син йо'го тут//ку'ди хо'вац'а?//ус'одно ж/ хо'вац'а//ну
ми порозб'їгалис' по до'мах у'с'ї о'то/ да'ваї же рос'казуват'/
бат'кам о'то й у'се// 'каже/ «си'нок/ ну_ "шо 'каже// ти 'буде"ш
хо'вац':а//'ка_е/ а "шо з_ 'того?//шо ти 'буде"ш хо'вац':а//с'о_одно ж
забе"рут'//'кае/ ни'куди не" хо'ваїс'а//шо і 'буде о'то»//ну шо 'буде//
'на_е соб'рали то'д'ї/ чо'ло'в'їк 'може сто п'її'с'ат/ іл'ї_с'к'їк'ї о'то
ж_// і у Ба'риспол' с'уди пове"з'ли/ тут_ же було о'то// хто
под"водо'їу/ хто на_п'ешу/ так о'то пош'ли ми ту'ди// ну то і
"шо_ж?//пош'ли//там//д'ва_д'н'ї ми побу'ли/ а то'д'ї ў 'К'її'є_ў нас//
а "їак/ йа заб'уїс'а о'то там у'же//ту"ди ўс'їх поз'гонили о'то//'бат'ко
до 'мене прий'їж:аїе/ «си'нок/ йак'шо хош/ да_к йа// йа те"бе
забе"ру»// д'в'ї 'куриц'ї при'возит'/ 'н'емц'у/ шоб 'випустили// а
д'руг'її там ха'з'айїн 'ка_е/ «з'найе"ш/ ха'з'айїн тої/ 'каже/ ни'чого ж
не" по'лучиц'а// ти 'зараз 'викупиш/ 'пок'ї до'їїде"ш до 'Више"н'ок/
с'одно забе"рут'»// ну і ми р'їшили шо 'їїхат' ту'ди/ по'їїхали ми
ту'ди/ ў Ге"р'ман'їю/ ў 'лагер там же/ соб'рали нас у'с'їх 'ето//а "їа//
до во'їни/ 'перед во'їнойу/ йак'раз посту'пиў/ у::/ ш'коду хвезе'о/
'токар'їў//у 'Дарниц'ї тут//і йа про'їчиўс'а три 'м'їс'ац'ї там//і 'ц'її
доку'менти ўс'ї/ "де во'ни заб'рали йїх?/ шо ко'ди ў Ге"р'ман'її/
'ц'її ўс'ї доку'менти заб'рали// і ме'не на за'вод_/ заб'рали то.../
'токар'ом// а йа три 'м'їс'ац'ї ўс'о'го про'їчиўс'а/ но ўже з'наў 'ето/
їак шо то'ч'ит'// а їак де во'ни доку'менти 'ц'їїї?// уз'а'ли?// "он
шо їак//і там три 'годи о'то проро'би"в о'тих//

З.: А де 'саме?//

– 'Город_ 'Тел'тоў//

З.: Де це?//

– 'В'їс'їм к'ї'лометров од 'Берл'їна// за'вод Драї'л'їнден
машинен'бау/ от//о'то там три 'годи//ну 'в'їрите/ там//'н'емци' та'к'ї
бу'ли/ ха'роши'// насто'їашч'ї 'н'емци'// а там о'це ма'д'а::ри/
бел'г'ї::їц'ї/ ота'к'ї/ о"це бу'ли/ о// про'дажн'а ш'кура// 'чех'ї/ і
пол'ак'ї// о'це// а 'н'їмци' 'сами ха'роши' бу'ли// насто'їашч'ї
'н'емц' / до бу'ї ха'рошиї/ пома'гаў нам//о'то ди'вис'а/ дак/ то ку'сок
х'л'їба прине"се/ то// а ми ро'би"ли на д'руг'її с'м'ен'ї/ ўс'е'їгда

о'це/ о// дак "шо було?// там о'то ж 'п'ерва с'м'ена/ 'н'емц'і йі'д'ат' / а 'мас'т'ер було при'казує там/ «х'лопц'і не^н вик'і'дайте то'го»/ ну^о по_н'і'мец'к'і там 'ето ўсе// дак во'ни ў бач'к'і ск'і'дають // ну харч' ха'роша/ кар'топл'а там/ под'л'іва// а то'д'і ўже "нам о'то// гу'кає/ і розда'є// це сам "н'еме^нц' буў// насто'йашч'и і 'н'емец' // йа ж 'кажу/ шо 'н'емц'і^н бу'ди// не^н та^к'і ўредни йак о'це// а ма'д'ари о'це/ о::!// то страш'не було// так шо// ну ни'чого там було// ну/ 'важ_ко було/ "шо ж ви 'думає'те// а "шо 'буде^нш ро'би'т'??// т'і'кат' не^н 'будеш// п'робува^о йа т'і'кат'// (посміхається)// ну до "шо?/ с'к'ік'і йа// к'і'дومه^нтроў// п'ійі'с'ат/ а 'моге і 'дес'ат' про'йіхаў// с'о_одно ж_/ пої'мали// і ў конц'лаге^нр// ў конц'лаге^нр'і п'ят' 'м'іс'ац'и і ў по'буў// а то'д'і об'ратно на за'вод отп'равили//

З.: А де ў конц'табор'і?//

— О'там же/ 'коло то'го ж_/ 'коло за'вода там і буў вин// под 'Реїном// дак о'то "там буў ше//

З.: Йак там було?//

— Ну йак?/ (посміхається)// да'вали б'рукву 'йісти// "шо ж?/ і шп'і'нат// а'би 'тик'і дожи'ли о'то// а то'д'і о'то од'буў с'тик'іс' там/ а то'д'і об'ратно на за'вод/ отп'равили// до йа б'і'л'ш у'ге не^н п'робоваў т'і'кат' // 'думаю/ йа^нка 'пол'за?// шо 'буде/ те і 'буде// дак йа о'то у'же 'там був о'то// а те^нпер о'це ж вип'лачуйут' нам/ хто був у Ге^нр'ман'ійі// дак у'же// 'перв'і'ї раз_ це да'вали во'ни с'ім^нсот/ 'марок// а те^нпер хто був у конц'лаге^нр'і/ дак/ ш'іс'/ 'тис'ач/ "йеўро// дак йа чо'тири^н полу'чи'ў/ а це ше д'в'і// ну о'це ци'м 'тик'і і/ (посміхається)// і спа'сайе^нмс'а/ шо 'тими гро'шима// дак о'то та'к'е// шо 'н'емци^н не^н 'можна об'і'жац'а// насто'йашч'и 'н'емци^н бу'ди// ха'роши^н// а "ти'йе^н о'то// п'і'ша'бетник'і 'ти'йі/ (посміхається)// ч'и^н 'йак йіх називат' // шо вис'лугувалис' пе^нре^нд_ 'н'емцами//

З.: А йак ви там з 'ними гово'рили?//

— А там же пе^нре^нвоч:и'к'і бу'ди// бу'ди там// у наз буў старши'на// був у 'тому/ на за'вод'і/ пе^нре^нвоч:и'к// і// бо вин сам при'знаўс'а/ 'тоже ў пл'ен по'паў/ ну^о знаў 'мову о'то// «дак йа 'каже сам старши'на»// ну трох'і то'д'і ж_/ "йак 'ето?// пон'і'мали о'то/ (посміхається)// з'нає'те о'то// не^н так_ же шоб_ 'чисто// а:://

пе^нре^нк^н'ідац'а// а::/ замат'ухайе^с'а/ дак с'рагу пон'імає//
(сміється)// о'це і 'н'еме^нц'/ дак пон'імає мат'ето// ну о'то "так ми
там і прожи'ли//

4. З.: А де ви жили там?// с'к'іл'ки го'дин прац'ували?//

– Ми прац'ували по 'в'іс'ім го'дин// 'в'іс'ім 'деўйат'// на три
с'м'ени// от// ну а то'д'і ж.../ у чо'му?/ спе^нцоўку да'вали/ 'тик'і
да'вали то'д'і// та'к'і 'видоўбани ко'рита/ (посміхається)// із/ із
ве^нр'би/ де^нриу'йани/ 'видоўбани// й о'то ў йіх хо'дили 'чоўгаліс'а// а
спе^нцоўку да'вали о'то// спе^нцоўку да'вали там то'д'і/ і годо'вали/
о'це ж нам// йак'шо на д'руг'ій с'м'ен'і/ дак там о'то от'ходи 'тийі/ ну^о
ха'роши от'ходи// а то'д'і 'утром/ ну "шо/ у 'лаге^нр'і?/ да'вали там/
'мисоч'к'і бу'ли та'к'і/ о'то б'р'уква/ шп'інат там/ кар'топл'і// а
'перви/ д'н'і йак ту'ди ў 'лагер зачи'нили/ до ми і тра'ву 'йіли// а::/
'н'емц'і^н спер'ва ди'вилис'/ о'це нам у'же рос'казували п'із'н'іше// це
ж.../ "рус'ки^нх приве^нз'ли// дак во'ни і з ро'гами і ўсе// а во'ни п.../
ко'ли побачили/ дак ми ж обикно'вени 'л'уде// дак о'то ж 'н'емц'і
то'д'і да'ваі/ у'же ко'ли с'тали ро'би^нт'/ дак у'же ж да'ваі/ «а "де ж
'ваши^н 'рог'і 'іл'і шо _та'к'е»?// "де ж 'рог'і?// а ў них... "бач шо
пи'сали/ о'то шо/ ка'зали шо/ 'рус'к'і з ро'гами і та'к'і// но'сиди
«ост»// це::/ йак/ дак/ «остер'ігаіс'а с'тал'інс'кого то'вар'і^нша»//
(сміється)// «ост»// а то'д'і с'тали нас пус'кат' у'же і ў 'город/
ўп'е'т'і// спер'ва не^н пус'кали так о'то у'с'іх/ а чо'лов'ік по п'ят'//
шоб не^н са'мому// ну «ост»/ приши'вайе'ш с'у'ди «ост» і і'деш// а
то'д'і с'тали ро'би^нт'... же/ дак 'нам_ге там пла'тиди/ 'марк'і ўже//
там і пла'тиди/ по 'в'іс'ім 'марок/ по 'дес'ат'// до бу'ло «ост»/ о'так
же^нкет/ дак оту'то/ (показує)// при... прито.../ при'шийе'ш йо'го// а
то'д'і за'йдеш// ну/ "пива 'хоче^нц'а/ гроши^н ж' йе/ т'реба ж 'шож' _же
по'йти і ку'пи^нт' там// сир'ку іл'і_чо'го// дак о'то за'горни'ш так//
і'деш/ то'д'і да'йут'/ там 'ето// а "так/ йак «ост» йе/ не^н да'йут'//
(посміхається)// і так о'то ми там/ кочо'вали// ну 'важ_ко бу'ло/ ну//
а "шо з'роби^нш?// ро'би^нди/ до// і::// ну пла'тиди па'гано// а те^нпер
о'це ж во'ни/ о'д':ачуйут' нам/ да п'лот'ат' 'може шо//

З.: А у вас зла не^нмає на 'н'імц'іў?//

– От на 'н'імц'о^еў не^нмаіе!// 'н'імц'і йа ж^а ка'жу шо ха'роши^і/ а
це ма'д'ари/ 'чех'і/ по'л'ак'і// бе^нл'г'іц'і/ о'це//

З.: *Йіх ту'ди теж приму'сово ?//*

– Бу'ди там 'ти^{йі}/ а то'д'і ше тої/ італ'анц'і ха'роши^і// 'тоже//
о'то йак// 'йак о'то буў?/ і з'даўс'а то'д'і// мор'ак'і там 'ето// дак бу'ди
італ'ан.../ то 'тоже ха'роши^і/ італ'анц'і// а 'н'імц'і/ не^нмо^жна ка'зат'
шо// 'чистий 'н'іме^нц'/ ха'роший буў// пома'гаў вин// а о'це 'ц'іі^е
бу'ди/ при'х'восник'і 'тийі^е// о'це 'ц'іі^е бу'ди//

5. З.: *А што ви там ро'били ?//*

– Йак?//

З.: *Ну што ви'точували ?//*

– А хво'роба з'наіе/ шо// (сміє'ться)// по роз'каз'ку/ там// под
за'водом/ само'л'оти/ ви'робл'али// а йа^к'і 'ч'ас'т'і ми то'чили?/ до
х'то з'наіе шо// йа з'наіу шо та'к'і/ (показує)// бо'л'ванк'і йа то'чиў//
о'це п'риде 'мас'т'ер/ о'це рос'каге то'б'і/ п'дан та'к'іі/ роз'м'ер
та'к'іі// роз'м'ер о'це// і 'ц'ого да'іе/ «о'це то'ч'и»// р'і'зец' по'ла'маўс'а
бу'ло/ і'деш там йе/ тої шо 'точ'ит'/ р'із'ц'і// 'н'еме^нц' там буў// дак
бу'ло вин рос'ка::зуйе// «о'так// шоб йа 'каге то'б'і не^н то'ч'иў/ а 'сам
у'чис'а»// дак р... 'каже/ 'так р'і'зец' стано'ви/ о'так пото'чи::
ото_ў'се// 'тоже 'н'еме^нц' буў/ ха'роший там 'ето// оч'к'і бу'ло 'каге/
«над'і'ваї оч'к'і!// так не^н то'ч'и^і/ шоб у гла'за»// там 'н'еме^нц' буў/
'сивий та'к'іі/ боро'датий о'то// 'н'емка бу'ла там о'то/ ст'руж'ку
'ходит' подб'і'райе// 'тоже 'н'емка/ са'ма ста'ра:: та'ка// дак о'то
ди'вис'а/ там 'н'емц'і о'то де/ 'робл'ат'// дак о'то 'пи^ыва там/ тий!/ не^н
'пи^ыва а с'іт'ра/ не^н доп'іе// во'на о'то подбе'н'ре::/ у кол'аску 'туйу
де ст'ружки^і/ й о'то/ нам то'д'і да'іе/ по глот'ку// це 'н'емка бу'ла/
насто'йашч'а там 'тоже// дак йа ж^а ка'жу шо/ на 'н'емц'о^еў не 'мо^жна
о'то ка'зат' шо// шоб во'ни бу'ди па'гани// а то'д'і ж о'то// а::!/ то'д'і
дак по'сидки^і нам же ше при'ходили// у:: пол'года д'в'іс'т'і
п'ійіс'ат' грам/ по'сидк'і/ ў Ге'р'ман'ійу ту'ди// ну а/ п'іс'мо 'тоже
пи'сади// 'тоже/ у пол'года 'раз'// ну до 'шо ти на'пи^ыше'ш?/ а з'нали
шо там на'ш:от 'кури^ева бу'ло 'важ'ко// дак йа бу'ло пи'шу до'дому/
дак о'то таба'ку// а за та'бак во'ни ў'се од'адут'// 'карточ'ку дас'т'
то'б'і на хл'іб/ (посміхає'ться)// о::// кос'т'ум 'можна 'вим'ін'ат'//

так йа з'найу/ шо ме^н'і 'первий раз при'шло/ о'то д'в'е'с'т'і п'ійі'с'ат_г грам// дак йа ж_г подо'вину// а:!/ по'сидка йак п'риде/ дак ни'кому/ там строго_настроого// і'ди сам подучайе'ш// дак йа ж_г подо'вину там о'то роз'даў/ а/ йа ж не^н ку'риў/ а то'д'і// заб'раў же на за'вод/ і/ 'мас'т'еру// (відганяє собаку): 'С'імка!// бо 'зараз_ге с'кочит' на плеч'і// дак вин ме^н'і кос'т'ум даў// (відганяє собаку): 'С'імка!// вин руч'ний у нас/ о'то дак// дак о'то кос'т'ум йа там дос'тав о'то// а:!/ 'к'іроўс'к'і ча'си/ ме^н'і бу'ди хре'ш'ч'еніі подаро'ваў/ йак йа йшов у Ге'р'ман'ійу// дак йа при'в'із до'дому йіх аж_г/ не^н про'даў нигде// і то'д'і пр'і...// во'ни ж не^н ча'си/ 'так_йак 'компас/ 'к'іроўс'к'і о'ти/ здо'рови та'к'і бу'ли/ (сміється)// не^н пром'і'н'аў нигде ни'чого о'то йіх//

6. З.: *А своїй йак при'шли/ зв'і'нили?/ нор'мал'но з 'вами?//*

– Н'і!// о'дин с'лучаї буў та'к'іі// (відкашлюється)// шо наз'ваў о'то «ў'ласоўц'і/ із'м'ени 'род'іни»// а: под'ходить кап'ітан// а йа забуўс'а// ч'и м'ладши'ї л'ен'т'і'нант ч'и_шо// це так вин нас називаў/ ко'ди ўже 'визво'дили// пост'ройіли ўс'іх/ а/ кап'ітан под'ходить/ 'каже/ «"ви 'каже ў'ласоўц'і/ "чо ви 'каже ни^е зашч'і'ш'ч'али?»// і:!/ нас доўг'но там/ тис'ач'г д'в'і соб'ралос'а ж о'то// с'разу од'в'ів о'так// до с'т'енк'і// с'разу// 'каже/ «"ви ў'ласоўци'// во'ни 'каже не^н пош'ли добро'вол'но/ йіг зас'тавили»// дак о'це бу'ло та'к'і с'лучай о'дин// а так ни'ч'ого од'носилис'а ўже ко'ди 'визвол...// у'же там// (відганяє собаку): йа то'б'і "дам!//

З.: *То ви шче служили 'пот'ім?//*

– А'йагже//

З.: *А де?//*

– "Там же йа і слу'жиў//

З.: *У Ні'меч:ин'і?//*

– Да// два 'годи//

З.: *Два 'роки?//*

– Два 'рок'і^н//

З.: *А шчо ро'били?// йак 'н'і'м'ц'і 'н'іс'л'а в'і'ни?//*

– 'Йакос' 'тийі 'німц'і/ во'ни// хара'шо до от'носилис'а// йа то'д'і// по'пав 'ето йак'раз// у::/ то/ ў сто'лову ро'би^б'т'// (відганяє собаку): йа то'б'і "дам!// да!// у сто'лову по'паў ро'би^б'т'// а то'ді ў сто'лову/ ну там "шо ми?/ сол'дати "шо?/ кар'топл'у 'чистили/ ўсе 'ето// дак йа то'д'і// «х'лопц'і/ "шо 'буде^нм 'йісти?»// ну у'же ж з'найу ўсе 'йісти "йе/ там 'ето ў сто'лов'і/ ка'жу «да'ваї 'зараз, кар'топл'і на'чистим/ і на'жарим»// а во'ни 'ц'ого ни^е з'нали// (сміється)// дак йа ўз'аў да/ кар'топл'і на'чистили/ а то'д'і/ 'масло бу^л'до/ о'л'іа бу^л'да// дак йа на сковоро'д'і/ та'ку с'ковороду на ш'ес'т' чо'лов'ік/ (показує)// дак йа ўз'аў да кар'топл'і на'жариў/ із, ци'буле^н'йу// а::/ на'чал'н'ік сто'лови при'шоў/ да йак по'ч'уў тої 'запах// "шо ж та'к'е 'ето?// та'кого ж во'ни не^н 'робл'ат'/ (сміється)// «ої 'каже/ тут шоз' Бонда'ренко 'каге шос' йа'к'е по_ук'райінс'к'і 'роби^б'т'»// (сміється)// вин при'шоў по'н'ухат'/ дак во'но ж/ "запах при'йатний о'то// ну/ ми 'с'іли попо'йіли// доўжно д'н'іў че^нре^нз_т'ри// об'ратно/ цеї на'чал'н'ік сто'лови визи'вайе// «"де ви ро'би^б'ли?/ у сто'лови?»// «та ка'жу/ "де йа ро'би^б'ў!/ ка'жу наў'чиўс'а од 'мате^н'р'і// "йак шо ро'би^б'т'»// «а шо ви "ше?»// кажу/ «'можу і ук'райінс'к'ії боршч зва'рити»// а ў 'йіг_же/ у них там не^н бу'ло/ бур'я'ч'ок там усе// «а'ну зва'р'іт'»// дак йа йім зва'рив о'то// і ква^л'сол'і ў'к'інуў ту'ди// там же бу'ло ўсе 'ето/ прип'рава і "жир/ о'то у'се// зва'риў йім// ко'ли ме^нне то'д'і ви'т'ил'/ о'то йа зва'рив о'то// да'ваї// с'таршим// а!/ 'поваром// 'думаю йа^к'ії же 'повар/ йак там же кот'ли та'к'і// (сміється)// "шо ж йа 'буду ро'би^б'т'?// там же рац'і'он да'йец'а// шо с'тик'і 'соли/ с'тик'і кар'топл'і/ с'к'ік'і ка'пусти/ с'к'ік'і/ а::! там/ там борш'чу не^н ва'рили// а шп'і'нат 'к'ідали// дак йа/ шп'і'нат одм'і'ниў цеї// шоб не^н 'к'ідат'/ у боршч// а:: прим'іниў пе^н'трушку// там же бу'ла пе^н'трушка// о::!/ йім пона'равилос'а/ шо:: шп'і'нату не^нма// во'но зе^н'лене/ та йак ок'рип 'тик'і/ пе^н'ре^н'вариц'а/ дак во'но та'к'е/ ни^н'йак'е/ ни^еў'кусне// дак йа пе^н'трушку да'ваї 'к'ідат' ту'да 'ето// дак о'то йа/ там "так// а то'д'і да'вай у'е сам по со'б'і/ то б'іт'к'і ро'би^б'т'/ кат'л'е::ти/ (сміється)// йім пона'равилос'а о'то// дак о'то йа там два_годи так у сто'лови^і

про'жиу// і то'д'і ви'т:ил' йа ўже/ іс_сто'лової// ме^не "ше
остаў'л'али/ шоб йа "ше оста'ваўс'а там// ка'жу/ «н'і»//

7. З.: До'дому хо'т'іос'а?//

— Ну_да/ а чо'го ж_?/ с^к'ік'і ж_ там?/ три 'годи і два 'годи/
п'йад'_год// до це ж 'то,е/ і до'миўк'і не^н 'бачит'// ну а то'д'і там
хара"шо було о'то// то'д'і "шо?/ ми ўже ж_/ ўзросли бу'ди/ ўже
сло'бодно хо'дили ўск'риз' у'же/ (сміється)// 'так_шо// о'то "так йа
там про'в'іу// ну а то'д'і ж о'то/ при'йіхаў до'дому/ дак "шо ж
'думаю// 'коло бат'к'іў се^нд'іт'/ а "возрост та'к'і/ г'рошеі ни^ема/
дак йа о'то зави^ербу'ваўс' на Дом'бас/ да там на три 'годи//
поро'би^бў// а ў п'йіс'ато'м го'ду при'йіхаў// а::!/ по 'договору там//
'шахта Кага'новича/ на'чал'н'ік 'шахти Мак'сим Пе^нт'рович/ за'буўс'
йак хва'м'іл'йа// ко'ди ўже 'конч'іўс'а срок ў нас/ дак вин//
нас^ш чо'ло'в'ік доў'но п'йад' було/ 'Више^н'к'і Г'н'ідин// дак вин
'визваў/ «х'лопц'і/ обзи'вай... оста'вайте^нс'а ше ро'би^бт' тут»//
(відганяє собаку): ку^ди ти!/ пост... застаў'л'айі^еш!// «йа вам да'йу
двох'м'іс'аш'ніі 'отпуск// п'латніі// 'йід'_те до'дому/ і об'ратно
прийі'ж:аіте»/ а ми/ «н'ет»// а було б же остац'а та'к'і// (сміється)//
і було б хара'шо там// а то'д'і ш при'йіхав о'то ў п'йіс'ато'му
го'ду// а::!/ по 'договору/ дак не^н рош'читуваў же/ на'чал'н'ік
'шахти Мак'сим Пе^нт'рович// дак ми напи'сали ў м'ін'іс'т'ерство
'угол'ноі промиш... про'мишл'енос'т'і// ви'т:ил' п'іс'мо при'ходить//
рошчи'тат' за двац'ат' чо'тири^і ча'са// с'разу і рошчи'тали
нас// полу'чили г'ро::ши/ ўсе/ і// до'дому// а при'йіхаў до'дому/
'шо ж_ то'д'і?// гу'л'ат'_ же^н не^н 'буде^нш// йа уст'ройіўс'а на
мн'асокомб'і'нат// ну/ мн'асокомб'і'нат/ коўба'са/ ўсе там//
(сміється)// поро'би^бў йа там доў'но пол'года// ну::/ і то'го/ о'то
ж_/ к'радут' усе ж о'то// і "йа ж да'вай 'ето пот'роху// а то'д'і 'думаю/
'н'і/ це ж_ т'ур'ма// (посміхається)// дак йа ви'т:ил' рошч'и'гаўс'а/
'думаю це не 'д'е::ло там/ (посміхається)// а то'д'і по'шоў на/
аўторе^нмонтніі за'вод_ там ст'ройіўс'а// там йа ўст'ройіўс'а//
ро'би^бт' на п'і^ндо'рам'і// п'і^ндо'рамшч'иком// а то'д'і 'бач'ат' шо/ ни^е
та'к'іі же йа/ ме'не ста'ноўл'ат'/ у склад// шоб йа це/ 'доск'і
пр'і^н'іма::ў// а:: 'бат'ко ко'ди л'існи'ком буў/ дак у йо'го к'нижка

о́то бу́да рошч'отна/ с'к'ік'і о́то/ ко́лодка/ йа'к'іі кубо́метр
за'м'іра'йе'ш// дак йа о́то ўз'аў/ і о́то м'і.../ 'цейе о́то// шо с'ти'к'і
кубоў ми пе'ре'п'і'л'а::ди о́то ўсе// дак на'чал'н'ік 'дивиц'а/ «е::/
"шо це?»// ка'жу «о'с'о йа по к'ниж'ц'і»// дак ме'не то'д'і ў склад//
ко́лоди при'воз'ат'/ йа за'м'і::руйу// а то'д'і во'ни пе'ре'п'ил'уйут'/
і об'ратно 'доску ў склад// йа об'ратно зам'іра'йу й у склад// дак
о́то там йа і проро'би'ў/ (посміхається)// а то'д'і ж о́то при'каз
при'шоў та'к'іі шо// хто с'и'ла/ у'с'іх у ко́л'госп// а ў йа'кому
го'ду/ йа за'буўс'а// ну::// а::/ то'д'і 'Носар там буў// а 'Носар по'шов
ув'отпуск// і ме'не ві'т:ил' рошч'итуйут'/ і ў ко́л'госп
заб'іра'йут'// ну у ко́л'госп йа'ка ж у 'мене спец'іал'нос'т'/?// йа то
пон'імайу/ йак о'рат'/ йак там "шо// ко́ли Га'латенко/ 'може і
з'нае'те ви/ з Ба'риспол'а// го'ло'ва райіспо'л'кому вин буў//

З.: Ні/ не' з'найу//

— Га'лат.../ то вин 'зараз у Ба'риспол'і жи'ве/ 'тоже// а ми 'разом
у ш'колу хо'дили з ним// ко́ли при'йіхаў/ дак вин ме'не брига'д'іром//
ка'жу/ «ну 'йаг же ти брига'д'іром ме'не ка'гу бе'реш?/ йак йа ж ка'гу
ни'чого не'...// "так о́то шо/ дак// це/ ко'н'а запр'аг'ти/ а йак і "шо йа
з'найу?/ (сміється)// йа ж ка'жу зе'м'л'і не' 'м'іра'ў/ ни'чого не'
з'найу»// «'буде'ш!»// о// ко́ли ж брига'д'іром по'ставиў/ ме'н'і/ це
бу'ло с'к'ік'і?/ доў'го// (пригадує)// бр'і'гада бу'ла/ сто п'ійіс'ат
чоло'в'ік// ну брига'д'іром/ од'в'іў ме'н'і/ «о'це 'каге тво'йе 'поле/ й
у'се то'б'і/ оброб'л'аі»// ну то'д'і "шо 'ето?// оброб'л'али/ трахто'р'і
ўже бу'ди х'е'тезик'і// на ш'порах та'к'і// не' 'бачили йіх?//

З.: 'Бачиў//

— Ну о́то// (посміхається)// та'к'і 'ето// ну й о́то оброб'л'али//
дак йа о́то два 'годи бри'га'д'іром о́то по'буў// а то'д'і рошч'и'таўс'а
ві'т:ил'// а::/ ві'т:ил' же ме'не з бри'га'д'іра// а::/ ми пого'р'іди
то'д'і// йак'раз гро'за бу'ла та'ка о́то// ў п'ійіс'ат четвер.../ ў п'ійіс'ат
чет'верто'му го'ду// пого'р'іди ми/ гро'за бу'ла/ дак о́то/ пого'р'іди//
дак вин ме'н'і// рошч'и'таў ме'не// і/ Га'латенко/ ну йа'ка
'помошч'/?/ 'хата зго'р'іда// дак вин ме'н'і по'м'і::г// у С'таро'му там
к'ір'пичний за'вод буў// дак ві'т:ил' к'ір'пич'а даў// би'сп'латно//
'тик'і т'ранспорт шу'каі// дак о́то/ вин по'м'іг цим 'ето// а то'д'і

ви'т:ил' о'то ўже пост'ройіліс'а ми там 'ето// дак вин ме'не/ ро'бота/
ну "де ж 'ето?// дак вин заў'фермойу ме'не/ поставиў// і йак і
дору'би^бў/ заў'фермойу// до кон'ц'а/ а то'д'і ж 'думка/ ну чо'го ж?
у'же здо'роўя ў'пало ў 'мене/ там у'се 'ето/ бо'л'іў йа// ку"ди на
ро'боту по'іти?/ гу'л'ат' ж не^н 'буде^нш// ну "де ж?// а::/ це йа с'у"ди
ўже пе'ре^н'ішоў/ бо там син оже^н'ниўс'/ дак йа 'сину о'д:аў/ бат'к'і
по'мерлі// а тут 'тешч'а жи'ла// дак йа с'у"ди пе'ре^н'ішоў// о// 'тешч'а
по'мер_{да} дак ми с'у"ди// а::! т'реба ро'боту/ дес' ро'би^бт'// дак йа
ку"ди?/ ў га'раж// уст'ройіўс' ме^н'хан'іком// а т'рох'і^н йа ўже
розб'іраўс'а о'то ж/ по ма'шинах// а то'д'і ж_н/ роб'л'у/ шо ж_н?/ там
пла'тили// (пригадує)// во.../ а!/ диве'носто/ руб'л'іў// ну шо ж_н/ ми//
"мало// с'таршиі син ув'арм'іі/ пи'шоў/ а ше д'ва// да'ваі же і
д'ругу ро'боту йа'ку шу'кат'// ну "де ж_н шу'кат'?// а тут/ Іван
Іванович_н буў// у'же стари'чок та'к'іі// у мли'н'і ро'би^бў//
'мел'ником// а то'д'і ўже вин 'хоче іти на 'пенц'ію/ а ни^нма ко'го
зам'інит'// дак вин с'помниў/ «да!// о'тоі х'лопе'ц'/ у 'його д'ід/
ми'рошником буў// д'ід 'Логвин// дак вин у 'курс'і д'еда о'то»// дак
вин ме'не заб'рав у млин// дак йа о'це так/ ми^нх.../ ми^нхан'іком/ і ў
мли'н'і// о'це на двох ро'ботах 'ето/ ро'би^бў йа// і:: т'рицад' год
оце 'так/ прору'би^бў/ у мли'н'і// у мли'н'і і "там 'ето// а то'д'і ўже
по'шоў на 'п'енц'ію/ дак йа ўже/ млин по'к'інуў// не по'к'інув а/
'викупив у'же/ йак пош'ла о'це 'цейе^н/ (сміється)// дак о'це ж у'с'і/
дак йа 'викупиў йо'го ўз'аў// а те^нпер йа не^н роб'л'у/ а 'сину/ ка'жу/
йак 'хоч ро'би^б/ а йак 'хоч_н дак// і о'це "так жи'вемо//

З.: То це ваш д'ід буў при мли'н'і/ 'пот'ім ви/ а те^нпер ваш
син?//

— Ну да! це д'ід мий// 'бат'ко "н'і// а "д'ід/ 'Логвин буў/
м'ірошником// та'к'іі ма'лен'к'іі/ боро'ди/ бо'рид_нка та'ка
'сиве^н'ка// (посміхається)// та'к'іі ма'лен'к'іі сам о'то/ з'імо::йу і
б'іжит'// дак то'д'і ж в'ітр'а'к'і ж бу'лі// а::/ до в'ітр'а'к'іў бу'ло
'б'ігти к'і'лометроў п'йат'// о'це 'дома ле^нжит'/ ага! 'в'іте^нр/
розб'іраец'а/ соб'іраец'а і па'шоў о'то// і 'й_о'то 'ноч':у/ бо м.../
мо'мен_т же/ йак'раз// зароб'и^бт' о'то// дак о'то і "йа так наў'чиўс'а
там// і 'й_о'це т'риц'ад' 'год прору'би^бў 'тоже/ у мли'н'і// тут

'тоже в'іт'р'ак/ 'тик'і перероб'и^ьли ўже на е'л'ектри'ку// вин і "зараз он сто'їт' //

8. З.: *Їак у вас кут'ки ў се^ьл'і нази'валис'а?//*

— Ну йа ж ка'заў// Баг'риноў/ Торо'к'і/ К'расниц'а// Бе^ьсало'ўка// Лан// Подго'ра/ Ле^ьбе^ьдин// (сміється)// о'це Ле^ьбе^ьдин нази'ваўс'а/ 'вулиц'а 'Лен'іна// о'це та'к'і кут'к'і ў наз бу'ди//

З.: *А 'р'ічка у вас йак нази'вае'ц'а?//*

— Де?//

З.: *Їе 'р'ічка 'Золоч?//*

— У'золоч'е "йе// о'с'о 'р'адам//

З.: *Їак?//*

— У'золоч'е// да//

З.: *А О'б'ірки йе?//*

— О'бирк'і?// йес'ц'// О'бирк'і за Ка'динович'и^ь там то/ дак там "л'іс// там "л'іс/ О'бирк'і//

З.: *Їа'ких у вас п'р'ізвич/ фа'м'іл'іі/ у се^ьл'і наі'б'іл'ше?//*

— Че^ьпур'ко/ К'і'йашко/ От'рошко/ Ко'д'іі// о'це та'к'і// та йіг ба'гато те^ьпер же хва'м'іл'іі йе//

З.: *Н'і/ ста'рих//*

— А::/ ну 'да// ну о'це 'ц'і'йе^ь//

З.: *А Не^ькра'шевич'і йе?//*

— Йес'!//

З.: *Ба'гато?//*

— По 'мо'є^ьму йіх/ Не^ькра'шевич'і^ь не^ьма'є// во'ни там кодо 'церкви жи'вут'// Не^ькра'шевич'і^ь// вин там соб'і^ьраў йіх шос'/ му'зе:і йа'к'іс' ро'би^ьт'/ по к'низ'ц'і іл'і 'шо 'там/ по книж^ь'ках то соб'і^ьраў// дак йа не^ь ска'гу/ 'іл'і "з'ат' це/ 'іл'і "син// Не^ькра'шевич'і^ь "йе// то 'тоже г'рамотний чоло'в'ік' буў//

З.: *А йа'киі 'музеі?//*

— Ну книж^ь'к'і шоб там// шоб у'с'ак'і книж^ь'к'і// ну вин хо'т'іў шоб/ ба'гато ге^ьк'тароў йо^ьму да'ли// а йо^ьму да'ли доў'ж'но т'риц'ат' 'сотих ус'о'го// ну музеі то постр..../ а на"шо то'б'і с'тик'і

ге^нк'тароу?// а вин то'го хот'іу/ шоб уз'ат' цеї/ 'бил'ше ге^нк'тароу/ а то'д'і про'дат' под 'дачі'// дак не^н доз'волили йо^уму// дак вин там шос' ізро'би'у т'рох'і/ йа не^н з'найу// со'б'і 'дом'ік// а во'ни ж_^ Не^нкра'шевич'і^н жи'ли там// ви не^н з'наєте/ де 'церква ў нас?//

З.: *Ні*//

– Там 'нову 'церкву 'начали ст'ройіт'/ дак вин "там жиу// дак йа 'тош^чно не^н ска'жу/ чи вин// чи "син/ чи "з'ат'// 'тоже по'жилий та'к'іі// Не^нкра'шевич'і^н "йе//то//тої д'ід г'рамотний буу там//

З.: *А ви 'чули/ шчо 'понад д'в'іс'т'і 'рок'іу то'му тут жиу с'в'аш'чени^ек Не^нкра'шевич'?*//

– Ну от/ о'це ж во'ни// ну йа ж не^н 'тої/ а так по розго'ворах//

З.: *То це йо'го наш'чадки?*//

– Доўжно шос' та'к'е// це ж йа то'д'і не^н з'найу/ а так по розго'ворах/ ше ў ш'колу йак хо'диу/ дак о'то ж_^// шо от во'ни там жи'ли 'коло 'церкви//

З.: *То і те^нпер там хтос' жи^еве?*//

– О'там йа ж ка'жу/ жи^нве хтос'// 'тик'і х^нто то жи'ве?// 'іл'і "син/ 'іл'і з'ат'// не^н 'буду ка'зат' х^нто// бо йа цим не^н інт'ересо'ваўс'а// а там жи'вут' о'то во'ни//

9. З.: *А 'церква у вас була до в'і'їни?*//

– До в'і'їни була ў нас 'церква// де^нре^ну'йана// а то'д'і о'то ж_^/ йак о'то розбара'хол'ували ўсе 'ето// (кашляе)// да о'то з'вони з'н'іма::ди// да ўсе:: 'ето// де^нре^ну'йана// дак з'вони і позни'мали бу'ли//і:://от за'буўс'а х^нто// пол'із 'тийе' з'вони зни'мат'//і сам у'пау с 'церкви/ і роз'би^нўс'а// от_^ за'буу/ 'пам'ят' у'же во'но ж_^//

З.: *Ваш/ с'іл'с'к'ий?*//

– С'іл'с'к'іі// дак сам у'пау/ і роз'би^нўс'а о'то// і так 'тайа 'церква о'стас'а ж о'то// там то'д'і склад йа'к'іс' буу// цих// то'д'і ж ком.../ ў 'церкву ж не^н 'можна хо'дит'_^ було// заборон'али/ йак 'тик'і по'шов у 'церкву/ дак/ ку'ди там!/ іш:коди і:: п'іо'нер'і^нйі/ і ў жоўте^нн'ата не^н приї'мают'/ (сміється)// ну а 'зараз_^ по'жалуста/ іди// а х^нто шо заборон'айе?/ іди/ "шо ж_^ та'к'е?//во'на ж ни'чого ўре^нда ни^е 'роби^нт' то'б'і//іди хоч' мо'ліс'а/

хоч' ни^е їди о'то// так а 'зараз розр'ішили/ і с'тали о'це 'туйу с'тару 'церкву// 'тайа шо до воїни стоїада/ дак розиб'ради йі'ї/ а те^н пер 'нову нача'ли ст'ройіт'// там здо'рову та'ку шо страш'не// 'церкву о'то//

З.: Ви са'м'і 'в'іри^ете?//

– Ну йак?// (сміється)// "йак вам ска'зат'?// на 'Паску хо'жу йа/ у 'церкву// о'це// а то д'і шо так'і ж о'то п'риїде іл'і_ 'шо// до/ ої 'Господ'і 'Боже помо'жи/ дес' шос'/ ч'и ў'дариш іл'і шо та'к'е/ іл'і дес' упа'деш о'то/ (сміється)// до о'це ж, це й ота'к'е// во'но ж ни'чого ни^е ўри^едит' о'то// а:: "так_о'т// 'йак о'то ска'зат'?// [нерозб.]// ну ни^е 'так о'то шоб же 'ето/ шоб ў 'церкву хо'див о'то// а йа ж ка'жу/ на 'Паску хо'жу/ 'ше на йа'к'ії п'разник так 'ето// а::/ хрис'тиц'а ч'ос' йа не^н при'вик о'то// (сміється)// а "шо во'но о'то?//

З.: А д'і'теї сво'їїх хре^ус'тили?//

– А'йагже!// хри^ес'тиў//

З.: А де?// не^у було ж 'церкви//

– Йак?// 'п'іс'л'а воїни бу'да// бу'да ўже// бу'да 'церква//

З.: Не^у заборон'али?//

– Н'і// не^н заборон'али// ўс'і ў 'мене 'д'іти х'решч'ен'і// і:: с'ваїба бу'ди/ дак 'тоже в'ін'чалис'а ўс'і// 'так_шо// у наз д'ід, Кар'по// д'а'ком ро'би'в у 'церкв'і// дак куди там не^н/ не^н похрис'тит'// а::/ 'тешча/ у 'п'еўч'і^н// 'тоже// дак// чо'го ж 'ето?// тут за...// хоч' не^н хоч'/ не^н хоч'/ дак// (сміється)// 'так_шо/ 'д'іти х'ришче^ни^і// у'же й о'нук'і х'ришче^ни/ ўс'і 'ето// а "шо во'но/ по'може?// во'но ж ни'чого ни^е дас'т'/ шо о'то// запла'тиў там п'ят' рубл'іў/ по'шов о'то// по'пу даў/ перехре^нс'тидис' да і// і й о'це "хату 'ц'уїу пост'ройіди/ дак 'тоже с'в'а'тиди// пип при'ходиў/ пос'в'а'тиў йі'ї/ ўсе 'ето// во'но ж нич.../ а "шо х'іба?// "шо во'но?// д'руг'і йес' та'к'і/ «да:: о'то ж 'ходить'// по'пи да// по 'хат'і да о'то// к'ро::пл'ат' да ўсе»// ка'жу/ «не^нхай і'де»// «на Йіо^ардан' 'пи'шут'»/ до ка'жу/ «не^нхай і'де»// "шо та'к'е о'це?// не^нхай і'де на'пише/ "шо// пох'ристит' да й у'се/ о'то пок'ропит'// во'но ж ни'чого ни^е 'дас'// а/ йа'каз' же 'пол'за 'буде// по'пу 'пол'за да'си п'я'т'орку/ (сміється)// "так_же?// дак о'то так/ прожи'вайе^ім ми//

10. – Ну чим во'ни заї'малис'а?// ро'би^вди 'тоже ж_^// на "пол'і ро'би^вди ж/ во'ли де^нр'жали/ 'кон'і// йаг же во'ни ро'би^вди?// "шо ж во'ни 'робл'ат'?// дн'ом на жни'ва/ там же 'ко::с'ат'// ўсе о'то 'робл'ат'/ то'д'і 'воз'ат'/ ў'йажут'/ ж'ін'к'і ў'йажут'/ ж'ін'к'і ў'йажут' сно'пи/ пше'ниц'у чи 'жито/ і 'воз'ат' до'дому ў к'дун'у// і скла'дають// а на_^ "нич/ т'реба ж_^ 'кон'і чи во'ли го'нит' на 'пашу// ши'нел'у би^ере чи йа'ку там 'цейе/ і 'йіде там но'чуйе// а 'утром т'реба об'ратно/ ото_^ так во'ни жи'ди д'і'ди то'д'і// во'ни не^н 'бачили 'б'ідого с'в'іту// і то'д'і ка'зали шо куркул'і во'ни// шо т'реба роскур'кул'уват' йіх// а во'ни ни^е 'бачили ни_^ д'н'а ни_^ 'ноч'и'// д'н'ом "там 'робит'/ на 'пол'і// а на_^ 'нич т'реба го'нит' ж_^ во'ли 'пасти// чи_^ 'кон'і чи_^ 'шо// а на 'утро т'реба 'йіхат' ж_^ об'ратно на 'поле//

З.: *'Ваших д'і'д'іў роскур'кул'ували?//*

– Н'е/ н'е// у йіх бу'ди// во'лиў не^н бу'до/ а:: 'тик'і 'кон'і/ дак не^н роскур'кул'ували//

З.: *Се^нре^н дн'а'ки бу'ли чи йак?//*

– Ну йак ска'зат'?/ (сміється)// і не^н// не^н ба'гати і не^н б'ідни//

З.: *А 'бат'ко ваш йак н'і'шов у кому'н'істи?//*

– Вин же у л.../ ув_^ 'арм'ійу по'шоў/ а з 'арм'ійі то'д'і 'п'іс'л'а во'їни// по'паў/ у// а!/ ко'ди ў пл'ен вин по'паў/ дак с пл'ену вин ут'ік// і/ у/ 'сорок_^ д'руго'му 'году/ і жиў тут у 'Више^н'ках// а то'д'і ко'ди вин жиў тут у 'Више^н'ках/ в'от// а ко'ди ўже н'е.../ 'н'емци^і при...// да/ це при^і 'н'емц'ах ж_^ дак вин тут у 'Више^н'ках ж_^ жиў// дак 'тоже ж вин так ро'би^в в оту'то// "к'ін' у його ўже/ ко'ди с пл'ена/ дак дес'// а::!/ це "йа дак ко'н'а ўже дос'таў/ (сміється)// 'бач^ште!// то'д'і о'то ж 'наши сол'дати т'і'кали/ о// і 'пара 'конеї// йа жиў там о'то/ ни^е да'леко 'коло Д'н'іпра// дак/ чо'тири сал'дати при'йіхали// а 'йакос' йа/ гу'л'аў там дес' о'то// «пока'ж'іт' нам до'рогу до Д'н'іпра»// ну а чо ж ни^е пока'зат'?// йа йім пока'заў/ од'в'іў// і пул'е^ім'л'от у йіх шч'е буў на та'чанц'і/ (сміється)// вон "шо бу'до// по'йіхали ми у Та'тини^ец' до'йіхали// пул'ем'л'от во'ни тої/ у 'воду бух!// ка'жу «о'с'о вам і Д'н'іпро»// «так/ х'лопче// заб'ірай о'ц'у 'пару 'конеї// о::т// і йід' до'дому»// ну а йа ж у'же ў 'курс'і 'д'ела/

з'найу// ну йа при'їхаў до'дому// і ше дак/ у та'чанц'і були/
кон'серва!/ 'ракови 'шеїк'і// 'банок чо'тир'і чи п'ят'/ це 'добре ж
за'м'ічу/ шо йа/ (сміється)// ни'коли йїх не^н 'бачиў і не^н 'їїў//
(сміється)// 'ракови ши.../ Ї до'дому при'їхаў то'д'і// ну "шо с
'к'ін'ми ро'би^мт'/?// а пул'ім'л'от той у Та'тинц'і с'к'інуди ў 'воду//
на'шо ж вин ме^н'н'і?// ну при'їхаў йа до'дому то'д'і// ну/ "пара 'конеї
на'шо зда'лас'а?// одно'го ко'н'а йа не^н з'найу/ ко'мус' од:али//
а одно'го со'б'і оставиди// 'туйу та'чанку/ ізро'би^мди на одно'го
ко'н'а// і так у нас к'ін' буў// а то'д'і/ ко'ди ўже/ у: Ге^н'р'ман'їю
заб'ради ми^е'не// дак йа то'д'і не^н з'найу/ де к'ін'// а то'д'і ўже ко'ди
йа при'шоў// дак у'же ко'ди/ 'н'емциў го'ниди ви'ц':іл'// дак 'бат'ка
об'ратно заб'ради в 'арм'їю/ на пе^н'ре^н'праву/ туду/ на Д'н'іпро// і
тут йо'го о'це ж_/ йак'раг о'це і/ то'д'і ж_/ прин'їмали о'то/ у
'парт'їю// хоч не^н 'хоч/ а/ (сміється)/ застаў'л'али їти// ну вин
то'д'і по'шов о'то ў 'парт'їю// і тут вин/ пе^н'ре^н'праву зро'би^мди/ о'т//
у Та'тин'ц'і тут// вин орган'ї...// вин же с'іл'с'к'і/ до з'нає ў 'кого
чо'їни: йе/ ўсе тут// о:т// і ше буў 'Йосип Рош'ченко// о'це во'ни
ўдвох/ зро'би^мди/ шо чо'їни орган'їзо'вали/ ўсе зро'би^мди о'то/
чо'їни// і пе^н'ре^н'праву тут ро'би^мди// і зро'би^мди во'ни пе^н'ре^н'праву і/
'бат'ку одби'вайе// а! на п'рави^ї ру'ц'і/ о'так 'рук'і/ (показує)//

З.: 'Пал'ц'і?//

— Да// у'же в 'арм'їю не^н го'диц'а/ о'т// ну/ 'бат'ка ж_/ то'д'і
ку'ди ж_/ у войенко'мат/ с'уди йо'го/ ку'ди ж_/ от йо'го/ оз' з
войен'кома з'н'ї'майт'/ ої ку'ди/ ро'боту т'реба дат'// йо'го то'д'і
л'їсни'ком ста'ноў'лат'/ у л'їс// а 'Йосип Рож'д'енко так по'шоў
'дал'ше войе'ват'// бо йо'їму ни'чого// дак йо'їму чуд' 'бу'ло// а
'Йосип Рож'д'енко/ при 'н'їмц'ах/ по'ставиди йо'го/ т'ри д'н'ї вин
се^н'критаром буў// і ко'ди тод'.../ приш'ли 'наши/ дак вин на
пе^н'ре^н'праву// дак вин чут' не^н до Ге^н'ройа Со'в'ец'кого Со'їуза був
у'же// ну а то'д'і ко'ди о'то т'ри д'н'ї буў си^е'критаром// одм'їнит'
йо'го// і вин 'дал'ше/ а то'д'і вин ве^н'р'нуўс'а/ із 'арм'її о'то// і тут
то'д'і риб.../ риба'ком ви^н стаў// і о'то шоб/ т'ри д'н'ї по'буў вин/ і
не^н ў'редниї же буў/ це 'кажут' 'л'уди/ ў'с'ї ж о'то// і до Ге^н'ройа
Со'в'ец'кого Со'їуза йо'го бу'ло/ призначиди// а то'д'і о'то/ ўсе

йо^уму// ну по^лмер вин у^лже// дак о^то/ та^к'е// дак о^то 'бат'ко
через^л те так і по^лпав о^то/ ў кому^н'істи/ (посміхається)//

З.: А шчо та^ке Та^тине^нц' ?//

– Та^тине^нц' ?// Та^тине^нц' "йе ў нас/ 'т'і^нк'і^н там 'дач'і ўже//

З.: А шчо там бу^ло ?//

– Та^тине^нц'// там скот 'пас':а/ і // Та^тине^нц'/ 'кажут' там
йа^к'іс' бу^ў// Та^тине^нц'/ це по рос^каз^лку// 'тоже йа^к'іс' ха^з'айін
бу^ў// бо там ше 'ран'ше бу^ло/ по гор^лбах ви^лкопували к'ірп'іч'і
с^лтари// з^лначит' там хтос' жив о^то// а х^лто во^но там/ то хто йо^го
з^лнайе// а то^д'і Кн'а^лжа!/ Кн'а^лжа ше ў наз бу^ла// там 'тоже/ 'тоже
йа^к'іс' там жи^ў 'тоже б'ід^л'н'ак/ (посміхається)// чи цар/ чи х^лто
во^но/ 'тоже// Кн'а^лжа/ так і^н наз^лвали// кн'аз' йа^к'іс' бу^ў// дак 'тоже
там "йес'ц' о^то// ну^о 'зараз^л там "дач'і ўже//

11. З.: Ко^ли купу^лвали ко^рову чи ко^н'а/ наз^ли^евали о^дин 'одного
сва^лтами ?// був у 'вас та^кий з^лвичай ?//

– Да !// бу^ло/ бу^ло// (сміється)// ну да/ це сват у^лже
нази^лвайе^лц'а/ ко^лди при^лм'е^лрно/ йа^к о^це// ну син миї оже^нни^ўс'а на
д^лруг'і/ дак це с^лваха// це с^лваха/ чи сват// а то сва^лти// ко^лди
про^лда^лйеш ко^рову чи ко^н'а там/ дак то ўже сва^лти// не// то не^н сват
чи с^лваха/ а то сва^лти::/ йа^к то// це бу^ло та^к'е ў нас 'тоже// «а::/
здо^лро^ў бу^ў сват!»// (сміється)// а йа^к'іі сват/ йа^к ти ку^лпи^лў/ а йа
про^лда^лў ту^об'і// (сміється)//

З.: Це жарто^лма ?//

– Да:: !// (сміється)// так бу^ло//

З.: А ко^ли купу^лвали во^ла/ обти^ер^лали йо^уму с^лпину ?//

– От йа не^н 'помн'у 'даже 'ц'ого//

12. – Івана Ку^лпаїда йаг бу^ло/ дак "шо бу^ло о^то// д'і^ўч'ата/
ўйут'/ в'інок та^к'іі/ іс к'в'іток// і не^нсут' до во^ди// і пус^лкайут' на
'воду/ і пли^лве вин// о^це на Івана Ку^лпаїда// тут о^с'о ў нас 'р'ічк'і^н
о^то скриз'/ і о^це не^нсут' ту^ди// ну 'робл'ат' та^к'е о^то 'рук'і/
о^лпудало!/ (посміхається)/ іс к'в'іток// і на 'того// хрест та^к'іі
'робл'ат' о^то/ й о^цейе/ то і 'рук'і та^к'і/ о^то ўсе 'робл'ат'// і о^то/ на
'воду пус^лкайут'/ і пли^лве во^но// це бу^ло та^к'е у нас// а х^лдопц'і тут//

ну д'їу'ч'ата було так ста'райуц'а/ бо х'лопц'і 'можут' од'н'ат' і пор'ват' // дак о'то во'ни ста'райуц'а так шоб/ х'лопц'і не^н по'бачиди/ це було та'к'е//

З.: *І ви'ходи'ло так/ шчоб х'лопц'і не^н по'бачи'ли?//*

– А чо'го ж!/ (сміється)// во'ни го'ро::дами/ то с'удойу/ то тудойу// тут о'с'о 'р'іч'ка 'р'адом же о'с'о/ У'золоч'е^і о'с'о 'р'адом/ дак// то го'родами прос'какуйт' // і шоб не^н по'бачиди// а то'д'і ўже ко'ди пустиди за во'дойу/ тут х'лопц'і с'ход'ац'а/ ўже ї гу'л'айут'/ тан'ц'уйут' там/ то'д'і ж 'гар'мошк'і бу'ди/ то 'бубон/ і тан'ц'уйут' то'д'і// у нас ше/ ше йак 'Л'іза К'іридоўна бу'да// де^н пу'тат/ годо'войу с'іл'с'койі 'ради/ дак о'тут, було о'с'о кодо _'коўтиба/ ўс'е'гда бу'до спраў'л'айут' Івана Ку'паїда// ар'т'істи приї'ж:айут' о'то/ г'райут'/ тан'ц'уйут' тут о'то// приї'ж:айе бух'ве::т там прода'йе у'се о'то/ (посміхається)// до це було при _'йї_ тут//то'д'і 'тоже/ о'то хара'шо// на Івана Ку'паїда// а 'зараз, чос' у'же / Івана Ку'паїда про'ходит'/ і них'то йо'го не^н// не^н споми'найе//

З.: *А ви ма'лими хо'дили кол'аду'вати?//*

– Хо'дили//

З.: *Пам'я'тайе'те?//*

– А ч'о ж не^н пам'я'тайу!//

З.: *А йак?//*

– Ну йак// то'д'і 'пидеш кол'адо'ват'/ дак це ж // йе "зараз дак да'йут'/ а то'д'і да'дут' шо/ 'бу::блик йа'к'іс' // канх'вет йа'к'іс' о'то// дак о'це 'ради// куди ж,!!// хо'дили то//

З.: *А шчо с'н'і'вали?//*

– Йак?//

З.: *С'н'і'вали «бич'к'і ро'гати»?//*

– Во'ди ро'гати/

пош'ди о'рати/

на 'туйу 'ниўку/

на подо'винку//

'веч'і"р 'добриі!//

і о'то полу'чайе'ш/ там 'бублик'і йа'к'і/ ота'к'е// а "зараз шо/
'пидеш?// дак 'зараз, шо їдут' / у'же ж, // ну ма'дим "шо?// ма'дим
'зараз 'тик'і "шо?/ шо «даіте ко'п'їйку/ іл'і_руб бо'мажний»/
(сміється)// а то'д'і ж не^н було по'н'ат'їя/ шоб о'то// і то'д'і "шо
о'то/ 'бублик'і до не^н куповани ж були/ а пе^нк'ли са'ми//
к'ругде^н'к'і та'к'і// а 'зараз у'же "шо во'ни?// 'зараз не^н 'диул'ац'а на
'бублик/ на канх'вети// а на руб'л'і 'диул'ац'а//

З.: То і 'зараз у вас 'ход'ат' 'д'їти?//

– 'Ход'ат'!// 'ход'ат'// 'ран'ше було дак хо'дили/ д'ї'к'і у'же
здо'ро::ви та'к'і/ шчо у'же// год по си'м'нац'ат' / хо'дили 'вече^нром// і
о'то 'ход'ат' во'ни кол'а'дуйут' / у::// і "ми ж, то'д'і 'тоже ж, хо'дили/
тож так о'то ж// а то'д'і у'же/ шо накол'а'дуйут'// скла'дають 'ц'її
г'ро::ши і роб.../ 'робл'ат' вече'ринку у'же// за 'тийі г'роши куп'л'айут'
там у'же 'шо_там попо'їсти// а х'лопц'і у'же куп'л'айут' го'р'їлку// і
то'д'і соб'ї^нрайуц'а у' йа'к'іс' 'хат'і/ і то'д'і отм'ї'чайут' цеї п'разник
о'то//бу'ло це та'к'е// ну і 'зара во'но/ 'зараз 'тоже 'ход'ат'//здо'рови/ і
ма'ди// ну 'зараз у'же здо'рови не^н 'ход'ат'// то'д'і ж од'ї'вали/
спод'ни::ц'і// (посміхається)// ви не^н 'бачили?/ кар'сетк'і^н/
спод'ниц'і// не^н хо'дили// у украї'їнс'к'і кос'т'уми// то'д'і хо'дили//
'тийі со'роч'к'і^н 'вишити та'к'і о'то тут/ [т'їл'їпк'і^н] пообр'їза// 'зараз
'тик'і 'ход'ат' ко'ди?/ на с'вал'бу о'це/ молод'ож од'ї'вайе/ там
д'руж,ка чи шчо там о'тої/ да молод'а/ це украї'їнс'к'і кос'т'уми// а
то'д'і дак хо'дили ж о'то// це йак не^нма у'краї'їнс'кого кос'т'ума/ то і
кол'адо'ват' не^н їде// а "зараз 'шо?/ ота'к'і спод'нич'к'і понад'ї'вайут'
о'то/ шо і/ зви'н'їт' за вира'жен'їе/ шо_й і 'жопи 'видно/
(сміється)//"таг же?//

З.: А шче йа'к'і у вас с'в'а'та були?//

– Ну йак// Розд'во/ Пок'рова// це Г'вана Ку'паїда/ Мако'в'їя//
(пригадує)// да "йак, же?/ шо 'йабдука с'в'ат'ат'?//

З.: С'паса//

– А!/ С'паса/ оце_го// 'бач'те// о'це ж, та'к'і були// і с'о'годн'і
п'раз'н'їк йа'к'іс'// йа чуу шо/ по 'рад'їву пе'ре'да'вало// а::!/ у'
'церкв'і зво'нило'с'а// 'зараз кажи^ен_ден' п'разник/ ни^ема ко'ди і
ро'би^нт' / (сміється)//

13. З.: У вас було слово «'чел'ад'»?//

– Шос' та'к'е припоми'найу/ шо було та'к'е/ 'чел'ад'// 'чел'ад' 'чел'ад' / 'чел'ад' ^ це// по_ 'мойо'му йак/ на'род соб'і^и райец'а вес' / дак о'це у'род'і// он 'кажут' пошла 'ц'іла 'чел'ад'//

З.: А ве^ич'ірки?//

– Ве^ич'ірки були/ це 'вече^ором соб'і^и райуц'а/ гу'л'айут' там 'ето// це ве'ч'ірк'і були/ молод'ож гу'л'айе'ц'а// 'тик'і ни^е каже^и н_ 'ден' / а о'це / п'разник йа'к'і/ і 'перед не^ид'іде^ийу// і::/ 'ран'ше йа з'найу шо/ було так// в одну 'хату і стари'к'і соб'і^и райуц'а// г'руба го'рит'!/ соб'і^и райуц'а// 'сон'ашни'к'і ду'зайут' / на'с'ін':е 'тойе// 'тоже о'то рос'казу'ют' там у'се// то 'вече^ором о'то// з'і'мойу 'ти'к'і/ 'л'ітом "н'і//

14. З.: Йак ви ма'лими були/ ру'салками вас л'а'кали?//

– Л'а'кали/ да// це було 'п'іс'л'а І'вана Ку'паїла// у'же 'кажут' ни^е 'можна іти ку'пац'а/ бо ру'салк'і там/ 'доўл'ат' л'у'деї// о'це було та'к'е// д'і'тей о'то л'а'кали/ шоб ни^е йшли ку'пац'а// це було та'к'е// ру'салка та там п'лава'є//

15. – Ну йес' о'то ше^ип'тух'і 'тийі/ називали йіх/ ч'і_ 'йак 'ето// шо хо'дили о'то було ч'і^и ко'рова там забо'л'іе ч'і^и _ 'шо забо'л'іе/ дак_ було гу'ка'є// во'на при'ходит' там/ во'дойу/ б'ризга'є/ і шос' "шепч'е// а "шо во'на 'шепч'е/ до хво'роба з'найе//

З.: І до'помо'гало?//

– Хто йо'го з'найе// (смієтьс'я)// ме^ин'і не^и при'ходило'с' ота'ко//

З.: Ну от пок'ликали до ко'рови/ то ко'рова о'дужу'є чи н'і?//

– Бу'ва'є так шо/ о'дужа'є// бу'ва'є і "н'і/ (смієтьс'я)// це::// а "шо от/ не^и ска'жу йа вам//

З.: Ну це ж'ін'ки 'б'іл'ше ше^ип'тух к'личут' ?//

– Ну_ 'да!// о'то//

З.: А до 'чого к'личут' ?//

– Ну/ да// а йіх дак так називали во'рож_к'і//

З.: Во'рожки?//

– Да// о'це йіх називали во'рож_ками// те^нпер йак 'ц'іє^і/ то називайуц'а 'ц'іі шо/ о'то/ шо од го'р'ілк'і 'кажут' 'л'іч'ат'/ да о'д у'с'ого/ дак// о'це ж во'рожк'і во'ни і "йе 'тийі// а "шо во'но по'можит'/?// а то'д'і йіх во'рож_ками називали// (пауза)// у 'мене о'дин с'лучай/ 'тоже бу'у та'к'іі//шо/ ко'рова 'тоже оте^ндилас'а і::/ не^н очі^іш'ч'адас'а// дак йа 'тоже хо'ди'у до во'рож_к'і// і ви "в'ірите/ помог'ло!// о'чистилас'а// ш'ч'и^істок 'вишов і ўсе// о'це йа з'найу шо хо'ди'у// хо'ди'у йі'йі зва'у// во'на і 'зараз 'тайа йес'ъ 'бабушка/ ста'рен'ка ўже//а "шо во'на там ро'би'ла?//шо о'то/ (сміється)//йа ж не^н сто'йа'у/ пе'ре^нд_нейу о'то// ну а помог'ло// а "шо во'на ши^еп'тала?/ шос' пі'ш'ла пе'ре^нхре^нстилас'а/ там обо'ш'ла кру'гом во'дич'ко'йу/ покро'пила// і::/ че'ре^нз_сутк'і// ўсе/ ни'чого/ обо'ш'лос'а// так о'це йа при'помн'у/ шо було і ми^ен'і/ на в'іку та'к'е// ну а то'д'і ж_ пош'ди/ вра'ч'і й у'се/ до те^нпер у'же до йіх// а то'д'і ше йес' 'цейе шо// шо 'робл'ат' 'т'і_шо/ од_дитина кри'чит' п'лаче/ ма'ле//дак 'тоже ідуд' до ц'іх во'рожок' і гу'кають' йіх//а "шо во'ни/ ш"чо во'ни там 'робл'ат'?/ ш"чо помо'гає?//х"то йіх_з'найе// бо ў 'мене 'тоже о'дин х'лопе^нц'/ 'тоже/ було 'ноч':у не^н спит'/ і кри'чит' і ўсе/ і п'лач'е/ дак/ 'баба хо'дила по'коїна 'тоже гу'кала// і:: помог'ло// а "шо во'но?// х"то з'найе// шо було до бу'ло та'к'е/ на мо'йому в'іку//

З.: *Йак до 'ц'ого с'та'ул'ац' :а?//*

– Ни'чого/ ни'чого// ну а чо'го ж во'но// во'но 'шож_ж:е пома'гає// йа ж ка'жу/ на мо'йому в'іку/ о'це та'к'і два с'лучайі/ бу'ди//

16. З.: *А про 'в'ід'ом у вас гово'рили ў се^нл'і?//*

– Про 'в'ід'ми?// (сміється)// та ба'лакають'/ шо_хоч// (сміється)//'каут' / 'в'ід'ма на ме^нтл'і он по'йіхала/ (сміється)//

З.: *Це на 'когос' чи п'росто так?//*

– Ну 'ка'жут' о'но/ шо он 'каут' ді^нв'іц':а о'но/ 'в'ід'ма/ на// на йа'к'іс' п'разник'і іл'і_шо о'то//'в'ід'ма на ме^нтл'і по'йіхала//ч'и^і на 'в'інику там/ ну на 'пал'ц'і о'то 'в'інику/ і там 'ето шо/ ч'и^і м'ет'ла о'то// ну а так о'це йа чу'у та'к'і розго'вори//

З.: *А шчо 'в'ід'ми 'робл'ат' ?//*

– А хво'роба йіг з'нає шо//

З.: Не^н ка'зали/ шчо моло'ко заби^ерайут' ?//

– А::/ це ви на'помниди// 'каут' / о!/ не^нма моло'ка/ це 'в'ід'ма подо'йіла/ бо моло'ка не^нмає// з'начит' па'гано нагодо'вала/ моло'ка не^нмає// (сміється)// а йак хара'шо наго'дуйе^іш/ до то'д'і і 'буде// а 'йаг_же так/ при'ди ў чу'жиї двир і о'то// 'в'ід'ма 'дойіт' ко'рову/ ч'и^і 'шо// а'га/ так ба'лакали та'к'е шо 'каут' / це 'в'ід'ма подо'йіла/ (сміється)// ко'рову/ бо моло'ка не^нмає//

З.: А йак ка'зали/ во'ни на'ро'зуйуц':а 'в'ід'мами/ чи ўчат' йіх 'йакос' ?//

– А хво'роба йіг з'нає!/ це не^н з'найу// "шо во'но о'то// по_м'мойо'му во'но о'це/ од:а'йец':а од при'роди/ хтос' / із тих_ж буў/ і во'но пе^нре^нда'йец'а од'но д'руго'му так//бо йе йа дес' //дес' йа читав у к'низ'ц'і та'к'е о'то/ ў йа'к'іі не^н 'помн'у/ о'то шо/ із_ж при'роди во'но пе^нре^нходит'//пе^нре^нда'йец'а о'то//у кро'в'і 'цейе ўсе// (пауза)//це ви 'хочете ўсе ста'ре?// (сміється)//

17. З.: У вас 'б'іл'ше 'йіздили торго'вати ў 'Кийіу чи ў Бо'рисп'іл' ?//

– Йа з'найу ше 'бат'ко/ 'ран'ше/ 'йіздив у Ба'риспол'/ торго'ват'// і ту'да ве'зе бу'до "шо вин о'то?// гур'к'і прода'ват' / 'моркву// о'це ў Ба'риспол'/ ше ко'нем о'це 'йідут'// а 'зараз те^нпер них'то ў Ба'риспол' / а ў 'К'іє^оў// "шо ж/ т'ранспорт 'ходить'//а 'зараз у 'К'іє^оў бол'шиств'о//і:://ч'и^і м'н'асо там/ ч'и^і 'шо/ так 'йедом на 'К'іє^оў у'с'і 'йіз'д'ат'// 'так_жшо/ 'зараз//а то'д'і 'ран'ше йа з'найу шо 'бат'ко бу'до йі.../ і то'д'і// "шо 'ран'ше во'зиди?// с'к'от// прода'ват'// ну 'дишн'а ко'рова/ ч'и^і те^нл'а ч'и_ж'шо/ дак/ у Ба'риспол' ве^нзут'// до под'води приў'йазуйут' / і 'йідут' ту'ди 'ето/ це ж 'ран'ше бу'до/ о'с'о/ наўпрос'к'і до'рога бу'ла// де ерод'ро::м/ дак о'це ж п'р'амо бу'до//те^нпер ўже об'йіз'на/ а тут п'р'амо до'рога бу'ла/ о'це//ви/ да те'пер 'зараз них'то там не^нма до'роги ўже ни'якойі// а то бу'до п'р'амо// 'тик'і сто.../ стоў'пи т'іл'іх'вон:и// да/ т'іл'іх'вон і^ншов у'же у 'Више^н'к'і//дак стоў'пи сто'йали//бо йа з'найу/ бу'до шчи^і'тайут' / а'га!/ о'це с'тик'і к'і'лометров у'же/ с'к'ік'і стоў'поў про'йіхаў/ у'же

з'нає/ стоўп от стоўпа с'к'ік'і/ дак о'це 'каут' з'найут' с'тик'і
про'їхаў// (посміхається)// а те^нпер же ни^ема там ни'чого ўже//
т'іл'іх'вони те^нпер 'тийі мо'б'ілк'і да ўсе _'ето// (посміхається)//

18. З.: Коли к'рашче було/ до 'того йак водос'хови^ешче зробили
чи те^нпер?//

— Бу'до то'д'і 'луч:е//то'д'і во'да була 'чиста//то'д'і/ о'це 'йіде^нш
на дуг ро'би^нт'/ там 'с'іно ко'сит' іл'і _'шо/ до ў 'наз^ж _же не^н було
по'н'ат'іа во'ди б'рат' із 'дому// а так о'це// "там у 'р'іц':і на'пи^нўс'а//
по Д'н'іп'ру 'йіде^нш/ о'т// до::/ 'чоўном 'йіде^нш до ўз'аў/ с'по'ликом
ч'и^і ру'койу во'ди на'пи^нўс'а// а::/ о'це на 'дуз'і 'роби^нш/ дак/ там
о'це ў кри'ниц'і ўз'аў прогор'нуў/ а'га/ 'бачиш там/ 'вош'і
п'лавайут'/ кар'туз, с'к'інуў/ да через _кар'туз на'пи^нўс'а і ўсе// ну
шоб ни^е по'пало// а 'зараз^ж _же не^н 'можна!//то'д'і 'чиста во'да була//
'зараз, по'їди поку'паіс'/ дак т'реба/ при'ходит', до'дому ў душ
пе^нре^нми'вац':а// а то'д'і ж, там по'жало'ста/ 'чисто/ і ўсе було//
то'д'і ж ни^е було по'н'ат'іа/ шоб о'це во'ди// а 'зараз і'деш на дуг
іл'і _'шо/ ку'пац'а іл'і _'шо/ т'реба 'воду брат'// а то'д'і "н'і//
ку'пайе^іс'а/ на'пи^нўс'а во'ди/ та й у'се// (сміється)// і ни'чого
ни^ема// а "зараз?// а 'зараз на'пи^нўс'а до "шо?// у л'і'карн'у би'жи
с'разу// то'д'і і ни^е було та'кого о'то// і 'ран'ше 'бач^ште "шо о'то ж/
'йагур 'йіди// з'нає^іте шо 'йагур?//

З.: Н'і//

— Ну йак вин/ та'к'е росте о'то// дак "йіди// о'кац'ію о'це шо
ц'в'іте "йіди// о'це ўсе "йіди ж, // а 'зараз не^н йі'д'ат', же/ бо
кул'турн'і с'тали// дак це ж, т.../ л'ік.../ 'тойе ўсе/ л'і'чен'іе там же^н
було// а 'зараз у'же/ то'д'і "шо?/ так'і печер.../ 'тийі бу'ди там
пече^нрич'к'і/ пас "л'он/ йо'го ж ни^емає// "йіди// а це ўсе і
л'і'карство було// а "зара у'се во'но зве^ндос'а/ ни^ема йо'го// сит^н'ак
'йіди/ 'тоже на во'д'і росте/ та'к'е/ здо'ровіі о'то/ і вин аж,
со'до::дк'іі та'к'іі// "йіди йо'го// а во'но ўсе л'і'карство було// а
'зараз у'же па'ни поро'би^ндис'а та'к'і шо/ ни^е йі'д'ат' йо'го// а то'д'і
о'це/ о^а::/ шоў^нковиц'а/ 'йагода/ до було с'к'ік'і йіх// до було

«шо?// ота'к'її ку'сок х'л'їба «др'їзайе'ш/ (показує)// і 'л'їзиш на шоу'ковиц'у/ і най'їсис'а там о'так/ (посміхається)// а 'зараз у'же// ну^о шоу'ковиц'у йї'д'ат'/ і 'зараз// і ў 'К'їе^ов'ї куп'л'айут'// а то'д'ї ў к.../ тої ни^е ха'з'айін/ йак ни^ема шоу'ковиц'ї ў дво'р'ї// ну йа ж_^ ка.../ о'це було/ с'к'їк'ї^и там о'то/ дак то з'найе'ш шо то «миї с'тоубур/ то т'виї// 'кажен свиї с'тоубур знаў// і о'то ку'сок х'л'їба бе'реш/ і 'л'їзиш на'їїс'а там// (посміхається)// а то ж во'но л'їкарство ўсе було// а 'зараз у'же// ч'и йо'го і ни^емає/ ч'и^і ўже па'нами поро'би'лис'а ч'и «шо во'но// ч'и 'д'їти ўже з'дорово// роз_^терли^ени'ето//

З.: Йак ви 'каже'те?//

– Ну::/ роз'бало'вани/ (сміється)//

З.: А йак ви спо'чатку ска'зали?//

– Роз_^терли^ени// роз'бало'вани//

19. З.: Ви ў ди'тинств'ї/ 'мабут'/ 'часто 'рибу ло'вили?//

– Ло'виў!//

З.: А йа'ка тут 'риба?// чим ло'вили?//

– На 'вудоч'ку// 'вудоч'ками хо'ди'ли// чи^е ру'йак// о'це// то'д'ї 'жилок не^и були/ не^и було// це 'зараз* 'жилки/ а 'ран'ше 'к'їнс'к'її хвист/ в'ї'ри'вали// уд'войе ск'ручували/ а'бо та'ко/ йї то'д'ї зў'йазо'вали йїх о'то// ну круч'к'ї були// і то'д'ї ж не^и було «т'ї'х/ а із до'зи/ 'уд'їдно о'то 'роби'ш// із 'вечора ко'пайе'ш 'ч'е::рви// бо 'утром ча'су.../ до_сход_сон'ц'а// т'реба щоб у'г'же там «буў/ на 'р'їц'ї// і о'то їдеш і 'ловиш// уб'родиш о'так у 'воду/ (показує)// і заки'дає'ш//

З.: По г'руді?//

– Да!/ с'к'їк'ї с'хоч'еш// йа'ка глиби'на о'то// і о'то 'ловиш/ оз' ди'вис'а там/ то 'о::кун'/ то йо::рш/ то бо'бер// а 'зараз боб'ра ни^емає// то крас'но::п'їрка/ то 'во::бла йа'ка_то/ ло'вили// а то'д'ї ше були/ 'ц'їйї/ топ'тух'ї та'к'ї// ўйу'ни!// були ўйу'ни/ ни^е 'бачили?//

З.: 'Бачиў//

– 'Бачили/ (посміхається)// дак/ уйу'ни до'види топ'тухо'йу// та'к'е випл'італи з до'зи/ так йак кор'зина ч'и ви^ереїка о'то/ 'тик'і та'к'е 'доўге// і йо'то с'тавиш і 'топчи^еш но'гами// і ди'вис'а/ вит'агує'ш/ о/ штук два три та'к'іх уйу'ни// по гниду'шах це бу'до 'тик'і так// дак о'то 'риба та'ка// а 'зараз/ у'же ц'ім// да йес'ц' л'уб'іт'ел'і зан'і'майуц'а й 'удоч'ками// ну а то бу'до/ т'реба 'черви заго'товит' з 'вечора/ у 'баноч'ку ч'и ў ста'кан/ і::/ о'то нако'пайе'ш/ а то'д'і ўста'йеш/ до _сход_ 'сонц'а!/ бо то'д'і кл'у'йе хара'шо// і б'і'жиш о'то/ і смот'ри/ ди'вис' к'і'до/ два по'майі^еш// 'ра::дос'т' та'ка!/ шо с'тик'і 'риби/ (сміється)//по'ймаў//

З.: А 'часто хо'дили?//

– Ну ни^е 'часто/ а так о'то// на 'тижде'н' ра'зиў два о'то/ ко'ди ў'ремн'а позво'л'аєе йак//і йа'ка по'года о'то//

З.: А йа'ка 'риба к'рашча?//

– Ну 'сама к'рашча 'риба це ден'/ ка'рас'// судак// а так на 'удоч'ку до "шо?/ крас'ноп'ір і 'окун'// йорш//з йор'ша ха'роша 'цейе бу'до/ 'йушка//і бо'бер//о'це ха'роша 'йушка//йак, з'вариш/ дак во'на 'жи::рна та'ка//так шо тут 'риби ў нас хва'тайе//

З.: А йате'ри ро'били?//

– Бу'ди// 'тик'і то'д'і не^н кап'ронови бу'ди/ а прос'та 'нитка// катуш'ч'ана 'нитка// і ск'ручуйе'ш// у нас називадис'а жа'к'і// не^н йате'р'і/ а жа'к'і// дак до'види/ 'тоже// дак то'д'і ж 'бач'те жак пос'тавиш/ (кашляе)// дак о'це на _'нич' пос'тавиш/ і т'реба йо'го 'утром 'йіхат'/ вин'і'мат'// бо вин йаг 'буде 'сутк'і сто'йат'/ дак вин пропа'де// гни'йе/ 'нитка прос'та// 'зараз кап'ронова/ дак 'може сто'йат'// і 'м'іс'ац' і два/ ни^е погни'йе// і обруч'і то'д'і бу'ди де^нре'у'йани//а 'зараз жи^ел'ізни/ ни^е погни'йе ж во'но//а о'то то'д'і вистаў'л'айі^еш йіх/ на остро'вок ви'в'ішуйе'ш// і во'ни 'сохнут'// а 'веч'е'ром 'йіде'ш і об'ратно ста'новиш// то'д'і не^н бу'до та'к'іх/ шоб к'ра::ди іл'і _шо так_ 'во// то "зараз пос'таў/ дак заби^ерут' йо'го/ (сміється)// а то'д'і не^н бу'до по'н'ат'іа// бу'до жак пос'тавиш/ да 'риби не^нмаєе/ а ди'вис'а/ до 'утка з гусе'н'атами у'л'ізе ту'ди// ну йа ж ка'жу/ то'д'і бу'до ни^е так йак, 'зараз// і то'д'і й ін'спекц'ійі не^н

було//р'а... раз ко'ди там за 'весну/ о'то йак 'риба не^нре^нс'тиц'а/ дак то'д'і про'їде//а 'зараз//та і 'зараз во'на інс'пекц'ія 'мадо йїзд...//да йа 'зараз і не^нбу'вайу на во'д'і/ 'може і "йе 'вона/ хто й'її з'найе/ (посміхається)//бо ўже//не^н'хочи^ец'а до'вит'/ 'луч':е 'п'їди^еш да 'купиш/ к'ї'до йак с'хоч'еш 'риби//у 'мене син ри'бак/ дак тої/ йак ко'ди 'пи^мде о'то пос'тавит'/ дак прине^нсе//так на'шо во'на?//'зараз, 'тоже ўже//і то"го не^н'хочи^ец'а/ і то"го ни^е'хочиц'а/ (сміється)//да во'но то/ і про'дукц'ія не^нта'ка//от коўба'са/ у'же не^нтой у'кус//о'с'о ў нас 'ран'ше молокоза'вод йак, зроби^мди ў Г'н'їдин'ї/ дак, було йак 'виз'меш там коўба'су/ о//дак обї^ед'ен'їе//ну а 'зараз во'но/ йа ни^ез'найу "шо во'но//ч'и 'х'їм'їя/ ч'и крох'мал'/ ч'и "шо во'ни//"шо во'ни ту'ди 'к'їдайт' шо//во'на ж ни^еу'кусна ни'яка//йа ка'жу 'луч':е кусок 'сада з 'їїсти/ йак 'туйу коўба'су//ни^ема ж у'кусу ни'якого//а "шо во'ни ту'ди 'к'їдайт'?//і/ то'д'і ж і м'н'асо доўг'но ни^ес'в'їже//"де ж 'тейе?//ну тут ше ў нас молокоза'вод дак/ о'це у че^нт'вер і ў п'їятниц'у во'ни вийї'ж:айут'/ тут у нас у че^нт'вер і/ у ни^ед'їл'у ба'зар//дак ви'воз'ат'/ дак 'очи^ер'їд' сто'їт'//бо с'в'їже во'но//во'ни зроби^мди і 'виви^езди//а 'тийї дес' о'то пе^нре^нп'родух'ї прода'йт'/ до х'то йо'го з'найе йа'к'е во'но//а тут с'в'їже/ дак тут 'очи^ер'їд'//і де^ншеўше ў йїх//йа ўс'їгда се^нр'дел'к'ї тут, би^еру о'то/ дак// 'дес'ат', д'вац':ат' к'ї'до//а ў пе^нре^нп'родухоў/ у'же 'дес'ат' п'їй'с'ат ч'и 'дес'ат' 'сорок//дак ти з'найї^еш шо тут с'в'їже ўсе/ а там х'то йо'го з'найе/ 'може во'но ўже 'м'їс'ац' у йїх ле^нжит'/ у холо'д'їл'н'їку//

Село Вороньків Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Вороньків*. Розташоване за 15 км на південний захід від Борисполя, на одній з надзаплавних терас Дніпра. Через село протікає річка Іква. Найдавніші археологічні знахідки датуються II – поч. I тисячоліття до н.е. У двох кілометрах на захід і південний захід від Воронькова виявлено групу курганів доби бронзи та раннього заліза. У центрі села збереглися залишки городища та валу часів Київської Русі. Під 1109 роком згадується у літописі як укріплення Ворониця, про Вороницю також писав Володимир Мономах у своєму “Повчанні”. У документах за 1624 рік Вороньків уже згадується як містечко. 1741 року у Воронькові було 5 шпиталів, 2 церкви: Різдва Богородиці та Михайлівська. За даними Рум’янцевського опису 1765-69 років у Воронькові 381 двір (244 козацьких та 33 селянських). За описом Київського намісництва 1781 р. “въ мѣстечкѣ Вороньковѣ дворянѣ и шляхетства – 8, разночинцовъ – 14, духовенства – 3, церковниковъ – 3, хатъ козаковъ выборныхъ – 127, хатъ козаковъ подпомощниковъ – 281, хатъ посполитыхъ коронныхъ – 30, хатъ посполитыхъ владѣльческихъ, разночинческихъ и козачихъ подсуздковъ – 126, итого хатъ – 564”. 1842 року відкрито початкове трирічне училище. За переписом 1859 року у Воронькові 342 двори і 3599 мешканців. У XIX ст. у Воронькові велика єврейська громада, зокрема тут минуло дитинство класика єврейської літератури Шолом-Алейхема, який писав: “У маленькому містечку Воронка, неподалік міста Переяслава (де я народився 1859 року), минули мої кращі золоті роки, чудові, нерозумні дитячі роки. У цій маленькій Воронці батько мій вважався одним з перших людей, заможним чоловіком; він був старостою всіх місцевих товариств – реб Нохум Вевіков!” Саме Вороньків виступає в творах Шолом-Алейхема під вигаданою назвою Касрилівка; життю єврейської громади Воронькова присвячено розділ його автобіографічної повісті “З ярмарку”. За даними “Полного географического описания нашего Отечества” 1903 року в містечку Воронькові було близько 6500 мешканців, діяли дві православні церкви, єврейський молитовний будинок, проводилося два щорічні ярмарки; було понад 70 вітряків, 15 маслоробень. У вересні 1943 року німецькі окупанти, відступаючи, спалили 1015 дворів; 486 вороньківців загинули на фронтах. У повоєнні роки до Воронькова приєднано хутір Романків (заснований ще у XVII ст. козаком Іваном Романенком). У 1970 р. у Воронькові 4584 мешканці, радгосп спеціалізувався на виробництві молока, овочів і картоплі. У 1997 році у Воронькові 4379 мешканців, школа, дитсадок, аптека, поліклініка, лікарня, будинок культури, стадіон, АТС, радіовузол, 12 магазинів. У Воронькові народився і виріс поет М.І.Карпенко, виріс поет Б.С.Мамайсур. Говірку села Вороньків представлено в Атласі української мови (т. 1, н.п. № 301) та Загальнослов’янському лінгвістичному атласі (н.п. 477).

Інформант: Семешко Ганна Петрівна, 1921 р.н., освіта 7 кл. (тексти 1-2, записано 2000 р.).

1. – Д'івоч'ка хва'мил'їа мо'їа 'Сокол/ а те^нпер Се'мешко/
з д'вац'ат' 'первого// о'це вос'їм'нац'атого 'серпн'а м'ї'ї д'ен'
рожд'ен'їа// о'це їа тої/ дак о'то/ до 'мене З'їл прийїж'їау/ З'їл
приї'ж:ау/ 'може ви з'наєте?/ кореспон'дент/ в'ї'н о'то
к'нижеч'ку та'ку/ вої'ну/ напи'сау о'то їак по'били ба'гато/ до то ж
'там мий і хре'ш'чениї буу/ а їа/ ми^н'ї о'нука принес'ла/ дак їа
пи^ри^ри^рчи'тала ц'у к'нижи^рч'ку/ о::// да так зап'лакала к'р'епко/ да
пи^ри^ри^р... пи^ри^ри^рчи'тала тих шо по'били/ до їа ж їїх у'с'їх з'нала/ їа
ж з 'ними// а їа їак 'кончила с'їм к'ласи'їу/ до їа з'разу пу'стала у'
мага'з'їн// ш'їс'нац':ат' год/ і ме^н'не з'разу по'ставили у мага'з'їн
торгу'ват'/ бо їа 'сил'но мати^нматику/ у'м'їла і л'убида// по... дак
їа/ поторгу'вала їа 'може год або пи'їто'ра/ а то'д'ї на'бор на 'курси
шохве'роу/ «н'ет!/ 'год'ї їа/ ми^н'ї торгу'ват'/ їа пої'ду на 'курси
шохве'роу»// 'бат'ко ї 'каже «да ти _'шо!»/ «пої'ду!»// і з 'бат'ком у'же
аж до скан'далу// «їа ж ти^нбе у'ст'ройїв у мага'з'їн»// «н'ї/ пої'ду на
'курси шохве'роу»// пош'ла/ у 'Кан'їу// пош'ла у 'Кан'їу/ се^н'до
Степанц'ї/ (до сина) по'даї їа нап'їус' во'ди/ се^н'до Степанц'ї/ їа
там ш'їс'т' 'м'їс'ац'їв у'чилас'а// 'ви'їчилас'а/ ну з'наєте 'ви'їчилас'а
на шохве'р'ї/ о::// ме^н'н'ї у'же там вида'їут' доку'менти/ шоб їа у'же
'їїхала до'дому/ 'с'уди в а'їтоко'дону/ 'ранш'е ж бу'ло би^нсп'латно
у'се// 'їїхала в а'їтоко'дону/ а там та'киї буу 'л'ектор/ вин препо'дау
мати'матику/ дак вин і 'каже/ о/ шо «то'б'ї 'Гал'у ни хва'тайе ше/
хоч ти ї отстажи'руїес'а/ ше 'м'їс'ац'їу три або с'к'їки до
вос'їм'нац':ати год/ те^нбе ж, 'каже/ то'б'ї пра'воу не^н 'видадут'»//
«пої'їду/ шо 'буде// до їа ка'жу 'би'л'ше постажи'руїус'а»// а
'п'ї'сл'а на'уки три 'м'їс'ац'ї стажи'роу'ки// при'їїхала/ їа у'же
'кончила стажи'роу'ку/ а у' нас, буу Бур'деїниї на'чал'н'ї'к
а'їтоко'дони// їа ка'жу «то'вариш Бур'деїниї/ з'наїте/ ми^н'ї ж ни^н
хва'та/ а ви ме^н'не поси'лайіте по пра'ва»/ у 'Кийїу/ 'Л'асточ'к'ї'на
Сми'р'нова// «'Гал'у їїд' / 'Гал'у їїд' ^»// в'ї'н ме^н'не так ува'жау/ їа
п'роти 'їого/ ви'н та'киї 'д'ад'ко здо'ро::виї/ а їа їо'їму ота'ко//
пої'їхала їа/ по'лучила 'тиїї пра'ва// 'каже їа у'же з 'ними
догово'риус'а// по'лучила їа пра'ва/ їїду їа до'дому// дої'їхала до
'набережн'ойї о'то/ шоб на 'Дарниц'у с'їдат'/ на По'дол'ї// ни^н
у'л'їзу в а'їтобус/ раз/ д'ругиї раз// ни^н у'л'їзу// а 'їїсти ж у'же 'вечер

'хочи^ец'а/ пошла йа 'булочку таку купила ма'лен'ку// ну там бо'сота у 'мене за'м'ітила 'дес'ат' гри.../ 'дес'ат' рубл'іу// ну/ пи^ідо'шов аў'тобус/ во'ни ме^нне упх'нули/ йа ўже до кар'мана/ ни^ема ў 'мене ни пра'воў/ ни 'паспорта/ ни ди^ес'атки/ ни'чого//і йа ўже ў крик/ у зик/ у'же ме^нне дови^ез'ли до 'того/ до 'Дарниц'і// при'їхала йа до 'Дарниц'і/ хоч пи'т:ин'у но'чуї// при'їхала йа/ с'тала/ сто'йу// ко'ли сто'їт' ма'шина/ із 'булоч'ками з_а фран'цуз'_аками/ і чо'тир'і^н сал'дати так на к'ладоц'і си'д'ат'// йа пид_а'хожу і ка'жу/ «'куди о'ц'а ма'шина 'йіде?»/ а во'ни і 'кажут'/ «'куди 'йіде?/ на Ба'риспол'/ в а_еро'порт 'булоч'ки ве'зем»// а йа ка'жу «воз'м'іт' ме'не»/ а во'ни і 'кажут'/ «і'д'іт'/ там ма'йор/ і 'шохвер»//йа пидо'шла/ да'ваї йім/ пи'тат' у'же/ «ви ме'не 'виз'мете до Ба'риспол'а?»/ і п'лачу/ о'так' і о'так/ роз_а'казуїу то'му ма'йору// «'виз'мем 'д'евочка»// ну во'ни ме^нне ў се'редину у каб'іну ўз'а'ди/ 'йідем ми// до'їхали до а_еро'порту/ вин і 'каже/ «йа те^нбе одви'зу 'д'евочка до 'самого 'того...»/ с'у'ди до аўтоко'лони// пидви^ез'ли ме^нне/ 'вигрузили/ поблагода'рили / о/ «'тики ни плач»/ так 'каже// йа/ д'ід од_акри'ва с'торож/ д'вери'/ воро'та/ «ти 'Гал'у чо'го?»// о'так' і о'так/ п'лачу// йа ж ў квар'т'іру бо'йус'а/ бо да'леко на квар'т'іру їти/ а ўже нич//«ну хо'д'ім у Бур'деїного ў каб'інет'і ти пи^ери^ес'пиш»// йа ўз'а'да/ при'шла/ д'ід од_акри'у Бур'деїного каб'інет/ йа л'аг'ла// а х'іба во'но ми^ен'і с'падос'а/ йак у 'мене ни пра'воў/ ни'чого/ ўсе ж_а// дак йа п'лачу/ а д'ід 'кае «ти не^н пи^ери^ежи'ваї/ Бур'деїниї та'киї 'д'ад'ко шо 'каже/ вин то'б'і у'се/ з'робит'»// у'ранц'і 'чуйу при'шоў Бур'деїниї/ «'д'едушка/ поч'е'му миї каб'інет од_ак'ритиї?»// «заї'д'і'т' пос'мотри'те»// цеї ў'ходит'/ йа п'лачу// «чо'о ти п'лачеш?/ ша!/ йа то'б'і ро'боту д'н'іу на _два на _три дам/ а по'том йа р'ішу сп'раву то'б'і 'виклопотат' і 'паспорта»// вин 'такиї шо ў 'його зна'комств на _море// ну 'ладно/ при'в'іу ме'не до того 'д'іда шо/ ремо'нтуїе акамул'атори// йа пил'а _того 'д'іда о'дин ден' робл'у/ д'ругиї ден'/ там д'ід ме'не 'учит'/ рос'казуїе// на т'рет'ії ден' пи'дї'ж:аїе Бур'деїниї сво'їейу ма'шинойу/ а д'ід і 'каже тої/ 'каже «ос' і Бур'деїниї пи'дї'їхаў»// пи'дї'їхаў ві'н/ «са'д'і'с' 'Гал'а/ по'йіде^нм// по'йіде^нм»// йа 'с'іла/ 'йідем/ 'бачу повер'тайе ў с'торону ми'л'іц'її/ 'йідем ми/

дойж'зайи^ім до ми^іл'іц'ійі/ стаў// «ви^ілаз' / пош^іл'і»// пид^іходим у ми^іл'іц'ійу/ 'бачу на^ічал'н'ік ми^іл'іц'ійі/ йа// вин ту^іди ме^іне і ве^іде/ так ме^іне спе^іреду/ а сам із:аду// до^іходит' / од^ікри'ва д^івери^і/ а миї тої порт^іман/ шо був із доку^іментами/ ди^іжит' пил'а ^ітого/ а йа йак^і закри^ічу/ «миї порт^іман!»// тої на^ічал'н'ік ми^іл'іц'ійі ре^ігочиц':а да «'Гал'а! 'Гал'а!»/ ўже з^іна шо йа і 'Гал'а/ о// «ни плач/ ни плач/ все на 'м'ест'і// 'тики/ а шо ў 'тебе було?»/ «од^іна ди^іс'атка»// а Бур^ідеїниї 'кае «йа то^іб'і о^ід:ам ди^іс'атку/ ни^і плач»// дак во^іни ми^ін'і зна^іо^іто да^іди ўже ўсе/ пове^ір'нули/ поди^івидис'/ про^ів'іриди ўсе на с^і'в'іт'і// ну то блага^і да^ір'а шо та^іки заб^ірали шо/ 'воб^іше^ім ди^іс'атку заб^ірали/ а те ўсе 'видно ж у ми^іл'іц'ійу/ дак ми^іл'іц'ійа пе^іре^іс'лала с'уди// ну 'ладно/ при^ійіхали ми в аўтоко^ілону// ме^іне ж^і х^ілопц'і і д'іў'чата ўже об^іто... об^ікучили/ «дак 'йе?/ 'йе?»// йа ўже із 'радос'т'у роз^іказуїу ўсе// ос' ви^іходит' о^ідин 'пари^ін'/ «'Гал'а 'Сокол/ і би^іри Гово^іруху Ма^ір'ійу/ і^ід'іт' до Бур^ідеїного ў ком'і... ў коб'і'нет»// а йа ка^іжу/ «йа/ ми ж 'тики ^ішо йа з Бур^ідеїним бу^іда/ 'нашо?»// «і^ід'іт' ў каб'і'нет»// у^іходим ми з Ма^ір'ійейу з Гово^ірухойу/ во^іна са^іма ста^іринс'ка/ 'тож е 'шохвером ро^ібила/ і го^ідами ж та^іка йак^і 'йа// ну ми за^іходим/ си^ідит' на^ічал'н'ік ми^іл'іц'ійі// чи ми^іл'іц'ійа чи о^іто шо то^ід'і/ те^іпер по^ігони/ а то^ід'і пе^іт'лиц'і/ ў пе^іт'лиц'ях// си^ідит'/ «йа по 'ваш'і 'душ'і і 'д'евочки»// «а ку^іди?»// «ў 'мене ў г^іруп'і ни^і хва^ітайе дво^іх 'л'оч:иц'/ у^ічиц':а^і»// йа// дак Бур^ідеїниї ми^ін'і посо^ів'ітуваў/ шо^іб ви іш^іди на 'л'оч:ики»// йа б^і пу^іш^іла б^і!/ ви з^інаїете/ ў 'мене та^ікиї ха^іракт'ір/ шо йа б^і пош^іла// а Ма^ір'і^ійа/ «йа ни^і поїду»// бо во^іна с^іц'ім же 'шохвером/ шо йа/ вин ме^іне ста^іжи'роваў/ Цари^інок Х^ів'ед'а/ да з^ілигана бу^іда// «йа 'буду 'замуж ви^іходит'»// і о^іто 'через те во^іна тої// і ми так' і ост^іалис'// а йа/ дак ми^ін'і жал^іку... жал^ікуїу 'хтозна ^ійак/ 'хтозна ^ійа// а д'іў'чата і х^ілопц'і/ «а ўд^іруг вої^іна?/ да о^ітам би/ да 'л'оч:иками/ да по^ібили б^і»// дар^іма!/ с^і'к'іки ми^ін'і Гос^іпод' напи^ісаў 'в'іку/ сти^іки і йа б жи^іла// так// ми 'робим ув аўтоко^ілон'і/ 'роби^ім// по^ітом ме^іне ўже/ нам Бур^ідеїниї ма^ішини по^ід^іторки 'нови/ при^ів'із// нас с'ім д'іў'чат/ ўс'ім по 'нов'її по^ід^іторц'і// йа ўже по^ілу^ічила// ко^іди при^ійіж:аїе д'ід та^ікиї по^іжилиї/ із ри^істо^ірана/ а/ о^іто у 'центр'і ў Ба^іриспол'і ресто^іран//

«ми^ен'і да'ваї с'ім ма'шин/ і са'мих 'д'евочок/ во'зит' із 'Дарниц'і 'пиво»// дак вин 'каже/ «йа 'саме приг'наў/ ос' д'іў'чатам роз'даў/ заб'і'раї йіх»// дак вин нас заб'раў/ ми во'зили 'пиво// о// то 'возим/ а ў'вечор'і ўже нам стол нак'рийе ресто'ран/ понай'дайімос'// ну/ і 'пива ўже пот'рошку дас'т' / о// ну по п'раўд'і ска'жу шо о'те 'пиво то при'вичка// дак ми о'то йак 'йідем бу'до по 'пиво да/ 'тики де пиў'нушка/ до 'кажем «'бачте/ і кор'тит' у'же/ 'пиво те// 'год'і пит' йо'го/ хаї йо'му хр'і'н!»// ну во'зили/ то'д'і ўже во'зили ми із то'го/ із соў'хозіў/ і 'жито і бур'а'ки/ на за'вод на 'сахарній// а то йа во'зила 'жито с х'лопц'ами із Сошни'кова/ а там баш'тан буў// баш'тан буў ви^едикий і назби'рали каву'ниў/ дак х'лопц'і 'кажут' ми^ен'і/ «з'найте шо/ да'ваїте Бур'деїно'му 'кузово ўно'ч'і каву'ниў наг'рузим/ да одве'зем у каб'і'нет»// «да'ваїте!»// наг'рузили/ то ж т'реба б 'жито дви'з'ти/ а то наг'рузили/ пе'ред с'в'ітом/ при'возим// д'ід той од'криў/ йа зайі'ж:айу/ ка'жу «од'кри'ваїте 'д'едушка Бур'деїного каби'нет/ а х'лопц'і 'вигруз'ат' каву'ни»// «да ти 'шо?»// ка'жу «да»// і 'вигрузили йо'му ў каб'і'нет 'кузово каву'ниў// при'ходит'/ прийі'ж:айе/ Бур'деїній// «'д'едушка/ шо тут/ йа'ка сп'рава?»// 'каже «поїд'іт' у сво'йому каб'і'нет'і по'дивитес'»// ої// а йа ўже при'йіхала/ дак ми^ен'і зар'ад'ка/ т'реба шоб зар'а'жат' ма'шину/ і 'йіхат' оп'йат'// йа ўже сто'йу з ма'шинойу// «а ти чо'го?»// йа ка'жу/ «т'реба зар'а'жац'а/ бо ў 'мене би^ен'з'іну ни^е хва'тайе»// «ну хара'шо»// ко'ди д'іў'чата пи'д'йі'ж:айут'/ дак ми/ позар'а'ж'алис'// а ви'н по'шов у каб'і'нет/ да г'л'ануў/ «йа з'найу/ хто це при'в'із// це 'ти'ки 'Соколова 'Гал'а/ бил'ш них'то ми^ен'і 'ц'ого/ та'кого ни з'робит'// 'Гал'у/ шо ти о'це зро'бида?»// йа ка'жу/ «йа ж йіх ни^е к'рала// то'вариш Бур'деїній/ йа 'кажу ни к'рала// а це х'лопц'і/ там назб'і'рани бу'ди/ дак во'ни 'кажут'/ ми на'чал'ни'ку 'вашому гостинц'а дви'зем/ шоб у'же нам ма'шин 'бил'ше да'ваў/ шоб ми тої/ хл'ібозаго'тиўку 'вивозили»// дак вин у'же так/ на 'руки ме'не ўз'аў/ та'к йаг ди'тину ма'лу/ да обкрут'нуў про... кру'гом 'себе// дак йа зап'лакала/ а вин і 'каже/ «ої 'Гал'у 'Гал'у/ йа'ка ти доро'га ди'тина мо'йа»// і так у'же ми по'йіхали на ро'боту// .../ во'зили/ а то'д'і ж о'то дож'дали д'вац'ат' д'ругого 'червн'а/ вої'на// до/ док у'же д'іў'чата/ дак вин і 'каже/ «ви

з'наєте_шо 'д'євочки/ ви ц'ї ма'шини свої у'с'ї одже'н'їт' до
аєро'порту/ і пере'даїте сал'датам»/ нови_но'в'єйши ма'шини// ми
да'ваї 'їхат'// як нали'єт'їу само'л'от/ як по'чаї бом'бит'/ і ви
з'наєте/ як угр'її Кри'во'х'їжу 'Тан'ку ма'шину/ і на за'бор'ї
'ки'шки' 'в'ї'сиди// ну:: так_ї_би'т'// ми ўже з ма'шин
повис'какували/ попид_за'борами пол'їзди 'рачки/ і до єро'порту//
приї'ж:аїем до єро'порту/ с'тали/ да Бур'деїно'му і 'кажем// ви'н
'каже/ «жал' шо їа вас послаў/ хаї би 'луч:є во'ни при'їхали/ да
'тут_ заб'рали// ми'є'н'ї 'Тан'ї жал'»/ о'так ска'заў// ну_шо_ж/
так_ї_би'т'//ми по... вин то'д'ї і 'каже/ «а те'їпер 'д'євочки/ ўс'ї по
до'мам// у'же робит' 'каже ни'х'то ни'є 'буде// х'лопц'їв отп'раўл'у з
ма'шинами на фронт/ а вас 'каже/ 'ваши' ма'шини пош'ли/ а ви по
до'мам»// дак їа/ у'же ми дож'дали 'ранку/ доїш'ли до'дому/ дак
у'же з Ворон'кова/ а/ 'тий'ї/ мото'ци'кли//дак ви з'наєте/ 'тий'ї
'н'ємци' / 'море 'їїде//а тут_ же/ і 'хочи'єц'а ж_ шоб/ 'їїсти/ бо у нас
'їїжа їе/ 'с'їсти/ ви'н уб'їє нас/ ростре'їл'а як 'с'адї'єш//а так о'то
їдем_їдем/ до'ходим ми до Гли'бокого/ 'баба на'с'їн':а 'в'їїє/ о//дак
'она пи'тайє/ «їаг же во'но/ там?»//ка'жу «ої 'бабо/ па'гано/ ба'гато
ба'лакат'»/ і пош'ла до Ворон'кова// доїш'ла до Ворон'кова/ дак
у'же ж_ тут ме'їне з'наїут'/ да стр'їчайут'/ «їак во'но там ў
Ба'риспол'ї?»// їа ка'жу «там 'н'ємц'а 'море// там 'море 'н'ємц'а»//
'каже/ «ї ў нас у'же 'н'ємц'ї»// дак їа до'дому до'хо'жу/ а тут ме'їне
о'дин стр'їчайє/ Ме'реж_ка 'їакоў/ «'Гал'у/ у пол'ї...» чи_тої!/ о'то
ж/ шоб у пол'їц'їїу їти// їа ка'жу/ «чо'го б їа пош'ла ў їє'її/ у ту
пол'їц'їїу?»// о// да приїш'ла до'дому до 'бат'ка/ о/ до да'вай у'же
'бат'ко рос'казуват'/ о'так_ і о'так//і так_о'но// ко'ди о'то 'наших їак
у'же/ ўз'а'ли/ дак 'наши' 'кидали ма'шини/ дак їа ма'шину ўз'а'ла
со'б'ї// пил'а_дво'ра/ дак так зам'ки покру'тили/ шо напр'а'му ни
прови'є'ду/ а так у д'руго'му про'вудку там/ ту'ди до кла'док/ там їа
жи'ла// пош'ла дак їа з'разу її'її напр'а'му прови'є'ла/ і зави'є'лас'
ма'шина//пидї'ж:аїу їа до дво'ра/ а 'бат'ко і 'кажут'/ «у двир за'їїд'
'цейу ма'шинойу»// а 'бат'ко/ ў 'бер... ў 'бере'з'ї чо'тири сал'дати
'наших/ да ў бо'лот'ї сид'їли/ дак во'ни/ 'бат'ко їїх заб'рали на
ча'р'дак у са'раї/ шоб во'ни не'ї 'мокли ж над'вор'ї/ да ни'є ў 'холод'ї//
а 'мати 'їїсти їїм пода'їє на ча'р'дак/ во'ни їїд'ат'// і во'ни

зл'а'каліс'а шо ма'шина пид'їхала/ а 'бат'ко по'шоў да 'каже/
«це ж/ ви з'наєте х'лопц'ї шчо?/ це мо'їа доч'ка при'їхала/
во'на вас ни^е то/ ни'куди ни^е пове'зе// ви 'кае 'д'їтки»/ а во'ни с
то'їейі сторо'ни Д'н'їпра// дак во'ни до 'вечора/ да 'кажут'/
«ти з'найіш шо 'д'евочка»// да ўже з'нади шо/ у'вечер'ї
пове'чер'али у нас у 'хат'ї// «ти нас ў'ранц'ї 'рано одви^ези/ шоб нас
н'ї'х'то/ 'н'їмц'ї ни^е 'бачили/ у л'їс/ с'уди// до ми 'каже 'їакимс'
'попитом доби^ери^емос'а/ шоб, пе^нре^нбрац':а нам на ту с'торону/
'може по до'мах»// їа 'кажу/ «ви 'адри^ес по'ки... чи_тої!/ приш'л'їт'
ми^ен'ї 'п'ї'с'ма їак, б'лаго до'їдете»// і ви 'в'їрите/ шо ни було ї
од'ного п'ї'с'ма// а у.../ дак їа їїх у 'кузово/ пок'дала/ і 'рано
одви^ез'ла туди у л'їс/ во'ни пови'лазили/ по'д'аковали ми'н'ї/ і
пош'ли// ну їа ўже 'би'л'ше їїх ни^е 'бачила/ сал'дати 'наши ж/
во'їен:и/ во'їен:и моў брат// їа ўже/ во'ни тут і про'сиди о'дежи'
шоб, пи^ери^ед'їц':а/ дак у наз* же та'кої о'дежи' ни^е було// ну
во'ни 'каут'/ «ми ў 'Килов'ї там поп'росим»// а ў 'Килоў 'н'емци да
бо'їалис'/ бо л'їс/ дак у л'їс во'ни ни^е їшли// ну їа так// 'коли
при'ходит'// їа 'вожу п'росо і 'жито 'л'уд'ам/ о'то ма'шину
наг'руз'ат' у/ у л'ї.../ там на 'пол'ї/ а ми^ен'ї п'їат' с'нопиў о'то/
да'дут'/ за те шо їа приви^езу// а л'ї... у л'їсу/ там бен'з'їну бо'чок
с'тики було/ і ка'н'їстри то'го/ 'масла// шо їа було по'їїду зар'а'зу
ма'шину/ і во'жу 'л'уд'ам/ о// а то'д'ї при'ходит' до 'мене ўже
хри^еш'чениї/ 'бат'ко/ вин буў л'їсни'ком// да 'кае «'Гал'у/ ти
з'найеш "шо/ миї брат»/ це там їо'го з'вали З'в'ер І'ван/ «на'ри'же
о'вец' тут/ на ха'з'аїств'ї/ до пид'їїдем да набе'рем о'вец'/ а 'мати
напе'че мо'їа»// це 'баба Му'с'їїчиха/ їо'го 'мати// «х'л'їба два
м'їш'ки/ до ми пове'зем парт'їзанам 'їїсти»// «хара'шо/ да'ваїте»//
до ми о'то пог'рузимос' у'вечер'ї/ хри^еш'чениї у'вечер'ї їде/ а їа бис
с'в'ету за хриш'ченим/ 'їїду о'то ў л'їс/ дої'ж:айїм до 'Гатки до/ там
во'на з'валас'а/ дої'ж:айїм туди/ а там во'ни поко'пали та'ке/ шоб
хо'вац':а ж// парт'їзани моў// ну_шо/ їа пе^нре^нве^нзу до/ там та'ки
х'лопц'ї їак і' їа го'дами/ двац':ат'_первого/ двац':агого там/ о//а
на'чал'н'їк цеї же 'буў/ їак 'їого/ забу'вайу/ хва'мил'їа/ їа
ўз'думаїу// дак вин 'вигрузит'/ о'то по'д'акуйе нам/ до їа до 'ранку
ўже ў 'л'їс'ї/ а на 'ранок у'же/ на 'ранок/ у'же їа тої/ 'їїду/

зар'а'жайус' і йіду// і йа так во'зила 'може 'м'іс'ац'/ або 'може і
'бил'ше// ми 'вир'ізали тут до а'нахтема тих о'вец'// 'даже ка'заў цеі
же на'чал'н'ік 'йіхн'іі/ і ў Бр'анс'ки^і л'іса м'н'асо пи^ери^еда'вали/
парт'і'занам// "де ти Бр'анс'ки^і л'іса/ і ту'ди 'даже/ пи^ери^еда'вали//
о// дак йа то'д'і і ка'жу/ «ну це ж ми 'возим/ ход' _ 'би ж ни'х'то ни^е
дока'заў»/ так ў'род'і ў ту ми'нату йа ска'зала// ко'ди тої/ ми 'йідем/ а
ми вийіж'і'зали ў'ранц'і/ вийіж:айу// це ўже с'тики йа во'зила/
хриш'чений од 'мене от'ходит'/ вин зо м'нойу "н'і// а йа
догово'рилас'а/ ка'жу ви 'тату 'виз'мете со'киру/ до ми/ йак 'вийіду/
до розбе'рем о'копа на д'рова/ да пог'рузим до і пови^езем на
'топливо/ шоб, то'пит' _ було чим// 'бат'ко 'вийішли/ а йа// у'же
пахар'і о'ради/ 'кин'ми// ко'ди дой.../ вийіж:айу там де до'рога/
ко'ди там сто'їт' ма'шина л'ох'ко'ва/ 'б'іле^н'ка// 'бачу 'шохве^н
зна'коміі/ Ки'рило Спис/ з ним си'дит' Ве^н'р'бовіі І^н'ван/ д'ругіі
пл'ен:іі/ тут шо дир'жаў/ у'з'ав у наз 'д'іўчину/ вин пристаў до
йе'йі ў п'риіми// си'д'ат'// пу^о'т'ходит'/ йа з'нала шо у Ком'ін'терн'і
йе Кат'р'ін'ін хва'ми^іл'іа йо'го/ вин шп'іон н'і'мец'киі//
при'ходит'/ «йа ма'шинку тво'ю заби^еру»// а йа ка'у/ «н'і/
не забе'реш»// «забе^нру»// «ни^е забе^нреш од 'мене ма'шини/ то'б'і
т'реба ма'шину/ они'но ў Виса'йіўшчин'і/ там ка'жу ди'с'атки
сто'їат'/ по'їди і воз'ми со'б'і// а _ 'н'е/ о'но ка'жу там/ у то'му/
йак до Гада'вурова 'йіхат'/ ка'жу/ там с'тики ма'шин йе»// «ми^ен'і
'тики тво'я»// 'вит'аг ме'не с ка'б'іни/ рос'патлаў 'коси/ на'ган
ми^ен'і ў 'рота стром'н'айе/ «ростр'і^нл'айу»// по'в'ірите?/ о'це
пе^нри^е хриш'чус' _ 'Богом/ 'думаю ўби'ваі// уби'ваі/ ну^о ма'шини
ни^е дам// да с'іў/ да заве'де о'це/ до во'на заве'дец':а/ до йа ота'ко
_ хва'чу провод'ки/ да розор'ву/ до во'на і заг'дохла// до ви'н оп'їат'/
до йа зноў// «'ваша дочка?»/ на 'бат'ка// 'бат'ко 'каже/ «н'і/ не
мо'я»// х'лопц'і 'тийі постано'вилис' ора'ч'і/ о'так йак о'це ви/
сто'їат'/ 'диўл'ац'а// о// вин зноў за'вод...// 'думаю/ шо ми^ен'і
ро'бит'??// йа 'вискочила/ ка'пот пи'дн'ала/ 'т'аж, ка од, трамп'л'ора
і до ба'б'і^нни/ там та'ка 'т'ажечка// йа рво'нула йі'йі/ ў сос'н'ак
'кинула// йа за'м'ітила/ де во'на ў'пала// а ви'н шу'каў йі'йі шу'каў/ а
вин би^ез 'нейі ни^е по'йіде// дак вин шо 'робит'/ 'верхн'іі д'і'ск
трамп'л'ора зри'ваіе// «ну 'падло моло'де/ 'каже/ йа ни^е по'йіду/ до і

ти ни^е по'їдеш»// а йа ка'жу/ «йа ни^е по'їду/ і ти ни^е по'їдеш»//
ни^е по'їхаў// і ўс'о/ «хаї во'на ка'жу сто'їт'»// х'лопц'і ти'
пос'м'ехуйуц'а ж_^// ви^ін по'їхаў/ і стаў/ це ми на перех'ресни^і/
а то став аж у пид'мет'і там/ і 'видно шо сто'їат'// йа пошла 'т'ажку
наїшла/ а ў 'мене пид с'ід'ен':ем п'ійіс'ат трампл'ороў/ сал'дати
ж 'наши не^и дур'н'іши^і йіх/ запас'ни^і/ нови_но'в'ейши// йа
вик'ручуйу цеї трампл'ор/ стаўл'айу 'новий трампл'ор/ на
зажи'ган'йа^е наст'ройіла/ 'т'ажку над'їла/ заве^ила/ і по'їхала з
'бат'ком// дак у'же писл'а 'того/ йа йак у'же 'виїшла за сво'го
ха'з'айіна 'замуж/ при 'н'емцу/ вин іс пл'ену приїшоў/ о// да йак
'виїшла 'замуж/ дак йо'го брат дво'йуродни_і ў Ком'ін'терн'і/ і о'це
пил'а_ц'о'го Кат'рин'іна вин там жиў/ в одни'ейі// дак вин у'же
'ц'ому ўже б'рату/ І^ивана мо'го ха'з'айіна/ 'царство не'бесне/ 'каже/
шо «та'кого 'каже/ та'койі мо'лодойі ну^о та'койі 'каже
настиртливойі/ да та'койі б'їдовойі/ 'каже йа ни^е 'бачиў»// ка'жу
«ге:: ка'жу/ жал' шо йа ше мо'лода/ йа б_^ ше/ ше б ў парт'їзани
пошла б»// ко'ли ви'ходит' пере'казуйут'/ миї ха'з'айін ў л'їкарн'у
по'їхаў/ по'їхала йа ў Старе ту'ди/ ко'ли ми^ен'і х'вал'ац':а/
ш'існац':ат' парт'ї^изани^іў/ зог'нали пид л'їкарн'у ў 'хату/ і була
там 'д'їўчина с'в'аз'нойу/ йа ж во'зила 'тоже/ а то 'д'їўчина// ої/ йа
за'була/ 'тики о'це//

Син: Ф'рос'а?

– Ф'рос'а!/ Ф'рос'а/ да/ Ф'рос'а// с'в'аз'нойу// і тих ш'існац':ат'
чоло'в'ік убили/ і Ф'рос'у убили// о// дак йа ўже то'д'і/ йак у'же
с'к'іки раз 'їїздила/ а то 'сеї_год у'же йа/ по'в'ірите?/ по'їі...// дак
ме'не ж І^иван з л'їкарн'і по'в'іў/ дак пока'заў же 'тийі мо'гили// і
'кожна ж 'надп'і'с' була/ чом йа не^и попи^ери^еписувала?/ чом йа
не^и попи^ери^еписувала?// да о'так у'же зап'лакала/ да і 'жалко ка'жу
ўс'іх/ х'лопц'іў/ та'ки^і ж го'дами йак йа// ко'ли 'сеї_год ми^ен'і ўже
з'наєте йак/ так т'рудно на ду'ш'і// йа ўже 'сину ка'жу/ «ска'жи
сво'йему 'сину/ це 'Вов'і/ хаї ви^ін ме^ине пове'зе 'сеї_год/ до тих
мо'гил'ок»// дак ви^ін ме^ине ўз'аў/ да по'в'із_^// дак ми по'їхали/ йа ж
ни^е з'нала/ шо йіх у'же пере'ховади ту'ди/ а тут у'же ни^ема мо'гили/
дак ми^ен'і там 'кажут'/ шо ц'і мо'гили/ о/ дак о'но/ по.../ «їд'їт'»//
дак ми пош'ли/ по'їхали ту'ди/ дак/ там 'вико'пано/ і гро'би о'так у

р'ад, а Фрос'іну пам'ятник/ і ц'ого/ ої йак його?/ забула// с п'ятого року на'чал'н'і^ик, буў/ о// дак 'тоже пам'ятник// забула/ хаї/ йа здумайу 'може// о// дак йа поди'вилас'/ да ка'жу/ там сид'ат' же/ попри'ходили зна'коми ж/ а о'дин при'шоў да 'каже/ «ни^е їд'їт'/ тут рост'рел'ани^ї»// дак йа 'каже/ ка'жу «а "де ж, тут 'буде па'рад те^ипер?»/ це йак'раз на ден' _по'б'еди//а во'ни 'каут'/ «у 'центр'ї»// дак йа ка'жу «'Вова/ ви^ези ме^ине у 'центе^ир»// пови^езди ми ў 'центе^ир по'їхали/ пидйї'ж:айїм дак 'рупор 'робит'/ і там о'то ж// ко'ли 'бачу/ дак д'їток ви^едут'/ о'так/ ш'кола/ приве^ила/ там пил'а _'рупора// а л'удеї пош'ти ни^емає// 'думайу/ йа ка'жу «ми^ен'ї 'голову се^ил'... со'в'ета»// «вин ше ни^е при'шоў»/ о// дак йа ка'жу/ «їнтер'есно б, послухат' ми^ен'ї па'рад/ йа'киї тут па'рад?»/ шо ос' стики/ ота'ки^ї 'л'уде/ а ми^ен'ї ж/ дак йа ска'зала/ «йа з 'ними/ та'ка 'сама/ тики _'шо ми^ен'ї Гос'под' не даў с'мерти з 'ними 'разом// а йа/ з 'їїми/ во'зила 'їїсти йїм б'їд'н'агам/ і спа'сала йїх»/ і у'же// а во'ни так/ бу'ди та'ки/ 'л'уде ни^ехо'роши// йа ни^е наз'ву тих л'удеї 'гарними л'уд'їми/ шо во'ни йїх зда'ли/ зог'нали ў 'хату і по... порост'рел'ували// о::ї 'горе/ о'це вам/ о'це та'ке йа роска'зала/ о// а 'дал'ї шо ж йа вам роска'жу//йак йа ро'била/ до це ж//"шо _ж_ вам?/ це ўс'у б'їог'рахв'ї^ийу о'ц'у роска'зала/ о//а то'д'ї "шо ж?/ у'же йак йа ро'била тут/ до у'же// щч'е ска'жу/ йак нас хот'їди/ 'визвала пол'їц'їя у 'центе^ир/ у'с'їх комсо'мол'ц'їў/ наг'нала 'повен старост'ат//а йа пид'хо'жу/ при'ходит' до 'мене пол'їцаї/ Ме'реж_ка 'Йакоў/ і 'каже/ «а чо'го ти не їдеш?/ то у .../ комсо'мол'ц'їў вс'їх_ же у 'центе^ир»// ка'жу/ «'зараз йа ко'у ї йа пої'ду»// пош'ла/ пид'хо'жу/ дак у старост'ат у'л'їзти ни^е 'мона/ стики на'рода//'бачу сто'їт' три ка'мази/ ма'шини та'ки здо'рови// йа то'д'ї сто'їу так/ «д'їў'чата ка'жу/ а ви хо'дили на доп'рос?»// «да х'їба там у'л'їзти 'мона?»// «а хто визи'вайє?»// «Ри'вол'а// Ри'вол'а визи'ва»//йа ка'жу/ «а шо ви їн пи'та?»// «чо'го посту'пайїш у комсо'мол/ посту'пада»// ко'ли ви'ходит' пи^ери^евоч:и^їк Гам'за Мит'ко/ а вин же з 'нашого 'хутора/ з Ро'манкова сам// пит'ходит' вин до 'мене/ «їди с'уди/ йа»/ одгу'кав од д'їў'чат// 'каже/ «йа те^ибе не^и з'найу/ ти ме^ине не^и з'найїш// йак'шо йа 'визву те^ибе до Ри'вол'ї/ дак с'кажеш так/ чо'го посту'пада ў комсо'мол//шоб 'виўчиц'а на шохве^ир'ї/ і ўс'о/ о'це те ї

шоб ска'зала»// «хара'шо»// «і ти 'каже ста'раіс'а/ шоб 'каже прол'із'ти чим ш'вич:е»// «'добре» ка'жу// по'шоу Мит'ко од 'мене// д'іу'чата/ «'шо ви 'н ка'заў?»// «а то/ 'д'ело мо'йо»// йа ўже ж ни^е ска'зала// «ну ка'жу ви с'тиіте/ а йа по'їду/ бо ми^е 'н'і ка'жу 'дома ро'бота йе/ йа по'їду прори'вац':а 'може»// с'тала іти/ 'л'із'ти/ дак і х'лопц'і/ і д'іу'чата там да/ «ку'ди ти 'л'ізе'ш?»// «ну ка'жу ви гул'аіте/ а йа по'пид' с'т'енкойу 'буду»// до под'винус'а т'рохи/ і зноў// а йа ж з'найу тої габи'нет// дол'ізла до две^нреї/ дол'ізла до две^нреї// Мит'ко от'чи'ниў/ за'м'ітиў ме^нне// ви^н там душ с'к'і'ки ўже пе^нри^епи'таў/ то'д'і/ «і'ди»// йа пи'шла// йа во'шла/ вин пи'таіе ме^нне// ге^нр'гоче тої же Ри'вол'а// «чо'го посту'пала ў комсо'мол?»// а йа і ка'жу/ «шоб на шохвер'і^н 'виўчиц'а»// а вин так на Мит'ка 'дивиц'а і на 'мене/ да «а во'на 'шохвером?»// а йа шо ж/ 'шохвером// шо/ ме^н'і ше двац':ати год же не було// ка'жу «'шохвером»// «з'найіш шо/ роз'пус'кай у'с'іх по до'мах// а йі ска'жи/ шоб 'заўтра ма'шинойу/ у 'йейі ма'шина йе?»// пи'та Мит'ко/ «ў 'тебе ма'шина 'йе?»// «йе»// «а 'де ти ўз'а'ла?»// а йа ка'жу/ «'кидали 'наши^і/ к'расни^і/ до йа ка'жу уз'а'ла да во'жу»// «а 'шо во'на 'возит'?»// «'жито 'просо пши^ениц'у/ о'це йа во'жу та'ке/ 'л'уд'ам і со'б'і»// «'заўтра шоб була во'на 'пил'а старос'тату»// «хара'шо»// йа ше ж у'ранц'і/ ше не^н пос'н'ідала/ у'же пол'іцаї б'і'жит'/ цеї Ме'реж'ка// «по'їхали/ 'чо ти і 'дос'і тут?»// а 'бат'ко 'каже/ «даі йі'йі хоч пос'н'ідат'»/ 'бат'ко ўже// йа пос'н'ідала/ по'їхали ми/ с'іў Ме'реж'ка/ по'їхали// приї'ж:айім/ ос' ви'ходит' Ри'вол'а/ і так 'дивиц'а/ позна'йе/ чи 'йа чи 'не^н 'йа/ чи 'може ...// ви^н поди'виўс'/ са'ж'аіте пол'іц'ію/ 'поўне 'кузово// сам с'іў пил'а 'мене/ і пога'н'аімо на Гада'вуроў// ну йа на Гада'вуроў то до'рогу з'найу/ до'їхали ми// до Г'ригора Паў'ла// а йа ка'у/ «йа йо'го не^н з'найу де жи'ве»// дак пол'іцаї с'іў... стаў на кри'ло/ і до'в'із ме^нне туди/ до Паў'ла до Г'ригора// ми с'тали// ви'ход'ат'// пол'іц'іа ўс'а зл'ізла/ і Ри'вол'а туди// а там ви'ходит' 'д'іу'чина/ мо'йа 'подру'га/ та шо йа у ш'колу з 'нейу хо'дила// во'на 'зараз жи'ва// ка'жу «а ти 'Ол'о чо'го?»// «а це 'каже сест'ра мо'йа дво'йуродна за Паў'лом»// ну і ми так гомони'мо// дак вин розос'лаў пол'іц'ію тру'сит'/ а то'д'і то'вар/ бу'ди та'ки заго'тоўки/ то'д'і

б'ланкови пи'дошви/ ўсе// і 'зараз ку'сочок б'ланки ў 'мене йес'т'//
дак во'ни ме^н'і нано'сиди пиў'кузова/ о'то/ то'вару 'того// а там у
.../ там бу'до у до'дин'і ма'шин ба'гато/ дак 'л'уде^а порозби'ради//
о'то во'йен:и 'наши^і по'кидали/ а во'ни порозби'ради/ со'б'і// дак
вин нано'сиў/ пол'іщ'іа//дак вин поса'жаў//при'їхали с'уди у с.../
у Ворон'ки::ў/ до 'того/ вин буў "тим// ої "йак йо'го?// йа вам
ска'жу//'Дол'а йо'го хва'мил'іа/ о/ а вин//ни^е ди'ректор/ а 'йакос'
тої//ну 'Дол'а/ да у 'його згру'жали//Ри'вол'а/ дак йа у Ри'вол'і ўже ї
про'шу/ «ми^е'н'і ж заго'товочок 'даїте»/ і тої//дак вин даў/ да то'д'і
по пле^н'чу пол'апаў/ шо йа зна^т, не^н ўк'рала/ ни^е б'рада// це
хара'шо/ «бо йа'би 'каже бу'ла ўк'рала/ рострил'аў би»// ота'ко//
о'так//дак йа ўже/ о'то то'д'і розгру'зили/ «пога'н'аї до'дому»//дак
йа о'то ї по'їхала//а ми^е'н'і ўже 'д'акували то'д'і ўс'і/ шо йа о'так
ска'зала/ шо ни^е гру'зили йїх/ а 'то пидог'нали 'тийі ма'шини/
шоб^а погру'зит' і 'вивиз^ати у'с'їх комсо'мол'ц'їў х'тозна^а куди// до
то'го ж/ да мо'го хри^еш'ченого там/ до погру'зили/ до йак по...
ви'возили/ до ї по^асеї^а 'ден' не^нма// а ў тиї к'ниже^нц'ї:і «Вої'на
Ба'ришп'їл'шчини»/ дак ми^е'н'і о'нука йак принес'ла/ а йа
пи^ери^ечи'тала/ дак 'тийі шо йа з'нала/ ўс'їх^а же/ до у'с'і по'бити і ўс'і
ў с'писках там// і о'цеї миї хри^еш'чениї Му'с'її Ост'раўка/ там у
к'ниже^нц'ї:і ў тиї'ї//дак йа ї ка'жу/ то'му 'З'їлу/ пи'шу п'ї'с'мо/ шо
«при'їд'те/ йа вам "ше роска'жу/ "ше на та'ку к'нижечку»// да
о'то йак поча'ла/ вин прийї'ж:аў до 'мене// дак йа йак поча'ла
рос'казуват'/ дак З'їл о'того// во'ни по'їхали/ ни^е з'найу/ 'каже
«ми 'будемо»/ а це/ ў йа'к'ї'ї га'зет'ї?/ чи «Кому'н'їст» чи/
п'рах^а 'її^а зна^ає//і йа не^н чи'тала/ йа «С'їл'с'ки^а 'в'їст'ї'» ви'писуїу/
дак йа ни^е чи'тала//дак о'то/ о'то йа та'ке/ ка'жу ослобо'нила/ о// а
йаг'би ни^е "йа/ дак о'то так/ те ба'лака "того посту'пав у комсо'мол/ а
то то'го//а то йа ўже дока'зала йо'му на .../ п'росто на 'д'їл'ї/ дак о'то
роспустиў до те^нпер// дак ко'лис' о'то/ ше йак хо'дила ў 'центер/
дак їж^а 'Жоўтн'а там о'дин/ дак 'каже/ «йа не^н 'думаў/ шо ми 'кае
'живи остане^нмос'/ ми 'думали шо спраўд'ї/ нас 'каже забе'ре»//о//
дак о'це о'то та'кеїе// а то'д'ї ж^а шчо?/ ро'били ми у'же тут/ до
Ри'вол'а при'їде/ до йак/ шо/ за Ри'вол'а/ ни^е дас'т' і ми'нути
пос'тойат'// до 'тими пл'отками бїе// 'так^а шо/ о// тут мо'ло'тиди

моло¹таркойу/ зи^ер¹но/ до тут_✓ був ота¹киї д'ід ста¹риї// при¹йіхаў
вин/ Ри¹вол'а тої//а вин же ж/ пола¹малас' моло¹тарка/ а вин у ро... у
г¹рохот пол'із да ремо¹нтує// 'каже «чо¹го сто¹йіт' моло¹тарка?»/ а
вин 'каже// а::!/ буў тут бе^нз¹рукиї 'Йакоў 'Б^ноїко/ заў_✓тим...
заў¹током// ну вин пи¹та/ «чо¹го сто¹йіт'?»/ до вин 'каже/
«одremo¹нтує і 'зараз 'будем ми пус¹кат'»// дак вин попо¹ду¹пиў
то¹го і то¹го//дак во¹ни соб¹ралис' да і пош¹ли на л'іс//о¹то та¹ке//о¹це
вам/ шо йа з¹нала/ те роска¹зала//там ше йо¹го ж ба¹гато 'буде//шо ж/
пол'іцайі 'тийе/ 'горе було нам жит'/ та і 'год'і// йа¹би вер¹нулас'а
со¹в'ец'ка ў¹лас'т'/ саме_✓луч:е було б//о¹то йа вам ска¹жу/ да й у¹се//
при со¹в'ец'к'і^н ў¹даст'і ў¹се було/ і_✓пит' і_✓йісти//а 'зараз//чи во¹но
'буде¹луч:е чи 'хуже?/ шо о¹це 'зараз во¹ни/ 'земл'у нам порозда¹вали/
ну ми зда¹ли ко¹н'ешно//ц'і¹йі ж бумаж¹ки/ шо нам порозда¹вали//
о// до// ...// йа¹г¹би даў Гос¹под'/ шоб тої// ...// ну "йак_✓ жит' о¹це
'дал'і?// 'робл'ат' у кол¹го.../ о¹ти¹/ до¹йарками/ зарп¹лати во¹ни ни^е
полу¹чайут' //

Син: *Об іш¹чайут' //*

– Об'іц'анка ц'а¹ц'анка// це ж 'добре шо та¹ки стар¹ц'і йак йа/
да 'пенц'ію полу¹чайу// до це була за¹т'агнена 'пенц'іа/ а це
при¹ходит' листо¹ношка і 'каже/ «о¹це да¹йу аж до 'вересн'а
'м'іс'ац'а»// дак о¹це д:а¹ла за два 'м'іс'ац'і/ дак о¹то ко¹п'ійка// дак
о¹нуки ўже аж пора¹д'іли/ шо йа на мо¹рожене да¹ла// ото_✓так// чи
не о¹нуки/ а п¹раўнуки мо¹йі ўже// о// да/ а це аж у 'вересн'і ўже
'буде^нм// дак ка¹жу/ це ше 'добре шо_✓це_✓так// з¹найте/ 'пенц'іа
мо¹йа/ да го¹роч:ик// о// да за¹робит' там йа¹ку/ 'сотн'у// о¹то
прожи¹вайім// а о¹то йак у 'кого не^нма/ до картоп¹лину одве^нзе на
ба¹зар/ да про¹дас'т'// да ўтор¹гуйе// а ос' Спас іде/ а к Спасу ни¹
м'н'аса/ ни¹ 'сала/ ни¹ 'чого//до по¹їди//до і 'сало те^нпер//х'іба ж ми
платили ко¹ди/ по 'дес'ат' г¹риўн'іў к'і^ндо 'сала?// три г¹риўн'і/ чи
три рубл'і// два рубл'і п'і¹йс'ат// а те^нпер хаї Гос¹под' 'милує і
сохра¹н'а// ну шо ж/ то¹д'і ж і "йа поро¹с'а ди^ер¹жала/ а 'зараз не^н
мо¹йа 'сила// йа не^н 'можу// ну спа¹с'іба ц'о¹му Ковал'чу¹ку/ шо вин
дав о¹то нам хоч зи^ер¹на// о// ну_✓шо/ до хоч о¹це у ко¹го йе/ до чим
году¹ват'/ поро¹с'а//о//

Син: *'Тими дво¹ма м'іш¹ками наго^удуйеш//*

— Та/ ос'іс'о ска'заў/ ше по три цент'нер'і дас'т' йач'мен'у/
і_то// до йа ж о'д:ам у'же ж//

2. — 'Зараз ска'жу/ шо ў т'риц'ат' т'рет'ому було/ це ми^ен'і було/ йа
д'вац'ат' 'первого/ два'нац'ад' год у'же/ о// ну шо/ хо'дили 'л'уде
го'лодни/ 'годи/ 'наги// і с то'йейі сторо'ни/ ше ў нас о'це/ оту'то ше/
ў Ворон'ков'і/ ше 'йакос' 'л'уде ше/ 'Бог_жиў// а то 'ход'ат'_бу'ло/
при'н'іс о'дин до 'мати^ери' до мо'йейі/ ко'в'ор/ йа йо'го ше с'ки'ки
жи'ву на с'в'іт'і/ не^н 'бачила// о'це ўже 'писл'а 'того/ при'н'іс/
прос'даў пи^ери^ед_по'рогом/ о// «'бабушка/ ко'р'ак кар'тошки»//
"шо б ви сказали?// 'мати г'л'анула/ зап'лакала/ да 'каже/
«'сину_миї»/ та'киї 'д'ад'ко ви^едикиї/ 'вишчій вас// «'сину_миї/
йа то'б'і дам кор'зину кар'топл'і/ заб'іраї// 'може то'б'і "ше_хто
дас'т'»// дак вин б'ід'н'ага згор'нуў 'того/ ко'в'ор/ у'паў на кол'іна/
ц'і'луйе 'мат'ур у 'ноги// 'мати кор'зину с 'погре^нба 'вини^если// і ў нас
ше/ ў 'мене 'бат'ко ше та'киї буў/ шо о'то зан'імаўс'а/ о'то
ол'іїниц'а була ў нас/ да бив ол'ію 'л'уд'ам/ до зароб'л'аў// дак ми
ше 'голоду та'кого не^н з'нали// а 'л'уде ж бу'ли та'ки/ шо хо'дили/ до і
кар'топл'і да'вали/ і шо_ни^е_йе// до 'л'уд'ам допома'гали// а бу'ли
на_хо'ду 'мерли/ йа 'бат'ку нес'ла у'же 'йісти на ко'н'ушн'у/ дак
о'там/ о'тут на 'вигон'і/ там пид_са'райем/ си'дит' чо'лов'ік/ і у'же
кон'чайіц'а// йо'му і во'дичку/ йо'му ўже ўсе/ а вин і ўмер на
'м'ісц'і// до то ж 'голод йа'киї буў// до ви 'думаєте/ шо то "л'уди^е
зро'били 'голод?// то не 'л'уди^е зро'били 'голод_// то 'вико'ачку
зро'биў Кага'нович/ о// бо йак о'то про'шоў 'голод_// дак на
Пе'черс'ко'му райо'н'і/ на Пе'черс'ко'му/ там мо'йі д'іўчата бу'ли
ро'били/ дак ка'зали ми^ен'і/ шо 'кае при'йіхали/ вид_ки'л'а 'л'уде
при'йіхали?/ із_тих/ з облас'теї/ і хот'іли орган'ізо'вац':а/ і 'йіхат' у
Моск'ву/ де вин жиў/ тої Кага'нович/ шоб йо'го 'визват'// ну 'каже/
«ми б йо'го ў'биди б»// ви^н у... на Укра'їн'і зро'биў 'викачку
Кага'нович//зи^ер'но 'вив'із вин на Моск'ву// і то'д'і було/ ми йак о'це
і'дем/ іду 'бат'ку не^нсу 'йісти/ дак у нас на 'вигон'і там/ жи'ла
'жи'нка/ т'роїе д'ітеї/ у 'йейі було дв... два к'луночки та'кого 'жита//
ви'нос'ат' в.../ т'і^н/ пол'іц'іа/ чи мил'іц'іа// 'м'есни ота'ки/ дак
ви'нос'ат'// а во'ни ў 'йейі три/ два х'лопчики і 'д'іўчинка/ 'ноги

'пухли у д'іток// а йа стала да сто'йу о'так/ а во'на ў плач/ 'каже «х'лопц'і/ ви ди'в'іц'а/ ў д'ітеї мо'йіх 'ноги 'пухли/ у 'мене ж, 'тики о'то і хар'ч'іў»// а о'дин/ ну його ўже не^нмає/ о'дин отв'ічайе/ «ост'р'ішками го'дуї»// це зна, 'хата со'ломойу ўк'рита/ дак ост'р'ішками го'дуї// шоб його і п'ранц'і з'йіли!/ зви'н'іт' шо йа ска'жу// дак йа ...//

Син: Кол'ісо?

– Шо?/ Кол'ісо/ е'ге// Кол'ісо Во'лод'а/ Спис Во'лод'а// дак йа і ка'жу/ о'то по 'хатах хо'дили/ вит'рушували// а тут ў однійейі^н по_су'с'іц'ко'му/ дак це буў "тої// Анд'р'ії 'М'ішкур/ 'тоже у ц'її бри'гад'і/ шо хо'диў// да при'шоў вит'рушоват' дак/ тру'сит' ж шоб, // дак за две'рима сто'йала/ м'ішок г'речки// а вин за'шов у ко'мору/ там/ 'тийи^н 'там 'лаз'ат'/ а вин пи'шоў до 'каже/ «а тут х'лопц'і ни^ема ни'чого»// дак 'тайа 'баба/ 'Богу за його мо'лила/ шо 'того м'ішка г'речки/ вин ни^евидаў// о// а то'д'і ўже/ йак тру'сили/ дак у'же його і 'каже/ там його о'дин/ і ос'іс"о оц'іейі 'бат'ко по_су'с'іц'ко'му ў 'мене/ буў/ 'тоже хо'диў/ тру'сит'// дак його д'ід 'каже/ «з'найіш 'сину шо/ іди 'луч:е шо ро'бит' ж д"руге/ ну а'би ни^е ў бри'гад'і ц'її хо'диў»/ бо// дак вин по'шоў на бу'галтер'і/ ни^есхо'т'ів у'же ў бри'гад'і хо'дит' //а то та'ки бу'ди нехо'роши^н 'л'уде^н/ шо о'то//

Син: На Солоў'ки//

– Заг'нали б о'то хтозна_ку'ди// о// мо'го 'бат'ка/ хо'т'іди ж на Солоў'ки 'вигнат'/ шоб у'же/ ше ў кол'госп о'то йак пи'сац'а// дак при'шоў до 'мене та'киї/ до нас/ по_су'с'іц'ко'му/ вин/ у 'парт'ійу посту'пиў/ да «ви Пет'ро О'лек'сандрович/ у кол'госп пи'сатиметес'?»// а 'бат'ку ўже з 'вечора с'казано/ шо 'каже/ «Пе^нт'ро/ запи'шис'/ іди ў кол'госп бо теб... ти ў с'писку на Солоў'ки»/ о// дак 'бат'ко по'шоў да запи'саўс'а// ко'ди при'ходить 'Федор тої/ Да'виденко// при'ходить/ «ви Пет'ро О'лек'сандрович/ у кол'госп пи'сатиметес'?»// 'кае «йа ўже запи'саўс'а»// «а о'л'їїниц'у здас'те ў кол'госп?»// 'кае «би^ери хоч' і 'зараз/ т'аг'ни й'її»// дак о'то тим 'попитом ми ни^епо'пали на Солоў'ки// а бу'ди б о'то 'бат'ка 'вислали б/ і на Солоў'ки// і то ж то і голо'доўки то'д'і бу'ди/ о'то/ дак о'то "добре шо ото_так// а ўже зо мно... з мо'йім 'бат'ком ро'биў/ оц'о'го/ 'зараз, тут вин 'робит'/ л'існи'ком ро'биў/ а те^нпер у'же ж

ма'бут' на 'пенц'її/ 'бат'ко// дак на ха.../ та'ка 'хата пар'шива бу'да/
дак вин і 'каже/ цеї же 'бат'ко і 'каже/ «ти з'найіш_шо/ Сан'ко/ ми
'каже то'б'і 'дерева на'купим/ до з'робим 'тоб'і 'хату// а то'д'і ми^е'н'і
'каже пе^нре^н'робим»// о// до йо'му наво'зили та'ких плаїт/ шо у
за'кид_ку 'хата бу'да/ вуг'ли/ ни'яких ни шул/ ни'чого// приїш'ди
до 'його пи'сац':а/ ну вин ни^е схо'т'ів у кол'госп пи'сац':а// дак до.../
ў 'його 'викачали до друч'ка// до друч'ка заб'рали ўсе// о// і так во'ни
'б'едни/ чут'_ з 'голоду не^н по'дохли// шоб не ма^а.../ ни^е миї 'бат'ко/
до во'ни б_ по'мерди б з 'голоду// а то п'риїде йо'го 'мати/ 'баба
Ма'рус'а// то 'мати кор'зину кар'топл'і набе^н'ре/ да во'ни 'кажут'/
«ти з'найіш_щчо/ і дриб'нен'ку нам од:а'ваї/ і ми по'чистим/ бо
йаг'би нам 'вижит'_ до нови'ни»// дак о'то// о'то так у'се бу'ди/
пид_то/ пид_т'риц'ат' т'рет'ї год о'то// то 'горе бу'ло до і'год'ї// о//
ба'гато ж д'їтей і ў'мердо// ну "шо ж ви з'робите// вину'вата 'наша
'парт'їя/ і ўс'о// на'шо бу'ло 'викачку ро'бит' од л'у'деї/ і хл'їб_// ну
'тийи^ї/ з'найете// за сво'їи^ї порт'фел'і 'билис'//

Село Глибоке

Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Глибо́ке*. Центр сільської ради. Розташоване за 10 км на південь від Борисполя. Лежить на відкритій місцевості, оточеній з усіх боків полями. Поблизу села виявлено давньоруське городище. Відомо, що в давнину тут протікала річка Сага. Історичні відомості про Глибоке сягають 1629 р. За описом Київського намісництва 1781 р. “въ селѣ Глубокой полку Переясловского, сотни Вороньковской: духовенства – 1, церковниковъ – 1, хатъ козаковъ виборныхъ – 77, хатъ козаковъ подпомощниковъ – 52, хатъ посполитыхъ владѣльческихъ, разночинческихъ и козачихъ подсуздковъ – 69, итого хатъ – 198”. За книгою Київського намісництва 1787 р. “въ с. Глубокое Киевскаго уезда 647 душъ (разного званія казенные люди, козаки и владельцев – генераль-порутчика Дарагана и бунчукового товарища Сулимы)”. У 1859 році в Глибокому 168 дворів, 1526 мешканців. На початку ХХ ст. у селі 283 двори, 1510 мешканців. У 1921 році в Глибокому 60 підприємств: вітряки, маслоробні, кузні. За переписом 1926 року – 576 дворів, 2536 мешканців. У 1970 році 1905 мешканців, радгосп спеціалізувався на виробництві молока й овочів. У 1979 році – 753 двори, 2524 мешканці. У 1997 році – 851 двір, 2312 мешканців; садиба КСП “Глибоцький”, середня школа, медпункт, будинок культури, бібліотека.

Інформант: Ногá Тетяна Василівна, 1922 р.н., освіта 5 кл. (тексти 1-20, записано 2002 р.).

1. З.: А йа^к і у вас ¹села су^с ід^н і?¹//

– Ну о¹це Ворон^кы^у/ Рого^зи^у// це су^с ідн^і ¹села// Марту^с і^ука/ ¹Ремне/ о¹це// Ко¹муна там о¹то йе// о¹то та^кы^н/ тої/ ¹села//

З.: Йак ра^н іше Жо^ут^неве нази^е валос^а?//

– О¹то ж во¹но Жо^ут^неве/ а йак во¹но/ йа не^н з^найу/ йак во¹но нази^е валос^а// там Ро¹манко^уй/ х^іба це/ Ро¹манко^уй йе там// х^іба ¹може це Ро¹манко^уй бу^у?// Ро¹манко^уй йе/ да ¹села// ої/ а¹би дошч прої^шо^у/ ¹Боже ¹ми/ та^г ¹жарит^шо// ой а ¹ранше^н ж бу¹ло/ це ¹косимо/ ¹йажи^емо// йа^ки^у і цеї хл^іб бу^у труд^ний!/ ¹Боже ¹мі// о¹це по та^ки^у і жа^рі^н/ бу¹ло ¹боси¹/ ¹йажи^емо ¹косимо// і бу¹ло ко¹син^іком пог... погост^рит^ш/ попере^д ¹д^ад^ко їде/ да ¹тики^у осм^іхайе¹ц^а// а йа поди^ул^ус^ш на св^уї по^ки^с/ до во¹но не^н пи¹д^кошуйец^а/ а ¹даже ві^рі^н вайе¹ц^а іс ко^рі^н:^ем/ те ¹жито а¹бо пше^нниц^а// с ко^рі^н:^ем ві^рі^н вайе¹ц^а//

З.: У су^с ід^н і^х с^селах го^вор^{ат} йак ви/ чи т^трохи не^н так?//

– Н^ні/ у йіх ни^н так/ о^оце ў Гли^лбоко^ому с^саме/ с^саме х^хуже ба^блакайт^т//

З.: Чо^чму?//

– Ну та^тки^к йа^якас^с м^мова/ ка^кж^жут^т «глибо^лч^чани»/ ни^н/ ни^н/ ни^н та^тка// а там йа^якос^с во^вно там/ у нас на «ы^ы::»/ а там на «і^і::»// там к^краш^шче^ч ба^блакайт^т//

З.: А чо^чму ж к^краш^шче^ч?/ п^просто не^н так//

– Ну там «и^и::»/ а ў нас на «ы^ы::»//

2. З.: А с^ск^к іл^л ки у вас дво^др^р ів у се^сл^лі?//

– Дво^др^р і^ів у^уже ба^бгато/ у^уже до^дж^жно/ до^дж^жно т^тис^с ача/ а мо^м і б^бул^л ше// а було то^тд^д і ма^мло/ дво^др^р і^і у з^зразу// а те^т пер ба^бгато чу^чжих по^пнай^яж^жадо/ о/ да тут до^дма поро^пби^бди/ тут і жи^жвут^т// дак у^уже те^т пер б^бул^л ше до^дно т^тис^с ач^ч і с^стадо// ну о^оце д^добре/ шо хоч газ у^уже йе// хот^х і доро^дген^нко/ ну у^уже газ//

З.: А да^дўно прове^пли?//

– Да да^дўнен^нко ў^уже/ да^дўнен^нко// ну йа пла^пчу// йа са^сма жи^жву/ од^она т^ти^ки^к/ дак пла^пчу поло^пвину// дак ш^шчоч^ч:ика ни^нма^мйе/ а так бис ш^шчоч^ч:ика// ко^кліс^с прове^пдем ш^шчоч^ч:ик// пра^пўда// йа бис ш^шчоч^ч:ика м^менше пла^пчу/ чим іс^ш ш^шчоч^ч:иком//

З.: А ку^кди ви йі^йздили на ба^бзар?//

– Оі ку^кди йі^йздили/ ў К^кы^ы::йіў!// на Лук^л йано^оўс^ску/ це бу^бў наш ба^бзар// ми було ус^уе г^гда/ ма^мшину ви^впи^псуйі^іем ц^цу з рад^ргоспу/ і було ўс^уе г^гда йі^йде^дм на ба^бзар// гур^гки^к с^сйа^яли/ у^усе було ту^тди на ба^бзар// було і п^пят^т/ і ш^шіс^т ма^мшин/ ту^тди// і поп^продайі^іем у^усе// на Лук^л йано^оўс^ску було// було по^пйіде^дм з^звечора/ там но^нчуйі^імо на ба^бзар^р/ сп^сівайі^імо на ба^бзар^р!// о/ і поп^продайі^імо у^усе// а то^тд^д і де^дшеве було/ ўс^уо^ого на^нкупимо/ о// то^тд^д і і ко^кўбаси бу^бди де^дшеви^і/ о// була і руб^рл^лова/ і і руб^рв^вос^сім^міс^сат/ і л^ліверна по п^пійіс^сат ко^кп^пійок/ і ўс^уо^ого/ і ма^мсло де^дшеве/ ўсе було де^дшеве// по^пнако^опово^ойем у^ус^со^ого/ а хл^хібіна с^стойі^іа да п^пят^тнац^цат^т ко^кп^пійок/ ш^шіснац^цат^т ко^кп^пійок// а те^т пер у^усе доро^дге^е// те^т пер ко^кўбас не^н поп^пробуйі^іш/ доро^дги^і// і бач^ште/ йак у во^вїну було/ дак так/ к^кончилас^с во^вїна/ було ўсе йаг год/ так і

де'шеўша// йаг год/ так і де'шеўша і де'шеўша// а те^н пер ни'чого ж не^н де'шеўшайе/ у'се до'рогша і до'рогша// ос' ка'зали 'пенц'ію до'бавит'/ 'мое по 'дес'ат' ко'п'ійок/ а/ а газ і с'в'ет подо'рогша об'ратно//

3. — Кол'госпи бу'ди/ ни^е хот'іди^б ха... іти/ хто по'шоў/ хто ни^е по'шоў// роскур'кул'ували л'удеї/ о// а во'но/ шо ж во'ни?/ роскур'кул'ували/ там та'ка/ та'ки^б 'хатки^б пага'нен'ки^б/ чи 'кон'і/ чи шос'/ ко'н'ака "йе/ і роскур'кул'ували// а ти^е пер "могна/ те^н пер о'го йа'ки^і куркул'і!/ і ма'шини й у'се/ те'пер куркул'і о'го йа'ки^б// а то'д'і о'то роскур'кул'ували//

4. 3.: *А т'риз'ц'ат' т'рет'іі р'ік пам'я'тайе'те'?*//

— О::і пам'я'та::йу/ ой_ой_ой_ой_о::і// страш'не бу'ло// йа з'найу/ у 'мене брат_буў/ з двац'ат' 'шостого 'году/ да бу'ло 'мати там/ о'там йак 'йіхат' на Ба'ришпол'/ дак о'там// бу'ла м'і'л'іц'ія/ та'ка/ м'і'л'іц'ія орган'іру'вали/ та'кы^н і рад'госп_буў/ і бу'ло 'мати 'пы:де/ на/ на ро'боту/ 'пыде на ро'боту// а ми ж_/ не^н ма чо'го 'йісти/ да^о ми ідем ше 'ра::но_ 'ра::но/ там млин сто'йаў// і'дем пид млин се^нди'мо дожи'дае'мо// до вин п'лаче 'йісти п'лач'е/ да йа ка'жу/ «ну "шо::_ж йа то'б'і/ йак не^н ма ни'чого»// а:: то'д'і ўже 'бач'имо/ і'дут' із м'и 'л'іц'іі// а 'ран'ше не так/ до п'йати ч'а'соў ро'были/ а ро'были до::ўго/ до/ 'поки 'сонце не^н за'ходит'// до 'бачим/ у'же ідут' із м'и 'л'іц'іі// до ми:: б'іжи'мо нап'роти/ до 'мати там 'супу похл'о'ба са'мого/ а не^н се та'ки^б і ку'соч'ок х'л'іба/ да нам пере... / пере'д'ілит' попо'дам/ тої хл'іб_// і о'то/ так ка'жу/ "шо:: та 'мати?/ ос'тан':е/ са'ма не із':іс'т' да о'д:ас'т'/ а::/ те'пер йіх них'то не^н пон'і'ма/ мате'ри'ў ста'ри'х не^н пон'і'майт'// о'то// а то'д'і 'помн'у у голо'доўку/ дак/ три х'лопчики ў'мерло/ пид_ 'тин':у ў'мерли/ пид_ 'тин':у/ у'мерли/ три х'лопчики// і 'б'едни ум'ірали і 'йісти про'сили// а "шо ж во'но то'д'і бу'ло?// а то'д'і 'йіздили о'то ў Ро'с'ію по хл'іб 'йіздили/ ў Ро'с'ію 'йіздили по хл'іб// м'і'н'а::ди/ де_шо_не^н_ 'йе/ йа'ки^б т'р'апки^б то во'зи^б ли/ і^н м'і'н'али/ на ўсе// а "шо во'но та'ке бу'ло/ шо ў Ро'с'іі бу'ло/ буў хл'іб/ а тут не^н бу'ло?// і^н ўро'ды'ў/ то'д'і й уро'жаї буў/ і^н о'то та'ка голо'доўка бу'ла// бо у'дарники^н хо'ды^н ли

о'то ж/ так позаб'ірали де шо не^н йе/ йа'кы торбин'кы://
позаб'ірали ўсе заб'рали/ і то'д'і о'то та'ку голо'доўку зро'были//
то'д'і ба'га::то л'удеі по'мердо//ба'гато//а ў нас о'то три х'лопч'ики^н
ў'мердо/ а о'ди^н//о'ди^н буў/ да було до нас 'ходит' о'то/ до 'мати
там і^нс по'до::ви/ да с':о'го с_то'го напе^нче та'ки^нх лаба'дониў/ до
вин 'каже/ «о::ї йа'ка 'баба 'га::рна!/ пої'ду так во'на ме'н'і ўс'ег'да
да'йе 'йісти»/ о//а то'д'і од'на 'баба/ так було/ у 'йейі д'ітеі не^н було
ни'йак/ так во'на 'того х'лопч'ика уз'а'да// да о'то ж йа'кы^н л'уде^н!//
'ха::ї_би//уз'а'да/ 'хаї_би ў 'йейі жиў//у 'йейі хл'іб буў/ у'се було//а
то одвиз'ла/ да// у/ у/ на По'дыл у 'Кыйеў/ да поса'дыла йо'го
х'лопч'ика 'того/ да і по'кынула на то'му// 'там по'кынула/ ў
'Кыйев'і//так х'тозна//да йо'го дог'но заб'рали/ дес' пидоб'рали//так
о'то остаўс'а жи'ви// ну то страш'не було// ну то'д'і во'но 'так/
кот'ри^і замож'н'і::ши/ да ба'гач:и^і/ да ў на'чал'ств'і/ до ў тих_ було
шо 'йісти// а ота'кых/ у б'ід'н'іших ни'чого не^н було// 'так_и^і/
жи'ди// (пауза)// а'би во'но не^н ве'р'талос' ни'шо/ да шоб/ було
те^нпер 'гарно жи'т' у'с'ім// шоб у'с'ім 'гарно було жи'т'/
саме_дуч':е// да// у'же 'вос'і^емдес'ат_ год_ про'жи'т'/ це йа'кы::ї
ве'н'дики^нї строк!// ве'н'дики^нї строк// а о'с'о тут у 'нас_от 'баба
йе/ так у'же то'ри'к ч'и ко'ди/ сп'рави'ли е::/ сто'л'ет'іе// то
сто_год_//

З.: А йа'к йі'йі з'вут' ?//

– Йа йі'йі не^н/ не^н// во'на отут_о не^нда'деко и^і жи'ве// та
'баба// ну та_баба ба'да::ка!/ там/ там вам наба'да::кала б_
страш'не//

З.: Йа'ке п'р'ізв'ище ў 'нейі ?//

– Йа йі'йі о'це і не^н з'найу/ 'йа'к йі'йі//во'на//во'ни о'тут_ 'зараз/
о'це пове'р'нут' о'так ос'уди^н_о/ і о'то там 'б'ілії та'кы^нї за'бор і
'лавоч'ка/ і бе'реза сто'йіт'// о'там во'ни жи'вут'// там та 'баба//
так прийіж'зало і на'чал'ство/ при'возили і по'да::рок тиї 'баб'і й
у'се/ і йі'й у'же це сто_год ми'нуло/ тиї 'баб'і// ну 'баба та'ка ше
ге'роїс'ка//

З.: 'Добре шче го'ворит' ?//

— Гово::рит'!/ гово.../ во'на йак поч'не/ йак поч'не//говорит'/ дак е'ге!/ не перес'лухат' //

5. — Ої то страш'не було/ то страш'не було// у Ге^нр'ман'їю брали дак так//хо^ди^ди по 'хатах/ і у 'кажного була под'в'орна к'ны^нжка 'в'і^нс'і^нда/ і в'і^нход'ат' йак... го'да/ і брали ў Гер'ман'їю// пол'іцаї приходили і заб'ірали п'р'амо у Гер'ман'їю/ ув ин'бар туди з'гонили/ о/ молод'ож// і то'д'і г'нали на... на Ба'ришпол'// і од'ну 'ж'инку/ во'на ў Гер'ман'їю/ чоло'в'ік і 'ж'инка/ ў їх д'ітеї не^н було/ дак во'ни соб'ралис' у Гер'ман'їю/ дак// а 'л'уде ж, с'уда і туди// дак в'ин 'ви'стрели'ў/ дак ту 'ж'инку у'бы^нто// у'бы^нди/ у'бы^нди йак у Гер'ман'їю прова^ожали// страш'не було/ і було спат' не 'могна було/ хо'вайут' скри'з' по... по 'йамах/ по... по бур'я'нах/ скри'з' хо'вайец':а молод'ож/ а во'ни ўсе/ тої//у'се тої/ ўсе 'бігають' // а с'ки^нкы^н там л'удеї було ў тій Гер'ман'її/ 'Боже 'Боже 'Боже//а йа 'тоже була ж, по'пала ў Гер'ман'їю//була/ у Гер'ман'їю соб'ралис'/ у'же і чамаї'дани на во... на 'в'из пок'дали/ і ўсе пок'дали/ а... тої/ а д'ід миї по'коїниї дак у'се 'б'ігаў за м'нойу/ а йа ў це не^н хот'іла ж//а то'д'і іду йа до'рогойу і п'д'ачу/ а ви'н буў то'д'і 'дома/ 'йакос'/ на тра... на т'рактор'і ро'би'ў// ко'ди вин 'йіде да 'каже^н/ «а 'чо 'це ти п'д'ачи'ш?»/ йа 'кажу «на Гер'ман'їю о'це ж виси'дають»// дак ви'н 'каже/ «да да'ваї рос'пы^ншимос'а/ да^е і ни^е по'йди'ш у Ге^нр'ман'їю»//дак йа пошла до 'бат'ка/ дак 'бат'ку і 'мати^ер'і ц'о'го і т'реба//дак ми^н/ о'то так йа і зос'талас'/ ни^е була ў Ге^нр'ман'її//

З.: А не^н брали за'м'іжн'і'х?//

— Бра::ли!/ брали/ то'д'і ше по'по'хо'ди'ди^н/ дак йа хо'валас'а страш'не// а було све^нк'руха/ було 'ка'хут'/ «іс'падим і 'хату й у'се заби'рем і ўсе»/ а в'ин 'кае/ «хаї 'пал'ат' 'хату й у'се/ а ти ўсе 'одно не^н 'пу'їдеш»// а йа/ там 'д'ад'ко дес' буў/ так йа по'йіхала до 'д'ад'ка/ да там жи'ла ў 'того 'д'ад'ка ў сво'го 'р'удного/ і 'поки^н ж [пи^ери^ема'жинилос'а]/ о//

З.: Тут/ у Гли'боко'му у 'д'ад'ка жи'ли?//

— Ага// а/ а то'д'і було та'ке^е// раз дак уно'ч'і на/ о'це ж там 'Кы^н::доў/ дак уно'ч'і на пе^нре^нп'раву пе^нре^нп'равилис' 'н'емц'і^н/ ба'дакають//дак 'туте^нчки та'ка б'іга'ни^нна була!/ поўб'іралис'а/ да б'іж'ат' на по'с'одок/ да/ .../ ко'ди ж во'но пе^нре^нп'равилис'

'н'емц'і^и/ ну во^ини з'разу йіх уб'ради//ни/ ни/ ц'уди ни^е доішли//а
'л'уде^и так пол'акалис'а страш'не// а те^ипер друз'яа// те^ипер
друз'а//ну_шо/ у'же ти^і стари^і 'н'емц'і^и ко^итор'і^и бу^иди/ ўже во^ини
по^имерли// а молод'ож ста^ила/ а ўже стари^і ти^і по^имерли^и/ йа
'думаю//б'іда бу^ила/ ну ни^ичого//

6. 3.: *Йа^к'і п'іс'н'і пам'ята^ийе^ите?*//

– У^ис'і::/ у^ис'і::/ о^ите ўсе зна^ию ўс'і п'іс'н'і// да^ик то^иї// у^исе// а
п'іс'н'іў не^и за^ибу^ила// йа 'до::бре 'добре с'п'іва^ила// йа^к у с'ва::їб'і/
да^ик_бу^ило це ўс'у с'ваїбу/ пи^и'д:ержу^ию//

3.: *Йа^к у вас с'ваталис'а?*//

– Ну::/ с'ватац'а ж_// при^иход'ат' старос'ти::/ молод'и^иї
при^иходит' / с'ватайуц'а//у'же ж йа^к на 'д'іло/ до молод'а пла^иточ'ки
пе^ире^иўйазу^ийе//а/ старос'тиў рушни^иками^и / запи^ивайут' / а там то^и'д'і
ўже го^итоўл'ац'а/ ко^иди/ ко^иди с'ваїба// о// а те^ипер с'ваїба "так/
гу^ил'айут' гу^ил'айут' с'ваїбу_ту/ пху!/ ўже розоїш'лис'а/ о::це та^ике//
а 'ран'ше ц'о'го не^и бу^ило::// бу^ило це 'Бо^же сохр^иани розоїтис' / а
те^ипе::р рос'ход'ац'а//

3.: *Ко^или с'ваталис'а/ шчо ка^изали?*// 'може/ про те^иличку
шчос' ?//

– Да::/ о^ито/ о^ито_ж бу^ило//та йа^к/ йа^к ц'і шо 'можут' / ба^илак^ит'
старос'ти/ до 'можут' / «по с'л'ідах при^ишли^ии^и»// да ўсе там// а::// а
то^и'д'і ж бу^ило і/ і д'івич'_вече^ир/ в'іл'це бу^ило ўйут' о^ице ў
п'йатниц'у/ о:://у суботу по се^иду 'ходи^ит' молод'а з д'руж_ками^и /
це 'ран'ше бу^ило/ а те^ипер то^и'го не^има//

3.: *А з 'чого «в'іл'це»?*//

– І^из/ і^из йа^и'линки^и / і^из_сос'ни/ і^из 'ви^ишн'і// о^ице бу^ило та^ике//
йа^к не^има/ да^ик_бу^ило з 'ви^ишн'і// а бу^ило с/ бол'ш... із йал.../
іс:ос'ни// да ко^илис'_бу^иди/ бу^ило рогоз.../ за рогозиўс'кого йшла
мо'яа то^и'варишка/ да/ по::/ с'іда::ди/ на^исипали сме^ита::ни// да
поприйіж'ї'али бо'йари/ да:: карту^изи на в'іл'це/ а во^ини бух_! бух! у
сме^итану// і ре'гоче^им// а то^и'д'і ше бу^ило бо'йарам/ да^ик' і^и
с'ц'онж'кы^и:: да'йут'_до карту^изы^и::ў// о::// це та^ике бу^ило// ну с'ваїба
бу^ила// да^ик "так_го^итовилис' йа^к о^ице те^ипер?// те^ипер о^ице ка^изали/
шо ми па'гано жи^ивем/ н'і/ ми не^и по'гано жи^ивем// 'ра::н'ше

"шо було?/ ка'пу::ста/ кар'то::пл'а// сме^нтана там/ де хо'лодне_йе//
а "ран'ш/ а те^нпер йак поды^нвыс' шо наго'тоўдено// те^нпер
поды^нвыс'а/ дак_ 'даже сто'ли г'нуц':а од ус'о'го/ ус'о'го
наго'тоўдено// 'разни са'лати/ 'разни 'ви^ндумкы"/ 'разне ўсе// а то'д'і/
та'кого не^н було/ не^н го'тови^нди// у Рого'зов'і так там воп'ше було/
с:ме^нтано'йу/ і бо'йари/ і у'с'ім о'то сме^нтана було// а_ 'то// дак//
а то'д'і було с'п'іва::йут' // коро.../ коро'ваї було 'м'ісимо/ да було
с'п'іва::йе^нмо на коро'ваї:: страш'не::// о'це/ (співає):

*Да благосло'ви 'Боже/
і пре'чиста Госпо'жа/
і о'т'ец і нен'... 'мати/
да сво'йему ди'т'ат'і/
коро'ваї зл'і'ны^нти^н/
цеї дом ізвеселити^н//*

було с'п'івайем/ йак 'м'ісим коро'ваї/ 'л'іпим коро'ваї було// а
то'д'і/ йак в'іл'це було ўйут' дак// (співає):

*Да ої ми по 'бору хо'ди^нди/
да ми 'ни'жен'кы^н то'ми^нди/
черво'нийі чоб'і'тон'кы^н топ'кади/
'покы^н со'б'і да в'і'лечко_о:: зру'бад^н//
не і д'іт' до нас да моло'ди^нц'і/
да до нас 'в'іл'ц'а 'вы^нти^н/
ми са'ми^н з'іу'йемо/
да по'п'і^нд' небесами/
с^н 'чорними да галоч'камы^н/
з моло'ди^нмы^н да дружеч'камы^н//*

о'це було на в'іл'ц'і сп'івайемо//

7. — (Співає):

*Ої 'йіди бо'йари/ 'йіди/
да 'ц'ілого 'вода з'з'іди//
шо на стол'і ани_кри'шеч'ки^н/
а пид стол'ом ани_кысточки^н//
о'це було с'п'івайем бо'йарам//*

Шос' у бат'ка тел'і'наіе'ц'а/
го'р'і' доч'ка у ба'ридоц'і/
'поки' і'ї' не' 'выт'іемо/
'поту с' хату да не 'поїдемо//

(сміється)/ було с'п'і'вайут'//

Де тої 'д'ад'ко 'Йосип/
шо го'р'і'лку 'носит' ?//

8. – Кол'адо'вали/ гу'л'али// а 'ран'ше ве'чор'ни'ц'і бу'ли'// було
'ходим на 'дос'в'ітки// 'хату наї'маіе'м було/ і 'ходы'мо// було
понад'і'ваіе'м карсет'кы:// карсет'кы::/ 'ви'шити' сороч'кы:: // у
'л'ентах/ у в'ін'ках/ на 'дос'в'ітках/ о:/ було// 'зараз' ц'о'го не'ма'//
ну а йак'шо та'ке 'зараз' (показує довжину)//

З.: Ко'ротке ?//

– Да ну та'ке! (сміється)// не ко'ротке/ а зо'ус'ім// те'пер йа'би
ста'ри' 'л'уде'ти' / по'уста'вали да поды'вы'лис' дак/ ше раз'
по'мерди// і о'це й у 'город'і так 'ход'ат'/ о'то та'к'е ко'ротк'е/
ото ж'о// ну/ де пожи'л'іша 'женш'чина/ до та/ 'ходить' у
'до'шо'му/ а де моло'д'ож/ до то 'у' та'кому// ну ни'чого/ 'йакоз'
'буде// бо' 'се' те'пер доро'ге/ тра' 'се' до'ношуват'// шта'ни
'носит' 'носит' / а то'д'і до'р'іже/ о'так// (показує)/ па'ц'орки'// і
'ход'ат' у та'ки'х ш'тан'ах//

З.: А йа'к'іс' 'загадки з'наіе'те ?//

– 'Загадки' ?// да 'уже' 'се' з годо'ви 'ви'пало// йа та'кы за'гад'ки'
з'наіу шо/ шо// скру.../ ско'ро::мни//

З.: То ска'ж'іт'//

– Да::!//

З.: Ска'ж'іт' буд' 'ласка// це пот'р'ібно//

– Дак// то 'уже// то та'кы 'уже/ то/ за'гад'кы// (пауза)//
да/ ну 'шо?/ так' го'да про'ход'ат'/ так і в у'с'ім// о'це
молоди'молоди' / а там то'д'і про::іде/ проїдут' го'да// (співає)//

проїдут' го'да за го'дами'/

сморш'чини пок'рийут л'іцо//

йа йіх' зал'у йіх сл'о'зами'/

б'о:л'и не за'буду йе^о'го//

це та'ка/ да//

З.: А каз'ки о'нукам рос'казували?//

*– О!/ каз'кы йа рос'казувала// да було йа/ йа/ було/ це йа ше
іс то'го// ше_ш:коли/ з'найу// про/ про ж'ін.../ про 'ж'інку//
(декламує)//*

'Ж'інка прац'іу'ниц'а//

'Год'і 'ж'інко прац'іу'ныц'е/

у не'вол'і в'іко'ват'//

н'іч_ за'ходить / 'сонце с'в'ітит' /

час_ до п'рац'і уста'ват'//

за чу'жойу голо'войу/

доўго _ 'доўго ти жи^б'да//

лиш ра'бойу і ко'хано'у'у/

чодо'в'іка ти була//

ти й у'хат'і/ на го'род'і/

'мыйе'ш 'ши^б'йе'ш і пр'а'деш//

зас'і'дае'ш _ с'іл'і'раду/

резол'уц'ію кла'деш//

*о'це було так/ (сміється)/ та'ки^б'ї в'ірш ше_ш:коли// а то'д'і о'це/
Ли'сиц'а і Хоў'рах// (декламує)//*

[...]// 'нач'е з 'л'аку д'рада/

н'і'кого не гл'а'диш?//

оз' _го.../ ої 'голубе/ Ли'сиц'а застог'нада/

бо'даі _би^б'ї не жит' /

йак ота'ке тер'п'іт'//

а шо ж та'ке^з?// при'чи^б'на/

на'пас'т' ме^н'і/ ли'ха го'дина/

пос'тавила ме'не суд:ейу до ку'реї//

йа йіх ко'хала йак д'і'теї/

н'і'кого і н'ір'йіноч'кы^н' не^н' б'рада/

а шо за це ку'м'і тво'йі?/

з о'ч'еї прог'нади/ 'куме м'і^н'і/

а...//

з о'ч'еї прог'нади/ 'куме м'і"ї/
а ви'н 'ка_ге//

бу'у гр'іх/ час'тен'ко 'бачи"у'їа/
у 'тебе 'п'ір'їач'ко на 'пы::ц'і//

(сміється)// це ш:коди// це ше йа у ш'колу хо'ды"ла/ а це
зам'іч'айу цеї в'ірш// о'то//

9. — О'нук у'чи'ус'а у' 'Харков'і/ а та'пер// дак вин 'ка_ге шо/ вин у'же
'кончи'у// дак 'каже «йа роб'л'у не" по сво'її спец'і'ал'нос'т'і/ бо 'каге
по мо'її спец'і'ал'нос'т'і 'мало г'рошеї// дак 'каже тор'гуйу/ гру'жу/
о'то прода'йу»/ о'то та'ке// бо 'каге// ну 'тоже та'кыі 'по'ўниі/ 'по'ўниі
му'жик// дак 'ка_ге/ бо/ бо 'ка_ге «с'кы"ки"и"?/ д'в'іс'т'і п'ійіс'ат руб'л'іу
ми'н'і/ чи с'ки"ки"и"там/ дак 'мало»// ну "шо?/ ни::/
за квар'т'іру 'дорого п'лат'ат'// а'би хот' квар'т'іру// а'бы
ку'пы"т' квар'т'іру// у йіх там була/ 'мати/ 'баба у'ме'рла/ була
одно'комнатна квар'т'іра/ у Ба'риспол'і/ тут у 'центр'і// дак// дак
йіз'да/ за йіз'ду 'дуже п'латит' 'дорого// да прода'ли"и/ дак о'це не"
з'найу/ "шо во'ни/ 'може 'купл'ат' хот' одно'комнатну// о'це шоб
со'в'ец'ка у'дас'т'/ о'це та'кым/ молод'ож'і" б_л пода'вали у'с'ім
квар'т'іри// а те'пе"::р// то'д'ы у'се було да'йут'/ да'йут'// а те'пе'р
ни да'йут'// а і 'шо "то за б'ізес'мени?/ йак во'ни о'то/ назива... наз.../
за б'іс'мени/ "шо за б'іс'мени?/ б'іс'мени// ка'зав о'дин/ «воз'му
ба'гато зе"м'л'і/ да/ да рож:и'вус'а/ 'буду ба'га::тиі на зе"м'л'і»// а вин
'ка_ге/ «набе'реш зем'л'і/ із зем'л'і не розба'гатіє'ш/ 'тики"и"
погор'бат'іє'ш»// так во'но і пра'ўда/ на зем'л'і о'це 'робл'ат'/ і
них'то на йіі не розба'гатіє// "шо "ж?/ у'се// дак о'то// а ви 'тоже/
квар'т'іра у' вас чи?// чи тої/ най'маєте?// [...]/ дак вин 'ка_ге/ «е::!
пра'ўнуч'ка!/ ни"е 'буде пра'ўнуч'ка 'поки"и" квар'т'іри не" 'буде»//
на'шо во'ни?// а во'но ж 'ра::н'ше/ о'це йа пошчи'тайу/ дак " було
д'ітеї/ у 'кажниі 'хат'і по 'шестеро/ по 'семеро/ по п'йате"ро/ по
'четверо/ по т'ройе// а те'пер не'ма д'ітеї апсо'л'утно/ не"ма д'ітеї//
бо 'нашо во'ни?/ у'се доро'ге?/ на'шо во'ни зда'лис'а?/ от од'но і
хв'і.../ і х'ватит'//

З.: То у вас пра'ўнуки у'же йе?//

– Йе/ йе// йе// 'д'іўчинка Ок'сана/ це дес'ад' год/ і//
Ми'хайлик/ і// це Ро'манч'ик о'це ма'ден'кы'ї ше/ ше о'це два 'годи
не'ма йо'їму/ п'раўнуч'ку// "йе ўже п'раўнуки'^ы//

З.: Ви о'нукам каз'ки рос'казували?//

– Да бу'ло лежи'мо на пе'ч'і/ о'це ж Йур'ко/ дак вин у нас і
'вы::рос// бу'ло рос'казуйе'м/ на пе'ч'і пол'агайе'м/ порос'казуйу/
ба'лакайу/ зас'ну/ до вин «'бабо!/ не туди/ ви не так 'кажете
'каз'ки»/ (сміється)/ 'баба не туди// «не так 'кажете 'каз'ки»//

10. – Да/ йе ба'гато п'і'сен' / во'ни забути// (співає):

Ої 'гайу м'її 'гайу/

'гайу зеле'нен'ки/

чом на 'тоб'і 'гайу/

ої 'дис'т'еч'ка та ї не'ма?//

чом на 'тоб'і 'гайу/

ої 'дис'т'еч'ка ї не'ма?//

'дис'т'еч'ка ї не'маїе/

'в'ітер не ко'^адише/

шо брат' до сест'риц'і/

ої 'часто дис'ти 'ни'^ыше//

шо брат' до сест'риц'і/

ої 'часто дис'ти 'ни'^ыше//

шо вин 'ни'^ыше 'ны'^ыше/

ї у дис'т'і ни'^ытайе//

чи при'вы'^ыкла 'сестро/

ой у чу'жому к'райі?//

хот' йа ї не при'вы'^ыкла/

'мушу при'ви'^ікати//

йа ў рос'кошах' 'жила/

ої 'мушу 'горе знат'//

йа ў рос'кошах' 'жила/

ої 'мушу 'горе знат'//

пус'ти ме'не 'мидиї/

до б'роду по 'воду//

до б'роду по 'воду/

ої до р'ідного ї 'роду//
 до б'роду по 'воду/
 ої до р'ідного ї 'роду//
 ої не пуш'чу 'мида/
 ти несправед'лива//
 шоб, ти сво'її 'нен'ц'і/
 ої п'раўди ж не й од,к'рида//
 шоб, ти сво'її 'нен'ц'і/
 ої п'раўди не й од,к'рида//
 ої х'іба б же 'милиї/
 га'д'ука си'чала//
 шоб йа сво'її 'нен'ц'і/
 ої п'раўди не ска'зала//
 шоб йа сво'її 'нен'ц'і/
 ої п'раўди не ска'зала//
 йак 'будут' пи'тати/
 йа 'буду моу'чати//
 по'кот'ац'а с'л'ози/
 до до йа 'ви^мїду с 'хати//
 по'кот'ац'а с'л'ози/
 ої до йа 'виїду с 'хат^м//

11. – О'с'о/ жарт'іу'лива// (співає):

'С'іу 'ред' ^ку ч'епур'нен'ку/
 'с'іу рос':і'вайу//
 ої рос'ти 'ред' ^ка ч'епур'нен'ка/
 на 'з'іму схо'вайу//
 ої рос'ти 'ред' ^ка ч'епур'нен'ка/
 на 'з'іму схо^у'вайу//
 рос'да 'ред' ^ка ч'епур'нен'ка/
 да ї пош'да у с'тоўц'і/
 йак йа ж була моло'дойу/
 да ї л'убы^мди х'лопц'і//
 ої йак йа була моло'дойу/
 до ї л'убыди х'лопц'і//

не¹кого не з¹нада/
ої йа¹кас' ме¹не ста¹ра ¹мати/
не¹в'істко^у йу з¹вада//
ої йа¹кас' ме¹не ста¹ра ¹мати/
не¹в'істко^у йу з¹вада//
во¹на з¹вада нази¹вада/
у ¹поде і¹дучи¹ /
да _{ої} ¹на то¹б'і не¹в'істоч¹ко/
от _{ко¹мори} кл¹уч'і//
_{ої} ¹на ж то¹б'і не¹в'істоч¹ко/
от _{ко¹мори} кл¹уч'і//
ої не ¹хоч у кл¹уч'і ¹у б¹рати/
не тво¹йа ди¹тина//
ої не зви ме¹не не¹в'істко^у йу/
бо не ¹л'убл'у ¹сина//
о¹це та¹ка/ (сміється)/ от//

12. – (Співає):

Шу¹м'іда л'іш¹ч'ина/ шу¹м'іу ¹тихий гаї//
зрад¹диву д'іу¹чину/ ко¹зак по¹ко¹хау//
зрад¹диву д'іу¹чину/ ко¹зак по¹ко¹хау//
ко¹зач'е ко¹зач'е/ ти ¹хоч'еш кра¹си//
ко¹зач'е ко¹зач'е/ ти ¹хоч'еш кра¹си//
воз¹'ми у ¹мами ¹серце/ ме¹н'і при¹не¹си//
воз¹'ми у ¹мами ¹серце/ ме¹н'і при¹не¹си//
три д'н'а і три ¹ноч'і/ ко¹зак сумо¹вау//
три д'н'а і три ¹ноч'і/ ко¹зак сумо¹вау//
чет¹вертойі ¹ноч'і/ в'і¹н ¹серце д'іс¹тау//
чет¹вертойі ¹ноч'і/ в'і¹н ¹серце д'іс¹тау//
д'іс¹тау же в'і¹н ¹серце/ у¹нау та і де¹жит'//
д'іс¹тау же вин ¹серце/ у¹нау та і де¹жит'//
а ¹мами пи¹тайе/ чи ¹дуже бо¹дит'//
а ¹мами пи¹тайе/ чи ¹дуже бо¹дит'//
бо¹дит' миї си¹ноч'ку/ і ¹дуже бо¹дит'//
бо¹ди¹т' ми¹ї си¹ноч'ку/ ¹ста¹вай не де¹жи//

бе'ри ж мо'їе 'серце/ д'іу'чин'і не'си//
 бе'ри мо'їе 'серце/ д'іу'чин'і не^и'си//
 у'з'аў вин же 'серце/ сту'пи^и у на по'рог^и//
 ти шо заба'жада/ йа 'тоб'і при'н'іс//
 ої 'Боже ми'ї 'Боже/ шч'о ти наро'биу'//
 йа жарту'вада/ ти 'маму й у'би^и у'//
 йа пожарту'вада/ ти 'маму й у'би^и у'//
 у'би^и у' же б^и ти 'мене/ йа 'тоб'і чу'жа//
 у'би^и у' би^и б^и ти 'мене/ йа 'тоб'і чу'жа//
 а то ж то'б'і 'мама/ ма'мус'а р'ід'на//
 а то ж то'б'і 'мама/ ма'мус'а р'ід'на//
 і'ди ж ти ко'зач'е/ у' тем'н'ійі л'і'си//
 і'ди^и ж ти ко'зач'е/ у' тем'н'ийі л'і'си//
 шу'каї же д'іу'чину/ дру'гойі кра'си//
 шу'каї же д'іу'чини/ дру'гойі кра'си//
 шум'іда л'іш'ч'ина/ шум'іу 'тихиї гаї//
 шум'іда л'іш'ч'ина/ шум'іу 'тихиї гаї//
 ко'зак модо'ден'киї/ і 'дос'і 'пари шу'ка//
 ко'зак модо'ден'киї/ і 'дос'і 'пари шу'ка//

13. – (Співає):

Ої чи'їе то 'жито/ чи'їі то по'косу? //
 ої чи'їе то 'жито/ чи'їі то по'косу? //
 чи'їа то д'іу'чина/ роспус'ти^и да 'косу?//
 ої чи'їе то 'жито/ чи'їі то по'косу? //
 чи'їа то д'іу'чина/ роспус'ти^и да 'косу?//
 'косу роспус'ти^и да/ ни^е с ким не хо'ды'да//
 'косу роспус'ти^и да/ ни^е с ким не хо'ды'да//
 моло'дого х'лопц'а/ во'на пол'у'бы'да//
 'косу роспус'ти^и да/ ни^е с ким не хо'ды'да//
 моло'дого х'лопц'а/ во'на пол'у'бы'да//
 'мада 'мати 'сина/ 'рано оже'ни^и да//
 'мада 'мати 'сина/ 'рано й оже^ини^и да//
 моло'ду не^и в'істку/ во'на не^и зл'у'би'да//
 'мада 'мати 'сина/ 'рано й оже^ини^и да//

молоду не^у в'істку/ вона не^у зл'уби^вда//
 іди_ іди дон'у/ виб'і^урати л'ону//
 іди_ іди дон'у/ виб'і^урати л'ону//
 не вибереш л'ону/ не при'ход' до'дому//
 іди_ іди дон'у/ виб'і^урати л'ону//
 не вибереш л'ону/ не при'ход' до'дому//
 вона брала_ б'рада^е/ брала_ ви'б'і^урада^е//
 вона брала_ б'рада^е/ брала_ ви'б'і^урада^е//
 а до с'ходу сон'ця/ то'подейу с'тала//
 вона брала_ б'рада^е/ брала_ ви'б'і^урада^е//
 й_а до с'ходу сон'ця/ то'подейу с'тала//
 з да'декої до'рогы^у// ійіде си^вн до'дому/
 з да'декої до'рогы^у// ійіде си^вн до'дому/
 к'дан' айец'а' нен'ц'і/ до'самого' до'ду//
 з да'декої до'рогы^у// ійіде си^вн до'дому/
 к'дан' айец'а' нен'ц'і/ до'самого' до'ду//
 ої' мамо ма'мун'у/ шо то за при'чи^вна//
 ої' мамо ма'мун'у/ шо то за при'чи^вна//
 шо на'наш' і^ум' пол'і/ рос'те топол'чина?//
 ої' мамо ма'мун'у/ шо то за при'чи^вна//
 шо на'наш' і^ум' пол'і/ рос'те топол'чина?//
 ої' бе^ури ти' сы^уну/ со'кыру гост'рен'ку//
 ої' бе^ури ти' сы^уну/ со'кыру гост'рен'ку//
 да'рубай то'пол'у/ при'зе^ум'л'і ни'зен'ко//
 ої' бе^ури ти' сы^уну/ со'кыру гост'рен'ку//
 да'рубай то'пол'у/ при'зе^ум'л'і ни'зен'ко//
 'перви^вї раз у'дари^вў/ вона затру'си^вдас'//
 'перви^вї раз у'дари^вў/ вона затру'си^вдас'//
 'д'руги^вї раз у'дари^вў/ вона попро'сы^удас'//
 'перви^вї раз у'дари^вў/ вона затру'си^вдас'//
 'д'руги^вї раз у'дари^вў/ вона попро'сы^удас'//
 не'рубай то'пол'і/ йа тво'йа дру'жина//
 не'рубай то'пол'і/ йа тво'йа дру'жина//
 на мо'йіх дис'точ'ках/ 'наша йест'^у ди'ти^вна//

не ру'баї то'пол'і/ йа тво'їа дру'жина//
 на мо'їїх лис'точ'ках/ 'наша йест'ч' ди'ти'на//
 йак' 'будеш' ми'лен'киї / д'ругу 'ж'інку б'рати//
 йак' 'будеш' ми'лен'киї / д'ругу 'ж'інку б'рати//
 не за'буд' ^ ска'зати/ йа'ка ў 'тебе 'мати//
 йак' 'будеш' ми'лен'киї / д'ругу 'ж'інку б'рати//
 не за'буд' ^ ска'зати/ йа'ка ў 'тебе 'мати//
 да 'вирвеш ти к'в'ітку/ да за'баў си'р'ітку//

14. – Ос' _ц'а ше// (співає):

ої там на го'р'і//
 ої там на/ шоўкови'ї тра'в'і//
 ої там се'д'іло/ 'пара голу'б'іў//
 ої там се'д'іло/ 'пара голу'б'іў//
 во'ни' сед'іли/ л'убо'вадис'а//
 си'ди'ми крил'ми' / й _обн'і'мадис'а//
 си'ди'ми' крил'ми' / й _обн'і'мадис'а//
 де ўз'аўс'а со'к'ід/ із:а _крутих' _г'ір//
 роз'быў роз'лучи'ў/ 'пару голу'б'і'ў//
 роз'быў роз'лучи'ў/ 'пару голу'б'і'ў//
 'голуба й у'быў/ го'лубку зл'у'быў//
 у'з'аўп'і'д по'ду/ по'н'іс' додо'му//
 на'сипаў шион'ц'а/ й _аж' по кол'ін'ц'а//
 на'диў води'ц'і по 'сами' крил'ц'і//
 на'диў води'ц'і по 'сами' крил'ц'і//
 го'луб'ка ни' _йіс'т' / го'луб'ка ни' _п'іе//
 да ўсе на тої _горб' п'дакати іде//
 да ўсе на тої _горб' п'дакати іде//
 го'луб'ко мо'їа/ сизок'ридаїа//
 чо'го ж' ти та'ка клопот'ливаїа?//
 приш'л'у йа то'б'і/ с'ім _пар го'луб'і'ў//
 и'ди виб'і'раї / 'парон'ку со'б'і//
 і'ди виб'і'раї / 'парон'ку со'б'і//
 а йа ходи'да/ та і виб'і'ра'да//

не^имає то^{го}/ шч'о йа л'уби^ила//
не^имає то^{го}/ шч'о йа л'уби^ила//
і те п'іря^еч'ко/ і^{тої} же пу^{шок}//
не^и так в'і^ин гу^{де}/ йак до^{мене} їде//
не^и так в'і^ин гу^{де}/ йак до^{мене} їде//

З.: Це в'ід^{мате}р'і^{н'іс'н'а}?//

– Да/ це^{даўн'а} даўн'а// даўн'а// це^{даўн'а} даўн'а//

З.: Мати наў^{чила}?//

– Да:: Го::спод'і!/ м^{ати} ко^{ди} ўже!// са^{мы} с'п'іва^{ли} о^{го}!// йа
с'п'іва^{ла}/ так с'п'іва^{ла}/ на// ви^{т'а}гала і с'п'іва^{ла}/ а це ўже
не^и тої^{голос}/ йак// у^{же} не^и тої^{голос}//

З.: Цу^{н'іс'н'у} де с'п'іва^{ли}?//

– Це так воп'іше с'п'іва^{ли}/ на^{то}му//

З.: А шче йа^{к'і} н'іс'н'і?// чи ўто^{миліс'а} с'п'іва^{ти} ўже?//

– Да^{н'і}/ не^и// йа за п'іс'н'ами^и не^и ўто^{мл'уйус'а}//

15. – Оце Ма^{ри}нка йак при^{ходи}ла/ дак/ пе^{ре}пи^{су}вала/
с'п'іва^{ли} ба^{гато} п'ісен'// дак во^{на} ка^е там в інст'ітут'і/ чи де
во^{на} учи^{ц'а}/ ка^е ўкл'удали/ да ка^е бу^{ди}/ с'м'і^яалис'а и^і
с'лу^{ха}ди// (сміється)// а йа та^{кы}:://

З.: А чо^у му с'м'і^яалис'а?//

– Ну та^{кы} п'іс'.../ та^{ка} п'іс'н'а/ ну жарт'і^улива//

З.: То зас'п'іва^{йте} жарт'і^уливу//

– Да о^{то}// дак тої// бу^д...// (співає):

Бу^{ди} ў^{мене} ку^{ри}/ ку^{ри} шче бе^{ту}ри//

йа^{би} ў^{мене} чо^{ло}в'ік/ мо^йейі на^{ту}ри//

йа^{би} ў^{мене} чо^{ло}в'ік/ мо^йейі на^{ту}ри//

го^рі^{лоч}ки^и б не пи^у/ та^{ба}ку не^н уха^у//

чу^жих^и ж'інок не л'убы^у/ од^{ну} мене с'лу^{ха}у//

чу^жих^и ж'інок не л'убы^у/ од^{ну} мене с'лу^{ха}у//

при^{ход}ит' до^{дому}/ увес' у бо^{дот}і//

пы^тай^{ус}'а де ти бу^у?/ ка^{же} й на ро^{бот}і//

пы^тай^{ус}'а де ти бу^у?/ ка^{же} й на ро^{бот}і//

йа^{бы} ме^н'і ш'ви^дч'е/ в^{ечора} д'іж'да^ц'а//

до пої'ду йа до ку'ми^в/ по'ради^в ны'^нтац'а//
 до пої'ду йа до ку'ми^в/ по'ради^в ны'^нтац'а//
 при'хожу до 'хати/ диу'л'ус' у в'і'конце//
 а миї 'миден'кы'^нї се'^ндит' / йак йас'нойе 'сонце//
 а миї 'миден'кы'^нї се'^ндит' / йак йас'нойе 'сонце//
 ку'ма 'чарку нали'вайе/ ше ї 'кур'ачу 'н'і'^нж_ку//
 а йа 'ц'ого не стер'н'іда/ да ї роз'была 'шиб_ку//
 а йа 'ц'ого не стер'н'іда/ да ї роз'была 'ши^вб_ку//
 при'хожу до'дому/ 'т'ажко забо'л'іда//
 б'іден'койу хустин'койу/ 'годову пок'рида//
 б'іден'койу хустин'койу/ 'годову пок'рида//
 чоло'в'ік ни'^втайе/ ко'ди ж забо'л'іда?//
 йак у 'нашойі ку'ми/ й 'шибоч'ка де'т'іда//
 йак у 'нашойі ку'ми/ й 'шибоч'ка де'т'іда//
 йа'би^в ме'^нї ш'ви^вдч'е/ 'раноч'ку дож'дац'а//
 до пої'ду йа до ку'ми/ по'ради ни'^нтац'а//
 до пої'ду йа до ку'ми/ по'ради ни'^нтац'а//
 при'хожу до 'хати/ ку'ма ше не ўмита//
 ої чо'го ж_ це ў вас ку'ма/ 'шибоч'ка роз'быта?//
 ої чо'го ж_ це ў вас ку'ма/ 'шибоч'ка роз'быта?//
 йес'т'^н у 'мене 'курка/ 'курка подох'лива//
 во'на ў 'хату заде'^нт'іда/ 'шибоч'ку роз'была//
 во'на ў 'хату заде'^нт'іда/ 'шибоч'ку роз'была//
 йаг 'будете ку'ма/ 'кума напо'вати//
 до 'буде до вас шч'од'н'а/ 'куроч'ка л'і'тати//
 до 'буде до вас шч'од'н'а/ 'куроч'ка л'і'тати// (сміється)//

16. — Дак о'то// а то'д'і/ ше йа// це ше йак мы'^н но'сы'^нди// бу...//
 (співає):

Бур'а'кы йа ко'нала/
 бур'а'кы йа ко'нала//
 бур'а'кы йа ко'нала/
 да де к'рашч'иї од_ки'дала//
 бур'а'кы йа ко'нала/
 да де к'рашч'иї од_ки'дала//

йак пош¹ла йа доли¹нойу/
 йак пош¹ла йа доли¹нойу//
 йак пош¹ла йа доли¹нойу/
 зустр¹'і'дас'а з голо¹войу//
 йак пош¹ла йа доли¹нойу/
 зустр¹'і'дас'а з голо¹войу//
 де бу¹да/ зв'і¹'д'кы¹'л' і'деш?//
 де бу¹да/ зв'і¹'д'ки¹'л' і'деш?//
 де бу¹да/ зв'і¹'д'ты¹'л' і'ду//
 шч'о ро¹быда/ те ї не¹'су//
 де бу¹да/ зв'і¹'д'ти¹'л' і'ду//
 шч'о ро¹быда/ те ї не¹'су//
 йак у¹'з' аў вин за тор¹быну/
 йак у¹'з' аў вин за тор¹быну//
 йак у¹'з' аў вин за тор¹быну/
 да ї по¹'в' іў до мага¹зину//
 йак у¹'з' аў вин за тор¹быну/
 да ї по¹'в' іў до мага¹зину//
 йак пос¹'тави¹ і'ў на в'і'са/
 йак пос¹'тави¹ і'ў на в'і'са//
 йак пос¹'тави¹ і'ў на в'і'са/
 чо¹'тири¹ і'пуди два кы¹'да//
 йак пос¹'тави¹ і'ў на в'і'са/
 чо¹'тири¹ і'пуди два кы¹'да//
 брига¹'д' ір.../
 голо¹'ва 'каже судит'¹/
 голо¹'ва 'каже суди¹'т' //
 голо¹'ва 'каже суди¹'т' //
 брига¹'д' ір 'каже прос¹'ти¹'т'
 голо¹'ва 'каже суди¹'т' //
 брига¹'д' ір 'каже прос¹'ти¹'т' //
 з брига¹'д' іром йа блат _'мала/
 з брига¹'д' іром йа блат _'мала//
 з брига¹'д' іром йа блат _'мала/

гор'і^лкойу напо^лвала//
з брига^д'іром йа блат ^лмала/
гор'і^лкойу напо^лвала//

ше ї гор'і^л доч^ка не^л ^лкапа/
ше ї гор'і^л доч^ка не^л ^лкапа//
ше ї гор'і^л доч^ка не^л ^лкапа/
брига^д'ір за п^л'амку ^лдапа//
ше ї гор'і^л доч^ка не^л ^лкапа/
брига^д'ір за п^л'амку ^лдапа//

брига^д'ір голо^лва/
брига^д'ір голо^лва//
^лнаша ^лданка бое^лва//
брига^д'ір голо^лва/
^лнаша ^лданка бое^лва//

З.: Коли ц'у ^лн'іс'н'у ск^ллали?//

— Це йак к^лрали бур'а^кы//

З.: До в'ї^лни чи ^лн'іс'л'а?//

— А:./ да:./ доўгно ^лпис'л'а воїни// до воїни ш'е// це йак
к^лрали/ гор'і^ллку го^лниди/ то^лд'і//

З.: Су^лдили л'у^лдеї?//

— А:./ то^лд'і строго було за гор'і^ллко^лйу// то^лд'і е^лге!/ не так
йак ^лзараз/ о^лце прода^лйу::т'/ на роз^лди::ў// у сел'і ^лточ'ок ^лбагато/ і
н'іх^лто йім ни^лчого ї ни^л ^лкаже// а гор'і^ллку г^лр'і^лх прода^лват'//
воб^л ^лш'е гр'і^лх// дл'а ^лсебе ^лмо^лна ^лви^л гнат' / ну а про^лдат' / прода^лват'
г^лр'і^лх// тру^лйіт' л'у^лдеї// ну ^лшо ^лж ^лне^лма ни^лякого за^лкону// да//

17. — Да а^лйагже/ памн'а^лтайу/ ўсе памн'а^лтайу// і^л ^лкол'адки^л
і^л ^лшч'ед^лриўкы^л// ^лран'ш'е було с^лп'івайут'/ це було// да^лк ^лбуло
ми^л йак ^лходи^лм/ да^лк було с^лп'івайут'/ та^лка ^лдо::ўга ^лдоўга//
«Ви^л ди ^лБоже»// а ти^л пер у^лже// те^л пер у^лже ни^л с^лп'івайут'//

З.: Ви пам^ля^лтайе^л те йі'йі?//

— Па^лмн'а^лтайу/ а ^лшо б же/ у^лс'і п'іс'н'і// у^лс'і помн'а^лтайу//

(співає):

да ви^лди ^лБоже/ ^лвиди Тво^лри//
со бла^лжен ми^лр погы^лбайе//

архангела Гаури'їїда й Уда'доре поси'ла//

да благо'в'ісен У'ладо'ре/

т'і с'лаву с'лаўл'ат' /

у ве^ар'теп'і//

над вер'тепом з'в'ізда 'їасна/

й у'вес' с'в'іт ос'і'їала//

да й у'вес' с'в'іт ос'і'їала//

т'роїча 'радос'т' пока'зала/

із вос'тока т'роїца й 'і'шла//

Хрис'ту 'Богу 'дари 'несла/

да йак при'несли 'Богу 'дару/

на кол'ін'ц'ах й упа'дали/

Хрис'та 'Бога сохва'л'али//

да чо'го п'даче^и архи'рейу/

чи по 'чаду по сво'їему?//

ої йак ми^е'н'і не пла'кати/

шо ў не'чал'і 'Божайа мати//

да 'мати с'л'ози проди'вала/

'мати с'л'ози проди'вала/

йак 'ангели прос'п'і'вали//

складне?// о'це та'ка/ бу'до ми ж 'ходы^имо/ дак бу'до с'п'і'вайемо//

З.: А 'йак ви хо'дили?/ роска'ж'іт' //

— Да хо'ди^или шче^идро'ват'// кол'адо'ват' хо'ды^или с
х'лопц'ами// а ти^епер у'же ўсе ми'нулос'/ ўсе проїш'до// ўсе
проїш'до/ то'го уж не вер'н'от//однойі 'тико с'мерти//

18. — Бу'до с'п'і'вайемо/ то/ ма'дими^и ш'е бу'до 'ходи^им/ дак//
(співае):

Васил'ова 'мати/

хо'дила шче^идро'вати//

при с'толу сто'їала/

'чесний хрест дер'жала//

золоту ка'д'і^ил'ниц'у/

с'р'ібну па'п'ірниц'у//

'радуїтес'а 'л'уде^и/

от вам Хрис'тос 'буде//

'Богу с'в'ічу с'тайте/

а нам млин'ця 'дайте//

бу'до та'ко о'це с'п'і'вайемо// а х'лопц'і бу'до с'п'і'вайут'// а 'йакос'
х'лопц'і/ йа/ ч'и//це д'іу'ч'ата бу'до с'п'і'вайут'// торбин'кы бу'до і^и/
і^и бу'до с'п'і'вайемо// (пригадує)// ої/ йа'ку "ше вам зас'п'і'ват'?"//

19. – Доу'гно/ там 'баби гу'л'айут'// це 'с'од'н'і п'разник/ то во'ни
гу'л'айут' на 'вулиц'і// дак там о'то 'буде [...]// а_ 'ми/ а_ 'ми х'тозна//
ну там х'тозна// да::/ ну "шо_ж_ так т'реба бут'// на в'і'ку йак
на 'доу'ги^и 'нив'і/ ўс'о'го_ўс'о'го/ і 'до::брого і не^идо::брого/ і
'ра::зного_ 'ра::зного// ўсе пере'жит' т'реба// ос' йа ше_од'ну
зас'п'і'вайу вам// (співає):

го'ра за го'ройу/ б'і'да за б'і'дойу//

од:'а'да ме'не 'мати/ 'зам'іж молод'дойу//

од:'а'да ме'не 'мати/ 'зам'іж молод'дойу//

за л'іс/ за д'іб'рову//

за л'іс/ за д'іб'рову/ за 'г'ірку не^идол'у//

за л'іс/ за д'іб'рову/ за 'г'ірку не^идол'у//

за 'л'ісом не 'бачу/ за го'ройу і не^и 'чуйу//

а за п'йани'цейу/ 'дома не^и но'чуйу//

а за п'йани'цейу/ 'дома не^и но'чуйу//

пус'ти ме'не 'мидиї/ до б'роду по 'воду//

до б'роду по 'воду/ ої до 'р'ідного і 'роду//

до б'роду по 'воду/ ої до 'р'ідного і 'роду//

ої не 'пушчу 'мидиї/ ти несправед'ливиї//

шоб ти с'войї 'нен'ця'ї/ ої п'раўди і не од_к'ри^ила//

шоб ти с'войї 'нен'ця'ї/ ої п'раўди і не од_к'ри^ила//

йак 'будут' пи'тати/ йа 'буду моу'ч'ати//

по'кот'ац'а с'л'ози/ ої до йа 'ви^иїду с'хати//

по'кот'ац'а с'л'ози/ ої до йа 'ви^иїду с'хати//

20. – (Співає):

Б'ере'г'іт' реб'йата своју_ 'молодос'т'/

не ўл'уб'л'айте с' з 'малих 'йуних л'ет//

с'духаїте со'в'ет'і 'родн'іх 'мамушок/

берег'іт'е в'і йе'йо со'в'ет//
с'духайте со'в'ет'і 'родн'іх 'мамушок/
б'ерег'іт'е в'і йе'йо со'в'ет//
ох л'убоў ти с'лаўнайа зо'ловушка/
с'л'ішком 'рано к'р'епка пол'уб'іў//
а те'пер йа п'лач'у сожа'л'ейуч'і/

без не'йо мне і 'б'едоі с'в'ет не 'ми'ї//
а те'пер йа п'лач'у сожа'л'ейуч'і/
без не'йо мне і 'б'едоі с'в'ет не 'мы'ї//
'ч'асто 'образ мн'е йе'йо у'каж'ец'а/
'ч'асто 'в'іжy 'карийі гла'за/
ку'да о'на уш'ла/ з дру'г'ым дас'кайец'а/
б'рос'іла по'кынула м'е'н'а/
б'роси'ла по'кынула м'е'н'а//
'ето 'было 'ос'ен'у гл'і'бокойу/
с'н'еба 'дош'ч'ик 'м'едки'ї наро'с'іў//
шоў бес 'кепки' п'йанойу по'ход'койу/
'ти'хо п'лакал і об н'еі грус'т'іл//
шоў бес 'кепки' п'йанойу по'хоткойу/
'ти'хо п'лакал і об н'еі грус'т'іў//
ў пере'удку 'пара пока'залас'а/
не по'в'ер'іў йа сво'йім гла'зам//
шла о'на дру'гому прижи'малас'а/
і ус'та ско'л'з'іл'іс' по ус'там//
шла о'на дру'гому прижи'малас'а/
і ус'та ско'л'з'іл'іс' по ус'там//
'бистро хмел' по'кынула го'ловушку/
и'з' кар'мана 'винуў йа на'ган//
і' у'дариў йа сво'йу ха'рошуйу/
а в от'в'ет ус'лишил «хул'і'ган»//
і' у'дариў йа сво'йу ха'рошуйу/
і в от'в'ет ус'лишил «хул'і'ган»//
ох за'ч'ем о п'рошлом споми'найец'а/

рано би^ьда конч'енайа пут' //
граї гитара/ плач' подруж^{ка} м'ідаїа/
д'евушки^і сл'озойу не вер'нут' //
граї гитара/ плач' подруж^{ка} м'ідаїа/
шчо проїшло/ то'го уж не вер'н'ош//

(сміється)//

З.: Це н'ісл'а в'їїни так'і н'ісл'н'і сп'ївали?//

— Писл'а воїни/ писл'а воїни//

З.: Дес' із м'іста йїх не^ьре^ьїмали?//

— Н'е/ так^ь дес' по^ьучи^ьмос'/ и^і/ і^и сп'ївайемо//

З.: А часто до Кийе^іва йїздили н'ісл'а в'їїни?//

— Да йїздили ўс'ег^ьда/ а те^ьпер йа не^ь з^ьнайу// йа не з^ьнайу/
ко^ьды:: ўже була ў Кийе^ів'ї// о::ї даўно// ўже даўно// то^ьд'ї ми^ь
'ч'асто йїзди^ьли/ у Кийїў/ а те^ьпер// торго^ьват' йїздили// да і на.../
'йїзди^ьли і^и на^ьтої//во^ьзили и^ь ў ци^ьрк/ и^ь ў к'іно широкоек^ьран:и/
во^ьзы^ьли// дак с'м'їйалис'а ми/ по^ьприйїж'за::ли до к^ьлуба/ до то^ьго/
пос'їда::ли// по та^ькыї пал'ц'ї коўба^ьси ку^ьпыди/ по ба^ьтону//
сиди^ьмо/ йїмо// а горо^ьд'ани йдут' да с'м'їйуц'а/ а ми:: ку^ьсайем
по/ по ве^ьлико^ьму кус'ку/ (сміється)// а то^ьд'ї воїшли у^ьтої/ у
к'іно// дак ми^ь ж у^ьс'ї поза^ьпинат'ї платоч'ками/ а то порос.../
пи^ьналіс'а/ поза^ьч'їсували/ шоб нач'е гороц'кы// ота^ьке будо//
то^ьд'ї ше молоди^ь буди// а те^ьпер ўже «ўс'о проїшло/ то'го уж не
вер'н'ош»//

Село Гнідин

Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Гнідин*. Село розташоване неподалік від Дніпра, на річковій заплаві та надзаплавній терасі, за 22 км від Борисполя та за 15 км від залізничної станції Дарниця. На околицях села досліджено поселення різних культур: дніпро-донецької (V-III тис. до н.е.), трипільської софіївського типу (V-III тис. до н.е.), зарубинецької (III ст. до н.е. – V ст. н.е.). У самому Гнідині виявлено давньоруське селище XII ст. Село засноване між 1545 та 1593 рр. ченцями Києво-Печерського монастиря. Організувавши Київське братське училище (майбутню Києво-Могилянську академію), Петро Могила передав на його утримання маєтки Лаври – Гнідин і Вишеньки. 1626 року в Гнідині було «3 дыма, 5 огородников», у 1729-31 роках – 48 дворів. За Гетьманщини село належало спочатку до Вороньківської сотні Переяславського полку, а пізніше увійшло до Бориспільської сотні Київського полку. За Описом Київського намісництва 1781 р. «въ селѣ Гнидынѣ духовенства – 1, церковниковъ – 2, хать – 73»; більшість мешканців Гнідина були монастирськими підданими, сплачували оброк монастирю медом, житом і вівсом; поширеними були ремесла і чумацький промисел. На початок ХХ ст. у селі було 2005 мешканців. 1929 року створено перший колгосп ім. Чапаєва, згодом – колгосп ім. Ворошилова. У 1932-33 рр. в Гнідині голодною смертю померло 98 осіб (за звітами), фактичні втрати були значно більшими. За час німецької окупації 1941-43 рр. відправлено до Німеччини 29 осіб, спалено 116 хат. Село звільнено 23 вересня 1943 р., у двох братських могилах поховано 43 воїни. 1970 р. у Гнідині було 1749 мешканців, містився відділок радгоспу «Вишеньківський». Близкість Києва впливає на інфраструктуру села: тут розміщено експериментальний завод Українського науково-дослідного інституту м'ясної і молочної продукції. Вчителі Гнідинської школи є ініціаторами запровадження нових національних методів виховання. При школі існує етнографічний музей, діє Мала академія народного мистецтва ім. П.П.Чубинського.

Інформанти: Боса Любов Іванівна, 1929 р.н., освіта 7 кл. (тексти 1-5, 7; записано 9.08.2003), її сестра Саливон Галина Іванівна, 1927 р.н., освіта 4 кл. (тексти 6-7, записано 9.08.2003).

1. 3.: *Роска'ж'іт' про ц'і х'рестики на д'вер'ах//*

– На Хриш'ч'ен'іє/ са'ми// і ў нас на Ку'т'у/ на/ Го'лодна ку'т'а/ 'пере^ид^и Хриш'ч'ен'ієм// св'ятимо 'воду ў 'церкв'і// при'ходимо с 'церкви/ бе'рем 'воду/ к'ропимо дви^і::р/ 'хату ху'до::бу/ і х'рестики 'разом 'пише^им к'реїдо'йу// і на Хре'ш'ч'ен'іє 'тоже та'ке 'саме// а то'д'і 'бат'ушка 'ходить 'Іар'дан' 'пише/ там то ўже са'мо со'бойу// а ми о'то х'рестики/ і покро'пит' двир т'реба// о'це та'кий з'вич'аї// це/ це'даўн'її з'вич'аї// ну і ўс'о/ о'це так//

З.: А 'б'іл'ше н'і'чого не^у 'робл'ат' ?//

— Н'і/ ми н'і'чого ни^е 'робимо// ку^т'у ж_а ста^{но}::вимо там// це пе^ре^д Розд'вом/ Роже^нст'вом//с'інце клади^емо/ о'то с то'го 'с'іна 'виз'мам/ да к'ропим то'д'і тим 'с'іном/ по дво'ру// а "так ми ни'чого не^н//ни^е з'найу/ 'може хто де "шо/ 'робл'ат'/ а у нас них'то/ ни'чого та'кого ми ни^е 'робимо// о'то покро'пи^вди дви::р/ ху'добу/ ско'тину сво'йу// у 'хат'і// і ўс'о// х'рестики попи'сади// то на Хри^еш'ч'ен'іе/ то з'і'мойу// та то_й_у'се// (сміється) // (до сусідок) по'бачили х'рестик на д'верах/ і 'дос'і йа ни повити'рала// не'хаї/ ни^е к'расиц'а/ ни 'мийе^іц'а/ хаї сто'йт' //

2. — Ої/ ба'гато ба'лак'ат' / да ни'ма чо'го с'лухат' // а'би ...//

З.: С'к'іл'ки вам 'рок'іў?//

— Ої/ д'вац'ат' ди^еў'йато'го 'году// йа ўже ста'ра// пе^ре^нжи'ла 'дуже ба'гато ўс'о'го// 'воїну пи^ери^ежи'ла// чо'ло'в'іка по'хо'вала/ с'ім_ 'год о'це йак у'мер// 'мати ў'мерли/ ди^ев'е'носто два 'годи було прожи'ли// ти^е пер са'ма ос'тадас' // три_ си'ни^в! / "чо йа са'ма?// ну/ у 'хат'і са'ма ка'н'ешно// то па'гано// а так/ 'д'іти йес'ц' / с'лава 'Богу/ за си'ни^іў// о'так//

З.: 'Ваш'і бат'к'и о'бойе з Г'н'ідина?//

— Із Г'н'ідина бу'ди//

З.: А йак з'вали бат'к'іў?//

— Ко'п'т'іло І'ван Ни'чипорович/ по'г'іб у Ста^ол'інг'рад'і// у 'сорок д'руго'му го'ду// а 'мати Ко'п'т'іла 'Мархва І'ваноўна бу'ла/ ото_ 'так//

З.: Ви сво'йіх д'і'діў/ ба'б'іў пам'я'тайе^іте ?//

— А чо'го ж?// 'д'іда ни^е 'дуже/ а 'баба бу'ла/ Ко'п'т'іла/ Ко'п'т'іла Йе'фро'с'ін'іа/ Н'і'к'ітоўна/ бу'ла 'баба/ з'найу// а 'д'іда н'і/ 'д'іда/ ма'ла бу'ла шч'е// ну то/ о'це та'к'е/ у'се//

З.: А 'голод пам'я'тайе^іте ?//

— Пам'я'тайу/ пам'я'тайу// за голодо'мор пам'я'тайу/ це було ў триц'ат' трет'о'му го'ду' а йа ж д'вац'ад' диў'йато'го/ се^нст'ра бу'ла д'вац'ат' 'с'омого 'году/ ма'лен'к'і бу'ли/ ну з'найемо// 'вижили// ко'риўку дир'жали/ і так ми^в/ 'ви^вжили// с' трудом а

'ви^б жи^дли// ни^чого та^кого стра^шного ни^е пирижи^дли// 'бат'ко бу^у/
'мати// о'це та^ке// ко'ри^уку ди^е р'жали//

З.: А су^с'іди ўми^рали?//

— 'Коло нас тут, блис'ко ни^е було/ о'це на ц'ій_улиц'і/ йа ни^е
з'найу "де// так по си^еду ж, тут/ ну ба'гато було/ а / а ў нас/ Бог
'милуваў// ка'зали шо/ і по с'ім_душ 'мерло/ за ден'// тут 'с'імйі
ка'н'ешно голодо'вали/ вижи'вали йел'і_йел'і/ ну/ ўс'ак
приш'лос'а// ото_так// ни^чого та^кого 'б'і'л'ше// во'на ка'н'ешно/
до 'тайа да'ла "добре знат'/ о// биз 'бат'ка осталис'а/ ма'лими шч'е// ў
Ги^ер'ман'ійі ни^е були// заб'ірат' ме^не заб'іради// жандар'мер'і'я
ўно'ч'і// с'тарша ж, си^естра захо'валас'а/ бо/ уз'нали шо/ уно'ч'і
'ходат', да заб'ірают'// а ми^ен'і/ с'к'і'л'ки ж там ми^ен'і було год/
так ме^не заб'ради// да ў ш'колу/ 'доўго було ди^ер'жали// а то'д'і
ўже/ ма'шини при'їхали/ поча'ли грузиц'а/ у'же ж 'н'імц'і
заб'ірат'// дак ме^не 'н'іме^нц/ за п'леч'і да/ ма'ла/ іди до'дому// а
сво'їй пол'іцайі заб'ради були// ото_так// йа йак при'б'ігла
до'дому/ а си^естра с'тарша ўже сто'їт' уб'ралас'/ у'же ви'ходит' с'
'хати/ а йа йак, закри'чу т'іка'ї!/ так во'на "хода/ дак 'може
ни^ед'іл'_д'в'і до'дому ни^е йаў'л'алас'а/ до^а ўсе ў бо'ло'тах
хо'валас'/ ну ото_так// во'но і там ро'би^дли 'л'уде/ і там/ і туди
т'реба л'удеї було// ну а чо'ос' стра^шне було/ ма'ди шч'е були/
дак// бо'йадис'/ а// 'л'уде^н ж 'їздили і ро'би^дли/ да і пове'р'талис' і
до'дому// ни'чого/ б'лаго ўсе// за 'бат'ка ка'н'ешно ни^е да'вали
допо'моги ни'якойі нам/ о// з'в'іш'ч'ен'іе було/ приш'ло/ по'г'іб
'без_в'іс'ц'і/ дак те нед'іс'т'в'іт'ел'но// а іс Стал'інграда і "п'іс'ма
нам були/ і од, ха'з'айіна і_ўсе/ де 'саме/ ў йа'к'і ч'ас'т'і ро'би^дли
й_у'се// і так і ни^е до'би^длас' йа п'я'т'орки ту'йейі 'матц'і шоб
до'бавили// 'їзди^дла ў во'енко'мат/ і 'п'іс'ма во'зи^дла і_ўсе//
нед'іс'т'в'іт'ел'но/ 'даіте с'в'ід_коў/ жи'вих// жи'вих с'в'ід_коў
'даіте// а йа'к'і жи'ви с'в'ід_к'і ўже були 'п'іс'л'а во'їни?// там дес'
ув_Іванко'в'і о'дин чо'ло'в'ік при'шоў/ шо з 'бат'ком ў'м'е'с'т'і буў//
перел'і'зовани'/ 'мати 'їздила до 'його/ ниго'д'ашчій нікуди// куди
ви його по'т'агнете ў во'енко'мат того_чо'ло'в'іка?// і так і// то'д'і
ни^е хва'тило/ 'н'ервов у 'мене 'вийіздит'/ шоб да'ди п'я'т'орку

'матц'і// 'мати 'кажут' / прожи'вем 'д'іти і "так// да так' і "ўсе/ а// ни да'ли// і ў ш'колу ж ми хо'ди'ли о'бид'в'і// а ни да'ли/ бо ни .../ ни^е та'ке бу'ло з'в'іш'чен'іе// во'но на'в'ерно і 'зараз 'може там/ 'без_в'іс'ц'і про'паў// то_то_так// ну пе^нре^нжи'ли с'лава_Богу/ ото_так// ти^епер жи'вем//

З.: У 'вашому жит'і: і як'і ро'ки бу'ли на'к'рашч'і?//

— Йа ни^е з'найу/ як'і го'да// од'нак с'тади ўже ж ро'би'т' на прои'з'воцтв'і/ кол.../ ну ў кол'госп'і т'рудно бу'ло/ ну ўс'од'но с'п'івади/ ус'од'но і ни бол'іло 'нач'е ни'шо/ бу'ло с' пол'а/ йа і на 'пол'і ро'би'ла/ іс' пол'а іде'мо 'п'ішки/ с'ім к'і'лометроў хо'ди'ли 'п'ішки// і'дем і с'п'івайе'м/ і ні'шо і ни бол'іло// а с'і'час і понай'дайімос' і у'се/ і бо'лит' у'се// ну йа ни з'найу ў як'ому го'ду/ с'тади на прои'з'воцтв'і ро'би'т' / о:// а то'д'і с'тади ў соў'хоз'і у'же за г'рош'і ро'би'т'// та бу'ло хара'шо/ поприви'ка::ди// се^ндо зани^епало так ўрод'і_би_нач'е соў'с'ім/ а то'д'і ўже поча'ли і "хати ки'р'п'ічни'ст'ройіт' / і коў'р'і купо'ват' / і "йісти бу'ло_шо// с'лава 'Богу за ўсе// ото_так// пе^нре^нжи'ли що бу'ло по'гане/ хаі не^нвер'тайе'ц'а/ (сміе'цца) //

З. З.: А як у вас кут'ки нази'валіс'я ў се^нл'і?// у вас 'кажут' «кут'ки»?//

— Ку'ток// ну о'це ў нас те'пер у'же ж поімено'вали 'улиц'і// це 'улиц'я 'Лен'іна ў нас/ о'с'о Ва'тут'іна//

З.: А по_ста'рому кут'ки як?//

— Буга'й'і'ўка ў нас/ там 'Мелниц'я/ то Буду'к'і'ўка/ ото_та'ко// то Ту'р'і'ўка/ Йа'рем'і'ўка/ ота'ко з'валас' 'ранше// а те^нпер у'же/ це даў'но/ йа ни^е з'найу ў як'ому го'ду/ дак у'же поімено'вали ж 'улиц'і// то 'Лен'іна/ то Ва'тут'іна/ то 'улиц'я Ге^нро::й'і'ў'іе//о'так//

З.: А чо'му кут'ки так нази'валіс'я?//

— Ну це так_во// це так як// у ш'колу/ 'д'іўчина приш'ла 'синова/ да 'кае/ «'бабо/ чо'го з'вец'я Стариі_Г'н'ідин?»// у нас дуг// дуг/ 'випас там/ Д'н'іпро/ понад_Д'н'іпром Стариі_Г'н'ідин// а чо'го то так_з'валос'я/ Г'н'ідин о'це си^ело 'на::ше/ а то Стариі

Г'н'ідин//¹думаю/ "шо то^б'і роска^зат'/?// дак йа ї ка^жу// ко^ли во^но ше ї так//ко^лис' йак^ч заси^сл'адис'а^л'уди^с тут/ да^к коло Д'н'іп^ра:::/ да то ў до^ли::н'і/ посе^слидис'а там/ е/ 'може п'йад' ¹душ йіх йа^к'і^их а^бошчо// і там буў гн'і^диї к'ін'/ так во^ни г'н'ідин г'н'ідин г'н'ідин// да ї стаў С^тарий Г'н'ідин// а йак у^же заси^слидос'а си^сло до ¹го^ри с'у^ди/ го^ра ж^ч тут/ да ўже с'у^ди се^сло// дак то^д'і то ўже стаў С^тарий Г'н'ідин/ а це ўже "Новий Г'н'ідин// во^на напи^сала/ дак іше і ўчити^сл'і хва^лиди/ шо/ 'ба::ба з^нає/ чо^го це з^вец'а С^тарий Г'н'ідин// (сміється)// а йа так/ да^ваї да^ваї// чо^го 'Мел'ниц'а?// м^лин там буў/ ту^ди 'дал'ше^н/ о^то до 'Виши^сн'ок// 'мел^лниц'а бу^ла/ м^лин буў/ мо^лоди му^ку/ ну і проз^вали 'Мел^лниц'а// о^так// дак/ он йак ко^ли ото ¹шо/ старо^вин:е та^ке/ да ї пи^тайут'// шо ў ш^колу т^реба ко^ли/ дак^ч до 'баби// ої ка^жу/ йа ни^с з^наю// йа позабу^вала/ 'д'іти/ ўже ни^чого ни^с з^наю// ну оце ¹так// а шо ¹небуд' же воз'му да ¹ї роска^жу// а йім інте^ресно// то там дл'а ш^коли г^лечик да/ 'тайа// гри^сб'інка/ то із^ч пр'і^адом/ да з у^с'ого// дак йа ка^жу/ "на ни^си// пони^сла// ко^ли ў шчо^ден:ику напи^сали/ «спа^с'іба 'бабушц'і/ шо од:а^ла»// (сміється)// дл'а йіх то т^реба/ у му^зей у 'йіхн'ії// у::// та ўже с^лава 'Богу прожи^ли ба^гато/ дак ус'о^го/ і ха^рошого і па^ганого// ну шо ко^лишн'е/ дак к^рашч'е пам'я^тайі^иц'а/ а те^пер'і^ишн'е/ шо ўчора ро^би^ла/ дак ни^с з^наю// (сміється)// а 'тейе/ те 'д'ецтво ўсе/ дак/ 'тейе з^нає^ім// ну "шо ж ви з^робите// 'дуже 'мало бу^ло/ там од^на с'ім'я 'може чи ¹шо// а то^д'і ўже пе^ре^се^лидис'а с'у^ди б^лиж^че до го^ри/ бо там же ж во^да/ там навод^н'ен'ія// от і Г'н'ідин стаў// а то С^тари Г'н'ідин там// во^но ї 'зараз з^вец'а/ Стари ¹Г'н'ідин/ поп'і^д Д'н'іп^ром// 'зараз^ж ¹же 'дач'і там/ дак у^же там ни^с ¹так/ а // а ми зве^лмо С^тарий Г'н'ідин// а це Г'н'ідин// (сміється)// та йа// і ў ш^колу 'д'іти напи^сали/ чо^го Г'н'ідин// ну ото ¹так//

З.: Йа^к'і у вас 'села нау^коли^сшн'і?//

– 'Бортнич'і с'у^да/ а 'Вишен'к'і^и у ц'у с^торону// а там у^же то^д'і на го^р'і/ там 'Реўне/ П^роцеў// Ворон'ки^і::ў/ Марту^с'і^иўка// хутор ¹Го^ра до Ба^риспол'а// та^ке//

4. – Йа йіх повиг'лежува'ла/ дак ус'о'го бу'ло// рос'казува'ла й у'се//
ў 'мене о'с'о син жи'ве і троїко/ д'іу'ч'а::т три/ ну ўже ж, те^нпер
здо'рови/ (посміхається)// а ше ж од'на і ма'ла// да йак при'чепиц'а/
до шо_небуд' о'то ж і// «бабо рос'казуїте// рос'казуїте 'бабо»//
йак но'чуйе/ дак а'би баба 'ц'ілу нич, ба'лакала з 'нейу//
(посміхається)// у::// 'тийі ўже чи'маден'к'і/ ўже по... кон'ч'али
ш'колу// о'с'о мого'рич, буў/ дак/ к'іно'камера/ з'н'і'мали// а тут і
ме'не і не^н бу'ло/ ос' у се^нстри/ дак 'тоже/ на к'іно'каме^нру з'н'а'ли/
дак ко'лис'/ ч'и^і ў 'деўйат' ча'соў ч'и^і 'шо/ дак' і ме^нне гук'нули/
«ос' і'д'іт' поди'в'іц'а»// дак// ка'н'ешно ж/ 'видно ж у'с'іг же ж// і
'гарно ж таг же^н ж, іме^ннини спраў'л'али// а це мого'риж буў/ дак
'тоже^н ж/ к'іно'каме^нра бу'ла/ фотограх'в'іру^овади// та те'пер/ с'лава
'Богу за ўсе//

З.: А «мого'рич» це шчо?//

– С'ватан':е/ с'ватан':е//

З.: Роска'ж'іт'/ йак у вас с'ваталис'а ра'н'іше/ по_ста'рому//

– А йа не^н з'найу те^нпер/ йак у 'кого/ до^а йак//

З.: Н'і/ у 'ваш'і ро'ки//

– Те^а::// 'шо ж то'д'і/ 'п'іс'л'а вої'ни// йа^нк'і то'д'і с'ваїби бу'ди?//
ну/ а одбу'вали ж// і в'ін'чалис'а/ і одбу'вали і рос'писувалис'/ ўсе
так йак т'реба// і си^еч'ас в'ін'чайуц'а/ ба'гато//

5. З.: А ве^нс'іл'н'і п'іс'н'і пам'я'тайе'те?//

– За'була// пам'я'тайу да і за'була ўже// (посміхається)// о'це
ко'лис' од'на пид 'мийе/ а йа спи'вайу// дак во'на/ «ої 'бабо/ 'так ви
сп'і^нвайе'те»// «баба ка'жу йак зас'п'і^нвайе/ дак' і до пла'чу ваз
дове^нде»/ та'к'і п'іс'н'і 'жалобни да 'гарни// 'тико ж, позабу'вала
ўже// 'гарни п'іс'н'і бу'ди ко'лис'// не^н/ не^н те^нпе'р'і'шн'і// і
ве^нс'іл'ни/ до ка'н'ешно/ 'шо то ка'зат'// «йа ка'жу йак, зас'п'і'вайу/
дак вас і до пла'чу дове^нду»/ (сміється)// ўже позабу'вала// не^н/ не^н
де^нр'жиц'а ў голо'в'і ўже ни'шо/ у'же ўс'о// с'к'іл'к'і^н ж 'можна//
це і 'так с'лава 'Богу/ шо хоч п'лутайе'ш йак// 'с'од'н'і 'похорон
буў// у 'церкв'і бу'ла// приш'ла с' 'церкви/ на 'похорон пош'ла//
аж на к'ладбишч'е ту'ди хо'ди^нла// де ў се^ндо ўйіж'зат'/ у нас
к'ладбишча^е// о'то 'бабине ў'се// 'бабине ў'се//

З.: С'їл'ки ви клас'їу зак'їн'чили?//

– С'їм класоу// с'їм класоу// учиц'а не^н по'пада/ бо не^н було за_ш'чо// а ро'би^мт'/ на ро'бот'ї на 'доу'к'її була// у мага'з'їн'ї ро'би^мла/ ш'їснад'з'ат' _'год// а то там у' друг'її/ у ар'т'їл'ї ро'би^мла у'чоч:иком// дак ни'чого// по г'рамот'ї/ г'рамотна була/ а 'тико не^н було за_шо доу'чиц'а к'рашч'є/ (посміхається)//

З.: Хо'т'їли?//

– У:::// і посту'пада/ (посміхається)/ і до'кументи зда'вала/ і ўсе/ а// ну ни^є було ж за_шо// 'мати са'ми ос'талис'/ дак ни^є було за_ш'чо// с'тарша пош'ла 'замуж/ а// ме^н не ўчит' ни^є було за_шо// так' і оста'лас'// ну ни'чого// с'лава 'Богу/ в'їк у'же прожи'ли// те^н пер у'же 'буде^нм дожи'ват'/ йак 'їє//

З.: А чоло'в'їк теж із 'вашого се^нла буу'//

– Із мо'го се^нла/ з 'нашого// 'доу'к'її чоло'в'їк_ буу'// тру'д'ашчїї/ не^н об'їжау'// л'уби^му д'їтеї// 'гарно ўсе/ 'хати ўс'їм пост'ройїди/ тру'дилис'а// а на 'серце забо'л'їу'// с'їму'л'атора бу'ди пос'тавили/ дак ше три 'годи по'жиу'/ із_ с'їму'л'атором// у А'мосова ў бол'ниц'ї// ну:::// це 'вос'мїї год/ йак'раз йо'му 'с'ємди^єс'ат год було_б_ т'рет'ого 'верес'н'а// т'рет'ого 'жоўтн'а!// а т'рет'ого 'верес'н'а ўмер// 'м'їс'ац'а не^н до'жиу'// ха'рошїї буу'/ 'бат'ко 'д'їт'ам/ 'дуже 'гарнїї// і миж л'уд'ми^м ро'би^му/ і ўсе// ха'рошїї буу'// ну 'шо_ж_/ так т'реба//

З.: У ваш час у'же са'м'ї 'пару виби'рали/ чи бат'к'ї?//

– Са'ми ўже/ (посміхається)// у'же бат'к'ї^н не^н м'їшадис'а/ у'же тут// у та'ке ў'ремн'є було/ шо 'н'ї// бат'к'ї^н ўже 'н'ї// а са'ми// та то'д'ї о'то/ ої!// у п'її'с'атих_ го'дах// (пауза)// і о'деж'ї не^н було та'кої йак т'реба/ ну д'їу'к'ї^м 'гарнї бу'ди/ і х'лопц'ї 'гарнї// і гу'л'али// йа ж ка'жу шо/ 'може ко'ли і/ і не^н до'їди/ так йак т'реба й_у'се/ а вес.../ 'веси^єдо жи'ди// во'но/ мо'лоди^м ж/ так во'но ї// так к'ра::шч'є!/ було 'вече^нр/ дак с'п'їви по ўс'їх 'у::лиц'ах/ с'п'їви// табу'ни д'їу'ч'ат/ х'лопц'ї гу'л'айут'// йак п'разник йа'кїї/ це с'уди ў центр/ до с'їл'ради ж_ с'уди/ до 'церкви/ с'ход'ац'а ўс'ї/ і 'музика/ і мо'лод'їж/ у'с'ї гу'л'айут' 'весе^ндо// а с'їчас/ ни^єма та'кого// йак 'вечи^єр/ дак 'тико дес' п'їа::ни йа'к'ї/ а'бо б'їуц':а/ а'бошчо/

бо'йац':а 'д'іти ї хо'дит' і гу'л'ат'// а то'д'і "шо ж^?// ну те"пер
те"де"в'ізори те"пер у'же во'ни зан'і'майуц'а со'у'с'ім по_дру'гому//
а "ми було ж гу'л'ат'// х'лопц'і/ д'іу'чата с'ход'ац'а// ну було йак
п'разни'к/ або_це/ ни^е'д'іл'а/ дак се"до:: ре'ве::// се"до ре'ве//
с'п'іви та'к'і// ну/ та'ке у'ремн'е було// те"де"в'ізороу не" було//
к'іно там раз у 'тижде"н' ко'ди// да_ї_то/ д'вац'ат' ко'п'ійок/ до
'може ї не" було на б'іл'ет ко'ди/ (сміється)// ос' і'ше од'на їде
'баба/ 'сун'те"с'а с'уди/ хаї во'на с'ідає// во'на ста'рен'ка//
су'с'ід^ка//

6. – Ої пе"ре"жи'вали/ страш"не// а на пе"ре"п'рав'і бу"да йа/ о'с'о у'
'Више"н'ках/ у Бича'ках// то'д'і йак о'то/ к'расни пе"ре"ходили/
дак// не" з'найу/ ч'и т"ройе 'суток/ ч'и// нас_брали/ об^ше д'ітеї/
у'с'іх_заб'і"рали/ 'шел'агу т'а'гади/ о'то у' Д'н'іпро 'к'ідали/ шоб
'можна ж^ пе"ре"їти було//о'так_було//

З.: Д'ітеї брали?!!

– Ну та'к'і ж о'це/ йак о'це//

Сестра: По чотир'нац':ат' / п'ят'нац'ад' год//

– Не" було ж у'же ж та'к'іх ни'кого ни^е було// а та'к'і о'то
ж бу'ди/ дак/ хо'ди"ди/ 'п'і"дл'ітки'// ну ба'гато було д'ітеї//
(пауза)// і на_а'еро'порт_брали/ на ро'боту/ у Ба'риспол'/ дак// ої//
ої 'добре// пе"ре"ночо'вали/ 'холодно/ то'пи"т' не"ма там чим//
і::/ дак ми то'д'і у'дос'в'іта по'уста'вали/ да 'п'ішк'і"/ з аеродрома/
до'дому// (сміється)// попри'ходили// а йа'к'і ж ми бу'ди
каранда'ш'і!/ ої//добре//

Сестра: Пе"ре"жи'ди//

– Пе"ре"жи'ди у'се/ а те"пер// у'же во'їни не" було/ так 'шо
у'же було// бо 'горе// ої 'Боже"мі 'Боже"мі// (пауза)// у'с'ак_
було// ну бе"р'іт' у'же/ 'год'і/ о'ч':іпл'уїте// (знімає мікрофон)//
о'ч':іпл'уїте у'же ме"не//(сміється)//

7. <Розмова на лавці перед хатою>

Л.І.Боса: 'Ол'а пол 'ми"йе/ а йа і::/ там о'дин куп'л'ет ч'и' два/ да
ї в'і"з'ми да і мур'гичу йії// «ої 'бабо/ не" с'п'іваїте та'к'і"х»//
йа ка'жу/ «'баба йак_зас'п'івайе/ дак і до пла'чу вас_дове"де/

та¹к'іми п'іс'н'ами//то ж не^и та¹к'і/ йак ви о'це¹ кажу те^ипер/ т'ринди
'ринди спраў'л'айе^іте»//

Г.І.Саливон: А'га//

Л.І.Боса: А то^д'і бу'ди п'іс'н'і гарні^і//¹тико ўже ми позабу'вали//

Г.І.Саливон: Да с'к'і^ик'і^и ж^и ти ўже з'натиме^иш/ ¹Господи//

Л.І.Боса: Дак рос'пи^исуваліс' у ¹Ви^ише^ин'ках?//

Сусідка: Ни^е з'найу//

Г.І.Боса: Не^и з'найі^иш// (пауза)// ч'и^і ¹будут' в'ін'ч'ац'а чи^і ¹н'і?//
х'тозна//

Г.І.Саливон: А де це?//

Л.І.Боса: У Гриц'ка ў ¹йіхн'ого/ х'лопе^иц' оже^иниўс'а/ дак у
ш'кол'і с'о'год'н'і с'вал'ба//

Г.І.Саливон: А::/ а ў'кого оже^иниўс'а?//

Сусідка: У ¹Више^ин'ках//

Л.І.Боса: А йа хо'ди^ида на ¹похорон//і хо'ди^ида аж на к'ладбишч'е//

Г.І.Саливон: У::/ не^има / под'руг'і//

Л.І.Боса: Да//¹Гал'ка Бур'кац'ка/ ¹Н'інка За'харйі^ива/ і ^ими приш'ли
до'дому//багато л'удеі/ п'раз'н'ік/ ¹л'уди^е сло'бодни//

Г.І.Саливон: Не^и откри'вали?/ ^итак ¹о'то і?//

Л.І.Боса: Да/ так^и зак'рита//

Сусідка: Шо?//

Г.І.Саливон: По'коїник/ На'деж'ка// дак йі'йі ше ўчора зак'рили//

Л.І.Боса: Так/ отк'рит' откри'вали//

Г.І.Саливон: Откри'вали/ ну/ с'лабо//

Село Горобіївка

Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Горобіївка*. Село розташоване за 12 км на північний схід від Борисполя. Назву *Вороб'євка* знаходимо в «Бориспільських актах» за 3 травня 1638 року: «Остап Ковтун зознал доброволне, иж продал нив двѣ своих власных, одна за Вороб'євкою у островѣ, другая у Грицькова футора Лихоносого». Сучасне село Горобіївка виникло на початку 1920-х років після об'єднання хуторів Баталіна, Верби, Зайцева, Клименка, Левченкового Гаю, Шнурків. З 1926 року Горобіївка (разом з Тельбівкою) значилася як хутір, центр сільської ради; населення, разом з усіма підпорядкованими хуторами, становило 651 особу. 1935 року в Горобіївці створено колгосп імені Х партз'їзду, у 1950-х роках у селі був колгосп ім. Маленкова. Нині село підпорядковане Сеньківській сільській раді. У 1994 році в Горобіївці 174 двори та 401 мешканець.

Інформант: Оліфань Ганна Юхимівна, 1922 р.н., освіта 4 кл. (тексти 1-8, записано 2002 р.).

1. З.: *Науко́ли^ешн'і 'села йак назива́йуц' :а?//*

— Ну/ це ж Гороб'і^ийїу́ка/ 'пот'і^им туди 'дал'і 'Дудорко́у/ а то Се^ин'к'і^иу́ка/ С'тариц'а// і Пере'гуди/ о'це та'ко// а "тут_✓ же ж до ж Бо'риспол'е^і//

З.: *У тих 'селах го'вор'ат' т'рохи і'накше/ н'іж ви?//*

— Там і^инакше// у 'Дудорков'і о'це ма'к'ітра шо з ва'рениками/ дак во'на 'каже// «П'ру::с'ко!»/ це 'жи'нку з'вати/ «П'ру::с'ко!/ по'даї ма'кутру з ва'рениками!»// (сміється)// ма'кутру// або 'каже/ «П'ру::с'ко/ ти 'куз_✓ку до'їда?»// 'каже// «до'ї::да»// «а ку.../ кози^ен'а напо'їда 'пу::їдом?»// о'це так во'ни го'вор'ат'// ну «'пу::їдом 'каже кози^ен'а напо'їда»//

2. З.: *Ви роспов'ідали про се^ило 'Дударк'іу// 'йакос' на них ка'зали/ с'м'і'ялис'а?//*

— С'м'і'ялис'а/ о'це йак ни^ед'іл'а/ йак_✓шо/ во'ни 'пал'ат' 'хати// ну ти^епер ни^е 'пал'ат'/ а це ше туди/ йак о'то голо'доу́ка бу'да/ у́триц'ат' т'рет'ому/ да 'п'іс'л'а т'риц'ат' т'рет'ого// па'ди^иди 'хати// о'це 'виїдеш/ о:: у'же у́ 'Дударков'і 'хата га... го'рит'// так о'це 'тийі шо дудор'к'іу́ц'і/ у́ нас пр'іма^ок'і тут_✓'їе/ мо'лоди 'парн'і/ дак пал'і'яами з'вут'/ пал'і'ї// о// дудор'к'іу́ски пал'і'ї//

— А чо^у му ха^ти на^лили?

— Ну/ не^н з^д доброго дива// так/ х^то зна^йе чо^го// видут^т і хата го^рит// а чо^го?// ну та^к'і йак о^то ў нас с^ічас п^йа^ниц'і йе/ о^це ў нас тут лавочку ро^би^ли/ о^це ўже т^ре^т'у// ізор^ве і х^то зна^йе де д^іне^нц'а// дак о^це син зро^би^лў/ да он там бол^тами^л при^то/ і те^пер ка^же/ ўже ка^же зу^бами^л рви/ не^н ви^лрве// а мо^же і ви^лрве/ х^то зна^йе// і дл^а чо^гоз' же ж на^да ото о// та і по хатах о^то ж і дут' во^руйут'/ л^удеї об^іжайут'// ўк^радут' то гроши^л/ то шо// це о^тут у нас сад^ік/ та^к'і при^л'ічни бу^ў/ д^іто.../ д^ітк^і там бу^ли// йа бу^ло по^іду пол^убу^йус'а/ йак у церкв'і так кра^с'іво// рост'а^гди х^то зна^йе хто і шчо/ ўсе!// і там од^ного х^лопц'а мо^лодо^го// дак зада^ви^ло/ ну пли^та тайа ўпа^да ж о^то/ да і/ і к^ішк'і вилезли// дак о^дин там д^ад'ко ка^же/ «по^іди/ йа то^б'і дам/ шоб кирпи^ч'і вит'агу^оваў»// так вин вит'агу^оваў/ а вин же ж не^н знаў шо о^буриц'а тайа пли^та/ та і ўби^ла// мо^лодо^го пар^н'а// та^е і/ о^то к^радут' і д^н'ом і н^оч:у/ і кури ў л^удеї к^радут'/ і/ і с^вин'і/ і шо х^очте к^радут'// ў мене ко^зи/ дак о^це си^час вос'ім штук/ та д^ума^йу хо^ж би хто ку^пи^лў// дак ни^ма і поку^пат'ел'а/ і ни^хто ни^е нуж^да^йец'а// а во^но і не^н по^гана ш^тука/ ко^за// йес' і сир/ і мо^лоч^ко// ну/ де ота^ки бол^іни д^іти/ дак при^ход'ат' купо^ват'/ о^то са^харна бол^із' йа^кас'// дак ота^к'е// о^це і полу^чали пши^ниц'у/ оз' да^йут'/ в орен^датора/ дак си^нок ка^же/ «по^жи^ну ко^зи па^сти»/ а йа там май^у гр^ад^ку/ ко^лис' кар^каси бу^ли ў кол^госп'і/ там ог^ірк'і да то ўс^аки^і та^ки^і овочі^і/ са^ди^ли// дак там п^йац'соток по^са^ди^ла кар^тошку/ і дак ка^ут' се^і год ни^е ўро^жаї на кар^тошки/ а ў мене та^ка вам кар^то::шка га::рна/ пр^амо аж/ аж л^убо// ви^лкопа^йеш дак аж/ та^ка ви^лдика да гар^на/ аж мило/ би^ру і х^очи^нц'а// а тут у су^с'іди ка^ут'/ ну го^рох і год'і/ нику^дашн'а// а ми^н'і аж// і дома!// дак йа д^ума^йу/ то мо от^того шо гни^і ко^з'ачи// дак брат у мене ў Кийев'і жи^ве/ да ка^же/ (імітує голос)/ «а: ко^з'ачи гни^і то чи^е пу^ха/ во^но ни^чого ни^е ко^риснейе»// а тої су^с'ід да ка^же/ «а! во^на шоз' зна^йе»/ на

'мене// а "шо йа ка'жу/ йа з'найу те шо ї "ви з'найете// «во'на шоз' з'найе/ дак йі'ї така кар'тошка»// з'найу/ тре'ба по'лот' шоб 'з'іл':а ни^е бу'до/ дак і 'буде ха'роша// а йак у 'з'іл':і/ дак ко'н'ешно ж 'з'іл':е з'йі'дає кар'тошку/ а йа прор'і'жайу/ а'га/ пророс'ло/ по'по'л'у/ да ї 'доўка ўсе// а ў д'руг'іх дак ни'ма ни'чого// о'с'о ту'то у нас су'с'ітка/ ко'сы'ди/ бур'йа'ни 'вы'коси'да/ а кар'топл'і ни^ема/ ни^е по'лоди// і т'роє д'і'ток/ 'л'уде^и 'каут'/ «"йак вони 'думають'?/ "шо вони 'думають'?»/ т'роє д'і'ток// х'то з'найе "шо вони 'думають'// і мо'ло'да 'ж'інка/ а 'мати ўже ста'рен'ка/ на'ерно/ да од ме'не на п'йад' т'год во'на мо'лоч:а// ну то ни 'бачит'/ п'лохо 'бачит'// так о'то та'к'е// (пауза)// ба'гато тут ў нас у си^ел'і/ шо та'к'і/ га'р'ілку п'йут'/ дак ал'.../ алко'гол'іки з'вут'/ да хто ў го'род'і мак 'с'іє дак/ в'ири'вайут'/ укра'дають тої мак// і то ж у с'іл'рад'і 'кажут' шоб ни^е 'с'і'яли/ 'будут' штрахо'вати// а 'дехто/ 'с'і'є// то там у одні'йейі да/ приш'ли 'вир'і'зали/ чо'ло'в'ік у'мер о'це/ не.../ д'в'і ни'д'іл'і то'му на'зад// дак на 'похорон хо'ди'ди/ да за'м'ітиди на го'род'і тої мак// на д'руги// ни'ч приш'ли 'вир'і'зали// 'ж'інка кри'чала на ўсе се'до/ 'каже «ос'таўте ми'н'і хот' пос'йа'тит' 'мако'м»// дак во'ни на д'ругу ни'ч приш'ли да гет' у'се 'вир'і'зали/ (сміє'т'ся)// о'то та'к'і мак// о'ц'і 'ка'жут' нарко'мани// да ї по 'рад'і, у ж' п'е'ре'да'йут'/ нарко'мано'ў 'ц'іг' же ба'гато// йа 'кау то та'ка бо'л'ес' / у л'у'дини// і "шо з'робиш?/ у 'мене ї бра'ти бу'ди/ о'дин п'йани та'ки/ ни^е ўси'хаў/ і д'руг'і/ і/ у'же на с'в'іт'і ни'ма/ по'мерди//бу'до 'кажи^еш/ ну "зачим йо'го?/ т'реба ї ни^е т'реба йо'го 'пити// ну/ ни^е бес то'го/ йак п'разник йа'ки'ї да/ до 'каут'/ до при'д'еда// при'.../ о'це при'м'ерно ви при'ш'ли/ йа вас угос'тида/ а 'таг' же ш х'і'ба то 'д'е'до?// ну ў'с'ак'і/ з'найете/ ў'с'ак'і 'л'уди^е / ў'с'ак'ойі 'мис'л'і// і "шо ж з'роби'ш/ о'це та'к'е//

3. — 'Жива од'на 'баб'ка бу'ла/ дак та'ки^і ў нас бу'ди су'с'іди/ бан'д'уги/ шо л'у'дей об'кра'дали/ попуд'валинойу о'то/ про'копу'вали 'земл'у/ і там у ск'рин'ах/ ко'лис' же с'тари/ ск'рин'і бу'ди/ о'дежу скла'дають у ск'рин'ах// дак пуд'л'ізли і 'ви'брали/ і 'боч'ку/ 'бодн'а з'в'ец'а/ 'сала/ 'вит'а'гали попуд'валинойу/ к'ради// і

ц'у 'баб_ку пошпор'тали о'то ци'ганка 'гол_ка та'ка ви^елика/ дак
'т'ідо пошпор'тали// дак та 'баб_ка було при'ходит' до 'мене/ шоб
йа ўс'іда ночо'ват' хо'ди^ыла// то йа/ пи'тайус' 'бат'ка/ чи
розр'ішите?/ а 'бат'ко 'каже/ «і'ди/ но'чуї»// дак і при ми^ен'і
при'ходили// дак йа да'ваї кри'ч'ат'/ да^о во'ни іспугалис'а/ да
пот'ікали/ та і 'баб_ка 'тайа// і то'д'і то'пит' не^и було чим/ з'найте//
так і з 'л'ісу о'то 'лис'ц'а/ на'падає з 'осени/ у/ нахо'вайем у са'раї
'поўно/ а то'д'і бе^ирем чи там в'і'р'єйко'йу/ 'топимо ў 'хат'і/ да
во'рушим/ шоб во'но ж го'р'іло// а то йак не^и вору'шит'/ до во'но
так і ле^ижит'// да було то'д'і ж_т'рудно і дроў/ дак картоп'лин':ем
су'ши^ыли да то'пи^ыли// о// дак_було до 'баб_ки 'ц'ейі при'ход'ат'/
ну у нас 'кажут' стар'ц'і/ пон'і'маєте?/ ну 'нишчийе// чи во'но
'б'ідне та'к'е/ шо 'ходить' п'росит'/ шо_хто_дас'т'// ну/ при'шоў
'д'едушка о'дин до 'тейі 'баб_ки/ дак/ пи'тайец'а/ «'можна ў 'тебе
ба'бун'у переночо'ват'?»/ а 'баб_ка 'каже/ «а чом ни^е 'можна?//
но'чуїте»// ну і/ 'баб_ка да'ваї ва'рити ве'ч'ер'ат'// да над'вор'і/
з'вуц'а таган'к'і^и та'к'і^и/ да/ по'в'ісит' о'то ж на тих таган'ках/
та'к'е// ну так йак кост'рул'у чи_шо// 'вариц'а// а су'с'іц'киї
х'лопец 'б'ігаў/ да ту'ди 'жабу ў'к'і^инуў// і ше йа'ку 'жабу!//
(сміється)// по'с'іди ве'чер'ати/ і 'йа ж із 'ними ў'м'іс'т'і// 'баб_ка
і ми^ен'і ж 'миску на'сипала/ і 'д'іду то'му// і це ж 'баб_ка// і
'д'іду то'му по'палас'а 'жаба 'тайа// в'і^ин ста'рен'к'і^и ж/ да
'комл'аў_комл'аў/ дак ни^е ў'кусит'/ дак 'каже/ «ба'бун'у/ 'шо ти
та'к'е кр'іп'ке 'са::до ў'ки'нула/ у тої суп?»// а 'баба/ «да чо'го ж
во'но кр'іп'ке?/ 'нач'е ж і моло'дейе»// а д'ід 'каже/ «а хаї йа по'ложу
на 'лаўц'і/ а 'утром побачу/ 'шо ж то за 'са::до»// ко'ди тої д'ід_
побачиў/ дак_жаба зе'ле::на// а д'ід йі'йі/ ту// 'зуби/ йак у 'мене ж
у'же ни'ма зу'би::ў/ да 'йе госу'дарствени// дак йа 'ними ни 'можу//
ни 'можу/ пон'і'маєте/ 'дуже на р'воти ме'не бе'ре/ дак ли^еж'ат' у
стака'н'і// а йак_дес' миж 'л'уди^е їду/ то йа і на'д'іну 'тийі// дак син
ре'гоч'е/ 'кае/ «'мамо/ то'б'і ў'род'і дл'а кра'си 'тийі 'зуби
госу'дарствени»// (сміється)// д'ругий раз гомо'нит'/ «би^ери 'каже
сво'йі»/ 'йакос' в'і^ин нази'ваў// «кли'к'і^и 'каже// (сміється)// би^ери

ў рот сво'їі кли'к'і^и да і жуї хл'іб^а»/ (сміється)// ка'жу/ «ну_йіх
т'і^и кли'к'і^и»// а йак і'ду куда/ ну на 'похорон/ о'то де хтос' ум'ре/
дак пої'ду// чи до 'церкви// то на'д'іну 'тийі 'зуби// (сміється)// ну
'л'уди^е 'кажут'/ «йак у зу'бах/ дак доў.../ ти^і кра'с'і^и::ва та'ка»/ а
ка'жу/ красо'та ўже с'тарос'ц'у/ би'з:убо'му//о'то та'ко//

4. — Буў 'голод/ 'мерли 'дуже 'л'уде^и// лобо'ду та'ку зе^илену
ір'вали/ час'ник у 'л'іс'і р'вали/ о'то та'к'і^и 'дики^і час'ник//дак ота'ко
на ог'н'і на 'палочк'і^и приў'йане/ ну ў'род'і 'жаримо/ да йі'мо// да і
'бат'ко 'пу::хли 'дуже/ та'ко// і 'йа була 'пухла/ ну 'вижили/
ко'ри'ўка ў нас_ була/ до'й'дас'// дак то 'кажут' спа'сидниц'а/ о//
так йак кор'м'і^идниц'а 'мати// ну/ 'так ми прожи'ли/ ни'чого// а
'л'уде^и йез' 'дуже стра'дали// 'дуже// ну/ 'мерли/ п'р'амо 'мерли//
т'риц'ат' т'рет'і^и 'дуже т'а'жоли буў год// і те'пер же 'бачте
напоми'найут'//о'ц'і шо//'наше на'чал'ство//

5. З.: *'Н'імц'і у вас сто'йали ў се^ил'і?//*

— Сто'йали// 'в'ішали л'удеї / ну ў нас тут два чоло'в'іки^і
по'в'і... / ни'зашчо/ зага'дали 'йац'а соб'і'рат' по се^ил'у// так о'то
та'к'і^и ку'повани ве'лик'і^и кор'зини^і// по' кор'зин'і ве'р'хом
прине^ис'ли йа^еец' / і во'ни ўз'а'ли йіх і_там/ о'це ў нас ш'кола//
си^ічас ста'ра ш'кола/ ну ў нас тут ни^е 'учац'а/ у Си^ен'к'іўц'і да ў
Бо'риспол'і 'д'іти 'учац'а// а тут// дак там 'коло ш'коли йіх
по'в'ішали/ і ўс'іх л'удеї з'вали/ шоб ди'виліс'а//

З.: *А за шчо?//*

— Ну:/ 'буд'_то найш'ли ў йіх/ чи пісто'л'е::т_ 'дома/ чи хто/
хво'роба йо'го з'нае/ шос' найш'ли// хо'ди^ыли ж_ по 'хатах/ у'се
попе^ире^ик'і'дали/ де ў 'кого шо_ни_бу'ло// і шу'кали/ о'тут//бу'ло
'кажут' пол'і'цайі йа'ки^іс'/ а 'шо йа ни^е з'найу/ шо за пол'і'цайі//

З.: *Це л'удеї з 'вашого се^ила по'в'іс'ли?//*

— У'гу//

З.: *Стар'і/ моло'д'і?//*

— Дак ни 'наш'і 'л'уди^е 'в'ішали/ 'н'імц'і 'в'ішали//

З.: *Н'і/ л'удеї 'ваших же?//*

— Да/ 'наших_v же// о'то ти^ійейі 'ж'і^инки^і/ шо то 'Нас'ц'а Не^ишче^ирет/ по'в'ішали чоло'в'іка// 'нач'е Г'риша йо'го було зват'/ 'нач'е ў'род'і// йа забула/ "йак йо'го зват'// Заво'лока// а там о'ц'іх [...]/ по'в'ісили// 'д'іти пооста'валис'а// дак там од'на/ 'дуже бо'л'іе/ це ж була ў л'ікарн'і ў Ба'риспол'і/ а це приве^из'ли/ дак ни^е 'може ўже ўста'ват'// ота'ко до к'роват'і в'іроўку приўйа'заў/ дак_v би^ерец'а о'то шоб уст'ати// а то ли^ежит'/ ни'годна/ с'коро пом'ре// дак о'це ц'і^их по.../ ну/ по'в'ісили 'бат'ка/ ни'зашчо// дак/ од'на 'доч'ка так_v 'дуже кри'чала/ шо аж йі'йі спара^ел'ізо'вало глаз о'с'о/ од'но та'ке йак сл'ід глаз_v/ а д'руге п'лохо// ну во'на с'і^ичас жи'вайа та 'доч'ка//

З.: Йак 'в'ішали/ кри'чала?//

— У'гу// да ў^ис'і кри'чали// і само'л'оти тут ли^ета::ли/ на 'земл'у с'і'да::ли// а 'дейаки^і/ ну ота'к'і^и 'д'іти/ 'розуму ж ни'мае/ до б'і'ж'ат' шоб пока'та::ли во'ни// так йа/ ни з'найу чи// да ка'таліс'а!/ 'дейак'і^и// там оту'то само'л'оти стано'виліс'/ о'то л'ісок у нас та'ки^і не^иве^илички^і/ дак 'коло 'того 'л'ісу// ўс'і 'б'і::гли ту'ди// а йак 'н'емц'і тут_v були/ до ўс'і бо'йалис'а іс'хати 'виіти// бо^у во'ни хо'ди^или по 'хатах/ і/ 'наших л'удеї/ йа ж вам ка'жу/ 'йаїц'а соб'і'ради// насоб'і'раў кор'зину йа^ейец' при'н'іс/ а во'ни ше і по'в'ісили// за добро'ту// а 'л'уди ж да'вали/ шо ж/ хто шчо 'може//

6. — Йа ў Ги^ер'ман'ійі два_годи була// дак ко'роў до'йлі//

З.: Вас заб'ради?//

— Ну заб'і'ради ж/ ми ж с:во'йейі 'вол'і ни^е ішли//

З.: А хто?//

— Ну/ 'н'емц'і заб'і'ради ту'ди ў Ба'риспол'/ у клуб/ там клуб буў// у'с'іх_v зга'н'али// а 'дехто пли'гаў/ о'тож/ із на.../ із двохе'тажн'ого 'дома із 'в'ікон т'і'кади/ а по йіх стри^ел'а::ли/ 'н'емц'і// і ви^ели нас/ за/ до// те^ипер 'кажут' а'дикт'ричка/ а то'д'і ж було 'каем 'по::йїзд// до 'пойїзда// а ў тої 'пойїзд садо'види/ з'найете/ о'то шо те^ил'ат 'воз'ат'// і ту'ди о'то позачи'н'айут'// і у те// н'і^ич' і ден' 'темно// ну/ позак'ривуйут'/ позами'кайут' о'то// а хто за'хоче/ у: / на_д'вир// дак ви^ін із руш.../ о'то кара'б'і^ин на п'леч'ах/

'н'і^имец' ви¹водит' // ну/ шоб ни ўтек¹ла до¹дому чи_ 'йак// дак
 з¹найс¹те/ "соромно ж йак/ 'перед, чолов.../ ну/ 'перед муш¹чино¹у
 сто¹ят' / і це так'е ро¹бит' // і:/ о'то було ви^езут' / ви^езут' // до де
 прис¹танут' / у йа¹комус' се^ил'і// і ў 'Пол'шч'і прис.../ на/ ну во¹дили
 на сто¹ло::ву// у 'ба::н'у во¹ди^ы::ди// і 'би^ы::ди ў 'бан'і/ ри¹зо.../ о'то ж
 с'т'іс' 'н'айіс'а 'годи/ а во¹ни ж 'н'е¹мц'і ми¹ж 'нами 'ход'ат' / а:// ну
 'соромно// а ў йіх та¹ка ри¹зина о'то 'чорна та¹ка/ пл'отка
 чи_ 'йак_ воно// дак йак у¹дарит' √ да ў¹дарит' / дак аж, с'муга 'син'а
 та¹ка остане/ чо¹го закри¹вай_{іш}/ ну 'соромно/ дак гр'ішне 'т'іло
 ру¹кою за¹тудиш/ а вон б'іе// і було та¹ке/ о'це ми// 'женшч'и¹ни
 ок¹роми^е ку¹палис' / а муш¹ч'и¹ни ок¹роми^е// і ока¹залос' шо
 ми¹ж_ 'нами муш¹ч'и¹::на/ да ми да¹ваї кри¹ч'а::ти/ шо чо¹го ж
 миз_ 'нами муш¹ч'и¹на/ а во¹но 'же::ншч'и¹на// це 'може та¹ке
 'бути?// і 'каже та 'жи¹нка/ «'т'іше 'т'іше/ не 'боїтес'а// ни¹чого ни^е
 'буде»// ну/ погу¹кали ж 'н'е¹мц'а/ во¹ни пид_ 'рук'і заб¹рали і дес'
 пове^иди/ а ку¹ди/ ни з¹найу// дак го¹вор'ат' шо/ та л'уди^ына
 'м'іс'ац' 'женшч'и¹на/ а с'л'і^и дуйуч'и 'м'іс'ац' муш¹ч'и¹::на// а чи
 'може так'е 'бути/ чи ни 'може?/ ну так'е було// а то¹д'і^и при¹везли
 нас у/ це ж ў Н'і^имеч:ину/ і "там у сто¹лову во¹дили/ кор¹ми^ыди/ а по
 до¹роз'і 'тоже кор¹ми^ыди/ о'то ж де од:ихат' у¹же ста¹новет' / дак ў
 нас із¹дому кот'ол'к'і^и бу¹ди/ а нам да¹вали кру¹пу пе^ир¹лову/ дак √ з
 во¹дич'ко¹у/ да 'сол'ко¹у по¹солиш/ да да¹вали жир о'то/
 ко¹роўйачи¹ // шоб зас¹мажити// та о'то так'е пойі¹си/ да і 'ладно// а ў
 'н'е¹мц'о¹ў/ 'дейак'і^и ж заб¹рали у за¹во.../ на за¹водах ро¹би^ыди/ ну
 то ж' і платили грош'і^и нам/ так ц'ім шо на зо¹водах √ 'б'іл'ше/ а
 ц'ім/ шо у ха¹з'айіна/ 'ме::нше// ну н'і¹чого// ми по¹пали/ мо¹йа п.../
 тут √ же з 'нашого си^ела под¹руга// і йа// уд¹вох// дак во¹на та¹ка
 'тоўста/ а йа 'тоне^ин'ка// дак во¹ни 'н'е¹мц'і 'кажут' / шо во¹на
 здо¹рова/ гро::се/ 'Ол'га зват' // а йа ма¹лен'.../ кл'аїне/ ма¹лен'ка//
 ну ни¹чого// дак во¹ни наз звут' / шо ми 'сестри// а 'сестри дак
 по_ 'йіхн'ому швейн.../ с.../ ої! / 'сестри// це 'сало ш'ваїне/ сви¹н'а
 ш'ваїне// а на 'сонце 'каже 'зоне// а 'цукор "цукор 'каже// а йак о'це/
 д'і¹теї пи¹тайе¹мо/ шо/ о'це зват' / а "шо о'це?/ до во¹ни нам 'кажут' //
 ко¹рова 'к'уїо// а те^ил'а 'мил'кен// а до¹йіти 'тоже 'мил'кен// і о'це

би^Ытон нам да¹йе/ і в'ідро// і ти^І/ та^К і^И по^Л'а:: ви^Лдик і^И йі/ і у ка.../
са^Ра:: і до:: ўг' і^И до:: ўг' і^И/ і за^Г'а н' айімо при^У'йазуєм ти^І ко^Рови/ і
'дойімо// да^К од^Н'а ко^Рова бу^Л'а та^К'а::/ шо 'ма::сло б'йец':а йак
'дойімо/ обо^М'а ру^К'ами// так та^К'а г^Р'у::д^К'а 'масла/до ми 'виз' мем
да і по^Й'імо// да^К та под^Р'уга ста^Р'айе^Ц'а шоб/ ну/ 'через од^Н'у да і
'йіі по^П'аде// а йак ми^Е'н'і/ до ми^Н'і по^П'аде// да^К та под^Р'уга та^К'а::
бу^Л'а 'то::ўста^Й'а/ шо йа вам ска^З'ат' ни 'можу// а йа од'і'накова/ йа^К'а
бу^Л'а/ та^К'а і 'йе// ну во^Н'а 'замуж 'вишла// а ка^З'ала/ йак при^Й'іде^М
до^У'дому/ йак 'ти п'йдиш^К' 'замуж/ так ме^И'не ў д^Р'уж^К'и поз'веш/ а
йак 'йа/ да т.../ ме^Н'е/ ну/ во^Н'а ме^Н'е// ко^Л'и ж^К' при^Ш'лос'а/ а ме^Н'е
ни^Х'то ни пос'ватаў/ а йі'йі пос'ватали/ с Пере^Г'уд// дес' во^Н'а
ро^Б'и^Ыла ў 'К' і^И йев'і/ і там позна^К'омилас'а/ ну пере^Г'удоўс'к' і^И бу^У
же^И'н'іх/ ну ўже во^Н'и по^У'.../ 'поме^И'рли/ ни^Е'має// да^К во^Н'а
с'вал'бу ж гу^Л'айе/ а ў 'мене 'мачуха жи^В'а бу^Л'а/ да^К йа 'кау/
'ма::мо/ по^І'ду йа до по^Д'руж^К'и ж на с'ваїбу по^Д'иў^Л'ус'а// чи
поз'найе во^Н'а ме^Н'е?/ во^Н'а ж^К' ка^З'ала поз'ве/ а ни з'вала»// по^Ш'ла/
да^К во^Н'а і не^И' дивиц'а на 'мене// 'дума^Й'у/ о::н йа^К'а 'го::рда с'та::ла//
ну ни.../ а йа ж уд'і^Л'ас' 'дома в ук^Р'айінс'ку/ та^К'а 'в'ишита
со^Р'о::ч'ка/ то кар^С'е::ти/ р'ас'на спод^Н'и::ц'а/ так^К' з'вемо// да^К
хо^Д'и^Ыла хо^Д'и^Ыла/ а во^Н'а ме^Н'е 'нач'е і ни 'бачит'// йа і при^Й'шла
до^У'дому/ да і п'ла::чу// а 'мачуха 'кае/ «а 'чо ти п'лаче^И'ш?»// «да
ни^Е' поз'нала ка^У' под^Р'уга»/ два 'годи ў'м'іс'ц'і жи^Л'и/ і с'пали
ў'м'іс'ц'і/ в од^Н'ий 'комнат'і// то д^Р'угий раз во^Н'а 'кае/ «і'ди/ уд'во^Г
'будемо в од^Н'ий к'роват'і»// до йа с'лухайу/ да й і'ду// а во^Н'а та^К'а
тоўс'та/ йак по^В'ерниц'а/ та і при^Д'ушит' ме^Н'е у к'роват'і/
(смієтьс^Я)// «до^А йа ни 'хочу ка^Ж'у/ йа 'буду са^М'а/ а ти са^М'а»// а
'пос'т'іл' нам ха^Р'о::шу да^В'али/ пи^Е'рина п'і'д/ ну/ 'пос^Л'ата
пи^Е'рина на кро^В'ат'і/ і пи^Е'рино^У'йу ўкри^В'алис'а та^К'ойу// ну/
хара^Ш'о// і/ об'і'жат' шоб нас/ ни об'і'жа::ли/ ко^У'р'мили/ шоб^К
ска^З'ат'/ те шо са^М'и 'йіли/ те і нас// ну а моло^К'а бу^Л'о нам
пи^Е'ри'гон да^Й'ут'/ о'то шо з'а'вода// а і^И'з 'нами ше ро^Б'и^Ыли
йугос^Л'аўц'і/ та^К' і^И два мужи^К' і^И// да^К йім ок^Р'оми^Е' йісти да^В'али/
і 'тоже/ і 'нам ок^Р'оми^Е// а 'каша/ о'то пир^Л'ова кру^П'а та^К'а
к^Р'упнайа/ ми буд.../ бу^Л'о 'мати 'каже ку^Т'і на^В'аримо/ ну до йак

о'то ж, кут'а на Рож'і'ство/ до кут'у 'варимо// дак нава'риди во'ни
'тейі 'каши' / да ў холо'д'і'днику/ і 'шого 'черви заве'д'ис' / та'к'і'
ви'дик'і'йі/ гроба'к'і'// то ми по'дивимос'а да і ни 'хочимо/
от'совуєм ту 'миску/ бо п'лавайут' та'к'і' с хвос'тами// йак о'то ў
туал'ет'і/ 'може ви ко'ди 'бачили/ та'к'і' 'черви 'чорні'/
ш 'чорними голо'вами// то ми ни 'хо.../ дак ш'ваіне!/ 'рус'іше
'каже ш'ваіне/ ни 'хоче 'йісти знач.../ дак 'рус'іше ш'ваіне ни 'хоче
'есен// то ми од'на на 'д'ну по'дивимос' / та і 'ладно// ну і 'тийі ж
йугос'лаўц'і 'тоже так/ ни 'хочут'// дак з'найете 'каже/ гр'іг// к'р'іг
це во'на// шо к'р'іг/ дак йіж, шо 'йе// дак кр'іг 'то 'кр'іг/ так
во'ни ж ни йі'д'ат' о'ти'йе 'черви// а "нам да'йут'// і моло'ко во'ни
со'б'і к'і'п'йат'ат'// ну і нам к'і'п'йат'ат' / ну пере'гон/ пос'л'ід у'же
тої шо/ од 'того/ од за'воду при'воз'ат' би'тонами до'дому/ і
ти 'л'ата напо'вайе'мо/ то ж йак на об'ід/ і 'утром// та'к'і' ко'рита/
'в'ідрами 'носим/ нали'вайі'мо// дак ни з'нали ж йак/ напо'йіли
ти 'ти 'л'ата/ дак об'по'йіли/ шо і живо'та наг'нали// дак во'ни
нам ц'і 'н'е'мц'і за'гадуйут' / би 'ри за хвос'та/ і га'н'а.../ го'нис'а/
го'нис'а с 'к'іки 'хочи'ш за 'ними шоб/ ну во'но протр'ас'лос'а/
шоб ни було йо'му по'носу то'го// до ми 'гонимс'а 'гонимс'а/ і
позади'хайі'мос' / у'же і 'б'ігат' ни 'по'дужайі'мо// а во'ни ж
ні'чого ни 'л'ічац'а// ота'к'е було 'горе// а то'д'і/ раз, пош'ла по
д'рова ўпе'ред, пове'да 'буд' 'то/ а ха'з'айін по'шоў по ко'рову// а
там во'рота ота'ко/ з'найе'те/ на пружин'і// да йак с'тукне 'ц'ого
'н'і'мц'а/ во'рота// а ц'а ж мо'йа 'подруга ни з'нала/ шо там н'і'.../
цеї же ха'з'айін// да ти 'во'рота с'тукнули йо'го ў 'лоба/ да і на'били
та'ку ро'гул'ку/ син'а'ка// так ви::н кри'чи::т' / ўйуда! ўйуда!/ ка'у!
ка'у!// о'то 'дуже кри'чит' на ўсеї/ ми пол'а'калис' да 'думаім/ о'це
по'в'іс'ат' у'же нас// ну ні'чого/ о'це з утра та'ке було/ а пош'ли
с'н'ідат' / у'же ж 'кончили ко'роў до'йт' / ко.../ пош'ли на 'пашу//
дак вин 'каже/ ге'... 'руси'ше 'йуди/ хот'іли шоб ка'пут з'нач'ит' /
майн 'фрау/ ну 'ж'і'нка/ дак майн 'фрау ка'пут// ну ні'чого/
прої'шоў 'номе'р так// а то'д'і ше по'йіхала во'на ў 'город/ а ў йіх
'садо/ пар.../ 'паром во'ни 'пар'ат'// ми було с'малим же
со'домо'йу/ чи о'то ж та'ка/ ну і с'малиц'а/ йак ка'бан// дак/ ви'н

'каже// з'б'ірають о'це ц'у ш'куру/ і 'воз'ат' // м.../ в ап'т'еку/ дес'в би^ерут' поро'шок та'к і^и ў'в'ід'і^и 'сода// ну по'їхала та/ мото'ц'ікл'ом ха'з'айка/ 'н'і^имка/ по тиї поро'шок/ і ц'її под'руз'і 'каже/ "на ниж і ку'л'очок щоб роз'р'ізат' / дак/ ланксом'данксом/ пома'лен'ку// 'данксом// а во'на 'йакос' ўз'а.../ да йак 'чи'кне 'туйу но'жем/ а во'но йак "пухне/ да йі'ї ў гла'за// і::/ во'на йак'в закри'ч'и::т' / ка'пу::т! ка'пут! / і а'у! а'у! кри'чит' / і ми 'тоже пол'а'каліс' // о'це 'думаю ўже 'тоже по'в'іс'ат' // ко'ди во'на на мото'цик 'с'іла/ і по'їхала/ йі'ї про'мили там чи'шо/ і ни'чого ни бу'до// а 'думали шо по'в'іс'ат' // і об'ше 'думали/ шо до'дому ни^е 'верни^емос'а// о'там/ а'бо пото'п'л'айут' / а'бо х'то'знає "шо 'буде/ ни^е 'думали шо ми ўже 'вернимос'в до'дому// а ше і ви^ер'нулис'в до'дому/ та і це і жи'вем те'пер// то ж' кол'госп'в бу'ў/ а то'д'і пири'ш'ло на со'ў'хо::з/ [...] / ро'би'ли// і о'це ж/ 'п'енц'ію по'лу'чайе'м// по'лу'чайу йа сто/ сто д'вац'ат' о'дин// ну/ г'ривен' // ти^епер же г'ри'ўн'і/ то ко'ліс'в бу'до руб'л'і// 'наши' ж/ со'в'ец'к'і'ї// а те'пер ни з'найім/ ше о'то ж/ в'і'думуйут' у'с'ак'і' //

7. 3.: Роска'ж'іт' / де ви бу'ли//

— У нас 'город тої зва'єс'а 'В'і'стер/ ха'з'айіна з...//

З.: "Йак з'ва'єс'а?//

— 'В'і'л'стер// а ха'з'айін 'В'і'л'і Гол'ц// а:// 'В'і'л'і це з'вати йо'го/ а Гол'ц це хва'м'і'л'і'я// ну о'тож// виру'чали нас А'мерика// виз'ли ма'шинами// 'дехто// да ма'шинами ж виз'ли// і цеї ха'з'айін нам/ на до'рогу 'мазанк'і' 'маза'ў/ о'то х'руштук'в з'в'ец'а ж' // дак то с'мал'цем/ то ва'рен'ами// і 'сала ку'сочок на до'рогу да'ва'ў/ да с'і'тра бу'ти'д'ку ч'и' во'ди газ'і'ро'ваної// про'ва'жали// і амири'канц'і пере.../ ну/ пере'возили нас// 'дейак'і 'наш'і' бу'ди ва'г'і'тні / тут' 'дома ро'дили ти'х' д'і'теї// ну йім за 'ти'ї' д'іти/ 'тоже ж' п'лат'ат' / Ге'р'ман'і'я 'тайа ж' пла'тила// і "там ро'дилис' // і там і по'л'а::ки' бу'ди/ ну ў'с'ак'і' / з у'с'ого с'в'іта 'л'уди^е // а так// йа з'найу?//

З.: А н'і'х'то не' зали'ша'єс'а там із 'ваших?//

— Н'і/ни^е хот'іли//ўс'і до'дому хот'іли//до'дому//а йо'це йа
'чула/шо йіздили туди//дак во'ни йіх 'кажут' угаш'ча:йут' там
'дуже при'ємно/ц'і ж 'н'емц'і//і те'пер же 'н'е'мц'і/тут у нас йіх
'кажут' 'поўно//о'це ж миї си'нок на военгород^'ку ро'би^ыў//дак
'каже там о'це ўсе заку'пи^ыли 'н'е'мц'і/там о'ти^і/дар'к'і^и::/шо там
с'іт'ро да ўс'ачину прода'йут'//ну а те'пер/і спрода'ли/а йіх/
ро'бочи^іх о'це види.../ну 'вигнали/йак ска'зат'//і о'це ж і си'нок
ми^і/ше деўйад'—год т'реба ж до 'п'енц'ійі дороб'л'ат'/і де—'хоч'/
йак—'хоч'//

8. З.: У вас образи на 'н'імец'іў не^и ли'шило'с'а?//

— Ни^ечо'го ў'род'і//йа про'сила хвотог'раф'і^ийу 'того ж^
ха'з'айіна/дак ни да'ли^ы//а чо'го/ни з'найу//а нас там 'тоже
хвотог'раф'іруваў/дак у 'мене була 'карточка/о'так^ до поло'вини/
ну а под'ругу дак' і ве.../на вес'—з'р'ост//а було нам п'лат'ат'
д'вац'ат' г'риўн'о'ў/у/у 'м'іс'ац'/там пла'ти^ыли//а ку'пи^ыти за йіх
ни 'мо'жна ни'чо'го/к'роми^е во'ди а'бо с'іт'ра//а так^ 'даже і 'ниток
ни^е 'можна ку'пи^ыт'/шоб за'шити шо//це сп...спид'ничка
пор'валас'/да т'реба за'шити/дак нима—'чим//дак було тра'войу
заши'вайім/пон'і'маєте//бо ж^ 'сов'існо ж у'же 'т'ідо г'р'ішне
'бачити//ота'ка// (пауза)//йак ро'с:ердиц'а то ж 'н'імец'/да і 'каже
'рус'і^ише ш'ваіне//'рус'і^ише ш'ваіне/а ми моўчи'мо//а було
ци'бул'і 'хочиц'а/у'же ж 'л'ітом зе'леної//дак 'каже ни^е йіж/бо
жи'ви^іт 'начит'/ка'пут 'каже 'буде//а ми 'каже^им/н'і/ни^е ка'пут//а
ў йіх там о'то р'іч'ки та'к'і^и//та'к'і^и пол'а шо ко'рови па'суц':а/то
'р'іч'ка та'ка іде/ну так йак ка'нава ска'зат'//а там ўйу'ни та'ки
здо'ро::ви!/ўйу'ни/ви з'наєте 'риба ўйу'ни?//до ми на'ловимо с
под'ругої/да 'хочем іж:арит'/дак во'ни нам ни да'йут'/'каже ка'пут/
ум'реш з'начит'/а ми 'каже^им/дур'ни::!/то ж^ ха'роша 'ри::ба!/а і
зва'рити ха'роша/і 'ж:арити 'тоже ха'роша/а во'ни ни розр'ішали//а
ї та::м тих ўйу'ни::ў!//ої ба'гато/ру'ками^ы до'вили//та та'ки^і ж о'то
ве^илики^і да та'к'і^и тоўс'ти^и/ік'ри: ў йіх^ ба'гато//дак н.../ни^е
да'вали//а ци'бул'у дак/не^и 'нада 'каже 'йісти ци'бул'у/шо 'ви^іде
ка'пут//

Село Іванків

Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Іва́нков*. Центр сільської ради. Розташоване на автотрасі Київ-Харків за 8 км на схід від Борисполя. Назва села, за переказами, походить від імені першого поселенця – Івана Ламаша. Перша згадка про Іванків належить до 1508 року. Поблизу села досліджено городище часів Київської Русі. За описом Київського намісництва 1781 р. “въ селѣ Иванковѣ сотни Борисполской: духовенства – 2, церковниковъ – 4, хать козаковъ выборныхъ – 69, хать козаковъ подпомощниковъ – 32, хать посполитыхъ владѣльческихъ, разночинческихъ и козачихъ подсуѣдковъ – 137, итого хать – 238”. За Книгою Київського намісництва 1787 р. “въ с. Иванково Остерского уезда 1003 души – разного званія казенные люди, казаки и владельца – хоружого полкового Максима Афендика”. У 1859 році в Іванкові було 288 дворів і 1720 мешканців (казенні селяни і козаки), діяло дві церкви: Преображенська та Онуфріївська. 1861 року на громадському сході селяни ухвалили відкрити церковно-парафіяльну школу і зобов’язалися утримувати її своїм коштом. У 1913 році в Іванкові 3457 мешканців, дві церкви, школа, промислові і торгівельні підприємства: дві олійниці, вовнодерка, круподерка, парова молотарка, п’ять кузень, 38 млинів-вітряків. За переписом 1926 року в Іванкові разом з хуторами Лебединщина та Підгайне 4029 мешканців. Під час Голодомору 1932-33 років за неповними даними в селі померло 406 осіб. За час німецької окупації 1941-1943 років закатовано 23, відправлено в Німеччину 83 мешканці села. 1961 року в селі створено птахофабрику. У 1970 році 3470 мешканців. У 1997 році 1313 дворів та понад 3 тисячі мешканців; середня школа, будинок культури, бібліотека, музей історії села, лікарня. В Іванкові народився В.С.Швець, автор 11 поетичних збірок і роману “Тайнопис”. Говірка села Іванків представлена у виданнях: *Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край.* – Спб., 1877. – Т. VII. – С. 592-594; *Брахнов В.М.* Характерні риси говірок трьох населених пунктів на Бориспільщині Київської області // *Діалектолог. бюлетень*, вип. III. – К., 1951. – С. 18-34; *Атлас української мови* (т.1, н.п. №332).

Інформант: Нестеренко Оксана Мусіївна, 1908 р.н., неписьменна (тексти 1-12, записано 2002 р.).

1. – А ў 'мене ж д'ітеї т'роїе було/ а голо'доўка// а о'це 'тути^ечка/ о'це де те/ по^у'жарн'а/ дак ко'дис' 'тути^ечка жиў та_к.../ чо'ло'в'ік' і 'жинка// у::// і о'то во'ни 'тути^ечка жи'вут'/ а 'н'імц'і 'дал'ши^і жи'вут'// дак 'тайа 'жинка/ у 'н'імц'ах/ 'йісти ва'рида 'н'імц'ам// дак во'на о'це на'варит'/ то'д'і с'уди_ту'ди/ да кост'рул'ку захо'вайе// 'н'імц'і попо'йди/ пол'а'гади спат'/ а во'на за кост'рул'ку б'і'гом/ б'і'жит' да б'і'жит'/ «ої!/ ої 'т'от'у 'т'от'у 'т'от'у/ ої 'на'те виси'паїте/ виси'паїте»// дак йа 'висипл'у/ дак 'мисочок у дв'і// дак о'то і

д'іт'ам/ на ден'/ і ме^н'і// дак ко^{ли} це бу^{ло}!// а споми^{най}у//

2. З.: Ба^{гато} н'і^{мц}'і^ў бу^{ло} ў се^л'і?//

– Ба^{гац}'ко//

З.: А шчо во^{ни} ро^{били}?//

– Ни^{чого} та^{кого} ни^е ро^{били}/ а// о^{то} си^д'ат' та/ гу^л'айут'// та^{кого} ни^{чого} ни ро^{били}//

З.: Ш^{коди} ба^{гато} ро^{били}?//

– Ба^{гац}'ко// йак^де/ о^{це}/ там де шчи^д'ат'// 'визвут'/ шчо^з' з^{робл}'ат'// ну ж і 'н'і^{мц}'і ўс'ак'і бу^{ди}/ і 'н'і^{мц}'і бу^{ди} у^{ред}'ни// йе та^к'і шо ни^{шо}// о^{дин} та^к'і 'н'і^{ми}^ец'/ 'са^{ми} с^{тар}'ши/ дак ме^{не} зва^ў/ «'т'от'а 'т'от'а»/ а йа ка^{жу}/ «ви ж^д по^н'і^{мец}'ко^{му}/ а 'каже^нте 'т'от'а»// «йа 'кае і на^дте і на^дте»// дак о^{то} во^{ни} тут си^д'іли//

З.: Не ўби^{вали} тут н'і^{кого}?//

– Н'і//

3. – Та та^{ке}// жи^{ли}/ так йак йа о^{це} 'йа жи^{ву} с'і^{час}/ са^{ма}// ої// то так т^{руд}'но// син же оно^дтам жи^еве/ ну у кон^ц'і го^{рода}// це 'у^{лиц}'а/ жи^еве// о^{то} на^{варит}' ми^н'і/ при^{ни}^есе/ там чи^дборш^{чу} чи^дсупу чи^дкар^{топл}'і/ і о^{то} так^д жи^{ву}// у::// 'дуже т^{руд}'но жит'/ ої// мо^л'ус'а мо^л'ус'а 'Богу/ і ўно^ч'і мо^л'ус'а/ і ўден' мо^л'ус'а/ шоб у^{мерти}// а Бог ни^е да^{йе} с^{мерти}//

4. – Ў ко^д'госп'і ро^{би}да/ ко^{си}да ко^{сой}у// п'ят'^дгод ко^{сой}у ко^{си}да// а то^д'і о^{це} 'кошу/ до о^{це} пол'а^{га}йут' од:и^{хат}'^д же/ 'тийи^д'// і/ і благо^д'ір же коло^днас// йак о^{це}/ 'дивис'а/ дак спит'// б'і^жим да нам^{нем} нам^{нем} нам^{нем} па^ш'і^н/ та^к'і^н ку^л'очок і 'йе// у^{вечер}'і п^{ри}'їдеш/ на 'жорна/ із^{меди}ш/ і на^{пе}'чемо^д// о^{так} жи^{ли}// а те^нпер/ те^нпер мо^{лод}'еж жи^еве 'дуже 'добре// ої//

З.: А шчо вам да^{вали} на т^{руд}'о^д'н'і?//

– Хто с'к'іко за^{робит}'/ хто за^{робит}' м'ішк'іў^два/ або^дтри// а хто 'тик'і к^дума^чок// хто с'к'іко 'робит'// йак 'робит' 'добре/ дак 'добре і п^{лат}'ат'// о// так йак те^нпер о^{це} 'йа// доч'ка ос'^д го^{рода} по^{ло}'вину за^{йн}'а^{да}/ а ў Ба^{ри}шпол'і жи^еве// по^{ло}'вину син/ за^{йн}'а^ў// і то так йа і жи^{ву}//

З.: Це два м'іш'ки да'вали за р'ік?//

– Два м'іш'к'і?// да_н'і/ там й'акос' / ни з'найу/ у'же ї за'буда/
й'ак//д'вич'і да'вали//і о'це ж так са'ма со'б'і о'це ї прожи'вайу//це ж
син на'варит_ 'дома у'се/ прине'се ми'н'і/ «о'це 'нате 'йіж_те/ на
'ц'ілій ден'»// і ска'жи і::/ хаї/ і во'ни не^н й'ід'ат'// а та^епер/ син
'гарно/ а ни'в'істка//ви і то'рик ге бу'ди?//

З.: Н'і//

– Ну дак_ д'руг'і бу'ди//бу'ди д'руг'і/ а й'а 'думала шо "ви//

З.: А про шчо во'ни вас пи'тали?//

– А так 'само і пи'тали// во'ни шо пи'тайут' / до й'а роска'жу/
до і ўсе//

5. З.: А ви л'он/ ко'нопл'і 'с'ійали?//

– Га?//й'а?/ н'і/ не с'і.../ 'с'ійала!//а то'д'і кол'госп й'ак по'шоў/
дак 'земл'у заб'рали// дак хо'дили ото_так/ хо'дили ў кол'госп/
ро'бит'_ 'д'іло// на трудод'н'і/ с'к'іко трудод'н'іў за'робиш/ а то'д'і
там й'а'ке к'іло да'йут' //

З.: А шчо 'дал'і 'робл'ат' з 'л'оном/ ко'нопл'ами?//

– А/ да... 'дал'і то'д'і зача'ди са'ми со'б'і/ ро'бит'//ої//прожи'ла
"так шо// а чоло'в'ік й'ак п'і^ншоў на во'їну/ н'імец'ка а...//це.../
і'шов із 'дому// попрош'чаўс'а/ зл'із на_стид/ і'кони по...
поц'ідув'аў/ по... попрош'чаўс'а з д'іт'ми//і й'а прови'ла аж/ ото/
де 'озе^нро//й'ого ту'ди прове'ла/ вин 'каже/ «ну вер'таїс'а//а ў 'мене
т'ройе д'ітеї//й'а 'може 'доўго не^н 'буду»//ко'ди й'ак по'шоў/ дак й'а
'бил'ше і ни^е 'бачила//ко'ди товари'ш'і^н при... приш'ди/ до і
'кажут'/ у'же ни^е с'коро//'кажут'/ «ваш чоло'в'ік/ був у роз'в'ец'і://
дак й'ак по'шов у роз'в'ец'ку/ попрош'чаўс'а і 'каже по'шоў//і й'ак
по'шоў да^ок ми й'ого 'бил'ше ни^е 'бачили// "де вин 'д'іўс'а?/ ку'ди
вин?//й'ого/ й'ого ў'били 'каже 'н'імц'і»//ої/ ої/ 'горе да^о і 'год'і//

З.: А хо'рошиї буў чоло'в'ік у вас?//

– Ої/ чоло'в'ік був у 'мене/ 'ридна 'мати ни^е так/ так
й'ак_ "вин буў//вин бу'ло ме'не і жал'іе/ і о'це де_шо_доста'не/
сам ни^е з'д'іс'т'/ ми'н'і ни^есе//і 'тик'і й'а пожи'ла шо оди'нац'ат'_
год//пожи'ла оди'нац'ат'/ і й'ак' і'шоў на во'їну ото/ дак одно'му
бу'ло/ пи'ўго'да//дру'гому два 'годи//т'рет'ому п'яд'_ 'год//ої//да//

З.: А йак ви з ним познайоми^ели^с'а?/ в'ін і'ванк'іус'киї чи н'і?//

— Вин і^иванкоус'к'ії/ дак вин ме'не пос'ватаў/ і заб'раў// а у... у то'го у'же с'векра/ шо ме'не заб'раў/ дак, було 'деўйад' душ// і так 'кодо 'озе^ира во'ни жи'ли// ко'ди во'ни ме'не/ йак пос'ватали/ до заб'рали// ко'ди миї теї/ чоло'в'ік/ поди'виўс' поди'виўс'/ 'каже «е'ге::/ ни'чого ни^е 'буде»// да то'д'і заб'рали ме'не/ да о'це с'уди пе^ире^иве^иди/ да пос'тавили ха.../ та'ку 'хатку/ ни 'хатку/ а та'ке// і о'це йа жи'ла ў тиї ха.../ 'хатц'і// 'будочку та'ку// а то'д'і ўже зачали/ 'д'іти пидрос'тат'/ да сим^и... 'тайа/ род'н'а/ зоїш'лис' да о'це 'ц'уйу 'хату зро'били// а та була та'ка// ої//

З.: А йак о'ц'у 'хату ро'били?//

— Йак?// а йак/ зро'били маїстр'і// маїстр'і ро'били і/ а маїстр'і да у'с'і 'ридні^і/ ўс'і 'родич'і// дак о'то к'рийут'/ і то ї 'викна поро'били/ по д'воє/ поўстаўл'али// 'кажут' «са'ма 'буди^еш жит'/ дак/ хаї// то о'то так' і си'ди»//

З.: То це ви 'хату 'н'іс'л'а в'їїни буду'вали?//

— У'гу//

З.: У'же чоло'в'іка не^и було ў ц'ї 'хат'і?//

— Ни було//

6. — Йа ўже позабу'вала ўсе на с'в'іт'і// ко'дис' у'се на с'в'іт'і з'нала// було у'ден' 'робиш/ а ў'вече^ир'і за к'лума'к/ і аж у 'поле/ п'риїди^еш/ шоб ук'расти// у// дак ми о'то/ м.../ там ма'шина/ те^и/ мо'лотит'// до ми к'лума'к'і^и по... похо'вайімо/ а то'д'і ўже 'вечор/ у'с'і порос'ход'ац'а// до'дому п'риїди^еш/ д'ітеї пого'дуйіш/ то'д'і за м'ішок/ і/ за тої к'лума'к/ і'деш// а то'д'і по'ка роз'видн'ійіц'а/ дак 'поїди^еш да на 'жорна/ із'мели^еш/ і напи'чеш/ 'д'іт'ам// о'так про'жит'// а те^ипер/ те^ипер мо'лод'еж жи'ве/ 'добре//

З.: А 'йакос' ра'н'іше ло'вили?/ не^и са'дили ў т'ур'му за це?// було та'ке?//

— Було// було// було раз/ мо'лотарка оту'то у.../ 'в'їяли да в.../ 'тейе// і йа ук'рала к'лума'чок/ а то'д'і 'думаю/ т'реба ж...// да захо'вала у 'тейе/ у го'род// а д'руга 'жинка там/ п'рот'і/ да на'в'ідала шо йа з'начит' пох.../ м'іш.../ тої/ к'лума'к захо'вала// да пошла да ї/ зайа'вила// зайа'вила ко'ди ми 'л'іц'і'яа їде/ ме'не а'ре^ишту'вали/ і заб'рали/ і поса'дили// і поса'дили/ а дитини/ дитин'і було

Тик'і год^а// дак із дитино^ю посадили// а с^веку^р у Дн'іпропи^е тро^ус'ко^{му} жи^у/ да при^йіха^у// да пи^тає су^с'ід/ «а де/ тейе/ Ок^сана?»// ка^жут' / «за... за^чини^ена»/ о^так і о^так// ко^ли вин іде до.../ до т'ур^ми// до ў д^вер'і^и йаг гни^ну^у/ ви^би^у д^вер'і// «а^ну ви^ход'»// йа ви^йшла// дак і ми^л'іц'і^яа сиди... сто^йіт'/ тик'і диви^ц'а/ а ни^чого ни ка^же// ка^же «ви д^обре з^найіте/ шо во^на із д'іт'ми// ка^же од^но уз'а^да/ а д^во^йе д^ома го^лодни сид'ат'»// і так о^то йа і про^жи^да// про^жи^да/ та^епер о^ста^дас'а са^ма// доч^ка од^на у Йі^ванков'і жи^еве та^ми^ечка/ а д^руга ў Ба^ришпол'і/ а син о^то у кон^ц'і го^рода//

З.: А це де вас посадили/ в Іванков'і?//

— У Йі^ванков'і//

З.: А хто/ свої м'і^л'іц'і о^нери?//

— Сво^йі// бу^ди ст^ико мил'іц'і^йі р^анше тейі// а те^апер йа ни з^найу/ чи во^на йе/ чи ни^ема// у Йі^ванков'і// ої//

7. — Хо^диди/ і с^п'іва^да йа у ц^еркву// йа ў ц^еркв'і бу^ло/ ни^д'іл'а/ ни^коди ни^е ми^ну/ а іду до ц^еркви// а та^епер/ рад^би по^йти до ц^еркви/ дак//...// пи^чут' п^роскурк'і/ та^ми^ечка с^в'ічк'і прода^йе/ і п^роскурк'і прода^йе// у// а бат'ушка п^равит' і си^час// о^це бат'ушка ос'іс'о^о жи^еве/ п^рот'і мене дво^ра// йа йак забол'іда бу^ла з^дорово/ дак приви^еди ме^не/ за^причас^тили/ і д^умали шо йа ум^ру// ко^ли два го^ди ос' жи^ву і ни ўм'і^райу// ої//

З.: А йак за^причас^тили?//

— Ну йак// поспов'іда^у бат'ушка/ а то^д'і чаша та^ка ниви^дика/ ту^ди во^дички да ме^ду кап^не/ да п^роскурку по... у те/ пок^ришит'// да ото^тим// ої//

З.: А що в'ін пи^тає?//

— Пи^тає/ чим гр'ішна// шо про^гр'ішила// шо ро^била д'ілом// може де ў ко^го ўк^рада// може шо та^ке// ну от/ і призна^йешс'а// у л'у^дини к^расти ни^е к^ради/ а ў кол^госп'і ден' р^обиш/ до у пазуху й ук^радеш// до вин бу^ло ка^же/ то// то ви шо ро^били/ да там уз'а^ди/ то ни м.../ ни^шчот// і так ото^то про^жи^ди//

8. — Бачте/ у во^утар х^одит' і муж^чина/ а жен^шчину не^н пус^к'айут'// а чо^го жен^шчини не^н пус^к'айут'/ ну/ жен^шчина// а

муж[^]чину//бат'ушка ж п'равит' / а 'женщина н'і//с'п'івайут' //

З.: *А йакш[^]чо там т'реба попри^еби^ерати?//*

– Приби^ірайе муж[^]чина/ приби^ірайе ў 'воўтар'і// а 'так'ечка ск'р'із' / дак йе 'тами^ечка та'к'і/ 'женщини/ шо при... уб'ірайут' // поўб'ірайут' / повими'вайут' // йа ўже два 'годи/ йаг буда ў 'церкв'і// ни'куди ни хо.../ ни хо'жу ўже// у::// та'ка/ ота'ка ўже ўс'а/ жиз'н' мо'йа//

9. З.: *Ми 'чули/ шчо у вас Г'вана 'Купала 'дуже 'гарно с'в'ат'куйут' //*

– Йак ко'ди//

З.: *Ра'н'іше с'в'атку'вали?//*

– Ага//

З.: *А йак?//*

– Йак// до 'озера хо'дили/ отуди_о// стано'види та'кого/ Г'вана/ шо 'метриў 'дес'ат' / і о'то// х'іба ко'лис' "так будо?// о'це де ми жи'ди/ дак отут_о/ о'це йак п'разник/ або не^ид'іл'а/ да с'к'іко л'удеі 'зоідец'а// чо'лов'ік'іў с'тико/ да ў карт гу'л'айут' / а жо'н'к'і си'д'ат' 'тоже да/ с'п'івайут' // а те^ипер/ те^ипер те^ипер мо'лоди ни/ ни 'л'убл'ат' ста'рих// ни 'л'убл'ат' ста'рих//

З.: *Ви 'каже^и те Г'вана с'таўл'ат' // а з[^] 'чого йо'го 'робл'ат' ?//*

– Ну це Г'ван/ пост'аўл'ат' / а то'д'і с'п'івайут' // 'ход'ат' круж[^]ка 'його/ позаб'ірайут' і 'ту/ і/ і теї// споми'найут' // шо Г'вана Покупал'ного// це і 'заўтра 'празник//

З.: *А йа'киї ?//*

– Ої/ йа за'буда ўже// і не ска'жу/ йіі_о 'Богу// ми^ен'і ска'зали шо/ 'заўтра п'разник//

З.: *А шчо 'пот'ім з Г'ваном ро'били?//*

– Г'з Г'ваном?// то_о 'шо/ ку'пади а то'д'і у 'тейе/ по'вал'ат' / да то'д'і заби^ерут' / да аж ни^есут' до кла.../ до 'того/ до 'озе^ира//да то'д'і пус'кайут' по/ у 'воду// і// ко'лис' х'іба так/ жи'ди йак те^апер//

З.: *А не^и пус'кали д'іўчата в'ін'ки в 'озе^иро?//*

– Пус'кади// і йа пус'кала// будо// та'к'і в'іночк'і/ ма'лен'к'і// а то'д'і 'пустит' / і р'ад д'іўчат сто'йіт' / і 'кажна пус'кайе/ і с'п'івайут' //

З.: *А шчо с'п'івали?//*

– Та там таке// *пди'ви пди'ви/ 'чоўнику// пди'ви пди'ви//* ну таме^нчка у'с'ак'і/ йа ўже позабу'вала// у'же// у'се знада/ а та^епер//

10. З.: *А на Х'решче^н:а не^н рубали хре^ста на л'о'ду?//*

– Рубали// це на 'озеро/ 'виїдут' і/ хрест та'к'іі/ заўбил'ш'к'і/ і йак// о'це так йак поло'вина 'хати// постаўл'ат'/ о/ 'тейі// і у... у'р'ад'ат'// а то'д'і 'п'еўча 'ходит' круж'ка то'го/ да с'п'івайут'// у// ко'лис' ни^е так було/ йак та^епер// а та^епер//

З.: *Це ж т'реба/ шчоб л'ід тоўс'тій буў?//*

– А'йагже//

З.: *Було так/ шчо про'вал'увалис'а?//*

– Бу'до//

З.: *А не^н купалис'а на Х'решче^н:а?/ на Во'дохре^нше?//*

– Ку'палис'// х'лопц'і//бу'до//тут таке Во'дохри^еше/ мо'роз// до о'це ўс'і 'чисто/ у'се се^ндо ж іс'ходиц':а// о'це ж 'церква тут сто'йала/ іс'ход'ац':а/ 'диўл'ац'а де вин 'ходит'/ да пур'не// а/ а мо'роз же/ і позаме^нр'за круж'ка//а вин ту'ди//ус'і 'чисто п'лачут'/ кри'ч'ат'//ви'т'агуйут' да/ йо'го/ трут'//да о'д'агнут' да і//і/ і жи^еве// а та^епер//ої//

11. З.: *Не^н з'нае'те/ чо'му 'ваше се^нло так нази'вайе'ц'а?//*

– Чо'го си^едо?// І^нванк'іў?// ко'лис' жиў кур'кул'/ 'дуже ви^едик'іі ку'р'кул'// ну/ поста'вили 'тути^ечка та'ку/ ну хат п'ят'// ну а д'руг'і ідут'/ да 'ка'ж'ут'/ «а "шо 'це та'ке?»// «це 'каут' си^едо»// «а йа'ке си^едо?»// «І^нванк'іў»/ о//і 'пош'до і 'пош'до і 'пош'до//і од' то'го 'разу І^нванкоў/ і ўс'о//

12. – Таме^нчка д'войе у нас к'ладвишч//од'но ту'ди до 'церкви аж/ а од'но ос'іс'о 'туте^нчка'о// тут таке здо'ро::ве к'ладвишче/ о::і здо'ро::ве// ко'лис'/ ко'лис' ни^е так' було// ко'лис' 'бат'ушка поста'виў та'ку/ 'хатку/ ко'лоди^ец' 'кодо 'хатк'і//і/ 'тами^ечка о'то ж сто'рож'ка/ з'валас' сто'рож'ка// а те^апер ни^ема ни'чого// хто йак ум'ре/ приї'дут' і захо.../ 'вико'пайут'/ захо'вайут'/ да і//о'це йаг буў/ ви^едик'іі дошч/ дак так' ба'гац'ко тих/ мо'г'ілок/ пови.../ пови... те.../ позапа'дало да// а 'йе і "так/ то шо д'руга мо'г'ілка сто'йіт'/ ни'чого// а д'руга мо'г'ілка за'пала//а то'д'і во'да//

Село Кийлів

Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Кйлов*. Розташоване на лівому березі Дніпра за 26 км на південь від Борисполя. Підпорядковане Гологурівській сільській раді. Поблизу села виявлено поселення доби неоліту (IV-III тисячоліття до н.е.), бронзи (III-II тисячоліття до н.е.), могильник передскіфського часу (VIII-VII ст. до н.е.), поселення та могильник зарубинецької культури. Північніше від села знайдено залишки захисного валу періоду Київської Русі. В історичних джерелах вперше згадується під 1628 роком, коли село входило до володінь князя Корецького. Відомо, що 1739 року в селі вже була дерев'яна церква. У 1756 році в Кийлові 26 дворів, 152 мешканці (80 чоловіків, 72 жінки). За описом Київського намісництва 1781 р. “въ селѣ Койловѣ полку Переясловского, сотни Вороньковской: духовенства – 1, церковниковъ – 1, хатъ посполитыхъ владѣльческихъ, разночинческихъ и козачихъ подсуѣдковъ – 23, итого хатъ – 23”. За книгою Київського намісництва 1787 р. “въ с. Койловѣ Кіевскаго уезда 120 душъ (казенные люди)”. У селі виріс письменник і громадський діяч О.П.Бердник.

Інформант: Басан Марія Василівна, 1920 р.н., освіта 4 кл. (тексти 1-3, записано 2000 р.).

1. – Йа роска'жу за голо'доўку/ во'но ў 'мене о'тут у ду'ш'і// іш'ла йа од... із 'дому/ до 'баби// а на'р'ажениї буў чоло'в'ік іс кол'госпу/ йо'му да'вали па'йочок і в'ін з'б'іраў ц'і'х/ 'мертвих по 'хатах// а йа їду/ в'ін і'де// «ої/ о'це йа ни з'найу/ шо ми'н'і ро'бит' с' ц'і'йейу ди'тинкойу»/ у'же 'семн'у в'ін заб'раў од'в'із/ а/ ди'тинка груд'на// 'мати ли'жит' 'мертва/ а во'но 'лазит'/ і о'це 'вит'агне 'циц'ку/ пос'мокче// до ни'ма ж ни'чого/ до во'но "ту 'кида/ да д'ругу 'вит'агне да с'мокче// 'Господи/ йа йак погл'анула/ са'ма го'лодна/ 'йісти 'хочу/ і о'та ди'тинка// і в'ін 'каже/ «йа ни з'найу/ шо ми'н'і ро'бит'// ч'и ми'н'і ї ди'тину брат' 'разом/ да 'кидат' у 'йамку ту»// і заб'раў 'туйу і ди'тинку// 'Господи/ йа ни з'найу/ ч'и в'ін й'йі ў'кинуў/ ну^о йа пош'ла со'б'і по сво'йі до'роз'і/ а в'ін заб'раў 'туйу і ди'тинку/ 'мат'ір/ і шч'е дво'йіх су'с'ід/ о'так по 'хатах/ хо'диў і тої...// до 'кого 'заїде/ до те 'каже/ «ої йа шч'е 'жива»/ а в'ін 'каже/ «а йа ўже па'йок полу'чиў»/ ква'сол'ки да'вали йо'му/ шоб в'ін 'йіздиў да з'б'іраў ц'і'х д'іток да...// ну і 'д'іти і .../ і ў'с'аки// дак йа/ во'но ми'н'і "так у ду'ш'і/ 'Господи/ йак з'думаю/ дак ни до'вод'

Гос'под'/ йак ми'н'і т'ажидо за о'ту/ за о'те анго'л'атко// йак,
з'думаю дак ни даї 'Бог/ с'к'іки л'удеї по'мердо/ 'хати та'к'і
бу'ди шо 'вимерли 'чисто//

З.: *А тої чоло'в'ік 'доўго шче жиў?//*

— Н'і/ ни'доўго// то ж да'вали о'то ква'сол'ку йо'му/ а/ і сам
у'мер//

З.: *А в'ід 'чого була та голо'доўка?//*

— В'ід 'чого ц'а була голо'доўка?/ позаб'ірали заїшли/
позаб'ірали/ колектив'ізац'ія о'то була// заїшли позаб'ірали/ ў
'кого йа'киї де ру'каўчик буў/ і ўсе позаб'ірали/ ўсе позаб'ірали//
ни'чого/ шо ка'зали нам шо дес' йа'кис' ка'нал/ га'тиди/ у'с'ім//і о'то
позаб'ірали/ а во'но ж раз повіт'рушували/ ў 'кого де ў горш'ку
бу'до зак'рите/ і 'то пона'ходили і позаб'ірали//і о'то вам голо'доўка
то'го/ бо ни'ма ж, чо'го/ позаб'ірали ўсе// ну/ ну ни'чого
ре'шител'но ни бу'до// во'но хот' і йак о'то 'кажут' і нидо'род буў/
так/ ну та'ке л'іто йак п'ро'шлиї год/ а'ле ж ўс'ором'но/ там ни
бу'до/ а там бу'до//а во'но ж, це ск'р'із' заїшли/ і 'вибрали ўсе//і о'то
ск'р'із' о'то во'но пош'ло та'ке// да// пош'ла йа ір'ват'/ і та'ке/ і
пас'л'он/ на то'му по.../ де по до'роз'і ч'и на го'род'і де/ ч'и у'с'аки
бур'йа'ни р'вали да ва'риди// а пош'ла ко'пат' бур'я... бур'ач'к'і/
шо во'но на гор'бах//іду/ ди'жит' та'киї/ ну 'може год п'ят'нац'ат'/
мо 'йому і 'б'іл'шен'ко год'іў// ди'жит'/ і/ із* 'жита кодо'сочок
дир'жит'/ а там ви'доўбував о'то 'жито/ да йіў/ і ди'жит'// йа
приїшла да поди'вилас'а да/ диў'л'ус'а да ка'жу/ «з'в'ідки'л'а ти?»/
а в'ін по'казує/ із В'і^ита'чева/ із В'і^ита'чева о'то за Д'н'іп'ром/ із
В'і^ита'чева// йа то'д'і приїшла да с'тала ка'зат'/ 'бат'ко 'виїшоў// в'ін
у'же го'товий// а то'д'і 'каже/ «он і О'дарка ди'жит' у 'хат'і го'това»//
пош'ли у 'хату/ дак ди'жит'/ у'же му'рашки 'оч'и' повий'ідали// дак
йіх обо'йіх заб'рали/ і повиз'ли ж на к'ладбишче// 'викопана була
'йама/ і о'то туди/ бис тру'ни/ биз н'і'чого// ни'хто ни за'мотуваў
ни ш'чо// так йак во'но бу'до/ і о'то так з'б'ірали/ і о'то так у 'йаами
'кидали// о'то та'ке//

З.: *І с'к'і'ки то'д'і у вас л'удеї по'мерло?//*

— Ої ба'гато/ ої ба'гато/ с п'іўси'ла/ с п'іўси.../ ни бу'до та'койі

'хати/ шоб душ три/ дв'і/ ко'лиз' же 'семн'і бу'ди/ шоб ни^іх'то ни
ўмер// а 'так і/ і 'семн'і/ од'мерши 'хати бу'ди/ од'мерши/ п'р'амо
ўс'і сем'нейу// ш'е хто мо'лод^ашин'киї да по'шоў да/ по гор'бах
'коздики ку... ко'пали да 'йіди/ да о'кац'ійу ш'моргали да/ ну шо
по'пали/ те і 'йіди// до те 'вижило// а та'ке ўже ста'ре да ма'ле/ до о'то
'так// а то'д'і ўже/ йак у'же настали шоў'ковиц'і/ і у'же нача'ло 'жито
с'п'іт'// до так 'виїдеш да/ назр'ізуєш/ да нам'неш/ да то'д'і на
ка'м'інчик/ он за 'хатойу і 'зараз^а ка'м'інчик ли'жит' / тої шо 'терли//
да на'вариш ку'лешіку/ 'житн'ого кул'ішу/ йа'ке ж^а це во'но/ ой а
йа'ке/ було 'добре// ни даї 'Бог// ої йаг з'думаї дак/ ни даї 'Бог
отаке 'во/ ота'ке пири'жит' / 'горе да і 'год'і//

З.: Бу'ло та'ке/ шчо л'удеї 'йіли?//

— Бу'до/ було// ос' к'ілоўс'ка да ў 'Халип'і/ о'це Ви'тач'і^іў а то
'Халип'іе/ 'мижду Трип'іл':ем// дак во'на туди пош'ла 'замуж/ а
бу'ла п'ристан' у 'Халип'і// і з'найте/ то'д'і було/ те туди 'йіде/ те
туди 'йіде/ а'би де 'душечку спасти// і та'ки мо'лоди 'д'іти 'йіздили/
дак во'на за'ман'увала до'дому/ до 'себе// 'каже хо'д'ім до 'мене/ йа
дам// да пош'ла.../ заб'і'рала во'на йіх/ да за'рубувала/ рубала йіх/ да
ва'рила хо'ло'дец'// да то'д'і ви'носила да прода'вала// у'же там
за 'ш'чо во'на/ йа.../ за йа'ки коп'і'їки// а буў на'чал'н'ік п'ристан'і/ і
ў 'його бу'ла со'бачка// і в'ін 'часто купл'ав у 'йейі/ хо'ло'дец'// а то'д'і
ж^а 'кинуў со'бац'і/ а со'бачка з'разу 'кину'лас' 'йісти/ а то'д'і на'зад/
пото'му 'шо со'бака л'у'дини 'йісти ни 'буде// дак в'ін то'д'і за цеї
хо'ло'дец' / да то'д'і ж у'же/ ку'ди в'ін у'же ж// да то'д'і ж да'ваї до
'йейі/ дак во'на так над^а ти'м над 'йаром там жи'ла/ дак у 'йару
найш'ди с'ім гол'іў з д'ітеї// і ў ск'рин'і було м'н'асо// і о'то
хо'лод^ац'у по 'два по 'три чаву'ни на'варувала й о'то/ ви'носила да
прода'вала// ото та.../ ото було і та'ке/ ото і йі'ї йак^а заб'ради/ і о'це
Бог йі'ї зна/ 'де 'вона/ ни'х'то ни з'нає// ото 'так// а 'к'ілоўс'ка
во'на/ а там о'то 'замужом во'на бу'ла// і ото 'так 'йіди/ 'йіди 'л'удеї//
йак// ко'нешно шо/ о'с'о// тут о'с'о/ по 'су'с'іц'ки/ не 'так 'то
да'деко// ма'лен'ка ди'тинка/ у ко'лис'ц'і// а в'ін у'же об'пух/ ни
'бачит' ни'чого/ а 'йісти ж^а 'хочиц'а// і в'ін за но'жа/ да до ди'тини/
да хо'т'іў же ж^а за'р'ізат'// ну його ўз'а'ли да і з'йа'зали// крик 'ж'інка

зро¹бида/ да зй¹зали// дак в'ін ¹сутки по¹лежаў/ і по¹мер// до то ж ¹думаў ¹йісти/ о¹то та¹ке// ¹Боже ¹Боже "шо пирижи¹ди/ "шо пирижи¹ди/ ни ¹даї ¹Гос¹под'/ ни ¹даї ¹Гос¹под' "шо пирижи¹ди/ страш¹не// ої ¹Боже ¹Боже//

2. 3.: Роска¹ж'іт' про в'ї¹ну//

– Про в'ї¹ну?/ от ¹Боже/ йа во¹йака// йак про в'ї¹ну?// з¹найте/ ¹перед во¹нойу шо ¹кажут' ни з¹нали шо ¹буде во¹на// з¹нали!/ з¹нали шо ¹буде во¹на/ бо у нас три сем¹н'і та¹ки йес'ц'/ шо ни бу¹до ни¹кого в ¹арм'її// д'ї¹чата са¹ми¹/ та¹ки шо ўз¹росли// дак нас по¹нам'їчали на ро¹боти/ дес' у... у ¹Запа¹дну ч'и ¹Бог ¹йі ¹зна куди/ ни з¹найи¹м куди по¹нам'їчали// по¹нам'їчали/ і по¹заб'їрали нас// ну/ у Ба¹риспол'і нас дир¹жали т¹роїе ¹суток/ ¹поки/ ¹поки ни...// ...// ми ў Ба¹риспол'і сид'їли там три д¹н'і/ а.../ у ¹баби// а до то¹йейі ¹баби/ у йе¹йі бу¹ла ў¹нучка/ і до то¹йейі ў¹нучки хо¹диў во¹йен:иї з... із ¹того/ з во¹йенгород¹ка// і ми ж о¹то п¹лачем/ шо ¹йіхат' ¹Бог ¹йі ¹зна куди/ а в'ін ¹каже// «¹д'евочки/ ос' же.../ т'їкаїте до¹дому/ ви пири¹будете ¹пару д¹н'іў/ а там ¹буде во¹на/ і ви ост¹анетес'»// дак од¹на та¹ка ро¹зумна/ ми ўсе йї¹йі ка¹зали/ «бач ти ка¹зада шо да¹ваї за¹йавим»// а нас йак у¹же заб¹рали/ привиз¹ли/ у Баса¹раб'їю/ ¹город Со¹роки// ту¹ди привиз¹ли/ ну по¹ка пост¹їл' по¹лу¹чиди/ по¹ка на квар¹т'їр'ї/ ўсе/ привиз¹ли нас у п'їатниц'у/ а у ни¹д'їл'у ви¹ходим до кон¹тори і/ у¹же по ¹рад'їву ¹каже шо во¹на/ ¹кажем «¹бачиш/ ¹бачиш шчо»// і то¹д'ї ўже да¹ваї до... моб'їл'їзац'їя/ да¹ваї брат' у¹с'їх/ ўсе на¹чал'ство ваку¹в'їровац'а// ми/ ни¹ма куди нам// ну/ од¹ному ¹д'ад'ку пост¹їл' по¹зда¹вали/ по¹скла¹дали у са¹райі/ а са¹ми ¹п'їшки// а тут ¹бомб¹л'ож¹ка/ а тут ¹да¹ваї бит' по ¹т'ї¹х/ по же¹л'їзн'ї до¹роз'ї/ у¹же поїз¹да ни їдуть/ ўсе// і ми вос'їм¹нац':ат' ¹суток іш¹ли ¹п'їшки// ¹п'їшки/ це прицтаў¹л'айте?// з¹разу нис¹ли сво¹її чама¹данчики/ то¹д'ї по¹кидали/ порозбу¹валис'/ ¹боси/ і доїш¹ди// іде¹мо й о¹то ж у¹с'аки прокла¹мац'її ¹падають/ ¹кидають шо/ ¹об¹ш'їм їзд'ївайуц'а з д'ї¹чат// а ¹н'їмц'ї ¹тоже ¹кидають сво¹їи/ а ми ж іде¹мо/ і так/ пири¹ходили ¹наши/ пош¹ли ўпи¹р'од/ і ми ото ¹так/ ¹їн'їю ф¹ронту/ ото ¹так' іш¹ли// і то¹д'ї пос'їдали/ по.../ бо ос'їс'о їде і об¹вози й у¹се/ ми/ пос'їдали/ во¹дички по¹напи¹валис'/ дош¹ч'ї

тод'і йшли/ дак до'лінка/ і ми во'дички понапи'валис' і 'кажем/ ну
це ўже нам у'се// ко'ли і'дут'/ до нас два/ «закл'у'чон:и і 'каже/ до
'мамки»// а ми ж 'Господи/ ни ўми'ваўши/ ни ў .../ тод'і ж 'наш'і
йак од'ступали/ по'с'іви па'лили і пош'ли і пош'ли// а і'деш/ си'до
до си'ла/ і по 'с'емдис'ат к'і'ломитр'іў/ і ни тої/ ни до'ходили/ а так
на 'пол'і/ о'то ў 'попел'і так і ночу'вали// от 'Господи 'мати_Божа//а
тод'і во'ни п'ідо'шли до нас/ і поба'лакали са'ми мисто_со'бойу//
о'дин по'шоў до по'воз'ки/ не'се ота'кен:у хл'і'бину/ і грах'вин
'кохве//і тод'і буў та'киі 'сахар/ груд'ки/ аж 'син'іі та'киі//при'н'іс//
ну ми 'кохве те попи'ли/ хл'і'б_тої по'йіди і 'кажем/ «ну це ўсе»//а'де
ж ни'чого/ «ід'іт' те'пер до 'мамки»// но' це бу'ди ма'д'ари/ ни
'н'імц'і/ а це бу'ди ма'д'ари// і ми 'так_ото/ 'так_ото ми йшли// ну
ни'чого йа страш'н'ішого ни 'бачи'ла у 'во'їну/ йак зри'вали...
зор'вали/ бе'н'з'ін:иі склад// на ерод'ром'і/ прицтаў'л'айте со'б'і?//
йа'ке це во'но бу'до/ бак йак_ "бахне/ йак_ загу'де/ бин'з'ін//го'рит'
'небо і зим'л'а// страх/ страх о'дин шо йа'ке во'но бу'до// ну а'де ж
іш'ли/ іш'ли/ і'дут'// "те 'йіде туди/ 'т'агне ко'р'іўку/ "те поро'с'атко
ве'де/ те туди/ ваку'в'іровалис'а ж у'се// і 'кажут' «Д'н'і'про
гра'ниц'а»// а йа ка'жу «до'їду до сво'го Д'н'і'пра/ да ўтоп'л'ус' у
сво'йему Д'н'і'пр'і»// і сла'ва 'Богу до'шла/ і шче й і при'ш'лос'а/ і
шче й і 'ос'_йак/ жит'/ 'мучиц'а//о'то та'ке// 'Господи 'мати_Божа/
дак ми'н'і ўсе ка'зали шо/ «з'найіш шо?/ і'ди у войенко'мат/ да
'може там де_ш'чо сохрани'лос'/ ч'и там роска'зали б_куди/ да
ход'би ти 'б'іл'шу 'пенс'ію полу'чала// "шо ж_ ти кол'госпну
полу'чайіш»// ни'куди ни хо'дила/ і так о'це йа і дожи'вайу/
ото_ 'так// ото_ та'ке//

3. — До'йіла йа 'саме ко'рови тут/ і ми соб'ралис'а/ вига'н'ат'// і тої/
п'рос'ат'_же ж// ну ми погру'зили ко'рови/ із 'Дунейу гру'зили/ да
'йіхали/ дак од'ну ко'рову т'рохи ни зада'вили// за... шморг'нулас'а//
ну ми туди при'йіхали/ де наз_же ж ізн'і'мали// ну і тої/ там же ж
о'то/ і/ да'ваі умерт'в'ат ко'рову// це 'об_ши'м 'банда нас'коч'ила/ і
ц'у ко'рову/ шоб бу'ла у'бита// дак/ ну шо ж// да'ваі сп'і'рт_да'ват'//
ули'ди ў 'йейі п'іў'л'ітра с'пирту// йа сто'йу/ дир'жу ко'рову/ у 'нейі

ўже о'так 'ноги т'рус'ац'а// п'ід'іхаў Бо'рис Л'игу'нец' / (до сусіда)
ти ж з'найіш 'його/ п'ід'іж'жайе/ йа ка'жу/ «ої/ вал'аіте/ бо во'на
ж упа'де і пода'маіе 'ноги'// в'ін так уз'аў штоўх'нуў йі'йі/ і во'на
'т'іки «бе::»/ і на 'воза// і об'мазали/ ўк'рили 'б'ілойу ту'йейу/
прост'инейу/ чир'вонойі 'туш'і нали'ли// найіж'жайут' ос'іс'о/
'банда найіж'жайе/ да'ваі стр'іл'бу/ 'диму та'кого напус'тиди/
ст'рах/ і да'ваі же ж_/ це/ ко'рову 'ц'уйу ж у'били// тут од'на з
'д'ітками іде/ да «ої 'Боже_м'і/ да на_ш'чо ж ви у'били/ мо'йу ж
ко'рову/ це ж кор'м'іл'ниц'а/ "ч'им же йа 'буду го'дуват' д'іто'чок»//
і приго'дошуйе// а йа ж у'же 'с'іла да 'т'і ко'рови д'руги до'йу//
подо'йіла т'і ко'рови/ да'ваі распро'д'іл'ат' те мо'локо/ ц'ім же ж_/
шо ў к'іно... с'туд'ійі ж_ 'ц'і'й_// а то'д'і на'йіхали/ сл'ужиў о'дин син
у Мах'на/ о'дин у 'б'ілих/ а о'дин о'це ж у к'расних// і во'ни вра'ги//
уби'вайут'_ 'бат'ка/ да'ваі п'лакат'_ же ж// а ми'н'і так...// і 'бат'ушка
ж/ ту'ди на'кидали 'шишок/ у тої/ у кад'іл'ниц'у ж у ц'у/ дак во'ни
йак заін'а'лис'а/ ми'н'і так с'м'ішно/ шо ну от_от 'заімец'а ж
'бат'ушка// йа зас'м'і'ялас'/ а "тої же ж/ рижис'ор ч'и "йак йо'го/
кри'чит' «ни с'м'ітес'/ ни ўли'байтес'а/ 'надо бут' г'русному а ви
ўли'байетес'»// а йа с'м'і'йус'а// да'ваі в'ін хри'стиц'а/ да ни на ту
с'торону похри'стиўс'а// йа 'тоже зас'м'і'ялас'// в'ін 'каже/ «от
арт'іст у нас ве'селиї»/ йак у'же 'конч'илос'// дак о'то// а то'д'і ўже
йак о'це ж во'ни 'ц'уйу ко'рову с'фотограх'в'ірували/ і то'д'і да'ваі
ми но'сит' 'воду/ да'ваі ц'у ко'рову обли'ват' во'дойу/ і да'ваі гру'зит'
на тої.../ на ма'шину// ну там ба'гато так ше...//

З.: *Ко'рова жи'ва?//*

— Ко'рова жи'ва// ну там ка'зали/ це ж Парпар'і'йу ка'зали/
«да'ваі ми за'р'іжем»/ а в'ін.../ шо уб'йе'мо насто'йашчо/ а в'ін 'каже/
«а "де_ж йа/ 'л'іто/ а "де ж йа 'д'іну м'н'асо те?»// «а ми 'каже
ўп'лотим»// ну дак во'ни ўз'а'ди у ц'о'го/ у в'іт'і'нара/ п'іў'л'ітра
с'п'ірту/ і йі'йі тут// і во'на сто'йіт'/ йа йі'йі дир'жу/ ка'жу «во'на ж
ме'не зоб'йе/ і/ і ме'не ўб'йе»// дир'жу йе'йі/ а ў йе'йі 'ноги т'рус'ац'а/
т'рус'ац'а// «пи'д'воз'те 'ц'уйу// т'іл'еж_ку»// пи'д'йіхали/ і йе'йі
на т'іл'еж_ку/ о'то ўк'рили/ 'тайа пос'і... посадо'вила ж д'і'ток да
го'дос'ат'/ і тої...//

З.: *А йак нази'ваўс' а той ф'іл'м?//*

— «Там ўдал'і за р'ікої»//

З.: *Ви ка'зали/ вас уп'ізнаў хтос' ?//*

— "Син м'іі// у 'тому/ це ж в'ін у Хер'сон'і/ і пропус'кади ж, ф'іл'м теї/ і в'ін ме'не побачиў о'то с ко'ровами// йак до'йіла йа/ йак ц'у ко'рову дир'жала// і в'ін йак, закри'чит' / ну з'найте/ даў'но ни 'бачиў// йаг закри'чит' / «'мамо!»// 'каже ўс'і обра'тиди ўн'іман'іа на 'мене/ а йа 'каже ка'жу/ «чо'го ви?»/ ўже не ў к'іно 'диўл'ац'а а на 'мене// «чо'го ви?/ х'іба йа.../ 'думаєте йа 'чокнуўс'а?/ йа побачиў 'мат'ір»// «до_ 'шо/ х'іба тво'яа 'мати арт'істка?»// «раз, 'каже ў к'іно/ з'начит' арт'істка»// ото_ 'так у к'іно хвотограх'в'ірували// у тр'ох 'к'інах/ «Там ўдал'і за р'ікої»/ «За'буд' _т'е с'лово смерт'»/ і «Коў'пак»// о'це йа була там// ни 'т'іки йа/ к'ідоў'ц'і були// і там і па'диди ж, / пост'роїки па'диди/ йак о'то ж у'с'аки були/ шо і мах'ноўц'і/ і к'расні і 'б'іди// і па'диди і стрил'ади/ і 'б'ігади і та'ке// і 'банда і та'ке/ страш'не//

З.: *А ви ц'і 'ф'іл'ми 'бачили?//*

— 'Бачила/ а'йагже//

З.: *Тут у вас по'казували?//*

— А'йак.../ по'казували//

З.: *А ц'і'каво було се'^ибе по'бачити?//*

— Ну а'йагже// а'йагже// 'бачила/ пропус'кади// дак о'то/ ото_ 'так було/ ба'гато// 'йіздиди/ 'йіздиди г'рош'і заробл'ади 'л'уди так// пла'тиди/ о'це йак, ден' переве'де там/ пла'тиди ж о'то г'рош'і// ну а йа/ 'так_ 'йак нас'к'іл'ки була// заў'ферми буў/ і 'Дун'а 'так_ 'йак зоо'техн'ік/ а йа до'йарка// дак нам// ти 'м виси'дали г'рош'і/ а нам 'зараз на'л'ічними од:а'ди// і нам по'б'іл'ше ж, пла'тиди/ за'була ўже по с'к'іки нам пла'тиди// ото_ 'так// дак ми 'туйу ко'рову ўже обли'вали во'дойу/ погру'зиди і привиз'ли// і ше 'т'іл'на ко'рова була/ ше і.../ йа 'думала во'на ни росте'лиц'а/ а во'на і рости'дилас'//

З.: *А ў йа'к'і це ро'ки?//*

— От 'Боже_ м'і/ йа'ки?// у ш'ійіс'атих дес' ота'ко с х'востиком// ну ни з'найу 'точно ў йа'ки/ за'була//

Село Кірове

Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Кірове*. До 1937 року село називалося Кучаків (*Куча́ков*), нова назва на честь діяча компартії С.М.Кірова. Розташоване за 12 км на схід від Борисполя. Вперше село згадується на початку XVII ст. У 1615 році помічником управителя маєтку був І.Сулима, який у 1635 році очолив повстання козаків і здобув Кодацьку фортецю. За описом Київського намісництва 1781 р. “въ деревнѣ Кучаковѣ полку Переясловского, сотни Баришевской: хать посполитыхъ владѣльческихъ – 28”. За книгою Київського намісництва 1787 р. “въ д. Кучаковка Остерского уезда душъ 94 – во владеніи бунчукового товарища Алексѣя Сулимы”. У 1859 році у Кучакові 32 двори, 256 мешканців, діяли два заводи. 1905 року збудовано трикласну земську школу. На кошти земства перед початком Першої світової війни розпочато осушення заболочених земель поблизу Кучакова. За переписом 1926 року Кучаків – центр сільської ради, на території якої мешкало понад 1000 осіб. У 1941 році в селі діяв підпільний шпиталь; врятовано 560 поранених радянських бійців. За мужність і відвагу, виявлені під час Великої Вітчизняної війни жителями села, Кірове було нагороджене Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР. Про цей подвиг кучаківців А.Полянський написав книгу “Село милосердя”. У 1970 році в Кірові 1702 мешканці; центральна садиба Кучаківського птахозаводу. У 1997 році 1713 мешканців; клуб, бібліотека, школа, медамбулаторія, спорткомплекс “Атлет”; центр сільської ради, до якої входять Лебедин, Артемівка, Мала Стариця, Сулимівка.

Інформант: Пáщенко Ольга Кирилівна, 1920 р.н., освіта 7 кл. (тексти 1-14, записано 2002 р.).

1. – Йа бу¹да в¹Аўстр¹’ійі// заб¹’іради на¹хал¹’но// до¹види нас/ да// х¹то хо¹тіў то¹д¹’і іти куди?/ н¹ і¹х¹то ни¹ хот¹’іў// ну і шо ш// заб¹рали//

З.: А хто ло¹виў?//

– О¹ц¹’ійі¹ ж¹/ о¹ц¹’ійі¹ ж бу¹ди ў йіх/ ¹ц¹’ійі¹ ж¹/ ну пол¹’іцайі/ так¹’і о// до¹види// у¹ хату ўвиіш¹ди/ два¹нац¹’ат’ чо¹до¹в¹ік// йа йіх// це то¹д¹’і ўже ¹мати ми¹ н¹’і роска¹зада// йа пи¹д ¹мат¹’ур пи¹д¹л¹’ізла/ ў ¹мене ¹мати бу¹да та¹ка ¹сил¹’на/ ог¹ромна та¹ка бу¹да ў ¹мене ¹мати/ о// і йа п¹’ід ¹мат¹’ур// стукайт¹’/ у¹же бйут¹ ¹в¹і¹кна/ у¹же/ у¹же ¹цейе/ откри¹вайут¹// од¹биди/ прут¹ до ¹засуўки// ¹хата ни¹ ц¹’а бу¹да// ¹хата о¹тут¹ бу¹да/ це ми йі’ійі пе¹ре¹ро¹биди іс¹ чо¹до¹в¹іком/ йак у¹же д¹’ітеї ¹мали/ пе¹ре¹ро¹биди ц¹’у ¹хату/ рос¹ки¹дали ¹туйу/ а ¹ц¹’уйу зро¹биди// ну і ўвиіш¹ди во¹ни/ «де тво¹’йа доч¹ка?»// а з ¹ними ка¹н¹’ешно хо¹диў ку¹чакоўс¹’киї/ ну у¹же ж в¹і¹н знаў/ ку¹да йти/ де ў

'кого д'іти дома чи не^е дома/ о// ну заїшли/ 'мати каже/ «не^има/
йа не^е знайу/ де мо'я дочка/ не^н знайу»// «та йак не^н знайу?»/
с'кочили два на п'іч/ с'кинули 'мат'ур на 'бока/ а ме'не 'вит'агли//
да ї забради// а тут кол'госп буў/ там бу'ла 'хата та'ка кур'кул'с'ка//
не^иважна/ та'ка йак о'то ў 'мене са'раї// і нас туди/ у ту 'хату// а ў
ко'го уш...//ди^ер'жали/ ви^нтоўками ўс'і хо'дили шоб//і не^еда'леко
ж до'дому/ не^еда'леко/ там 'мати ўже йа'кис' 'росові^и пше'ниц'і
пе'че/ йа'ки'с' на'л'іс'кує йа'ки'с' млин'ц'і//а ма'лен'киї х'лопчик
Ми'колка/ у мо'йейі/ мо'го б'рата с...// не^ев'ішчин// дак при'н'іс
у'же туди на го'род/ отуди ж го'родами б'іжит' і 'каже/ «де мо'я
'т'от'а?/ (плаче)/ де мо'я 'баба 'Ол'а?»// ма'лен'киї та'киї/ го'доў
п'ят' йо'у'му бу'ло// не^исе 'тийі млин'ц'і/ бо ўже ж ма'шина
пид'їхала/ наз'будут' грузит'//о'то там нагрузили нас/ отуди_о//
да 'чоботи ми^ен'і 'кинула ше не^ев'істка/ туди// та й у'с'о// і
по'їхали//по'їхали//

2*. З.: Зв'ідки ви 'їхали?//

— 'їхали з 'дому/ ви^иц'и'л'а 'їхали// о'це кол'госп/ о'це 'зараз
пове'р'нут' 'удочка/ буў кол'госп/ там// і бу'ла 'хата там//

З.: А то'д'і на Бо'рисп'іл' ?//

— А то'д'і ўже ж на Бо'риспол' пови'з'ли нас// да// дес' у'же і
ски'дали/ 'йаг_же цеї?/ дез' же^н ми остано'вилис'// йак ми
ди'жали там да п'лакали ўсе_ў'рем'є/ ми х'іба сид'їди?// ми там
пол'а'тали од'на на од'ну там/ да ї п'лакали/ і не^еди'видис' куди ми
'ї'ди^ем//ота'ке//

З.: А 'дал'і 'пой'їздом?//

— А то'д'і йа ўже і не^езнайу/ йак нас/ погрузили ў то'варни
пой'їзда/ 'помн'у// даї 'Боже 'пам'ят'// а то'д'і нас на ваг'зал
приви'з'ли/ ма'шинами// а там сто'яли то'варни ва'гони/ і нас/
Барис'п'і'л'с'киї ра'йон/ у'с'іх у/ у ва'гон утас'кали// ше ї су'с'ід у
'мене буў//тут м.../ чо'до'в'іком в'і'н ми^ен'і стаў/ йак ми при'шли
ўже з Ги'р'ман'її// м'і'ї чо'до'в'ік там 'тоже буў// а нас у'же
пови'з'ли не^н ў Ге'р'ман'їю/ а приви'з'ли нас у цеї// (пауза)// ну
о'це ж де_йа_була// у 'Аўстр'ї'ї// ва'гонами туди нас
прип'равили// а во'ни о'ч':іпл'ували/ куди йі'м 'нада/ по ва'гону

о'ч':іпл'ували// а то'д'і 'дал'ше^н во'зили/ ко'му 'нада// так йа ше ж
риск'нуда/ т'ікат'// два х'лопц'і/ ну/ не^н 'можна ка'зат'// ми 'виїшли
з ва'гона/ поп'і^нд_ва'гоном/ і два х'лопц'і/ о/ «'буде^нм т'ікат'»// а це
бу'ла ўже 'Западна/ ну і шо/ і йа з 'ними// та'ки йак/ ўйурт'ка бу'ла//
во'ни по'б'ігли/ і йа по'б'ігла за 'ними// і ми приїш'ли в од'не се^ндо//
а нас там// а наш_ же ва'гон у'же ж по'їхаў// а то'д'і ж нас с'одно
поло'вили/ і приц'тавили ту'ди/ куди ми 'їхали// в 'Аўстр'і'їу
приви^ез'ли нас то'д'і ўже// де ўже во'ни/ чи на до'роз'і нас поса'дили
ту'ди// йа у'же/ ми ўсе_ў'ремйе^а ди^ежади і п'лакали// а то'д'і ўже
нас/ приїш'ли то'д'і ж у 'Аўстр'і'їі/ хаз'айі^ни// і нача'ли
розб'і^нрат'// поста'вили нас 'радом так/ ц'і^нх д'іў'чат 'радом/
х'лопц'ів од':ел'но 'радом// і ві^н іде/ 'дивиц'а/ а'га/ «о'ц'у/ о'ц'у/
о'це ме^ні о'ц'у// о'ц'у»/ ме^нне/ смик'нуў ме^нне і смик'нув із
Ворон'кова/ х'лопи^ец'/ Мико'лаї/ ві^н у'же ўмер/ не^нмає//
смик'нуў 'того х'лопц'а/ і смик'нуў ме^нне// йа долж'на 'виступит'
бу'ла/ йа 'виступила/ і тої х'лопи^ец' 'виступиў// ми ни^е з'найі^нм/
'куди і шчо/ "шо_це та'ке// 'куди во'ни нас вис'микуйут'/ ми ж
ни^ічого ни^е з'нали// а во'ни нас 'висмикали до'дому// у йі^нх йа
слу'жила/ ко'рови до'їла// а Ми'кола 'пораўс'а// йалоўни'ка 'дуже
ба'гато бу'ло/ са'раї 'до::ўгиї 'до::ўгиї/ йалоў'ник// 'вони і па'хали/ і
зда'вали дес' на заго'т'і^нўку цеї скот// а ко'рови ў с'таїн'і сто'їали/ о//
п'ят'нац'ат' ко'ри_ў бу'ло/ йа до'їла// і пома'гала ўсе шо/ шо на
'пол'і/ ўсе// ў^нсе ро'била// і буў ше м'і^нж 'нами/ о'дин ро'биў
фран'цуз_ пл'ен:иї/ ро'биў з 'нами// 'тоже ж ў тої_год/ йак нас у'же
ж роспус'кали/ ви'їна 'кончилас'/ дак йо'го ўпе'ред 'виви^ез'ли/ а ми
то'д'і з Мико'лайом// при'в'із у 'сами_ї район/ там де ві^н нас_ браў/
хаз'айін// при'в'із ту'ди/ і там шос' у/ у о'кони^ечко у'же ж пи'саў
там/ шо// і пока'заў нас/ шо ми о'с'о 'живи^і і та'ки^і 'вопше^нм/ ви^н
по_слаў'янс'к'і^н ба'лакаў// бо це бу'ла Че^нхосло'вак'і'я/ дак ви^н
по_сло'венс'ки_ї ба'лакаў// а ми ўже ж пон'і'мали/ бо ми ж там
два_годи ўже ро'били/ так пон'і'мали/ шо ви^н і 'каже/ і ўсе// во'ни
по... н'імец'ку 'мову з'нали і сло'венс'ку// у::// ну о'так' і одбу'ди// та
н'і^нчого/ ни^е об'і'жаў ме^нне хаз'айін// но^у ми/ йа ви'конувала/ ўс'і
'ти_її/ д'іс'ці_пл'іни// і хо'ваў// хо'ваў/ од 'н'емці_ї// во'ни йак
за'м'ітиди/ шо 'д'іўчина ук'раїнка// а ві^н 'каже/ «це не

ук'раїнка/ це ў 'мене сло'венка»//ота'кий ха'з'айін буў//у:://'добрий буў чо'ло'в'ік//і так і 'виховалас' //

З*. З.: *А йак з'вали 'його?//не^н пам'ятайе^іте?//*

— В'і^н у'мер у'же//''чо ж йа ни 'помн'у?//йа 'помн'у//'помн'у/ це так, горо'док/ там до'ма 'т'іки бу'ди/ ви'соки^і ви'соки^і/ чо'тири^і 'дом'іка ў'гору// 'город/ ра'йон Фел'ко'марк/ і цеї шо// 'доми оци^ійи^і/ Д'ікс називаўс'а// о::// 'ж'інка бу'ла 'М'іц'і// 'Ганз'ік ма'лен'кий х'лопчик/ два 'год'іка бу'ло йо'^нму/ 'Ганз'ік// 'д'евочка бу'ла п'яд' 'год 'М'іц'і/ а// Ан'тон/ а ха'з'айіна бу'ло зват' Ан'тон//

З.: *А п'р'ізвишче?//*

— Га?//

З.: *П'р'ізвишче?//фа'мил'ія?//*

— Йа ж з'найу// (пригадує)// шчас йа вам за'помн'у// (пауза)// Сда'ман'ік// Сда'ман'ік Ан'тон//

З.: *То ви йіх ро'зум'ілі/ йак во'ни гово'рили?//*

— Ну чо'го ж/ во'ни ж хо^аро^ашо до 'мене од'носилис'/ йа ўсе розу'м'іла/ а ''чо ж// ну ук'раїнс'ка 'мова і сло'венс'ка во'на п'і^нд'ходит'/ а там у'же ж// ви^ін ска'заў йак у нас ба'дакат'/ а по 'йіхн'о'му «'пуднат'»//

З.: *А шче йа'к'і сло'ва ви пам'ятайе^іте?//*

— Да 'помн'у ба'гато си'ночок// ба'гато бо// бу'ло та'ка ста'рушка бу'ла/ стара_ста'ра/ йіі бу'до го'доў на'в'ерно 'вос'емдес'ат/ та ўсе п'дакада за 'сином/ шо йі'йі син дез' же «у 'рус'іў» там/ во'йуйе// та ўсе бу'до п'даче за сво'ім 'сином/ то це по'с'аде^нм од:и'хат'/ до во'на ж ме^н'і у'се рос'казуйе/ рос'казуйе за сво'го 'сина/ йа'кий в'і^н у 'йейі ха^орошиі// а йа со'б'і с'лухайу йі'йі/ во'на ста'рен'ка/ ба'дака по_сло'венс'к'іі// а йа ж/ у'же ж с'тала розу'м'іт' у'се//і н'імец'койу з'нала/ ми н'імец'ку у ш'кол'і у'чили/ дак йа і н'імец'ку ба'гато// ''шо во'ни ба'дакайут'/ йа 'бут:о ни пон'імайу/ а йа ни п_{он}.../ а йа ўсе с'лухайу/ шо во'ни 'каут'/ во'но ў 'мене розви'вайи^іц'а// і Ми'кола о'цеї шо з Ворон'кова/ дак 'тоже/ в'і^н ўже ўмер/ не^нма йо'го/ го'доў на'в'ерно п'ят' йак ви^ін по'мер// а ми 'тоже ро'били там у'м'іс'т'і// 'тоже знав і н'імец'ку 'мову і ўсе/ і так// фран'цуз з 'нами

буў/ 'тоже пл'ен:иі буў// так, 'дом'ік був о'д':ел'но пл'ен:им/ і по хаз'айі'нах во'ни ро'били ц'і/ по фран'цузу/ у::// дак/ йа ўже позабу'вала// ба'гато з'нала ти'х фран'цуз'ки'х/ у'с'аки'х/ слоў/ пе'ре'водиў// о// і с'п'і'вали/ 'опшим два 'годи/ переіш'ло/ 'дечого ба'гато бу'до/ 'нового// 'зараз йа ўже за'була/ ўс'о//

4*. 3.: *А о'ц'і хаз'айі'ни м'іж со'бойу йа'койу гово'рили?//*

— Сло'венс'койу// йак до йіх при'ход'ат' хто/ та'к і' із 'н'емци'ў/ о'ц'і жан'дарми ро'били/ там у 'дом'іку жи'ди/ так/ а м'і'і хаз'айі'н маў ре'сто'ран/ дак во'ни хо'дили і с'н'ідат' і 'пиво пит'/ і чаі пит'/ до хаз'айі'на// то в о'коне'чко ме'не за'м'ітили// а в і'н то'д'і/ «у'же ў 'мене 'ж'і'нка»/ так// йак 'йа/ во'ни і'тимут' 'йісти/ так во'на ме'не поси'даіе на д'ругий е'таж/ до д'ітеі// «'Ол'га!»// до д'ітеі/ і йа ўже пош'ла до д'ітеі/ і ўже во'ни ме'н'і роска'зали чого 'ш'чо/ так йа 'мигом ти'х 'бачу/ йа ўже наго'р'і/ ме'не не'ма/ о// ха'рош'і 'л'уди бу'ди// йе ў'с'аки' 'л'уди// у::// не' ска'жу по'ганого ні'чо'го/ пото'му 'шо/ во'ни са'м'і' бу'ди не' 'н'емц'і/ а бу'ди слоў'йани/ сло'венс'ка 'мова бу'ла// хаз'айі'ни// а це ж йак пи'сали ми до'кументи/ дак йа ж о'писувала хва'мил'іу/ і хто йа та'ка/ пи'сала// і з'нала д'ітеі йак// до йіх ти'х ста'ри'х у'же даў'но не'ма/ а це ўже ж, ц'і' 'молад', // там 'карточок ба'гато мо'йіх/ у йіх// а мо'йіх 'карточок не'ма 'дома// приіш'ла ні'в'істка мо'я/ мо'го б'рата/ та і 'каже 'мати'р'і/ ої/ «ти з'найіш шо/ ви з'наіете 'мамо шчо/ 'даіте 'Ол'жини 'карточки/ ўсе шо бу'до// он од'ну заб'рали ўже/ дес' пови'з'ли»// а тут у нас та'ка бу'ла/ шо чи прода'вала йа'к'іс'/ 'наших х'лопц'іў/ йа ні' 'помн'у/ за шчо йі'йі/ во'на/ ўже не'ма йі'йі/ о'бид'в'і по'мерли/ не'ма// а 'мати мо'я то'д'і/ а ў пе'чурц'і/ там да'ле::ко дес'/ коло 'печ'і буў цеі/ ал'бом з у'с'ім/ тор'бинка йа'кас'// так 'мати той ал'бом да' 'ў'п'іч!// у 'мене не'ма ні'чо'го/ те'пер поди'виц'а де йа бу'ла і роска'зат'/ о// х'лопц'і на рото'ву гар'мошку бу'до при'ход'ат' дес' г'райут'/ хаз'айі'н допус'каў 'т'іки ми'н'і о'дин час у ні'д'іл'у/ а 'пот'і'м йак [прос'ка]/ ви'ходит' там/ отк'риў д'вер'і там де/ ні' 'дома/це ні' 'дома/ так 'р'адом дом/

ну о'це йак о'то о'кац'ія/ "там 'р'адом дом/ і "там 'р'адом дом// це оту'ди аж до'дому до нас/ ни'х'то ни^е хо'диў/ ни'х'то// вин у'же прочи'ниў д'вер'і/ «'Ол'га!»/ йа ш'ваї/ і ўже йа долж'на 'дома бут'// йа долж'на бут' 'дома// ре^ижим//

5*. З.: *А йак ви до'дому 'йіхали з'в'ідти?//*

– Доб'іралис'а// ўже ві^ин нас при'в'із у ра'ён/ там де б'раў/ у Фел'ко'марк// ви'н нас/ о'це ўс'і хаз'ай'ни/ ко'тори' нас повиб'і^иради/ у'с'і во'ни зви'з'ли ж де б'ради// і ві^ин о'то ж оту'ди/ йа 'бачу в о'конце ж/ та ми ўс'і/ наз ба'гато ж/ у'же зви'з'ли 'ц'ілії ра'ён с'уди/ Бариш'п'і'л'с'кий ра'ён зви'з'ли/ нас розиб'ради там// а то'д'і у'же/ розиб'ради/ і так доб'іралис' у'же у'с'ак/ хто 'йак 'мог// во'ни ўже нас по'кинули там/ і ми ўже доб'іралис' йак 'мог'ли/ і 'п'ішки/ і хто і пид'возиў/ а хто і ни'йак// 'опшим/ гур'том ми йшли// а йак у'же ў нас там при'каз та'ки і буў/ шо нам т'реба с то'йейи' тери'тор'ійі ўс'ім уб'рац':а/ так ми йшли д'в'іс'т'і к'і'ломи^е тр'іў си'нок 'п'ішки// 'п'ішки/ че^ире^ивички там да'ла йа'кас' ха'з'аїка/ с'ветрика ж да'ла/ о//году ни^е 'випустили/ о// і ми йшли 'п'ішки/ ни^е з'найім ми с'к'іки к'і'ломи^е три'ў у'же// ми йшли і но'чами/ а дес' у 'л'іс'і йа'к'іс'/ у'же до'рога/ при'вал ро'били// це по'думат' там нам/ с'к'іки там 'нашого бу'до ра'ёна/ а це ж ни^е 'нашого 'т'іки/ а ўс'іх/ наз ба'гато/ нас йшли 'валки ота'ки по до'роз'і/ 'валки 'валки// а де ўже при'вал/ так о'то оста'валис'а/ од:и'хали/ п'і'д 'л'ісом дес'// а 'пот'і'м зноў/ х'лопц'і йес'т' та'к'і'/ «'ану/ под'йом»// п'і::шли 'п'ішки// а куди ми ўже йшли си'нок/ йа ўже вам не^и ска'жу//

З.: *А харчу'валис' а чим?/ шчо 'йіли?//*

– А так/ ха'з'аїка да'ла/ і 'сада да'ла// і у'с'і йшли с 'торбами/ у'с'ім да'вали// а так х'лопц'і ше нас'какували/ де виног'раду ўк'радут'/ так во'ни і там/ де шчо таке 'о// йа'ке 'йаблуко чи виног'рад// у'же буў виног'рад/ йак ми до'дому йшли// там буў/ там/ ко'ли до'дому йшли// то так і доб'і^иралис'а// та і доб'ралис' у'же ж до 'Кийева/ до 'Дарниц'і// а тут у'же не^и ст'рашно/ шли по'йіз'да то'варни' / уже 'наши' со'л'дати/ 'наши' 'л'уди// по 'мене брат 'вийіхаў у 'Дарниц'у/

'саме моло^тиу^ь 'коло 'хати/ там 'ц'іпом// (плаче)// а йа диу^л'ус'/ дак ми^і брат/ полот^н'ани шта^н'и/ полот^н'ана со^рочка/ і б'іжит' до 'мене/ (плаче)// а йа ка^жу/ «це ти 'Йако^у?»// «йа»// (плаче)// у^же ві^н із 'Дарниц'і ме^не заб^{ра}у^ь/ а коло 'мене ўже ж са^ол^д'ати 'наши^і бу^ли/ сид'іли// три са^ол^д'ати/ і ми заіш^ли ўже так 'дето/ отуди де то де^рева ота^ко// у^же во^ни пош^ли дес' хл'іба йа^когос' уз'а^ли ўже// у^же і пі^дгоду^вадис' на 'Дарниц'і/ у^же свої^і 'л'уди// на пи^рон'і брат по ме^не/ а хтос' іска^зау^ь/ а то^варний 'пойізд 'йіхау^ь/ там д'іу^чата 'наши^і/ с^тари^і д'іу^чата/ ро^били на пу^т'ах// і 'йіхали на 'тому йа^к'іс' муш^чини/ чи шо там сид'іло// і пе^ре^ка^зала 'ц'а^йа 'Л'іда/ шо 'Ол'га/ «пе^ре^ка^ж'іт' 'Йакову/ шо 'Ол'га у 'Дарниц'і на ваг^зал'і»// ві^н по^кинуу^ь 'б'ідний 'ц'іпа/ да при^йіхав у 'Дарниц'у ў питш^таниках// (сміється)// а шо то^д'і і бу^ло?/ ни^чого і ни^е бу^ло б'і^л'ш// о^це так// о^так і доб^ралас' до^дому/ до 'мати^р'і// а 'мати ш то/ 'дома// а то^д'і шо/ 'замуж 'виішла да і/ 'дома ўже с.../ ўс'о//

6*. З.: А ви з^в'ідти пи^сали до^дому?//

– Н'і::// н'і/ н'і// н'і^нхто ни^чого ни^е знау^ь 'де^ми/ і ми ни^е пи^сали ни^чого//

З.: То во^ни і не^н з^нали/ ш^чо з 'вами?//

– Них^то ни^е знау^ь// ну а ку^ди ж ми 'буди^ем пи^сат'?// а хто ж нам у^кине?// а хто?// то^д'і ж н'і^нчого ни^е ро^било/ 'наши^і ж там по.../ транспор^т'а зак^рити бу^ло/ бо це ж во^їна ішла// ку^ди ж ми/ пи^сали б^н// н'і^нхто ни^е знау^ь// ну у^с'і 'живи^і/ попри^ходили// з ра^йону 'т'і^нки ни^е з^найу/ о^дин х^лопе^н'ц'/ дес' ни^е ви^р'нуу^с'а там/ з 'нашого Бариш^п'іл'с'кого/ ни^е з^найу з са^м'а с 'того/ дес' іс^ци^х с'іл// йа за^буда йа^к йо^го і зват'^ь// так о^дин дес' там по^гиб у 'л'іс'і/ ни^е вер^нуу^с' до^дому// 'ти^йі шо ми 'йіхали ту^ди/ то ми ўже йа^к там бу^ли/ о^це на 'ц'ому 'Д'ікс'і/ так ми одне^н 'одного з^нали/ де ми// тої там ме^н'не з^найе/ о^так у^же// ко^ли ў не^н'д'іл'у/ дак пус^к'али/ там на 'час на 'два/ погу^л'ат' на цеї Д'ікс// а хаз'ай'ни ж жи^ли о^так// до^м аж там дес' на с^танц'ійі/ а то^д'і йар гли^бокий/ а то^д'і зе^н'м^л'а йо^го// а то^д'і/ із^ноу/ д^ругий пан// із^ноу там дес'/ жи^в'е// зноу^ь йо^го кру^гом йо^го зе^н'м^л'а// а та^к'і йа^ри/ гор^би// так/ бу^ла

така м'ісцевіст' // йак 'йіде в'із, то стром'н'айут' ў 'перше 'колесо
'туйу/ та'киї/ дереў'яну 'туйу/ йак називайіц'а во'на?/ 'ос'а чи йак//
шоб в'і^нз ни^с б'іг/ не^н ко'тиўс'а/ а т'аг.../ а 'т'агс'а// у'низ/ це йак
'йіхат' у ра'йон/ у Фел'ко'марк//і на пол'а так 'само/ 'тоже//на пол'а
'тоже ж, // так там х'лопц'і ўже робили ж, // у// о'це так/ шо йа вам
роска'жу?/ н'і^нчого б'і^нл'ш// шо проіш'ло/ ўсе проіш'ло//

7. – Ну йа вам н'і^нчого ни^с збре^нхала// ...// два'нац'ат' пол'іцайіу у
'хат'і/ і н'і'мец'к'і^н і 'наш'і^н/ ўс'і// во'ни ж застаў'л'ади 'наших
х'лопц'іу/ туди ж ў сво'йу 'туйу// застаў'л'ади ж, // заб'і'ради п'росто/
застаў'л'ади/ ў м'і'л'іц'іу 'йіхн'у/ о'цейі/ о'ц'ійі^н н'і'мец'к'і^н 'ти'йі^н//
йак во'ни називади/ пол'іцайі/ пол'іцайі// 'може хто ішов' і
добро'вол'но/ а во'ни застаў'л'ади іти/ о// ка'н'ешно// ш'чо_ви!//
у::// 'дуже йа бо'йадас'//

З.: *А ваш чоло'в'ік де буў?//*

– 'Тоже був у Аўстр'ійі/ 'т'іки йа// ми з одно'го се^нла/ і в'і^н о'це
'через, 'хату тут, жиў/ 'через, 'хату// ми 'рано пожи^сниди'с' йак
приіш'ди// 'разом пош'ли/ а ми ни^с ў'м'іс'т'і бу'ди// 'йіхали 'разом
туди/ а ми не^н 'разом бу'ди// а при'йіхали до'дому/ та і
пожи^сниди'с'а 'дома//

З.: *А де в'ін буў/ на за'вод'і?//*

– Н'і/ ў ха'з'айіна//у ха'з'айіна//

З.: *То йак йо^уму там?//*

– Та н'і^нчого рос'казуваў/ не^н об'і'жали// 'тоже ж, 'пораўс'а/
ро'биў на 'пол'і/ кру'гом// хто ви'конуваў/ во'ни//

З.: *У'н'ого хаз'айіни бу'ли 'н'і'мц'і/ чи теж слоў'йани?//*

– 'Тоже слоў'йани/ бо 'тоже ж у 'Аўстр'ійі//це ж ми о'дин 'ша'лон
'йіхаў нас/ ўже цеї шо/ д'ругий// дак це ўже в 'Аўстр'ійі бу'ди// а
о'собено Борис'п'іл'с'киї ра'йон/ вес' у 'Аўстр'ійі//по_ 'мо'єму так//
нас там оч'и^спиди/ по'кинули/ і ми там у'же/ розб'і'ради нас/ о'то/
за'возиди// о'це так, забудус'/ а 'пот'і^нм ўс'помн'у 'наче ўсе//
ну_ 'шо_ ж// проіш'ло ўсе//

8. – Во'ни/ шос' там у 'йіг же заго'т'іўка йа'кас'/ йе шоб здат' там

м'н'асо с'к'іки там/ моло'ка с'к'іки там/ 'ц'ого/ т'ворогу чи чо'го там// ...// 'може там про'їхат' 'дал'ше ўже/ там бу'ло 'може і'наче д'руге// а це шо/ тут, де 'їа жи'ла/ дак до'ма та'ки^і ви'сок'і^н бу'ди/ трох/ трох і дво'хетажні^і бу'ди/ у//і так йак о'то при'ч'ілками/ так/ так кру'гом/ о// а на се'редин'і о'то ж, та'ка п'лошча/ о// а це нази'ваўс'а Д'ікс// а 'дал'ше ўже по'л'а кру'гом нас/ по'л'а/ і дал'ше до'ма/ до'ма і до'ма і кру'гом до'ма//ў 'кожного ха'з'айіна св'і'ї дом/ і о'це/ о'ц'айа ж, ну зе'м'л'а// зе'м'л'а 'їхн'а кру'гом 'їого/ о// це так// 'їа ни^іг'де ни^е хо'дила/ ни^іг'де ни^е 'їіздила/ 'їа гл'а'д'іла са'ма се'бе/ і ни^ікуди ни^е рос'хажувалас'// 'т'іки бу'ла ў 'мене/ з 'нашого се'їла 'д'іўчина/ так йак у 'їар во'ни жи'ли/ уни'зу// дак до 'нейі/ на// до 'мене іти п'їат' ми'нут/ на'гору д'рац':а/ де 'їа жи'ву//а до 'нейі ми за ми'нуту зб'і'гаєм// 'їак пус'тилис' од 'мене 'б'ігти/ та ми ўже там// а от/ а 'їак/ а роз'дол':е та'ке/ 'їак о'це 'у'лочка на Лебе'дин// о'це ви 'їїхали/ тут, бу'ла 'у'лочка// а так да'леко/ це 'їак од 'мене/ о'так до 'їейі іти бу'ло// дак ту'ди ми с'коро/ а на'зад 'доўго/ п'їат' ми'нут і'дем з'в'іт:ил'а// та'ка м'іс'цев'і'с'т'// о// по'мерла во'на/ даў'но ўже по'мерла// во'на но'сила 'цебрики на голо'в'і/ по два в'і'дра/ с'вин'і году'ва, // во'на с'вин'і 'пора'ла/ ко'рови во'на не^н до'ї'ла/ там бу'ла дру'га/ о/ а во'на с'вин'і 'пора'ла// і 'цебрик на два в'і'дра/ стано'вила на 'голову/ а дале'чен'ко іти/ так 'їак до до'роги/ а мо і/ да// а цеї 'цебрик у 'нейі на голо'в'і/ 'в'ідер там не^нмає// а дереў'їани^і 'цебрики// 'може ў 'їїх і бу'ли/ то во'ни нам 'рус'ким ни^е да'вали// 'їа не^н 'буду ка'зат' / бо// у нас од'но ота'кий 'їа'кийс' 'цебрик бу'ў/ ал'у'м'ін'еві'ї/ до ко'рову до'ї'ла ха'з'айка// і там шче од'на пома'гала 'її/ да і 'їа з'нейу// о'це так'і^н 'о/ 'їак у 'цебрики зли'вали/ і то'д'і 'т'іки на моло'чарн'у/ там у кал'і'дор'і моло'чарн'а/ 'в'і'їут'// сме'їтану од':ел'но/ пе'ре'їгон од':ел'но/ о// і зда'їут' //зда'їут' //ну о'це так вам/ а б'і'л'ш//б'і'л'ш ні'ї'чого не^н 'можу ска'зат' //ўже ўсе/ (сміє'т'ся)/ і на'зад ве'р'та'лас'а//

9. 3.: *Йак 'ваша 'вулиц'а нази'вайе'ц'а?*

— Пашч'енкових/ Пашч'енкових// хва'мил'їа мо'їа Пашч'енко/ а фам.../ мо'го чо'лов'іка 'тоже ж бу'ла Пашч'енко// 'вулиц'а

'Пашч'енкових 'назвата/ дез' же ж во'на/ чи з району/ чи йак у'же ж понази'вали// до ба'гато си'ни'ї по'мерло// там 'дал'ше^н ї нас йе Три^егубенкових/ ба'гато 'тоже си'ни'ї по'мерло ї 'мати^ер'ї/ у 'їхн'їх// називали 'вулиц'ї.../ це ўже район 'видно називаў/ да// питади с'к'їки^ї прийїж'їзали ї питади/ йа 'ц'ого ни^е 'помн'у/ йа вам ни^е 'можу ска'зат'//

З.: То 'вашу 'вулиц'у на чес'т' ко'го 'названо?//

— Ну во'на о'це шо ї нас/ ку'ток ц'ї^нх, ба'гато си'ни'ї мо'їейї сви^ек'рухи по'мерло/ на ф'ронт'ї// йа вам 'зараз роска'жу с'к'їки^ї си'ни'ї// Сте^нпан/ Г'ван/ Ми'хаїло/ три//три//а хто ж іш'ч'е четв...//а то ўже ж// а то попрї'ходили з во'їни ўже/ 'тийи^ї по'мерли ўже 'дома//о//три//Г'ван/ Сте^нпан/ Ми'хаїло//а йї' 'Богу ни^е 'мо'у//чи це 'ти'ки^ї т'ри по'мерло?/ а ц'ї ж іше служили/ 'Пашч'енкови/ служили ж у 'арм'її шче/ о'дин у Мос'к'в'ї 'бабин син// один у 'тому/ у К'їровограцк'їй 'облас'т'ї/ 'город З'латопол'/ 'Йакоў// Де^нм'їан у Мос'к'в'ї// по'мерли/ ни^емаїе ўже// а служили в 'арм'її/ ўс'ї служили/ о//ї о'це ж у 'мене чолов'їк Мат'в'її//'тоже ж був у Гер'ман'її/ по'мер/ не^нма ж, ни^ежи'виї// а 'Пашч'енко ба'гато// шчи'тайїц'а 'Пашч'енко/ ї служили ж у 'арм'її ўс'ї//

З.: То 'вулиц'у наз'вали/ шче йак 'ваша све^нк'руха жи'ва була?//

— Да/ да/ да//ї от про'їде^нте там 'дал'ше^н/ там Три^егубенкових 'вулиц'а// там у то'їейї 'баби ба'гато си'ни'ї 'тоже по'мерло/ о//ї т.о. на ф'ронт'ї були во'ни/ і 'вулиц'а ти'х/ 'Пашч'... ти'х/ Три^егубенкових!/ 'дал'ше^н там ўже йа вам не^н ска'жу/ бо йа ни'де ни^е хо'жу//а 'вулиц'ї понази'вали/ прийїж'їзали 'видно з району ж//

10. — Мо'їу с'ваїбу г'ради//зоїш'їдис'а мо'її бра'ти/ ни^ев'їст'ки//шос' там во'ни наварили_напи^ек'ди/ коро'ваї йа'киїс' буў// а ми с ха'з'айе^їном/ о'там була с'їїрада так/ 'через го'род/ так ми пош'ли ўдвох та'ко/ а там голо'ва буў с'їл'ради/ сид'їў за с'толиком йак о'це/ ви//а ми там роспи'салїс'а/ да ї пи'ш'ли го'родами до'дому// да 'с'їди пооб'їдали/ ўс'а 'наша род'н'а/ да й у'с'о//о'то та'ка була ў ме'не с'вал'ба/ (смієтьс'я)/ о// 'бач'ш'те йаг жи'ли// і жи'ли/ спа'с'їбо 'Богу/ н'їколи йа ни^е/ ни^е 'даїе^ана/ н'їколи йа ни^е 'бита була/ йа//

Ї ме'не чолов'ік, бу'ю ха^орошиї/ а йа ўсе с'лухала// і о'так жи'ли//

З.: *А ким ви прац'ували?*//

– Га?//

З.: *Ким прац'ували?*//

– Йа?// та "ким_би йа прац'ува'ла?// ну о'таг же/ ў кол'госп'і прац'о'вала// шо при'ш'ло'с'а/ те ї ро'била// і чолов'ік так 'само// на ро'боту їшли/ а 'мати ж у'же гле^н'д'іла мо'йа/ у// та ї ро'били ї жи'ли так/ н'ї^н'чого//

11*. З.: *А с'к'іл'ки у вас д'ітей?*//

– Бу'до ў 'мене// 'шести^е ро//

З.: *А шчо/ по'мер хтос'?*//

– У 'мене п'рош'лії год два си'ни ў'мерло/ (*плаче*)// од'ного ў'били/ ў Чер'н'ігов'і// а о'дин по'мер 'дома// ше ї то'му п'ї^н'у'года ни^е/ ну про'ш'ло// так 'тої д'ругий у'мер// а о'дин шче йес'ц'// а ма'лен'киї 'первиї був у 'мене/ 'тоже ўмер/ ни^е'ма'є йо'го/ х'лопчик бу'ю// о'так// со'с'ідка комп'рес подо'жила із го'р'ідки/ це 'перве бу'до/ а::// а ві^н'н та'киї бу'ю 'поўне^н'киї/ пу... пух'нати^е'киї// по'ка 'дохторша при'ш'ла/ дак ди'тина задох'нул'ас'/ а ми дур'н'і бу'ди ўс'і о'бойе 'дома// ше ї 'мати ў 'мене бу'ла 'жива то'д'і// ну то ўже_ж_ 'це// а це о'с'о ж/ год, про'шоў/ 'т'іки про'шоў/ йаг дво'х/ ни^е'ма!/*(плаче)*/ та'к'і си'ни йа'к ор'ли/*(плаче)*// а це ше Мико'лай у 'мене син йе/ 'самий с'таршиї/ 'сорок 'вос'мого 'году/ дес' ві^н'н по'шов у Лебе'дин// о'це ж йа ї бу'ла ў с'ї'рад'і із:а_ 'його/ шоб ме^н'і йаку_н'ї^н'буд' допо'могу/ ві^н'н був у Чехосло^а'вак'ї'ї на/ 'саме д'їс'в'іт'ел'ну слу'жиў/ і пос'лали йіх на фронт у Чехосло^а'вак'ї'ї у/ о'там// а ві^н'н був у тан'к'істах/ у тан'к'іс'к'її 'ч'ас'т'і// а ц'ї'ї ж шо// 'виставили д'ітей на 'вулиц'ах// а 'наши^і ж/ ц'ї'ї ж і'дут' 'танк'і'ї/ і ўсе і'дут'/ і не^н'ма ж ку'ди/ і...// а там мост/ доўгий_доўгий дес'/ і 'наши^і 'танки/ пош'ли кобе^н'р'ком// пон'ї'маєте?// а во'ни д'ітей 'виставили/ шоб ми д'ітей пото... пода'вили// ви ме'не по'ін'али/ шо йа рос'казу'ю?// пон'ї'майте по_с'во'ю'му/ о// 'наши^і ж 'йідут' 'танки^і ўпе^н'ред'і/ а во'ни сво'їх д'ітей/ чехосло'ваки прут'/ і на то'му/ сп'робуї з'начит'// а

стре^нл'айут' / із до^омоу кру^гом стри^ел'айут' // це ж не^н ти^іки мо^яа
рос... / ни^е там ти^іки шо м^іи^і син там бу^у / а у наз же ба^гато
та^к і^нх // ви^і може де пос^лухайте те шо йа рос^казуйу / це йа не^н / йа
те шо ми^ен'і син роска^зау^у / йа те рос^казуйу // о:: // ну і ві^н те^н пер у
'мене // о^так но^га пи^ери^ебита бу^да ви^шче кол'іна / і
го^ловотр'а^сен'іе^а // і ш'іс'т' м'іс'ац'іу шу^кали йо^го // о^тут у 'мене
жи^у / у^же у^мер / су^с'ід о^дин / інвал'ід / би^ез ру^ки бу^у // то ми з ним
'вийіздиди / у^же ж у 'мене бат'ка ж ни^е бу^до / у^же ни^ема чо^лов'іка /
ни^е бу^до / о::і // так ми у^же з ним 'вийі... / де ми ти^іки не^н
'вийіздиди! // і н^іх^то йо^уму н^ічо^го ни^е ка^зау^у / де цеї 'госпитал' //
мо^учиди у^с'і // ни^іх^то // а то^д'і у^же йак йо^уго 'випу^стиди з
'госпитал'а / с пі^іу^года йо^уго ни^е чут' бу^до // (плаче) // а то^д'і
йо^уго у^же два сал^дати / приви^езди на станц'ію / і при^вели
до^дому / с'уди // два сал^дати у^же іс^того / з 'госпитал'а / де ви^н там
бу^у // йа і ни^е зна^йу си^нок і де // ві^н ме^н'і н^ічо^го не^н ка^же / а йа і
ни^е л'ізу в оч'і // і так йак оста^ус'а тут // га::рний та^кий / 'гарний
та^кий / дл'а 'мати^ер'і 'гарний / і 'росди / і кра^с'івий / (плаче) / у 'мене
чо^лов'ік бу^у 'дуже кра^с'івий // (плаче) // ну шо ж / а 'дол'і не^нма^йе //
о^це йа з ним жи^ву те^нпер // йес'т' у 'мене доч^ка / у 'К'іев'і од^на / а
од^на у Лебеде^н'і // ну шо / во^ни со^б'і / у йіх сво^йі 'сем^йі / сво^йе
у^се // і до 'мене звер^тайуц'а / по^ма^гайут' ми^ен'і у^се / на го^род'і
по^ма^гайут' / і виб'ірат' і садит' / у^с'і прийі^ж:айут' / д'ітей у 'мене /
о^нуки у ба^гато / у^с'і // о^так йа і жи^ву //

З.: То це во^ни танком зве^рнули / з мос^та у^пали? //

— Да / 'танка перевер^нудас'а у 'воду / з мос^та // і не^н т'і^ки
ж^з ц'а од^на / 'танка ж за 'танкойу ішли / а во^ни / се ж ві^н
ми^ен'і рос^казува^у // а д'ітей во^ни ку^донами пус^кали / і ішли
спе^ц'іал'но // і це з до^омоу стре^нл'али чим по^пало на 'наших
сал^дат // це х'іба ти^іки м^іи^і о^це сал^дат / при^шоу ви^т:ил'а
та^кий? / ба^гато ш х^лопц'іу та^ких / у Си^ен'к'іуц'і 'іе та^кий / шо
там слу^жи^у / 'тоже ж / на во^їн'і на ц'іі // д'іст'в'іт'ел'ну ж о^то /
йаг бу^до у^же вос'ім'нац'ад' год / те^нпер у^же у двац'ат' бе^нрут' /
а то ж у вос'ім'нац'ад' бра^ди то^д'і / о // о^то так си^нок // ої // ої //

шо ж/ шо на'писано/ те долж'н і^и пе^ире^ибут' // 'кажут' ўсе вої'нойу
проїш'до/ о// у::х//

12. З.: Про ру'салок ста'р' і 'л' уди^е шчос' рос'казували у вас?//

– Н'е/ йа ни^ігде ни^е за'м'ічу// мо'я 'мати об'ше ци^ім не^и
зан'і'малас'а// во'на ўс'ігда йа'кас' та'ка/ во'на 'добра л'у'дина бу'да/
й'йі кру'гом з'вади/ ку'ди там т'реба/ дес' хтос' забол'іў/ дес' там
х'тос' 'родит'// по мо'йу 'мат'ур/ 'йідут'/ во'дами з'і'мойу/ іс
Си^ен'к'іўки/ по 'бабу 'вол'гу/ не 'може зро'дит' там// ў 'мене 'мати
та'ка бу'да//

З.: Бабу'вала/ чи йак у вас 'кажут' ?//

– Е'ге/ е'ге//

З.: А роска'ж' іт' / "йак це бу'ло?//

– Ну о'це та'ке/ по'вез'ди дес' 'мат'ур/ а йа ше і с'тану на
ок'но да п'дачу/ (сміє'ться)/ 'мати мо'я дес' 'вийіхали/ «'мат'ур
заб'ради»/ а ни^е в'іст'ки у'же ж/ «'зараз тво'я 'мати п'риіде»// ну
та'ке бу'до з'найе'те 'ранше ж//бабу'вала/ о:://ў Лебе'дин бу'до ідут'/
на по'с'одок/ у Се^ин'к'іўку б'ради/ куди_ 'хоч/ ў Су'димойу/
прийіж'зали с'н'і'гами// йа ни^е з'найу/ це та'ке бу'до/ то йа вам
роска'зала// а так во'на н'і'чим б'і'л'ш ни^е зан'і'малас'а/ а так
'л'уди//бу'до ўже ни^е 'хоче/ «ої 'Господи» х'ристиц'а/ «хаї Господ'
'буде б'лаго/ йа ни^ікуди ни^е по'йіду/ ни^е п'іду/ 'йід' ^те до'дому»//
«н'ет!»/ по 'бабу при'йіхали/ во'ни 'бабу п'і'д 'руки/ уса'дили і
пови^ез'ди// а то'д'і ж пла'тили з'найе'те/ ку'сочок х'л'іба/ і
поло'тенечко йа'кес' по'лот'н'ане/ шо зара... шо т'кали 'л'уди// о// і
ку'сочок/ і ўс'о// і ок'раічик х'л'іба/ ни^е 'ц'ілії!/ так_ бу'до
по'ложено 'бут:о_ би// шо 'ц'ілу х'л'і'бинку не^и да'вали//

13. З.: А ви ўже на'ро'жували ў л'і'карн'і чи ў'дома?//

– Йа?/ йа ўже остан':у 'д'іўчину/ п'ят' _ год не^и бу'до ў 'мене//

З.: А 'перших?//

– 'Дома/ 'мати мо'я при'мала ў 'мене/ 'мати мо'я при'мала//
'дома ро'дила//о//а у'же 'шоста 'д'іўчинка ў 'мене/ до^а л'і'карн'і/ у'же
ж 'мати^ер'і не^и бу'до мо'йейі// дак до л'і'карн'і ма'шина дове^из'ла/ а

ўже од л'ікарн'і уне^нс'ли/ з 'Над'ко'йу 'разом/ (сміється)// і ме'не
 ве'дут'/ і ди'тину не^нсут'// (сміється)// пи'д л'ікарн'о'йу ўже/
 л'ікар'і 'виішли/ найшли і ўже ўс'о// до'сед'ілас'// дак су'с'ідка
 при'б'ігла у'же/ «до чо'го ж, ти си'диш!»/ а йа ка'жу «ко'рову ни^е
 'видойіла/ ше ко'рова ни^е 'дойе'на»/ (сміється)// вона/ ко'рову ўже
 'видойіла/ та ме'не ўже ма'шина п'і^нд'йіхала да і/ 'боб'ік то'д'і ў нас
 буў/ ў ко'д'госп'і/ так о'то// а то ўс'і "дома// ўсе ха'ра'шо бу'до/ а
 'бач'те повиростади/ то'д'і ўже на'ход'ат' м'іс'та// 'мало це ў 'кого
 так/ шо во'ни 'виросли/ 'йако' шо ўс'і 'разом у л'удеї// а то во'на
 поўби'вала ў л'удеї/ а то так йа'к'і^н// і га::рни^і ўс'і/ і тої здо'ровиї/ і
 ро'бочиї/ а 'бач'те// ко'му 'кажут' суд'ба// ни'чо'го ни^е з'робиш// ў
 'мене ха'з'айін 'тоже ўпаў на пи'до'рам'і/ ро'биў на пи'до'рам'і у нас
 тут/ і::/ це бу'да ўже 'ос'ін'/ і бу'ди мо'рози/ в'і^н сту'пиў к'ліни...
 зак'лин'уват' 'пили на'верх/ на'верх 'ц'ого/ с'тоїки ж/ і ўпаў
 до'долу// спо... скоўз'нуўс'а/ ў 'чобот'ах у 'ки'рзов'их/ а 'ранше ў
 'чому ходили?/ у 'ки'рзових 'чобот'ах// спотк'нуўс'а/ і за'биўс'а
 груд'ми// і запи^ек'лос' на 'л'охко'му чо'тир'і^н сан'т'іметри кроў/
 йо'го з'разу ж заб'ради і одви^ез'ли в облас'ну/ 'зараз же ж пови^ез'ли в
 облас'ну// ну шо ж// 'пише в'і^н пи'с'мо/ пи^ери^еда'йе з'начит' шо
 йа/ «приви^ези ба'гато г'рошей/ і даї ўра'чу»// йа за ц'і г'рош'і^н/
 при'йіхала туди// ўрач г'рошей у 'мене ни^е ўз'аў/ н'і ко'п'ійочки/
 н'і ко'п'ійочки// йа з'найу/ 'виішла ўра'чиха/ о'так за с'тодиком/
 йа по'йіхала з йо'го се^нс'тройу// 'виішла/ і йа 'сун'у ци'ї сист'р'і/
 «ви'з'ми ка'жу г'роши^і ў 'мене/ даї ўра'чу»// во'на 'каже
 «н'ет_н'ет_н'ет/ воз'м'іт'е 'д'ен'ги^і на'зад// 'вашого 'мужа
 приве'зут' до'дому»// і во'ни/ ми по'йіхали/ на 'пойізд пош'ли/ а
 во'ни ми^ен'і чо'до'в'іка приви^ез'ли сво'йейу ма'шино'йу/ з
 облас'нойі до'дому// в'і^н хот'іў 'дуже ў Ба'риспол'і/ про'сиўс'а шо
 «ви ме'не ў Ба'риспол'і остаўте»// ну во'ни йо'го ўго'варували/ там
 ка'зали шо «'заўтра при'йідем/ ми шос' вам приве^нзем»/ 'вопшем
 в'і^н хот'іў шче ў л'ікарн'у/ шоб у Ба'риспол'і/ а до'дому ж,
 привез'ли// ну шо/ ш'іс'т' ни^ед'іл' по'лежаў/ то'д'і спарал'ізу'вало//
 в'і^н спарал'ізований 'ти'ки три_д'н'і ле^нжаў// це ж 'л'охки/ ни^е

"шос' та'ке// а ўже буди о'т'оки пош'ли до ше'сти сан'т'іме'троў/
от/ от 'ц'ого/ ну шо ў'дариў/ в'і'д п'ят'на 'ц'ого//

З.: С'к'іл'ки йо'му 'рок' іў було?//

– Йа з'найу це в'і'н/ 'с':іки йо'му 'роки іў було// в'і'н з 'вос'мого
'року сам на'рожен'а// ої/ за'була йа/ за'була// ви з'нае'те/ ў 'мене/ ў
йа'кому 'роц'і в'і'н по'мер/ йа вам ни^е ска'жу// йа ў'чора була на
мо'гил'і/ йа ўже за'була/ ў йа'кому?/ чи ў 'с'ем'іс'ат д'руго'му/ чи
ота'ко шос'// 'вопши^е м шо/ шо 'Кол'і мо'го 'дома ни^е було/ 'ц'ого
х'лопц'а// ни^е було 'дома/ в'і'н буў в 'арм'ійі// йа ни^е з'найу/ йак
во'но/ вам ни^е скла'ду// о'пос'л'і ко'лис' на'дума'ус'/ або і с'о'одн'і
на'дума'ус'// забу'вайус'а// то п'іду на мо'гили расп'лачус'а/
похо'жу/ (плаче)// два си'ни де'ж'ат'/ трет'ій там// (плаче)// йа
забу'вайу/ то ж була 'с'одн'і ў с'іл'рад'і/ дак ми^ен'і ўже ж 'ц'айа/
ц'а/ і голо'виха «пона'писуї йій у'се/ бо во'на забуде'ц'а/ і не^и
з'нати^е ме ку'ди 'заўтра 'йіхат'»/ о// дак во'на пона'писувала/ ку'ди і ў
Ба'риспол' 'йіхат'/ ку'ди ...// на'в'ерно ўже і скот 'гон'ат'/ ну ўже
н'і'чога не^и по'може/ йа ўже йі'йі остаўл'у/ йа ж не^и поже'ну ўже ж
йі'йі/ наж'ну ка'ла'чин':а і пого'дуйу/ гарбу'зи йе/ ўсе/ йа пого'дуйу
йі'йі/ намо'чу он там хл'іб у 'мене йес'ц'/ та'киї шо о'д:ат' йій/ у// йа
ўже не^и ўс'п'ійу/ бо жи^енут' йі'йі аж за се'іло ту'ди ко'рову// не^ихаї!
/ о'д:ише 'дома// а _'іе_ шо дат'/ йа ка'ла'чин':а наж'ну// о'це вам
та'ке//

З.: Це у вас на куку'рузу 'кажут' ка'ла'ч'і?//

– Е'ге// да хто ка'ла'ч'і/ хто ко'ку'руза/ йа так по_ста'рому ка'жу/
ка'ла'ч'і// ў'чора доч'ка мойа ва'рила/ вас угостит' ка'ла'чами?//

З.: Н'і/ спа'сиб'і//

– Йа ў ку'л'очок вам//

З.: Н'і_н'і/ спа'сиб'і//

– Не^и 'хоче'те?// о'там у чаву'н'і сто'йт' у 'мене ку'ку'рузи/
п'і'ўчаву'на 'вареной// да'ваіте йа вам//

З.: Н'і_н'і/ спа'сиб'і/ не^и т'реба//

14. З.: Ви 'каже'те 'вашого 'сина ў Че'р'н'ігов'і ў'били// знайш'ли
хто ўбиў?//

– Знайшли//найшли//во'ни ж н'іде не^н пот'ікали/ во'ни до ут'ра
 йо'го з 'вечора/ в'і^н там ро'биў/ во'ни дом ро'били// а м'і^ї син
 та'кий буў/ шо хот' пол'ізе на 'небо/ куди хоч// в'і^н ро'бив о'ц'і
 ўс'і/ 'саме шо до'рогше/ ро'бив ў'с'ак і^н фра^н'тончики/ і йо'му ж/
 там 'йакос' обгово'р'айут' 'договор/ та во'ни ж, 'пишут'/ де шчо
 ро'бити^еме/ хто ро'бите^нме// і в'і^н 'саме 'б'і^нл'ше грошеї полу'чаў//
 ну от во'ни ж/ це бу'до трет'ого г'руд'н'а// ну/ шо ж// полу'чиў
 'Тол'ік м'і^ї 'саме 'б'і^нл'ше грошеї// во'ни "шо р'ішили/ заве^нсти
 йо'го ў 'хату/ там де 'дач'і/ а це о'дин// йак о'то ў нас на ваг'зал'і/
 од'на сторо'на/ 'ти'ї/ ну по^асад'ка/ а 'д'на сторо'на 'дом'іки/ шо
 жи'вут'/ 'дач'і 'дач'і 'дач'і// і/ во'ни йо'го ри'ішили з'начит' там
 у'бит'/ найшли по'рожн'у 'хату/ 'випиди/ да'ди йо'^нму 'випит'/ і
 у'биди йо'го там// і во'ни/ у'же 'дос'в'іток буў/ а ц'і/ а ц'і 'дашники
 с'л'ід'ку'вали/ і ди'ви/ во'ни 'чу'ди йак 'Тол'ік кри'чаў// кри'чаў
 «р'а'туїте!» 'вопшим кри'чаў// і во'ни сл'ід'ку'вали/ шо ж 'буде
 'дал'ше^н// во'ни йо'го 'вит'агли на со'шу/ і т'агли ў л'іс// а со'ша ўс'а у
 кро'в'і оста'дас'а// а ц'і'ї ўсе ж'дали/ по'ка во'ни ў 'хату пош'ди/ ўже
 йо'го за.../ і 'дис'т'ам загри^еб'ди/ 'дис'т'а нагри^еб'ди/ у'же у по'сац':і
 спо'койіўс'а// а во'ни заїшли на'зад у 'хату// а ц'іх д'воє стари'ки'ї
 позво'нили ў 'короб'с'ку м'і'л'іц'і'ю/ 'короб'с'ка м'і'л'іц'і'я/ і
 'вийіхала м'і'л'іц'і'я моме^н'тал'но// і це шо прот'агли во'ни у
 кро'в'і на со'ш'і/ на со'ш'і// і/ і во'ни ўже 'вийшли за'копуйут'/ два і
 'ж'інка з 'ними// у'же 'йаму ко'пайут'/ о// ў 'йаму там зако'пат' і
 'дис'т'ам пригор'нут'/ і не^нма ни'чого/ ўже ни'х'то б йо'го ни^е
 най'шоў/ йаг'би ни^е ц'і'л'уди// ну і шо/ йіх заб'ради// "шо йім да'ди?/
 'ж'і^нку ни^е судиди/ ни^е з'найу шо там во'ни ўже отка'залис'/ чи
 во'ни ўз'а'ди на 'себе// 'ж'і^нку й'ї'ї туйу ни^е судиди/ а й... одно'му
 да'ди с'ім/ а 'дно'му 'вос'ім// о'це та'ка т'ур'ма йім// так 'мати// а
 ми^е'н'і ж/ 'дуже ж/ ми у то'му с'тали/ ну ж ба'гато ж йа грошеї
 по'зичила/ да ше ж ба'гато л'удеї зне^нс'ло/ ше ми^е'н'і с'іл'рада да'да
 грошеї/ і ко'д'госп грошеї// 'вопши^ем ми^е'н'і/ грош'і^н бу'ди ў 'мене
 на 'похорон// а прийіж'і'жаў с'л'едовате^нл'/ "йак ви з'начит'
 ук'далис'а у гро'шах?/ су'с'ід'і'ї про... визи'ваў в'і^н/ с'л'едовате^нл'
 ви'т'и'л'а прийіж'і'жаў// «с'к'і'ки ви рост'ратили грошеї?»/ це
 'должни' во'ни ўплатит' бу'ди/ нам// ну шос' у'же ни^е з'найу/

'с':іки там/ чи 'тис'ача/ йа/ йа ни^е з'найу/ во'но ми^ен'і ўже ни^е
'нужне йак о'то// ну по'йхада доч'ка мо'йа "раз, у'же ж прош'до
'с':іки там/ сид'іди/ «плат'іт' грош'і/ ви ж 'мати/ ви ж п'лакала
ка'зала/ йа упла'чу грош'і^и»/ за 'сином п'лакала//а во'на ї'каже/ «ви
п'лакали шо 'вашого 'сина са'жайут' за "шо?/ шо/ а ў 'мати^ер'і
'зоўс'ім не^имаіе 'сина// 'мати ўте'р'ада та'кого 'сина/ шо на 'небо
'лазиў/ а ви те'пер у вас гроше^иї ни^ема?// ви і ш п'лакали/ шо йа
упла'чу/ 'т'іки шоб 'менше присуд'иди йо'му// опла'чу 'цейе за
'похорон/ за ўсе опла'чу»// «а де:: йа воз'му?»/ 'мати кри'чит'//
п'равил'но/ "де 'мати//'мати не^и вино'вата/ "де во'на 'в'із'ме?/ йа й'йі
не^и/ не^и обви'н'айу// і 'мати не^и поси'дала йо'го// ну а це ж за'кон
поси'даіе/ то ўз'ади ж м'іл'іц'і'н'ера/ іс суда/ і 'це ж мо'йа доч'ка//і
во'на ж не^и з'наіе де і жи'вут'/ а м'іл'іц'і'н'ер цеї по'в'іў/ до од'ной і
до д'ругойі// ну і ш"чо?/ ну а н'і'чого// во'ни ми^ен'і// йак йа ска'зала
доч'ц'і/ і ни^е 'йд'/ і ни^икуда і ни ри'шаї/ во'ни п'рийдут'/ во'ни нас
поўби'вайут'// йа ўмру до ц'о'го/ ми^ен'і ўже в'ік кон'чайец'а/ а "ти
'доч'ко 'буде^иш жит'// нам гроши і 'йіхн'і ни^е 'нужн'і// ни^е 'нада
'йіхат'/ ни^е 'нада т'ребуват'// во'ни нам не^и т'реба/ во'ни нам не^и
т'реба// це й у'с'о//

З.: *Це т'і шчо з ним робили там?*

— Да::/ да/ це 'ц'іі^и шо з ним робили// йіг було п'ят' чоло'в'іка
там// да/ це 'ж'інка йа'кас' там ум'ішадас'а с'уди/ о/ і/ і це шо
чо'тир'і^и/ так два ни^е уби'вало//а два у'било/ о//а два ни^е уби'вало//
дак ти і х з'начит' о'цейе/ ну::/ ни^е вино'ватими оставиди/ а ц'і два
убиди// сид'ат'/ хаї сид'ат'/ "с':іки це там йім сид'іт'/?// ше й
ам'н'іс'іа 'буде/ да і 'пус'т'ат'//йаг'би йіх рост'р'іл'ували на 'м'іс'ц'і/
о'ц'іх шо л'удей уби'вайут'// х'іба це во'ни 'першого мо'го 'сина
ўбиди?/ ос' по с'в'іту "с':іки 'кажут'/ "с':іки во'ни л'удей із'вод'ат'/
о'ц'а 'банда//так йаг'би йіх о'то пої'мали/ да і рост'р'іл'ували/ а "то
засуд'иди//за "шо засуд'иди?// (пауза)// ну шо ж, ни^ема// два си'ни
ў Ле^ибе^иди'н'і/ і 'ж'і'нка// си'ни ўже ўз'росли/ о'дин жо'натиї/
о'дин//о'дин шч'е ни^е жо'натиї/ двац'ат' год//ну шо ж,

Село Любарці Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Любарці*. Село розташоване за 20 км на південний схід від Борисполя. Як свідчать давні писемні джерела, колись поблизу села була затока річки Альти – Любка. Місцевість була дуже заболоченою. Нині значна частина осушених угідь відведена під пасовища, заболоченими лишаються невеликі ділянки. Найдавніші археологічні пам'ятки біля села датуються IV-III тисячоліттями до н.е. В урочищі Хвощувате між селами Любарці та Іванків донині знаходять рештки посуду доби міді. Поблизу північно-західної околиці села, ліворуч дороги на Іванків, на полі є група стародавніх курганів. У 1962-63 роках тут досліджено скіфський курган IV ст. до н.е. За 1 км від села у напрямку на Іванків (на місці колишнього городища) знайдено уламки посуду XI-XII ст. Уперше в історичних документах село згадується у 1622 р. під назвою Любарів. У реєстрі за 1649 рік записані любарецькі козаки з прізвищами Глоба, Гопкало та Дикий (ці прізвища досі поширені в селі). За описом Київського намісництва 1781 р. “въ селѣ Любарцахъ полку Переясловского, сотни 1-й Переясловской – 300 хатъ”. За книгою Київського намісництва 1787 р. “въ с. Любарцы Переясловского уезда душъ 891 – разного званія казенные люди, козаки и владѣльцовъ – колѣжского ассесора Житкова, бунчукового товариша Кристофора Константиновича, асаула полкового Ивана Глобы, коллежского ассесора Михаила Концевича”. За “Списком населенных мест Полтавской губернии” 1859 року в Любарцях було 219 дворів, 2545 мешканців, діяла православна церква. За переписом 1926 року у Любарцях 5363 мешканці, до сільської ради належав хутір Березнячка з населенням 14-осіб. За час німецької окупації 1941-1943 років відправлено до Німеччини 28 мешканців села, закатовано 13 осіб, спалено 116 хат. На фронтах війни загинуло 435 вихідців із Любарців і Тарасівки. У 1970 р. населення 3372 осіб, середня школа, бібліотека, будинок культури; централь-на садиба радгоспу “Любарецький”, що спеціалізувався на вирощуванні овочів і виробництві молока. З 1991 року діє Михайлівська церква. У 2000 році в Любарцях 2323 мешканці та 1210 дворів; сільраді підпорядковане село Тарасівка з населенням 161 особа. У Любарцях народилися лауреат Шевченківської премії літературознавець О.Є.Засенко, поети П.П.Засенко і Г.М.Кирпа.

Інформанти: Шумська Марія Леонтіївна, 1916 р.н., освіта 2 кл. (тексти 1-9, записано 1996 р.); Антоненко Зінаїда Олексіївна, 1911 р.н., освіта 1 кл. (тексти 10-16, записано 2000 р.); Швачко Володимир Свиридович, 1937 р.н., освіта 10 кл. (текст 17, записано 2003 р.); Швидун Григорій Михайлович, 1958 р.н., освіта 10 кл. (текст 18, записано 2003 р.).

1. – Бич'к'і ро'гати/ пош'ди о'рати//
на 'туйу 'ниўку/ на подо'винку//
на той обдо'жок/ даї 'д'ад'у пиро'жок//

йак ни^е да^{си} пирож^{ка}/ воз[']му во^{да} за рож^{ка}//
да [']виве["]ду на мо^{р'}іг/ да [']викручу п[']равиї р[']іг//
а ў ро[']ж[']ечок труби[']ти/ а [']воликом роби[']ти//
а [']пужкойу пого^ан[']ати/ те["]бе [']д[']ад[']у споми[']нати//
[']веч[']и^ер [']добриї //

2. — Бич[']к[']і ро[']гати/ мос[']кал['] на [']хат[']і/
ст[']р[']іху бе["]ре//
ст[']р[']іх[']і["] доди[']райе/ [']сада доб[']і[']райе/
[']веч[']и^ер [']добриї //

3. — Ва^оси[']лева [']мати/ пош[']ла шч[']и^едру[']вати//
да і ни^е шч[']и^едру[']вала/ хриз['] сто[']ла сто[']йала/
[']ч[']есниї хрест де["]р[']жада/
зодо[']ту ка[']д[']іл[']ниці[']у/ [']нову хре["]с[']т[']іл[']ниці[']у//
хри^ес[']т[']іці[']а ўс[']і [']л[']уди^е/ ос['] вам Гос[']под['] [']буде//
[']Богу с[']в[']ічу с[']таўте/ а нам ни[']риг [']даїте//
[']веч[']и^ер [']добриї //

4. — Поси[']пан[']:е// на ш[']час[']ці[']а/ на здо[']роўя^е/ на [']нове [']л[']іто// ро[']ди
[']Боже [']ж[']ито пше["]ниці[']у/ ўс[']аку наш[']ниці[']у// [']буд[']те здо[']рови/ с
п[']разником/ з [']Новим [']годом//

5. — А те йа ўсе позабу[']вала ўже/ ўс[']о/ не де["]р[']жиці[']а ў голо[']в[']і
ни[']ш[']чо/ са[']ме к[']лоч[']:е// ...// по[']коїна [']Дун[']ка ў[']м[']іда/ замоў[']л[']ат[']
кроў// йа не ў[']м[']іда// у [']йейі [']пучк[']і["]/ [']р[']ізали ми зе[']лену/ крапи[']ву//
дак йа кру[']тида/ во[']на да[']вала// і по[']пали [']рук[']і["]/ [']пучк[']і["]/
поз[']р[']ізувало йі[']йі [']ног[']т[']і так у[']с[']і// і во[']дили йі[']йі дес['] до [']баби/ шоб
за[']мовила кроў/ і во[']на [']вислухала/ у [']тейі [']баби/ і замоў[']л[']ала/ а йа
н[']і// ну йак о[']це/ йак роз[']р[']ізало [']руку у [']того/ Йе["]гору о[']с[']о
глу[']хому// і во[']на [']тико ўз[']а[']да/ кроў лет[']іда страшно// во[']на так
уз[']а[']да ру[']койу/ прида[']вила/ і зразу пе["]ре["]с[']тала/ шос['] поба[']лакала//
а йа ни^е з[']найу/ ме["]н[']і во[']на не["] пе["]ре["]казува[']ла/ о[']це та[']ке// да йа
та[']ка дур[']на/ шо йа за[']буду// да [']вос[']імде["]с[']ат/ ["]шо_ви!/ во[']но
повиси[']хало ўже ўсе/ ни^ема ни[']чого// [']п[']іс[']н[']і/ с[']к[']іко п[']ісен[']
з[']нала/ те["]пер йа ни^е з[']найу// о[']це си[']жу_си[']жу на пи^еч[']і// [']нач[']е

'дурочка/ коли плачу/ а коли на с'п'иві 'воз'ме/ не^н знайу/
ни^н йакої 'п'іс'н'і// йак у'же с_в к'і^нм/ дак йа то то'д'і ўже знайу/
нагада хто дак хто/ а так// ...// на п'лошч'і було/ ч'и на п'лошчу
'йіде^нмо/ ч'и їде'мо/ 'п'ішк'і^н їдем було/ бур'ак'і ко'пат' ч'и
по'лот'/ і с'п'івайім// ти^спер не^н по'чуйіш// а це йак ше на 'воз'і/ дак
ку'ди там/ йак йе/ або на ма'шин'і// с'п'івали/ дак на сво'ю 'голову
йа с'п'івала// шо і ме^н'н'і так/ і о'нук'і^н//

6. — Ме^н'н'і Йі'вана 'жал'ко// йак о'то вин до 'мене^н при'ходиў/
да ўпаў пе^нредо м'нойу на кол'іна/ да ўз'аў мо'ї 'рук'і^н да
так// і сво'ю 'голову у мо'ї 'рук'і^н// у 'мене 'серце 'билос'а та
'нач'е^н і пи^сри^стало// і так 'б'ідниї сто'їт'/ с'л'ози йаг го'рох/
пе^нредо м'нойу/ «йа ж ка'жу ни^нчого ни^с зробл'у»// а те^нпер і
о'ч:им 'вигнаў/ і ж'і^н'к'і^н по'к'і'дали/ і во'но бе^нспри'зорне/
чоло'в'ік йак чоло'в'ік/ а йак...//

7. — Ми ко'пали бур'ак'і/ оту'то/ за Сти^спаном/ коли при'їхали і
'кажут'/ «а'ну ж'и'вен'ко ко'пайте бо 'буде 'заўтра с'н'іг»// дак ми
позр'і^нвали ўже ў 'купу бур'ак'і 'ти'ї/ ко'рова 'коло нас 'паслас'а//
коли де'тит' само'л'от/ і так 'т'і'ко_т'і'ко нас ни^с по го'ловах
'чиркнуло// ми доко'пали 'ти'ї бур'ак'і/ поскла'дали ў 'купу/ і сеї
же ден' уно'ч'і стала сто'рожа// заб'рали ўсе на с'в'іт'і/ і ко'рову/ і
с'вин'і/ ну ўсе// 'бат'ка і 'мат'ур заб'рали на 'воза/ на во'ди//
запр'аг'ли во'ди/ «йід'те»// по'їхали до с'іл'ради/ йа Анд'р'іа у
зад'ку поса'дила/ а ми 'дома оста'лис'а/ кричи^смо// шо ж/ крик
ни^нчого не по'може// і так/ роскур'кудили/ заб'рали 'чисто ўсе/ і
оста'лис' ми бе^нз н'і'чого/ дак/ 'царство 'Боже/ Се^нмен да 'З'ін'ка
пустили нас с'уди/ дак ми тут// доко'човували// а то'д'і пош'ли по
ми'тарству/ хто ку'да// о'то та'ке//

8. — Вин праўда ка'заў то'д'і/ йаг гу'л'али/ дак вин і 'каже/ «йаг'би
ми^с'н'і о'ц'у'ю д'іў'чи'ну ўз'ат'/ по к'раїн'ї 'м'ер'і/ по'лот'но 'носит'
на бо'лото прат'// дак на ко'ром і^нсл'і не^нсе/ пид 'нейу 'литка та'ка//
та'ка 'гарна моло'диц'а/ пос'ватайу»/ коли ўже вин по'чаў хо'дит'/
во'на йере'пени^сдас'а// шо не^н було ж 'ока ў 'його// йо'му ж 'око брат
'вико'лоў/ ото_так г'рали 'б'ігали/ і 'д'ірочка ж у то'му// кл'у'ч'ем

засу'валас' 'хата/ так йак о'це ў 'мене/ дак вин да'ваї Се^нмен ту'ди
загл'адат'/ а вин штирх'нуў/ 'вико'доў 'око// дак вин би^ез 'ока буў//
ну а ўс'орам'но ж/ жи'ди ни^е по'гано/ вин йі'їі жал'іў/ во'на йо'го/
жи'ди н'і^нчо'го//

9. — Іду йа с 'пол'а/ кри'ч'ат' кри'ч'ат' 'л'уди/ «ої у'бито х'лопц'а/
ў'била ко'рова»// 'Господи^і/ ўс'і по'б'ігли/ а йа ни^е по'їду но'гами^е//
так у'же 'вечором// вин йі'їі/ вин за на'лигач/ да за 'руку замо'таў/ а
во'на йак хва'тила/ і пот'аг'ла/ о'там буў мос'ток де тру'ба о'це 'зараз/
дак питс'таўк'і^н там же бу'ди/ і ко'рова ту'дойу і йо'го пот'аг'ла/
роз'било 'го'лову// у'бито х'лопц'а// йа// ўс'і по'б'ігли/ 'данка
по'б'ігла/ а йа іду _ іду не^н до'їду/ до'хо'жу с'уди/ ко'ди 'бат'ко мо'їі/
і 'мати/ 'руки^і с'ц'іпили да кри'ч'ат'/ а 'З'ін'ка над ним у'же си'дит'/
у 'хату ўже ўне^нс'ди// ўне^нс'ди 'його ў 'хату/ приве^нз'ли 'л'ікара// буў
тут Шер/ «та наў'р'ад шоб жиў х'лопе^нц'»/ го'ло'ва по'бита// а во'но
ле'жит' ме^нрт'йак// йа ўже то'д'і до'їшла с'уди/ 'бат'ко кри'ч'ат'/ у
нас_ 'бат'ко 'жалослив'і бу'ди// "так кри'ч'ат'/ "так кри'ч'ат'// «ої
ни^ема 'Вас'і/ ої ни^ема 'Вас'і!»// ко'ди даў _ 'Бог/ шо/ і 'вичун'аў// дак
ше ж і го'ло'ва ў 'його// ото _ так//

10. — *Кол' а'да кол' а'да/ д'ід на 'бабу погл' а^еда//
ви'нос' _ 'бабо г'рош'і/ кол' адник хо'рош'і^н //
откри'ваї 'баба сунду'чок/ да'ваї 'рубличок//*

11. — *Шч' е^н д'р'івочка шч' е^н дру'вала/
пид о'конце пидгл' а'дала//
ч'и ти 'бабо напе^нк'ла/
не^нси ме^нн'і до ок'на//*

12. — *Кол' ад'ниц'а кол' ад'ниц'а/
'добра з 'медом пал' а'ниц'а//
а із 'маком не^н та'ка/
'даї те 'бабо п'ята'ка//*

13. — *Це хлоп'йача шч' ед'ри'ўка/
ш'ч' едриї 'вечу^ор/ 'добриї 'вечо^ур/
'добрим 'л'уд'ам/ на здо'роўйе^а//*

ч'и 'дома_дома/ пан гос'подар?/
а йа з'найу/ шо вин 'дома/
сидит' ^ 'же_вин/ 'конц'і с'тода/
а на 'йому/ 'шуба 'л'уба//

ви'нос' 'д'ад'ко г'рош'і і пиро'жок// пиро'г'і/ ви'нос' ^ 'бабо
пиро'г'і//

14. — Шо й у 'ц'ему 'дом'і/ 'тихайа ве^и'чера/
ш'ч'едриї 'вечу^ор/ 'добриї 'вечу^ор//
да приїш'да до 'його/ да 'Божайа 'мати/
ш'ч'едриї 'вечор/ 'добриї 'вечор//
ої с'ідаї же 'сину/ да ве'черати/
ш'ч'едриї 'вечор/ 'добр'і^и 'вечор//
йа до 'тебе 'мама^о/ не приї'шоў ве'черат' /
йа до 'тебе 'мамо/ приї'шоў за кл'у'ч'ами/
ш'ч'едриї 'вечу^ор/ 'добриї 'вечор//
ої даї ме^и'н'і кл'у'ч'і золотийї/
да ї поїе^ису'вайім ўс'і ра'йї і 'некла/
ш'ч'едриї 'вечо^ур/ 'добр'і^и 'вечор//
'тил'ко й одно'го ж ми/ да ї не от'суне^им/
ш'ч'едриї 'вечор/ 'добриї 'вечор//
бо та ду'ша к'р'іпко согр'і'шила/
ш'ч'едриї 'вечу^ор/ 'добриї 'вечор//

15. — Око'тидас' ко'за/ з'і'мойу/ і ко'за ў 'хат'і/ а йа йім пиджач'к'і
ви'датуїу//бо те...//од'ин над'інут' 'порватиї а д'ругиї / пооб'р'івати
ж хо'дили/ це у вої'ну/ це у'же вої'на і не с'тада/ во'ни ўже ж
попидрос'тали/ бо Гриш'і було 'м'іс'ац' йак вої'на с'тада/ дак
Гриш'і сти'ко було/ 'тийї ўже попидрос'тали/ ў ш'колу хо'дили//
пош'ли во'ни/ а йа/ 'хата ў нас 'таг_же сто'йада/ оту'ди//со'лимкойу
до'лиўка о'так трошк'і^и пит:'рушена і ко'за ў 'хат'і/ приў'йазана до
пид'нижка/ до сто'да//а йа си'зу латаїу/ во'ни приш'ли ш'коли/ у
пони^е'д'ілок з'найу/ приш'ли ш'коли// ў ни^е'д'іл'у во'ни так
во'зили там со'лому/ на х'верму/ до/ во'ни назб'ірали со'лимк'і^и
т'рох'і^и/ дак ото ж і ко'з'і йа пок'лада// і кози^е'н'атко ў 'хат'і// і йа

си'жу на п'рипичку/ йа те^н пер не^н 'дуже 'бачу а то на п'рипичку
ла'тала// 'бачу ў'род'і ве^н чо'р'іе і с'н'іг і'де/ х'лопц'іў не^н ма// йа йак
схо'пидас'а то'д'і іс... іс п'рипичка// у 'чоботи ў йа'к'іс' там у д'рани
'ног'і у... тої.../ і на ми^е н'і ж н'і шта'неї ни^е ма/ н'і'чого/ спод'ниц'а
так 'тико/ і кварту'х'іў то'д'і ни^е 'шили/ бо ни^е було ш_ 'чого шит'//
так' і о'то і йа так/ б'едно_ розб'едно жи'ла// ни^е мае ни 'Кол'і ни
Гриши/ а 'Ван'а ў фе^н зе'у буў у'же// йа то'д'і 'вискочила/ с'н'іг і'де і
смер'кайе 'чисто// йа то'д'і/ і бе^н з'палк'і^н ж/ б'ігом/ у хал'ави с'н'ігу
набе^н ру о'це 'шурну/ набе^н ру ў хал'ави с'н'ігу/ ту'ди на 'поле б'і'жу
і б'і'жу// ни^е ма нигде ни'кого// йа п'лачу/ йа'кас' л'у'дина ішла/ йа
пи'тайу/ «не^н 'бачили двох д'ітеї?/ не^н ішли?»/ «не^н 'бачила»// а
во'ни пош'ли с:о'бакоюу/ у нас со'бака 'чорне^н 'к'і^н буў// йа п'лачу/
кри'чу/ п'лачу// ко'ли при'хожу у тої/ с'уди ж/ до Ду'н'ок о'це ж ў
код'госп/ ко'ли мо'ї х'лопц'і ўже приішли/ ўйазоч'к'і прине^н с'ди//
по ўйазоц':і так на в'і'ровоц':і/ со'бака йіх при'в'іў// ої// а о'цеї/
Слу'шаї тут_ 'буў да О'лени Чорной'вановойі брат Г'ван
брига'д'іром бу'ди/ а Слу'шаї вин так'і^н і/ заў'току вин буў/ дак
во'ни 'тийі ўйазоч'к'і заб'рали/ у к'лун'і// по.../ з в'іроў'ками
заб'рали/ а во'ни ж п'лач'ут' 'д'іти/ шо «о'д:аїте нам/ хоч од'ну
ўйазочку о'д:аїте»// і 'темно/ нич у'же// 'темно/ нич/ во'ни
ни^е д:а'ли ни'чого// ну то'д'і// х'то ж_ це?// Сте^н пан ў'род'і
Ле'вонт'ійіў/ 'Гал'чин 'бат'ко/ на йіх накри'чаў/ дак во'ни в'іроў'к'і
од:а'ли йім/ а ўйазок не^н д:а'ли// йа ўже ж так у'же зра'д'іла і п'лачу
з 'радо'сти' / так п'лачу 'дуже// 'Кол'а і Гриша/ попри'ходили во'ни
до'дому/ дак йа ка'жу/ а йа так наб'рала с'н'ігу о'то ў хал'ави/ да
та'ка йа/ 'йак там йа ўб'рата була/ ў 'шо йа ўб'рата/ а с'н'ігу так
бо^а гац'ко то'д'і було/ так о'це ос' та'ко с'н'ігу йе/ до ў'л'ізи^е ш/ не^н
поб'і'жиш 'дуже/ а ўс'орам'но б'ігом 'б'ігала// во'ни/ «'мамо нас шоб
со'бака не^н при'в'іў до'дому/ ми б не^н приішли б_// ми б не
приішли/ а то нас со'бака// і'де/ і ми ўже/ о'це п'роїде да
по'н'уха_ пон'уха да й оп'йат' до нас/ да і'де// дак нас со'бака
при'в'іў»// во'ни так со'баку 'того жал'іди ўсе ў'ремн'е// а то'д'і вин//
хтос' у'биў йо'го/ ў нас// хтос' йо'го ўбиў/ 'того со'баку/ шо ми так
п'лакали за ним/ за тим со'бакоюу// та'к'і^н і 'чорне^н 'к'і^н
не^н ве^н 'личк'і^н і со'бака буў// ўс'ігда ў'мене було со'бака/ а то'д'і//

собака це та'к і'ї друг л'удини// шо вин 'хтозна йа'к і'ї//

16. — Оце ў нас/ о'ради к'ін' буў/ це йак йа ма'да бу'да// йа ма'да/ Ігнат с'таршиї од 'мене/ і 'Дун'ка с'тарша// а йа з Ігнатом о'рада// йа пога^он'айу во'ди за'п'р'ажени/ а с'пери^е ду к'ін'// і так у.../ 'йіздимо// ниў'к'і ж у нас/ зи^ем'л'а по'д'іли^е на/ два оп'руг'і там зе^нм'л'і/ пиўги^е к'тара/ пиў.../ зи^ем'л'а не^н з'вадас' г'ік'таром/ а ди^ес'а'тина// ди^ес'а'тина/ пиўди^ес'а'тини/ о'так з'вадас' зи^ем'л'а// г'ік'тарами не^н з'вадас'// а 'важит' хунт/ пиўк'і^нла/ ни.../ пиў'хунта// а ни^е.../ на к'і'ла ни^е бу'до ни'чого// ми йак с'тало/ дак ни 'можна доб'рат'/ успо'койіц'а йак це по к'і'дах во'но 'буде// а то'д'і ж наў'чилис'// дак о'то ми о'ради дак/ за од'но 'гон'а чу'же п'росо/ а ме^нжа так/ ме^нжа 'йіздит'/ а по цеї бик ме'жа// дак там з од'ного 'боку бур'а'к'і/ з од'ного 'боку п'росо// ...// ну дак во'ди ж о'то за'ход'ат' із ко'нем/ а йа не^н по'дужайу йіх 'вит'агти/ бо йа та'ка ма'да ше бу'да/ а Ігнат с'тарши^ен'к'і'ї/ а Йігнат за п'лугом 'ходить'// дак вин 'каже/ «ну би^ери/ 'в'із...»/ 'дас'т' ме^нн'і п'луга да йа ни^е по'дужайу// дак вин ме^нне бато'гом/ по но'гах// одлу'пиў ме^нне/ а то'д'і п'росит' шоб йа 'бат'ку не рос'ка'зада// і йа ї не ка'зада/ ни'коли не ка'зада// і та'ка йа об'п'лакалас'а/ та'ка ў гр'а'з'і/ і вин у'же так ми^ене/ і ўти'райе ўже/ і 'каже/ то йа ро'с'ердиўс'а шо/ шо во'ди ж так// а то'д'і ночу'вала у 'пол'і йа/ 'тоже ма'да ночу'вала/ вид забол'іў// о'ради о'то/ о'це йак пожни'вуйут'/ дак о'це ўно'ч'і/ 'копи сто'йат'/ а ўно'ч'і о'рат' т'реба/ бо ўден' 'жарко во'дам/ дак уно'ч'і о'рат' т'реба/ дак ми о'то оре^нмо// а то'д'і вид забол'іў о'дин/ а о'дин у 'пол'і і к'ін'/ 'кодо 'воза приў'йазани// а Йігнат пог'наў во'да до'дому 'того бол'ного/ у'же 'вечором 'чисто пог'наў і ўже ж вин не вер'нуўс'а/ во'ни ж/ 'бат'ко і пе^нре^нжи'вайе/ шо "шо ж там йа ро'битиму ў 'пол'і// о// о'це та'ка бу'да тої// дак во'да пог'наў то.../ Ігнат брат ми і 'р'ідниї// ни^ема Йігната// а кома'р'і так ку'сайут'/ шо не^н 'можна жит'/ у 'Гопкала/ і це 'Гопкала ти мо 'Лудка з'найіш/ 'Гопкала о'с'о до по'с'олка ота'ко ў бик/ бо'лото та'ке бу'до/ там 'кодо бо'лота ни^е да'леко бу'ди// л'уди ше бу'ди і 'дал'і од нас/ 'тоже ночу'вади/ там не са'ми ми ў 'пол'і// а но'чуйут' бу'до 'д'іти ў 'пол'і// ко'ди 'ч'уйу шос' і'де/ і 'каже «стри'л'аї»// ну "шо ж ти 'думайіш/ йак йа пид 'возом ли^ежала// а

води так'і було спокоїни/ шо оце пид возом лежу/ не зачепл'ат' мене//і к'ін' так само/ во'ни так'і звичени ўже до л'удей//о//коли приход'ат' до нас/ три// приход'ат'//оце о'с'о оце шо П'їаній оце де живе/ дак оце тут Де^нисови жи'ди/ Де^нис приходит'//ти.../ Сте^нпа'нида Йігнат'кова/ дак йі'ї брат/ цеї так'і'ї парубок у'же здо'ровий//во'ни приходили 'ут'ат бит' / до бо'дота//дак 'тийі 'кажут' стрел'ат' / а 'тийі 'кажут' / «да н'і/ пид'вода сто'їт'»/ цеї Де^нис 'каже/ «пид'вода сто'їт' / но'чуйе хтос'»// не^н стрел'али во'ни// то'д'і// а там ше два х'лопц'і було/ 'д'іда Арти'мона о'дин/ а о'дин о'с'о Ки'рида 'ц'ого/ це во'ни так'і с'тарши там од 'мене т'рох'і'ї// а йа п'лачу/ страш'не п'лачу/ йа так зл'акалас'а/ йак во'ни ска'зали «стрил'аї»// а вин тиї Ди^нис так'і'ї вин 'сов'існий буў да 'гарний// о'це/ Ди^нисова/ ну ти ни з'найіш/ Ди^нисова О.../ да 'чо?/ 'Ол'гу ж ти з'найіш Ди^нисову?/

З.: Ну да//

– О'то 'Ол'а Ди^нисова// йо'го на во'їн'і по'ранили/ вин дес' ни^нда'леко тут буў/ дак при'шоў до'дому дак/ 'дома хо'вали у во'їну// 'дома хо'вали йо'го/ Ди^ниса 'того// вин так'і'ї буў 'гарний/ 'бат'ко 'гарний у 'йейі буў/ ну ше вин х'лопцем буў то'д'і// ну "шо ж вин/ ска'заў ме^н'і/ «ни^н 'б'їс'а/ йа/ х'лопц'і до 'тебе не^н п'рийдут'»//і Гриц'ко ше//Мико'лашчин з'ними буў/ і Гриц'ко//ну ти ж йіх ни^н з'найіш// Гриц'ко це І'вана/ це ж О'лену/ О'лена за Йі'ваном була/ 'тико во'ни рози'ш'лис'а/ о'ц'айа О'лена/ 'баба 'Олена/ Во'лоч'ина 'мати// 'Жен'чина Во'лот'к'і'ї// ну це було ж та'ке//коли на 'ранок І'гнат при'шоў/ а вид тої 'дома/ л'ічили во'ла 'того/ а то'д'і у жни'ва ўже/ 'тоже йа ма'да шч'е була/ йа воб'ш'ч'е ма'дойу 'дуже скот 'пасла/ 'дуже йа// ко'рова/ було од'на/ скот 'пасла/ о'вечки^н бу'ди ў нас// це ўже/ це не ў во'їну/ а це до во'їни було// о'вечк'і'ї бу'ди/ о'вечок штук 'дес'ати^нро було// і 'вигнала о'вечк'і'ї/ це жни'вуйут' і "йа 'коло о'вечок/ і 'бат'ко/ і си^нст'ра мо'їа с'тарша/ та'ка шо ўйа'зада во'на ўже пот'роху// 'бат'ко ко'сиди йі' і с'нопик'і'ї п'і'д'носили/ пома'гали ўйа'зат'// а йа 'коло о'вечок// то'д'і ўно'ч'і/ о'це з 'вечора йа по'се'зу т'рох'і'ї/ до о'це о'вечки^н сид'ат'/ то'д'і дес' п'тиц'і ... до о'вечки^н 'ву::рх/ і поле... пош'ли// то'д'і оста'ноўл'ац'а/ то'д'і ўже 'п'ісл'а/ ве.../ 'п'ісл'а 'ц'ого ўже

'бат'ко/ дер... сти^ере'жуг' йіх/ а во'ни так/ у'зогнати ў нас у 'купц'і/
'бат'ко сте^нре^н'жуг' //а то'д'і ўже було та'ке шо йа 'пасла ко'рову ўже/
у'ден' 'пасла ко'рову/ це шч'е до о'вечок йа 'пасла ко'рову// 'тоже
'бат'ко жниву'вали на Погри^еб^ц'ах оту'то за со'шойу// по'шоў
дош'чик та'к і^ні ти'хен'к'і^ні/ во'ни сно'пи поно'сили/ і 'вечор/ і
по'йіхали/ а ко'рова по'пере^нд йіх по'йі... пош'ла до'дому// 'дома
'мати бу'ди/ бо ди'тина ма'ла бу'ла ў йіх// пош'ли до'дому// ко'рова//
йа то'д'і//а йа зас'нула пид ко'пами// во'ни при'йіхали до'дому/ дак
ме^нне не^нма'є// йа ж ота'ка/ ма'ла шч'е бу'ла/ ма'ла бу'ла/ ну од
О'лесика¹ 'бил'ша бу'ла/ ста'р'іша го'диў же на два/ ота'ка бу'ла/
ма'ла шч'е//дак во'ни ж при'йіхали/ пид'водойу//ме^нне не^нма//дак
во'ни ж йак пол'а'калис'а/ да то'д'і при'йіхали 'бат'ко у 'поле/
'темно/ нич/ дак во'ни/ «'З'ін'у це 'бат'ко при'йіхаў/ це 'бат'ко
при'йіхаў»/ ме'не ... ба'лакайут'/ дак йа то'д'і схо'пилас'а да ў плач//
«не плач/ це йа при'йіхаў по 'тебе»// да ўз'а'ди ме'не на 'рук'і^н да
поса'дили на 'воза/ да привез'ли до'дому/ да ўже в'італи ме'не йаг
'гос'ц'а за сто'дом// у'же так пора'д'іли/ шо ме'не ўже йаг 'гос'ц'а
в'італи// о'то та'ке було// а то'д'і було/ це ўже 'тоже/ 'тоже ма'ла
бу'ла//ти^епер же це ди'ман зас'рали о'це там 'коло нас/ де йа жи'ла//
це ж ти з'найіш де йа жи'ла//

З.: Не^н з'найу//

— У:::/ а де Па'раска жи'ве// о'то ж там ди'ман у нас/ та'к'іі
ди'ман 'гарни і'буў/ во'да на ди'ман'і 'гарна бу'ла/ і то'д'і чо'гос' трав
о'ц'іх не^нбу'ло/ і скот ни 'пас':а^е так// л'ід^ц та'к'іі за'мерз/ уко'пали
'коде^нсо/ дру'чок а то'д'і 'колесо/ а то'д'і 'колесо йак розк'рут'ат' і на
сан'ч'атах 'тико так 'мигайімо/ 'йіздит'/ у_к'руг 'йіздит'//поса'дили
ж ме'не на 'тийі сан'чата/ і розкру'тиди 'колесо/ 'детайу йа^е/ а жи'ди
то'д'і ўс'і 'б'ідно/ на но'гах йа'к'іс' о'порк'і^н там//...//це/ було/ було
та'ке/ це сво'йи ма'ли го'да йа з'думуйу/ йа з'найу "шо йак^ц було//ну
шо ж йа/ пола'ма'ла 'руку/ і бор... б'рову роз'била 'дуже/ іс.../ на
л'о'ду на 'тому/ йак спустиди//а 'Дун'ка с'тарша од 'мене чи'мало/ а
Іг'нат не^ннаба'гац'ко с'таршиі// при'шла ж до'дому/ 'Дун'ка
у'чидас'а шит'/ на 'устаўц'і/ дак во'на ме'не то'йейу 'устаўкойу/ у'же
не^н з'нала шо/ во'на шо т'р'апк'і^н не найшла/ да 'устаўкойу

¹ Чотирирічний онук сусідів.

заўйа'зада//у'стаўка 'тайа ў кро'в'і/ і/ і йа де^нжу//і йа йак'раз на ку'т'у
 на го'лодну/ шо це ў'вечер'і ку'т'у 'йісти/ а йа о'це по'ране^н на ли^ежу
 на пи'ч'і/ і ру'ка пе^нре^нломнена/ 'к'істка ту'ди 'вискочида/ а та
 ту'ди//і йа де^нжу і 'тико 'оїкайу/ а 'тихо//бо ми^ен'і ж приказа'ди/
 шоб йа ни^е 'тої/ шоб не.../ шоб бат'к'і не^н з'нади//пос'ідали ку'т'у
 'йісти/ бат'к'і це/ с'ідайт' за стил і це ку'т'а то'д'і/ і ку'т'а 'вар'ат'/ і
 'рибу 'ж'ар'ат'/ і ка'пусту 'вар'ат'/ і уз'вар 'вар'ат'/ 'опши'м так/
 понаго'тов.../ пос'ідали//а ў нас сем'н'а чима'да бу'да/ і 'баба бу'да/ й
 о'це пос'ідали во'ни ве'черат'/ ве'черайут'// ме'не про'сиди
 при'ходили// 'бат'ко так'і/ на с'тарос'т' роспи'лис'а/ а то 'бат'ко
 та'к'іі буў/ 'гарни^і 'гарни^і 'бат'ко ў нас// не^н так 'мати йаг "бат'ко//
 'бат'ко на п'рипичку с'тали/ «а "шо ў 'тебе/ шос' 'бо'лит' у 'тебе?»//
 йа «у::/ н'і»// а ру'ка пе^нре^нломана/ і з'йазана/ во'ни з'йа'зали там
 ми^ен'і// по'думаіте!// йа о'це і 'зараз 'думаіу/ нас'к'іко то йа
 ти^ерп'л'ача бу'да// а то'д'і пош'ли во'ни до 'церкви/ і 'бат'ко пош'ли
 до 'церкви/ і д'ід по'шоў до 'церкви/ і 'баба/ і 'мати/ ўс'і пош'ли до
 'церкви// а йа ўже ж о'це з д'іт'ми 'дома/ на пи'ч'і ли^ежу/ до во'ни
 'коло 'мене ў'ха'жуйут'/ і Йіг'нат і 'Дун'ка ў'ха'жуйут' 'коло 'мене ж/ да
 «шо то'б'і дат'?»/ «ни'чого йа ни 'хочу»// во'ни при'ш'ли с 'церкви/
 пос'ідали за стил 'йісти// «і'ди/ і'ди 'З'ін'у ку'т'у»/ це ж у'же с
 'церкви при'ш'ли/ 'йісти ку'т'у// «ў 'тебе шос' 'бо'лит'?»// «ниш'чо
 не^н бо'лит'»/ а п'лачу/ 'тико п'лачу//дак во'ни то'д'і ме'не ўз'а'ди на
 'рук'і^н/ да поса'диди за стил/ дак йа 'л'евойу ру'койу з'найу йім
 'л'евойу ру'койу/ а 'ц'айа так// дак во'ни/ «а чо ти 'л'евойу
 ру'койу?»// дак йа/ да так// і таг же і 'йіс'ц'а/ ни^е прокоўт'ну// це
 йа'койі терп'л'ачк'і^н 'тик'і^н т'реба//дак во'ни г'л'анули/ дак у 'мене ж
 ру'ка ўже ж/ од'на ту.../ 'к'істка 'вискочида од'на ўже ж/ у 'дикт'і//
 дак во'ни то'д'і за 'мене/ ў Скоп'ц'ах 'дохтар буў костоп'раў/ дак
 во'ни ме^нне на пид'воду/ да ў Скоп'ц'і/ да нап'равили// а те'пер
 'тоже іс'та'ройу/ пола'мала бу'да 'руку// ў 'ребра ў тої/ 'кон'і
 поно'сиди/ 'руку пола'мала/ 'ребра/ три реб'рин'і пере'ламано
 бу'до// дак це во'но бу'до/ у вої'ну// о'це і 'д'іти ма'ди бу'ди// у'же
 вої'на так во'на 'кончилас'/ шо йа ўже да'ваї на'думалас'а 'хату
 пос'тавит' со'б'і// да с'таўл'ала о'це 'ц'уйу 'хату/ да пос'тавиди/ дак
 ми нако'сиди осо'к'і// 'Ван'а по'шоў/ 'Ван'а 'тоже то ж у фе^нзе'о буў/

'тоже ж та'к'її/ не... нез'рослиї та'к'її х'лопец' / а х'лопец' // пош'ли/
вин ко'сиў/ а йа 'жала/ а то'д'ї по'їхали/ а 'Кол'а ма'лиї// ўз'али
ко'н'аку ў ко'д'госп'ї/ да по'їхали с 'Кол'ойу/ і ко'н'ака з до'ш'ам/
по'їхали по 'туйу осо'ку/ да наб'рали осо'к'ї^и/ да вез'ли/ дак 'Кол'а
'йак_то/ ше ж ма'лиї/ а так вин за.../ йак виз пере^ик'ї^идаўс'а/
ко'н'ака но'сида/ дак вин 'йакос' шо так/ но'гами с'кочиў і
поко'тиўс'а/ а йа ж по'ла'мала 'руку і 'голову про'била// 'голову
про'била ў 'жилу/ дак ота^ико кроў ішла/ шо 'тико поз'вониц'а/ а
йак'раз там ц'іл'їрада бу'да/ о'це де к'нижний мага'з'ін//дак о'то там/
і/ со'ша то'д'ї не гла'ден'ка бу'да/ а со'ша та'ка/ ка'м'ін':ем
'викладе^ина та'ка/ сру'бовата// дак о'то 'тийи^и 'л'уди/ су'с'їди/ ме'не
переў'йазували/ заўйа'зали/ ме'н'ї 'голову заўйа'зали/ і ме'не п'р'амо
ў л'їкарн'у двиз'ли/ одвиз'ли ў л'їкарн'у/ у 'нашу// ме'не/ у'коли
там 'дано ме^ин'ї/ привез'ли ме'не до'дому/ і х'лопец' ма'лиї же ж//
тут су'с'їди пос'ходилис'/ ба'бус'а тво'йа 'З'їн'ка/ во'на/ ої йа'ка
'добра бу'да/ та'ка 'добра/ шо хаї йїм і на тим с'в'їт'ї так 'добре// йак
во'на ме'не жал'їла/ і 'д'їти ма'ли/ 'б'едно жи'ли/ а во'на бу'до так/ то
кар'топл'ї прине'се к'їўш тош'чо// а 'баба 'Ган:а Арт'їмонша/ ти
ни'йак ни^е з'найїш Арт'їмонши^и/ н'ї/ 'тоже/ д'їд Арти'їмон/ а 'д'їда
Арти'їмона з'найїш ти?// не з'найїш і 'д'їда// да д'їд же не'даўно
ўмер// дак 'викна ў нас р'ад'ном поза'в'їшувани да т'р'апками/ а/ а
ск'да ни^е бу'до/ дак во'ни тої/ 'баба прине^исе ме'н'ї молоч'ка там чи
х'л'їба шма'ток/ да 'викна т'р'апку отк'рийе да пок'ла'де/ щоб д'їд
ни^е знаў// так о'то йа йак_ 'баба ўже ў'мерла/ дак йа пош'ла на
'похорон/ да так йа п'лакала 'коло то'йейї 'баби// а д'їд Арт'їмон
'каже/ це 'д'їдова 'перва 'жинка/ це ж О'лена д'руга/ О'лену ж ти
з'найїш// да 'каже/ «ої йак во'на те'бе жал'їла/ йак во'на те'бе 'З'їн'у
жал'їла 'ц'айа 'баба»// а йа ка'жу «йа з'найу шо жал'їла/ йа з'найу»//
то так жи'дос'а^е/ у воїну йа жи'да 'дуже т'рудно/ 'д'їти ма'ли бу'ди/
ко'пат' хо'дила 'л'уд'ам/ дак йак поїду ко'пат'/ о'це ко'пада// ...//
млин о'то там/ вин і 'зараз йе ж/ млин//дак/ за мост'ком млин//дак
о'то йак до мли'на йак до'хо'жу/ да 'сонце не^и с'ходит'/ о'то 'дома/
до_с'в'їта на стойан'ц'ї то'д'ї/ 'тико на стойан'ц'ях/ те'пер на'род
ни^е ў'м'їе/ ро'гачиком на стоїа'нец' постаўл'у чаву'нец'/ зва'ру
там йа'койіс' 'зат'їрк'ї^и х'лопц'ам// х'лопц'ї ў ш'колу хо'дили/ о'ц'ї/

Гриша щч'е 'дома да 'Кол'а/ 'Ван'а то хо'диу/ да с'к'іко вин хо'диу/ чо'тир'і з'і'м'і 'тико хо'диу/ чо'тир'і 'годи// дак йа і'ду/ а йак по тої бик мли'на 'сонце с'ходить' / дак йа б'і'жу 'тико так/ а 'заступ о'то йак там у ти'йейі л'у'дини/ по'ка йа го'рода ни^е ско'пайу/ ни д:а'йу 'заступа до'дому// то'д'і на Йар'мил'с'к'ії ко'пада// йа так ра'ботала то'д'і 'добре// а то'д'і ж о'то на'думалас'а/ зб'і'рала/ 'Ван'а ў фе^нзе'о ўже буў да/ коп'і'к'і там да'вали йім на хар'ч'і/ а вин 'тийі коп'і'оч'к'і зб'і'раў да//а йа 'тоже 'дома/ йак йа/ шо там прода'ла до зб'і'рала// до о'це ха'тинку по'ставила со'б'і// а ха'тину йак ро'била/ маістр'і ро'биди/ ден' т'риц'ат' г'риўн'іу/ т'риц'ат'// ну/ т'риц'ат' г'риўн'іу/ так йак три рубл'і// о'то так// і о'то пла'тила//

17. – Це ўже ж дес' у с'е'м'і'с'атих го'дах/ ў с'е'м'і'и'ди'с'атих/ о// ну/ миі про'раб_✓ миі 'мас'т'ер/ був іс Тер'нопол'с'койі 'облас'т'і/ 'родом// вин ў Ба'риспол'і жиў/ вин з^ж 'ж'і'нко'йу рози'шоўс'а/ ш:аз жи'ве у: Гада'вуров'і/ о// бат'к'і йо'го там 'виме^нрли/ а род'н'а ўс'а в А'мериц'і жи'ла/ ўс'а род'н'а ў йо'го// 'д'ад'_✓ко 'р'ідниі/ і там/ т'о'т'к'і/ ну ў те ў'ремйа/ ко'ли 'можна/ до/ до/ до во'їни там же на'в'ерно пол'ак'і бу'ди/ ко'ли 'мо_жна бу'до уй'і'ж:ат' / і там же йіх/ во'ни ж прий'і'ж:али у/ у Со'йуз_✓ во'ни ж не^н 'тийи' / не із'м'ен':ік'і 'род'іни/ це не^н 'тийи' / шо при 'н'імц'ах бу'ди/ а во'ни ше до 'н'імц'а/ да до 'н'імц'а 'вийіхали// а то'д'і ж_✓ там/ на 'Западн'іі/ йід' ку'да 'хочи^е ш і/ 'в'іл'но бу'до// це "зараз_✓ так тої// до ми при'йіхали з'начит' / 'бурим ск'важину// і т'реба з'начит' тру'бу// там 'ф'іл'тра не^н 'нада/ так йак тут 'ф'іл'тер 'нада/ там ни^е 'нада/ там к'реїда/ к'реїда/ там п'росто тру'ба/ о// кап'ронова/ о// і от то'б'і про'верче^н 'і д'ір'к'і/ і о'то до водо'носа до'шоў/ о'то// там м'ел// к'реїда// зе^нм'л'а та'ка креїд'а'на// о^а:// ну а'де^н / у/ у тру'бу ж заб.../ заби'вайи'ш чу'ок// чу'ок заби'вайи'ш/ шоб у'же тої// і начи'найи'ш о'то са'жат' / во'да ж_✓ пид.../ пидни'майи'ц'а наб'і'ра сви'ї 'урови^ен' / йак пробу'риди// а то'д'і ж_✓ тру'бу са'жат' / дак/ 'важ_✓ко ж йі'йі са'дит' // ну там по д'в'і'нац'ат' / по п'а'т'нац'ат' 'метриў/ см... от 'того/ во'но там та'ка м'іс'цеви'с'т' / там 'ниж_✓че/ та так/ ну ни^е так йак у 'Л'убарц'ах/ бо ў 'Л'убарц'ах ни^е 'дуже ж_✓ та'ке ви'соке/ а там/ йес'т' / тут уни'зу жи'е'ве/ а/ а тут нави'р'ху жи'е'ве// дак там од

м'ісцевос'т'і б'і^ил'ше тої// дак// там/ «Гал'а/ би^ери/ ме^ирш'ч'її/ е:/
це^иберце і дий у/ і дий у 'руру 'воду»// йа ж 'дейак'і сло'ва доб'раў/ а
'дейак'і сло'ва ж^и// «ци^еберце» «гор'н'атко»/ йа йо'го ни^е знаў
'ранше// 'тої_год/ у 'тийи^і го'да йа ни^е знаў/ бо ў нас так ни^е
нази'вали// 'руру дак йа воб^и'ше// "шо вин змо'доў?/ "шо вин
змо'доў?/ з'начит'// це ж миї 'мас'т'і^ер/ ну це ж вин 'каже йім/ бо
вин же йім 'тоже/ йак с'каже шо/ «би^ери в'ід'ро і к'руж^ику і дий/ у
тру'бу»/ дак 'може 'тоже не^и доб'рат'// дак вин у'же ж^и
по_ 'йіхн'о'му// о// «ме^ирш'ч'її би^ери це^иберце і/ гор'н'атко і дий у
'руру 'воду»// а йа диў'л'ус'а і 'думаю/ "шо вин змо'розиў?/ йа ж з
ним у'же ж^и/ 'може годоў_ 'п'ат' поро'биў/ йа 'шохве^иром на/ на
стан'ку/ а вин 'цейе/ 'коло стан'ка там// 'думаю/ "шо вин при'те...//
не^и мог доб'рат'// а то'д'і йа ж^и пи'тайу/ тої/ у:// ну 'каже/ «це ж^и
'каже по_ 'нашо'му/ це ж^и 'каже/ тут і 'пол'с'к'і/ і пол'ак'і/ і:// ну
'запад/ 'западна Украйіна/ во'на ж^и тут 'кае була/ і пид 'Аўстри^иу і
пид 'Пол'шчойу/ і пид/ і во'но та'ке 'кае/ не^и/ не^и добе'реш/ шо
та'к'е»// о'то та'к'е/ о'то йа та'к'е чуў/ о// а "шо во'но?// ну да о'це/ і ў
наз же тут/ Іванко'ў/ вин ни^е с'каже ні^иколи «ниж»/ «н'іж»// і ў
Бзов'і/ 'р'адом се^идо/ 'тоже «н'іж»// а ў нас «ниж»// на во'да у йіх
«в'ід»/ а ў нас «вид»// це ў нас у 'Л'убар.../ ни'х'то// це 'зараз
бол'ейе_ 'м'ен'ейе/ так шо у'же/ до/ до украйінс'кої 'мови це ж//
«н'іж» же 'буде правил'н'іше чим «ниж»/ п'равил'но?// «ниж» це//
а «н'іж» це ўже по'н'атно/ і 'чисто ук'райінс'ко'ю 'мово'ю йак хто
ба'лакайе/ дак/ дак по'н'атно йо'го// ми доб'і^ирайи^імо ка'н'ешно//
'може ж/ запа'ден'ц'і 'ти'йи^і 'може і 'тоже ж^и/ ни^е доби^ерут' і
'чистого/ пото'му_ шо/ йа ни^е знаю/ де 'чисто ук'райінс'ка 'мова
'може бут'// це 'т'і^ил'ки дес' у у'чебних зав'е'де.../ зав'ід'ен'їях/ дес'
у/ у:// йа знаю?// а/ а таг же ж^и/ ку'ди ни по'йд'/ і'нача 'мова// у'же
'йес'л'і/ 'йа ж об'їздив у'с'у Украйіну/ до/ до у'же на
Хе^ир'соншчин'і зоў'с'ім і'наче 'тоже// у'же там у нас «ба'лакайут'»/ а
ўже там у Йі^иванков'і «го'вор'ат'»/ ни^е 'кажут' «ба'лакайут'»//
'р'адом 'седа/ а «го'вор'ат'» це ўже ж б'і'л'ш пид^и'ходить до
ук'райінс'кої 'мови// «ба'лакат'» це/ це/ це не^и украйінс'ке с'лово/
це «ба'лакат'»/ це п'росто/ ну// йа знаю/ шо во'но та'к'е?// та'ки^і
д'і'ла//

З.: А йак у вас 'кажут' на і'ванк' іўц' іў?//

— Са'латник' і/ (сміється)//

З.: Чо'му?//

— Ну во'ни са'лато'йу торгу'вали// са'лато'йу торгу'вали/
са'дата/ та шо ви'рашч' уйут' // ну/ у нас 'зараз о'це с'тали то'ргу'ват' /
ну ни^е 'зара.../ ну хаі тої/ а 'ран'ше ў нас по'н'ат'іа ж[✓] до
тор'гоўл'і/ ни^хто ни^е/ шоб на ба'зар 'йіздит' і торгу'ват'/ а/ а у
Йі^иванков'і це/ йа ни^е з'найу/ чи до/ до во'їни во'ни 'йіздили
торгу'ват'/ ну 'п'ісл'а во'їни//це ўже мо'йа 'т'отка/ ўже йі'ї ни^ема/
по'коїна/ у'же б'рата ни^емаіе/ й од'ного і д'ругого/ 'т'оч:иних
си'ниў/ о// у 'сорок 'с'омо'му 'год'і/ це ж голо'до'воч'ка бу'да/ дак
'т'отка 'йіздила торгу'ват'/ і це дес'/ по'б'ігла ку'пила/ кру'пиў му'к'і
йа'койіс'// там у'же і до/ а ми жи'ди ў 'комнац':і знач.../ 'Над'а зна
пр'і^им'ерно/ там//уши^ес'ти жи'ди/ у та'к'і 'комнац':і йак//

Жінка: Ко'ди це?//

— Шо?/ ў 'сорок 'с'омо'му/ 'хату пост'ройіди ў нас// с'т'іни
зви^еди і ўс'о/ і ни^ема/ ни^е осталоc'/ 'жито од:а'ди/ чо'тири^і чи
п'ат' пу'доў 'жита ўро'дило/ од:а'ди пос'л'ід'н'е за п'іч/ шо/ шо
п'іч//і 'хати 'ти'к'і у'гол'ц'і//си^ест'ра 'каже/ «йа вам у си^е.../ у си^едо
н'і^ичого ни^е помо'жу//а заб.../ заби^еру вас до 'себе»//

Жінка: 'Гал'а?//

— Ну си^ест'ра мо'йа// «у 'К'іі'і^иў// йак пом'рем/ дак у'с'і 'разом
пом'рем»//а ў 'йейі/ 'ти'к'і ж ди'тина ро'дилас'а/ ў 'сорок 'шосто'му/
ў нойаб'р'і 'м'іс'ац'і// дак йім да'ди// во'ни сту'денти/ дак там
'комнатку та'ку йак/ два 'метри шири'нойу/ і чо'тир'і^и дл'і'нойу/
о'то та'ка 'комната бу'да// і од'но ок'но// там ок'но/ а там д'вер'і// і
о'це та'к'е// да і да'вали з'начит'/ два пирож'к'і// чот.../ чо'тири^і
пирож'к'і си^ест'р'і да'вали// та'к'і пирож'к'і/ 'пече^ини// с
па'видлом/ іс 'сиром д'руг'іі раз// і два 'з'ат'у// йак сту'дентам// ну
йі'ї йак/ во'на ж 'мати бу'да/ ро'ди.../ ди'тинка ма'лен'ка// дак йі
чо'тир'і^и/ а йо'у'му два// дак йа/ а жи'ди ми на/ на Л'воўс'к'іі
п'лош'ч'і/ 'зараз во'на з'вец'а Л'воўс'ка п'лошч'а/ а то'д'і во'на/
тод.../ там С'і'н:ої ба'зар буў/ йак'раз на п'лошчу/ то там буў С'і'н:іі
ба'зар/ Воро'шилова т'риц'ат' 'вос'ім/ там бу'да консе^ирватор'іа
ко'дис'/ і о'це при консе^ирватор'іі ми жи'ди// ну во'ни жи'ди/ і йа

ж у йіх// о// дак йа 'должен поїти про'дат' 'тийи^і/ ші^ис'т'
пирож^к'іу/ це з'начит'// ші^ис'т' да'вали йім/ чо'тир'і^и йа 'должи^е
про'дат'// ми^ен'і о'дин пирожок/ і си^ест'р'і о'дин пирожок// а
чо'тир'і^и йа 'должи^ен про'дат'/ і ку'пит' хл'і'бину/ у та'к'і 'хворм'і
з:у'бами/ к'ругла хл'і'бина// бо пирож^к'ка/ "шо пирож^к'ка?//
пирожок "раз да ї ни^ема// а 'т'отка на ба'зар'і тор'гуйе/ тут 'р'адом
же/ о'с'о ж ба'зар// ну ў 'мене од'на посто'йан:о/ йе^іў'рейоч'ка б'рала
посто'йан:о/ пирож^к'к'і 'тийи^і// бо йіг же ни'г'де не^и було/ це
студентам да'вали/ йак/ йа ни^е з'найу йак/ це ж у цеї 'сорок 'с'омі
год^к// о// до йа наку'шу пирожок/ і до 'т'отк'і/ 'р'ідна 'т'отка/
'мати^ерина си^ест'ра/ і до 'т'отк'і// ка'жу о'так'е і та'к'е 'д'іло/ «йа ж^к
ка'жу о'с'о наку'сиў/ дак 'нате/ да 'даїте ми^ен'і/ чи 'дес'ат' рубл'іу/
чи 'с'ік'і»/ йа ўже не^и 'помн'у/ ў те в'ремя с'к'ік'і во'но с'тойіло^а // до
'т'отка раз у'кусит'/ «на!»// і г'роши^і ж о'д:ас'т'// до йа то'д'і ўже
хл'і'бину ку'пиў/ і// дак ми^ен'і ви'ходило пиўто'ра пирож^к'ка
ўс'іг'да/ (сміється)// о'то та'ка жиз'н' була// о//

З.: А йак на л'убар'чан 'кажут' ?//

– Сапи'тон:ик'і//

З.: Чо'му?//

– Ну ў нас бузи'ни/ сапи'тону ба'гато//бузи'на//ну а 'ранше ж/ ну
шо/ ну во'ни/ кра'сиди 'нейу/ по'лотна// це йа ўже ж^к чув од^к
п'редк'іу// од^к ста'рих л'удеї до 'тойе// і/ кра'сит'іл'а ж ні^и'якого
ни^е було/ а сапи'тон нада'ви/ і во'но та'к'е/ полу'чайи^іц'а
хв'іал'етови^і/ у'же по'лотно хв'іал'етове//у'же 'можна шос'/ ш'тани
по'шит' було/ (сміється)// 'баб'і со'рочку там/ ни^е 'нада// а на
шта'ни да_на_тої дак// о'то та'к'е// о'то через^к'те і звут'
сапи'тон:ик'і нас// сапи'тон:ик'і// а 'тийи^і торго'ш'і^и са'латойу/
у'с'ім/ во'ни ж і 'зараз тор'гуйут'// та'к'е//

18. – Ну то'д'і ж в орган'ізац'ійі ро'биў/ в орган'ізац'ійах хва'тало
ўс'о'го/ з'разу із 'чого 'начаў/ п'росто Ва'сил' наї'шоў/ наї'шоў
д'в'ігат'іл' н'і'мец'к'ій із мото'цикла/ двоцил'інд'рового/ ше/ ше
во'йен:ого//

З.: А де в'ін знаї'шоў?//

– Да дес' у Та'расоўц'і/ у Та'расоўц'і дес'// ко'роч'е наї'шоў

д'в'ігат'ел'/ ну і так прив'із'/ прив'із' на молоко'воз'і і с'к'інуу
його у дво'р'і// цеї д'в'ігат'ел' вал'аўс'а вал'аўс'а вал'аўс'а/ ну
вин// а йа/ так же/ ма'шини ни^е було ше/ а/ н'е!/ ма'шина ўже
ў мене була/ була// ну п'росто так/ на ро'бот'і робл'у/ о//думайу/
а да'вай йа те^нбе/ йак кажут'/ поп'робуйу зробит' цеї д'в'ігат'ел'/
пон'імай^ш// хоч на 'самом 'д'ел'і запчас'т'еї ни^йак'іх до 'його
ни^емає на/ йак кажут' н'імец'к'іх/ о// ну/ подумаў/ роздумаў//
ў'род'і йак кажут' во'но расплутане/ то клапа'ноў ни^емає/ то
йак каут' бол'тиў не'має// бол'ти зака'заў шатун:и Анд'р'іюу/
на ав'іаза'вод'і 'виточили/ зака'дили/ бо во'ни ж кал'они/ о//
зака'дили// позн'і^нмаў цил'індри// із «Москві^нча» порш'н'а
под'раў/ о// да да'вай 'его/ заб'раў до 'себе на ро'боту/ у нас стан'к'і
шл'іфовочни/ пошл'іфовали цил'індри у'же пид 'наши порш'н'а/
да?// пид 'наши порш'н'а/ пид москви'чоўс'к'і/ о// клапа'на іс
т'рактора пото'чиў пе'ре'то'чиў/ по ц'іх д'іаметрах/ по ц'іх
г'н'оздах// пе'ре'то'чиў го'лоўку/ і клапа'на/ пружини пона'ходиў/
позасухар'оваў// от у'же йак каут'/ голоўк'і го'тови// цил'індри
прошл'іфовани/ го'тови// о// а там/ 'шести^ерн'іў ни^е було// стан'к'і
ўс'і ро'били/ ў мене у 'ф'ірм'і/ да?// пид 'хожу/ 'кажу «ми^н'і ота'ка
'шести^ерн'а 'нада»/ експе^нд'ітору// «ни^ема питан'»// пошу'каў
'каже «фре^нза йес'т' та'ка/ шо 'можна із'д'едат'»// ну 'виточили
та'ку 'шесте^нрн'у// ну а ўсе/ рош'ч'от// рош'ч'от 'водоч'ка// го'р'ідк'і/
там ў мене на'в'ерно го'р'ідки пош'ло/ 'боч'ка двохсотл'іт'рова/ на
цеї т'рактор// ну ко'роче л'іпиў йа його три 'года/ три 'года/
о'так// а!/ зробиў д'в'ігат'ел'/ ну прив'із' до'дому/ у 'себе на ро'бот'і
йа ро'биў/ прив'із' до'дому у'же ж го'товий д'в'ігат'ел'/ о//думайу/
да'вай поп'робуйу зави^ести те^нбе// ше із «'Іави» карб'уратор
пос'тавиў/ бо ни^е було 'ц'ого ни'чого/ ни^і карб'уратора/ ни
зажи'ган'іа// пос'тавиў 'новий карб'уратор/ зажи'ган'іе там
пе'ре'ро'биў воб'ше і/ 'волгоўс'ке пос'тавиў зажи'ган'іе/ о// бо
поп'робуваў та'к'е с'тавит'/ ну мотоци'кл'етне// на два цил'індра
ни^е ви'ходить// у:// ни^ема ж/ подучайи'ц'а о'дин цил'інди'р
'токо// дак йа пос'тавиў трамбл'ор/ 'волгоўс'к'і/ о// да то х'ім'ічиў/
'тож'е ж то'чив 'імен:о/ п'ривод трамбл'ора/ шоб кру'тило/ шоб/
кол'і'н'вал напр'ім'ер йа зробиў два обо'рота/ чи'цеї!/ обо'рот/

о// н'і!// два обо'рота/ а/ трамб'л'ор же^н ж^н// н'е/ полу'чайи^іц'а
йак?// да/ кол'і^ен'вал 'робит' обо'рот/ а роспре^нд.../ а роспре^нд'вал
'робит' два обо'рота// дак йа п'ривод ўз'аў зро'бив од роспре^нд'вала/
шоб 'іме^н:о/ ко'ли ра^оспред'вал/ обо'рот 'робит' ра^оспред'вал/
з'начит' "на_тоб'і/ 'л'ево'му ци'л'індру// д'руг'ій обо'рот 'робит'
ра^оспред'вал/ "на_тоб'і п'раво'му ци'л'індру/ пон'і'майи^іш?// о//
ну дак о'це зро'биў п'ривод/ а то'д'і так/ у дво'р'і пост'авили/
карб'у'ратор пост'авиў/ бак пиднис'ли із мото'цикла/ мото'цикла
пид_ко'тиди там/ о// б'ін'з'іну й'о'му да'ли/ о// акамул'атор
стаўл'у/ 'р'адам/ і катушку зажи'ган'іа ци^еп'л'айу// і 'лапкойу
'токо бу'бух!/ хло'п!/ 'диркнуў!// д'руг'і^ні раз йак хло'п!/ т'рос'іка йак
нат'а'нуў/ дак вин/ дак вин йак ви^ерто'л'от/ чут' ни^е пид'н'аўс'а//
о:// і то'д'і ўже д'в'ігат'е'л' з'роблениї/ 'думайу а ку'ди ж^н те^ні'бе
пус'тит'?/ а да'ваї йа іс 'тебе шос' ізробл'у/ та'к'е ма'лен'к'е// ну дак
о'то на ро'бот'і пона'ходиў швеїл'е'ра/ ізва'риў 'раму/ о'так по
вечо'рах/ о// при'йіхав із ро'боти/ ў 'мене бокс буў// о// бокс де йа
у'аз'іка с'тавиў// і зва'риў 'раму там у 'бок'с'і/ о// да'ваї кронш'теїни/
йак_ка_ж'ут'/ 'нада шос' р'іза'ком 'вир'ізат'// до хло'пц'іў пиди'шоў/
к'реїдо'йу на ме^нтал'і/ і 'вос'і^ем ме^нл'іме^нтроў/ і 'дес'ат'
ме^нл'іме^нтроў/ о/ ме^нтал тоўстиї/ о// наче^нр'тиў к'реїдо'йу/ ка'жу
ми^ен'і ота'к'і плас'т'іни 'вир'іж^н// ну і повир'ізали// бу'тилочку
'нате вам/ 'вир'ізали ми^ен'і кронш'теїни// по'шоў на нажда'ку
пит:о'чиў пидог'наў/ прива'риў/ 'д'ірк'і^н посва'риў/ д'в'ігат'е'л'
востано'виў// о// по'том у'же 'ето/ моста/ моста із/ у'азоўс'к'іі
мост/ 'тоже/ роспре^нсу'ваў/ ц'і ж^н пре'си бу'ди/ роспре^нсу'ваў
чул'к'і// до тока'р'еї/ во'ни ми^ен'і укоро'тили йіх/ шоб 'кузоў буў/
шоб ни^е ши'ро.../ ни^е ши'рок'і же ж буў мост/ а ву'зен'к'і/ по...
'іме^н:о по 'рам'і// моста ізро'биў/ прици^епиў/ по... йак_каут'
пост'авиў/ кар'данч'і^нк'і поуко'рачуваў там/ 'тоже^н ж/ ўсе_ўсе_ўсе
то'карн'і ро'боти/ о// ну і ко'роч'е/ ро'биў йа ш^н ка'жу по ве^нчо'рах/
ну 'года/ года_три/ о// а по'том/ во'но ўже пи'дрост'айе
пи'дрост'айе пи'дрост'айе/ і ўже йа йо'го пост'авиў на ко'леса/
о// на ко'леса/ і так покри'валом нак'рив у 'бок'с'і/ і во'но і сто'їт'
одо'робло/ о// ш'е ж ни^е к'раше^нне/ ни'чого// ну ўже ў п'ринцип'і
ўсе/ ўсе го'тове/ 'токо_шо не^н пок'раше^нне// ну а раз д'і'р'ектор

заходит' / «так а це шо у вас?» / йа аж / аж одвернуўс'а /
понимайш // «шо це так'е у вас?» / шо у бок'с'і три машини
стойт' / д'иректорс'ка «Волга» там / о // там глаўний інж'ен'ер / і
оце ж йа во'зиў на'чал'н'іка експлуатац'ійі // дак і на'чал'н'іка
експлуатац'ійі // три машини / а то іше шос' чет'верте стойт' /
понимайш? // о // ну і короче / пид'ходить до ц'ого ж т'рактора /
покривало пиднимайе // «а це шо? // чийе це?» // кажу «мо'йе» //
каж... / д'иректор / каже «і це ти / це ти 'ето / каже / ну т'іпа
електрое'нерг'ійу краў / там йак каут' / ва'риў то'чиў / ўсе ўсе ўсе //
отак каже / шоб йа його заўтра ни' бачиў // каже йакшо до
заўтра ни' заби'реш / з'начит' кае буде вин тут 'ето / т'а'гат' разни
прицепчик'і / по у'борц'і те'ри'тор'ійі» / (сміється) // ну йа ж
до кума кажу / а кум / оцеї В'італ'ій / робив у нас на у'аз'іку / токо
е: / із'ад'і / ну вин буд'ко'виї / п'росто із'ад'і откри'вайуц'а д'верк'і /
дак можна було його туда / рози'брат' і ўк'інут' / понимайш? //
о // йа ж до кума / кажу «кум / да'ваї б'ігом / грузим 'вечором
с'о'год'н'і / і у'возим на Л'убарц'і / пото'му шо конф'іс'куйут' у
'мене т'рактора // скоко пром'орочиўс'а / і у'же ўсе го'тове // забе'рут' //
о // ну / розоб'раў йа до рами / бух бух бух / пе'ре'док розоб'раў /
мост 'вик'інуў // рама із д'в'ігат'іл'ом токо о'сталас'а / ну моста уа... /
у'аз'ік кум пидган'айе // моста туда зако'тили / раму упх'нули //
і на Л'убарц'і // у Л'убар... / у Л'убарц'і приве'з'ли / йак каут'
'вигрузили / о // ну а пот'ім ото йа ўже / йак / в 'отпуск пі'шоў / да //
в отпуск'у / ўсе попе'ре'к'рашуваў / соб'раў // соб'раў / ну і ўже ж
старт'ер'ком за'водиц'а / акамул'атори поста'виў / с'в'ети сто'пи
пово'роти / тормо'за г'ідраўл'ічни / о // йак ка'ж'ут' поднос'т'у / ну
ўсе йак // йак к'нижка пише // ну наз'ваў / а то'д'і ото / це ж 'ето /
«Бу'ран» / ви'шоў самол'от / і йа його наз'ваў «Бу'ран» / о // на'биў
'вир'ізаў трафа'рет «Бу'ран» / на'биў / і с'пере'д'і «Бу'ран» / і з'боку //
ну і короче шос' йа / а ўже ж вискочиў / по си'ду йаг'дам
да'дам // прий'їж:айу у га'раж у л'убарец'к'і / о // у то'карни / шос'
ми'н'і нада було 'виточит' до «Москві'ча» / о // прий'їж:айу /
тух тух тух тух / поста'виў його пид то'карним / о // по'шоў
то'чит' / ви'хожу / ну 'виточиў / ви'хожу // ко'ди ого'го / би'ла
мого т'рактора / поднос'т'у ўс'і Л'убарц'і // пидб'і'га'ют' / «с'к'ік'і

вин с'тойіт'/?/ с'к'ік'і с'тойіт'?»// «да ка'жу/ це ж само'робниї»// 'кае
«йа'к'її само'робниї/ с'к'ік'і с'тойіт'?»// йа ка'жу «ба'гато»/ о// то...
'токар' пи'т'ходит'/ 'кае «даї/ даї про'їду»/ да'йу кл'у'ч'і/ на// тух/
йак/ йаг 'д'орнуў/ ў у'с'іх та'к'і ж 'оч'і/ з'найи'ш/ о// 'першиї раз
йак 'ка_хут' побачили та'к'е ма'н'ус'ін'к'е// це було е:/ ў йа'к'і?//
'вос'ім'іс'ат де^н 'ў'йати'ї год/ ў 'вос'ім'іс'ат де^н 'ў'йато'му 'роц'і от/ йа
йак 'каут' йо'го запус'тиў/ у/ йак 'ка_хут' у'же на 'л'ін'ійу/ да?// о//
дак ни'хто ни м'іг по'в'ірит'/ шо це йак 'ка_хут' само'робниї
трахто'рец'// шо вин/ 'викраши^ениї/ ў к'расниї ц'в'ет/ 'жоўтен'к'і
по'досоч'к'і/ бризгович'к'і/ ўс'і 'ети пово'роти/ ўсе_ўсе_ўсе/ о//
йак 'каут' 'куколка// ну з'разу ж у 'мене/ при'цепа ни^е було/
при'цепа ни^е було/ а так/ сам трахто'рец'/ да?/ дак йа 'шо?/ йа
ним ка'таўс'а так 'йак_ма'шино'йу/ про'їхаў ту'да/ про'їхаў
ту'да/ о// «Москв'ічом» у 'вудиц'і за'груз' напри'м'ер// йа на 'його
приб'і'гайу п'риг/ за'в'іў/ пи'д'ї'ж:айу/ т'рос потчи^е 'пиў// ма'шина
сто'їт' бе^нз во'д'іт'іл'а/ бо йа ж во'д'іт'іл' на д'в'і ма'шини/ да?//
т'росом зачи^е 'пиў/ 'вит'іг йо'го/ іс 'тейі гр'аз'ук'і/ т'рактора за'гнав
і по'їхаў «Москв'ічом» на роботу// о// ну а по'том у'же/ о'так
потих'ен'ку 'думаю/ шо "шо ж_ сам т'рактор?/ 'нада ж_
при'цепчи'к ізро'би'т'// ізро'биў при'цепчик/ пла'н'ірувалос'а
ка'н'ешно там/ і ко'сарка/ і цирку'л'арка до 'його/ о// ба'гато чо'го
пла'н'ірувалос'/ ну просто ни^е було ко'ли ро'бит'/ посто'ян:о//
йак 'ка_хут'/ у'ранц'і приї'ж:айш/ так да'ваї/ у'же ме^ні не ждуть/
да'ваї 'нада 'їхат' на 'К'іеу' то о'то ж// та 'нада од'н'її 'їхат'// ну
йак 'ка_хут'/ у нас ко'лон ба'гато/ там і Пол'ес'ке 'ето_ж_/ і
П'рип'ат'// Пе^нре'йасла^оў/ Бере'зан'/ йак 'ка_хут' ко'лон ба'гато було/
і от 'нада було мо'тац':а// а поси'дали ко'го?/ 'самого 'меншого//

Село Мартусівка Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Мартусівка*. Село розташоване за 8 км на південний захід від Борисполя. Засноване у XVIII столітті. На думку історика О.Стороженка, назва хутора (пізніше села) походить від імені першого поселенця або власника Мартуся. За описом Київського намісництва 1781 р., «полку Кіевського, сотни Бориспольской... въ хуторахъ той сотни: къ деревне Процеву – въ Мартосовкѣ 12 хатъ». За списком населених місць Полтавської губернії 1859 р., Мартусівка – хутір при безіменному озері, 120 дворів, 570 мешканців. За переписом 1926 року, Мартусівка – село, центр сільської ради; населення з двома прилеглими хуторами становило 930 осіб. 1970 року в Мартусівці мешкало 1202 особи, знаходився відділок радгоспу «Жданівський», що спеціалізувався на виробництві молока, овочів, картоплі. На кінець XX ст. – 393 двори, 1121 мешканець, початкова школа, на околиці села знаходиться пенітенціарний заклад. Говірку села представлено в: *Брахнов В.М.* Характерні риси говірок трьох населених пунктів на Бориспільщині, Київської області // *Діалектологічний бюлетень*. – Вип. III. – К., 1951. – С. 18-34; *Жилко Ф.Т.* Нариси з діалектології української мови. – К., 1955. – С. 218-221; *Атлас української мови* (т.1, н.п. № 297).

Інформант: Вертелецька Ольга Несторівна, 1929 р.н., освіта 6 кл. (тексти 1-10, записано 2002 р.).

1. – Бат'к'і 'тоже у 'мене с'іл'с'к'і/ і наро'дилис' ў 'ц'ому се^нл'і/ ў 'ц'ому се^нл'і//

З.: *І ба'би і д'і'ди?//*

– І д'і'ди і ба'би/ ўс'і 'чисто//і 'жил'ішч'е 'йіхн'е/ ўсе тут сто'йт' шч'е на 'м'іс'ц'і// у'же "даўн'і ро'к'і" проїшли/ ну во'ни сто'ят' на 'м'іс'ц'і//

З.: *А с'к'іл'ки ви клас'іў зак'ін'чили?//*

– Ої/ ш'колу йа зак'ін'чи'ла ш'іс'т' клас'і'ў/ бо йак'раз/ в'ї'на с'тада// у/ у вої'ну йа шч'е 'тоже/ 'посл'і вої'ни хо'ди'ла/ у Ба'риспол'/ ну/ то'д'і так'е ў'рем'йе^а було/ шо не^н 'можна було/ труд'ни го'да// них'то/ них'то ни хо'ди'ли 'п'ішки' / т'рудно було ў'чиц':а/ і пок.../ по'к'інуди// ро'би'ли ў кол'госп'і/ ўже ми то'д'і нача'ли ро'би'т' у кол'госп'і//

2. – Ве^нрте^нлец'ка// це 'чиста українс'ка/ бо йес'т' та'к'е^і/ Ве^нрт'і::нс'кий 'пишут'/ то ўс'о// Ве^нрте^нлец'ка// Ве^нрте^нлец'ка 'Ол'га 'Нестороўна// по 'бат'ку фа'м'іл'ія мо'я Шум// це ў нас

при'родн'а/ корн'е^іва хва'м'іл'іа Шум/ 'нашого се^іла// Шум і
Вошко^улат// о'це ў 'нашо^уму се^іл'і та'к'і кори^ен':і хва'м'іл'іаі йе// а
це воп'ше коре^ін:и 'жите^іл'і/ Шум і Вошко^улат//

З.: Вошку^улат?//

– Вошку^олат//

З.: Це осноўн'і два пр'ізвишча?//

– Два пр'ізви.../ о'це пиўсе^іла Вошку^олат і^і::/ Шум// а та'к'іх
о'це т'рошки^і// о'це нас/ Ве^ірте^ілец'ких 'тики^і 'четве^іро/ ў се^іл'і//
ну це ўже шч'и^ітат'/ одног... 'йейі/ одно'го/ по'роди^і чи^і/ одно'го
ко'р'і^ін':а// о'це та'к'і 'л'уди//

З. З.: Роска'ж'іт'/ йак в'і'на дл'а вас поча'лас'а?//

– В'і'на// о'це тут мага'з'інч'и^ік, буў ма'н'ус'ін'ки/ це ж ме^ін'і
ўже с'к'іл'ки^і// ме^ін'і бу'до два'нац'ат' 'рок'іў// ма'лен'ки^і і мага'з'ін
буў/ і ўже крич'ат' шо/ а м.../ у нас бу'ди д'ітки^і чу'ж'и^і// м.../
'мати// ви о'це за'писуйе^іте/ чи 'н'і?/ бо йа не^ікра'с'іво ба'дакайу
'може// се^істра мо'яа 'виішла ў'замуш// до в'і'ни/ на/ д'воіко
'д'іточок/ 'сироти бу'ди// а 'бат'ка 'йіхн'ого заб'ради 'пе^іре^ід
в'і'нойу в 'арм'ійу/ на три 'м'іс'ац'і о'то б'ради// і йі'і сво'іе
ж дит'атко оста'дос'а// ну і ми 'викопади на го'род'і о'коп/
(сміе'ться)// поза'дазиди ў той о'коп// а тут во'іна/ і мага'з'ін/
розб'ірайут' 'кажут' мага'з'ін// по'б'ігла і 'йа туди ў мага'з'ін// ну
'шо ме^ін'і по'пало?/ к'ра::ски/ губ'на по'ма::да/ (сміе'ться)// ну/ ну
ота'к'е// а то'д'і се^іди'мо ми ж ув 'о'копах/ у нас 'тихо про'ходида
в'і'на// ко'ди ўже 'кажут'/ «'н'і::мц'і 'йідут'/ 'н'і::мц'і 'йідут'»// ну ми
повис'каку^овали ўс'і на 'улиц'у// 'йідут' 'н'імц'і// а то'д'і// 'вопши^ем/
у.../ в од'ному 'тик'і 'м'іс'ц'і/ у нас тут/ заду'шиди 'наши^і 'н'імц'а/ у
се^іл'і// бо вин па'диў 'хати/ вин хо'т'іў па'лит'// ну/ з од'ного к'райу
вин спа'диў три 'хати/ і з д'ругого// а то'д'і 'хоп!/ заіш'ли ўже 'наши^і//
'наши^і йак заіш'ли/ дак/ 'кажут' шо йо'го заду'шиди там 'танко'йу/
ну/ ц'о'го ж ми не^і 'бачиди// 'може де і заду'шиди/ да зат'аг'ли// а
в'і'на проішла 'так/ 'тихо/ них'то ни 'тоі// а 'хата й о'ц'е ц'а бу'да
іс'пале^іна/ о'це о'ц'о де жи'вут'/ дак 'тоже йіх// ну во'ни/ 'вибради
'т'іл'ки^і 'м'іс'ц'ами// 'м'іс'ц'ами// а// не^і 'луч':і^і во'ни і 'хати бу'ди/
йак у л'удеі/ а пр'осто 'може ку'ди заішоў/ туди і 'вibraў// ну:://

3.: То во'ни па'лили просто _'так?//

– Просто// о'то ж/ с'пал'ували 'седа ж, 'поўн'іс'т'у/ а ў нас
йа не^н з'найу просто _'так/ хо'т'іў спа'лит'// 'може вин хо'т'ів у'же
се^ндо спа'лит'/ ну не^н ўда'лос'а/ ўже 'наши^і// 'наши^і приіш'ли/
'визволили ўже нас// ну а то'д'і/ в'ідбу'до::ву^овали ўсе/ 'дуже/
'ранш'е 'л'уди прац'о'вали/ 'дуж'е т'рудно/ 'дуже 'добре/ і ўс'і
ста'ралис'а ро'би^т/ і 'йако'с' пон'і'мали одно' _'друго/ і жи'ли 'дуже
'мирно і шчас'ливо// с'і'час 'л'уди с'тали 'ду::же ў'редни/ "дуже
ў'редни//і скр'і^нз' ^ скр'і^нз' ^ / скр'і^нз' ^ _'кру'гом//от 'кажут'/ йа 'часто
з'гаду'ю Горба'чова/ вин ка'заў/ «йак ми 'буде^нмо жит' ўс'і 'дуже
'добре/ дак ми одно _'друго'му 'оч'і пови^нко'л'уйе^ім»// це йо'го
сло'ва/ це йа 'дуже/ усе _'чисто 'чуйу// а с'і'час 'нач'е і 'л'уди
не^н па'гано жи'вут'/ а не^н нависни та'к'і од'но на д'ругого//ранше ми
ро'би^{ли} у ко'л'госп'і/ ро'би^{ли} "так шо/ с'і'час _'зага'даі л'убому
о'це ро'би^т/ во'но ўмре ўпа'де/ упа'де// у нас _'буў 'си::л'но/
'п'і^нс'л'а воі'ни/ це ўже у// у'же ж во'но одбу^одо'валос'а/ ў 'сорок
п'йатіі/ п'йаде^нс'ати го'ди/ о'це ўже/ у/ до/ т'рудно/ т'рудно було
'л'уд'ам// с'і'час ска'жу ў йа'кому 'год'і/ до нас при'шоў з
Ба'риспол'а/ голо'ва ко'л'госпу// ну то при'шоў 'ду::же ве^нлики
ха'з'айін/ 'дуже ве^нлики ха'з'айін// шо "нам поро'би^ў 'дуже 'добре//
"нам поро'би^ў 'дуже 'добре/ і "ми йо'го пон'і'мали/ і ро'би^{ли}::ли 'дуже
пре^нк'расно/ і "вин нас// 'л'уди/ хто 'т'і^нл'ки^і зм'іг/ те ўсе купо'ваў/
ма'шини 'даже л'огко'ви/ ми покупо'вали у ту 'пору// (до
односельця): д'рас'т'і!// покупо'вали ў ту 'пору// 'хату ст'ройіли
'нови^і// ну/ ну ўс'і _'ўс'і _'л'уди с'тали жит' 'дуже 'гарно/ і о'це при
б'режн'іўс'ких ўре^нме^ннах/ ну 'дуже жи'ли 'л'уди 'гарно// а с'і'час
д'і^нв'іц'а/ жи'вут' ни^е ўс'і// жи'вут' 'ти^іл'к'і^н ти^і/ хто де на ве^нликих
ро'ботах 'ро::би^т/ хто на::/ ну на пре^нс'т'іжних та'ких/ хто
'б'ізне^нсом зан'і'мае^іца// а от та'к'ім ста'рим йак _'йа/ це ўже і
туго'вато/ то'го _'шо 'тик'і на 'голіі 'пенц'іі// 'тик'і на 'голіі
'пенц'іі// ну йа благода'р'а сво'йому т'руду/ йа заро'би^{ла} 'пенц'ію
'дуже/ йа ше на ти г'роши^і// ну йа'ки^і о'то г'роши^і ж бу'ли/ во'ни ж
сто _'раз м'і'н'алис'а/ до йа заро'би^{ла} сто д'вац'ат' руб'л'іў
'пенц'іі// сто д'вац'ат' руб'л'іў// це ви з'нае^іте йа'к'і^н то'д'і г'роші^н

бу'ди// йа ш'ійіс'ат руб'л'іу т'ратида/ а п'йаде^ис'ат ўс'ігда к'дала на к'ниж_ку// 'тики^і спа'с'іба/ шо т.../ (сміється)// шо про'па::ди// а то'д'і ж о'це с'тали м'і'н'ат'/ с'тали м'і'н'ат'/ с'тали м'і'н'ат'// і о'це йа полу'чайу/ с'і^ичас/ сто п'йаде^ис'ат/ руб'л'іу// ну 'так_би// да х'ватит'/ х'ватит'/ йа ни'чим/ йаг'би ме^ин'і здо'роўя бу'до// ми^ене 'ног'і не^и 'нос'ат'// дак о'це ме^ин'і 'саме 'хуже жит' на с'в'іт'і/ а так ўсе 'добре// йак_здо'роўе^а "йе ў л'у'дини// с'і^ичас ро'би^ыт'/ заробі^ыт'// тру'дис'а/ ни^е іди к'расти/ і ро'би^ы// го'роди ў нас йа'ки^і/ 'золото!// поса'ди/ і прид'баї со'б'і/ 'буде ўсе// (пауза)// а йес' та'к'і/ шо не^и 'хочут' ро'би^ыт'/ йаг'би 'тик'і^и дес шос' укр.../ о'це ж_ 'каже л'у'дина// да 'ц'ого і не^и 'нада ка'зат' 'може// (пауза)// во'ни 'дач'ни'к'і^и// "шо ў 'нейі тут йе?// ста'ра 'тумба/ та'ка шо на 'нейі страшно г'л'анут'/ (сміється)// а во'ни ж 'лаз'ат'/ а во'ни ж 'лаз'ат' по...//

4. — У хутор_Го'р'і там "йе сво'їі п'р'і^извишча/ там у'же понастр'ойувадис' ў хутор_Го'р'і 'дуже ба'гато/ да// (посміхається)// то Бам звут' йо'го// то щч'е 'йакос'/ а ў нас си^едо ма'ле// дак у нас не^и 'може// 'даге^ир йак пост'ройіўс'а ў нас о'це ж_ 'даге^ир// т'ур^има тут у нас//

З.: Тут?//

— А'га//

З.: Даўно?//

— О::/ даўно// т'ур^има ў нас_ доўж'но чи ни^е с/ йа і не^и з'найу/ з йа'кого// ну 'дуже даўно/ с п'ій'с'атого 'може// тут_бу'да і т'ур^има::/ і адка'го::л'ік'і/ во'но ўсе м'і'н'адос'а// а то'д'і об'ратно знов о'це с'і'час т'ур^има// ну даўно во'на ўже з'робле^ина// (пауза)// і тут/ стр'ойіт'е'л'ний у'часток_ був у'же/ бо/ оро'с'іт'е'л'ну с'іс'т'ему пус'кали/ і о'це ў нас во'но тут у Марту'с'іўц'і/ 'йіхн'а с'танц'і'я/ 'йіхн'і'ї кон'тори/ ўсе// а те^ипер ўсе ж зава'дилос'/ ўсе ж/ ўсе ж_ по'би^ыди/ ўсе/ не^има ни'де ни'чого// (пауза)// ну це 'тик'і^и йаг'би 'наши бат'ки^і ўс'тали/ шоб 'наши бат'ки^і о'це/ ўс'тали бат'к'і^и/ дак во'ни б іш'ч'е б раз_ по'мерди/ шо.../ по'мерди/ шо ми ота'к'і^и с'тали/ не^и хаз'айі'ни// шо ми го'то::ве/ те шо 'наши бат'ки^і прироб'л'али/ от 'кажут' 'с'емде^ис'ат_ год/ "шо_ви!// бат'ки^і

трудилис'/ робили/ за 'с'ем'іс'ат год построїли// а ми за два 'годи розбили// ну поді'в'іц'а/ на'сосни станц'її йа'к'і скр'і'з' ^_кру'гом// ну на'шо його розбит'/?// ну хаї во'но/ прикра'тили ви систему// ну на'шо його розбит'/ на'шо його розоб'рат'/?// н'ет/ уз'али порозби'рали/ пороз_ки'дали/ пороз_трачували// о::ї/ ої!/ ої!// і них'то ни_за_шо ни^е отв'і'чає// і не'ма хаз'айіна/ них'то// (пауза)// до ко'го во'но прикр'епле'но/ чи до с'іл'с'кої 'ради ч'и'// у нас о'це і с'іл'с'кої 'ради не' було/ о'це 'т'іл'ки 'р'ік ми'нуў/ йак с'тала с'іл'с'ка 'рада// а то ми до 'Ре'уного ўс'і буди// ну них'то// ни^ема/ ни^ема хаз'айіна!// шоб хаз'айін 'буў// т.../ йак о'це ў нас буў з Ба'риспол'а/ о'це х'то ў нас с'і'час хаз'айін?/ шо води ў/ 'л'уд'ам у се'л'і// не'ма води на'пи'ц'а// ко'донки ўс'і позакри'ваў/ води не' пускає і ўсе// о'це голо'ва кол'госпу та'киї/ не' пускає води/ ска'заў/ «ме'н'і се'ло не' треба/ не' треба»// а 'земл'у заб'раў// по.../ ну ми поод:а'вали то са'ми/ вин не' заб'раў/ поод.../ 'шо йа робит'иму з 'нейу ска'ж'іт'/ 'шо йа робит'иму?// до вин/ да'є нам та'к'е с'м'іт':е^а шо/ шо покосит'/ шо.../ ої!// ну не'ма/ не'ма// с'і'час 'л'уди не' ў'м'ійут' хаз'айно'ват'// і не' 'хочут'!// і не' 'хочут'// у 'селах у ко'торих 'л'уди 'робл'ат'/ хаз'ай'нуйут'// і поду'чайут'// ді'в'іц'а/ Кагар'лиц'киї/ Мирони'с'киї/ Обухо'с'киї райо'н// йак там хаз'айіни/ до там...// а ў нас 'додар'і'//

5. 3.: *Йак 'л'уди^е пос'тавилис'а до 'того/ шчо тут т'ур'му зро'били?//*

— Ну во'но/ краї се'ла/ дак 'л'уди/ 'л'уд'ам од'і'наково/ во'но краї се'ла було// дак ви з'нає'те/ алка'гол'ік'і^и йак бу'ди/ дак йіх ви'возиди ж на роботу// во'ни ж робили// у нас же са'дилос'а при кол'госпу/ і ка'пуста і бур'аки і 'морква і пом'і'дори і гур'ки/ ўсе на с'в'іт'і// а те'пер же них'то н'і'чого// і во'ни хо'дили на роботу// йіх при'возиди ма'шинами/ сторожо'вали над 'ними/ і робили//

3.: *То ш'коди н'і'якої...?//*

— Не' робили!// о'це с'к'іки^і проїшло/ до ник.../ са'ми со'б'і там у т'ур'м'і/ во'но то по'в'ісиц'а/ то за'р'іже'ц'а/ то хаї шо 'хочут'//

ну по се^нду аб^сол'утно ни^де ни^якої ш^коди во^ни не^н ро^би^ли//
і 'нач'є 'л'уди бо^йалис' / а::/ за^су^жени там на п'ят'нац'ад' год/ тут
та^к'і^н бу^ли/ строга^ч'і^н ж^н// ни^хто ни^чого ў се^нл'і не^н// не^н бу^ло//

6. З.: *Старе се^ндо у вас?//*

– Старе// старе// йа ше// ми^і' бат'ко 'тис'ача в'іс'ім'сот
в'іс'імде^н'с'ат 'шостого 'году на^ро^же^н'а// а йо^го ж/ вин же^н з^на^йе/
це йо^го 'бат'ко/ а вин же^н з^на^йе і сво^го 'д'іда// вин же^н 'бат'ко з^на^йе
сво^го 'д'іда/ до// йа у^же/ 'мате^нрино^го 'бат'ка йа з^на^йу/ а д'іди^ў
ўже не^н з^на^йу// а во^ни ж^н то з^на^йут'// до во^но старе/ ка^н'ешно
старе 'наше се^ндо//

З.: *А не^н рос'казували/ чо^уму во^но так нази^ва^йе^ц'а?//*

– Рос'казували// тут^н жи^ў на 'пол'і/ ха^з'айін о^дин/ і йо^го бу^ло
Ма^тус хва^м'іл'іа// Ма^тус// о^це о^ц:'о^го с^лова пош^ла
Мар^ту^с'і^ўка// Ма^туз бу^ў// дес'^н бу^ў/ а "де тут^н бу^ли/ це тут не^н
з^нразу ж^н так се^ндо бу^ло о^це шо/ а "там п'ят' хат сто^йало/ да "там
п'ят' хат сто^йало/ і ўсе// і о^це іс^ц'ого пош^ло се^ндо// о^це/ це ми^і
'бат'ко рос'казо^ува^ў та^к'є/ бо йа во^п'ше 'дума^йу/ оч:'о^го во^но
пош^ло/ це ж^н се^ндо Мар^т...// Ма^туз бу^ў//

З.: *Йак «мо^тузка»?//*

– Ну/ Ма.../ ну фа^м'іл'іа так^н бу^ла/ Ма^тус/ Ма^тус// а то^д'і ж
о^то і/ і// а то^д'і хтос' 'мо^же при^дума^ў Мар^тус// а то^д'і ўже йак
при^думали/ до Мар^ту^с'і^ўка с^тали// (сміє^тся)// це шч'є 'може "д'ід
йо^го о^це та^к'є зна^ў//

7*. З.: *А ви пам'ята^йте сво^їх ба^б'і^ў/ д'і'д'і^ў?//*

– 'Бабу і::/ і д^ругу 'бабу з^на^йу/ а д'і'д'і^ў не^н з^на^йу//

З.: *Шчо ў 'пам'ят'і ли^шило^с'а?//*

– Йа 'бабу 'ц'у^йу/ ме^н'і ўже с^{'к}'ік'і^н/ 'баба мо^їа жи^ла::/ у
'сорок 'с'омо^уму 'роц'і 'т'і^н'кі^н ў^мерла/ дак йа ўсе на с^{'в}'іт'і з^на^йу//
во^на бу^ла 'дуже/ (відкашлює^тся)// мо^лода / приш^ла у
Мар^ту^с'і^ўку 'замуж із Ба^риспол'а// це мо^їейі 'риднойі 'мате^нр'і
'мати ў^мерла 'дуже мо^лодойу/ дак йі^ї 'бат'ко пос^{'в}атав із
Ба^риспол'а// йі^ї бу^ло в'іс'ім'нац'ат' 'рок'і^нў/ а ў 'бат'ка бу^ло
'четве^нро д'іте^ї/ о^це ж у 'мате^нрино^го у^же шч'и^{'т}а^ї 'бат'ка// дак вин

прис.../ прив'ію соб'і д'іучину в'іс'ім'нац'ад' 'рок'ію на 'четве^нро
д'ітеї// а то д'і ше і своїіх, було п'яте^нро// і о'це ўс'і жи'ди// во'на
нас'т'і^нл'ки^і була 'добра 'мати/ шо них'то ни^е за'м'інит' й'іі
никаг'да// і во'ни жи'ди ўс'і о'це 'деўйате^нро йіх/ во'ни них'то ни^е
з'найут'/ чи^і во'ни 'ридни / чи^і во'ни ни^еридни// ўс'і "ридни/ ўс'і
'ридни// них'то ў 'жиз'н'і ни'коли ни^е// о::і// 'баба/ а 'баба чо'го во'на
пош'ла?/ бо йіх у Ба'риспол'і було 'тоже/ п'ят' д'іу'ч'ат у 'бат'ка//
а::/ 'ранше 'йак?/ 'тики^і с'ватали хто ба'гати буў/ да за к'і^нм зе^нм'л'а
була// о/ та'ко же^ннилис'а// а за 'нейу не^н було/ і во'на 'мусида о'це
їти/ на д'ітеї// ну ў 'д'іда бу'ла зе^нм'л'а// о'це де с'і'час соў'хоз,
у::/ Пе^нт'роўс'к'і^н шчи'тайе^іц'а// там були га'йі/ і була 'д'ідова
о'це там зе^нм'л'а// а д'ід молодим у'мер/ бо ў га'йу ко'сиў/ а::/
'л'ізла га'д'ука/ дак вин зл'а'каўс'а/ да 'к'інуў ко'су да і т'і'кат'/ і на
ко'су настро'миўс'а/ і пе^нре^нр'ізаў 'ногу// пе^нре^нр'ізаў 'ногу і::/
кровот'і'ч'ен'іе зійшло// дак 'каже 'мати/ 'йак ум'іраў/ дак
'каже/ «ус'о'го 'жал'ко на с'в'іт'і/ ну 'каже йа хот'іў би по'бачит'/
чим во'но 'кончиц'а»// це ж, то д'і ше ре^нво'л'уц'ііі були да ўсе//
(посміхається)// ну "чи::м во'но// ну «'жиз'н' би^еско'н'ечнайа»/ і
та'ки^і ни'шо ни'коли ни^е кон'чайе^іц'а// бо так і на'пи^нсано во
П'ісан'іі/ «'жиз'н' бе^нско'н'ечнайа»/

8. — Ў нас не^н голодо'вали 'л'уди/ бо ва'ридо// ну ко'н'ешно/ не^н
роскошо'вали ж, так 'йак// ну них'то не^н ўмер// от у 'Реўно'му/ то тут
ўже т'рох'і було 'хуже^н/ тут ум'ірали т'рох'і 'л'уди^е/ де хто ў 'кого
'сем'йі були ви^едик'і// а ў нас "н'і// йа з'найу/ шо у нас, було
с'т'іл'ки^і кар'топл'і тої р'і'к уро'дило/ ў т'риц'ат' т'рет'о'му// шо
мо'йа 'мати ше ў 'Реўно'му купида за кар'топл'у ко'рову// ко'рову
купи^нди/ було с'тики^і ўже ўро'ди^ндо// (пауза)// ми "шо ми ма'ди
то д'і були/ дак ми 'тики^і о'це/ 'дере^нво о'це шоў'ковиц'а/ ми 'тик'і^н
ним вижи'вали// о'це с'і'час ме^нн'і о'ц'у 'йаго'ду пока'ж'іт'/ дак во'на
ме^нн'і мо'розом ста'новиц'а за с'пино'йу/ йа ў рот шчас ни^е воз'му//
ні'каг'да не^н воз'му// у нас, було чо'тир'і^н шоў'ковиц'і 'дома//
'р'адам у су'с'ідиў// о'це при'шоў 'бат'ко і 'мати з ро'боти/
натру'сили шоў'ковиц'/ по ота'кен'ко'му/ (показує)/ ку'соч'ку
х'л'іба/ о'то пооб'ідали/ пос'н'ідали// о::то, 'тим ми і вижи'вали/

(посміхається)// дак ми ї здоро'рови були че^нре^нз^жте/ че^нре^нз^жте
шо ми ўсе 'йїди// настада бузи'на// 'мати на'ва::рит' о'це 'чорну
бузи'ну/ з'найе^іте?/ пас'л'он// і пас'л'он і бузи'на// на'варит'/
му'койу зако'лотит' ота'к'е// і 'дуже 'добре// і че^нре^нз^жшо
ста'р'і^нши^і 'л'уди^е здоро'в'іши^і/ бо во'ни 'менше 'йїди о::/ оц'о'го
ўс'о'го/ раз... 'разни^іх 'х'ім'ї// г'руши^і с'і'час вал'айуц'а по до'роз'і/
а 'мати/ ни'коди не^н вал'алис'/ на'варит' тих^ж груш/ му'койу
зако'лотит'/ грушоў'ни^ік/ і 'д'іт'ам йе шо 'йїсти// і не^н голодо'вали//

9. З.: У в'ї'ну 'н'імц'і тут сто'йали?//

– 'Бу.../ сто'йали 'н'імц'і ў се^нл'і// о'тут^ж де ш'кола/ був у нас
цеї// пан// пан// і о'це/ о'це нам при 'н'імц'ах/ це с'к'іл'ки^і ме^нн'і
бу'ло?/ два'нац'ад' год/ ў 'сорок д'руго'му 'год'і/ ге?// ну два'нац'ат' //
до йа// у'же ў нас тут ро'би^ли та'бак/ са'дили 'н'імц'і та'бак/ і
ота'к'і^нх^ж д'ї'ч'аток/ на ро'боту б'ради і/ ла'мали та'бак і 'в'ішали/ на
код'госпних са'райах// а йа гдє'д'іла т'роїко 'д'іток/ бо то'д'і ж ў 'мене
бу'ло о'це т'роїе д'ітеї/ ц'і два х'лопч'ики^і чу'жен'ки^і/ і й'їйі о'це// а
'н'імц'і да'вали 'кажно'му/ па'йок ко'си^лт'/ о'рат'/ ну о'це "вас п'йат'
чоло'в'ік// "нас п'йат' чоло'в'ік/ по кут'ку// і о'це ви долж'ни це
па'хат'// во'на ўсе ў'рем'йе^а бу'ла// а і при'ходить 'н'іме^нц' до нас у
'хату/ а йа с тро'ма д'іт'ми/ се ж^ж/ с'к'і^нки^і там/ (посміхається)// а
вин на ро'боту шоб о'це їти// «тво'йа 'к'інде^нр?/ тво'йа 'к'інде^нр?»//
ка'жу/ «н'і::/ се^нстра!»// ну/ мах'нуў ру'койу/ буд' у 'хат'і/ бо::
'д'іти// а^жтак// при/ при с...// при// не^н з'найу от/ при чо'му// о'тут
пол'ї'цаї/ дак це по'в'ісиди 'наши йак'раз оту'то дв'і ве^нр'би
сто'йали// у 'Реўно'му буў пол'ї'цаї// а ў нас^ж бу'ла пол'ї'ц'їя/ ну/ ну/
на'чал'ство// ну йа не^н з'найу// ме^нн'і 'нач'е у.../ уре'да та'кого// ну
"Бог йо'го з'найе/ 'може де шо і з'роблене бу'ло// а воп'ше вин
слу'жив у пол'ї'ц'її/ дак йо'го 'наши при'їхали/ оту'то по'в'ісиди//
у се^нл'і// це ми 'бачили/ йа сво'їми о'чима/ 'бачили йак і 'в'ішали/
бо/ то'д'і 'д'іти не^н бо'йалис' ни'чого/ 'б'їгли/ ч'і^нпл'алис'// (посмі-
хається)// а то'д'і/ од'них/ коло ш'коли/ по'в'ісиди шту::нди^їў//
'вопши^ем то т'реба бу'ло ко'гос' по'в'ісит'// у нас^ж жи'да у се^нл'і
пар'т'їна л'у'дина/ і й'їйі чоло'в'ік^ж буў во'їен:и// і ў 'нейі найш'ли/
ота'к'е йак 'мило/ шос' та'к'е/ 'йакос' во'но/ ч'і^і "тол з'ваўс'а

ч'и́шо/ шос' так'е// ну/ тод'і ўс'і́чисто бу'ди куркул'і во
в'лас'т'і/ тут же// і йі'йі не^н да'ди/ шоб/ йі'йі по'в'іси'ли// а ўз'а'ди у
зе^нм'л'анц'і жи'ли чу'жи^і л'уди^е/ чу'жи^і/ ш'тунди/ во'ни бу'ди
й'акто/ і ўз'а'ди ти^іх// а ў то'го х'лопц'а бу'до 'тоже так'е// та.../ так
'нач'е ку'сок 'мила// 'нач'е ку'сок 'мила во'но// ка... ч'и́тол ч'и́
ўзри'ўч'атка/ ч'и́/ шос' так'е// дак йіх о'це 'бабу і 'сина// 'мати^ер і
'сина по'в'іси'ли// о'це так'і^нх у нас д'во'єе про'йі'шес'в'іі 'дуже
страш'них бу'до// ну то/ то во'ни не^н вино'вати/ то йіх// зд'р'а
по'в'іси'ли// ну т'реба бу'до пока'зат' л'уд'ам/ шоб 'л'уди бо'йадис'а//
а це ц'о'го пол'іца'йа/ 'кажут' вин ў'редни'і бу'ў/ ну "Бог йо'го
з'на'є//

З.: Цих «штунд'іў» при 'н'імц'ах по'в'іси'ли?//

— При 'н'імц'ах/ при 'н'імц'ах// пока'зали шоб о'це ж так'е//
ну во'ни та'ки^і бу'ди/ во'ни ни'яа::ки^і л'уди^е бу'ди/ во'ни з'роду
ни'де ни^е ви'ходили/ во'ни 'ти'ки^і о'так/ із но'р'і 'вил'ізут'/ і
ў сво'йему го'род'і о'то// то так'е/ то 'ти'ки^і/ п'росто на'рошне
зро'би'ли// а ц'о'го ўже йак 'наши^і ўсту'пи'ли// а "де йо'го ўло'види/
йа і не^н з'на'ю/ шо во'ни// во'ни ж пот'і'кали/ пот'і'кали// о'то
пол'іца::йі і ц'і ўс'і шо бу'ди/ ну::// при'дат'е'л'і ч'и́х'то во'ни/
пот'і'кали ўс'і/ 'вийіхали за 'н'імц'ами// а цеі 'дума'є/ чо'го йа
ўте^нчу/ йак йа с'во'йейі 'род'іни/ не^н/ не^н хо'т'іў// а чо'го йо'го
та'ки^і?//

10. З.: Йак тут у 'сорок 'с'омо'му 'роц'і бу'ло?//

— Оі/ у 'сорок 'с'омо'му 'роц'і/ о'це бу'до трудно'вато// ну
вижи'вали л'уди//од'нак у нас/ вижи'вали//у нас ни'х'то//от' і ни'х'то
ни^е ўмер// тод'і ж за'суха ж так'а бу'да/ ў 'сорок 'с'омо'му 'роц'і/
шо страш'не// ну дожи'вали до 'нового ўже "так/ йел'і_йел'і
йел'і_йел'і вижи'вали//ну ни'х'то йа вам ка'жу шо нико.../ ни'х'то ни
'пухли ни^е бу'ў/ ни'х'то не^н ўмер із 'годо'ду// а 'вижи'ди ж// го'роди/
нас го'роди спа'сали/ і тоі// (пауза)//

З.: На 'Зах'ідну 'йізд'или м'і'н'ати?//

— Н'і// на 'Зах'ідну 'йізд'или ў нас/ ў 'сорок 'с'омо'му 'роц'і/
'може три чо'ло'в'ік'і^н// а так 'л'уди не^н 'йізд'или/ 'йізд'или/ 'ти'ки^і//
о'це ўс'о'го// ну йак три чо'ло'в'ік'і^н 'йізд'или/ дак і// не^н 'йізд'или

ни'куди// а::/ з'в'іду'с'іл' же^н "їздили на 'Зах'ідну м'і'н'ат'// йа не^н
з'найу/ у нас/ ми// у 'мате^нр'і бу'до/ ко'рова у нас// дак ми "шо?/
жи'ди за_ш'чот ко'рови// о'це прода'мо/моло'ко на ба'зар у
Ба'риспол' одне^нсемо/ прода'момоло'ка/ і там 'купим бу'ханку
х'л'іба//от 'мати ту бу'ханку х'л'іба роз... 'д'ілит'/ ну/ по ч'ас'тинах/
а шо_н'і'буд'^ та'к'є зва'рили/ йа ж вам_ка'у/ йак не^н г'руши^і/ дак
пас'л'он/ дак сап'итон/ о'це та'к'є/ шо/ 'пок'і^н ўже 'виросла сво'йа
кар'тошка// а то'д'і йак у'же с'тали жни'ва/ дак с'тали 'жито драт'/
пше^нниц'у драт'/ на та'к'і 'жорна// ва'рили 'каши^і та'ки^і// "шо хто
зу'м'іў/ так' і/ і прожи'вали//а ў 'сорок 'с'омо'му 'год'і труд'не бу'до//
ну до ўрожа'йу/ 'поки^і ўро'жай у'же// ну ў нас у л'удеї бу'до ба'гато
ко'риў// 'л'уди 'тики^і коро'вами/ бо во'ни на ба'зар о'це їдут'/ і о'то і
вижи'вали// 'сала г'роше^нч'ки^і 'купл'ат'/ а то'д'і ж за'тоўко'ват' у
суп/ захо'вайут' йо'го/ щоб 'д'іти не^н найш'ли// а 'д'іти "наїдут'//
(сміється)// та пой'д'ат'// у нас о'це/ ц'і'йейі се^нстри 'д'іти бу'ди
ма'десе^нк'і/ а 'бач'ат'_ же куди 'баба 'сало хо'вайе/ а во'на/
по'лиц'а та'ка ў 'хат'і/ а во'на пид горш'чок//а брат миї при'шоў/ у'же
ж/ у'же ж на ро'бот'і буў/ ну 'хоче^нц'а ж// а вин по'казує/ «баба
они^но пок'л'ал'а/ они^но пок'л'ал'а»// (сміється)// достаў да
одир'ваў со'б'і г'роше^нч'ки^і/ ну::/ 'хоче^нц'а/ ну не^н г'реба/ г'реба дл'а
ўс'іх// 'ранше бу'до об'ідат'/ не^н 'с'аде/ од'но об'ідат'// не^н 'с'аде
од'но об'ідат' 'так_йак с'і'час/ хто ко'ди при'шо::ў/ то'д'і та'к'є//
об'ід йес' об'ід/ при'шоў 'бат'ко і 'мати з ро'боти/ 'д'іти ўс'і/ 'мати
на'сипала борш'чу 'миску// на'сипала 'каши^і 'миску/моло'ком
поли'ла/ о'це вам об'ід//

Колишнє село Осокорки (тепер у складі міста Києва)

За переказами, київський князь Всеволод Ярославич 1070 року передав новозаснованому Видубицькому монастирю село Осокорки. Право монастиря на цей маєток підтверджено 1538 року грамотою короля Сигізмунда I. Після 1720 року Осокорки розділені на дві частини між Видубицьким монастирем та Києво-Печерською лаврою, тому на картах окремо позначалися «деревня Осокорки» та «село Осокорки». До 1903 року Осокорки входили до Броварської, потім – до Микільсько-Слобідської волостей, у 1903-1919 роках – до складу Остерського повіту Чернігівської губернії. З 1923 року Осокорки стали селищем у межах Києва. У 1980 році тут почалися роботи з наміву території, а з 1993 року ведеться інтенсивна забудова. Нині територія колишнього села Осокорків (між Дніпровською набережною, проспектом Бажана, вулицями Ревуцького, Колекторною, Ареф'єва та Дніпром) входить до складу Дарницького району Києва. Назву Осокорки носять житловий масив та станція метро (відкрита 1992 року).

Інформант: Степаненко Микола Олексійович, 1927 р.н., освіта 7 кл. (тексти 1-14, записано 2006 р.).

1. З.: Тут 'ваш'і 'л'уди^е шче ли'шилис'а/ чи ўже 'т'іл'ки 'дачники?//

– Ну/ йак вам ска'зат'// о'це ў наз було с'тадо ко'р'і^иў/ йа вам ска'жу с'к'іки^і// у нас се'ло по кут'кам роз'бито/ пон'і'має'ш/ так// от// це о'там 'Маслоўка/ там Пид'дипка/ там Ци^ент'рал'на'я/ та'к'і// так у нас/ у "нашому кут'ку/ йаг би ска'зат'// ну/ дво'р'і^иў 'с'емд'іс'ат' було/ пон'і'має'ш// то було 'саме 'мало п'ід'іс'ат ко'ри'ў// ну не ў 'кажд'і^и 'хат'і було/ ну т'рошк'і^и/ а то// а "ран'ше було ў 'кажд'іі 'хат'і// і по 'д'в'і// пото'му 'шо/ по'кам'іс'т' не було цих 'дач'// і 'К'ію'ў б'лиз'ко/ так нам було моло'ко ў 'К'ію'ў но'сит'// ну не по ш'ій'іс'ат' же ко'п'іюк/ а/ т'рохи^і во'но оп'раўдувалос'// а 'пот'ім о'це ж 'дач'і с'тали/ зла'мали поў'се'ла там// і на 'нашо'му кут'ку ос'тало'са д'в'і ко'рови/ це од'на да д'руга// із 'п'ід'іс'ати/ і 'то п'ід во'просом// це йа "так у'же/ шо на 'п'енц'ійі/ ну а п.../ ў 'мене ўнук 'мал'ен'к'і/ так ко'рову 'нада// а так йа 'тоже про'даў би// ну пон'і'має'ш/ 'пасти не'ма де/ од'но// а по 'д'руге шо// ку'да ни 'к'ін'с'/ у'се 'зан'ато/ 'зан'ато// так// ни^ема де 'пасти// ну іш'ч'е ми тут/ о'це де о'це 'озе^иро/ дак це лу'г'і бу'ди/ 'с'іно та'к'е було 'мошч'не/ ко'сиди/ так?// до було на 'з'іму дл'а

ко'рови на'косиш// а с'і'час/ 'с'іно с'тойіт' он дл'а ко'рови/ 'тиш'ч'у
т'ри'ста рубл'іу// д'в'і ма'шин'і// то ш'е ч'і^и х'ватит'// пон'і'має'ш/
так, "де ж, набе'реш?// а моло'ко два п'ід'і'с'ат 'л'іти^{ер}/ на ба'зар'і//
ше ї ни .../ ше ї брат' не^и 'хоч'ут'//

2. З.: *А ве^илике се^ило у вас було?//*

– Ве^илике//

З.: *С'к'іл'ки дво'р'іу?//*

– 'Бол'ше сем'ісот// во'но начи'нало'с'а од мос'та Па'тона/
йакш'ч'о з'нає'те// там Погра'нич':а/ по'том Жи^{ер}ри'ваха/ по'том
Цент'рал'на// ну йа ж вам об'яс'н'айу/ та'ки'ми кут'ками/
кут'ками/ пон'і'має'ш// і кон'чалос' аж пуд 'Вишен'ками/ усе
'понад Д'н'іп'ром// пон'і'має'ш//

З.: *Буд' 'ласка/ шче раз роска'ж'іт' / йак кут'ки нази'валис'а//*

– На кут'к'і нази'вали/ 'п'ервиї ку'ток/ о'це од мос'та Па'тона/
це було Погра'нич':е^а/ 'пот'і^им ішла/ там перер'і'зала// 'етот/
'воднайа та'кайа/ 'озе^иро перер'і'зало// 'пот'і^им ішла Жи^{ер}ре^иваха//
'пот'і^им об'ратно перер'і'зало/ пото'му_шо тут у нас ко'ди
навод'н'ен'ійа/ дак Д'н'іп'ро звер'тав у'се с'у'да/ пон'і'має'ш/ і
по'р'ізав ота'к'ійі/ ну "йак вам ска'зат'// р'іу'ч'а'к'і та'к'ійі/ о'зера//
пон'і'має'ш/ і от си^{ел}ло ст'ройіло'с'а де по'виш'е/ пон'і'має'ш/ шоб
[...]/ і от полу'ч'і^ило'с' та'к'і^ими кут'ками/ но^у:/ са'ме се^ило/ у'се/
нази'вало'с' Осокор'ки^і спокон'в'іку/ з 'даўних, да'вен// це так шо йа
вам ска'заў за Жи^{ер}ри^{ел}ваху/ по'том За'нох'ім/ по'том 'Маслоўка/
по'том П'і^ид'липка/ і П'і^ид'бирна// о'це у'с'і кут'к'і^и//

З.: *А чо^уму во'ни так нази'валис'а?//*

– Ну/ 'Маслоўка нази'валас'а пото'му_шо зан'і'малис' 'л'уди
ско'тарством - б'іл'ш/ бол'шинст'во/ і там 'маслом во'ни
зани'малис'/ перера'батовади моло'ко// по друг'іх кут'ках/ дак
ни було та'кого/ 'масло.../ проїз'воцтва// а там 'тайа та'кайа/
ну 'йаг_би вам/ (посміхається)/ о'д':ел'на та'кайа рес'публ'іка/ і
во'ни зан'і'малис' 'маслом// і от наз'вали 'Маслоўка/ от// а: 'ц'ійі
кут'к'і/ йак о'це За'нох'іми .../

З.: *Йак?//*

– За/ "Нох'ім// буў 'Нох'ім йеўреї/ пон'імае'ш// і в'і'н дер'жаў/ е::/ ну мага'зі::ни та'к'і/ купо'ваў там 'разн'і та'к'і там 'в'ешч'и'//і ос' у 'ч'ес'т' 'його/ 'Нох'ім йо'го було зват'//і через 'то з'вали За 'Нох'імом// пон'імае'ш// а Жи'єри'є'ваха це/ 'через то шчо там 'с'іл'нойе// ко'лис' Д'н'іпро пово'рачувало/ шч'ас то ка'н'ешно не'мае та'к'іх навод'н'ен'іі/ а йак не^н було 'К'ійо'ўс'койі ГЕС/ дак' були навод'н'ен'іа/ 'каждуйу 'весну/ бу'вало// ўс'ім/ [...]// сна'чала с'к'іки' с'н'ігу було// [...]// Жи'єри'є'ваха/ 'с'іл'ниі 'вирив ота'куйу/ 'йаму/ Жи'єри'є'ваха та'кайа// через 'то наз'вали Жи'єри'є'ваха// ку'ток// а Погра'нич':е^а// це погра'нич':е/ 'п'ервийе' / там сто'йала 'войінскайа ч'ас'т' / 'ран'ш'е і 'ран'ш'е/ погра'н'іч'н'ік'і//і от наз'вали і Погра'нич':е//П'і'д'липка це туд'а/ і/ П'і'д'б'і'рнайа// П'і'д'б'і'рну наз'вали 'ч'ерез 'р'іч'ку/ Пид'бирна 'р'іч'ка те'ч'е/ дак' йі'йі наз'вали так 'р'адам/ от// а Пид'липка наз'вали ч'ерез 'то 'шо там 'л'уди' зан'іма'лис' лозоплет'ін':а'м// 'лозу плед'и/ кор'зини там/ в'іреїки' / і о'це/ ч'ерез 'то'го і наз'вали// ну це не^н при мо'йу 'битнос'т' / це спокон'в'іку/ це ўже 'може 'рок'і'ў д'в'іс'т'і/ так во'но іде//

3. З.: *А 'ваш'і д'і'ди теж із Осокор'к'іў?//*

– Да/ да/ і д'і'ди і п'рад'іди// йа/ 'д'іда йа шч'е з'найу/ а п'рад'іда Да'нила ни^е з'найу// 'ти'ки' рос'каже ми'є'н'і шо//

З.: *А ў йа'кому кут'ку жи'ли 'ваш'і п'редки?//*

– О'тут За 'Нох'імом// і 'йа шч'ас' живу/ За'нох'ім наз'вайе'ц'а/ За'нох'ім// і д'і'ди/ і п'рад'ід ми'ї там жи'ў// ми'ї п'рад'ід поса'диў/ там та'ка бу'ла/ на 'Вишен'ки до'рога тут' бу'ла/ це не було цих о'зер/ це земсна'р'ад повири'ваў// і поса'диў/ а 'ран'ш'е так топ та'кий бу'ў/ там та'ка 'р'іч'ка/ і поса'див осоко'р'і' / понад 'етим/ шоб 'можна було про'йхат'// та'ка// а'л'ейу осо'кори'ў/ і 'ч'ерез 'ц'у а'л'ейу наз'вали Осокор'к'і'// ну та'к'і' осоко'р'і' / шо/ т'реба п'йаг' / іл'і 'би'л'ш чоло'в'ік/ шоб у обх'ват'і// во'ни і шч'ас' йес'ц' / п'раўда ўже ун'ішто'жайут' пон'ім'ногу//

З.: *А де во'ни?//*

— Он 'видно// і 'даже 'видно в'і^иц':і^ил'а/ о'то ве^илики до^ум/
"о::н до^ум// а:!/ не^и 'видно за до^имами/ пон'і^има^иє/ о'то в 'етом
напраў^л'ен'ійі// там і ш^ч'ас а^л'ейа йе//

З.: *А йак йо^го з'вали?*//

— Ко^го?//

З.: *'Вашого п'рад'іда*//

— Да^н'і^ило// д'ід Да^н'ило// поса^д'иў// а!/ н'е/ не^и 'в'і^ин// це ж
ви^ин 'тик'і^и рос^к'азуваў сво^йім/ 'д'іт'ам// це ж^и/ ну до^п'ус'т'ім
д'в'іс'т'і 'рок'і^иў/ це д'ід Ки^р'ило/ по^т'ом д'ід Да^н'ило// а:: Бог^д'ан
Хмел'^н'іц'ки^і/ 'бил'ше т^р'иста 'рок'і^иў/ йак// це йо^го/ то^го 'д'іда
Да^н'ила/ д'ід/ чи і п'рад'ід/ йа ўже вам 'толком і не^и ска^ж'у// дак
Бог^д'ан Хмел'^н'іц'ки^і/ ко^д'и ўсту^п'аў у 'К'ію^у/ ну/ ш^л'ахту
го^н'иў// дак перепраў^л'аў 'ч'ерез Д^н'іпро// ну і цеі п'рад'ід// а то^д'і
ж мос^т'иў не було// мост буў там о^д'ин аж/ та::м/ цеп^н'ої мост// а не^и
бу^л'о/ дак в'і^ин// а ви^ин сам ри^б'алка буў/ цеі п'рад'ід// дак в'і^ин
пере^в'іў по та^к'іх 'етих/ шо 'кон'і мог^л'и/ про^ї'ти^і// і Бог^д'ан
Хмел'^н'іц'ки^і ў по^д'арок йо^уму пода^р'иў се^р'ебр'аніі портси^г'ар//
ну:/ це та^к'а/ пре^д'ан'іє/ д'ід рос^к'азуваў/ шо то в'і^ин хра^н'иўс' тоі
портси^г'ар/ а по^т'ом на^в'ерно/ дес' 'д'ід/ чи хтос' ук^р'аў// чи о'то
ж у во^їну дес' ви^ин 'д'іўс'а// із 'напи^с'ом/ пон'і^има^иє// була доро^г'а
ре^л'ікв'і^ия// ну/ дез' 'д'ілас'// ота^к'е//

З.: *То ви йо^го не^и 'бачили?*//

— Йа ни^е 'бачиў сам// 'тик'і^и рос^к'азували// ну пон'і^има^иє^іте/
бу^л'о ж^и пере^в'орогоў с^т'ик'і^и/ то// було ж 'ето с'ім^н'ац'атиі год/ то
бол'шев'і^ик'і^и насту^п'али// то/ за ден' два 'рази м'і^н'алас' ўлас'т'/
пон'і^има^иє^іте// ну 'в'і^идно дес'/ хтос' 'іл'і ук^р'аў/ 'іл'і дес' во^н'о
'д'ілос'/ не^има^иє// а же^илат'іл'но^б було^б// се^р'ебр'еніі
портси^г'ар// ота^к'е^іє 'д'іло//

4. — Те^п'ер йа вам ска^ж'у/ шо вот 'ето/ 'Виш'ен'к'і^и і 'Бортнич'і//
'Бортнич'і 'во^н си^ело/ а 'Виш'ен'к'і^и трошки 'дал'і// і с'разу 'можна
опри^д'ілит'/ чи з 'Бортнич' л'у^д'ина/ чи з 'Виш'ен'ок// соўс'ім
розго^в'ор отл'ічайе^іц'а// і 'мо^ж'на// а во^н'и опри^д'іл'айут'/ «о!/ то
соко^р'ец'»/ ўс'о// 'тоже// пон'і^има^иє^іте// ну ў 'Виш'е^ин'ках 'ока^й'ут'/
на 'о// 'тик'і^и/ о'таг^б'и^і йаг^б'и^і ком^п'ан'іа/ с'разу 'можна

оприд'їлит' / шо це виш'енец' / «о::» // р'їзнайа 'мова у 'каждо'му пошт'ї се^л'ї //

5. З.: *Йа'к'їс' ле^лгенди/ пе^лрекази про се^лло ви 'чули?//*

– Ну/ о'це ж о'дин/ од'на ле'генда/ ч'и це п'раўда// шо/ Бог'дана Хмел'н'їц'кого пе^лре^лводиў// 'може не^л пра/ пра_пра_пра/ ну 'вопши^лм пе'рекази бу'ди// ну це/ сохр'анит' не сохр...// шо по^лртси'гар не сохр'аниўс'а// інт'е'ресно було б_// там рос'казуваў цеї д'їд/ Да'нило/ шо в'ї^лн буў з 'нап'ї^лсом// сам 'тет'ман пода'риў// а д'їд в'ї^лн буў ри'балка/ пон'ї'має'ш// в'ї^лн/ Д'н'їпро в'ї^лн йак сво'її п'ят' 'пал'циў знаў// і от в'ї^лн йїх пе^лре^лв'їў/ там/ на 'туїу с'торону// 'к'он'ми/ по'то'му_шо Д'н'їпро ж буў не^л та'к'ї'ї ши'рок'ї'ї/ он 'ушч'е буў/ і 'с'їл'но 'бистри'ї// 'так_шо мог'ли по'г'ї'бнут' 'кон'ї// а ви^лн по 'ет'їх/ за'валах/ по п'їшч'ани'х// та'ки' ж_ на'паў/ і пе^лре^лв'їў йїх//

6. З.: *Йа'ких у вас п'р'їзвишч у се^лл'ї наї'б'їл'ше було?//*

– Ну йа ж вам об'яс'н'аў шо/ ў 'каждо'м/ по кут'ку// 'кажди' кут'ок отл'їч'аўс'а о'дин в'ї^лд_о'дного// п'р'ї'зв'ї'шч'а/ ну бол'шинст'во// Паў'ло::/ Ми'ко::ла//

З.: *Н'ї/ це іме^лна/ а п'р'їзвишча/ «фа'м'їл'її»?//*

– А::/ фа'м'їл'її// Корж/ бол'шинст'во// Петрич'енк'ї^л// по'том С'т'епа'н'енк'ї^л// йа'к'ї^л вам ішч'е// 'Боўт'ї^л//

З.: *Йак?//*

– Боўт/ Боўт/ Боўти'ї// 'ра::зни'ї йес'ц' / х'їба ўс'їх с'помниш//

З.: *Та'к'ї/ шчо наї'б'їл'ше//*

– Ну о'це ж йа вам ска'заў//

З.: *А на 'вашо'му кут'ку йа'к'ї?//*

– Ну о'це на 'нашо'му кут'ку Петрич'енк'ї^л// по'том/ С'т'епа'н'енк'ї^л// Боўт/ Боўти'ї//

З.: *А по_вуличному йак нази'вали?//*

– А по_вуличному там 'разнийе'ї/ (сміється)// 'каждо'му йе п'р'ї'зв'їшч'е// 'каждо'му//

З.: *Йак у вас на кут'ку нази'вали?//*

– Ну/ ме'не/ (сміється)//

З.: *Н'ї/ не^л вас/ а ўзага'л'ї//*

— Ну пон'імайте у чом д'іло// йа не^н буду/ бо це оскорб'іт'ілно//

З.: Та ми ж не^н знаємо/ йа'к'і це л'уди//

— Ну це ж/ пон'ім.../ лаїка така// у 'каждо'му се^нлі/ не називайут' на пр'ізвищ'е там на 'йіхн'е// там/ «о/ це та// Тухт'ії»// там так'е/ (сміється)// пон'імайтеш// ну йа не буду казат'/ називат'/ пото'му_шо це// у'же це оджило// це ўс'о// л'уди ўже те^нпер кул'турн'іш'і с'тали/ 'ето отпало//

7. — Бачте йа'к'і^н кра'сав'ец/ (зриває рослину)// це називаєц'а тра'ва дере'в'ії// в'і^н/ 'йес'лі же'лудок/ в'і^н 'сил'но л'ікує// о'то хо'роше л'ікарство/ йа йіх су'шу на 'з'іму// ўдруг 'мало_шо//

З.: А хто вас наўчиў?//

— Ну/ то даўн'і/ так/ спокон'в'іку//

З.: В'ід бат'к'іў?//

— Од бат'к'іў/ да//

З.: А шч'е йа'к'і т'рави допома'гають?//

— Йа 'б'іл'ше не^н знаю/ бо пото'му_шо це ж 'можна насо'в'ітоват' так'е шо/ (посміхається)// а це дере'в'ії йа со'в'ітує 'каждо'му// 'можна ж за...// в'і^н шч'ас у'же оди'шоў/ ви^н 'рано навес'н'і ц'в'іте// ко'ди в'і^н ц'в'іте/ то'д'і йо'го соб'ірайут'// в'і^н од живо'та// поджи'елудок// о'то 'тийі/ 'х'ім'іа то ўсе йе'рунда/ а це во'но// в'і^н 'г'ірк'і праўда/ йак//йак_чаї йо'го зава'рит' і пит'// в'і^н 'г'ірк'і/ ну^о в'і^н 'сил'но пома'гає/ од жи'елудка і од живо'та//

8. З.: Голод у т'риц'ц'ат' т'рет'о'му тут буў?//

— Буў/ і 'с'іл'ні'ї// 'с'іл'ні'ї голод буў//

З.: А вам с'к'іл'ки 'рок'іў було?//

— Ну/ ме^нні було// д'вац'ат' с'ід'мої/ д'вац'ат' вос'мої// т'риц'ат' вто'рої/ т'риц'ат' т'рет'ії// ш'іс'т' 'рок'іў не було 'поўних// бо йа д'вац'ат' вос'мого 'года/ 'соб'ств'ено гово'р'а/ там за 'м'іс'ац'// ну нас спас'ло/ шо ко'рова була/ ни^е забради// так спа'сало// а по'том 'мат'і'р/ 'йе'з'д'іла на Ро'с'ію/ при'возила то ква'сол'у/ то ...// м'і'н'ала// а нас три_б'рати/ йа 'самі' с'тарші'ї/ а во'ни були шч'е

'менш'і// і ото так спаса́ла/ а та́г би померли// ба́гато л'уде́ї померло/ ба́гато//

9. — У нас сна́чала "бу́у колгосп/ ну "йак вам ска́зат'/ там/ з'на́йе́т'е йак у кому́н'істо́у/ хто би́у ни́чи́м/ то́ї ста́н'ет' у́с'е́м// ну та́к'і́йі ха́ниг'і́// п'я́н'у́г'і́// запи́салис'а у́ комсо́мол/ і нача́ди 'д'елат' колгосп/ і со.../ заб'ра́ди од л'уде́ї ко́рови// пра́у́да во́ни шче́ по 'сови́с'т'і ро́били/ по одну́о́й оста́у́л'ади// а у́с'і 'інш'і заб'і́ради// і зго́ниди// там/ на кра́йу се́ла бу́ла/ по́м'ешч'і́к ста́рий бу́у/ дак та́к'і́йі са́райі бу́ди ве́лик'і́йі// і ту́да зогна́ди т'і ко́рови/ і ти́ ко́рови 'через 'м'іс'а́ц' по́дохди у́с'і 'чисто// і от і вам вес' колгосп// а по́том нас// 'л'уди́ е́ п'іш'ди/ у наз же бу́ди/ за́води/ 'р'а́дом// деревооб'робо́ч'ни́й/ от/ по́том 'ето на же́л'езно́ї до́роз'і 'л'уди́ е́ ро́били// і у́ нас [...] то́д'і у́же/ йак о́то колгосп прова́ди́у́с' о́дин/ так то́д'і у́же йо́го не́ созда́вали/ і у́с'о// о́так у́ нас с колгоспом бу́ло// а 'п'ервим 'д'ілом заб'ра́ди 'ко́ри́// ко́ри́:у́ за́гна́ди/ і во́ни 'через 'м'іс'а́ц' по́дохди//

З.: *Роскур'кул'ували л'уде́ї у вас?//*

— Роскур'кул'ували//

З.: *Ба́гато?//*

— Йа́ вам ска́жу с'к'і́к'і́// з'на́чит' так/ то Куз'ма/ по́том 'ети́ х'лопц'і́// ну на 'нашо́му кут'ку т'ри́ 'хати/ роскур'ку́диди/ і 'ето/ і 'висла́ди// це на кут'ку/ а по у́с'о́му се́лу/ йа́ так не́ 'буду вам гово́рит'/ 'нада́ це пи́тат' 'каждого та́кого ста́рого йак 'йа//

З.: *А пове́р'талис'а т'і 'л'уди?//*

— Не́ 'помн'у// не́ пове́р'талис'а// не́ м.../ не повер'талис'а/ а/ о́дин 'тик'і́ п'іс'мо́ присла́у/ у́же 'п'іс'ла́ во́їни// і не 'то́ї/ а йо́го "син// шо во́ни жи́вут' 'дес' там ув'етом/ у С'і́б'і́р'і// го́ворит' не 'то́шо/ «йа́ на Укра́йіну те́пер не́ по́їду/ пото́му 'шо/ йа́ сам ха́з'айі́н там»/ пон'і́ма́йе́те// зе́м'л'і́ с'ки́л'ки́ 'хо́че́ш/ 'т'і́ки́ 'наши// ну там 'ет'і́ 'л'уди/ дак во́ни лодарку́вати бу́ди/ от// а: це ж у́же ц'о́го// і ко́ди о́це ж ц'і́йі/ попрі.../ по.../ роскур'кулених поза́возиди ту́да// дак ви з'на́йе́те/ шо укра́йіне́ц' же робо́т'ага// ха́ди на йі́х 'нав'і́т' з'ва́ди/ (*посміхається*)/ і о́ц'і́йі ха́ди/ во́ни «ха́хол»/ і нача́ди нача́ди/ пост'ройі́ди// а://

матер'йалу/ 'л'ісу там на'валом/ 'ти'к'і^и і ро'би// зе^им'л'і 'пол'а
с'к'іки^і 'хоч'/ пото'му_шо л'удеї 'мало// і во'ни рож:и'д'ис'а/ і
с'тади 'бил'ши курку'л'і йаг_бу'ди/ пон'і'має'ш/ пи'саў ви'н//от//а
ни^е 'помн'у 'би'л'ше/ не^и повер'таўс'а них'то// ну 'видно по'мерди
'тийі/ пон'і'має'ш/ а це о'дин ос'таўс'/ і не^и ви'н/ а йо'го "син//

10. З.: *Роска'ж'іт' про в'і'їну// вас коли заб'рали?//*

— У 'сорок т'рет'о'му// да/ йа п'ішоў// моб'іл'ізу'вали нас/
д'вац'ат' с'ід'мої год призи'ваўс'а/ а йа буў д'вац'ат' с'і^ед'мого 'году
рож'д'ен'йа/ чо'тирнац'атого д'екаб'р'а/ пон'і'має'те// так ме'н'і/
ме'не "так/ і д'вац'ат' вос'мої год/ і д'вац'ат' с'і^ед'мої// дак ме'не не
ўз'а'ди/ а ўз'а'ди на/ пе^ире^ип'раву// 'наш'і ж_/ ў 'сорок т'ре'то'му
заїш'ди// а фа'шисти поз.../ позри'вали ўс'і_ж йа'к'і мос'ти
де_не^и_бу'ди// так 'нада^о ж було пе^ире^ип'раву ст'ройіт'// дак нас
моб'іл'ізу'вали/ і ми 'р'ізади у 'л'іс'і 'ети' / 'сосни// ну п'раўда 'нами
ка'мандуваў там/ е:/ оф'і'цер// йа'ку 'р'ізат' / і заготоў'л'али с'вайі/
пото'му_шо 'п'ерви мост 'ч'ерез Д'н'іпро йак/ йак 'наш'і^и заїш'ди//
п'ішоў/ ниско'водни 'ч'ерез о'д'інац'ат' д'н'іў/ п'ішоў паро.../ 'ет'і
сос'тави пош'ди//с 'танкамі на ту с'торону/ пото'му_шо там 'наш'і^и
би'і'ц'і/ 'би'д'ис'а/ а ни 'танкоў ни^е було/ ни о'руд'іі/ ни 'ч'ого/ дак//
'п'ервим 'д'і'лом/ о// так ми 'д'елали 'ци'йі/ за'тисували с'ва::йі/
по'том ош'курували йіх// ну подготоў'л'али/ 'дирк'і^и све^ир'лиди по
раз'м'еру// а і 'нами ко'мандуваў/ (*кричить на корову*): от 'падно!//
дак во'на ку'л'ок_же ж гад же'ре!// во'на ж ку'л'ок_же'ре!// ку'ди!//

11. — Дак це ў 'сорок т'рет'о'му м'е'н'е б'ради/ а по'том у'же у
'сорок ч'ет'в'ерто'м у'же оста'точ^шно моб'іл'ізу'вали// ми пош'ди на
'ето'му/ Б'іло'сток// в_ 'ето'м/ ў Б'ело'рус'ійі// там м'е'н'е 'ран'іло// і
ком'ісо'вали до'мої// сна'ч'ала ў 'госп'італ' //

З.: *С'к'іл'ки вам 'рок'іў було/ коли по'ранили?//*

— Ну п'йат'нац'ат' 'поўних/ а// ну д'вац'ат' 'вос'мій год
щч'и'тайе'ц'а// п'ат'нац'ат' 'поўних/ шис'нац'атиі нас'таў//

З.: *А "йак вас по'ранили?//*

— А 'раниди м'е'н'е 'тоже ў л'ісу/ заготоў'л'али/ заготоў'л'али/
не^и з'найу д'л'а йа'кого признач'е^ин':а/ во'йен:е признач'е^ин':а

було// [...]// по раз'м'ерам пи'л'а::ди/ о// там опс'кур'ували/
го'л'а:ки^і об'рубували// а по'том 'гади йак нали^ет'іди/ фа'ши'сти^і/
само'л'оти^і// і так 'лазили ота'ко/ 'понад/ 'понад 'соснами// і/
та'ки^і ми невеликими 'бомбами і пул'е^ім'отами/ (схвильовано)/
'бомбами і пул'е^ім'отами// ба'гато пол'агло 'наши^іх// ни^е ожи'дали
та'кого// а во'ни моментал'но із:а 'л'ісу/ так "раз! по'я'вилис'// і
бук'вал'но 'так 'от кол'осами 'пагло ч'и'пл'али/ йа'к'і^і 'сосни// на
б'рейушч'и^ім пол'от'і// і о'це ж 'бач'и'т' 'де/ там ле'жит'/ "раз
'бомбу// ну і м'е'н'е ж 'ранило//

З.: *Ку'ди вас по'ранили?//*

– По'ранило було [...] ў 'ногу// і о'це ж ў в'і^ісок// ну/ із но'г'і
'вин'али о'сколок// а "цей о'сколок/ ўра'ч'і^і ска'зали ни'з':а т'рогат'//
не'хаї 'буде// йа так 'з ним і жи'ву// дак вин по'камн'іс'т' мо'ў'ч'а'ў/ а
це о'жи'ў гад'/ пон'і'має'ш/ нач'ала голо'ва бол'іт'/ кру'жиц'а// і ви'н
ў'род'і ви'ходить'/ пон'і^імає'ш// ну йа'к'раз от йо'го 'ви'дно// ота'к'і^і йе'
д'і'ла// а ў 'госп'італ'і йа бу'ў под 'ет'ім/ под Пол'тавою/ йес'т' там
та'к'е'є се^іло// ої "йак во'но нази'вайе'ц'а?// пид Пол'тавою о'там//
нас то'д'і ту'да приви'є'зди/ ота'к'і^і йі д'і'ла/ друз'і мо'ї//

З.: *А вас у йа'кому 'м'іс'ац'і по'ранили?//*

– У 'сорок ч'ет'верто'му 'роц'і/ у:/ 'м'іс'ац' 'березен'/ "март так
нази'ва'є'с'а//от//а 'пот'ім йа бу'ў//це ж 'нас заб'рали/ і ў 'госп'італ'і/
дес' аж/ чут' не^і до к'і'н'ц'а/ 'сорок ч'ет'в'ертого 'року// а по'том
'ви'пи'сади нас// і ме'не ком'ісо'вали// йа'к не'годного к/ во'йен:ої
с'лужб'і^е//

З.: *З 'вашого се^іла х'лопц'і там шче бу'ли?//*

– Н'е/ з 'нашого се^іла не^і було// а із 'нашої// з батал'їона
бу'ли// со ўто'рого батал'їона// да і с 'п'ервого бу'ли// [...]//
загото'ул'али де^іре^івину дл'а во'йен:их 'цел'еї/ йа ўже не^і з'найу
дл'а 'чого// 'може дл'а переп'ра'ў// так 'п'ервиї батал'їон/ бу'ў
т'рошк'і^і 'так 'от/ 'дал'ше// дак там 'менше йім по'пало// а на/ на
ўто'рої/ 'полнос'т'у об'рушилос'а ўсе// чи'мало// ну йа вам ска'жу
шо 'ето// не^і з'найу с'к'і'ки^і по'г'і'б'ших/ а 'ран'е^аних 'було
ба'гато// ба'гато 'ран'ених// ну йа не^і з'найу почи'му/ у йа'ку// шо
ни^е 'в 'один 'гос'п'італ'/ по'пали// йа напри'м'ер [...]//с х'лопц'ами

ко'тори^і бу'ди з батал'йона/ дак чоло'в'ік 'ви^іс'ім бу'ло//
пон'і'має^іш/ ў 'гос'п'італ'і/ а_то// пере... / ми пере'п'і^исува'лис'
у'же по'том/ дак/ е^а:/ Пидип і 'етот/ бу'ди дес' у Б'ело'рус'ійі// йа
ўже не^и з'найу/ йа'к'і^и 'город// 'тоже// оту'ди^і ти'х_ заб'ради// а нас
пид Пол'таву/ ў 'гос'п'італ'// [...]// Во'ри... Во'ри.../ заб'ув у'же/
пон'і'має^іте/ пуд Пол'тавоюу там/ та'к'ейе/ дву^охе'тажне з'дан'іе//
'ран'ше бу'ла бол'н'іца/ а то'д'і це бу'ў 'госп'італ' у'же//

12. З.: Коли ви пове^ир'нулис'а до'дому?//

– Ў 'сорок 'п'ато'м//

З.: Що тут бу'ло?//

– А 'дома наз же хва'ши'сти спа'лиди дош'ч'ент/ 'даже
зри'вали ко'лод'ец'і/ шч'об во'ди не да'ват' 'наши^ім// ну ўс'е
ун'іч'то'жали/ ўсе ун'іч'то'жили// ну приш'лос'а то'д'і зе^им'л'анку
ко'пат'/ і:/ 'п'ерву 'з'іму бу'ло т'ажило/ це 'сорок 'п'ати на 'сорок
'шости год/ ў зе^им'л'анци^і жи'ди// а по'том та'ку ўрем'йанку
збуду'ваў/ і 'так_от/ 'ви'жи'ди/ 'ви'жи'ди// бу'ло зроби'ў 'поле
'чи'стойе/ ниг'де н'і од'ної хатинк'і^и/ ни^і од'ної / ни^ічого ни^е
ос'тавиди// а ос'тавиди д'в'і_три_хати/ із/ с 'тойі сто'рони/ по'д_
при'целом бу'ди// ви^ін 'думаў шо там 'буде наш_штаб іл'і_шо// і
от/ ўрем'а од_ўрем.../ м'іном'йотом/ йак нак'рийе да нак'рийе ти^і
'хати// ну/ 'наши^і ж_ коман'д'іри н'і дур'нийі/ там/ не^и
ўстано'видис'// і 'пот'і^им ти^і 'хати 'тоже спа'лиди// йа ўже не^и з'найу/
чи^і 'наши^і/ чи^і/ чи^і 'ви^ін 'м'інами спа'лиў// і 'вопше^им іс_Соко'рок
ос'таўс'а бл'ін/ ни^і од'ної 'хати// а!/ праўда/ ви'но'ват/ на/ пуд
'Вишен'ками о'це на Пид'липці^и/ там ос'талос'а с'тарих хат/
штук 'може з ди^ес'аток// ту'да 'не'мци^и не^и дойш'ди// н'і/ во'ни
ко'роч'е н.../ дойш'ди/ ну во'ни ха'з'аін'ічади 'тута/ ўже во'ни
пе^ире^ипраўл'адис'а че^ире^из_мост// 'тута/ бу'ло оце^ипл'ен'іе
'сил'нейе 'йіхн'ейе// і во'ни де^иржали обо'рону/ по'ка ўс'і воіс'ка
'йіхн'і не^и пе^ире^иш'ди/ на ту с'торону// а 'пот'і^им мост зор'вали//
во'ни 'думали шо/ ни'коли 'наши^і воіс'ка ни^е одол'ейут' 'К'іі^еў/
пото'му_шо во'ни ж нагор'і// а 'тута бу'ло йак на долон'і/
пон'і'має^іш// 'даже по'ганіі с'наіпер/ і_тої 'може^ит' по'пасти/ дак
бу'ло чи^імало жертв// о'собі^ено о'там/ 'етот/ так назива'ўс'а [...]//

йак// ну це ш^лчас уже ми ўже з^нае^м шо/ було за^думано то
отвл^екайушчи^ї ма^н'еўр// а осно^ўной удар буў на 'Виш^ггород'і/
шоб виз.../ [...]// а то отвл^екайушчи^ї// і оту^да го^анили 'наши^х/
сол^дат/ ни^епи^ери^еод[']ітих/ пр[']амо 'так^ото/ го^ни^ди йак
на^убої// і ў Д[']н'іпр'і кроў к[']раснайа ти^ек[']ла// а ви^н наго[']р'і/ с
пул[']е[']м'отами си^едит 'падло/ і м[']іном[']оти/ йо[']му ж 'видно йак на
до[']лон'і ўсе// 'ето од[']но/ а по[']д[']руге шо/ пон[']і[']мае[']ш/ була/
та[']кайа/ нац[']іо[']нал[']найа// н[']еп[']р[']і[']яз[']н'// во[']ни ко[']ди приш[']ди
о[']ти[']її[']ж[']/ е:// к[']расни['] воїс[']ка// так во[']ни/ «а:/ ви хах[']ди
от[']сид[']ілис[']а 'тута»// і 'так/ моб[']іл[']ізу[']вали/ не['] 'диўл[']ац[']а/ с[']к[']іки[']
то[']б[']і 'рок[']іў/ 'с[']:іки[']/ о[']так['] йак/ пут[']ходит['] так 'бол[']е[']е 'м[']ен[']е[']е/
'ног[']і['] 'нос[']ат'/ і 'геї!/ і 'ето нази[']ваўс[']а пол[']і[']вої['] войенко[']мат//
заб[']і[']ради/ не['] о[']мбунд[']іровували/ пото[']му['] шо ни[']е['] було ў йіх
омбунд[']іро[']ван[']ійа// пр[']амо так ў сво[']їй одеж[']і і пог[']нали//
там/ ба[']гато і поло[']жили//

13. З.: 'Н[']імц[']і ў се[']л[']і сто[']їали?//

— Н[']е/ не['] сто[']їали//

З.: А на Н[']і[']меч:ину в[']ідпраўл[']али/ ло[']вили?//

— Ло[']вили/ но ў нас пон[']і[']мае[']ш ў чом['] 'д[']іло/ спа[']сало//
спа[']сало те шо ў нас/ бол[']шинст[']во моло[']д[']ожи['] ро[']било на
же[']л[']ізни[']ї до[']роз'і/ і/ на за[']водах/ на та[']к[']іх ко[']тор[']і[']/ ро[']би[']ли
там/ л[']ісо[']пи[']л[']н[']і там// ре[']монт[']і/ де 'танки['] ре[']монт[']і[']руваліс'/
дак вит[']ил[']а ни[']е['] да[']вали//а там/ 'н[']ескол[']ко чоло[']в[']ік добро[']вол[']но
по[']їіхало/ ў Н[']і[']меч:и[']ну// то[']д[']і ж[']/ на 'каждому сто[']ўпу було
об[']їаўл[']ен[']їе/ «їід[']те до прек[']раснойі Н[']і[']ме... Н[']і[']меч:и[']ни!//
там вас наго[']дуйут'/ о[']д[']інут'»// (іронічно) о[']д[']інут'!/ і наго[']дуйут'//

З.: Пове[']р[']нулис[']а во[']ни?//

— Н[']е// то по[']їіхала од[']на в А[']м[']ери[']ку// 'тайа шо по[']їіхала
добро[']вол[']но// а 'тих йа ни[']е['] з[']найу/ 'де во[']ни// а 'тайа в А[']м[']ери[']ц[']і/
приси[']лала п[']іс[']мо// но/ но с[']уди не['] прий[']їж:ала/ пото[']му['] шо/
бо[']їалас'//то[']д[']і ж['] 'перве ў[']ремн[']е/ 'тих['] шчо добро[']вол[']но по[']їіхаў
з 'н[']емцами/ так отпраўл[']али/ (посміхається)/ на// до 'б[']ідіх
вед[']мед[']іў// так во[']на побо[']їалас' прий[']їж:ат'// а 'тих йа не з[']найу//
чи['] во[']ни дес['] по[']ги[']б[']ли//без[']/ без['] із[']в[']ес[']т[']їа//а 'ц[']уїу На[']д[']ушку

йа з'найу/ во'на в А'м'ери'ц'і/ 'вийшла 'замуж_/ за ам'ери'канс'ко'го сол'дата// і жи'в'е в А'м'ери'ц'і//

З.: *А ви прац'ували ў се'л'і чи ў 'Киїе'в'і?//*

– Н'е/ йа ше_ж_/ пошт'і// ко'ди?/ ко'ди 'н'і'мц'і бу'ди?//

З.: *Н'і/ 'п'іс'л'а в'ї'ни//*

– А:// ў 'К'їе'в'і/ ко'н'е::шно/ ў 'К'їе'в'і// 'п'іс'л'а в'ї'ни ў 'К'їе'в'і// одбу'довували Хреш'ч'ати'к//

14. – З'начи'т' с'лухаїте/ 'мова// йа_ш 'суржи'к/ йа не 'ч'і'сто ук'райінс'койу// йа так йак_ 'дома ми розго'варуєм/ так_і_йа// а йа вам гово'ру/ шо це воз'м'і' 'Вишен'к'і'/ у'же соў'с'ім отл'і'чайец'а/ пон'і'маїе'ш// 'можна опри'д'і'лит'/ шо ти ви'шен'е'ц'// 'Бортнич'і/ 'тоже ў йїх соў'с'ім дру'ге на'р'еч'їе/ пон'і'маїе'ш/ 'так_шо 'л'уди ж в'ї'ками прожи'ли// та'к'ї'е д'і'ла// (показує дорогу) ос' вам і ма'с'їў/ прогул'аїетес'/ а там у'же 'буде'те/ ку'да вам 'нада//

З.: *А ви н'і'куди не' вийїж'їзали/ вес' час жи'ли в Осокор'ках?//*

– Ни'куди ни' вийїж'їз'аў//

З.: *А 'ж'інка 'ваша теж з Осокор'к'іў?//*

– 'Тоже с_Соко'р'к'і'ў// 'тоже//

З.: *З 'вашого кут'ка?//*

– Н'е// н'е/ із За'вал'.../ із За'вал'нойі// так нази'ваїс'/ За'вал'найа//

З.: *У йа'кому 'роц'і ви одру'жилис'а?//*

– У п'ід'іс'атом// йак при'шов із 'арм'її/ так з'разу і// 'д'і'ло ў том шо/ двац'ат'_ два ми'н'і бу'ло 'года/ двац'ат' о'д'ін буў ме'н'і// йа одру'жиїс'а почи'му/ пото'му_шо наз бу'ло три_бра'ти/ а йа 'самії с'таршії/ на ме'н'і ўсе ле'ж'ало/ так ме'н'і п'росто ўже надо'їло [...]/ і йа р'і'шив оже'ни'ц'а/ ўже на сво'її хл'їба пе'р'їти/ і 'так йа//

З.: *А 'бат'ко жи'виї буў?//*

– Н'е/ 'бат'ко по'мер/ 'перед вої'нойу по'мер// 'мати по'мерла ўже ос'/ 'дес'ат' 'рок'і'ў то'му//

Село Проців Бориспільського р-ну Київської обл.

Село розташоване за 20 км на південний захід від Борисполя, неподалік від Канівського водосховища, на березі річки Павлівки. У районі Процева та сусідньої Софіївки досліджувалося поселення трипільської культури (IV-III тис. до н.е.), поблизу села виявлено поселення доби бронзи (II-I тис. до н.е.) та могильник часів раннього заліза (VII-VI ст. до н.е.). За 2,5 км від села у Процівському лісі знаходиться давньоруське городище XII-XIII ст. На околицях Процева знаходять уламки посуду чорноліської культури. У давньоруських літописах під 1101 роком згадується «город Саков»: «Прислаша половци послы от всѣх кн(я)зей, просяще мира. И рѣша имъ руские кн(я)зи: «Да аще хочете мира, да совокупимся у Сакова». И сотвориша миръ с половци м(ѣ)с(я)ца сентября 15 д(е)нь, и разидошася разнѡ». Історики пов'язують літописний Саков із селом Сальків, яке нині увійшло до складу Процева. У документах післятатарського періоду «село Процево» вперше згадується під 1455 роком. У середині XVI ст. село належало до Вороньківської козацької сотні. У 1729 році в Процеві 26 дворів. За описом Київського намісництва 1781 р. «въ деревнѣ Процевѣ хать – 46». За книгою Київського намісництва 1787 р. «въ д. Процева Кіевского уезда – 190 душъ (казенные люди)». У 1859 році – 58 дворів, 770 мешканців. У 1926 році в Процеві 1542 мешканці; Процівська сільрада Рогозівського району об'єднувала хутір Кудрі, комуну Ленінка, села Сальків та Софіївку (разом населення становило 2636 осіб). У 1971 році Проців – центр сільської ради з населенням 2014 осіб, господарство спеціалізувалося на виробництві молока і овочів. У 2000 році в Процеві 780 дворів, 1080 жителів, школа, клуб, бібліотека.

Інформант: Прихобдько Тетяна Охтисівна, 1921 р.н., освіта 4 кл. (тексти 1-8, записано 2002 р.).

1. З.: *А т'риз'ц'ат' т'рет'її р'їк нам'їа'тайе'те ?//*

– У'се йа помн'а'тайу/ у'се//

З.: *Шчо у вас бу'ло ?//*

– Це ж у'же// "шо ж у наз бу'ло?// ни'чого ў нас ни^е бу'ло// 'бат'ко з 'годоу по'мер// те шо оста'дас'а мате^нринс'ка о'дежа/ вин 'б'ї^едний хо'ди^нў/ м'їн'аў// хто йа'к і^н ку'соч'ок дас'ц'/ х'л'їба// о'так/ жиў// а то'д'ї 'бат'ко ўже/ йак ў'мерди/ у 'бере^нз'н'ї 'м'їс'ац'ї// у 'первих 'числах/ шос' ви^н о'так/ ше буў 'л'утиї/ 'березен'// то'д'ї ўже нас 'мач'уха йак 'вигнада// (крїзь сльози)// не^н 'можу вам// дак ми з б'ратом хо'дили/ у л'удеї ку'соч'ка х'л'їба про'си^нди// 'легко зга'дайуц'а/ мо'їм зе^нмл'а'кам/ і "легко йїм де'жат'/ ше йе і "живи/

йе ўже ж багато померло// во'ни нас так догл'адали// "те картоп'линку дас'ц' / "те ку'соч'ок х'л'іба дас'ц'// "так ми із б'ратом 'ви^м жи'ди/ а то'д'і ко'д'госп/ і ми хо'ди^м ди/ по по'в'ітках ночно'вали/ 'с'іно'м укри'валис'а/ хо'до'д'ука ота'ка// і н'і'кому ми не^н 'нужни бу'ди/ ни'кому аб'со'л'утно// а то'д'і ўже йак у три.../ у/ т'риц'ат' че^н т'верто'му 'роц'і/ заб'раў нас у'же ко'д'госп/ йак у'же і 'мачуха ў'мерла/ у'же йі'йі не бу'до// дак нам ко'д'госп даў допо'могу/ даў/ на д'вох/ із б'ратом// пуд х'л'іба/ два пуди кар'топл'і/ і поў'л'ітра о'л'іі// о'це так нам допома'гаў// і о'то ўже йак'і там бо'т'іно'ч'ки / шо/ так/ вин нас// і за'це/ 'легко де'жат' тим 'л'уд'ам/ ко'тори^е нас воспи'тали// а то'д'і о'то ўже ми'н'і/ у т'риц'ад' ди^е ў'йато'му 'роц'і йа ўже с'тала на свинох'верму/ і так і роб'л'у і роб'л'у і по'цеі 'ден' / і по'цеі 'ден' іше йа жи'ву// і ўже це ме^н'і ўже 'во::с'і'мдес'ат' д'руги і год// так шо йа ни^е де ни'чого 'добро'го ни^е 'бачи'да/ о'так// ни "там/ ни "тут// а ўсе б'і'гом б'і'гом б'і'гом б'і'гом// так і ро'би^м да і тут на х'верм'і/ виход'ного "не^н 'бу'до// ни^е ко'ди ў 'мене ни ви^м ход'ного/ ни йак то 'кажут'/ ни в 'отпуск йа ни'коди ни^е хо'ди^м да// ти^е л'атка ма'н'ус'ін'к'і/ 'дума'ю хтос' п'риіде/ а ро'би^м ли ми то'д'і от п'риросту// 'дума'ю хтос' п'риіде/ вин так те^н л'аток ни^е 'буде жал'іт'/ йак "йа жал'і'ю/ во'ни по'худнут'/ а шо ж йа зароб'л'у?// так бу'до шо йа до 'м'іс'ац'а кар'топел'ку сво'ю по'до'ла на го'род'і// о'це хот' 'в'ірте ме^н'і/ хот' 'н'і// о'так йа проро'би^м да ўсеі в'ік// а те^н пер/ проро'бы^н::да/ те'пер 'даже// і'ду йа/ 'зогнута/ не^н 'можу йа расп'равиц'а/ "так бо'л'ат' у 'мене 'ног'і/ "ўсе ў 'мене бо'лит'// ход' 'би хот'// при'ходит' ден' жи'ноч'и/ чи ден' по'б'еди// ход' 'би хот'/ бу'тидо'чку йа'койі/ йа'ки'х 'капе^н л' да'ди// н'ет!// а йак ро'бы^н::да/ дак і пла'точ'ки да'ва::ди/ і г'рамоти да'ва::ди/ і ўсе то'д'і да'вали// бо то'д'і ме'не т'реба бу'до/ а 'зараз на шо йа ўже?// йак то 'кажут' т'руп// на шо йа ко'му 'нужна?// о'так л'у'дино 'добра йа оджи'ла//

З.: А брат меншиі чи с'таршиі ?//

— Не^нма ўже йо'го 'б'е'дно'го/ по'мер вин// вин/ (в'ідкашлю'ється)/ за 'мене 'б'ідниі і ў Н'і'меч:ину по'шоў// вин із д'вац'ат' т'рет'ого 'году// заб'рали йо'го ў Н'і'меч:ину// образо'валас'а ў 'його/

т'ікали во'ни/ с'лоўно/ но^у йіх дог'нали/ і 'видно ж о'то з'дорово
би^{ли}/ і поўки^ідали дес' у// у хо'лодне// і ў 'його образо'валас'а
п'ід^{ру}койу/ та'ке/ ну на'пухло// так вин б'і'єдни од'мучиўс'а/ а
то'д'і ўже йо'го/ "де 'т'іки^і не^н хо'дили/ ну// 'кажут' то спа'с'іба
'нашим л'іка'рам/ шо бу'ди у Н'і'меч:ин'і// йо'му хо'т'іди 'руку
од'н'ат'/ там/ гов.../ з'вади// г'лаўніі 'каже/ «а^ж 'яа бе^нз ру'ки»// а
миі брат 'каже/ «дак у ваз^ж же голо'ва 'роби^т'/ а ме^н'і т'реба рук/
йа ў зем'л'і ко'пайус'»// ну йо'го ўже/ хо'ди^{ли} хо'ди^{ли}/ і в'ін там
'тики^і про'був ус'о'го// не^н з'найу/ чи// це йо'го заб'ради у 'сорок
д'руго'му// і ў 'сорок д'руго'му у 'верес'н'і// чи ў 'верес'н'і/ чи ў
'жоўтн'і/ йо'го пове^р'нуди до'дому// у'ж'е вин при'шоў/ ота'киі
ха'мут на йо'му буў/ і "так ру'ка/ (показує)// ішоў вин од 'Виши^ен'ок
ц'іліі 'ден'// та^к'киі при'шоў/ шо ни^е ми і'г вин на табу'ретку 'с'істи//
'т'отка по'коіна/ це ж у'же мо'я/ мо'йейі 'мате^р'і се^н'стра//
поло'жили по'душеч'ку/ і на табу'рец':і ви^н с'і'даў// да'ди йо'му/
борш'ч'у/ це йак вин при'шоў/ попо'йісти/ і ку'соч'ок х'л'іба// вин
ни^е м'і'г коўт'нут' // ...// у'се за'сохло/ 'ц'іліі 'тижден' 'т'отка да'вали
із^п'ид ко'рови молоч'ко// 'ти::ки^і моло'ком/ коў'таў// ота^к'і^н вин
при'шоў// вин ро'би^ў на за'вод'і// страш'ніі!// сам ска'л'ет^ь буў// а
то'д'і ўже йак 'наши вер'нулис'а/ приш'ди// заб'ради йо'го войе'ват'/ і
вин по'шоў/ отам/ ту'ди до'шоў де о'то^ж зустр'і'чалис'а/ йак/
'р'іч'ка// ну "йаг^ь же во'на?// де амери'кан'ц'і з 'нашими//

З.: 'Ел'ба?//

— 'Ел'ба!/ на 'Ел'б'і// аж оту'ди до'шоў/ а при'шоў// це вин
по'шоў у 'сорок т'рет'о'му// у'же 'наши ж приш'ди у "верес'н'і
'м'іс'ац'і// і йо'го заб'ра::ди// то'д'і/ .../ на 'р'іц':і/ отут/ за 'К'іе'вом//
ої/ Ір'п'ін'!// 'дуж'е/ багато^ь ба'гато іш'ло// ни^е да'ди ж ни'якого
о'руж'ийа// і тут йо'го/ розриў'нойу 'пул'о'ўу йак у'дарило!/ і о'це
рук.../ (показує)// отут 'руку ўс'у 'ви^нрвадо// дак коман'д'ір/ ка'заў/
огл'а'нуўс'а/ 'каже/ «си'нок/ звид'ки'л'а ти йе?»// а вин 'каже/
«'Кийоўс'койі 'облас'т'і/ Барис'п'іл'с'киі рай'он»// «вер'таіс'а
си'нок»// дак вин при'шоў/ да то ше 'руку 'ви'л'іч'ило/ а то'д'і ўже
йак заб'ра::ди// дак вин при'шоў/ аж у 'сорок/ 'с'омо'му 'роц'і/ ў

'берез'н'і'м'іс'ац'і/ до'дому//а то вин 'там був у'се//а 'зараз у'же йо'го не'^нма/ по'мер//о'так//ну/ пи'тайте 'ше шо//

2. 3.: Ви ска'зали/ шчо брат н'і'шоу'зам'іс'т' вас у Н'і'меч:и^ену//
— Нас 'визначили о'бох// це ж, при 'н'емц'ах// а вин буў же ж ма'лій при 'н'емц'ах/ дак вин буў на то'му/ на при'цепц'і/ на т'рактор'і//це ж і'^нше вин не'^н був у Н'і'меч:ин'і//буў на при'цепц'і// а то'д'і нас о'бох 'ви'^нзначили ў Н'і'меч:ину// йа приш'ла і ка'жу// до то'го// 'йаг же вин називаўс'а то'д'і?// (пригадує)// с'тароста!/ до с'тарости// ка'жу/ «д'адеч'ку/ ослобо'н'іт' ме'не// ослобо'н'іт'/ йа ка'жу не'^н 'можу/ не'^нма ж у 'мене ни 'бат'ка ни 'мате'^нр'і/ не'^нма ни'кого// а на ме'^нн'і 'номе'^нр/ і го'родиў/ т'риц'ат' 'соток// ми.../ йа ж, ка'жу/ йак ми бу'ди ма'ден'к'і/ до ми хо'дили ў л'удеї ку'соч'ок х'л'іба/ а те'^нпер у'же ни 'пидимо// і вої'на іде/ і брат ка'жу// ну// ну// ну_ 'йак?!// ну_ 'йак ме'^нн'і ка'жу 'вийти с' 'ц'ого по'доже'^на?»// а вин і 'каже/ «а чи'йа ж, ти доч'ка?»// йа с'тала йо'му ка'зат'// а вин це буў кур'кул'/ да 'висланиї/ а то'д'і ўже при 'н'емц'ах/ вин йак по'чуў/ вин вер'нуўс'а/ і стаў с'таросто'йу// 'каже «чи'йа ти 'йе?»// йа йо'му і рос'казуїу/ ота'кого йа/ Бо'їча'са Ох'тиса// «дак ти 'каже йо'го доч'ка?»// «йо'го»// «ої/ а де ж 'бат'ко?// йа'ки::ї же вин хо'рошиї чо'дов'ік, буў!/ вин о'веч'ки пас// це вин то'д'і// вин 'каже мо'ї'^н о'веч'ки пас/ йа не'^н знаў/ с'к'іки ў 'мене йіх/ вин йіх і п.../ і па'руїе і/ і у'хажуїе// а ўже восе'ни/ повен_д'вир ме'^нн'і о'вечок/ а йа йіх і не'^н з'найу// ну_ 'шо_ ж 'дочко/ а 'тики' т'реба 'йіхат'»// а Саш'ко/ у'же 'л'уди^е 'йіхали на ро'боту/ да ска'зали// дак вин при'б'іг із, то'го/ іс 'пол'а/ миї брат/ і 'каже/ 'виїшоў так 'тоже/ .../ і 'каже// «з'найе'те 'шо/ йа 'йіду добро'в'іл'но у Н'і'меч:ину/ йа 'йіду за се'^нст'ру// 'зараз вої'на/ йа 'може при'йіду/ при'їду би^ез// би^ез но'ги/ биз ру'к'і'^н// а 'може і соў'с'ім не'^н при'їду// йак при'їду йа/ 'живий/ до хот' ме'^нн'і во'на картоп'лину при'робит'// ку'ди ж йа 'каже 'голову прихил'у/ йак у 'мене не'^нма ни'де ни'кого// ни'^ема ни'кого// йа ў'йіду за 'йейі добро'водно»// а з'найе'те ж/ сид'іли ж/ на'чал'ство/ це ж/ г'лаўне// і вин по'йіхаў 'б'едний за 'мене/ у

Н'і'меч:ину//і то'д'і о'то ж так йо'му т'рапилос'а/ шо вин о'то с'тик'і'
по'буў/ із ру'койу// і йо'го на'зад до'дому ви'р'нули// і то'д'і ўже
ж вин// там йо'го 'карточка// ўс'а ў 'його груд' ув_орде'нах//
ос' пої'д'іт' поди'в'іц'а/ пої'д'іт'// о'там у 'зал'і// (до чоловіка)//
пове'и'ди//ос' пої'д'іт'//ос' пої'д'іт' по'жало'ста//

3. З.: *А ким ваш брат прац'уваў 'н'іс'л'а в'іі'ни?*//

— "Так хо'диў вин/ на 'поле// ку'ди пош'л'ут'/ так вин ро'биў//

З.: *То в'ін у П'роцев'і жиў?*//

— Да// у П'роцев'і вин т'рох'і'^и по'жиў// вин 'тож_е 'б'едниі
пере'жиў// при'шоў же то з 'арм'іе'^і// по'шоў же до 'т'отки'^і/ а то'д'і/
оже'^иниўс'а// по'шов у п'риіми/ по'жиў т'рохи'^і// од'на/ о'дин
х'лопчик іс 'сорок 'вос'мого/ бу'да 'д'іўчинка/ йа за'була ўже з
йа'кого//чи во'на 'с:орок/ ди'е'ўйатого/ чи//п'росто ни'е 'буду ка'зат'/
ни'е з'найу// і 'б'ідне'^ин'ка 'жинка по'мерла з ро'доў// ос'талас'а
ди'тинка/ 'жида ше 'б'една ди'тинка/ а то'д'і по'мерла//'жениц'а вин
на д'руг'і'^и// у'же зро'би'^или і 'хату/ с ту'йейу д'руго'йу/ у'же ў'^исе
поро'би'^или// про'жиў вин із 'нейу 'де::с'ад' год// (тяжко зітхає)//
'шо ж то'д'і полу'чайе'^іц'а/ забо'л'іла во'на//пош'ла во'на ў л'ікарн'у/
і йіі ска'зали/ шо ў 'йейі рак 'матки'^і// рак 'матки'^і// ска'зали на
апа'рац'і'е'йу// ну/ з'найе'^іте/ 'женшч'и'на// во'на не'^и ре'^ишилас'/
уте'^ик'ла//йі'йі у'же уб'рали/ ўсе/ шоб/ і/ ну отпраў'л'али у облас'ну/
і во'на// не'^и пош'ла// а ўте'^ик'ла да до 'мене// а вин по'н'іс у'же йіі
'йісти/ у Бо'риспол'// йі'йі не'^има// і во'на по'дежада ўс'о'го/
'каже'^иц'а// чи п'ят' 'м'іс'ац'іў/ і по'мерла// вин 'жениц'а ўже на
т'рет'іі// бе'ре і'^из Брова'р'і'^иў// а у// ў ц'і'йейі ж у'же т'рет'ойі/
'жинки'^и/ бу'да/ у 'К'іе'в'і сест'ра// со'в'ітуе шо з'начит'/ «ви о'це
у'же про'даіте/ да пере'ход'те ў Брова'р'і'^и»// дак вин у/ у Брова'р'і'^и
пере'шоў// вин ро'би'^иў// о'це за'вод_ там/ "йак вин?// о'то// ну/ ну
ви з'найе'^іте/ за'будас'//...//шо о'то 'х'ім'іа//"йак вин?//у Брова'рах//
от_ за'була// за'будас'а/ на 'чому// дак вин ту'ди посту'пиў// там
вин у'з'аў со'б'і квар'т'іру// і ро'би'^ив у Брова'рах// іс ц'у'йейу
вин про'жиў/ із_ т'рет'о'йу/ два::ц'ат' п'ят' 'рок'іў// іш'ла во'на

із Брова^рі^иў// ішла в Олек^сандроўку/ на^мулида ^ногу/ і при^кинулас’// рак// т^рохі^и по^лежала/ і ^ц’а по^мерла// і так вин ^б’едний ос^таўс’а// хо^диў/ сам со^б’і і праў/ сам со^б’і ^йісти ва^риў// ни^кому вин у^же ни^нуже^н/ бо/ т^роє д’і^теї/ і три си^ни// це ше йа^г’би доч^ка/ во^на ^йако^с’ ^наче ^луч:е жа^л’іе ж/ а си^ни// і так вин ^б’едний хо^диў хо^диў/ і о^це два ^годи/ т^рет’іі/ ^йак ^йо^го не^нма^йе// ну/ пи^таіте і ^ше шо/ ^йа вам роска^жу//

4. 3.: Про сво^йіх бат’к’іў роска^жіт’ //

— Ну ^шо ж ми ^бат’ко// ^йа// шо ^йа ^помн’у// бо ^йа ше ж бу^ла ма^лда// ^бат’ко оже^нни^ус’а// це ж у^же ^пос’л’і мо^йейі ^риднойі ^мати^р’і/ оже^нни^ус’а// то^д’і ше ко^л’госпу ^не_бу^ло// вин пас ^л’узк’і^и о^вечки^и// ^бат’ко// і при^ходиў/ ў ^його бу^ў і^и пид^пасич у ^бат’ка// ^л’узк’і^и// хо^диў вин/ це ^йа ^помн’у/ бо ми бу^ло пи^таіе^м/ «^тату/ ^де ви бу^ли?»// а вин і^и ^каже/ «^йа ве^чераў»// о^це ^так// на^прик^лад/ у_^вас с’о^год’н’і ве^черайе// на д’руг’і^и ден’ у д’ругого ве^черайе// там у т^рет’ого// о^так вин ве^чераў// о^це да^йут’ хл’і^би^ну і ку^сочок ^сада// у^же ^йа не^н з^найу с’к’.../ ^поки це ^оче^нри^д’ іше до ^його ^доїде/ о^так// о^так ^бат’ко// а ^шо вин полу^чаў?// ^йа ма^лда бу^ла/ ^йа ни^чого не зна.../ а ^тики бу^ло// а ^йак ^ма::чу^ха ўже ж нас/ із нас так знуш^чалас’а/ ^бида// ну ми ^бат’ку ник.../ ни^коли ни^е ка^зали// бо во^на ска^зала/ шо «^йа вас по^ўби^нвайу»// ни^коли ^бат’ку ни^чого не^н ка^зали// а ^раз/ це ^йа ^до::бре ^по::мн’у// ми ўже ^так зу^чиди/ бу^ло со^рока ^йак ^тики^и скре^нкоче/ це ми ўже з^найі^ем/ шо ^бат’ко іде// вигл’а^дає ^саша/ ^кае шо іде ўже ^бат’ко// а во^на раз// то^д’і кри^чит’/ «^подаї ди^тин’і»// це ж у^же ў ^йейі ^дітки^и бу^ли// ^йа во^ди пода^вала да/ ^ви^лида мо^лоч^ко/ не^н з^нала шо там мо^ло^ко/ да у ^во^ду// дак во^на ^йак у^дарила/ ме^н’і ^ц’ійі ^зуби пови^би^нва^да/ (пока^зує)// чо^тири/ а б^рату ^го^лову роз^бида/ ал’у^м’ін’уво^ўйу так ^чашко^ўйу// а тут ^бат’ко/ д^вери^и отк^ри^ў/ з ^мене кро^ў де^тит’/ і з б^рата// вин у^же ста^ў/ «^шо це та^к’е?/ шо та^к’е?»// ни^хто ж ни^чого// дак вин да^ваї же ж ^йі^йі ^гарнен’ко по^по^би^нў// а во^на по^б’ігла ў с’іл’^раду// ко^лди

'бат'ка ўже визи'вайут' / а то'д'і "так/ це йа 'до::бре з'найу/ ка'зали/
шо 'тик'і" о'це ж, // дак, бу'ди б 'бат'ка б/ засу'дили// ну/ 'бат'ко тож
не" г'лупий буў// нас і не" ўми'ваў/ ни'чого не ро'би"ў// ко'ли тут,
б'і'жит' в'іс'товий// і'д'іт' у с'іл'раду// 'бат'ко за "нас/ нас пос'тавиў
там у кал'і'дор'і// а йо'го з'вали/ «за "шо ти 'жинку по'би"ў?»// вин
рос'казуе/ а то'д'і д'вери йак отк'риў/ да нас йак// а тої же буў
голо'ва с'іл'ради йі'йі йа'к'і"с' 'родич// йак отк'риў д'вери/ дак тої
голо'ва с'іл'ради/ сто'їт' да о'так 'руки' / (показуе)// о'це і
с'о'год'ні 'наче вин пе"ре"до "м'нойу/ о'так 'руки' шчи"пиў// «"шо
ж, ти 'каже наро'би"да з о'ц'іх, д'іток?!// у "тебе ж 'каже 'д'ітки' / і
ц'і"йі ж 'д'ітки' так 'каже хо'т'ат', жит' / і во'ни ж, 'каже не"ш"часни//
йа"к'і во'ни 'каже/ о'то с.../ худ'ушчи да страш'ни 'тийі 'д'ітки'»// дак
о'то іска'заў/ «і'ди/ і не" жал'іс'а і не" плач// вин 'каже пра::вил'но
те'бе по'биў за сво'іх, д'іток// "нашчо ти 'каже ота'к'е поро'би"да»//
дак 'бат'ка 'випустиди// а шоб о'це буў/ так о'то з'найе"те йак о'це
"зараз, // там 'випиў/ йак уда.../ йак "то "кажут' удариў// а йак у'же
вин по'ба::чиў шо та"к'і" д'ійст'в'іт'і"л'но во"на 'вин:а/ 'бат'ка
пус'тиди// а "шо то'д'і полу'чали/ йа не" з'найу/ не" з'найу// це ўже
то'д'і кол'госпи с'тади// 'каже"ц'а во'ни зас'новувалис'а у д'вац'ат'
'с'омо'му 'роц'і/ і ў 'вос'мо'му/ кол'госпи// а ў "нас/ йак// йа так о'то
'помн'у/ шо була ко'риўка/ бо це ж за моло'ко во'на/ шо во'на
верш'ки' ізн'а'ла/ і хо'т'іла ў 'боршч/ а йа 'виділа у в'ідро// о'це
йа з'найу/ бо йа ма'ла була// ни'чого ни" з'найу// "шо во'но було/
"йак, було// ну?//

5. — То'д'і ж у ш'колу йа з'найу/ хо'ди"ди// у 'деўйат' 'рок'і"ў
почи'нали хо'дит' у ш'колу// це йа 'помн'у// а "так/ ни'чого йа ни"
з'найу// ше// у'же/ пос'л'і "воїни до це ўже ж/ і до воїни/ до
дек'і".../ "де ме'не не" було ў воїну!// і на мос'тах ми бу'ди/ о'це
на 'ц'ому чу'гун:о'му/ 'первий мист ст'ройіди// і на переп'рав'і йа
бу'ла// (зітхае)// с'у"ди при'ходили у порт/ "тут ми бу'ди// с'доўно
ро'би"ди страх// "де 'тики' ми не" бу'ди// "де 'тики' нас не" було//
і Хреш'ч'ат'і"ку/ те'пер еска'ватор пид, 'ходит' / а то'д'і но'силочками

буд' — добрий т'агаї// с'лоўно// так йак о'то і п'іс'н'а с'п'івайе^іц'а//
'каже «'виїду да г'л'ану йа на 'небо/ а на 'неб'і д'у'на// ну за ш'чо
про'пали/ мо'юди го'да?»// ну за "шо во'ни про'пали?// ни'чого ми
'доброго ни^е 'бачили// 'може і те'пер он/ йак по'ди^ы.../ йак
по'ди^ы вис'а/ "йак 'л'уди^е жи'вут'// те^апер ко'нешно// 'менше і/ і
ро'боти// ўсе — таки 'вос'ім/ ча'соў/ во'но по'роби^ыт'// а "ми ро'би^ыли
по ш'іс'нац'ат' ча'соў// на 'пол'і 'соне^ичко с'ходит'/ і/ до'дому/
за'ходит'// і во'дичку не^иси/ і 'йіжу не^иси// о'так ро'би^ыли// у"се
пере^ижи'ли// (пауза)// ну/ шо ш'ч'е?//

6. 3.: 'Мат'ір нам'я'тайе^іте?//

— Н'і/ н'і// 'мате^ир'і// йа 'тик'і^и 'помн'у/ це 'мати во'ни пош'ли//
це ўже йа не^и з'нада/ от чо'го во'ни ў'мерли// а ўже 'йіхн'а 'мати
ка'зада/ мо'я ўже 'ридна 'баба/ шо// 'бат'ко/ о'це во'ни 'бут:о б
зава'г'ітн'іли/ у'же/ т'рет'о'йу ди'тино'йу// а 'бат'ко і 'каже/
«з'нае^іш Гор'пи^ыно/ ну "так т'рудно/ "так// не^имае ж_/ ну/ ну
не^имае ж за шо рук заче^ипит'»/ і "ми ше ж ма'ли// ўсе ж/ од'но за
од'ним/ ми ма'ли// во'ни 'бут:о пош'ли у л'ікарн'у/ зро'би^ыли о'борт//
а то'д'і ўже ж і 'кажут'/ «'йаг — же/ і'де Розд'во// "йаг — же там мо'йі
'д'ітки/ да не^и х'л'іба ж не^има/ да со'роч'еч'к'і^и/ ўсе ж_/ т'реба
'ви^ыпрат'»// а 'ранш'е/ ц'іх — же порош'к'і^иў "не бу'до/ а 'тик'і^и бу'до
"ми^ыдо// дак во'ни "шо?// поп'ради приш'ли з л'ікарн'і/ а то'д'і да'ваї
же/ чаву'на т'а'гат'// та'ке ж'дукто/ та'ка 'нач'е 'бочка бу'да
ди^ери^еў'яна// ту'ди со'роч'ки^і с'к'і^идали і во.../ 'к'іп'ятком
зади'вали о'так// ото — так то'д'і п'ради// і це ше ж/ д"роў 'жал'ко/ дак
во'ни ж і хл'іб 'бут:о по.../ пе^ик'ли/ да і хл'іба напе^ик'ли// а то'д'і йак
л'аг'ли// во'но ж л'у'дина си'ра/ 'йім — же/ бу'до б же т'реба/
побе^ире^иг'тис'а// це ме^ин'і так — 'баба рос'казувала/ бо йа ма'ла бу'да//
а то'д'і ўже во'ни/ не^и мог'ли ўс'тат'/ йіх йак ухвати^ыдо// та'ки^ыў/
ве^идика те^импе^ира'тура// йа 'помн'у/ це йак — 'бат'ко но'си^ыли/ іс
то'го/ іс// д'вору/ у в'ідр'і с'н'іг// і 'мате^ир'і ўсе до'жили до голо'ви і
до гру'деї// до 'самого 'ранку// це во'ни так спа'сали бо нич/ а то'д'і
одви^ез'ли ў л'ікарн'у/ 'мат'ір/ і// 'мати ўже не^и пид'води^ылас'/ у'же

л'ікар'і об'єд'єдовали/ і ска'зали шо ў йіх// 'йаг же?// за'була// от!//
о'то к.../ к'іс'т'// ну за'була/ ну за'була йак// ...// 'може йа на'думайу//
ска'зали л'ікар'і/ шо во'на 'буде 'доўго 'мучиц'а// 'дуже 'серце у 'йейі
здо'рове// дак' 'дуже во'на 'буде 'доўго 'мучиц'а// 'мати про'лежала
'доўго// оце 'так/ од'на 'рана нари'вайе// і гни.../ і г'ниї те'че// д'руга
зажи'вайе// і так 'мати ле'жала// ле'жала і::/ бу'ло ж' 'так// 'йісти ж
не'ма чо'го/ до ми ж ма'лен'к'і// по'йіде'м/ по'їдем до су'с'їдиў/ до
су'с'їди ж да'дут' там г'рошеч'ки'// до 'мати 'ложе'чок д'в'і йа'к'і'х
'виз'ме/ а 'бат'ко ж о'веч'ки' па'се// 'виз'ме/ а і/ 'жал'ко ж бу'ло і нас//
да і 'нам// і так 'мати о'то про'лежала 'б'єдна/ і по'мерла от то'го//

7. З.: *Йак ваш чолов'як до вас с'ватаўс'а?*

– Ну йак?// при'шоў/ там же 'сестри йо'го дво'йуродни// йа ж/
йак н.../ зго'р'їла 'т'оч'ина 'хата// а у йо'го сест'ри бу'ла 'хата
оста'лас'а/ бо там у се'л'і не так йак у нас/ шо 'хата проз' 'хату// а
там ге'к'тар пош'ти го'рода/ чи 'тої!// дво'ра// 'там 'хата/ да аж' 'там
'хата// дак о'так/ оста'лас' // дак йа бу'ло там хо'ўу// це йак ро'би'ла на
сви'нарн'і/ дак' ба'гато х'л'їба зароб'и'ла то'д'і/ 'перед во'їнойу// у
во'їну ж ос'/ да'вали по два к'їла х'л'їба// а то'д'і се/ і 'копами'// се
да'ли і дв'і 'копи с поло'вино'ўу/ дак ми ўже ж моло'ти'ли/ і тої
хл'їбец' мо'лоди// на 'жорна/ і хо'ди'ли у во'їну/ при 'н'емц'ах
торгу'ват'// до ў 'мене ж не бу'ло/ а т'реба бу'ло сод'аг'тис'а// дак о'то
на.../ пал'а'ничок та'ки'х напи'чу// і з йо'го се'ст'ройу на 'Дарниц'у/
пиро'жеч'киў с ква'сил'ко'ўу/ напе'чу// і на 'Дарниц'у// пиро'жеч'ок
руб' / а хл'їби'нка та'ка ма'лен'ка пал'а'нич'ка/ д'вац'ат' і д'вац'ат'
п'ят' 'рублик'і'ў бу'ла// ну то'д'і набе'реш о'та::к г'рошеї/ а во'ни
ж'// ну/ ну 'шо ти за 'його 'купиш?// дак йо'го ўже ш се'ст'ра
посо'в'їтувала/ ме'не// і вин при'шоў// і так/ ми поб'ралис' //

8. – Дак йа ка'жу/ шоб о'це йак йа прожи'ла/ і вам у'се роска'зат'/
до 'самойі/ до с'о'год'н'а// дак' бу'ло б' 'ц'їле к'їно//

Село Ревне

Бориспільського р-ну Київської обл.

Село, центр сільської ради, якій підпорядковується село Ленінівка. Ревне знаходиться за 10 км на південний схід від Борисполя. Засноване як хутір ченцями Київського Печерського монастиря на землях вороньківського жителя Стояна Бондара. За часів козаччини Ревне підпорядковувалося Вороньківській сотні Переяславського полку, згодом належало до Вороньківського волосного правління. За описом Київського намісництва 1781 р. “къ деревнѣ Процеvu, въ Ревнѣ хат посполитыхъ владѣльческихъ, различинческихъ и козачихъ подсуѣдковъ – 13, итого хать – 13”. За книгою Київського намісництва 1787 р. “въ х. Ревной Кіевского уезда – 49 душъ (казенные люди)”. За переписом 1859 року, Ревне – козацький хутір (42 двори, 233 чоловіки). У передвоєнні роки в Ревному налічувалося 160 дворів, була чотирикласна школа, клуб. У 1943 році, відступаючи, німецькі війська спалили село, лишилося тільки 4 хати. Село відбудували на початку 1960-х років. У 1975-85 рр. в селі збудовано експериментальний завод з виробництва мінеральних добрив, школу, дитячий комбінат, будинок культури. У 2000 році в Ревному налічувалося 520 дворів, 1768 мешканців.

Інформант: Приходько Василь Євдокимович, 1924 р.н., освіта 1 клас; тексти 1-3, запис 2002 р.

1. З.: *Роска'ж'іт' йак вас заби'рали у Н'і'меч:ину//*

– Ну_ 'йак?// б'рали у н'і'мец'ку 'арм'ію/ ме'не то_ ж_ / заби'рут'// ко'мис'ія у 'Ки'й:в'і// на ко'м'і'с'ію про'шоў/ век!/ до'дому/ ў 'мене плоскостоп'ія ниг_// ўс'о// ве'р'нуўс' до'дому// по'буў там/ тут_ 'дома/ і го.../ год_ по'буў ч'и шо_ ж_ / у кол'гос'п'і 'робиш// а то'д'і шо?/ би'рут' у Н'і'меч:ину/ у'же//

Жінка: *Це ў 'сорок т'рет'о'му//*

– Йаг заб'рали/ то_ ж_ / ви'р'нули// а по'том у'же при'шоў до'дому/ о'то_ ж_ так_ б'рали ж/ у'се// при'шоў до'дому/ забо'л'іў/ воспа'л'ен'іє 'л'ог_ки'х_ бу'ло// і сви::ї/ це ж 'н'емци' бу'ли/ і с'виї_ же/ тож_ / пол'і'цайом буў// ме'не воспа'л'ен'іє 'л'охки'х/ дак приш'ли/ так йак о'це йа ў 'хату/ 'ви'шоў ў 'с'іни// при'ход'ат'/ на но'с'і'лки' / у ма'шину// і пове'з'ли// і йак пове'з'ли/ до по'ка// у'же там ро'би'ў/ по'ка 'наши' не ослобо'нили/ а то'д'і аж до'дому//

З.: *А роска'ж'іт' / де ви ро'били?//*

– В 'Аўстр'і'ї//

З.: *На за'вод'і чи ў ха'з'айіна?//*

– У:: ха'з'айіна//

3.: *А шчо ро'били?//*

– Ну *шо?//* в *од'ного/ о'дин/ не^н хаз'айін браў/ а моло'да
'женшч'ина б'рала/ доч'ка того *хаз'айіна//* ну *йа йо'му шос' не^н
пона'равиўс'а//* то'му *хаз'ай:ну//* *ви^н до дру'того/ о'д:аў//* *о'д:аў до
ста'рого//* *о'то во'ни ўдвох/ син/ о'це ж 'бат'ко і 'мати//* *і пол'ач'ка
ро'би'ла/ ста'ра у'же 'женшч'ина/ ро'би'ла ў 'його/ і о'це ме'не/
'тоже/ дру'того//* *ну ^ншо ж у 'його?//* *во'ли/ пол'ач'ка до'йіла ко'рову//
во'ли/ до 'йіде^нш на луг/ або по'с'ійаніі/ о'то/ в'іко *о'вес і::* *цеї/
к'л'евер//* *кон'у'шина/ бе'реш ^нзаби'вайе'ш др'уч'ки^і так і ^но/
отак ^но/ 'тики^і 'ри'дше *йак ^но'то//* *і доў'гейе//* *і то/ тої к'л'евер
'в'ішайе'ш на 'тийі^е др'уч'ки^і/ шоб 'сохло//* *по'сохло/ то'д'і до'дому
о'то/ ве'зеш//* *с'коту//* *нач'е ж ^нса'раї так і^н здо'ровіі/ дак на са'раї/
і на са'райі сто'їт' 'ц'айа//* *с'ікарн'а//* *модо... мо'тором/ не ру'ками
кру'тит'/ а/ мо'тором//* *ото ^нтуди с'кидае'ш/ а по'том о'то з'імоу
'р'іже^нш да скот го'дуйе'ш//* *да на'воз о'то/ вик'і'дае'ш//* *а 'тайа
пол'ач'ка 'дойт' 'тик і^н//****

2. 3.: *А йак до вас с'тавилис'а?//*

– Па'гано!// *па'гано//* *па'гано с'тавиўс'а до 'мене//* *д'руг'і по
су'с'іц'к'і^н 'тоже ро'би'ли/ та/ у 'ц'іх ^нже/ ў хаз'айе'нах//* *до ^ншо
ми'н'і/ ку'сок х'л'іба да'вали/ а по'том похва'лилис'а/ шо вин
так і^н/ і так і^н//* *дак тої хаз'айін/ шо де 'робл'ат'//* *ну чоло'в'ік
із^ж ^нжинко'йу ро'би'ў/ або/ зоїшлис'а/ у то'го хаз'айіна/ у'же//
одру'жилис'а//* *дак о'то йо'го заб'ірайут' ме'не/ шо робл'у ў
ц'ого ^нво ^нж ^нво'жу с'іна/ ўс'о//* *а заб'ірайут' ме'не/ «хо'д'ом//
Ва'сил'//* *хаз'айін ска'заў/ о'с'о 'будем 'йісти ў'м'іс'ц'і/ у'с'і//* *'ми
'будем 'йісти і ти/ із 'нами йіж//* *то'б'і ж го'лодно'му не^н про'пасти»//*
а вин па'гано/ ста'рийе о'бойе// *а по'том у'же син/ ув'арм'іу 'сина/
заб'рали//* *а то'д'і о'то 'наши приш'ли//* *і до'дому//*

3.: *А йак ви з 'ними гово'рили?//*

– Га?//

3.: *Йак гово'рили з 'ними?//*

– Ну йак?/ шо вин 'каже// *йа ж 'буду ка'зат' по ^нс'воіо'му/ до
вин ме'не не^н пон'імае//* *а ^нвин шо 'каже/ до ^нйа йо'го не^н
пон'імаю//*

Жінка: *О'так' і жи'ди/ (сміється)//*

– О'так' і жи'ли// а 'тийі^е / по.../ о'це по'л'ак'і// дак 'тийі^е з'нали/
по.../ по 'йіхн'о'му у'се// з'нали тої йа'зик/ дак/ ба'лакали//

Жінка: *До во'но ж// 'Пол'шч'а ж/ 'Аўстр'і'я/ во'но ж, //*

– По 'су'с'іц'к'і^и ро'би'ли о'то ж, / х'лопе'ц' і 'д'і'уч'ина//
'ц'і'ї^е тож/ укра'їнц'і// дак 'тийі тож йа'кос'// і моло'дийі^е / ш:'коли/
о'с'о ж бу'ли/ дак/ во'ни так/ запамн'а'тали/ дак, з'нали йак//
о'то 'так// хо'ди'ў// це::/ ка'жис' два к'і'леме' три бу'ло/ йак йа бу'ў/ а
по'том і'ше/ із 'нашого се'ла/ тож бу'ў/ у дру'гому се'л'і// дак тої/ у
'себе уз'наў "де йа/ дак при'ходит' до 'мене/ і заб'і'рай, // а тож, / син
бу'ў/ і/ ста'рій бу'ў// ста'рій/ і'ше бу'ла во'на/ 'йак о'то во'на?/ шо вин
був у 'К'і'є'в'і/ дак, з'на'є тої/ да о'це бу'ў/ .../ дак з'на'є ста'рій
ба'лакат' і по 'нашо'му// о'так йак ми ба'лака'є'м/ дак' і вин із 'нами
ба'лака'є// дак о'то йа хо'ди'ў до 'його// вин до 'мене п'риде// йак
вин до 'мене п'риде/ до прине'се там хл'і'би'ну ме'н'і// ме'не
Васи'лем зват' / і йо'го Васи'лем зват' / це з од'ного се'ла ми// дак о'то
«'на о'с'о/ не'си кама'раду/ 'Вас'і сво'йему/ хл'іб/ да о'там до
хл'і'ба/ ч'и ку'сок 'сала/ ч'и ку'сок м'н'аса// хай о'то 'виз'ме/ і тиї
'пол'ц'і не' да'їе// а хаї сам о'то йіс'ц' // шоб 'сам не' го'лодний бу'ў»//
до тої 'каже// з'на'є/ «то 'каже та'к'і^и ск'р'ага/ шо вин не дас'т'
по'їісти»//

Жінка: *Да!// йа вам ска'жу/ во'но й у нас// у'с'ак'і йе//*

– А'бо хаї/ у 'хату шоб упус'ти'ў// да шоб/ ч'и дошч/ ч'и 'шо/
да пере'гр'іц':а// о'то:: 'ў са'райі/ там де скот// о'то 'ў са'райі/ там
и 'йес'ц'// об'моч'ис'а дошч' і'де/ о'то 'ў са'райі/ 'викрути'ў 'тейе// до
тож, / ше 'ў 'перво'го йаг бу'ў/ дак, да'ў/ і ру'башку і шта'ни 'таки'//
пиджа'ч'ок, да'ў/ на по'том// о'то воз'му да перед'аг'нус'а/ да 'ї//
с'лоўно/ не' хара'шо бу'до//

Жінка: *Ну і 'ўсе//*

– А цеї 'первий/ о'це ж йак у'з'аў/ дак тож не' хара'шо// то'му
шоб ро'би'::в і 'ўно'ч'і^е::// 'м'іс'а'ц' о'то с'в'ітит' / запр'а'гаї// одно'го
во'ла/ а одно'го ко'н'а// о'то так/ у 'пару// запр'а'гаї і йід'/ ро'би// а
'їісти тож, / не наже'н'еш//

Жінка: *А йісти 'Бог 'дас'т' / (сміється) //*

– Тож/ не^и дас'/ шоб погодо¹ваў//

Жінка: Ої!// у¹с'ак'і^и 'л'уде// і там...//

– Дак там при¹ходиў/ о¹це де// 'ц'ого мо¹го на¹парн'іка ха¹з'айін/
при¹ходиў до ц'о¹го ж_✓/ до ха¹з'айіна/ до 'перво¹го/ а по¹том о¹то до
д¹руго¹го вин/ ме¹не о¹д:аў/ шо/ «не 'хоче ро¹би^ит' //у¹вече^ир'і^и»// «дак
'каже ж/ і ў 'мене йес'ц'!//ос' вин 'каже/ во¹ни з од¹ного се¹ла/ і ў 'мене
ж_✓ 'каже йес'ц' // до йа ж 'ноч':у 'кажен не за¹гаду^иу ро¹би^ит' йо¹му//
нич 'каже йес' нич о¹д:ихат'»// а¹бо о¹то на¹возиш/ ц'о¹го 'с'іна ўс'о//
о¹то за¹лазиш 'сам/ укл'у¹чайеш мо¹тор/ і ў с'і¹карн'у/ ча¹соў до
дв'і¹нац'ати// о¹це з 'вечора ча¹соў до дв'і¹нац'ати 'ночи// о¹то 'с'іч'ку
р'і^иж/ а во¹на ўниз/ 'пада¹йе// о¹то на... нар'і^иза¹й 'с'іч'ки шоб бу¹ла// а
'йісти/ дак о¹с'о!/(показує дулю)//

З. З.: А йак ви до¹дому доби¹ралис' а то¹д'і?//

– Йак_✓ до¹дому доб'і¹ралис'?// ослобо¹нили// пере¹силош^чній/
о¹це ж_✓ ослобо¹нили// пере¹силош^чній пункт тої/ ту¹да// а по¹том
пос'л'і 'того// да¹ваї// хто із'разу по¹шоў до¹дому// ко¹м'і^ис'і¹я тож
бу¹ла// «а ви в 'арм'ійі/ о¹це/ слу¹жили б_✓?»// 'кажу/ «а чо¹го не^и
слу¹жиў?// слу¹жиў би»// «ну ос' 'п'ідете при 'гос'п'італ'і/ 'будете
ро¹би^ит'»// уз'али ж ув_✓о¹так'і¹ же йа о¹деж'і/ уз'али// 'туйу о¹дежу
ізн'али// заб¹рали/ ў нас ч'і¹мало заб¹рали// дак при 'госп'італ'і
ро¹би^или// о¹дежу да¹ли нам/ омбудн'о.../ омбудн'оро¹вали так йак
во¹йен:ій/ у¹же// і ўсе// а то¹д'і ўже// о¹то/ у¹же дв'ац'ат' ч'ет¹вертій год
ослобож¹д'ен'іе пош¹ло/ шо ослобож¹да¹йе¹ц'а до¹дому// с¹тали
отпус¹кат' // і то¹д'і до¹дому// по¹йіхаў//

З.: Це ў йа¹кому 'роц'і?//

– Йа:://

Жінка: Е::х ти д'ед!// (сміється)//

– Йа і не^и з¹найу/ не^и так йак_✓ 'баба// а йак йа мало к¹ла::сіў
'кончиў/ дак//

Жінка: А йа ж_✓ то¹б'і ска¹жу/ ко¹ди ти при¹шоў!// ти при¹шов у
'сорок 'шосто¹му ў 'берез'н'і// о¹так// йа з¹найу// а ў 'червн'і у¹же ти
ме¹не зас¹ватаў// о¹так//

Село Рогозів

Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Рогозів*. Розташоване за 16 км на південний схід від Борисполя, над заплавою річки Карані, яка в давнину була судноплавною. Рогозів знаходиться на відкритій місцевості, з усіх боків оточений полями; у центрі села – неглибоке озерце Біле. В урочищах Степова долина та Городище знайдено рештки посуду доби міді (IV-III тис. до н.е.), неподалік від села виявлено групу скіфських курганів. Як вважають дослідники, село виникло наприкінці XV – на початку XVI століть. Перша згадка 1525 року в грамоті короля Сигізмунда I. На початку XVIII ст. у селі було лише 13 дворів. У Рогозові у козацькій сім'ї народився Георгій (Григорій) Щербацький (1725-1754) – письменник, філософ і культурно-освітній діяч, викладач риторики, філософії та грецької мови, професор Києво-Могилянської академії, автор драми «Трагедокомедія, нарицаемая Фотій» (1749)¹ й філософського курсу “Ad maiorem Dei Teroptimi Maximi Gloriam, quod felix faustumque sit, proponuntur institutiones veterum ac recentiorum philosophorum lectionem... anno Domini 1751”. За описом Київського намісництва 1781 р. “въ селѣ Рогозовѣ полку Переясловского, сотни Вороньковской: дворян и шляхетства – 3, духовенства – 2, хать козаковъ выборныхъ – 109, хать козаковъ подпомощниковъ – 77, хать посполитыхъ владѣльческихъ, разночинческихъ и козачихъ подсусѣдковъ – 79, итого хать – 265”. За книгою Київського намісництва 1787 р. “въ с. Рогозовѣ Кіевскаго уезда душъ 880”. 1859 року у Рогозові 227 дворів, близько двох тисяч мешканців, православна церква. На початку XX століття у селі близько трьох тисяч мешканців; основою господарства було млинарство (близько 50 вітряків). У 1926 році Рогозів був центром району, до якого входили села Вороньків, Єрківці, Глибоке, Жереб'ятин, Кийлів, Ковалин, Любарці, Проців, Сальків, Софіївка, Рудяків, Сошників, Старе. У 1932-33 роках, за неповними даними, в селі померло від голоду 84 мешканці. Зберігся лист колгоспників села Рогозова до Сталіна, написаний у квітні 1932 року: “Ми вже не в силах терпіти і просимо звернути увагу – у нас уже опухли від голоду діти. Нас 284 чоловіки, щоб поодиночки нас не брали в ГПУ, ми не підписуємось.” У 1970 році в Рогозові 3775 мешканців, господарство спеціалізувалося на виробництві овочів і молока. У 1997 році в селі понад три тисячі мешканців, школа на 1650 місць, лікарня, діє православна церква.

Інформант: Виноград Тетяна Микитівна, 1910 р.н., неписьменна (тексти 1-2, записано 2002 р.).

1. – Ме¹не д¹:а¹да ¹мати ў ш¹:іс¹нац¹:ат¹ год¹/ і йа пик¹ла ї ва¹ри::да/
у¹ж¹:е та¹ке ¹д¹:іо ро¹бида// а г¹:рамоти ў голо¹:в¹:і не бу¹:до/ дур¹:на йак//
шо ж/ ба¹:лак¹ат¹ ба¹:лакайу/ ¹тейе шо ¹йе/ а йа ж ни прочи¹:тайу// йа
ни ¹чо¹го ни з¹:найу//

¹ Трагедокомедія, нарицаемая Фотий, учителя пиитики в Киевской академии Георгия Щербацкого / С примеч. Н.Петрова. – Труды Киевской духовной академии. – 1877. – № 12. – С. 738-780.

3.: А от як не^нк'ти хл'іб?/ роска'ж'іт' //

— Д'і'жа була дереу'їана/ дереу'їана д'і'жа// робили 'л'уди
'тийі шо ўм'іди//бе'ре мук'і/ чи мо'лоди пше^нниш^чну му'ку//з'араз
'б'іду/ а то'д'і 'б'ідойі ни було// було/ ну це 'ма::до/ це йак ба'гата
л'у'дина/ то'д'і 'йіде/ дак 'меде на ту 'б'іду// (до онуки) пу'їди
во'дичк'і ми'н'і наби'ри// а то пше^нниш^чну/ і 'паску спе'че
пше^нниш^чну/ не'сут' с'атит'//т'істо ў д'і'ж'і пит'чинит'/ та'к'е/ то
дрош'ч'і^н са'мо со'бойу/ а то т'іста пит'чинит'/ му'койу// да
постойіт' те т'істо/ про'к'існе/ во'но са'мо по' со'б'і ш 'вик'існе//
'к'існе/ а то'д'і ўчи'н'а хл'іб// у'чинит' 'на'нич хл'іб/ на'ни'ч/
д'і'жу// а ўранц'і за'м'ішуйе/ ви'кач'уйе// с'ходит'/ на'то'м/ на
лист'ках/ 'суш'а'ц'а лист'к'і/ с ка'пусти/ ви'дик'і 'та'к'і// (до онуки)
спа'с'іба// і пи'чут'/ ота'к'і/ на'м'ішуваник'і на'м'ішуйут'/ ше
ка'лин ту'ди/ то'д'і йак 'м'іс'ат'/ і бур'ак пе'чени//ви 'бачили ко'ди
йо'го?// та'к'іі/ пе'чениі ви'н/ у/ .../ пид'тим/ об'чистиц'а/ а
со'до::д'к'і!// і потре/ хот' на тер'тушку/ хот' но'жем// 'до::ўко
по'р'іже// і ка'лини/ ка'лини си'ри// бри'шу!/ пи'чут' йіх 'тик'і
де'ген'ко з'а 'сахаром/ і 'м'іс'ат'/ з'вуц'а ка'диноўник/ ота'к'і хл'іб
'викотит'/ і то'д'і ўж'е ж'а 'семн'і ж у 'кажного/ це ж та'пер д'войе/
од'но// і о'то по с'к'іб'ц'і/ 'р'іжут'/ хо'ро::ши' та'к'і хл'іб// і йа
пик'да хл'іб/ о'це с'к'ік'і о'це гот' шо пош'до на г'роши' / а то ж'
пик'ди// і пирож'к'і с ква'соде^ну напе'чем/ на'варим ква'сол'і/
натоў'ч'ем 'сахару/ 'маку/ і пирож'к'і// а 'зараз ви'гл'адаі/ чи во'ни
нам приве'зут'// хто ўж'е нам п'ік//

2. — Отут' були/ ни 'н'імц'і/ а чи число'вак'і// ну ни 'н'імц'і// шо
о'це су'с'ід'ка/ о'це 'пом'іж'а була биз'д'ітна/ ни було д'ітеі//
чоло'в'ік буў на во'н'і//а йіх заб'ради/ 'н'імец' заб'раў йіх/ войу'ват' //
хо'роши та'к'і^н х'лопц'і/ ну ни по'нашо'му ба'дакали// чих...
чиш.../ йа ни 'вимоўл'у// число'вак'і// о'так// шо тут сто'йади//
хо'роши 'л'уди^е та'к'і^н були// ни'чого/ 'мимо про'їдут' до 'кажут'/
«ми йім»/ ну 'дейак'і^н ни по.../ чихосло'вак'і//дейак'і^н ўже ба'дака
по'нашо'му//дак/ сто'йаў на квар'тир'і//йісти/ ў 'мене ни було/ а
су'с'ід'ка було йім// до було 'кажут'/ «ми йім ни наво'йуйім»// ну

ўже тут воїни/ воїна дадалеко була/ ми ў тилу були// ну у 'центр'і йа
ни була/ йа і ни 'бачила нічого// це хто г'рамотни/ да про'хажуваў/
дак тої 'бачив усе/ а йа// багато 'тоже 'тути^ечка/ попа'лиди ў си'л'і/
йак ви'ходили/ до 'центром/ дак па'лиди// по до'роз'і// ну т'ікали//
ўже ни тої// багато ни/ ни па'лиди// а так// 'горе жит' на с'в'іт'і/ на
зим'л'і// да ше і бис ха'з'айіна// да і// а йак доживат' с'мерти/
йаг 'Бог' дас'т'// це ўже та'к'е// це не сам// сам со'бойу ни ўда'д'іе/
н'і 'н'і/ 'йе над 'нами// це було стр'інут' ми^ене/ о'це ўже/ по'ка йа
ше ж мо'доч'а/ си^ело ви'лике/ ме^ине ўс'і з'найут'// і йа ш та'ка/ шо
ни... нічого ни/ ни по'дайус'/ йа ни 'видумаю на йіх// «йак ти
жи'веш/ Тит'ана// а с'к'ік'і ў 'тебе д'ітеї?»// «п'йати^еро»// «а чим ти
йіх го'дуйіш?»// а чим ти йіх зо'д'а'гайіш?»// ка'жу «Бог го'дуйе»// йа
ж/ йа ж ниг'де нічого// ни ў'м'ію нічого та'кого ро'бит'/ шо д'руга
до шит' у'м'іе ма'шинойу/ то// ну ўже доч'ку йа ўже йак// ...// ўже
при 'н'імц'ах/ вин попа'лиў/ багато/ л'удеї/ у Ба'ришпол'і// а
ми^ен'і ўже даў 'Бог/ йак йа/ оста'лас'а са'ма// дак при'ходит'
с'векор/ у'же тут/ йа о'це ўже ў п'йато'му 'м'ісц'і// ўже тут, була// ўсе
пи^ери^естр'ойіў// да 'каже/ при'н'іс поро'с'а/ ма'лен'ке// а ўже
Ба'ришпол' бом'биў 'н'іми^ец'// а ха'з'айіна мо'го ўз'а'ли/ чи 'м'іс'ац'
буў чи ни було// ка'жу// пустиў/ у 'хат'і/ ше ў стар'і^иї// а йа ка'жу//
с'векор// а йа ка'жу/ «а наш'чо ви принис'ли?»// а вин же ў
Ба'ришпол'і побонд'биў// дак бо'зар'і^иў ни було// у'же ж 'де
бо'зар'і^и/ х'то 'купит'?»// «а на'шо ви прини... приви... принис'ли?»//
чим же йа йо'го 'буду ўго'довуват'?»// із 'д'ітками/ і воїна// 'каже/
«шо са'ма 'йісте^имеш/ те і поро'с'ат'і да'вати^емеш»// і пустиў// 'тейе
поро'с'а росте// с'винка// 'черес ст'і^икос' ўрем'я/ поро'с'а за
кнур'ами// ви 'бачили?/ це йа вам при'м'ер ска'жу п'ра::ўди// йа
йо'го на п'леч'і// а ў су'с'іда/ отут риў буў/ над до'рогойу// дак йа
йо'го на п'леч'і/ пи^ери^ет'аг'ла до су'с'іда/ до кну'ра// вин пустиў//
ўже/ по'б'ігала// дожи'дайу йа поро'с'ат'// 'д'іти мо'йі 'ра::ди// а
нічого ж ни було/ нічого/ са'ма 'хата// пове^из'ла йа поро'с'а/ а ўже
'н'іми^ец'/ купу.../ ўже да'леко/ дак у'же да'йе хл'іб// пши'ниц'і
ни^ема/ а шо/ йа// да'ваў вин// шо вин да'ваў/ ни дока'жу/ шо
хл'ібом купу'вали// з'начит' т'аг'ну поро'с'а/ дак йа ни за г'роши'
прода'йу/ а за хл'іб// дак та с'виночка ми^ен'і/ наве^ила 'шесте^иро

кабанчик'іў// і йа йіх у Старе/ тут Старе/ с'ім к'ідоми^е три'іў/
ба^озар буў// прода'ла/ да на_ти/ ни за грош'і^и прода'ла/ по три
'пуди поро'с'а// і привез'ла йа тих клума'к'іў/ чи вос'ім'нац':ат'
пудоў чи_шо//стр'ічайут' ме'не 'д'іти/ «о::і хл'іб!»/ 'чуйте?//так//
ос' у'же йа і д'руге порос.../ д'руг'іі раз прода'ла// у'же 'д'іт'ам
сп'равила йім/ по спод'нищ'і/ і на 'ног'і щос'//'вивезла поро'с'а//
«ої це ж 'гарна 'баба/ і 'гарни ж с'вин'і»// так і розби'рут'// і ўз'ав у
'мене чоло'в'ік поро'с'а// і ўсе йа бри^ешу!// ўсе ни^е так// прода'вала
йа ўсе/ прода'вала/ ўже у 'мене хл'іба о'так// 'хочиц'а ми'н'і
ти'личку куп'ит'// по'їду ж йа ў Сошни'к'іў/ тут йе Сошни'к'іў//так
там ти'лиц'і прода'йут'/ тил'ата// так йа ше тил'а куп'л'у// у'же ў
'мене 'сало йе/ й хл'іб йе//ку'пила йа порос... ти'лиц'у//ўже 'тоже ж ў
та'кого 'д'ад'ка/ тої д'ід за грош'і^и ни^е купо'ваў/ теї/ п'ят' рубл'іў//
поди'видас'а йа на ти^ел'а/ а вин 'каже «ми^ен'і грошеї не^и т'реба/
ми^ен'і а'би поро'с'а»// а йа ка'жу «ў 'мене йе поро'с'а»/ «а де ти
жи'веш?»// ка'жу/ йа//«йа 'каже про'дам ти'личку/ йаг'би ми'н'і хто
поро'с'а даў»// ви 'бачите/ до "кого йа по'пада?//'каже «йа 'часто ў
Рого'зов'і ба... 'йіж'зу»/ це ж, Сошни'к'іў нида'леко// «йа за'йіду»/
«'добре»//у 'мене .../ а йа у'же поро'с'атка прода'ла// а кабанчика йа
оста'вила//'думайу/ йа куп'л'у ти'личку//вин/ 'тижди^ен' прої'шоў/
прийіж'жа// зайіж'жа до 'мене//'йіхав у Ба'ришпо'л'/ чо'го вин у'же//
поди'виўс' на ти'йу// а йа ўже ти'личку по'бачила йо'го// вин
поди'виўс'а/ 'каже «хара'шо»// ка'жу «ти^епер ка'ж'і'т' ц'іну»//
'каже/ «да_йак/ та'к'і ж, поро'с'а во'но ж 'менши^ен'ке/ набе^иреш
п'ят' пудоў 'жита чи пши'ниц'і/ і ти'лиц'у забе^иреш»// і ти'лиц'а
ота'ка/ хо'роша//о:://«а чим же^и йа привез'зу?»//а ў ц'о'го с'векра/ шо
ми^ен'і 'тийі ... поро'с'а прив'із_/ ко'н'ачку пої'маў// йе ко'н'ачка//
'каже «попро'си с'векра»// а ўже вин буў слабиї// ўже вин буў
слабиї// дак с'векор при'йіхаў/ дак вин на ...// а це ж 'н'іми^ец'// і
'нишком т'реба про'дат' тил'а/ бо 'н'іми^ец' контрах'тує//
контрах'тує/ йак у 'мене йе/ дак ни прода'ваї//так вин за'йіх.../ так
вин за'йіхаў// «та прийіж'жаї на_нич»// «у 'мене 'сироти»/ вин
ка'заў 'сироти/ 'бат'ко з воїни ни приї'шоў/ ни'ма/ а:: 'мати ў'мерла/
а вин 'д'ітс'ка 'т'отка 'р'идна/ дак пириї'шоў цеї чоло'в'ік/ із дво'ма
'сиротами жи'ве// «дак при'йіди^еш на_нич/ йа то'б'і// і м'ішок

пши^е... 'жита чи пши'ниц'і набе'реш/ і 'виз'меш поро'с'а/ і при'йди^еш на_ 'нич// і то'д'і йа/ пирино'чуйіте і 'дос'в'і'та»// а ў Сошни'ков'і дак од_ к'райу жи^еве// «так йа 'каже 'випрово^а жу вас іс с'векром/ і с тил'ам»// 'випрово^а диў// от_ зиш'ло 'сонце/ ми ўже 'дома// до са'неі/ 'сан'і^и то'д'і бу'ди// ни^е виз/ а 'сан'і^и// шо с'н'іг_ буў// привиз'ли до'дому/ 'д'іти повис'какували// о'це цеі х'лопчик/ си'ночок/ ше вин ма'лен'к'іі/ а во'но та'к'е/ 'доўке^ин'ке/ шо// «ви приви'ди?/ дак і 'дийічк'і 'видно»/ те^ил'ати// дак вин «'мамо 'мамо/ е'ге 'буде моло'ко?»// дак во'на йаг_ д'ригне/ так во'но і поко'тило'с' // а ма'дому ше пиўто'ра 'годи// от йа дожи'дайу поро'с'ат оп'йат' // ку'пили// ти'лиц'а мо'йа поб'ігала 'че^ире^ис три м'і.../ 'че^ире^ис три ни'д'іл'і/ пи^ери^ед_ 'Паско'йу// у'же йа по.../ одгу'л'ада ти'лиц'а// ви^езу йа поро'с'ата ў Старе// ви'ходит' тоі чо'лов'ік/ до ме'не ўже ж з'найут'/ «Тит'ана»/ поро'с'ата 'га::рни та'к'і бу'ди// і йа та'ка бу'ла/ ни тор'гуйус' 'доўго// а вин сто'йіт' да/ а во'ни тор'гуйуц'а// а йа ка'жу/ «ни ўпуш'чу»// так// а во'ни 'каут'/ «да»// ка'жу «'доўк'і поро'с'ата та'к'і ков... ко'вани/ чорно'р'аб_»// а цеі чо'лов'ік сто'йіт'/ шо ку'пиў// та 'каже «'л'уди_ добри^і/ ни тор'гуітес'а з 'нейу// йа ку'пиў поро'с'а ў й^е/ так йа с'к'іл'к'і жи'ву на с'в'іт'і/ сво'йім 'сиротам// а над'і'лиў йі'йі 'сиротам тил'а/ а ти дож'далас' у'же 'може моло'ка?»// ка'жу «с'вату/ дож'далас'а йа ўже моло'ка»// а вин с'к'інуў 'шапку/ це йо'го с'лово/ да 'каже «'Господи/ мо'йі 'сироти»// у'же ж йо'го ж_ систри'ни 'д'іти/ 'жинчинойі систри 'д'іти// а «мо'йі 'каже 'сироти 'сала дож'далис'а// а тво'йі 'сироти/ моло'ка так 'рано дож'далис'а»// тут йі'йі/ приве^ила 'чирис три ни'д'іл'і те те^ил'а ўже ж// так 'тийи/ биз ни'якого/ заб'рали те поро'с'а^е// розиб'рали ти^і с'вин'і// 'кажут' «'тик'і ў 'йейі і бе'рем// та'к'іх 'кажут' торго'шок 'мадо йе/ і та'койі 'баб.../ 'т'у'отк'і»/ х'іба йа то'д'і 'баба?// оі прожи'ла 'л'удоч_к'і/ оі прожи'ла да'лек... 'доўго/ оі да'лека ж йа да'лека// у'же ў 'мене не'маіе здо'ро_у'я/ а ни^е за'бу'да/ ни'чого ни за'бу'да// дру'га дак 'каже/ о'це 'зараз не^и з'найу/ л'у'диночко 'добра/ не^и з'найу де пок'ла'да 'лож_ку/ де пок'ла'да ниж_// бе^изумна/ 'воду наб'ра'да// мо'у йа хо'ди'ла по 'воду/ а де 'чашка?// а во'на пиридо_м'нойу//

Село Рудяків Бориспільського р-ну Київської обл. (затоплене водосховищем)

Місцева назва *Рудяків*. Розміщувалося в мальовничій місцевості на лівому березі Дніпра (навпроти села Стайки). Неподалік Рудякова в урочищах Хоменків, Старий завод, Забродче виявлено поселення й могильники доби бронзи та раннього заліза (II – I тисячоліття до н.е.). За часів козаччини село підпорядковувалося Вороньківській козацькій сотні. За гетьманування Івана Самойловича селом володів вороньківський сотник Кирило Бройко, пізніше генеральний писар Війська Запорозького Василь Кочубей, а 1710 року монаршою грамотою село отримали у вічне користування нащадки Кочубея. На той час у Рудякові було 70 дворів. За описом Київського намісництва 1781 р. “въ селѣ Рудяковѣ полку Переясловского, сотни Вороньковской: духовенства – 2, церковниковъ – 2, хатъ посполитыхъ владѣльческихъ, различинческихъ и козачихъ подсуѣдковъ – 67, итого хатъ – 67”. За книгою Київського намісництва 1787 р. “въ с. Рудяковѣ Кіевскаго уезда – 257 душъ (полковницы Надежды Потемкиной)”. У Рудякові “в новій великій хаті” планував оселитися Тарас Шевченко, про що писав своєму родичеві В.Г.Шевченку 15 травня 1860 року: “На ту весну, як Бог поможе, то прибуду, а ти до того часу дбай о клапті землі чи по тім, чи по сім боці Дніпра, тільки щоб над самісеньким Дніпром... Подивися сам на ті Рудяки, бо Григорович і збрехати уміє. Якщо подобаються тобі оті Рудяки, то возьми в посесію 20 десятин на 25 літ, гарненько поторгувавшись з Трощинським, та заходжуйся будувати”. У 1926 році Рудяків належав до Рогозівського району, населення села становило 1960 осіб (разом з хутором Кирилів). У 1971 році село затоплене водосховищем; мешканців переселено в Бориспіль (селище Дубечанське), села Галавурів, Гора, Мирне та інші села району.

Інформант: Шилохвост Петро Дмитрович, 1935 р.н., освіта 9 кл. (тексти 1-8, записано 2004 р. у Борисполі).

1. – Се^ндо було не^н таке ве^ндике/ а/ ст^нройдіс’а де_це// де
‘вишче/ бо во^нда ж^н то^нпида// дак роз^нт’ануте було там на^нв’ерно/
к’і^нлометроу п^нат^ннаїц’ат’// ну// “шо_щ_там іше ў се^нл’і було?//
ну// кол^нгосп// три бри^нгади було ў кол^нгосп’і/ о// ну ‘р’ічка
коло_се^нла ішла//шо/ шо ж вам іш^н’е роска^нзат’?//

З.: ‘Ваш’і бат’ки о^нбойе були з Руд’а^нкова?//

– Да//

З.: Йак ви д’ізналис’а/ шчо ‘будут’ се^нло за^нтопл’увати?//

– Йаг д’ізналис’а?/ це/ там ‘войінс’к’і ‘час’т’і ‘р’адом були/
це/ на_л’іто ўйі^нж:ади/ а на_з’іму вийі^нж:ади/ ‘т’іки ох^нрана була//

так усе урем'н'а гово'риди шо/ 'войінс'к'і 'час'т'і 'висе.../ 'буде
 'висилка// і так ба'лакали ба'лакали/ і ни'х'то от 'войінс'к'их 'час'т'ей
 ни висе^нл'аў/ аж, 'поки о'це// ну с'разу ж/ зро'биди ц'у/ 'Кийіус'ку
 ГЕС// а по'том 'Кан'іус'ку// і:/ на ц'у// 'К'ідоў ж'е/ і те ж, / ск'р'із'
 отрамбу'вали/ а Руд'а'к'і^нў н'і// і Руд'а'к'і^нў 'висе^нлиди// Руд'а'к'і^нў/
 Кал'не/ 'Гусе^нц'і там// і/ ту'ди шч'е 'дал'ши^і там// ше ж йа^екес'
 там/ 'Гуси^енц'і// ну а по'ту^ом за 'Гуси^енц'ами/ там йа ўже не^н
 з'найу/ 'дал'ше^н/ с'ід// і о'це ж, / пересе^нлиди// ну осноў'на 'висилка
 бу'да у Га^ода^овуров// а йа 'так_йак тут ро'биў/ у соў'хоз'і ў
 Бо'рисп'іл'с'ко'му/ ну да'ди у'часток о'це/ ну с тим/ шо
 пересе'лен.../ пересе'лене^нц'// дак о'це пост'ройіус' і жи'ву// тут
 іш'ч'е іс Кал'ного там йес'ц'з' 'дал'ши^і// ну тут буў/ руд'а'ки'в'ец'
 іш'е ж/ ни о'дин тут буў/ дак по'мерли ўж'е// а так о'це йаг
 зато'пиди/ дак/ йа там і не^н бу'ваў 'б'і'л'ше// н'е/ з'і'мойу так/ ту'ди
 подій'жали о'то/ на ри'балку/ на 'з'імн'у// а 'л'ітом йа там/ ни^іколи
 і ни бу'ваў// а шо'б, 'точ'но ска'зат' / с'к'іки^н там хат, бу'ло/ до йа і
 не^н з'найу// ко'ли це во'но бу'ло// ну о'так о'то ж, се^нло т'аг'лос'а
 дак/ о'це ж, 'К'і:до'ў// то'д'і од, 'К'ідо'ва 'л'ісо'м ту'ди^і// це ўж'е
 начи'на'ўс'а Руд'а'ки'ў/ Бі'р з'ва'ўс'а та'к'і^н/ 'хуто'р/ "Бі'р//
 ко'д'госпна бри'гада// а по'ту^ом/ це Бі'р/ дак на_то'му/ йак
 навод'н'ен'іе/ дак ко'д'госпи/ і с'із, / ско'тину висе^ел'айут' с'у'ди/
 у_л'іс// от// а по'то'м там з'ва'дос'а// да там у'с'ак'і^н кут'ки// і
 Лит'вино'ўка/ і 'Шидоги/ і Си^ело// там Чума'ки'ўшчи'на/ це ўж'е
 пуд Кал'ним ту'ди// ну а так/ шо ж йа н'е так, з'найу?//

2*. З.: А бу'ло та'ке/ шчо 'л'уди не^н хот'іли не^нре^нсе^нл'атис'а?//

— Та/ та не^н бу'ло на'бут'// там бу'ло йак о'це ве^нс'на/ ўс'і
 виби'райуц'а з Руд'а'кова/ той у Ста'йки^е/ той у Старе// за'топл'уйе
 се^нло// йак во'да с'пала/ наро'би'ла кло'поту там// 'хати ж ни^е
 ка'м'ін.../ ни^е кир'пични^і ж бу'ли/ а з 'дере'ва/ г'лино'ўу 'мазани^і//
 пооб'и'ва::іе во'да// і ўс'о/ ре'монт/ ни^іде ни'х'то ни^е
 висе^нл'айіц'а ни^ікуди// 'може хто і ни^е хот'іў// да та'ки'х і ни
 бу'ло/ шоб ни'х'то ни^е/ ни^е висе^нл'аўс'а//

З.: Се^нло 'коло са'мого Д'н'іп'ра бу'ло?//

— Н'і/ от// 'р'іч'ка/ с'разу йшла/ то'д'і там мис/ а то'д'і Д'н'іп'ро//

'то_йі^и'с' 'коло во^ди// у нас о^це де 'наше се^ило бу^до/ дак/ по^пид^л
си^елом 'ози^еро про^хо^дило/ ну ту^ди ж во^да прибу^вала кажн.../
каже^ин_ 'год_ / 'кажну 'весну// д^ругу 'весну/ дак/ ба^гато ж при^буде/
а д^ругу 'весну не^и ба^гато// а так бу^вало шо по^пид^л 'в^ікна во^ди ў
'хат'і// а ше рос^казували стари^ки^и / шо/ у т^риц'ат' 'перво^уму 'год'і/
дак/ пи^дл_ пото^док во^да бу^дла/ у 'хатах//

Жінка: У^хати і 'риби запли^вали/ і у^ж'і//

– Да/ ўс'о^го бу^вало// ну там "шо?/ при^рода// ско^тину ж
ди^ер^жали/ по^то^уму_ шо д^луг/ 'випас// д^рова/ о/ л'іса//

Жінка: А у^ж'і^и / дак жи^ли 'тоже йак ско^тина/ по д^ворах//

З.: А ви з^в'ідки//?

Жінка: Я з Те^р'нопол'с'кої// ну йа/ бу^ла раз_ там// дак
'кажут' шо/ у^ж'і^и по д^ворах// во^ни і у^ваги ни^е зви^р'тали/ жи^ли//

– Та там по^приви^ка::ди// йа о^то ж йак у 'д'ад'ка бу^у/ ко^дис'
йак 'йіздили ту^да/ на_ 'Би^р// гад'ука 'л'ізе// нату^рал'на та^ка/
тон'ка/ д^л'і^ина// і 'д'ад'ко йде/ і в^ін 'ка_же/ а во^на// а чи^ери^ез_ д^в'ір/ і
там у^же ж бо^дото/ дак там у 'д'ад'ка 'вико^панийі ста^во::к/ кара^с'і^и
п^лавайут'// йак т^реба/ ми при^йіхали йак_ 'гос'ц'і// по^ушо^у
пуд^сач'ко^уйу заче^ирп^ну^у/ на ско^во^родку і/ і йе// 'каже/ о^це во^на
пол'ізе о^це ту^ди_ 'во/ у бо^дото ў те/ там пол'опайі^иц'а/ і на^зад_
пол'ізе/ (сміється)// нол' ўн'іман'іа//

Жінка: Йаг жи^л'ц'і бу^ли/ (сміється)//

– А нам дак 'так_ у^ж'е_ ж_ тут// ну ми ж 'дал'ши^е жи^ли
д_ 'л'ісу/ дак у нас/ о^це йак навод^н'ен'іа^е бу^до/ так то^д'і/
запл'і^вало// а так у нас 'дал'ши^е// а це ж йак^раз у Бо^ру там у
'л'іс'і//

Жінка: 'Лод_ками п^лавайут' со^б'і/ йак за^топит' // от 'хати до
'хати/ (сміється)//

– Да://

Жінка: О^то жи^з'н' / йа б на^в'ерно 'там_ би^е не^и жи^ла/
(сміється)//

– Чо^о?/ по^уприви^кали 'л'уди/ до і жи^ли//

З*. **З.:** А к^ладови^е ще у вас ви^возили?//

– Ви^возили// ну йак/ там спе^иц'і^ал'но нан'і^мали ц'і^их/

гробокопат'ел'і/ дес' із 'Западної Ук'раїни були 'л'уди// і о'це ж
осноўна 'висилка була ў Гала'вуроў/ дак с'уди ж і ви'возили//
а к'ладбишчиў було ў нас// це ў нас/ тут// три/ на Бо'ру/ у нас/
і на Чума'к'і'ўшчи'н'і// це туди/ ви'возили// а йа ж, тут іс'
сво'ї'м зи'емл'а'ком Пи'т'ром/ жи'ди/ дак ві'н 'каже шо/
да'ваї поп'росим ма'шину ў ди'ректора/ да по'їди'ем забе'рем/
'саме ви'копуйут'// забе'рем 'д'іда/ д'іди'ў ба'би'ў позаби'райи'ем/
да тут по'хо'вайе'ем// ну ди'рехтор же/ даў ма'шину/ там ў
маст'ерс'к'і' поро'би'ли та'ки' / гроби'ки/ ну та'ки' т'руни/
'йаш'чи'ки' // ми при'ї'ж:айи'ем/ у си'ло с'уди/ а у'ж'е іс'
пол'і'гона/ танк/ бул'дозе'р/ у'ж'е роў'н'айут' к'ладбишч'е// 'т'і'ки
йаш'чи'ки' с к'іст'ками сто'ят'// і ми так' і ни'е ўз'а'ди// да
'ми_б_то// 'кае х'лопц'ам на бутилку да'мо чи на дв'і/ хаї нам
накла'дут' с'уди кос'т' / йа'ка 'разниц'а?// так баб.../ і ба'би ж із'нами
були// да:/ ни_то да то// дак ми так' і при'ї'хали// а 'би'л'ше'
йа ж, та'кого не' зна'ю// о'то ж, пе'ре'си'ел'ади/ йаш'чи'ки' ти'/
пе'ре'возили/ і// там на к'ладбишч'і ў Гала'вуров'і' / с'п'ец'іал'но
по'ховани там у'се//

4. З.: Ш'кода було 'кидати се'ло?//

– Не' // йа'ка ш'кода йаг_було шо// ну йа'ка там?/ ро'боти ж,
та'койі не' було/ кол'госп 'т'і'ки' / о// ну а так/ поприви'кали дак
во'но ж, // но' / ни'е пи'ри'брадис'а б, с'уди/ дак/ ў Гала'вуроў же
ж// ну там де_ 'йе_ст, се'ло/ кол'госп//

З.: А 'церква у вас була?//

– Була/ 'т'і'ки' йі'ї розва'дили// шч'е/ шч'е ми мали були//
була 'церква/ це ш'е ш ста'ри/ ба'би да д'іди рос'казуйут'// пан
пост'ройи'ў 'церкву/ ну йак, дл'а 'пам'ят'і дл'а сво'їейи' // дак ў нас/
'саме 'б'і'л'ше се'ло було/ це Чума'к'і'ўшчи'на/ дак там і
к'ду::б_буў/ і конто::ра/ і ш'ко::да// дак це шчи'таїте ў кон'ц'і'
си'ла// а/ о'це тут_де/ 'ми жи'ди/ дак/ тут 'церква була/ бо' йак, 'раз
з'начит'/ посе'ред, се'ла шчи'талос'а/ шо'б і туди було так/ і
туди// і ки'р'пична 'церква була// розва'дили йі'ї// а по'том йа ни'
з'найу/ дес' пови'возили бо// це ж йак/ пе'ре'се'ден':а було/ да
да'вали сп'раўки' / шо йак ти ўже пе'ре'се'лиўс'а/ дак о'чисти

св'їй у'часток/ шо'б 'дерева ни^е бу'до// ну там погри^еба бу'ди/ дак шо'б пос...// до йа з Бо'риспол'а по'їхаў/ до голо'ви с'їл'ради// дак// сп'раўку ж 'даїте/ шо йа ж^а ка'жу ўже ўбрав у'се// «розриў'н'ат' 'нада»// ну дак йа ка'жу/ дак то ўже ж бул'дозер 'долже^н у вас^а бут'/ чи 'йак/ шоб розгор'тат'// «сам шукаї»// да ка'жу/ от'куда ка'жу/ йа з Бо'риспол'а т'рактора приви^езу/ шоб розгор'таў?// ка'жу йак к'ладбишче/ дак 'танком розгор'тали// а у'частки^ы/ дак шоб 'кожен т'рактора приган'аў да розгор'таў// дак/ х'то б^а це 'таке ро'биў?// дак да'ли ту сп'раўку/ і то// а то'д'ї ж^а тут/ строїматер'йал по ц'їх сп'раўках/ да'вали/ дак ко'му/ ў'рем'йа бу'до/ дак і 'л'їс при'возили// а йа// у соў'хоз'ї шох'вером ро'биў/ ро'боти 'по::ўно// дак/ о'дин раз^а 'т'ї'ки^ы йа при'в'їз/ 'дерево із 'л'їсу// це по пе^нре^нсе'лен':у// дак ки^ыр'пич/ 'тоже ж по пе^нре^нсе'лен':у// пе^нре^нвозили// ну/ сп'раўка бу'да/ то пре^нд'яўл'айі^еш/ Старинс'кого за'вода/ дак// отут/ ну так помо'гали// 'шихв'ер/ да'вали// ну/ за г'роши^ї ж/ ни^е 'даром// о// бо то'д'ї ж іш'ч'е/ ві^н т'рудно прода'ваўс'а// по пе^нре^нсе'лен':у/ дак/ да'вали// а так^а 'би'л'ше "шо?//

З.: Ви у 'себе до ш'коли хо'дили/ ў Руд'а'ков'ї?//

– Да//

З.: С'к'їл'ки клас'їў?//

– П'ят'// а тут у'же хо'див у ви^еч'їрн'у//

З.: Де^нс'ати^ер'їчку?//

– Тут?// 'деўйат'// а по'том не^н схо'т'їў// о'то на'ч'аў ст'ро::йі^нц'а/ дак х'їба во'но за ш'колу?// да во'но ўж'е ж і ни^е потр'ї'бне// а:: так//

З.: Ви ўже даўно на 'пенс'її?//

– Да// у'ж'е// с'ки^ыки^ы ж^а це год^а?// це шийі^нс'ат^а 'год ми^ен'ї бу'до// це ўж'е го'доў с'їм/ йак йа на 'пенс'її// да і 'баба у'ж'е ж на 'пенс'її//

З.: 'Ваші бат'ки жи'в'ї бу'ли/ йак пе^нре^нсе'л'али?//

– 'Бат'ка ни^е бу'до// 'мати// а мо'йа си^ест'ра/ да 'виїшла 'зами'ж^а/ ў Чер'н'їг'ї'ўс'ку об'ла^ос'т'// да 'мат'ур заб'рала 'д'їти гле'д'їт'// ну 'мати там і ў'мерла// о'так/ 'б'ї'л'ше^н род'н'ї ни^емаїе ни'де// н'е/ ше п'раўда/ дво'йуродна се^нст'ра ў Гала'вуров'ї йе// і:/ ўсе//

5. 3.: Ви в'їїну добре пам'ятаєте те?//

– Та пам'ятаю трохи/ уж'е ж год ш'іс'т' було ма'бут'//

3.: Бої були у вас?//

– Н'імиц' Стайки/ ото го'ра там за Д'н'іпро'м/ Стайки се'ло/ Гре'бе'н'і там у'же туди їде// дак 'н'імиц' же там йаг заї'н'а'у/ дак 'и'н до::'уго там сид'і'у/ дак ото було пи'ри'ї'ж:а'ют'/ у си'ло// ну ото йак/ йаг г'рабл'ат'// там код'госпни 'ут'ата па.../ 'паслис'а на том/ на 'ози'р'і/ дак// постри'л'а'ют' да/ по 'хатах 'ход'ат' шоб 'йа'ц'.../ 'йа'ки да'ва'ї/ до/ 'кури// дак ото так йа 'н'імци'у/ 'бачи'у// о:/ це ж 'баби там нако'пайут'/ ну та'ки'х о'копи'в ото шоб хо'вац':а/ йак/ бомбл'ат' чи стри'л'а'ют' ото//дак 'лаз'ат' скр'і'з'/ парти'занен//во'ни/ во'ни бо'йалис' парти'зан'і'у// парти'зан'і'у бо'йалис'// бо п'риїде/ парти'зан!/ парти'зан!//во'ни до'уго ни'е за.../ 'держувалис'а ў си'л'і ў нас// бо л'іс' же 'радо'м/ а во'ни бо'йалис'а// дак ото понаби'райут'/ і на'зад// і во'ни до::'уго там сид'і'ли/ на ц'о'му/ на го'р'і// 'поки аж' кат'уши' ни'е пи'доїш'ли/ да там по'д Гри'би'н'ами/ через 'д'н'іпро сма'лиди// і то роз'би'ли йіх// дак там рос'казували шо/ 'н'імц'і/ при'ї'язували до пул'е'м'от'і'у/ 'н'імц'і'у// шоб стри'л'ав і ни'х'то ни'е т'і'ка'у// дак са'ми' 'н'імц'і і 'н'імц'і'у рост'рел'ували// ну ўс'о ра'у'но ж 'вигнали// а так у нас у си'л'і/ до во'ни/ йіх поч'т'і ни'е було// ото 'т'і'ки' пи'ри'ї'йдут'/ по'лаз'ат' по 'хатах/ і на'зад//бо во'ни бо'йалис'а//ну а 'то 'уж'е йа бі'л'ш ни'е з'найу// йа ше ж ма'лими були/ до 'куди ми!// парт'і'зани/ були ў л'і'сах// ви 'шо::!// при'дат'і'л'і йа'ки' були 'л'уди// сво'ї 'луди// бу'у/ ви'н ди'ректоро'м ш'коли// Гриша Пар'хоменко бу'у// а то'д'і' у парти'занс'.../ на'чал'н'ік парт'і'занс'ко'го отр'ада// дак 'н'імц'і// йак// во'ни йак?/ у Старо'му були/ і// і ў Руд'а'ки' ўж'е/ на'в'ідувалис'// ну х'того 'ж' йім рос'ка'за'у/ дак во'ни/ ц'ото нач.../ парт'і'зан на'чал'н'і'ка/ ц'ого 'Гриши'/ парт'і'занс'ко'го отр'ада/ дак 'семн'у/ заб'рали/ і ў Старо'му ростри'л'али// там/ 'пец'і'ал'но рос'т'рел'ували л'у'деї// о// і йо'го пл'е'ї'йани'к' же бу'у/ чи пл'е'ї'йани'к/ чи 'родич йа'ки'с'/ Ми'кола/ ў парт'і'занах// так йо'го так і з'вали Парт'і'заном// і в'ї'н/ 'пи'с'л'а во'їни' жив у Руд'а'ков'і//та'ке//

З.: А н'іс'л'а в'ї'ни 'голод буў?//

– Буў//

З.: Роска'ж'іт' шчо ви пам'я'тайе'те// ваш 'бат'ко за'гинуў на в'ї'н'і?//

– Да// то шо ж йа памн'а'тайу// ни^едо'род буў// а то'д'і ж осноў'не було/ о'то з го'род'іў шо//л'уди ж па'хали там/ а у нас//та і ни^едо'род буў/ 'засуха і//го'лод буў//і л'у... л'удеї ба'гато по'мердо// осноў'не то ста'ри' ба'би там на//"шо ж то'д'і у 'седах?/ не^н було ж ни'чого// це ўж'е ж те^апер/ дак/ по мага'з'інах йе// а то'д'і "шо?/ то'д'і хл'іб сві'ї/ ви'рашч'ували// у'с'і сві'ї хл'іб, пи'к'ли/ на мага'з'ін ни'х'то ни'де ни^е на'д'і.../ бо йо'го і ни^е було ни'де мага'з'іна//о, так і жи'ли//

6. З.: А чо'му 'ваше се'ло так нази'валос'а?//

– Йа не^н з'найу/ ш'чогос' же ж во'но "йе//при'думаў хтос'// от напр'і'м'ер/ ми^ен'і о'дин 'д'ад'ко рос'казуваў/ це/ ра'н'іше ж о'то було/ да йа'ки'с' там/ войс'води' да'те// 'каж'е ві'н у Ворон'ков'і жи'ў/ да' / ук'раў ко'н'а//а це ж, к'і'н' то'д'і 'буў йак/ о//ну і х'тото ска'заў/ шо за Д'н'іпро/ 'вивизли//а там 'каже пуст'ир же буў скр'і'з'//с'їд же ни^е було/ пуст'ир//ко'ли аж, туди 'дал'і/ де о'це 'зараз Р'жишч'і'ў//'чули та'ке?//а'га/ ки'н' зар'жаў//дак о'ни нача'ли кри'ч'ат' / іржи'шч'е! / і проз'вали си'ло Ір'жишчи'ў// о// до'то' так і Руд'а'ки'ў проз'вали//

7. З.: Роска'ж'іт' йак ви в 'арм'їу ішли//

– Ну йак/ виз...//ну/ по'в'естки^б при'шли шо//ну йак о'бично ж о'то/ ко'ми'с'її/ там "то/ а то'д'і ш//у нас, бу'ди до Р'жишчи'ва ми/ ни^е до Бо'риспол'а// а да'леко ж/ із Руд'а'кова до/ до Р'жишчи'ва// до шо то'д'і доби'рац'а/ п'іша'ком// по'в'естки^б при'шли/ на та'ке'то чис'ло йа'виц'а// в 'арм'їу// да і// пош'ли// дак// 'первиї раз/ заб'рали нас/ чо'лов'ік п'йат' с'и'ла// да ў Та'рашч'і' побу'ди 'ти'жде'н'/ а то'д'і/ на'зад/ ни^ема поку'пат'е'л'іў//а то'д'і/ 'ти'жен' 'дома по'буў/ оп'йат' по'в'естка// ко'ли ўж'е по ц'і по'в'е.../ оп'йат' у Та'рашчу і:/ на 'Кол'с'к'ім полу'остров'і слу'жиў/ у 'город'і Канда'лакш'і'// так/ ше ми^ен'і

ї пове^нз'ло// там/ зверхс'рочний сос'таў/ год за пи^іуто'ра слу'жиў/
і охв'іцерс'ки^ыї// год прослу'жиў/ п'і^иуто'ра// а сол'дати
год за год// а йа ў п'ійіс'ат че^нт'верто^уму год'і призи'ваўс'а// ко'ли
ж/ при'каз ми^н'істра/ де^нмоб'іл'ізу^оват'/ п'ійіс'ат т'рет'ії год
п'ризова/ і п'ійіс'ат че^нт'вертій// дак і "йа по'паў/ по'д
сокращ'чен':а// дак два год'и слу'жиў// а то'д'і ж о'то пи'с'л'а/ ц'іх/
до// пи'с'л'а арм'ійі да// н'е/ йа ше^нш/ пи'с'л'а арм'ійі дак на
ц'іди'н'і буў// да/ на ц'іди'н'і йа ше^нбуў// а то'д'і с ц'іди'ни йак
при'йіхаў/ до ўж'е ж тут оку^оп'іро'ваўс'а да о'це і/ (сміється)/
по цеі ден'// дак о'це/ ко'лис' йа ба'лакаў тут/ но'/ ка'жу/
"йаг же^н во'но те^нпер?// то'д'і ж бу'до/ на ц'іди'н'і/ йа ў
Куста'наіс'к'ій облас'т'і буў// у'борка кон'чайіц'а на Укра'їн'і/ та й
у Ро'с'ійі/ і ўс'а т'ехн'іка іде ту'да/ ў Казах'стан// і сол'да:ти/ і:// ну://
ўсе// а те^апер йак там?// то'д'і ка'захи ка'зали/ там/ во'ни т'іки^ы
друг д'руга об'дурували// 'кони// 'кони дер'жа:ли о'це/ 'в'і:ўц'і
там/ 'ко:зи// і то к'ра:дут'/ той у то'го к'раде/ той у то'го/
(сміється)/ тако во// о// а йім зе^нм'л'а це// а/ а те^апер же йак?//
а то ж у'ж'е ж/ тут/ 'рус'ки^ы// бу'до 'каже/ йак// «ко'да 'руск'і'х
'н'е би'ло/ дак/ б'і'ш бар'мак буў// ба'ран/ кон'»// і/ во'ни ж
ко'нину 'сил'но л'убл'ат'/ о// «а шч'ас 'кур'і'ца б'і'ж бар'мак/ і то'ї
н'ет// 'рус'ки^ы з'д'едали»// о// а "йак во'но те^апер?// ту 'земл'у
па'хайут'// 'йакос' же ж па'хайут'//

8. – Ну це шо/ е'нерг'ійі не'має/ дак/ 'мало/ дак во'ни ж//
те 'робл'ат' да// од'но// во'но "йак поду'чайіц'а?/ од'но ўтра'чайіц'а/
д'руге возви'шайіц'а чи 'йак// ну напр'і'м'ер 'Кийіўс'ка ГЕС/
це ж пересел'енс'кий по'с'олок/ о// тут// у Хутор Го'р'і// а дуга
я'ки^ы?// при.../ ну при'рода то при'родо'йу// і при'рода/ а с'к'і'ки^ы
ско'тини на 'випас'і бу'до там// а його ж те^апер не'ма/ ўсе
залито// [...]// 'кажут' шо/ йаг зор'вец':а/ дак і 'Ки^ыйіў за'топиц'а/
п'і'ў 'Ки^ыйева//

Село Сошників

Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Сошників*. Село розташоване за 35 км на південний схід від Борисполя. Навколо села – соснові й дубові ліси, невелика річка Карань. Перша згадка про село в історичних документах належить до 1455 року. У 1765 році в Сошникові було 53 двори. За описом Київського намісництва 1781 р. “въ селѣ Сошниковѣ полку Переясловского, сотни 1-й Переясловской: духовенства – 1, церковниковъ – 1, хать козаковъ выборныхъ – 20, хать козаковъ подпомощниковъ – 37, хать посполитыхъ владѣльческихъ, различескихъ и козачихъ подсуѣдковъ – 83, итого хать – 140”. За книгою Київського намісництва 1787 р. “въ с. Сошниковѣ Переясловского уезда 475 душъ – разного званія казенные люди и козаки”. У 1859 році – 168 дворів з 1423 мешканцями. За переписом 1926 року населення Сошнікова становило 3150 осіб, а разом з хуторами Гути, Закаранці, Демиденкові, Левади – 3296 осіб. Під час Голодомору 1932-33 років померло 760 сошниківців. За німецької окупації 1941-43 років у сошниківських і старинських лісах діяв партизанський загін ім. Щорса. Окупанти відправили до Німеччини 56 осіб, стратили 7 мешканців села. У 1970 році в Сошникові 2469 чоловік, господарство спеціалізувалося на виробництві індичого м'яса. У 1997 році в селі 1420 дворів, 3249 мешканців; середня школа, клуб, лікарня. Говірка представлена в Атласі української мови (т.1, н.п. № 341).

Інформант: Чéкан Кирило Арсенович, 1917 р.н., освіта 3 кл. (тексти 1-9, записано 2002 р.).

1. – 'Бат'ки 'тоже тут, жи'ди/ тут' і ро'дилис'а/ і п'рад'ід, тут/ 'в'опшим по'томство так' і жи^еве// і тут, же жи'ди// ну 'опшим Сошни'к'і'у йаг 'бут:о_би/ так/ по 'рос_каз_ках/ бі'л'ш 'тис'ач'і' год у'же/ о'ц'ому си^еду//

З.: *А што рос'казу'ют' про се'ло?//*

– Ну/ йа з'найу?// ну си^едо во'но/ йак вам ска'зат'// це т'реба шоб тої/ шоб г'рамотній/ пол'іт'ічи^еск'і г'рамотній/ о//

З.: *Ви роска'ж'іт' так/ йак вам 'д'ід чи 'бат'ко рос'казували//*

– Ну жи'ди/ хаз'аїну'вали/ зи^ем'л'а бу'да/ о'то за 'л'ісом о'тим/ о'там зи^ем'л'а бу'да// о'то і ви 'йіхали/ о'то проз_те/ о'то 'наша зи^ем'л'а бу'да// у 'бат'ка бу'до п'ят' е::/ ги^ек'тар'і'у зи^ем'л'і// о// о'то там па'хали/ ко'н'ака бу'да/ 'от// ко'рова бу'да/ с'вин'і бу'ди/ 'кур'і бу'ди/ 'во// ота'ко/ о'це ту'то/ ну тут ко'н'ешно н.../ 'зараз зро'били у пи'ди'с'ат е::/ 'первому/ до п'і'ди'с'ат, д'ругому 'год'і/ зро'били о'сушку// про... по.../ ка'нави/ спустиди 'воду

оц'у_ўс'у// з бо'л'іт спустиди 'воду/ а так тут во'да бу'да/ о'це ту'то// хо'т'а ми тут і жи'ди/ ну це гр'аз' бу'да// о/ о'собен:о нави^ес'н'і/ дак во'да бу'да/ сто'йада о'це/ о'це оту'то де са'раї/ там во'да бу'да// о// а так ка'нави поко'пали/ о/ ну це ка'нави поко'пали це у// у 'тис'ачу ди^ев'а'ц:от е^н::/ д'вац'а'т' шес'то'м/ д'вац'а'т' с'ід'мо'м го'ду/ ўруч'ну ко'пали ка'нали// ко'пали/ 'л'уде^н зароб'ляди гр'оши^і/ то госу'дарство/ о// ну а 'л'уде^н пла'тили ўже за о'сушку од ги^ек'тара/ ц'іну// о'то/ то с'іно'коси бу'до// то там/ бодо'та бу'ди/ 'п'ерво... 'в'іхи сто'йади там о'то/ от// так// о'це ўже осу'шили ўже ,ско^аваторами/ о// о'ц'і ка'нави// так те^нпер у'же/ тут те^нпер во'да 'верхн'а зо'ш'ла/ о/ у Тру'б'іж_// там йес'т' у Пе^нре'йасло^ав'і Тру'б'іж/ о/ 'р'ічка/ о/ і о'то ў Тру'б'іж о'то спустиди/ а по'том у Д'н'іпро// о// і так ўс'а во'да о'ц'а пош'ла// і те^нпер с'тали у Сошни'ков'і/ Сошни'к'і^нў б'і'л'ш_менш 'пахо^атна зи^ем'л'а с'тала// а то бу'до то_гор'би то_бо'лото/ о// дак о'то/ тої// ну а ми ж жи'ди ко'н'ешно/ 'бат'ко жи'ў/ у 'бат'ка бу'до п'йати^еро д'ітеї/ три 'сини і дв'і доч'ки бу'до// а по'том// ну 'бат'ко/ 'бат'ко з 'голоду ўмер// у т'риц'ат' т'рет'о'му го'ду голо'доўка 'сил'на бу'да//

З.: *Роска'ж'іт' //*

— Про т'риц'ат' т'рет'іі?// ну одним_с'ловом/ шо ж// це орган'ізац'ія бу'да кол'госпи^іў// о// ну/ ба'гац'ко зи^ем'л'і прогу'л'ало// ни^е спа'хали/ о/ пото'му_шо// ну 'опшим йак во'но/ пи^ери^ево'рот та'киї бу'ў/ о// дак 'л'уде оторо'п'іди/ пон'імаєте?// во'ни ни^е знади/ шчо ро'бит'/ шчо// а тут у кол'госп од:а'ваї// ну/ кол'госп 'бачте/ це тре пидго'товит'_бу'до// кол'госп це тре шоб_т'ехн'іка бу'да/ о// а то шо ж/ 'т'ехн'іки ж ни бу'до пошт'і ж ни'якойі/ а ўсе ж уруч'ну ж бу'до/ у::// ну о'то// ну і// а по'том госу'дарству хл'іб зда'вали// госу'дарству хл'іб/ о// ну о'то вам/ і так о'то// а по'том кол'госп/ з'начит'/ там о'то/ «Прос'в'іта» то'д'і нази'валас'а/ от// у «Прос'в'іту» о'то с'ходилис'а 'л'уде/ от// «за'писуїтес'»/ а по'том е::/ бу'до шо йак «од ус'п'ехи^іў» С'тал'іна «головокру'жен'іе// од ус'п'ехоў»// пон'імаєте?// от// то'д'і на'зад од... од_писувалис'а/ ви'писувалис'а// ну а по'том у'же ў т'риц'ат'/ че^нт'верто'му го'ду сплош'на колект'ів'ізац'ія/

'кончена// зи^ем'л'а ўс'а пи^ери^еїш'ла ў кол'госпи/ в'от/ і то'д'і ўже поча'ли/ нача'ли жит'// у// а йа ро'бив у л'іс'ничств'і/ пас ко'рови л'існи'кам/ от// а с'таршиі брат по'їхав у 'город/ ў 'город'і там жиў// і си^естра ў 'город'і/ ў Мари'упол'і жи'ла// о'т// дак о'то// а по'том/ ну/ йа з'найу?// ў т'риц':ат'в' ди^еў'йатом го'ду йа по'шоў/ приз'вали ме^не ў моска'л'і/ от// дак йа ў моска'л'ах о'то с' т'риц':ат'в' ди^еў'йатого по 'сорок 'с'оміі год// ў 'сорок 'с'ід'мом го'ду аж йа при'шоў до'дому// у йа'кому?/ у к'в'ітн'і 'м'іс'ац'і// дес' у посл'едн'іх 'числах к'в'ітн'а// по'том по'шов у кол'госп/ і ў кол'госп'і ўже 'мати бу'ла/ от// 'мати ро'била ў кол'госп'і/ і йа то'д'і стаў ро'бит'// ото_так// ну т'рудно бу'ло/ жит'// а 'л'уде^н д'ружни^і бу'ли// с'і'час/ с'і^нчас 'л'уде^н 'йакоc'/ би'л'ш_менш за'житочни^і/ но ўраж'дуйут'в' друг_на_друга чо'го_то// чо'гото 'йакоc' ни^ема та'койі/ д'ружби/ пон'і'маєте?/ ни^емае// 'йакоc' во'но ни^е так// а то'д'і д'ружн'іше 'йакоc' 'л'уде^н бу'ли/ а те^нпер 'йакоc'// а 'йак_воно?/ 'хтозна// да// ну::// так о'то і прожи'ли/ а те^нпер у'же 'сиди ни^емае// і бур'йан т'реба пос'кошуват'/ ну ни по'дужайу ни'чого/ хот' плач// о// 'д'іти ў 'мене бу'ли/ син буў/ 'дочки бу'ли/ о'// ха'з'аїство бу'ло/ ко'рови бу'ли/ дв'і ко'ров'і бу'ли/ с'вин'і бу'ли// ў кол'госп'і йа ро'биў// 'кон'ухом йа ро'биў/ бригад'іром ро'биў/ в'о/ за'в'ідуйучим 'ферми ро'биў// от// год 'маб'іт' 'вос'ім заў'фермойу буў// по'том бри'гад'іром рил'ничойі бри'гади/ от// а по'том пти'ц'ех'вабрика у нас орган'ізу'валас'а/ он там о'то йе^{ст} си^едо 'Мирне/ отам_о// о'то/ то пти'ц'ех'вабрика бу'ла/ 'сил'на пти'ц'ех'вабрика бу'ла/ ін'дики зан'і'маліс'а там/ 'сил'но// а те^нпер не^нма/ не^нма// ну то'д'і збут'в' буў/ то'д'і шо ж/ ін'дики т'реба бу'ло тої/ і госу'дарство прин'і'мало// а си^нчас госу'дарство ж ни прин'і'мае// то бу'ло йа/ йа зда'ваў/ по п'ят' тон кар'топл'і йа зда'ваў// о// а си^нчас/ ни^ема// ота'ке//

2. — 'Л'убарц'і це ба'гачше се^ндо за Сошни'к'і'ў/ за Сошни'к'і'ў 'Л'убарц'і ба'гачше се^ндо// 'опши'м де зе^нм'л'а пло'до'родна/ там і 'л'уде^н за'житочни^і// от с'кажем Жи'томирс'ка об'лас'т'/ от/ там зе^нм'л'а непло'до'родна та'ка// там л'он 'т'і'ки хо'рошиі росте/ а остал'ни^і кул'тури там у Жи'томирс'к.../ Жи'томирс'ка 'облас'т'

це 'сама наїб'ідн'іша в Україн'і// во'на там 'б'една// а от Чер'кас'ка 'облас'т'/ о'то ба'гата 'облас'т'// ну там зи^ем'л'а/ плодо'родна зи^ем'л'а// а тут/ ну о'це і у нас о'це/ о'це йі'ї до'пуст'ім о'це л'ес цей/ а ў йо'му 'йаблука/ о'то/ о'то 'йаблун'а/ у'же і пооб_па'дали// у с.../ у зи^ем'л'і ни^емає 'сили// пон'імаєте?/ така йак о'то у сте^нпу// 'об_шим// йаг_буд'_то_би це ж та'киї л'ес/ шо ко'ли_то було дно Дн'іпра о'це_о// дно Дн'іпра ко'ли_то может'_бит'/ так 'кажут'/ бо йес'т' і 'п'існ'а та'ка шо// Дн'епр ши'рокий/ 'р'ід_ко йа'ка п'тиц'а пи^ери^ели'тит'// от/ йес'т' та'ка 'п'існ'а/ о// ну о'це ж і Дн'іпро/ це к'ілометр'і^нў/ о'це од_шчи'тайте од 'нашого се^нда/ о'це туди/ ну/ на_йуг 'іл'і на йуго_запад/ Дн'іпро// тут_двац'ат' к'іломи^етри^нў 'буде/ до 'русла до Дн'іпра/ двац'ат' к'іломи^етри^нў 'буде// а там о'то л'іс/ гор'би/ о// ну це ко'ли_то/ ко'ли_то 'кажут' шо була// було дно Дн'іпра// і зе^нм'л'а тут ка'н'ешно/ то п'ісок/ то торх/ та'ка ўже/ ни^е 'дуже та'ка во'на// о// і картопл'а ни^е 'дуже 'добра// от на 'пол'і/ там соўс'ім д'руга картопл'а// от у 'Кийев'і поку'пайут' картопл'у/ дак 'каже шо то/ шо ку'пила картопл'у/ 'наче і^нз зи^ем'л'і з йа'койіс'/ із д'ругой// а от 'йесл'і ў с'тепу/ о::/ то степ// у сте^нпу там//

З. – От с'кажем ув_Ир'жишчи^нў/ там йес'ц' Ир'жишчи^нў/ шо за Дн'іпром/ о'це о'ц':уда дес' к'і^нломи^етри^нў двац':ат'_п'йат'/ о// дак там о'то 'наши^н 'л'уде^н/ у'же до воїни ро'били/ по кол'госпах там/ от// дак і 'кажут' шо полтаўчани/ полтаўц'і полтаўц'і/ о// дак о'то/ бо_то'му_шо ми Под'таўс'койі 'облас'т'і/ а так// дак дес'/ да 'посл'і два'ц'атого 'году ма'б'і'т'/ пи^ери^ет'шоў вже до 'Кийи^ес'койі 'облас'т'і/ і Ба^орисп'іл'с'кий район// а то буў Пе^нре^нйасло^аўс'кий/ до Пе^нре^нйасло^ава ми шчи'талис'а// да//

З.: У вас 'йіздили б'іл'ше ў Бо'рисп'іл' чи ў Пе^нре^нйаслаўс'койі?//

– 'Зараз у Бо'риспол'//

З.: А ра'н'іше?//

– А/ ра'н'іше Пе^нре^нйасло^аў буў// да//

З.: А ку'ди б'лижче?//

– У Пе^нре^нйасло^аў/ ну ни^е наба'гац'ко там/ к'і^нломи^етри^нў

'може на п'ят' / на в'ос'ім / отако // ну а тепер бачште / Барисп'іл'с'киї / дак у нас аўтобус іде ж / о // а ўже у Пер'е'іасло'ў дак т'реба / отам йес'ц' пер'е'х'р'осток / Васил'ки' йес'т' // о // дак тод'і т'реба с'ідат' ото / на Чер'кас'ку до'рогу / о / і 'йіхат' ото / у Пер'е'іасло'ў / а с'удойу ўже // а ранше до було ото тако 'йіхали / л'ісом / ў Пер'е'іасло'ў // 'через 'Йеркоўц'і / о / а потом Д'івички там йес'т' отам / отої / Стоўп'яги / о / Гре'чаники / о / і ў Пер'е'іасло'ў 'йіздили // ну 'йармарок там буў / у Пер'е'іаслов'і / от // там / о'собе'н:о це на д'и'с'атку 'йармарок ви'дикиї / о'це ўже во'на проїшла / ди'с'атка // це 'дес'ат' ни'д'іл' 'посл'і Паски // ну дак ото називалос' // дак ото 'йармарок там 'сил'ниї буў // зйіж'залис'а з у'с'ого / 'багац'ко туди // там усе було / прода'вали там л'уде' // дак ото // а та'пер Бариспол' кан'ешно // аўтобус ш'чо ви' // ос' і йа соб'і'райус'а у посл'ізаўтра тре 'йіхат' у 'Кий'і'ў // а ранше / дак це ў 'Кий'і'ў / х'то там йо'го 'йіхаў // йак' і ко'ди? // це 'т'іки у 'Кий'і'ў 'йіздили / ворон'ки'::ўц'і / о / це 'саме 'дал'ше се'ідо / о / дак во'ни 'йіздили ото ў 'Кий'і'ў // а 'наши' ўже йак соб'і'ралис'а / до то наби'рут' оўса там / тої // дак ото виз'ли ў 'Кий'і'ў / там ото йес'т' / С'ін:иї ба'зар буў / си'час Ил'ви'ўс'ка п'лошча / ото там С'ін:иї ба'зар буў // у // ото там прода'вали / о // а 'ти'й'е л'уде' / ізвош'чики / во'ни поку'пали // 'мали у 'Кий'е'в'і 'кон'і / о / і у них б'рички бу'ди / і так во'зи бу'ди / о / і 'йіздили ото / 'та'йак так'с'і си'час // і це торгу'вали / а так // ну а це ў нас Старе / о / до Старе тут по'жалуста // ба'зар буў / за 'сахарниї за'вод там ото / бу'ди 'ц'і'й'і' ж / на'чал'ство ж / там ото ў за'вод'і / і ото // п'ят'нац'ат' ко'п'ійок ди'с'аток йа'йец' було / це ж одне'си туди / а! // та'ке // ну //

4. — Да / тепер бачште / о'с'о ви при'йіхали з'начит' / за'писуйте / о / там пер'е'тої // у // а тод'і ж було // одн'ім'с'ловом / так ко'лис' ба'дакали л'уде' / ка'зали шо / 'йес'л'і 'проводом о'с'нуйц'а зи'м'л'а / то п'лохо 'буде // пон'імайте? // ну прово'дами / тої / і ўс'нуйу... / і ўснуйвалос' // о // а йак во'но 'буде 'дал'ше / до х'тойзна // це п'лохо то'го шо / зароб'і'тк'і'ў / 'мало зар... // і пош'ти шо і ни'ма зароб'і'тк'і'ў / і п'лохо й оп'лачуец'а // бо о'с'о

молоко приймають / там їздять машиною / сорок копійок
 літер молока / платять // а у Кийі повизати / картоплю
 повизати / ну // гривень кідло // дак це ж тре довезати // а
 ранше було / ось і йа возиу / це ж критиї ринок отам йест
 ото / Басарабка // там е ж гори... / було найем машину / у
 колгоспі / берем м'ішк'іу по двац'ят // док дн'іу за три
 зачетирі і продау картоплю // а тепер повизу кдунок
 картоплі і / і / да і не берут чоґо то / ни би рут // а то ж
 було м'ішками / о собе н:о це під ос'ін / так у мене коліс
 забрау ш'іст м'ішк'і::у // і у тої / у погреба там / там висипау
 о! / це каже на з'іму хватит нам // бачте // а тепер не берут
 чоґо то // ну / понапахували // багацко лудей / к'іеул'ан / во ни
 берут землу / о / і понапахували // о // понапахували уже
 картоплю во ни // ну во но дорого стоїт кон'ешно / ото шо / из
 Кийева то берут землу / от / так / во но дорого стоїт // ну до
 Бариспол'а тре два пайди'с'ят // у Кийіу поїхат це треба / е /
 дес'ят гриун'іу // от у мене там йес і онуки йес у Кийев'і /
 о // ну шо ж? // приїхау би / дак // це ж треба платит / це не
 менше йак тринац'ят гриун'іу тре запла... / потому шо // то
 іс аўтобуса / то с транвайа // то / до аўтобуса / то с'ц'уда // і
 то / менш... / не менш йак п'атнац'ят гривень / це значит
 поїездка т'іки одна // ну // хужейе трошки конешно // ранше
 було // ну і тепер баште / йакос' во но // ст'ройіли електрику / три
 коп'їки кідловат // це казали дешево // дак ст'ройіли / й
 електроста:нц'ійі ст'ройіли / провода: ото вит'агували / стоупи
 робили // усе ж робили // [устатковували] // а си час уже стоупи /
 усе ж го'тове / ото начит' долж'на бит електрика подишеуша /
 потому шо усе ж го'тове // а тепер пожад... // ну так // ме'н'і дак
 кон'ешно / йа плачу / е: // йа дешейше багацко плачу за
 електрику / йа учасник воїни / от // учасник бойових д'їй // дак
 оце йа / у мене / двац'ят п'ят проценти у / йа плачу //

5*. 3.: *А де ви воювали?* //

– Воювау? // ну / йа // призоваус'а у триц'ад' диу'йато'му
 го'ду // от // дак / у Черепощ'і йес' у Вологоцк'і обласц'і / у

Воло'гоц'к'і^и 'облас'ц'і/ [...] ту'ди/ а по'том ш Чи^ери^епоу'ц'а/ о// Красногвар'д'еїс'к/ о// а ў Красногвар'д'еїс'к/ ну це ўже вої'на була 'Ф'і^инс'ка/ була вої'на// і нас у Красногвар'д'еїс'к'і го'товили на вої'ну/ о// з'начит'/ е^и::// ну/ ну тої ўзвод шо йа буў// з'начит' о'то у'же на'воч:и'ком/ в о'руд'ійі/ на'воч:и'ками/ о// ну по'їхали у 'Лугу// там йес' 'Луга/ пал'ігон// ве^ил'ик'і^и пал'ігон/ у:// оцтри^ел'а::дис'а// ну це не^и 'помн'у йа'кого чис'ла// о// і::/ 'заўтра на хронт// у 'Лугу ў'їхали/ а по 'рад'іву пе^ире^идали з'начит'/ 'Ф'і^инс'ка ком'пан'ійа/ с'конче^ина// о// да о'то то'д'і о'то/ ў 'Гатчину/ он.../ при ца'ризм'і нази'валас' 'Гатчина/ а т.../ а то Красногвар'д'еїс'к// а по'том с Красногвар'д'еїс'ка/ ме'не заб'рали у д'ругу час'т'// о::т// ув_атр'іл'і'р'ііс'ку// 'Капоу'с'к'і полк/ сто_п'ійіс'а'ти_двух_м'іл'іме^ит'рови 'пушки 'гаубиц'і/ здо'рова 'техн'іка// снар'ада п'адис'ат_два к'ілог'раами/ од'ного// 'с'ем'і'с'ат_два к'ілог'раами зар'ад/ 'полнос'т'у// і ў Брест// і ў Б'рес'т'і там з'начит' о'то/ вої'на нак'рила нас// і з Б'реста о'то/ ми// час'т' 'нашу роз'би::ло/ от// ну а коман'д'ір 'час'т'і т'рошки соб'раў/ о/ і о'то ми оцту'пали до 'самого Ор'ла// у бо'йах н.../ не^и ў'частвоваў йа// по'то'му_шо// го'товили/ 'вопши'м коман'д'ір 'час'т'і го'товиў/ е:/ сво'йу ч'ас'т'/ шоб була// і пид Ор'лом з'начит'/ подучили ми о'руд'ійа/ тракто'ра:: л'уде::ї подучили/ ўс'о// о::// і 'виступили на заш'ч'іту Ор'ла// о// ну і з Ор'ла// ми зда'ли Ор'ол// там о'дин д'ів'із'іон роз'било наш/ о// а два д'ів'із'іони// по'том з Ор'ла о'то ми оцту'пали до 'самої 'Тули// і ў 'Тул'і/ остано'видис'а// вот// ну з бо'йаами це ми оцту'пали/ до 'Тули// а ў 'Тул'і/ там Но'ва 'Тула/ дак/ ў наз же// о'руд'ійа були 'т'іки¹ в од'ному напраў'лен'ійі/ два д'ів'із'іони сто'йало/ а по'том 'через_/ ну/ йа з'найу?/ 'може чер.../ ни^ед'іл' че^ирез_д'в'і_а'бо/ п'і^иў'м'іс'ац'а до^апус'т'ім/ розгор'нули ўже/ тої// а по'том розгор'нули кру'гом/ у'же там 'церква/ ви'со::ка та'ка 'церква/ і там на 'церкв'і ў нас о'то набл'удат'іл'ний пункт/ от// дак у'же коман'д'ір 'час'т'і ска'заў/ шо/ «'Тула окруже^ина/ і 'йес'л'і 'н'іме^иц' 'п'іде/ ўже по 'наших кос'т'ах»// з'начит' бу'тилка ка^есу/ прот'иво'танкова гра'ната/ ўсе було з'начит' при со'б'і/ і го'тови

ми так о'то// ко'ди о'то оцту'пили/ а то'д'і оцту'пали/ 'н'імц'і о'то оцту'пили// одиг'нали йо'го// і 'новий год зустр'іли ў Ка'дуг'і// 'новий год// і то'д'і с Ка'дуги об'ратно О'р'од/ Смо'л'енск// о:// ну по'том 'В'іт'е'бск/ 'Орша там у то'му/ Л'у.../ і до/ до Л'убави 'набит' к'і'доме^нтрі^нў т'риц':ат' ми не^н доїшли// і там за'кончилас' 'вос'мого 'ма'я/ во'їна// 'вос'мого 'ма'я/ там/ 'н'імц'і у'же з ут'ра/ н'і од'ного 'вист'е'да со сторо'ни 'н'імц'іў не^н було/ н'і од'ного вис.../ 'наш'і стрил'али/ о// із о'руд'ії стрил'али/ і так/ і^нс пул'ем'ота// а во'ни "н'і// 'вос'мого 'ма'я/ о'це на 'нашу/ там йес' с'танц'і'я Войе'нози// о// дак о'то не^нда'леко от с'танц'і'ї Войе'нози/ о'то ми там бу'ди// 'вопше^нм од Л'убави/ дес' к'і'доме^нтрі^нў т'риц':ат' ми 'іл'і д'вац':ат' не^н доїшли// дак о'то// а по'том о'то/ у то'му// 'кончилас' во'їна/ дак// пе^нре^нйіхали у// у/ 'коло Шаул'айа йес'/ о'тої/ м'іс'течко// Курши'наї// і там ми о'то остано'видис'а// а по'том 'нашу/ мо'їу час'т'// шо йа бу'ў/ росформ'іро'ва::ди/ о::т// а ме^нне направили ў Т'іл'з'іт/ у д'ругу час'т'// о// Т'іл'з'іт це вос'точна П'рус'і'я/ о// і там о'то йа/ 'кончив о'то ўс'о/ сво'їе// і при'шоў до'дому// дак о'то пош'ти 'вос'е'м год^н// ну/ йа на свeрхс'рочну оста'ўс'/ ме^нне оста'вили на свeрхс'рочну/ о// дак йа о'то год/ пе^нре^нбу'ў// а так/ у 'сорок// ше^нс'том го'ду ме^нн'і т'ре_було/ ў ма'їу 'м'іс'ац'і до'дому при'їти/ ў 'сорок ше^нс'том го'ду// м'її год од':е'моб'іл'ізо'ва'ўс'а ў 'сорок ше^нс'том го'ду//

6*. З.: *А бу'ли бо'її/ шчо наї'б 'іл 'ше запам'я'талис'а?//*

– Ну ме'не 'ра::нидо/ у 'тому/ ў Смо'л'енс'к'і 'облас'т'і//

З.: *Роска'ж 'іт'//*

– Ў 'руку// а так ни_тої// ну по'том/ пид Б'рестом ме^нне тої/ кон'тузило/ о// 'бомба розир'валас' 'коло 'мене/ ну і зе^нм'лейу при'кидало// ну// ра'н'ен'і'я дак у 'мене сп'раўка йес'ц'// о// а про кан'туз'і'ю ў 'мене сп'раўки не'ма// та [...] ми оцту'пали то'д'і/ дак/ сп'раўки ни'яко'ї ни^е було// 'так о'то// ну йа пот'е'р'аў слух/ о// йа не^н ста'ў/ слух/ слух пот'е'р'аў йа з'доро'во/ о// а це ше ў с'тарос'т'/ дак шче 'б'і'л'ше [йак у] с'тарос'т'// ну ў бо'ї'ях йа// йа// т'іл'іхво'н'істом бу'ў// роз'мату'вали ко^атушки^і о'то// і то коман'д'і'р

д'ів'із'іона/ і огн'є'ви^і по'з'іц'ійі/ о'то ми/ йа/ с'в'аз' о'це мо'йа//
йа бу'у коман'д'іром од':іл'ен'ійа с'в'аз'і/ о::т// дак о'то/ мо'йа
та'ка бу'ла за'дача/ о// ну// а/ йак оста'у'с'а/ йа з'найу/ бу'ло
прок'ладо'вали л'ін'ійу/ о// од'ного сол'дата отако_о// у'да::ридо/
чи 'видно ж 'наб'іт' с'наіпе^нр/ йа так опри'є'д'іл'а'у' шо с'наіпе^нр/
у'да::ри'у'// дак о'так/ у 'лоба// 'пул'а прони'зада// у 'госпитал'і//
не^н з'найу/ 'живий в'ін?// з д'ругим о'то/ прок'ладо'вали л'ін'ійу/
дак у 'но::гу йо'го ш.../ 'ранидо// ми ж у'м'іс'т'і/ дак йа/ у
во'ронку за'к'і^нну'у/ да пе^нре^ну'йаз_ку йо'му зроби'у'// а 'пул'і
'т'іки ч'у!_ч'у!// ну ўже ўвечор'і/ да// о'т'і п'іхо'тинци^і/ дак
о'бично ха'лати бу'ди/ з'і'мойу// а::/ ў нас ха'лат'і^нў не^н бу'ло// о//
дак о'то// дак за'м'ітно ж_ по с'н'і'гу// ну ми 'ето// ну "так// да!//
бу'ло ўс'о'го//

З.: А страшно було?//

– А там не^нма страху нийакого// страху/ страх 'т'іки то'д'і...//

З.: Чим ви то'д і жили?// смерт' на'у'коло/ про шчо 'думали?//

– Нийакойі 'думки// бу'ло о'то 'сахару да'дут'/ нам по
т'риц'ат' грам да'вали 'сахару/ о// на п'ят' ден'/ о'то за_раз
ко'ут'неш/ бо 'каже^нш 'заўтра ўб'ют'/ да і ўс'о/ оста'не^нц'а 'сахар/
о'то// да нийакойі/ і страху нийа'кого// 'перед_ ко^ан'ешно йак
пе^нред_бойем страх 'йес'ц'/ а ўже ў бо'йу страху ни^ємаіе/ там//
чи йа з'найу?// ни'чого там не^н тої// йа ни^є призна'ва'у' страху
нийа'кого// бо там/ "шо ж_ там 'думат'?// йак пе^нред_то'бойу
'ето/ де^нж'ат'/ а'бо// от з'начит' тої/ бу'ло та'кий/ 'випадок//
з'начит'/ о'дин коман'д'ір ўз'вода/ і 'м'іна//'ноги^і йо'му одир'вала//
дак в'ін так де^нжа'у'/ а то пид'н'а'у'с'/ дак н'іг не^нма// дак в'ін
аўто'мат на'стави'у' се^нбе/ і// пе^нре^нр'іза'у' се'бе аўто'матом/ та й
у'се// ну о'то вам// "шо ж йо'му?// дак о'то в'ін// а:: так//

З.: Йак о'дин до 'одного с'тавилис'а?//

– По_д'ружн'у// по_д'ружн'у// у'же до'пус'т'ім с'каже^нм так/
йак там/ па'йок там/ ну суп нам прине^нс'ли а'бо/ не^нма ко'го/
оста'вили і ўже йо'го них'то ни^є трогаіе// так при'м'ерно/ так//
бу'ло ж_ та'ке шо/ от прине^нс'ли/ на пункт/ там/ о// ну а не^нма
дес'/ а'бо по 'л'ін'ійі по'шо'у'/ а'бо с'каже^нм дес'// ну 'вопше^нм

не^нма/ о// з'начит' оста^лдос'а// а ди^вис'а/ до// і не^нма ўже йо^го/
ў^бидо йо^го// о^с'о раз, та^киї с^лучаї бу^ў шо/ е:// ну дес' ^д'іўс'а//
от. бу^ў/ а не^нма// а по^том/ проїшли/ ле^нжит' у^битиї/ ну:// ну
д^ружба бу^ла/ 'йа^кос'/ 'йа^кос' так д^ружно/ д^ружно// од^носилис'
'йа^кос'// ну йа шчи^тайу/ шо/ та^ка йа^кас' ўза^йімна "виручка
бу^ла/ о// не^н бу^ло так шоб// ну/ йа вам ска^жу шо/ у бо^лот'і не^н
бе^нз, 'чорта// йе/ йес' у^с'аки// ну от, д^ружба/ в осно^ўном
ко^ан'ешно д^ружба/ д^ружба//

З.: *А коман^дири до сол^дат іў йак с^тавилис'а?//*

— Ну 'йак?/ у нас йак с^тавилис'а?// по_разно^ўму// бу^ло
ўс'ак// бу^ло так шо/ і^н пи^стол'ет наста^ўл'аў// йак при^каз бу^ў/
Стал'іна/ на 'м'ес'ц'і рост^р'ел// у/ з^наєте?// на 'м'ес'ц'і// бу^ло//
бу^ло та^киї 'випад,ки шо/ або по йа^киїс' при^чин'і там
'шо_там// ну коман^д'іри у нас у/ йа з^найу?/ ни^е с^тавилис'а так
шоб/ 'р'ез,кос'т' та^ка бу^ла/ дак ни^е с^тавилис'а// ни^е с^тавилис'а//
о// та о^то ж' і коман^д'іри'ў/ ну о^с'о/ о^с' і ме^не 'ранило до шо
ж, сна^р'ад розир'ваўс'а тут/ а о^тут 'погри^еб бу^ў// дак у 'погри^еб'і
там і коман^д'ір бата^рейі/ бу^ў з^начит'/ і там/ а йа 'вискочиў/
уми^вац'а/ там ри^чушка та^ка/ ручи^йок б'іг/ дак йа по^б'іг/
'думаю ў^мийус'а/ а ви^н так/ дак с'уди ш:ах!/ ос^колок// дак у^же
тут 'вит'агли/ дес' ма^б'і^н'т' у п'і^н'йіс'ат// та пош^т'і^н п'яде^н'с'а того
'году// а то о^тут, був ос^колок// о^тут/ у ру^ц'і// а то ўже орга^н'ізм
йо^го 'виставиў/ дак у^же д^р'апало/ со^рочка/ ота^ко/ д^р'апайе//
так Зуб^ко 'вир'ізаў ми^н'і йо^го/ тут у^же у мед,^пункт'і// дес'
'посл'і п'і^н'йіс'а того 'года// ни^е 'помн'у//

7. — Бу^ли ка^захи у нас у 'час'т'і/ о// е:// йеў^рейі бу^ли/
о// гру^з'іни бу^ли/ ар^м'ани бу^ли// от/ ар^м'ан'ін бу^ў/ е://
вич'іс'л'іт'е^л' у нас, бу^ў/ о// у с'в'аз'і бу^ў/ е:// два ка^захи бу^ло
с'в'аз'істи/ о// у 'мене в од':ел'ен'ійі бу^ли/ ка^захи бу^ли// ну
так// ну/ випод'н'али при^каз,// ска^зали шо ро^бит'/ до 'робим// о//

З.: *Не^н д'ілилис'а/ шчо то сво^йі/ а то н'і?//*

— А н'е!/ н'е/ н'е// 'ц'ого не^н бу^ло// [...]// не^н бу^ло та^кого
шоб/ це/ це 'рус'киї/ а це ка^зах а^бошчо// не^н бу^ло та^кого//
та^кого йа не^н// 'може де і бу^ло/ йа з^найу?// ну а та^кого не^н бу^ло//

8. — У Смол'ен'с'к'ій 'облас'т'і/ ў Смол'ен'с'к'іі з ўласоўцамі
войу'вали// ну з ўласоўцем т'рудно було войу'ват'/ он гад/
е:// 'н'імц'і та'ки^і зда'валис'а// а/ цеі до посл'едн'ого пат'рона
бл'ад'^!/^ени зда'ваўс'а// бо во'ни з'нали шо/ йіх йак тоі/ дак
ростри^ел'айут' йіх а'бошо// з ўласоўцем т'рудн'іше^н було//
(пауза)// з ўласоўцамі о'то// ну це ж ўласоўци/ во'ни ж^/ 'наши ж
воіс'ка/ 'наши ж^ 'ц'ійі^е / 'л'уди^е // "наши ж бу'ди// 'т'іки шо то буў
ўласоў йа'кйі_то// в'ін 'кажут' шо здав 'арм'ійу 'н'імц'у/
йа'кйі_то г'е'н'е'л'рад ўласоў/ чорт.../ йа йо'го// ну 'об^ше^нм ў
Смол'енский 'облас'т'і/ то/ бу'ло//

9. З.: 'Церква у вас йе ў се^нл'і?//

— А там у 'хат'і// 'хату даў//

З.: А була ра'н'іше?//

— Була:// ота'ка йак о'то ў Рого'зов'і// ви 'бачиди ў Рого'зов'і?/
де^нриўйана/ о'то й у нас та'ка була//

З.: А што з 'нейу?//

— С'разу там клуб^ постройіли/ а по'том/ зи^ернос'клад буў//
а по'том рос'кидали йі'йі/ це ў же 'писл'а воі'ни/ чи ў/ о/ у
воі'ну/ чи рос'кидали та зробили клуб^/ у'же ў са'райов'і^н
клуб зробили// о'т// а бу'ла 'церква// а це ст'роїе^і/ хот'ат'
ст'роїт' 'церкву/ дак "шо ж^?/ тре г'роши^е і же^н// у'же бу'ди/
на'йерно/ да це ж^/ г'роши^і бу'ди/ ц'і рубл'і бу'ди ше/ о//
дак насоб'іра::ли/ по д.../ д'в'іс'т'і рубл'ів од^/ л'у'дини/
от т'рудоспо'собной// д'в'іс'т'і рубл'іў// дак/ ход'_ 'би од'ну
ки^нрпичину/ ку'пили/ а то так/ о'ц'і г'роши^і [дес' 'д'ілис']/
во'ни ж^ то пе^нре^нішли на ку'пони// та хот'а би хот' т'рохи
ку'пили/ ки^нрпичу/ та приви^езли/ (посміхається)// а то ж^/
ни^ічого сове^нр'шено/ 'каут' про'пали г'роши^і/ да й у'се// а
во'ни ўсе ж^ та'ки/ по д'в'іс'т'і рубл'іў// напри'м'ер йа дак^
даў// сто рубл'іў/ о// а бу'ди та'ки шо і по "тис'ач'і^н да'вали//
а ка'заў пі^нп шо 'будут' начи'нат'/ (посміхається)// не^н з'найу//
ну 'вопшим/ а це те^нпер не^н з'найу йак во'ни/ чи во'ни 'будут'
ро'бит'// а:: 'церква/ 'церква// т'реба хо'дит'_ до 'церкви/ а там
сто'йат' т'реба// те^нпер 'л'уде 'умни/ 'тоже^н не^н 'дуже^н_то//
(сміється)// це о'нука дак/ «те^нбе 'Боз'а»/ у нас і'кони "йес'/
«'Боз'а 'битиме»// «то 'кае во'на нари'сована»/ от то'б'і ў'с'о//
(сміється)//

Село Старе

Бориспільського р-ну Київської обл.

Місцева назва *Старе*. Село розташоване за 30 км на південний схід від Борисполя, на старій Дніпровській заплаві. Найдавніші археологічні знахідки – уламки посуду доби бронзи в урочищі Горби. У 1962-63 роках на території Старинської птахофабрики досліджено скіфські кургани IV ст. до н.е. У західній частині села на високому мисі частково збереглися вали городища XII-XIII ст. Городище як укріплення використовувалося і пізніше, зокрема за часів козаччини. Поряд з городищем виявлено селище того ж часу. На місці давньоруського городища і започатковане село Старе, яке спочатку називалося Краснопіллям. В історичних документах післятатарського періоду село згадується під 1455 роком як “городище Старе”. На початок XVIII ст. у селі налічувалося 30 дворів. За описом Київського намісництва 1781 р. “въ селѣ Старомъ полку Переясловского, сотни Вороньковской: разночинцовъ – 1, духовенства – 2, хатъ козаковъ выборныхъ – 50, хатъ козаковъ подпомощниковъ – 31, хатъ посполитыхъ владѣльческихъ, разночинческихъ и козачихъ подсуздковъ – 109, итого хатъ – 190”. За книгою Київського намісництва 1787 р. “въ с. Старое Кіевскаго уезда 635 душъ – разного званія казенные люди, козаки и владѣльцовъ – бунчукового товарища Сулимы и воисковыхъ товарищей Афендика и Варфоломѣева)”. За переписом 1859 року в селі 207 дворів, 1758 мешканців; цукровий і рафінадний заводи; діяло дві церкви (козацька і селянська). На початку XX ст. П.Бродський зумів організувати на цих землях розвинуте сільськогосподарське підприємство. У 1921 році в селі було 47 вітряків, 6 маслобоєнь, дві кузні, 5 крупорушок, 5 соломорізок, дві кінні молотарки. У 1926 році в Старому мешкало 3749 осіб, а разом з населенням хуторів Олександрівка, Кирилів, Чубата Могила та окремою садибою Циганків – 3796. У старинських лісах у лютому-вересні 1943 року діяв партизанський загін ім. Щорса. Партизани врятували від знищення Старинський цукровий завод і торфопідприємство. Повністю були збережені 10 придніпровських сіл. Понад 300 мешканців Старого не повернулися з війни. У 1970 році – 3506 осіб, господарство спеціалізувалося на виробництві індичого м’яса. У 1997 році в Старому 3500 мешканців, 1420 дворів, цукровий, цегельний заводи, птахофабрика, школа, будинок культури, лікарня, бібліотека. У селі народився поет І.В.Чумак. Говірку представлено в Атласі української мови (т.1, н.п. № 337).

Інформант: Стадник Параска Пилипівна, 1918 р.н., без освіти, але письменна (тексти 1-24, записано 2002 р.).

1. — Дуже хот'їла ў школу/ ше з'мале^нчку йа//були брати у мене по бат'ку/ до^а училис'// дак йа ў п'ят' год у'же читала// і ўс'у жиз'н' хот'їла дуже ў школу//а мати пошла до си^естри йак бат'ко ўмер/ дак мене ў школу ни^е хот'їли од:ават'/ бо ни було ў чому ходит'// а йа 'кажний ден' плачу да 'хочу ў школу/ так хот'їла ў школу 'дуже// попро'силас'а/ 'мати «ну іди ўже»/ шоб оч:и'пиц'а шо йа плачу// су'с'їц'ка 'д'їўчина ме^нне пови^ела ў школу/ приве^нла до ди'ректора/ да'ваї за'писуват' ди'ректор// і йа 'помн'у ї 'зараз/ 'с':їки ми^ен'ї/ с'їм год було/ «'йак, 'бат'ка по 'бат'ку?»// а йа ни^е з'найу/ бо 'мати ме^нне с таким 'випхнула/ бо ни^е хот'їла од:ават' у школу// а йа ни^е з'найу 'бат'ка по 'бат'ку// дак в'їн/ «іди/ 'заўтра п'риїдиш, з 'мат'їр'їу»// йа з'найу шо 'мати ни^е п'риїде// і йа с плач'ами їшла, їшла/ заїшла аж у Сошни'к'ї'ї// так ми^ен'ї було об'їдно/ і з'найу шо йа ўже ни^е п'їду ў школу// о'т// ну/ іс Сошни'кова 'женщина направила ме^нне у Старе/ і йа так і ве^нрнула'а до'дому/ і жи'ла// ото, так/ (сміється)// а 'мати жи'ла ў си^естри// ни^е з'найу чо'го їм схо'т'їлос'а/ поїти до си^естри// 'бат'ко йак по'мер// бо 'мати 'виїшла була 'замуж за ўдоўц'а/ у його т'роїе д'їтеї було// і т'ї д'їти ўзросли/ во'ни ни^е ми'ридис'а чо'гос'// дак во'ни їх по'кинули/ а сво'їх ма'лих забрали/ пи^ери'їшли до си^естри// ў си^естри жи'ли п'лохо/ п'лохо/ ни^е 'мо,на було у школу ходит'// а то'д'ї ўже/ попи'дроста'ли/ ў йа'кому це ўже 'год'ї?/ шо брат// у'же ми ц'у 'хатку со'б'ї поста'вили/ і брат по'шов у'же ў школу/ дак йа ше його пи'дчувала// о'так само'учко'їу/ йа 'дуже хот'їла ў школу/ де 'йа'ка к'нижи'чка/ де 'шо 'ни^е 'їе/ так хот'їлос'а ми^ен'ї// і ўсе ўрем'їа/ з 'мене доч'ка с'м'ї'їец':а/ інст'їтут с'ниц':а ми^ен'ї// шо йа посту'пайу в і'нс'т'їтут// так, 'дуже хот'їлос' у'чиц':а// у::/ так і 'виїшло// ну 'шо ми^ен'ї ше рос'казуват'?// йа ни^е з'найу// ба'гато 'дечого// би^ес пла'ч'ї'ї'ї йа ни^е 'можу рос'казуват'/ (плаче)// сво'їу жиз'н' та'ку// 'саме г'лаўне про воїну 'буду рос'казуват'// у воїну// 'виїшла 'замуж/ у двац'ат' год, // ш'ї'с' год, пожи'ла/ чо'лов'їка забрали ж на воїну/ д'воїе д'їтей у 'мене ост'алос'// і його ў'били// і йа так ост'алас'а са'ма// (плаче)// дак ми^ен'ї аж, хот'їлос'а/ 'думайу а'би мо'їу істор'їю 'жиз'н'ї ко'му рос'казат'// дак/ а 'шо це по'може?//

ни¹чого ж них¹то ни по¹може// хот' і рос¹казуї/ хот' ни^е рос¹казуї//
о::т// на тор¹ху ро¹бида/ 'тоже/ на тор¹ху 'дуже важ¹ка ро¹бота бу¹да//
там був у нас о¹дин/ інже^н'ер/ ві^н п^риїде 'каже/ ви/ це ж вої^на
і^де/ по^ма^гат' ф^ронту т^реба/ по дві 'норми ро¹били// зроб'іт' по
три 'норми// дак ми/ ш^кода шо ў^мерла та 'ж і^нка/ уд^вох з 'нейу/
'п'і^де^нм/ 'дуже 'рано// ў 'йейі 'мати д'і^теї гл'а^дит'/ і ў 'мене 'мати//
так ми 'рано 'п'і^де^нм/ накла^дем ш^табе^нл'і// 'поки 'л'уди
поп^ри^ход'ат'/ у нас у^же по ш^табе^нл'і// і ни^е з^найу/ с'ц'іки ми
д'н'іў ро¹били по три 'норми// 'буде 'помоч/ ф^ронту// ф^ронту
пома^гат'// до_шо/ нам 'т'іки по с^ветру да^ди за те/ да й у^се//
ни¹чого нам/ і спа^с'іба них¹то ж ни с^каже і 'дос'і// п'дохо да й у^се// і
жи^ву так_ 'доўго/ так_ 'дуже 'т'аж^ко ро¹бида/ і 'серце бол'не ў
'мене/ от 'самої вої^ни бо^дит' 'серце// 'т'іки чут' _шо/ так' і 'коде/
так' і 'коде// і 'дос'і жи^ве// йак во^но 'може так ти^ер'п'іт'?// ти^ер'п'іт'
с'ц'іки?// у::// ото_ так// 'саме та^ке ми^ен'і с'д^ложне/ про ш^коду да
про вої^ну// а та^ке шо з 'д'іт'ми при^ходилос'/ до 'важ^ко ро¹бит'
при^ходилос'/ ко^хат'_ д'і^теї/ і ўчит'//

3.: Д'і^теї 'ви^учили?//

– Да/ да// о^ц'а/ ну во^на 'т'іки 'дес'ат' к^лас і^нў за^кончила/ а то^д'і
ў 'тех^н'ікум// а 'менша ў 'мене доч^ка/ дак та за^очно/ бо т^ре_бу^до
ро¹бит'// 'тоже 'тех^н'ікум 'кончила/ а то^д'і за^очно в' інс^т'ітут// ну^о
йа ш пот^рошку по^ма^гала й'йі/ дак' інс^т'ітут та^ки 'кончила/ бо
'зараз 'робит'/ "там же^н ж/ за^мужн'а/ т^роїе д'і^теї// да 'каже/ «йак
ме^н'і по^м'іг те^нпер інс^т'ітут»// "дуже по^м'іг// ро¹бота йа^кас'
та^ка/ шо і на 'пенс'ійі і 'робит'// і та^ки 'д'іт'ам сво^йім по^ма^гайе// ну
з 'д'іт'ми благопо^длуч^шно/ до й у^се// "шо ж ми^ен'і ше/ 'б'іл'ше
рос¹казуват'?//

2. – 'С:амого по^чатку 'шишки 'л'іпл'ат'/ скл^ика^йут' д'і^учат і
моло^диц'/ та^ких шоб у^м'іди с'п'і^ват'_ 'гарно// і 'шишки 'л'іпл'ат'/
і с'п'і^вайут'// о^у::т// йа 'помн'у ў 'мене 'тоже зас'п'і^вали бу^ди/ «ни^е
ўс'а/ ни^е ўс'а ро^динон'ка»// йа ўже за^бу^да йак// «ни^ема ро^дини і
поло^вини»// до йа 'т'іки 'виплака^дас'// бо ни^ема ж у 'йейі 'бат'ка/
йак "ц'у од:а^вала// а "ту од:а^вала/ до^а ни^іякої с'вал'би/ там
ви^ечо^ринка 'т'іки// о::ї// 'саме та^ке ў^ремйа^е бу^до/ шо// ви^ес'іл':а

'га::рно 'ранше гу'л'али/ йа ше була ма'лойу/ дак було д'руж'ки
соби'руц'а/ душ д'вац'ат' ідут' си'дом/ ў 'л'ентах/ і с'п'івайут'/
прис'п'івуйут' молод'і'ї// у::// ў'с'аки п'іс'н'і// йа п'ісен'/
позабу'вала// це йаг'би вам хтос' та'киї с'п'івучиї/ роска'заў да і
зас'п'іваў йі'х ше// йа ни'е з'найу ти'х п'ісен'/ позабу'вала//

3. — Триц'ат' т'рет'її/ 'пухли буди/ йа мал'ар'і'їе_{йу} бол'іла// о'т//
а 'мати'рин брат був охви'цер/ дак при'йіхаў ме'не ўз'аў/ шоб
гл'ад'іла ди'тину// ни'е з'найу 'с':іки ми'н'і було год у'же/ йак йа
з вос'ім'нац'атого/ 'с':іки це ми'н'і було?// у т'риц'ат' т'рет'о'му
'с':іки це ми'н'і було год'/?//

3.: П'ят'нац'ат' //

— П'ят'нац'ат' у'же?// п'ят'нац'ат' год/ так це йа ўже 'дома
була/ бо йа год у д'ванац'ат' туди по'йіхала/ ди'тину гл'ад'іла// у:://
ну/ позабу'вали те шо було/ о::ї// це Конд'р'уч'ка 'може к'рашче
з'нае/ во'на п'іс'н'і т'і'ї// (сміється)// 'помн'у ми'н'і с'п'івали/
«та'тарин б'рат'ічок та'тарин/ про'даў си'стриц'у за'даром»// шо йа
росп'лакалас'// сид'ат' же за стол'ом/ а ідут' молод'и// час'туйут' і
пи'тайут'/ «с'ц'іки молод'а с'тойт'?»// хтос' зага'да с'ц'іки/ во'ни
тор'гуйут' а// а ў 'мене брат сид'іў да йо'му 'чарку пи'дни'с'ли/ в'і'н
'випиў// «е'ге::/ ти ўже про'даў/ іди/ ви'лаз'»// 'вигнали/ ни'чого
ни'е да'ли за молод'у/ (сміється)// а д'іў'чатка ж' та'ки сид'іли//
с'п'івайут'/

та'тарин б'рат'ічок та'тарин/

про'даў си'стриц'у за'даром/

да ўз'аў за'датку ст'р'ілочку/

за сво'йу си'стричку 'д'івочку//

а йа ў пла'ч'і'ї/ так ми'н'і 'жал'ко/ шо ме'не 'дурно (сміється)/
'дурно од'али// да і де'ўйат'нац'ат' год ми'н'і було/ да йа ше і/
дур'на була та'ка/ ни'е пон'і'ма'ла/ шо це 'замуж' треба 'замуж
ви'ходит'// та'ке 'йакос'//

3.: Вас в'ід'али/ чи ви са'м'і хо'т'іли за 'н'ого?//

— Ну і са'ма і п'і'тсо'в'ітували/ 'йакос'/ 'йакос' так/ ни'е о'жидано//
со'в'ітут'/ «це су'с'іц'киї х'лопи'ц'»// йа/ ни'е 'то_шо_там л'у'боў
йа'ка була чи_шо// роска'зали/ «та'киї хо'рошиї/ 'можна ви'ходит'»//

ну 'можна/ 'може і 'можна// моу ни^е поганий// ото _ так ви'ходили//
у::// ну йа 'мало пожи'ла/ ши'з' _ год у'с'ого// у'с'ого ши'з' _ год//

4. З.: У вас у се^ил'і 'н'імц'і сто'йали?//

– Да/ бу'ли// на тор'ху бу'ли/ ше йа і ва'рида/ ва'рида ро'бочим//
заїшли 'н'імц'і/ так ме^ине й оставили/ «ва'р'іт' ро'бочим»//
ро'бочи' 'робл'ат'/ йа ва'рида// 'н'іми^ец' 'т'іки 'заїде/ 'ге^ил' _ ге^ил' _
ге^ил'/ по'дивиц'а по'ге^ил'ка і 'п'іде// ни'чого/ ни^е дупили нас/
ни^ечого// 'йакос' так об'ходилос'/ благополуч^шно//

З.: Хат не^и на'лили у се^ил'і?/ н'і'чого та'кого не^и було?//

– Ни^е було ни'чого/ ни'чого ни^е було// а чо'го так_ було?/ йа
ни^е з'найу// хва'дили/ шо бу'є та'киї с'тароста 'добрий чи йа з'найу?//
ни^е з'найу/ ни^е було та'кого страш'ного ни^ечого// о'дин муш'чина
хо'ва'єс'а у нас/ при'шо'є/ «пи^ери^ед'аг'н'іт'»// ну йа ше 'там бу'ла/ у
сви^ек'рухи// «пи^ери^ео'д'ін'те нас/ ме^ине»// пал'то у 'його
при'л'ічне/ 'чоботи х'ромови// йа найшла бо'т'інки та'ки погани/
чоло'в'ікови// да'ла йо'му/ над'і'є// і ко'жу'шок та'киї пога'нен'киї//
ко'ди 'н'імц'і!// і у'є йо'го пи'сто'л'ет/ в'і^ин то'д'і за с'тога і захо'ва'єс'а//
шоб ни^е да'ї Бог найшли/ 'тоже порост'р'ілували б_// заїшли/
'ге^ил' _ ге^ил' _ ге^ил'/ а в'ін за с'тога/ і п'і'сто'л'ет тої 'вит'аг/ (пауза)//
'баба зл'а'калас'а// ну оби'ш'лос'а// ни^е побачили во'ни// ми 'то'му
уз'дечку найшли/ чоло'в'іков'і// в'і^ин ка'за'є/ об'і'ш'чав і напи'сат'//
мо йо'го пої'мали до'рого'єу// Гос'под' йо'го зна// 'адре^ис да'ли//
да'ли вуз'дечку/ бо ішли 'л'уди 'кон'і до'вит' на 'поде// це ж 'н'імц'і
йак заїн'али/ 'ферми порозб'іга'лис'/ ко'рови до'вили/ 'кон'і//
л'уди// ото/ іс код'госп'і'є// так ви'н за вуз'дечку/ да'ли найшли у
го'род'і/ і в'і^ин по'шо'є со'б'і// дак ото та'ке було ми^ен'і 'т'іки 'дуже
страш'не шо/ чут' _ чут' ни^е по'уби'вали у'с'іх// а так б'і'л'ш
ни'чого// у'же йак от_сту'па'є 'н'іми^ец'/ дак строчило// само'л'от
л'і'тав і строчи'є по хво'ї'н'і// о'::т// а ц'а ма'ден'ка бу'ла/ да
на _ п'і'ч// ка'жу «ої ни^е на _ п'і'ч!/ т'ікаї пи'д_п'і'ч!»// во'на
пи'д_п'і'ч/ пи'д_п'і'ч// а ма'ла та бу'ла у'є ко'лисоц'і/ дак йа
ота'ко наг'нулас'а/ 'дума'єу йак 'пул'а п'роїме/ до^ак у'же ж 'разом
нас// отак на ко'лисочку// і проїшло/ зин_зин_зін'/ 'т'іки у'хату
од'на 'пул'а по'пала// а зиш'чали зиш'чали по// а ми ж о'там жи'ли

т'рошки 'дал'ше^н у_фо'й^н/ де Стадник 'Йакоў// ви були ў Стадника 'Йакова?/ о'то ў 'тому го'род'і ми жи'ди// дак о'то стрил'али там/ о'то було страш'не/ 'т'іки та'ке/ ни'кого ни^е по'пало/ ни'кого ни^е у'били// і 'Л'ус'а т'ікада пи'д_п'і'ч/ (сміється)// на_п'і'ч т'ікада// у:..//

5. — Йа л'убила 'самого 'малку виши'ват'/ а то'д'і/ у ц'і'йейі наро'дилас' 'дочка/ йа гл'ад'іла// во'на пош'ла в' інс'т'ітут/ а ў йа'кому це 'год'і?// ў йа'кому ти 'год'і пош'ла в' інс'т'ітут?/ у Л'воў?//

Дочка: У ш'і^н йі^н с'ат 'першо^у му//

— О'тод'і йа поча'ла/ 'с'іла з ма'лойу// 'с'іла/ ма'лу ж поса'жу коло_себе/ і виши'вайу// во'на ми^ен'і 'ниточки виб'іра да'йе// о'то с то'го 'году 'кажну 'з'іму пош'ти/ шо_ні'буд' да і 'вишийу// Шеў'ченка 'вишила/ там і'кони повиши'вала// ота'ке// ну то ж/ іс карт'інки/ у жур'нал'і було нак'ресле^нно/ дак йа з 'його зн'і'мада// а то са'ма/ це шо при до'лі'ўц'і^н// те шо/ (сміється)// те шо по до'лі'ўц'і са'ма виши'вала//

6. — На'в'ерно до ві'і'ни ни^е п'равилас'а/ да// да// ў йа'кому це ти 'год'і ро'дилас'/ шо ми ...//

Дочка: У т'риц'ат' 'вос'мо^у му//

— Шо ми ни^е хрис'тиди те^нбе/ а хрис'тиди ўже при 'н'імц'ах// при 'н'імц'ах розр'і'шили/ зни^если ти'х л'удеї/ д'ітеї ни^ех'ришчи^ених у од'ну 'хату/ і поз'вали 'бат'ушку// і то ўже ві'н ўс'іх 'разом похри^естиў то'д'і// закри'вали// а ў ш'кол'і/ йак м'і'ї брат хо'диў// дак' і'кону поста'виў при 'н'імц'ах/ Ар'сен'ій Аў'рамович буў/ ди^еректор// а брат 'каже/ «Ар'сен'ій Аў'рамович/ ви ка'зали 'Бога ни^ема/ а "де ж то Бог у'з'аўс'а?»// а ви 'н 'каже/ «ві'н був і_йе»// розр'і'шили до во'ни поста'вили// а то ни^е розр'і'шали ж_// ну так во'но на'в'ерно йе/ шо був і_йес'ь Бог// (пауза)// ў 'церкву ўйа'зада кру'жочки та'ки/ пид 'ноги// 'виўйазада о'дин/ пона'равиўс'а 'бат'ушц'і// дак йа д'ругий// 'тоже пона'равиўс'а// дак йа 'кажний год ў п'разники пони^есу/ пони^есу кру'жечки// там 'можна було б_сфотогра'ф'іруват'/ (сміється)// з ди^ес'аток круж'к'іў//

З.: А ви зараз ходите до церкви?//

— Ніє хожу/ бо ніє доїду//

З.: Далеко в'їд вас?//

— Далеко/ на гор'ї//отам де ш'кола/ трошки дал'ше^н туди//йак пове^нзут' коли/ до//на Тр'оїц'у во'зиди ме^нне до церкви//так ніє доїду ўже//

7. — Ризд'во гарно ранше//кол'адували ходили//...//зб'ї^нралис'а//мо'їа се^нстра//їа 'йакос' менше ходила//ніє ў ш'колу/ніє кол'адуват'//а ўже си^єстра старша на два годи/дак си^єстра ходила кол'адуват'//соби^нруц'а д'ї^нўчата/їдут' кол'адуйут'//'помн'у ў нас кол'адували/«ої 'вид'їт 'Боже/ 'вид'їт т'ворец'/шчо мир поги'ба»//дак о'це 'тоже ж їа позабувала ўже сло'ва//'дуже ми^єн'ї на'равилас' ц'а кол'ад_ка/так кра'с'їво було/ну/«Роже^нство Тво'їе Хри^єсте^н — 'Боже»//ў 'церкв'ї ц'ї ўже с'п'ївайут'//то'д'ї поїа'вилас' 'нова кол'ад_ка/«'добрий 'вечор то'б'ї/ 'пане госпо'даре»//ви ж 'може 'чули її'ї//у'же та'ку кол'ад_ку//ну ї 'ранше/ми^єн'ї о'це 'саме наї'луч:е на'равилас'/«ої 'в'ї'д'їт Бог/ 'вид'їт т'ворец'»//а 'цейї ў 'церкв'ї 'даже не^н с'п'ївайут'/ 'видно ніє ў'м'їют'// 'видно ніє ў'м'їют'/бо 'голос у її'ї та'кий т'а'жоїї/мо'т'їў//у:://'дуже кра'с'ї'во с'п'ївали//те^апер ніє с'п'ївайут' їїх//Ризд'во//а на 'Паску 'шо ж/с'в'ат'ат' ніє'сут'//к'рас'ат' к'рашанки//ну їа'кес'//'йакос' так ўсе_ў'ремїе^а було/не^н 'дуже/не^н 'дуже ходили//од/од воїни од 'самої//о'це ўже те^апер/посл'едн'е ў'ремїе^є/ 'йакос' 'луч:е с'тали ходит' до 'церкви//а то'д'ї так/ста'ри поўм'ї^нраїи/а мо'лод'еж вос'питана по'_с'воїо'му//так во'но/про'ходило//

8. З.: Роска'ж'їт'/їа'ке це у вас тут н'їдпри^єїємство//

— То'рх/да// 'ри'зали/ма'шини стоїали/ко'пали та'ки ви'лики ка'нави//е^нл'ї'ваторки/е^нл'ї'ватор пе^нре^нмел'уйе/ї та'кий мунш'тук ви'лазе/на та'ки 'доски гр'аз'//д'їўчата би^єрут' ц'у гр'аз'/роски'даїут'/розл'апуйут'//во'но то'д'ї 'сохне/ми то'д'ї ру'ками пе^нре^нве^нр'тайїм// 'сохне/ї скла'даїїм у в'їреїки/з'носїм у штаби^єл'ї/о'то та'ка ро'бота була//т'а'жола 'дуже ро'бота/'ранше присї'дали с'уди е^н::/'каторжник'їў/за'су'же.../шо за'сужених/

бо 'дуже важка робота// а то'д'і сво'її поприви'кали/ йак 'каторжники і ро'били і ми// у'же на то'р'фу//

9. – 'Мати ни^е хот'їди ў кол'госп/ йак ми бу'ди ма'лими// дак 'мат'ур ог'рабили 'чисто// приш'ли позаб'ї'рали/ ўсе 'де_шо_ни^е_йе//о:://а йім ни^е 'хочиц'а ў кол'госп/ йім шос' во'но бу'до страш'не// 'ранше йак 'їхн'і бат'ки ше бу'ди/ дак то 'панщина шчи'тали// шчи'тали шо це/ 'п'їдут' у кол'госп/ дак во'ни 'будут' 'панс'к'ї// от// і бо'їалис'а 'дуже// ми дак/ «їд'їт' у кол'госп/ до їд'їт' у кол'госп/ шоб ни позаб'ї'рали»/ а то позаб'ї'рали ў нас у ск'рин'ї бу'до ўсе_шо_йе/ йа'ки мо'натки/ заб'ї'рали// де_йа'киї 'вузлик ква'сол'ї/ де_шо'б_то_ни_бу'до/ ўсе позаб'ї'рали// і ко'роўка бу'ла ў 'мати^ер'ї/ дак во'ни/ «йа ўже о'д:ам/ по'зичу г'роши' / 'сорок рубл'їв у'же»// а йім 'хочиц'а заб'рат' // приїшли заб'ради 'тий, ко'рову/ за 'сорок рубл'їў// о'це йа 'помн'у/ ми п'лакали с:ист'ройу сид'їли/ і 'помн'у йак бригад'їра сист'ра/ платок ли^ежит' та'киї/ да со'б'ї 'т'агне/ а в'ї'н со'б'ї 'т'агне// во'на кри'чит' да 'т'агне/ ни да'йе//а йа ма'ла да на пи^еч'ї сид'їла//а йа'киї же це год?/ х'їба йа та'ка бу'ла 'дуже ма'ла?// йа ўже забу'ла/ йа'киї це ї год бу'до// о'то колектив'їзац'їя та'ка бу'ла// а чи т'риц'ат' 'первиї чи йа'киї/ забу'лас'а йа'киї год//о:://дак о'то та'ко у кол'госп при'нужували//оста'лис'а/ сист'ра на .../ пи'дрос'ла на торх пош'ла робит'/ а йа ўже це йак_ 'замуж 'виїшда/ дак на торх пош'ла//

З.: *А хто це при'ходиў заби'раў?*

– Бу'ди та'ки х'лопц'ї/ со'б'їрайут' бригаду// це бри'гада з'вец':а// ўмер у'же тої/ 'д'ад'ко/ шо т'аг// пол'їцайї бу'ди// та'ка бри'гада шоб л'у'деї г'рабит' // у вас та'кого не^н бу'до?//

З.: *Та скр'їз' та'ке бу'ло// це ж сво'її?*

– Сво'її/ сво'її//

З.: *А шчо ви 'кажете «пол'їцайї»?/ во'ни 'пот'їм у пол'їцайї н'їшли?*

– Ну це ж_ це//коле^нктив'їзац'їя//а::/ да/ пол'їц'їя це дру'ге соў'с'їм// це ц'ого 'д'ад'ка пол'їц'їя то'д'ї т'ер'зада/ шо в'їн у нас краў/ т'аг/ плат'ки заб'ї'раў//і на кол'їнах пе^нри^ед_ни^еми сто'йаў/

'пере^нд_а пол'щ'ійейу 'пере^нд_а ти'ійейу// ну йа йіх ни з'найу/ і пол'іцайіу ц'іх ни з'найу/ йа йіх ни 'бачила/ йа'к'і во'ни/ до нас ни при'ходили// це ц'а бри'гада 'т'іки 'помн'у/ йак_а заб'рали ко'роўку/ заб'рали ск'рин'у/ заб'рали ўсе 'чисто/ о'дежу ўс'у/ у::т// а то'д'і ше і хтос' і осту'пиўс'а за 'мат'ір/ 'мати пош'ла га'дат'/ та'киї 'ракун// 'кинула к'ришечку/ «ўс'ак розу'м'еї// ўс'ак Йер'ем'еї про с'еб'а розу'м'еї»// во'на «'шо ж ро'бит'/?/ поїду ў с'іл'раду»// пош'ла ў с'іл'раду/ да'ваї п'дакат'/ роз'казуват'/ дак од:а'ди ск'рин'у// чи плат'ки/ чи 'шо там// там т'рошки бу'до о'дежи// 'йупка 'мамина та'ка/ старо'даўн'а// у::// дак од:а'ди о'то ту о'дежу 'т'іки на'зад у'же/ а ко'рови ж ни 'д:а'ди// до так «ўс'ак Йер'ем'еї»//

З.: *А л'удей у вас висц'лалі?/ роскур'кул'ували?//*

– Да//

З.: *Ба'гато?//*

– Йа йіх у'с'іх ни з'найу/ з'найу 'Заїц'а// 'Зайец' жиў б'лиз'ко// йо'го 'бат'ка роскур'кул'ували то'д'і бу'ди// Косте^н'іки бу'ди/ роскур'кул'ували// ну т'і'х роскур'кул'ували/ а ц'іх 'так пош'ди да г'рабиди// і ни куркул'і бу'ди ни'яки/ 'б'ідни 'л'уди/ а йім 'хочиц'а шоб_а со'б'і// це шчи'тайут' куркул'і//

10. З.: *Йа'к'іс' с'м'іш'н'і іс'тор'ійі у вас бу'ли ў жи'т'і?//*

– Ни^е зга'дайу йа ни 'чого с'м'іш'ного/ у'се 'т'іки та'ке/ шо п'дакат' 'хочиц'а//

Дочка: *Чо'го ж?/ с'м'іш'не/ 'т'іки та'ке шо рос'казуват' не^н 'можна// йак ви го'р'ілку прода'ди бу'ди 'д'іду//*

З.: *А чо'му не^н 'можна?//*

– А::// о'це то'б'і та'ке!//

Дочка: *Ну 'а 'чо 'ж?/ це ж так шо во'но чи 'нужне чи не^н 'нужне/ а во'но ж_а с'м'іш'не//*

– Дак ми^е'н'і бу'до 'добре с'м'ішно// ми^е'н'і ни^е с'м'ішно бу'до/ (сміється)// то це ж йа бу'да/ ск'іки ми^е'н'і год/ йа ни з'найу//

Дочка: *С'к'іки вам бу'до?/ ну 'може ш'іс'т'/ ма'бут'//*

– Д'ід само'гонку гнаў/ 'д'ад'ко тої/ шо ми жи'ди// ну::// приїшоў су'с'ід/ тут_а жиў нида'леко// «у вас 'іе го'р'ілка?// йа ка'у

«йе»//а йіх нї ма нїкого//мї нї ж, тре було нї казат' / шо йе//
«а ну поїди д'їтки подївис'а/ д'їтки»// да так до мене ласково/
ме не так нї хто нї ласкаў/ нїколи/ нї мати/ нї...// нїма
ко му шоб, по харошуму// «поїди д'їтки подївис'а/ йа тоб'ї
гостинчика куп'у»// до йа д'їтки ледве ко мору отк'рида/ (смі-
ється)// подївидас'/ стоїт' сул'їа// од:ада тому д'їду сул'їу//
бїз грошеї/ бїз нїчого// в'їн пошоў// приходить д'ад'ко тої/
Господи!/ к'риком кричит'/ по хат'ї б'їга// мати за м'нойу с
кудаками/ йа ховайс'а по закапелках/ (сміється)// а во нї ж/ «мї
ж у чуж'її хат'ї! / мї ж у чуж'її хат'ї!»/ да ме не тоўчут'
кудаками// коли їде тої д'їд/ «нї даїте дїтїни/ йа ос' вам
прїн'їс і грош'ї й усе»// успокойїс'а// дак мї це ўже посл'ї
см'їе'мос'/ шо йака йа була дур'на// шо це ш./ так воспитана/
треба ж нї пус'кат' чужїх л'удеї// а в'їн «д'їтки поїди загл'ан'/
д'їтки»/ дак д'їтки туди/ (сміється)/ у ко мору// загл'анули й
од:али// кажу так до мене ласково/ дак йа ўже од:авала/ «шо б
в'їн сказаў/ те й од:ада б./ у:// отаке с'м'їш'не було те пер// ну/
до х'їба це їнтересне?//

11. — П'разник Усе'кно'вен':а/ до це ж у с'ї з'наїут'// голову
од с'їкди/ Гвану/ Богос'лову// це ж може ж і «ви з'наїете//

З.: *А чо'го ў цеї ден' не можна робїти?//*

— Но'жа ў 'руки нї брат' у цеї ден'// 'поснїї ден' і 'даже
но'жа нї брат' у 'руки//бо/ одр'ї.../ одрубали йо'му 'голову//

З.: *А ў йа'к'ї д'н'ї зоўс'їм не можна робїти?//*

— У йа'к'ї?/ у нас було/ йак п'равиц'а ў 'церкв'ї/ з'начит' нї
'можна// до це ж нї д'їл'а// ус'їгда п'равиц'а// до ў нї д'їл'у нї
'робїм// а хто 'робїт'// бувало так/ шо бат'ушка каже/ «ў 'церкв'ї
йак ви побу'ди/ ў 'церкв'ї/ приходите п'їсл'а об'їд/ ў 'церкв'ї
од п'равиц'а/ 'можна робїт'// а це ўже йакшо/ йакшо ви/
напїрї кор' Богу// там п'равиц'а/ а ви сво'їе 'робїте/ рубайе'те
дрова чи шо/ то ото «гр'їх»/ а так моў нї гр'їх// і не гр'їх
каже/ «'можна п'їти йак хто п'росїт' помог'ти/ ў п'разник у
вї дїкїї/ йак хто п'росїт' шоб прїш'ди пома'гат'/ дроў рубат'
чи шо/ дак 'можна/ це не гр'їх»// оце таке йа 'чула в'їд

'бат'ушки//

З.: А не^и рос'казували/ ш^ичо бу'ває коли 'ж'інка нап'риклад пра'ц'ує у с'в'ато?//

— Ні^ичого та'кого не^и рос'казували/ г'р'іх да й у'се/ а шо бу'ває ко'му// ко'му 'кажут' п'ростит'/ а ко'му ни^е п'ростит'// до так// ба'гато л'удеї 'робит' у ни^ед'іл'у/ до 'кажут'/ Бог ка'ра ни^е ўс'іх// хто бо'йц':а 'Бога/ бо'йц':а нака'зан'ія та'кого/ до ни^е 'робит'// а хто ни^е бо'йц':а/ до 'робит'// ну йа о'це 'чула са'ма/ шо 'бат'ушка так рос'казуваў/ «ви бу'ди ў 'церкв'і/ 'можна с'м'іло іти і ро'бит'// хто пок'ліче/ су'с'ід/ 'може шос' там ў 'його/ д'рова ни^е по'рубани чи 'шо/ 'можна с'м'іло іти//йак у 'церкв'і од 'правилос'/ 'можна с'м'іло іти і ро'бит'»// о'це йа та'ке 'чула/ те^апер у'же ў 'церкв'і/ ну а 'ранше бу'ло не^и 'робл'ат'/ бо'йц':а//

12. З.: Йа'ку 'д'іт'ам ро'боту дору'чали?//

— О'то ж ми там жи'ли/ до йа ни'йак ни^е 'помн'у та'кої ро'боти/ ни'якої// х'іба 'воўну скуб'ти// 'воўни накла'дут'/ ст'ригли о'вец'/ то си'д'іли да с'куб'ли 'воўну// то'д'і й'йі ка'чайут'/ ве^изут' на 'сукна 'робл'ат'/ на ко'жухи/ 'сукна на коби^ен'а'ки// дес' йа'киіс' буў за'вод// і ц'у 'воўну поску'бут'/ то'д'і ви^езут' е::/ у 'вал'іки б'йут'/ а то'д'і т'і 'вал'іки ви^езут' на йа'киіс' за'вод/ дак там б'йут' із йіх сук'но// а то'д'і с 'того сук'на 'робл'ат' коби^ен'а'ки чо'до'в'ікам/ о'то та'ке ро'били/ йа 'помн'у/ ма'лойу//

З.: А 'пот'ім 'пасли?//

— А 'посл'і 'пасти// ка'н'ешно 'пасли/ пасту'хами бу'ли// скот 'пасли//саме ми^ен'і бу'ло т'рудно так/ ст'рах_один!// ба'гато с'коту бу'ло// у 'ц'ого 'д'ад'ка/ де ми жи'ли/ бу'ло дв'і ко'рови// ни^е дв'і ко'рови/ а ко'рова ї во'ли/ о::т// ну ї 'мати ку'пила со'б'і ко'роўку// а то'д'і ше чи'йіс'/ шоб заробит' г'роше^и// та'бун ота'киї же'нем 'пасти// у::// о'то// до йа'кого 'году ми 'пасли?/ по'ка позаб'ірали ко'рови т'і^и// с'к'іки це ўже ми^ен'і?/ ни^е з'найу//

13. — З_самого по'чатку хл'іб_/ 'робл'ат' 'кисло 'т'істо// дак 'кисле 'т'істо// йак во'но ро'билос'а 'ранше/ у 'кажного йе 'кисле 'т'істо ў д'іж'і// і на 'ц'ому 'кисло'му 'т'іст'і ни^е так йак на д'рожд'і^их// пич:и'н'айут'/ то'д'і 'б'і'л'ше рож'ч'ин'ат'/ у'чин'ат'// ну там

п'росто/ на'утро зам'іси́ди/ нави'качува́ди пал'а'ниц'і/ і ў п'іч// це
п'росто/ хл'іб_// т'іки шоб бу'ло 'кисле т'істо// ну йак 'ранше ни^е
бу'ло 'того т'іста/ до 'кажут' і д'рожд'ами йо'го 'йакос' роз'водили//
ну ми не^и роз'водили/ бо ў нас во'но вес' _ 'час у д'іж'і/ т'істо те// і
пе^ик'ли/ 'га::рний хл'іб_ пи^ек'ли// _:// при 'н'імц'ах пла'тили/ при
'н'імц'ах тут_ буў/ _:// Пол'іш'чук/ йак йа ...// це ўже йак йа 'зам'іж
'виїшла// буў ди'ректором/ та'ки::ї 'гарний чо'лов'ік буў// а йа
хо'дила бе^иремена з 'Л'убо'йу/ в'і^ин пидоз'ваў ме^ине/ 'каже «ви їд'іт'
в 'отпуск»/ а йа шкату'л'ала/ з но'гойу/ но'га/ 'жила т'агне// йа
ка'жу/ «дак ми^ен'і ше не^и по'ра»/ «н'і'чого/ 'буде^ите полу'чат'/
г'роши^і/ і по'йок»// по'йок да'вали м'ішок му'ки на 'м'іс'ац'/ і
с'к'ікос' г'рошеї/ йа ўже за'була// дак йа ўже так йо^иму 'д'акуйу// йа
ледви^е _ 'ледви хо'жу/ в'ін ме^ине витп'равиў/ «прине^исите сп'раўку
ко'ди 'буде 'нада»// а т'і ўс'і м'іс'ац'і в'ін ми^ен'і пла'тиў// і йа пи^ек'ла
хл'іб/ 'дуже 'добрий// 'дуже 'добра му'ка та'ка бу'ла 'б:ойошна/ о'т//
о'то с'т'іки/ с'к'іки йа пожи'ла/ по'ка 'Л'убочку ро'дила// і пе^ик'ла//
а то'д'і ўже 'год'і// це ў 'сорок т'рет'о'му наро'дилас' // о'т// ну "шо ж_/
'б'іл'ше ни^ема чо'го рос'казуват' //

14. — Ко'нопл'і а'би бу'ло пока'зат'/ йа'к і^и во'ни ко'нопл'і// 'с'ійут'
ко'нопл'і/ по'том би^ерут'/ 'кажут' брат' ко'нопл'і/ не^и жнут'/ не^и...
не^и 'кос'ат'/ а в'і^ири'вайут' йіх// ў'йажут' у 'горсточки/ то'д'і
'мочут'/ у коў'бан'і/ шоб во'ни од'мокли од_ ц'і^их/ од_ кост'риц'//
то'д'і мнут'/ то'д'і 'терниц'а// т'іпайут'// то'д'і мнут' но'гами// то'д'і
'мички 'мичут'/ у нас йе г'ребен'// і гри^еб'інка/ шо 'мички 'мичут'/
'мо_на ў му'зей о'д:ат'// а то'д'і пр'а'дут'/ 'ниточки 'тонки
напр'а'дут'// клуб_ки мо'тайут'/ то'д'і сну'йут' на верс'тат'/ от// і
тчут'// йа т'кала 'тоже// у 'хат'і он по'бачите/ понати'кала ўс'і
до'рож_ки таки_ 'с'аки// ми ўже ни^е з 'ниток/ бо ўже ко'нопл'і не^и
мо'чили/ а с т'р'апки// йа'ке п'лат':а пор'вец'а/ поде'рем/ да с
т'р'апок у'же т'кали// а ос'нову купу'вали бо^аб'іну та'ку/ о/ шоб ни^е
п'р'асти/ бо ўже ж них'то ни^е пр'аў/ і ко'нопл'і ўже ни 'с'ійали// а це
ше 'мати 'с'ійала ко'нопл'і// а ми ўже повироста'ли/ до ўже ни
'с'ійали/ ко'нопл'і/ ни^ічого//

З.: А на 'чому т'кали?//

– Верстат така йе/ ста'нок//

З.: *І у вас була?//*

– Була// йес'т' і'зараз//

З.: *І'зараз?//*

– Йес'т'// у нас було х'лопц'і/ було л'убл'ат'/ йак пр'а'ду/ дак у .../ у 'видка 'шо н'і'буд' у'кинут'/ а во'на оста'новиц'а// во'ни:: ре'гочуц'а/ та'ке см'іш'не// 'сеї год' пр'а'ла йа 'т'іки на нос'ки/ ни .../ 'воўни т'рошки сп'р'а'ла// а верстат' ц'а рос'кидана/ 'ко'н'і/ но^аво'йі отак'і 'во/ на'чин':а/ пид'н'іж'ки// вам/ мо ни 'бачиди?//

З.: *То во'на у вас ро'з'ібрана?//*

– Ро'зи'брана// ро'з'і'брана// о'це х'лопц'і йак прийіж'жали/ да 'ка'ут'/ а'ну 'йак тут ста'нок?// ка'жу е'ге::/ те у .../ ў 'тому/ ў са'райі// те на 'хат'і// во'но ж здо'ровий ста'нок// на.../ на'в'іі/ о'дин на'в'іі і д'ругий на'в'іі// тут на'водиц'а// там на'водиц'а 'нитки/ а тут у'же те 'шо 'вич':ат'// 'л'ада та'ка приби'вайе'ц'а с'уди// це б ви приішли то'д'і 'саме/ йак сто'йада верстат'// о'то інте'ресно//

З.: *Вам ц'а робота по'добалас'а/ чи важ'ка теж?//*

– По'добалас'/ по'добалас'/ бо/ т'реба було йо'го робит'// ни'чого так ни^е було 'важ'ко/ йак о'то на тор'ху// ну а ўсе/ ўсе 'важ'ко//

З.: *У йа'к'і д'н'і не 'можна було п'р'асті і т'кати?//*

– У йа'ки' д'н'і не 'можна?// ну::/ у празни'ки// празни'ки/ п'ятниц'а// у п'ятниц'у було не^н ч:ут'/ 'шийут' 'т'іки// о'т// а ў т'і' д'н'і/ ў ни'д'ілу ни 'можна//

З.: *А чо'му не^н 'можна?//*

– Ну це ж' п'ятниц'а/ дак/ ни з'найу/ чо'го ни^е 'можна// у ни^ед'ілу шо п'равиц'а ў 'церкв'і// а ў п'ятниц'у і ни^е п'равиц'а/ а/ а ни пр'а'дут'/ ко.../ ко'нопл'ами не^н т'рус'ат'/ шоб не^н кур'і'ли ко'нопл'і// виши'ват' було д'іў'чата с'ідадут'/ сп'р'адки//

15. – Сп'івайут' д'руж'ки т'і шо/ ко'го пок'личут' і л'іпл'ат'/ а йа сво'йі до'ц':і са'ма л'іпила// д'ружок во'на ни к'ликада// ми'н'і так хот'ідос' коро'ва'йіў напик'ти// 'шишку та'ку ви^едику і коро'ваї// із 'зуб'чиками там/ з го'дуб'чиками/ о'то та'ки' пол'іпила// а 'шо

во'но озна'чайе/ ни з'найу// ото так напик'да// ви'чо'ринку
спраў'л'али там ў Бо'риспол'і/ заб'рада ц'і коро'вайі/ а той у'же ж
'Л'убин жи'них/ «от м'н'е 'луч:е ўс'е'во 'етот хл'еб, н'а'рави'ц'а»// а
шо в'і'н озна'чайе/ ни пон'і'мали і ни при'казувади н.../ ни
с'п'і'вади ни'чого// а пик'ли коро'вайі 'ранше/ у'же во'но то
проіш'до/ то 'ранше ше йак 'мати мо'яа 'видно ішла/ да то'д'і// а ўже
при ми'н'і/ ни коро'вайі// яа ў та'к'і' года ішла шо/ ни бу'до і
ш'чо'го тих коро'вайіў пик'ти// ...// у ти'ели'в'ізор по'казували/
он йак ви'с'іл'ниї// дак ка'жу/ «у нас та'кого яа ни'коли ни'
'бачила/ ма'дойу т'і'ки/ ше йак іш... хо'дили д'руж'ки/ по се'н'ду»//
а те'пер у те'де'в'ізор по'казуйут'// дак та::рно// ба'гато д'ружок/ і
'гарни п'іс'н'і с'п'і'вайут'//

16. З.: У йа'к'і 'ігри ви ў ди'тинств'і г'рали?//

– Ну чо'го/ 'мадойу 'може іс т'р'апок йа'кус' 'кук'ду ск'рутит'/ а
на д'вор'і/ це бу'до ў сви'н'і гу'л'айут'//

З.: Це йак?//

– Так йак о'це хо'кеї// посе'реди'н'і 'йамка/ а ўкруг 'д'іти ўс'і
з'пал'ками/ хто попа'де// а шо то'д'і//

З.: А чим попа'де?//

– Ну ў 'кажного к'л'учка та'ка/ іс ц'і'м/ із/ із 'бул'башко'йу с'
та'койу// це/ яа це 'зараз йак, диў'л'ус'а гу'л'айут'/ о'це на тра'в'і/
хо'кеї на тра'в'і/ ка'жу це 'чисто ми ў сви'н'і ма'дими гу'л'али// це
шчи'тали шо це ў сви'н'і// або ў мн'а'ча/ 'гил'ат'// ко'дис' яа
пи'т'кинула/ ме'не по 'пал'ц'ах// по'гано пит'кинула/ тре'бу'до
жи'вен'ко// шо і кроў б'ризнула/ дак о'це до::бре за'помнида/ йак
у мн'а'ча гу'л'али// а та'кого б'і'л'ш ни'чого ни'помн'у//

З.: Чим 'били по мйа'чу?//

– Др'уч'ком// 'гил'ат'/ це 'кажут' 'гил'ка// 'гил'койу ти'йейу/ с'
'тойі сторо'ни ўже/ чи шоб, хто по'ймаў/ чи 'гил'койу на'зад// яа ўже
за'бу'да/ 'йак 'воно бу'до// з'найу шо яа пи'дки'дада/ а тої ги'лиў/ да
ўги'лиў по 'пал'ц'ах ме'не// та'ке бу'до// а та'ких 'ігор ни'йаких
б'і'л'ш//

17. З.: Бу'ли у вас ве'ч'ірки/ чи вечор'ниці?//

— Дос'вітки/ 'дос'вітки//

З.: А де зби'ралис'а?//

— Оце ў 'наш'і^и 'хат'і були 'дос'вітки// це се^истра йак пи'дрос'ла/ до 'йейі то'варишки з_а пр'ад'ками їдут'/ туди пос'ідають// пр'адут'// о^у::т// то'д'і ж 'дос'вітки до/ 'н'іколи і с'п'іват'// у'же йак п'разник/ дак то'д'і ўже с'п'івайут'// о^и::// то пр'адут' чи 'шийут'// о'це так'і 'дос'вітки були// а то'д'і х'лопц'і їдут'/ у 'в'і^икна загле^адають'/ а во'ни ни^е ўпус'кають'/ да с'пор'ац'а// но^у ўже йак п'разник/ то то'д'і ўже ўпус'кають' і х'лопц'іў/ то'д'і ўже і гар'мошка і 'танц'і//а йа ўже на п'іч захо'вайус' у ку'ток/ вигл'адаю 'т'іки/ "шо во'ни там 'робл'ат'// о'це ў ц'і го'ди// у^о:://

З.: А га'дали?//

— Га'дали//'йакос' га'дали/ це п'роти 'Нового 'году/ за'пал'ували с'в'ічки/ да 'капади на 'воду// йа ни^е га'дала/ а д'іў'ч'ата ж_а с'тарши^і ўже// а то'д'і шос' там стулиц'а/ із 'воску/ по'казуец'а л'у'дина чи ско'тина/ шос' там по'казувалос'а/ до^ак йа ж ни 'помн'у// а то га'дали/ по'яс'ки/ у ко'рито/ 'ноч'ови та'ки^і/ чи ў 'таз'ік// і па'дають// «да'ваі/ да'ваіте па'дат'!// чиї 'вискочит'/ "та і 'вискочит' сама_ 'перва 'замуж»// і да'ваі па'дат'// чиї 'вискочит'/ дак це йа 'помн'у//д'іў'ч'ата так пид_аки'дали пид_аки'дали т'і^и по'яси/ йак'раз "та і 'вийшла ўперед/ си^естра мо'я/ то'д'і там йі'йі под'руга// то'д'і ц'а су'с'ідка/ і 'сама 'задн'а ост'алас'// і так' і 'замуж_а пови'ходили/ йак па'дали по'яси/ дак так/ о'це по'яси ц'і йа за'помнила 'добре// а те шо на_ 'в'іск/ дак йа шос' ни^е за'помн'у/ йак там ко^уму// йак там ко^уму 'падало//

З.: А йак це «па'дали»?//

— Пид_аки'дає//так на'с'ін':а па'дають у нас//

З.: Це на'с'ін':а так па'дають?//

— У'гу// а то 'кажут'/ «а'ну да'ваі по'яси па'дат'»// пид_аки'да/ а во'но ж одл'ітайе//

З.: А ўзут':а не^и 'кидали 'через 'хату?//

— Н'і// то ў Ро'с'ійі на'в'ерно/ бо ка'зали шо ў Ро'с'ійі е^и:/ ц'і/ сапо'ги 'через//

З.: І ў нас теж йе/ на По'л'іс':і//

– А:://

З.: А на Анд'р'їя 'ігри йа'кіс' були у вас?//

– На Анд'рейа/ ко'додка/ о'це ж, та'ка/ шо д'рова ру'байут'// ви'ход'ат' 'с'імн'а 'с'їят' / було д'їу'чата// і "ше_їе на Анд'рейа// це 'кажут' ви'н ноч од'ходит'// то'д'і 'вїб'їж'ат' ў'вечер'ї/ «Анд'рейу/ по то'б'ї ко'нопл'ї 'с'їю»// о::// це шоб, прїс'ниўс'а тої/ с ким 'буду 'в'їка дожи'ват'// і то ўже то'д'і йї'ї хто прїс'ниц'а// дак о'це та'ке 'помн'у ро'били і 'наши' д'їв'чата/ 'с'їяли/ на ко'дод'ц'ї/ на Анд'рейа// у::// а ў нас/ у нас та'ких з'вичайїў 'мало// то 'точно там на Пол'їс':ї/ по'казували ко'дїс' по те'де'в'їзору/ там ба'гато ў'с'акїх//

З.: А што ви по те'ле'в'їзору 'л'убїте дї'вїтїс'а?//

– "Шо йа л'убл'у/ да?/ (сміється)// шо_н'ї'буд'/ шо_н'ї'буд'// л'убл'у 'гарнї п'їс'н'ї// про Шеў'ченка йак рос'казуїут' л'убл'у// Солоў'їане'нко було с'п'ївайе ме'н'ї/ 'Н'їна Матв'їїенко йак с'п'ївайе/ 'дуже ми'н'ї 'гарно// а ўже те'пер о'це та'ки' 'танц'ї ў'с'акї' / до ўсе та'ке нї' л'убл'у// 'кажу/ «ко'дї во'но пе'ре'стане/ шоб, та'ке ўсе 'гарне по'казували?»//

18. – З'найу йак йа було на ро'боту їду/ а там с'п'ї::ви/ у л'удеї// гу'л'а::їут'// о'це ма'б'їт' / це на'в'ерно не Шеў'ченко// шо «йа'бї ви з'нали пани'ч'ї/ йак 'л'уди п'дачут' живу'чи// до ви б е'дегї'ї нї' тво'рїди/ да'марно б'Бога нї' хва'дїди/ на'наши' с'л'ози дї'їл'а'чїс'»// о'це ма'б'їт' не Шеў'ченко пї'саў//

З.: Ше'ў'ченко//

– Шеў'ченко?// ота'кого ба'гато//

З.: А ви ў 'Кїїе'в'ї ў 'Лаўр'ї були?//

– 'Н'е_а// 'пї'сл'а// до вої'ни йаг_бу'ла/ 'п'ї'сл'а вої'ни нї_одїн_раз нї бу'ла ў 'Кїїев'ї// "шо_там у'же ў 'Кїїев'ї?// це ко'дїс'/ ў 'мене 'баба од'на прїїж'їжала/ да 'каже/ «ви 'Кїїїў хо'ро'шо з'наїе'те?»// 'кажу «йа нї бу'ла нї_разу ў йо'їму»// прїгла'шала шо по'водїт' ме'не/ но'/ не' було йак по'їхат'// а'бї хто по'в'їз/ до по'їхала б_/ у 'Лаўру// «зга'даї 'добре/ зга'даї 'лїхо/ да ї баї'дуже// мї'нуло/ про'пало// зга'даї 'добре/ 'серце 'нїїе/ чо'му не' ос'тало'с'»// 'тоже Шеў'ченко пї'саў//

19. З.: Ви ка'зали/ вам с'ниц':а 'н'іби ви усту'наєте'те ку'дис' у'читис'а// "йак во'но вам с'ниц':а?//

– Да йа ўже за'будас'а/ (сміється)// с'ниц'а шо йа при'хожу ў йа'кес'/ йа'кус'/ йа'кес' учрежд'ен'іе// і да'йут' ми^ен'і/ йа'кис' к'нижки/ да йа «ої 'Боже/ йа ж ни^е з'найу 'даже таб'лиц'у м'ноже^н:а/ шо ж йа 'буду зда'ват'?»// і прос'нус'а// ни'чого ни^е здам/ (сміється)// о_то_та'ке//

З.: А 'ваш'і бра'ти 'виўчилис'а ўс'і?//

– Пови'учувалис'/ ну то ж во'ни ж бу'ди ви'лики//йак 'мати/ йа ж рос'казувала/ от от'ца пош'ла/ во'ни ўже ўз'росли бу'ди//о'т//во'ц:а ж бу'ди/ у'часток та'киї/ шо во'ни прода'ли і у'чилис'а// 'мати од йіх по'ш'ла//а'би/ а'би там жи'ла/ до 'може б' і ми у'чилис'//а_то_чо'гос' поду'чилос' так/ шо це во'на/ не^н поми'рилас'а з до'рослими//а нас ма'дими заб'рала ту'ди//о_та'ке//

20. – Стаўл'али 'хати/ бра'ли дес' мо'шок/ і с'таўл'али на у'гол'чики// кла'дут' о'ш'ч'і^нп/ цей о'ш'ч'і^нп шо по_ве^нр'ху/ покла'дут' на зи^ем'л'і/ і на 'кажний у'гол'чик пос'таўл'айут' м'іх// дак йак м'іх 'мокриї/ з'начит' там ни^е ст.../ ни^е 'робл'ат' 'хати/ то'д'і пе^нре^ннос'ат' на д'ругу//а ў нас о'це ц'у'йу с'таўл'али/ дак ни'якого 'моху ни'хто ни^е ст_{ав}.../ бо та'кий у'часток/ 'мати 'вим'і^на'ла за ди^ес'а'тину зи^ем'л'і// ў 'мати^ер'і бу'да зи^ем'л'а/ йа'киіс' буў Му'раш'коўс'киї/ о'це йо'го був у'часточок// дак 'мати од:а'ла ди^ес'а'тину зи^ем'л'і/ і ўз'а'ла цей/ цей у'часток// дак о'це ц'у 'хатку ст'ройіди/ дак йа 'помн'у 'т'іки с'м'і'я'лис'а д'ад'ки/ шо/ пи^ери^еноси'ти^е ме^нм о'ш'ч'і^нп?// бо ни^ема ж, ку'ди пе^нре^нне^нсти// а би^е з ни'якого 'моху пос'тавили/ да й ізро'били//о'це таке_го//

З.: А то'д'і тва'рину йа'кус' пус'кали?//

– А'га/ (сміється)// ко'та ў'перво'го//

З.: А чо'му?//

– Х'то його_зна/ 'кажут' шоб, це бу'ло/ у 'хат'і домови'ка ни^е бу'ло чи_шо//

З.: А на верх н'і'чого не^н ч'іп'л'али?//

– Н'е//

З.: Н'і'якойі там к'в'ітки не^н бу'ло/ не^н ка'зали так?//

– Да ку¹ди нам бу¹ло до к¹в'ітки!// йак у та¹кій т¹рудній//

З.: *Це п¹росто так нази¹вайе¹ц¹а//*

– То ¹може ¹дес' / де жи¹ли ¹л'уди ¹гарно/ ¹роз¹кошно//¹мати так¹
¹б'ідно ¹дуже жи¹ла/ п¹лохо бу¹ло йї// дак йім ни^е до к¹в'ітки бу¹ло//
йа¹ке [зруб]о¹нули/ с по¹га¹нен'кого ¹дерева/ о¹так і/ і сто¹йт'
і ¹дос'і ¹хата//

21. З.: *А у вас ста¹р'і ¹л'уди не¹ рос¹казували про ру¹салок/ домови¹к' іу?//*

– Ну балач¹ки та¹ки бу¹ли/ а ми йїх ни ¹бачили ж¹//

З.: *Йа розу¹м' іїу/ шчо не¹ ¹бачили/ а ¹йак ста¹р'і ¹л'уди рос¹казували?//*

– Ста¹ри/ стари ¹л'уди рос¹казували/ йак¹ ди¹тинка ¹родиц'а/
і ум¹ре ни^е х¹ришче¹но¹йу/ з¹начит'¹ ¹буде ру¹салко¹йу// тре
об'і¹зат'е¹л'но похре¹стит'/ а то то¹д'і во¹но ¹в'ечно жи^еве у во¹д'і//
це та¹к'і балач¹ки бу¹ли// а домови¹ки ¹кажут' у ха.../ (сміється)// у
¹кажн'їй ¹хат'і йес'т¹ домо¹вик//

З.: *А йа¹кїй в'ін?/ шчо ¹робит' ?//*

– Йа йо¹го ни^е ¹бачила/ йа ни^е ¹в'іру ц'о¹му// ¹думаю то
¹видумки/ та¹ки// а за ру¹салок до ни з¹найу/ ¹може ї//

З.: *А йа¹к'і во¹ни?/ йак ¹д'іти чи йак ¹д'іу¹чата?//*

– Ру¹салки?// там йе ї д'іу¹чата/ ¹т'іки шо ¹риб¹ячий хв'іст//¹коси/
по¹казували// да по¹казували ма¹б'іт' і по ти^еде¹в'ізору та¹ке/
ро¹са.../ ру¹салки// і то у к¹низ'ц'і ж/ чи це у «Кобза¹р'і»/ шо
залоско¹тали ¹паруб¹ка//

З.: *І у вас тут рос¹казували ў се¹л'і?//*

– Оце на с¹в'ату/ на Тро¹иц'у/ ку¹пац'а ни^е ідут'// бо ру¹салки
¹можут' уто¹пит'// а¹бо бе¹рут' по¹дин' с:о¹бойу/ бо во¹ни бо¹йац'а
по¹ди¹н'у// йак по¹дин'/ дак во¹ни ни^е ¹заїмут' то¹д'і/ йак// дак о¹то
бе¹рут' і ў ¹хату кла¹дут' по¹дин'/ на Тро¹иц'у//то од ру¹салок//та¹кїй
з¹вичаї/ а//

З.: *Це ра¹н' іше бу¹ло/ чи ўже ї ви не¹ хо¹дили ку¹патис' а?//*

– Ну ми ма¹лыми бу¹ли/ до так нам бу¹ло та¹ке і ¹кажут'/ ни^е
¹можна/ ни^е ¹можна на Тро¹иц'у їти ку¹пац':а//

З.: *А ў ¹поле чи ў л'іс хо¹дити ¹можна?//*

– По л'ісу хо¹дили//¹тоже с по¹ди¹н'ом//

З.: *То не¹ зач' і¹пали ру¹салки?//*

– Н'і::// так л'убий хто приїде/ «шо тоб'і луч:е/ по'дин' чи м'н'ата?»// каже «по'дин'»/ «іди со'б'і з ним»// а йак м'н'ата/ дак по'т'агнут' кудис'//

З.: *То це хто/ л'уди так балувалис'а?*//

– Ну так л'уди кажут'// ну ми ни^е хо'дили ў л'іс/ то'го_шо бо'йалис'/ ми ше ж ма'ли бу'ди// а ўже йак повироста'ли/ до^а/ ни'яких ни ру'сенок/ ни ...//

22. З.: *А чо'му ваше се^ило так називайи'ц':а?*//

– Старе?// ну так рос'казували/ о'то го'ра/ і го'ра аж по' ту с'торону Д'н'іп'ра// буд_то тут ко'лис'_ бу'ло Д'н'іп'ро// о'т// це так/ а то'д'і/ де во'но д'ілос'а?/ висохло чи_шо/ шо Старе// о'так рос'казували нам/ а во'но на'в'ерно не^и с то'го/ Старе з'вец':а// Старе/ хтос' по_с'во'ю'му рос'казува'ў/ йакос' и'наче/ но' йа ни^е з'найу/ ни^е скла'ду// о'це За'гатка/ дак з'найу л'добре/ мо'йа л'мати ше д'і'їчинойу бу'ла/ дак За'гатка/ а га'тили/ на 'ц'і'їи' / на т'і'л'єги наки'дали п'ісок// а тут во'да бу'ла/ прот'і'кала/ і коло_нас/ і там л'дал'ше м'ост// дак о'то йі'здили да за'гачували// те^ипер о'це тут та'кий хуто'рок посе'ди'їс'а/ шо звут' За'гатка// дак о'це йа з'найу л'добре/ шо от_то'го шо за'га'тили/ За'гатка//

З.: *А йак у вас кут'ки називайи'ц':а ў си'л'і?*//

– Це За'гатка/ а туди л'дал'ше^и Об'і'рки//

З.: *Чо'му?*//

– Об'і'рки/ йа л'даже не^и з'найу чо_Об'і'рки// Пи'д'гайц'і/ л'тоже ни^е з'найу/ пид'гайом чи_шо/ йа там л'мало і бу'вала// дале^ичен'ко туди на/ на Сошни'к'і'ї'ї// а то'д'і Пі'д:во'рец'/ с'уди до за'воду// чо'го це Пі'д:во'рец' з'вец':а/ чи по'пид_д'ворами тут л'хати// о'це та'ких с':іки?/ За'гатка/ Об'і'рки/ Пи'д'гайц'і/ Пі'д:во'рец'// о'це чо'тири' та'ких л'назви/ у Старо'му//

23. З.: *А ў су'с'ід'н'іх с'елах го'вор'ат' так йак "ви/ чи т'рохи і'накше?*//

– Ў Сошни'ков'і пош'ти л'так/ од'і'наково// а бу'ло Руд'ак'і'ї'ї// дак у т'і'х т'рошки и'наче// ну// йак/ л'шо_там/ йа'ки сло'ва// йа за'була/ йа'ки там сло'ва и'начи'// и'начи^е// (пауза)// л'дейаки' т'і'ки сло'ва/ а то пош'ти ўсе// за'була йа'ки' во'ни по_руд'ак'і'ї'ї'ї// йак

о'це хто с'тане ба'дакат' / 'кажем оце _'видно з Руд'а'кова//

З.: У'же не^има'є Руд'а'кова?//

– Не^има'є/ се^идо ж це ун'і^ис'тожили//

З.: А ко'ли?//

– Ну о'це ж ро'били/ (пауза)// 'шо _там ро'били?// ко'ли Руд'а'к'і^иу цеї 'вислали?/ йа не^и з'найу//

Сусідка: У'с'імде'с' атих ро'ках/ бо 'наша 'баба с'уди у'с'імде^и'с' ат т'рет'о'му не^ире^и'їхала//

Дочка: Йа вам о'це роска'жу/ 'т'іки ж ни^е пи'ш'іт' там о'це ни^ічого// йак по'їха'у/ о'це ж в'і^ин ро'бив у йіспол'ком'і шо'фером/ і по'їха'у з голо'воюу 'д'іда одно'го аг'іт'іруват'/ шо «по'їхали ж у Бо^а'риспол'/ 'буде^ите там жит' 'гарно/ там же 'буде і 'ван:а ку'пац'а»// д'ід/ «на'шо во'на ми^ен'і 'нужна/ у' мене Дн'іп'ро»// а цеї 'каже/ «до 'шо ж Дн'іп'ро?/ це ж ви 'л'ітом»// а ви^ін 'каже/ «с'к'іки там то'їейі^и з і^ими»// дак о'то та'ке/ (сміється)/ 'каже/ «с'к'іки там то'їейі^и з і^ими»//

З.: Це не^идалеко в'ід вас бу'у Руд'а'к'іу?//

– 'С':іки це?/ к'і'доми^етр'іу 'вос'і^ем на'в'ерно//

З.: А 'йак йіх в'исе^ил'али?// ви не^и'бачили?//

– Не^и'бачила// мо'я дво'йуродна си^ест'ра пи^ери^е'їхала с'уди/ до да'вали ж 'йім/ за 'хату о'ц'ін'ували/ шос' пла'тили/ да'вали ма'шини пе^ире^и'возили// і пи^ери^е'носили к'ладвишча/ ви'копували// 'ваших 'ри'дних ни^е ви'копували?//

Сусідка: Ви'копували// 'бабин'і не^ире^и'везе^ин'і с'уди/ 'д'ідов'і і 'бабин'і//

– У'с'і на'в'ерно/ у'се к'ладвишче заби'рали// там не^и по'кинули// то'му шо туди 'воду пус'катимут'/ дак во'ни ска'зали уб'рат'//

Сусідка: 'По'ун' іс'т'у н'ід во'дойу/ там 'т'іки 'церква зали'шила'с'а// це ж йі'їі 'хочут' на.../ в'ідно'вит'// на Пе^итра _і _Па'ула приї'ж:али із^а 'Киї'ва/ з У'ла'д'імир'с'кого со'бору 'бат'ушки/ і там шос' вис'в'ачували/ і на С'паса 'хочут' зро'бити йа'кес' 'д'їство там// а 'церква сто'їт' посе^иред во'ди/ то ж 'по'ун' іс'т'у розли'лос'а/ ни^ема там н'і _од'нойі ха'тиночки/ 'т'іки у'же на 'бере^из'і л'іс'ник//

– 'Церква так к'р'єпко з'роблена/ шо ни во'да ни^е бе^ире/ ни _'шо// (пауза)// йа з'найу це Ма'р'їя Ме^идесова йак пе^ире^и'возила

сво'го 'бат'ка/ дак у м'.../ ви^еликиї 'йашчик з'били/ й о'бох пок'дали/ 'д'ад'ка і 'бат'ка// двох/ Йи^ішче^н'к'і^иў// с'уди пи^ери^еви^ез'ли/ йа це за сво'їх з'найу// а т'і^и чу'жи^і ж_~// у'с'їх приб'ради//

З.: А у вас бу'ли п'р'ізвис'ка на су'с'їд'н'і 'села?//

– Х'тойізна/ та'кого ни^е бу'до// бу'до це/ 'Йакоў бу'до на руд'а'к'і^иўц'і^иў «це г'лечики» 'каже// йа ни^е з'найу 'чого це/ (сміється)// чи там г'лечики ро'били 'може// ві^ин бу'до на йїх/ «це г'лечики»// о'це так йа од 'його 'т'іки 'чу'да/ а чи йїх у'с'ї так_~ з'вали чи_~'н'і//

З.: А во'ни на вас 'йако'с' ка'зали?//

– А на_~'нас моў/ ни^і'йак// ни^іх'то ни^ічого ни^е ка'заў//

З.: А на Сошни'к'іў?//

– На Сошни'кове// 'тоже ни^е 'чу'да йа ни^ічого/ на сошни'к'і^иўц'і^иў//

24. З.: А 'йак у вас од' а'галис'а ра'н'іше/ шче до в'ї'ни?//

– Ни^е до во'їни/ а ше то'д'і 'йак ми ма'ди бу'ди/ до п'р'али 'воўну да т'кали// дак воў'н'ана ў 'мене спод'ниц'а 'помн'у бу'да/ да 'мати ше с 'пояса к'расни с'муже^ички попи'сала/ дак ми'н'і та'ка ц'а 'гарна// 'йупки су'кон:и/ ше ў нас од'на 'йупка 'йес' 'мати^ерина/ 'можу пока'зат' вам// (сміється)/ до о'д:ат' у му'зеї// 'бабина 'йупка// о'то 'йупки та'ки// а то'д'і/ а то'д'і ўже пи'дрос'ли/ си^естр'а мо'йа пи'дрос'ла// йа ше ў 'йупц'і су'кон':її 'лазила/ а си^естр'і ўже са'чок по'шили/ пи'джа'ки це з'вец':а са'чок// от'кудас' уз'али ўже 'моду та'ку/ чи з Ро'с'її чи от'куда/ бо ў нас у 'йупках 'т'іки хо'дили// о'т// 'б'їди 'йупки і 'чорни 'йупки/ це 'йупки з 'усами 'з:аду// а то са'чки поча'лис'а// са'чок/ пи'д'жак та'киї/ на 'ват'і 'куцен'киї// о'т// дак о'то 'помн'у си^естр'і по'шили са'чок/ а йа у 'йупц'і ц'її ше у ш'колу ти^ел'і'пада/ у 'йупц'і// ну а то'д'і ўже попи'дрос'тали/ до ўже і 'пал'та/ купу'вали//

З.: А чоло'в'ічий 'од' а'г 'йак нази'ваўс'а?//

– Шо у чоло'в'ік'і^иў?/ це тре шоб_~ коби^е'н'ак був об'їзат'ел'но// коби^е'н'ак/ це та'киї буў плашч лах'мотниї/ і на 'го'лову баш'лик/ о'це коби^е'н'ак воўн'а'ниї тої// а так/ 'шо ж?// 'йупки 'тоже ў

чолов'як і'ї були/ у багатих 'б'іди/ а ў 'б'ідних 'чорни// йуп'ки// у:://
а ўже 'моє ўрем'є йак, 'замуж ви'ходила/ то'д'і ж буў ко'ст'ум
та'ки ж йа'киїс' / пиджа'чок да шта'ни//

З.: У чолов'як і'ї теж «'йупки» нази'валис' а?//

– Йуп'ки 'тоже// п'і'д':оўки// та'ке ж йак 'йупка/ 'т'іки 'б'іл'ше
'р'ас'і'в і'з:аду/ дак то п'і'д':оўка з'валас'// (пауза)// коби'н'ак/
п'і'д':оўка/ ко'жух/ о'це та'ке/ о'дежа бу'ла//

З.: На них 'гузики були чи йак?//

– "Цурки бу'ди!// (сміється)// з 'дере'ва ро'били 'цурки// хо'т'іла
пока'зат' вам 'цурку// ої// ота'кий дру'чечок/ о'тут 'вир'і'з'ки/ і так
приши'вайи'ц'а/ тут пе'л'тел'ка/ це на ц'у 'цурку зас'т'і'байе'ц'а// у
ц'іх/ (сміється)// чи ни бу'ло г'рошеї йіх купу'ват' / чи воп'ше йіх ни
бу'ло/ 'гузик' і'ї// а то'д'і ўже ж 'дал'ше' по'я'видис' 'гузики/ а то на
'цурках// йа з'найу ў 'мене бу'ла 'йупка на 'цурках// 'цурками
зас'т'і'балас' / (сміється)// то з'валис' 'цурки//

З.: А на 'ноги шчо?//

– А на 'ноги/ 'боси до мо'розу 'б'ігали// го'в'іт' і'ти/ так г'реба
по'зичит' 'чоботи// йа ни' з'найу/ це ўже ж йак пидрос'ли/ да' то'д'і
ж, / шкарба'ни йа'кис' 'шили// у::// а 'де б'рали т'і' 'кожи?/ йа з'найу
шо да'вали са'пожнику шоб, по'шиў 'чоботи/ хот' од'ни на дво'х//
од'не с'кине/ а то'д'і д'руге/ (сміється)// у'же п'і'д'б'іл'шали да' то'д'і
ўже ж бу'ди 'чоботи/ йа з'найу?/ купу'вали/ чи 'шили// а 'поки
ма'ли/ йа з'найу шо го'в'іт' 'мати во'дила/ пози'чала ў су'с'ід'ки
'чоботи// от// ту'ди ўже ж ни' 'бос'ій і'ти/ а 'дома бос'а'ком 'поки і
за'мерзне зе'м'л'а//

З.: І не' хвор'іли?//

– Та чо'му/ бу'вало так шо і хвор'іли// дохто'р'і'ї тих ни'х'то
ни'коди ни' з'ваў//

З.: А йак л'іку'валис' а?//

– Ну::/ п'і'ч з'мажут' г'лино'їу// йа 'помн'у йак ме'не к'дали на
п'і'ч// пол'опайут' і ше чо'гос' покла'дуть/ йа'когос' 'з'іл':а//
чи бе'р'ези/ чи чо'го// во'но і вил'ічувало/ пропо'т'іє і п'роїде//
ото_ так//

З.: Це са'м'і бат'ки чи ко'гос' к'ликали?//

– Са'ми/ са'ми//це б'рат йак забол'іу буў/ дак з'найу шо глісти в
його ўже були/ дак то ўра'ча при'возили// у::// та'ка йіжа була
чи_шо/ ў його глісти зави^еліс'а// дак це 'помн'у/ шо ўра'ча
при'возили// а до нас ніколи ніякого ні ўра'ча ні .../ ні'чого//
з'найу шо так йак забол'іи^еш/ с'винкойу бол'іли/ 'горло об_кладе/
пооб'мотуйут' у нас тр'ап'ками/ да й у'се// да і лі^ежиш 'поки
'видижиш/ 'тижден' чи дв'і ні^ед'ілі// о'так/ ма'лими були//

З.: У вас були знаха'р'і/ ба'би та'к'і шчо ше^н'тали?//

– Бу'ди та'ки/ бу'ди// ну^о йа йіх ні к'лікала// 'кажут' це 'баба
'шепче та//

З.: А ко'ли до них хо'дили?//

– Ої/ 'помн'у мо'йа 'баба л'ічила нас/ вираз_ки на/ на 'рот'і// це
'огник/ 'огник// а ў 'мене була 'мати^ерина 'мати/ 'баба// це 'кажут'
«во'на з'на::йе»// по'ставила 'баба нас/ «'огник»/ во'на запа'лила
о'гон'/ по'пирс'кала 'чере^нз о'гон'/ і помо'дилас'а ж_// шос' там
мо'лила ше^н'птала/ а то'д'і нашк'р'абала з рога'ч'і^нў оц'і_го/ да
поза'топтувала/ і поза'гойувалис' у нас/ 'ваўки т'і^н (сміється)// о'це
так' і з'найу/ 'огник л'ічила 'баба// у::// це мо'йа мам.../ це мо'йа
ба'бус'а/ 'мати^ерина 'мати// це ми ма'лими ше були/ дак о'це
'помн'у та'ке//

З.: Во'на сво'йіх 'т'ілі ки л'іку'вала/ чи чу'жих теж?//

– Не^н з'найу/ та'ких ба'гато було// 'може було і чу'жих/ (пауза)//
було 'каже су'с'ід_ка/ «е'ге::/ ви з'нахо^арс'кого 'роду»//це 'баба ў нас
та'ка шо зн.../ шо з'найе/ дак ми з'нахо^арс'кого 'роду//

З.: Ну 'ваша 'баба н'ікого не^н ў'чила?/ не^н рос'казувала?//

– О'це ше^н'птат?// н'і/ ніх'то йіі ні^е пи'таў/ ні'чого//

З.: А т'равами во'на л'іку'вала?//

– Н'і//

З.: А шче в'ід 'чого во'на ўм'іла ше^н'тати?//

– Ну о'це йа "це за'помнила/ а б'іл'ш ні'чого ні^е за'помнила//
'може во'на і ше мо'дилас'а за_шо/ ні^е/ ні^е за'помн'у//

ГЛОСАРІЙ

У глосарії до текстів з говірок Бориспільщини подано діалектизми: лексичні (калачі 'кукурудза', кований 'п'ямистий', срубований 'грубий, нерівний'), морфологічні (кружка 'кругом, навколо', навпроскі 'навпростець', словно 'словом'), семантичні (далеки(і)й 'старий', зілля 'бур'ян', знать 'пам'ятати', мазанка 'бутерброд', обуриться 'обвалитися', приємно 'привітно, гостинно', скромний 'сороміцький', хвалиться 'розповідати') та в окремих випадках фонетичні (міх 'мох', могла 'можна', тико 'тільки', уге 'уже'). Представлено деякі фразеологізовані сполуки (у тому числі евфемістичні): **государствени зуби** 'штучні зуби, зубні протези', **грішне тіло** 'статеві органи', **до анахтема** 'до дідька, багато', **тико подзвониться** 'про близьку смерть', **ра(я)сна сподниця** 'спідниця зі зборками'. Оказіонально вжиті іншомовні та іншодіалектні (так звані цитатні) лексеми виділено підкресленням: **бішбармак** 'національна страва казахів' (казах. беш-бармак), **ланксом** 'повільно, помалу' (нім. langsam) **милькен** 'доїти' (нім. melken), **руда** 'труба' (західноукр. діал.). Подано також окремі етнографізми та застірлі слова, які фіксуються словниками сучасної української літературної мови, але є незрозумілими для більшості її носіїв: **обложок** 'переліг', **сачок** 'верхній жіночий одяг', **уставка** 'вишита вставлена смуга на плечах жіночої сорочки', **юпка** 'жіночий і чоловічий верхній одяг'.

Приклади наведено у фонетичній транскрипції з паспортизацією (вказано населений пункт). До окремих слів з основного лексичного фонду, які не увійшли до української літературної мови (**времнє, год, дак, лучче, самий**), подано приклади з більшості обстежених говірок, щоб продемонструвати поширення цих лексем на Бориспільщині¹.

АНАХТЕМА ДИВ. ДО АНАХТЕМА

БІШБАРМАК (б'і^иш_чбар^{мак}, б'і^иж_чбар^{мак}) бешбармак, одна з основних національних страв казахів, переважно з баранини і конини (казах. беш-бармак 'п'ять пальців') [бу^{до} 'каже/ йак// «ко^{да} 'руск'і^их 'н'е_бидо/ дак/ б'і^иш_чбар^{мак}_бу^у// ба^{ран}/ кон'»// і/ во^{ни} ж_ч ко^{нину} 'сил'но 'л'убл'ат'/ о// «а щч'ас 'кур'і^ица б'і^иж_чбар^{мак}/ і 'тойі н'ет// 'рус'ки^и з'д'едали»// о//] (Рудяків)

БЛАГОДІР (благо^д'ір) бригадир [п'ят'_ч'год ко^{сойу} ко^{сида}// а то^д'і о^{це} 'кошу/ до о^{це} пол'а^{га}йут' од:и^{хат}'_же/ 'тийи^и// і/ і благо^д'ір же коло_нас//] (Іванків)

БОБЕР (бо^бер) *іхт.* коблик, *Surpinus gobio* [оз' ди^{вис}'а там/ то 'о::кун'/ то йо::рш/ то бо^бер// а 'зараз боб^{ра} ни^емає// то крас^{но}::п'ірка/ то 'во::бла йа^{ка}_то/ до^{види}//] (Вишеньки); [з йор^{ша} ха^{роша} 'цейе бу^{до}/ 'йушка// і

¹ Про росіянізми в говірках Бориспільщини див.: Дика Л.В. Російські лексичні елементи в говірках полісько-середньонадніпряньського порубіжжя // Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти. Матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції. – Глухів, 2005. – С. 184-190.

бо'бер// о'це ха'роша 'йушка// йак, з'вариш/ дак во'на 'жи::рна та'ка//
(Вишеньки)

БОБІК ('боб'ік) радянський легковий автомобіль-позашляховик (ГАЗ-67Б, ГАЗ-69, УАЗ-31512 та ін.) [до л'ікарн'і ма'шина дове^нз'да/ а ўже од л'ікарн'і уне^нс'ди/ з 'Над'ко'йу 'разом// і ме'не ве'дут'/ і ди'тину не^нсут'// пи'д л'ікарн'о'йу ўже/ л'ікар'р'і 'виїшли/ найш'ди і ўже ўс'о// до'сед'ц'ас'// дак су'с'ідка при'б'ігда у'же/ «до чо'го ж, ти си'диш»/ а йа ка'жу «ко'рову ни^е 'видойіда/ ше ко'рова ни^е 'дойе'на»/ во'на/ ко'рову ўже 'видойіда/ та ме'не ўже ма'шина п'і^нд'йіхада да і/ 'боб'ік то'д'і ў нас, буў/ ў ко'д'госп'і/ так о'то//] (Кірове)

БОМАЖНИЙ (бо'мажний) паперовий [зараз 'тик'і 'шо?/ шо «даіте ко'п'ііку/ іл'і 'руб бо'мажний»//] (Вишеньки)

ВИХОВАТЬСЯ ('виховац':а) переховатися [хо'ваў/ од 'н'емц'і^нў// во'ни йак за'м'ітиди/ шо 'д'іўчина ук'райінка// а в'і^н 'каже/ «це не ук'райінка/ це ў 'мене сло'венка»// ота'киї ха'з'айін буў// у::// 'добрий буў чо'ло'в'ік// і так і 'виховадас'//] (Кірове)

ВОБЛА ('вобла) *іхт.* плітка, невелика прісноводна риба родини коропових [то крас'но::п'ірка/ то 'во::бла йа'ка_то/ до'види//] (Вишеньки)

ВОПШИМ див. **ОПШИМ**

ВПЕТИ (ўп'е'т'і) уп'ят'ьох [то'д'і с'тали нас пус'кат' у'же і ў 'город/ ўп'е'т'і//] (Вишеньки)

ВПУСКАТЬ див. **ПУСКАТЬ**

ВРЕМНЄ, ВРЕМНЯ, ВРЕМ'Є (ў'ремн'а, ў'ремн'е, ў'рем'йе^а) час [на 'тижде^н' ра'зиў два о'то/ ко'ди ў'ремн'а позво'л'айе йак// і йа'ка по'года о'то//] (Вишеньки); [с'п'іви та'к'і// ну/ та'ке ў'ремн'е бу'до// те^нде^нв'ізороў не^н бу'до// к'іно там раз у 'тижде^н' ко'ди//] (Гнідин); [ми ли^ежали там да п'лакали ўсе_ў'рем'йе/ ми х'іба си'д'іди?// ми там пол'а'гади од'на на од'ну там/ да і п'лакали//] (Кірове); [во'ни так со'баку 'того жал'іди ўсе ў'ремн'е// а то'д'і вин// хтос' у'биў йо'го//] (Любарці); [то'д'і та'к'е ў'рем'йе^а бу'до/ шо не^н 'можна бу'до/ труд'ни го'да//] (Мартусівка); [то'д'і ж, 'перве ў'ремн'е/ 'тих_що добро'вол'но по'йіхаў з 'н'емц'ами/ так отпраў'л'али на// до 'б'ілих вед'мед'іў//] (Осокорки); [дак ўсе_ў'рем'н'а гово'рили шо/ 'войінс'к'і 'час'т'і 'весе.../ 'буде 'висидка//] (Рудяків); [о'це ўже те^апер/ посл'едн'е ў'рем'йа^е/ 'йакос' 'луч'е с'тали хо'дит' до 'церкви//] (Старе)

ВСІГДА, ВСЕГДА, ВСЕГДА (ўс'іг'да, ўс'е'г'да, ўс'ег'да) завжди (рос. всегда) [ўс'е'г'да бу'до спраў'л'айут' Івана Ку'паїда// ар'т'істи приї'ж:айут' о'то/ г'райут'/ тан'ц'уйут' тут о'то//] (Вишеньки); [йа ўс'іг'да се^нр'дел'к'і тут,

би^еру о^то//] (*Вишеньки*); [вин ¹каже/ «о:ї йа¹ка ¹баба ¹га:рна!/ пої¹ду дак во¹на ме¹н'і у^с егда да¹йе ¹йісти»//] (*Глибоке*); [йа ш'ійі¹с'ат руб¹л'іу т¹ратида/ а п'йаде¹с'ат у^с ігда к¹дада на к¹ниж¹ку//] (*Глибоке*)

ГЕ (ге) же [дак ¹нам ¹ге там пла¹тиди//] (*Вишеньки*); [¹С'імка!// бо ¹зараз ¹ге с¹кочит' на п¹леч'і//] (*Вишеньки*)

ГИЛКА (¹гилка) битка в дитячій грі [др'уч¹ком// ¹гил'ат'/ це ¹кажут' ¹гилка// ¹гилкойу ти¹йейу/ с ¹тойі сторо¹ни у¹же/ чи шоб¹ хто пої¹мау/ чи ¹гилкойу на¹зад// йа у¹же за¹була/ ¹йак ¹воно бу¹до// з¹найу шо йа пи¹дки¹дада/ а тої ги¹диу/ да у¹ги^едиу по ¹пал'ц'ах ме¹не//] (*Старе*)

ГНИНУТЬ (гни¹нут') сильно вдарити [ко¹ди вин іде до.../ до т'ур¹ми// до у¹двер'і¹ йаг гни¹нуу/ ¹вибиу¹двер'і// «а¹ну ви¹ход'»// йа ¹виішла//] (*Іванків*)

ГОД (год) рік [то¹го і го¹да не¹ з¹найу о^то/ голо¹доу¹к'і¹//] (*Вишеньки*); [то¹д'і ж о^то при¹каз при¹шоу та¹к'іі шо// хто с:и^еда/ у^с іх у кол¹госп// а у¹ йа¹кому го¹ду/ йа за¹буу^с'а//] (*Вишеньки*); [во¹на са¹ма ста¹ринс'ка/ ¹тож'е ¹шохвером ро¹бида/ і го¹дами ж та¹ка йак ¹йа//] (*Вороньків*); [ходи¹ди по ¹хатах/ і у ¹кажного бу¹да под¹в¹орна к¹ны¹жка ¹ві¹с'і¹да/ і ві¹ход'ат' йак ¹го¹да/ і б¹рали у Гер¹ман'ійу//] (*Глибоке*); [та то¹д'і о^то/ ої!// у п'ійі¹с'атих ¹го¹дах// і о¹деж'і не¹ бу¹до та¹койі йак т¹реба/ ну д'іу¹ки¹ ¹гарни бу¹ди/ і х¹лопц'і ¹гарни//] (*Гнідин*); [йак' ішоу на во¹їну о^то/ дак одно¹му бу¹до/ пи¹уго¹да// дру¹гому два ¹годи// т¹рет'ому п¹яд' ¹год//] (*Іванків*); [запричастили/ і ¹думади шо йа ум¹ру// ко¹ди два ¹годи ос' жи¹ву і ни у¹м'ірайу//] (*Іванків*); [ди¹жит' та¹киї/ ну ¹може год п¹ят'нац'ат'/ мо ¹йому і б'іл'шен'ко го¹д'іу// ди¹жит'/ і/ із* ¹жита коло¹сочок дир¹жит'//] (*Київ*); [ма¹лен'киї та¹киї/ го¹доу п¹ят' йо¹му бу¹до//] (*Кірове*); [¹тоже ж у¹ тої ¹год/ йак нас у¹же ж роспус'кали//] (*Кірове*); [не¹ма йо¹го/ го¹доу на¹в'ерно п¹ят' йак ви¹н по¹мер//] (*Кірове*); [у ¹мене п¹рошлії год два си¹ни у¹мерло// од¹ного у¹били/ у Чер¹н'ігов'і// а о¹дин по¹мер ¹дома// ше і то¹му п'і¹угода ни^е/ ну проіш¹до// так ¹тої д¹ругий у¹мер//] (*Кірове*); [а то¹д'і у¹же йак йо¹го ¹випустили з ¹госпитал'а/ с п'і¹угода йо¹го ни^е ¹чут' ¹бу¹до//] (*Кірове*); [ма¹ла бу¹да/ ну од О¹лесика ¹бил'ша бу¹да/ ста¹р'іша го¹диу¹ же на два//] (*Любарці*); [да с'к'іко вин хо¹диу/ чо¹тир'і з'ім'і ¹тико хо¹диу/ чо¹тир'і ¹годи//] (*Любарці*); [ма¹лому ше пи¹уто¹ра ¹годи//] (*Рогозів*); [о^то с то¹го ¹году ¹кажну ¹з'іму пош¹ти/ шо ¹ні¹буд' да і ¹вишийу// Шеу¹ченка ¹вишила/ там і¹кони повиши¹вала//] (*Старе*); [¹йакос' га¹дали/ це п¹роти ¹Нового ¹году/ за¹пал'ували с'в'ічки/ да ¹капали на ¹воду//] (*Старе*)

ГОЛОВОТРАСЕНІЄ (головотр'ас'ен'іє^а) струс мозку [о'так но'га пи^ери^абита бу'да 'вишч'е ко'л'іна/ і головотр'ас'ен'іє^а// і ш'іс'т' 'м'іс'ац'іу шу'кали йо'то//] (Кірове)

ГОЛОС ('голос) 1) голос; 2) мелодія, мотив [ми^ен'і о'це 'саме наї'луч:е на'равилас'/ «ої 'в'і'д'іт Бог/ 'ви'д'іт т'ворец'»// а 'цейі у 'церкв'і 'даже не^н с'п'івайут'/ 'видно ни^е у'м'ійут'// 'видно ни^е у'м'ійут'/ бо 'голос у й'іи та'кий т'а'жодії/ мо'т'іу//у::// 'дуже кра'с'і'во с'п'івади//] (Старе)

ГОНЯ ('гон'а) гін, смуга поля, що обробляється в один захват [дак о'то ми о'ради дак/ за од'но 'гон'а чу'же п'росо/ а ме^нжа так/ ме^нжа 'йіздит'/ а по цей бик ме'жа// дак там з од'ного 'боку бур'а'к'і/ з од'ного 'боку п'росо//] (Любарці)

ГОРНЯТКО (гор'н'атко) кухоль, кварта (західноукр. діал.) [це ж миї 'мас'т'і^ер/ ну це ж вин 'каже йім/ бо вин же йім 'тоже/ йак с'каже шо/ «би^ери в'ід'ро і к'руж'ку і лий/ у тру'бу»/ дак 'може 'тоже не^н доб'рат'// дак вин у'же ж' по 'йіхн'о'му// о// «ме^нрш'ч'ії би^ери це^нберце і/ гор'н'атко і лий у 'руру 'воду»// а йа ди'л'ус'а і 'думаю/ "шо вин змо'рози'у?/ йа ж з ним у'же ж' 'може годо'у 'п'ат' поро'би'у//] (Любарці)

ГОРОБЕЙ (горо'беї) горобець [там Ма'рус'а у наз бу'ла/ дак ко'ти до'види/ гороб'йі/ і 'йіди о'то//] (Вишеньки)

ГОРОД ('город) місто [то'д'і с'тали нас пус'кат' у'же і у 'город/ у'п'е'т'і//] (Вишеньки); [о'це й у 'город'і так 'ход'ат'/ о'то та'к'е ко'ротк'е//] (Глибоке); [то'д'і ше по'йіхада во'на у 'город//] (Горобіївка); [нас йак у'же заб'ради/ привиз'ли/ у Баса'раб'ійу/ 'город Со'роки//] (Київ); [йа 'помн'у// 'помн'у/ це так' горо'док/ там до'ма т'іки бу'ди/ ви'соки^і ви'соки^і/ чо'тири^і 'дом'іка у'тору// 'город/ ра'йон Фел'ко'марк/ і цей шо// 'доми оци'йі/ Д'ікс нази'ва'ус'а//] (Кірове); [бу'ди дес' у Б'ело'рус'ійі// йа у'же не^н з'найу/ йа'к'і'ї 'город//] (Осокорки); [на 'Кол'с'к'ім полу'остров'і слу'жи'у/ у 'город'і Канда'лакш'і'ї//] (Рудяків); [с'таршиї брат по'йіхав у 'город/ у 'город'і там жи'у// і си^ест'ра у 'город'і/ у Мари'упол'і жи'да//] (Сошників)

ГОРОДЯНИ (горо'д'ани) жителі міста [то'д'і ми^бі 'часто 'йізди'ли/ у 'Кыйіу/ а те'пер// торго'ват' 'йізди'ли// да і на.../ 'йізди'ли і^н на 'тої// во'зили и^бі у ци'рк/ и^бі у к'іно широкоек'ран:и/ во'зы'ли// дак с'м'і'ядис'а ми/ поприй'ж'жа::ди до к'луба/ до 'того/ пос'і'да::ди// по та'кыі 'пал'ц'і ко'уба'си ку'пы'ди/ по ба'тону// сиди'мо/ йі'мо// а горо'д'ани йдут' да с'м'і'йуц'а/ а ми:: ку'сайем по/ по ве'н'дико'му кус'ку//] (Глибоке)

ГОРОЦЬКИ (гороц'кы) міські, з міста [а то'д'і воїшли у 'тої/ у к'іно// дак ми^бі ж у'с'і поза'пинат'і пла'точ'ками/ а то порос.../ пи'на'лис'а/

поза^чи^исували/ шоб ^наче гороц^кы// ота^ке було// то^ді ше молод^и^и бу^ли//] (Глибоке)

ГОСУДАРСТВЕНИ ЗУБИ (госу^дарствени ^зуби) штучні зуби, зубні протези [у ^мене ж у^же ни^ма зу^би::^у/ да ^йе госу^дарствени// да^к йа ^ними ни ^можу// ни ^можу/ пон^імайте/ ^дуже на р^воти ме^не бе^ре/ да^к ли ^жат^у у стака^ні// а йа^к дес^у ми^ж л^уди ^іду/ то йа ^ї на^діну ^тийі// да^к син ре^гоч^е/ ^кае/ «^мамо/ то^бі ^урод^і дл^а кра^си ^тийі ^зуби госу^дарствени»//] (Горобіївка)

ГОТОВИЙ (го^товиї) мертвий [^бат^ко ^вийшо^у// в^ін у^же го^товиї// а то^ді ^каже/ «он і О^дарка ли^жит^у у ^хат^і го^това»// пош^ли у ^хату/ да^к ли^жит^у/ у^же му^рашки ^оч^и ^повийі^дали//] (Київ)

ГРІШНЕ ТІЛО (гр^ішне ^тіло) статеві органи [у ^ба::^ну во^ди^и::^ли// і ^би^и::^ли ^у бан^і/ ри^зо.../ о^то ж с^тіс^н айіс^а го^ли/ а во^ни ж ^не^імц^і ми^ж ^нами ^ход^{ат}/ а:// ну ^соромно// а ^у йіх та^ка ри^зина о^то ^чорна та^ка/ п^лотка чи ^йа^к во^но// да^к йа^к у^дарит^у да ^ударит^у/ да^к аж^у с^муга ^син^а та^ка о^стане/ чо^уго за^кри^вай^и/ ну ^соромно/ да^к гр^ішне ^тіло ру^койу за^тулиш/ а ^вон б^іе//] (Горобіївка)

ГРОСЕ (гр^осе) великий (нім. gross) [во^на та^ка ^то^уста/ а йа ^тоне^нка// да^к во^ни ^не^імц^і ^кажут^у/ шо во^на здо^рова/ гр^о::^се/ ^Ол^га зват^у//] (Горобіївка)

ГРУШОВНИК (грушо^уни^к) страва з варених груш і борошна [гр^уши ^сі^час вал^айуц^а по до^роз^і/ а ^мати/ ни^коли не^н вал^алис^у/ на^варит^у тих^у груш/ му^койу за^ко^дотит^у/ грушо^уни^к/ і ^діт^ам ^йе шо ^йісти//] (Мар^тусівка)

ГУРОК (гу^рок) огірок [ту^да ве^зе було ^шо вин о^то?// гур^кі прода^ват^у/ ^моркву// о^це ^у Ба^риспол^у//] (Вишеньки); [^йіде^нм на ба^зар// гур^ки^и ^сі^йади/ у^се було ту^ди на ба^зар//] (Глибоке)

ДА (да) спол. та [да^к йа ^уз^ау да кар^топл^і на^жари^у/ із^у ци^буде^нйу//] (Вишеньки); [^шо:: та ^мати?/ о^стан^е/ са^ма не ^із^іс^т да о^д:ас^т//] (Глибоке); [о^то та^кі^и ^дики ^час^ник// да^к ота^ко на о^гн^і на ^палочк^і ^при^уйане/ ну ^урод^і ^жаримо/ да ^йімо// да ^і бат^ко ^пу::х^ли ^дуже/ та^ко//] (Горобіївка); [^лізла га^дука/ да^к вин зл^ака^ус^а/ да ^кіну^у ко^су да ^і т^ікат^у//] (Мар^тусівка); [^міном^іотом/ йа^к на^крийе да на^крийе ти ^і хати//] (Осокорки); [^сов^ітує шо з^начит^у/ «ви о^це у^же про^даїте/ да пере^ход^{те} ^у Брова^рі^и»//] (Проців); [о^то з^імойу р^іже^нш да скот го^дуйе^ш// да на^воз о^то/ ви^кі^и да^йе^ш//] (Ревне);

ДАК (да^к) спол. так [це було у ^берез^ні ^міс^ац^і/ да^к ш^че було холодно^ватен^ко так//] (Бориспіль); [хто був у Ге^рман^ії// да^к у^же// ^перв^ії раз^у це да^вали во^ни с^ім^сот/ ^марок// а те^нпер хто був у

конц'даге^н р'і/ дак/ ш'іс'/ 'тис'ач/ "йеўро// дак йа чо'тири^і полу'чи^іў/ а це ше д'в'і//] (*Вишеньки*); дак йа/ у'же ми дож'дали 'ранку/ доїш'ли до'дому/ дак у'же з Ворон'кова/ а/ 'тийі^н/ мото'ци^ікди// дак ви з'наєте/ 'тийі^н 'н'емци^і/ 'море 'йіде//] (*Вороньків*); [то'д'і 'помн'у у голо'доўку/ дак/ три х'лопчики ў'мерло/ пид^н 'тин':у ў'мерди//] (*Глибоке*); [поча'ди гру'зиц'а/ у'же ж 'н'імц'і заб'ірат'// дак ме^нне 'н'іме^нц/ за п'леч'і да/ ма'да/ і'ди до'дому//а свої і пол'іцайі заб'ради бу'ди//] (*Гнідин*); [дак і при ми^ні при'ходили// дак йа да'ваі кри'ч'ат'/ да^о во'ни іспу'гадис'а/ да пот'ікади//] (*Горобіївка*); [дак йа 'висипл'у/ дак 'мисочок у дв'і// дак о'то і 'д'іт'ам/ на ден'/ і ме^ні// дак ко'ди це бу'до!//а споми'найу//] (*Іванків*); [дак йа/ во'но ми^ні "так у ду'ш'і/ 'Господи/ йак^н з'думаю/ дак ни до'вод' Гос'под'/ йак ми^ні т'ажі'до за о'ту/ за о'те ангол'атко// йак^н з'думаю дак ни даі 'Бог/ с'к'іки л'удеі по'мерло//] (*Кийлів*); [це бу'да Че^нхосло'вак'йа/ дак ви^н по_сло'венс'ки і ба'дакаў//а ми ўже ж пон'імади//] (*Кірове*); [р'ізади ми зе'лену/ крапи'ву// дак йа кру'тида/ во'на да'вала// і по'пади 'рук'і^н/ 'пучк'і^н/ поз'р'ізувадо й'йі 'ног'і так у'с'і//] (*Любарці*); [во'но краі се^нда бу'до// дак ви з'нає'те/ адка'гол'ік'і^н йак^н бу'ди/ дак йіх ви'возиди ж на робо'ту//] (*Мартусівка*); [дак Бог'дан Хмел'н'і^нц'ки^і/ ко'ди ўсту'паў у 'К'ійо'ў/ ну/ шл'ахту го'ниў// дак перепраў'л'аў 'через Д'н'іпро// ну і цеі п'рад'ід// а то'д'і ж мос'тиў не бу'ло// мост бу'ў там о'дин аж/ та::м/ цеп'ної мост// а не^н бу'ло/ дак в'і^н// а ви^н сам ри'балка бу'ў/ цеі п'рад'ід// дак в'і^н пере'в'іў по та'к'іх 'етих/ шо 'кон'і мог'ли/ прої'ти^і//] (*Осокорки*); [дак йа ка'жу/ шоб о'це йак йа прожи'да/ і вам у'се роска'зат'/ до 'самої/ до с'о'год'н'а// дак^н бу'до б^н 'ц'іде к'іно//] (*Проців*); [о'це пол'ак'і// дак 'тийі^е з'нали/ по.../ по_й'іхн'о'му у'се// з'нали тої йа'зик/ дак/ ба'дакади//] (*Ревне*); [це хто г'рамотни/ да про'ха'жуваў/ дак тої 'бачив у'се//] (*Рогозів*); [руд'а'ки^ів'ец' і'ш'е ж/ ни о'дин тут^н бу'ў/ дак по'мерди ўж'е//а так о'це йаг зато'пиди/ дак/ йа там і не^н бу'ваў 'б'і^нл'ше//] (*Рудяків*); [пи^ери^е во'рот та'киі бу'ў/ о// дак л'уде оторо'п'іді/ пон'імаєте?//] (*Сошників*); [ма'ти пош'ла до си^ест'ри йак 'бат'ко ўмер/ дак ме'не ў ш'колу ни^е хот'іді од:ават'/ бо ни бу'до ў 'чому хо'дит'//] (*Старе*)

ДАЛЕКИ(І)Й (да'лек'й) старий [ої прожи'да л'удоч^к/ ої прожи'да да'лек... 'доўго/ ої да'дека ж йа да'дека// у'же ў 'мене не'має здо'ро'ўя/ а ни^е за'буда/ ни'чого ни за'буда//] (*Рогозів*)

ДИСЯТКА (д'и^ес'атка) ярмарок на десятий тиждень після Великодня [ну 'йармарок там бу'ў/ у Пе^нре^нйаслов'і/ от// там/ о'собе^н:о це на д'и^ес'атку 'йармарок ви^едикий/ о'це ўже во'на проїш'ла/ ди^ес'атка// це 'дес'ат' ни^ед'іл' 'посл'і 'Паски// ну дак о'то нази'ва'лос'// дак о'то 'йармарок там

СИЛ'НИЙ БУЇ// (Сошників)

ДО (до) спол. то [котри^і замож^н'і::ши/ да багач:и^і/ да ў на'чал'ств'і/ до ў тих, було шо йісти//] (Глибоке); [де пожи^л'іша 'женшч'ина/ до та/ 'ходить' у 'доўшо'му/ а де молод'ож/ до то ў та'кому//] (Глибоке); [д'вац'ат' коп'ійок/ до 'може і не^н було на б'іл'ет ко'ли//] (Гнідин); [йісти ж не^нма чо'го/ до ми ж ма'ден'к'і// по'йіде^нм/ по'їдем до су'с'ідиў/ до су'с'іди ж да'дуг' там т'рошеч'ки^і// до 'мати 'доже^нчок д'в'і йа'к'і^нх 'виз'ме//] (Проців);

ДО АНАХТЕМА (до а'нахтема) багато, до біса, до дідька [ми 'вир'ізали тут до а'нахтема тих о'вец'//даже ка'заў цеї же на'чал'н'ік 'йіхн'іі/ і ў Бр'анс'ки^і л'іса м'н'асо пи^єри^єда'вали/ парт'ізанам//] (Вороньків)

ДОБРАТЬ (доб'рат') зрозуміти [на к'іла ни^є було ни'чого// ми йак с'тало/ дак ни 'можна доб'рат'/ успо'койіц'а йак це по к'ілах во'но 'буде// а то'д'і ж наў'чидис'//] (Любарці); [йак с'каже шо/ «би^єри в'ід'ро і к'руж'ку і дий/ у тру'бу»/ дак 'може 'тоже не^н доб'рат'// дак вин у'же ж, по 'йіхн'о'му// о// «ме^нрш'ч'іі би^єри це^нберце і/ гор'н'атко і дий у 'руру 'воду»//] (Любарці)

ДОВЖНО, ДОВГНО, ДОГНО (доўжно, до,жно, доўгно, догно) напевно, мабуть [нас доўгно там/ тис'ач' д'в'і соб'ралос'а ж о'то//] (Вишеньки); [дво'р'і^н в у'же багато/ у'же до,жно/ до,жно 'тис'ача/ а 'мо і 'бу'л'ше//] (Глибоке); [да йо'го догно заб'рали/ дес' пидоб'рали// дак о'то остаўс'а жи'ви//] (Глибоке); [т'ур'ма ў нас, доўжно чи ни^єс/ йа і не^н з'найу/ з йа'кого// ну 'дуже даўно/ с п'ій'с'а того 'може// тут, була і т'ур'ма::/ і алка'го::л'ік'і/ во'но ўсе м'і'н'алос'а//] (Мартусівка)

ДОКАЗАТЬ (дока'зат') виказати, донести [дак йа то'д'і і ка'жу/ «ну це ж ми 'возим/ ход' 'би ж ни'х'то ни^є дока'заў»/ так ў'род'і ў ту ми'нугу йа ска'зала//] (Вороньків)

ДОПУСЬКАТЬ див. ПУСЬКАТЬ

ДОРОГШАТЬ (до'рогшат') дорожчати [кончилас' во'їна/ було ўсе йаг год/ так і де'шеўша// йаг год/ так і де'шеўша і де'шеўша// а те^нпер ни'чого ж не^н де'шеўшайе/ у'се до'рогша і до'рогша// ос' ка'зали 'пенц'ію до'бавит'/ 'мое по 'дес'ат' коп'ійок/ а/ а газ і с'в'ет подо'рогша об'ратно//] (Глибоке)

ДРАТЬ (драт') молоти [йак не^н груши^і/ дак пас'л'он/ дак сап'ітон/ о'це та'к'е/ шо/ 'пок'і^н ўже 'виросла сво'я картошка// а то'д'і йак у'же с'тали жни'ва/ дак с'тали 'жито дра'т'/ пше^нниц'у дра'т'/ на та'к'і 'жорна// ва'риди 'каши^і та'ки^і//шо хто зум'іў/ так і/ і прожи'вали// а ў 'сорок 'с'омо'му 'год'і труд'не було//] (Мартусівка)

ЕСЕН (есен) їсти (нім. essen) [та'к'і^н 'черви 'чорни^і/ ш_ 'чорними голо'вами// то ми ни_ 'хо.../ дак ш'ваїне!/'рус'іше 'каже ш'ваїне/ ни 'хоче 'їсти знач.../ дак 'рус'іше ш'ваїне ни 'хоче 'есен//] (*Горобіївка*)

ЖАЛЬКО ('жал'ко) шкода [йак ум'і'раў/ дак 'каже/ «ус'о'го 'жал'ко на с'в'іт'і/ ну 'каже йа хот'іў би по'бачит'/ чим во'но 'кончиц'а»// це ж_ то'д'і ше ре^нвол'уц'ійі бу'ди да ўсе//] (*Мартусівка*); [і це ше ж/ д''роў 'жал'ко//] (*Проців*); ['жал'ко ж бу'до і нас//] (*Проців*);

ЖИЛКА ('жилка) ліска [вудоч'ками хо'ди^нди// чи^е р'у'йак// о'це// то'д'і 'жилок не^н бу'ди/ не^н бу'до// це 'зараз^ж 'жилки/ а 'ран'ше 'к'інс'к'ії хвист/ в'і^нри'вали// уд'воє ск'ручу'вали//] (*Вишеньки*)

ЗАРЯЖАТЬ (зар'ажат') заправляти бензином [йа ўже при'їхала/ дак ми^ен'і зар'ад_ка/ т'реба щоб зар'ажат' ма'шину/ і 'їхат' оп'їат'// йа ўже сто'їу з ма'шинойу// «а ти чо'го?»// йа ка'жу/ «т'реба зар'ажат':а/ бо ў 'мене би^ен'з'іну ни^е хва'тайе»//] (*Вороньків*)

ЗАЧИМ ('зачим) нащо, навіщо [у 'мене і бра'ти бу'ди/ о'дин п'їани та'ки^і/ ни^е ўси'хаў/ і д'руг'і^н/ і/ у'же на с'в'іт'і ни^іма/ по'мерди// бу'до 'кажи^еш/ ну "зачим йо'го?/ т'реба і ни^е т'реба йо'го 'пити//] (*Горобіївка*)

ЗВИЧЕНИЙ (з'вичениї) привчений [во'ди та'к'і бу'до спо'коїни/ шо о'це пид 'возом ле'жу/ не за'чепл'ат' ме'не// і к'ін' так 'само/ во'ни та'к'і з'вичени ўже до л'у'деї//] (*Любарці*)

ЗВІДКИЛЯ (з'в'ідкил'а) звідки [йа при'їшла да поди'вилас'а да/ диў'л'ус'а да ка'жу/ «з'в'ідкил'а ти?»/ а в'ін по'казує/ із В'і^нта'чева//] (*Київ*)

ЗДІСТИ (з'д'іс'ти) з'їсти [вин бу'до ме'не і жал'їе/ і о'це де_шо_достане/ сам ни^е з'д'іс'т'/ ми'н'і ни^есе//] (*Іванків*)

ЗДУМАТЬ (з'думат') згадати [це сво'їи ма'ди го'да йа з'думуйу//] (*Любарці*)

ЗІЛЛЯ ('зіл':а) бур'ян [т'реба по'лот' щоб 'зіл':а ни^е бу'до/ дак і 'буде ха'роша// а йак у 'зіл':і/ дак ко'н'ешно ж 'зіл':е з'ї'дає картошку/ а йа прор'і'жайу/ а'га/ пророс'до/ по'по'л'у/ да і'доўка ўсе//] (*Горобіївка*)

ЗНАТЬ (знат') 1) знати (у різних значеннях); 2) пам'ятати [а 'тейе/ те 'д'ецтво ўсе/ дак/ 'тейе з'нає^ім//] (*Гнідин*); [два м'іш'к'і?// да_ 'н'і/ там 'йакос'/ ни з'найу/ у'же і за'бу'да/ йак// д'вич'і да'вали//] (*Іванків*); йа ўже позабу'вала ўсе на с'в'іт'і// ко'лис' у'се на с'в'іт'і з'нала//] (*Іванків*); [ўрач г'рошей у 'мене ни^е ўз'аў/ н'і ко'п'їйочки/ н'і ко'п'їйочки// йа з'найу/ 'ви'шла ўра'чиха/ о'так за сто'ликом/ йа по'їхала з йо'го се^нст'ройу// 'ви'шла/ і йа 'сун'у ци'ї сист'р'і/ «ви^із'ми ка'жу г'роши^і ў 'мене/ даї ўра'чу»//] (*Кірове*); ['должни^і во'ни ўпла'тит'_ бу'ди/ нам// ну шос' у'же ни^е з'найу/ 'с':іки там/ чи 'тис'ача/ йа/ йа ни^е з'найу/ во'но ми^ен'і ўже ни^е 'нужне йак о'то//] (*Кірове*); [у

ш'ій'с'атих дес' ота'ко с х'востиком// ну ни з'найу 'точно ў йа'ки/ за'була// (Кийлів); [во'ни при'шли ш:'коди/ у пони'д'ілок з'найу/ при'шли ш:'коди// ў ни'д'іл'у во'ни так во'зиди там со'дому/ на х'верму//] (Любарці); [поса'дили за стил/ дак йа 'л'евойу ру'койу з'найу йім 'л'евойу ру'койу/ а 'ц'айа так// дак во'ни/ «а чо ти 'л'евойу ру'койу?»//] (Любарці); [йа ўже за'була/ "йак 'воно було// з'найу шо йа пи'дки'дала/ а тої ги'д'іу/ да ўги'д'іу по 'пал'ц'ах ме'не// та'ке було//] (Старе)

ЗОНЕ ('зоне) сонце (нім. Sonne) [а на 'сонце 'каже 'зоне// а 'цукор 'цукор 'каже//] (Горобіївка)

ИНБАР (ин'бар) амбар, комора [пол'і'цайі при'ходили і заб'і'ради п'р'амо у Гер'ман'ійу/ ув ин'бар ту'ди з'гонили/ о/ молод'ож// і то'д'і г'нали на... на Ба'ришпол'//] (Глибоке)

КАЛАЧИННЯ (када'чин':а) бадилля кукурудзи [нав'ерно ўже і скот 'гон'ат'/ ну ўже ні'ч'ого не' по'може/ йа ўже й'йі оста'ул'у/ йа ж не' поже'ну ўже ж й'йі/ наж'ну када'чин':а і пого'дуйу/ гарбу'зи йе/ ўсе/ йа пого'дуйу й'йі/ намо'чу он там хл'іб у 'мене йес'ц'/ та'киї шо о'д'ат' йї/ у// йа ўже не' ўс'п'ійу/ бо жи'нут' й'йі аж за се'до ту'ди ко'рову// не'хаї!/ о'д'ише 'дома//] (Кірове)

КАЛАЧІ (када'ч'і) тільки мн. кукурудза [хто када'ч'і/ хто ко'ку'руза/ йа так по_ста'рому ка'жу/ када'ч'і// ў'чора доч'ка моя ва'рида/ вас угос'тит' када'чами?//] (Кірове)

КАМАРАД (кама'рад) товариш (нім. Kamerad) [ме'не Васи'лем зват'/ і йо'го Васи'лем зват'/ це з од'ного се'ла ми// дак о'то «'на о'с'о/ не'си кама'раду/ 'Вас'і сво'йему/ хл'іб/ да о'там до хл'іба/ ч'и ку'сок 'сала/ ч'и ку'сок м'н'аса// хай о'то 'виз'ме/ і тий 'пол'ц'і не' да'йе// а хаї сам о'то йіс'ц'// шоб 'сам не' го'лодний бу'»//] (Ревне)

КАНХВЕТ (канх'вет) цукерка [канх'вет йа'к'іс' о'то//] (Вишеньки)

КАПУСТА (ка'пуста) традиційна страва, зварена з подрібленої свіжої капусти, крупи і м'яса; капусняк [пос'ідали ку'т'у 'йісти/ бат'к'і це/ с'ідайт' за стил і це ку'т'а то'д'і/ і ку'т'а 'вар'ат'/ і 'рибу 'ж'ар'ат'/ і ка'пусту 'вар'ат'/ і уз'вар'вар'ат'/ 'опши'м так/ понаго'тов.../ пос'ідали//] (Любарці)

КАПУТ (ка'пут) кінець, загибель (нім. karutt) [во'но йак 'пухне/ да й'йі ў гла'за// і::/ во'на йак_закри'чи::т'/ ка'пу::т! ка'пут!/ і а'у! а'у! кри'чит'/ і ми 'тоже пол'а'калис'// о'це 'думаю ўже 'тоже по'в'іс'ат'//] (Горобіївка); [у'же ж 'кончили ко'роў до'йт'/ ко.../ пош'ли на 'пашу// дак вин 'каже/ ге'... 'руси'ше 'йуди/ хо'т'іли шоб ка'пут з'нач'ит'/ майн_ф'рау/ ну 'ж'і'нка/ дак майн_ф'рау ка'пут//] (Горобіївка); [ви з'наєте 'риба ўйу'ни?// до ми

на'ловимо с под'ругої/ да 'хочем і'ж:арит'/ дак во'ни нам ни да'йут'/ 'каже ка'пут/ ум'реш з'начит'/ а ми 'каже^нм/ дур'ни:!/ то ж, ха'роша 'ри::ба!// (Горобіївка)

КАРАНДАШ (каран'даш) *експр.* про дуже худу і виснажену людину [пе^нре^нночो'вали/ 'холодно/ то'пи^т' не^нма там чим// і::/ дак ми то'д'і ў'дос'в'іта поўста'вали/ да 'п'ішк'і^н/ з аерод'рома/ до^ндому// попри'ходили// а йа'к'і ж ми були каранда'ш'і!/ ої//] (Гнідин)

КІНДЕР ('к'інде^нр) діти (нім. Kinder) [при'ходить 'н'іме^нц' до нас у 'хату/ а йа с тро'ма д'іт'ми/ се ж, с'к'і^нки там// а вин на ро'боту шоб о'це їти// «тво'йа 'к'інде^нр?/ тво'йа 'к'інде^нр?»// ка'жу/ «н'і::/ се^нстра!»// ну/ мах'нуў ру'койу/ буд' у 'хат'і/ бо:: 'д'іти//] (Мартусівка)

КЛЯЙНЕ (к'л'аїне) маленький (нім. klein) [н'е^нмц'і 'кажут'/ шо во'на здо'рова/ г'ро::се/ 'Ол'га зват'// а йа ма'лен'.../ к'л'аїне/ ма'лен'ка// ну ни^нчого//] (Горобіївка)

КОБЕРКОМ (кобе^нр'ком) перекидом, шкереберть [виставили д'ітеї на 'вудиц'ах//а 'наши^н ж/ ц'їйі ж і'дут' 'танк'і^н/ і ўсе їдут'/ і не^нма ж куди/ і...// а там мост/ доўгії_доўгії дес'/ і 'наши^н 'танки/ пош'ли кобе^нр'ком// пон'імаєте?// а во'ни д'ітеї 'виставили/ шоб ми д'ітеї пото... пода'види//] (Кірове)

КОБИНЯК (коби^нак) кобеняк, суконний довгий чоловічий верхній одяг з відлогою [то'д'і с 'того сук'на 'робл'ат' коби^на'ки чо'дов'ікам//] (Старе)

КОВАНІЙ (ко'ваній) плямистий (про масть свиней) [ка'жу «'доўк'і поро'с'ата та'к'і ков... ко'вани/ чорно'р'аб,»//] (Рогозів)

КОВТИБ ('коўтиб) ковбаня, яма з водою, озерце [о'тут, бу'до о'с'о коло_ 'коўтиба/ ўс'е і'гда бу'до спраў'л'айут' Г'вана Ку'паїда//] (Вишеньки)

КОЗЛИКИ ('козлики) *тільки мн.* бедринець ломикаменевий, *Pimpinella saxifraga* L. [ш'е хто мо'лод'шин'киї да по'шоў да/ по гор'бах 'козлики ку... ко'пали да 'йіди/ да о'кац'їю ш'моргали да/ ну шо по'пали/ те і 'йіди// до те 'вижило//а та'ке ўже ста'ре да ма'де/ до о'то 'так//] (Київів)

КОМЛЯТЬ ('комл'ат') довго жувати [д'іду то'му по'палас'а 'жаба 'тайа// в'і^н ста'рен'к'і^н ж/ да 'комл'аў_комл'аў/ дак ни^н ў'кусит'//] (Горобіївка)

КРЕПКО (к'р'епко) 1) міцно [ц'ерква так к'р'епко з'роблена/ шо ни во'да ни^н бе^нре/ ни_ 'шо//] (Старе); 2) дуже, сильно [йа пи^нри^нчи'тада ц'у к'нижи^нч'ку/ о:://да так зап'лакада к'р'епко//] (Вороньків)

КРИГ (кр'іг) війна (нім. Krieg) [дак з'найте 'каже/ гр'іг// кр'іг це во'на// шо к'р'іг/ дак йіж, шо_ 'йе// дак кр'іг_то_к'р'іг/ так во'ни ж ни йі'д'ат' о'ти^нйе 'черви//а 'нам да'йут'//] (Горобіївка)

КРІПКИ(І)Й (к'р'іп'к'і^и) твердий [ни^е ў'кусит'/ дак 'каже/ ба'бун'у/ "шо ти та'к'е кр'іп'ке 'са::до ў'ки^и нуда/ у тої суп?// а 'баба/ да чо'го ж во'но кр'іп'ке?/ 'нач'е ж і молод'еїе// (Горобіївка)

КРОВАТЬ (к'роват') ліжка [це ж буда ў л'ікарн'і ў Ба'риспол'і/ а це приве^нз'ли/ дак ни^е 'може ўже ўста'ват'// ота'ко до к'роват'і в'іроўку приўйа'заў/ дак би^ерец'а о'то шоб уст'ати// а то ли^ежит'/ ни'годна/ с'коро пом'ре//] (Горобіївка)

КРУЖКА (к'руж^ака) кухоль, кварта [це ж миї 'мас'т'і^ер/ ну це ж вин 'каже йім/ бо вин же йім 'тоже/ йак с'каже шо/ «би^ери в'ід'ро і к'руж^аку і дий/ у тру'бу»/ дак 'може 'тоже не^н доб'рат'// дак вин у'же ж^а по 'йіхн'о'му// о// «ме^нрш'ч'її би^ери це^нберце і/ гор'н'атко і дий у 'руру 'воду»// а йа диў'л'ус'а і 'думаїу/ "шо вин змо'розиў?/ йа ж з ним у'же ж^а/ 'може годоў 'п'ат' поро'биў//] (Любарці)

КРУЖКА (круж^ака) кругом, навколо [ну це Г'ван/ постаўл'ат'/ а то'д'і с'п'івайут'// 'ход'ат' круж^ака 'його/ позаб'ірайут' і ту/ і/ і теї// споми'найут'// шо Г'вана Поку'пал'ного// (Іванків); [то'д'і 'п'еўча 'ходить' круж^ака то'го/ да с'п'івайут'// (Іванків)

КУЗОВО ('кузово) кузов [ви^н поди'виўс'/ са'ж'аїте пол'щ'їйу/ 'поўне 'кузово// сам с'їў пил'а 'мене/ і пога'н'аїмо на Гада'вуроў//] (Вороньків)

КЮЙО ('к'уйо) корова (нім. Kuh) [а йак о'це/ д'ітеї пи'тайе^нмо/ шо/ о'це зват'/ а "шо о'це?/ до во'ни нам 'кажут'// ко'рова 'к'уйо// а те^нл'а 'мил'кен// а до'їти 'тоже 'мил'кен//] (Горобіївка)

ЛАБАДОН (лаба'дон) млинець із неякісних продуктів [мати там і^нс по'до::ви/ да с':о'го с'то'го напе^нче та'ки^нх лаба'дониў//] (Глибоке)

ЛАНКСОМ ('ланксом) повільно, помалу (нім. langsam) [по'йіхада та/ мото'ц'ікл'ом ха'з'аїка/ 'н'і^нмка/ по тиї поро'шок/ і ц'її под'руз'і 'каже/ "на ниж і ку'л'очок шоб роз'р'ізат'/ дак/ ланксом 'ланксом/ пома'ден'ку//] (Горобіївка)

ЛАХМОТНИЙ (дах'мотниї) кошлатий, кудлатий [коби^н'ак/ це та'киї буў плашч дах'мотниї/ і на 'голову баш'дик/ о'це коби^н'ак воўн'а'ниї тої//] (Старе)

ЛЕС (л'ес) лесовий ґрунт, лес [у зи^ем'л'і ни^нмаїе 'сили// пон'імаїете?/ та'ка йак о'то у сте^нпу// 'об'шим// йаг 'буд' 'то би це ж та'киї л'ес/ шо ко'ди 'то було дно Д'н'іпра оце 'о//] (Сошників)

ЛИМАН (ли'ман) заболочене місце посеред села [де Па'раска жи'ве// о'то ж там ли'ман у нас/ та'к'її ли'ман 'гарни^ні буў/ вода на ли'ман'і 'гарна була/ і то'д'і чо'гос' трав'о'ц'їх не^н було/ і скот ни 'пас':а^е так//] (Любарці)

ЛОВКИЙ (л'доўкіі) гарний, хороший [у'чиц'а не^н по'пала/ бо не^н було за_ш'чо// а ро'би^т/ на ро'бот'і на л'доўк'іі була// у мага'з'ін'і ро'би^тла//] (*Гнідин*); [л'доўкіі чо'ло'в'ік_буў// тру'д'ашчій/ не^н об'і'жаў// л'у'би^ту д'і'теі// 'гарно ўсе/ 'хати ўс'ім по'строїли/ тру'дилис'а//] (*Гнідин*); [дак ко'н'ешно ж з'іл':е з'і'даіе кар'тошку/ а йа прор'і'жайу/ а'га/ пророс'ло/ по'по'л'у/ да і л'доўка ўсе//] (*Горобіівка*)

ЛУЧЧЕ (л'луч':е, л'луч:е) краще [бу'ло то'д'і л'луч:е// то'д'і во'да була ч'иста//] (*Вишеньки*); [не^н 'хочи'ц'а ло'вит'/ л'луч':е п'іди'ш да 'купиш/ к'і'ло йак с'хоч'еш 'риби//] (*Вишеньки*); [йа ка'жу л'луч':е ку'сок 'сада з'йі'сти/ йак 'туйу коўба'су// ни'ма ж у'кусу ни'яко'го// а "шо во'ни ту'ди^і 'к'і'даіут'?'//] (*Вишеньки*); [«жал' шо йа вас пос'лаў/ хаі би л'луч:е во'ни при'йіхали/ да "тут_ заб'рали// ми'н'і 'Тан'і жал'»/ о'так ска'заў//] (*Вороньків*); [йа'би вер'нулас'а со'в'ец'ка ў'дас'т'/ саме_л'луч:е було б//] (*Вороньків*); [ос'і'с'о оц'і'йейі 'бат'ко по_су'с'іц'ко'му ў 'мене/ буў/ 'тоже хо'диў/ тру'сит'// дак йо'му д'ід 'каже/ «з'найіш 'сину шо/ і'ди л'луч:е шо ро'бит'_д'руге/ ну а'би ни'е ў бри'гад'і ц'іі хо'диў//] (*Вороньків*); [а'би во'но не^н ве'р'талос' ни'шо/ да шоб/ було те^апер 'гарно жи'т' у'с'ім// шоб у'с'ім 'гарно було жи'т'/ саме_л'луч':е// да//] (*Глибоке*); [ни'кому вин у'же ни_ 'нуже^н/ бо/ т'роіе д'і'теі/ і три си'ни//це ше йа'г'би доч'ка/ во'на 'йако'с' 'наче л'луч:е жал'і'е ж//] (*Гнідин*); [ви ж 'може 'чу'ди й'і'ї// у'же та'ку ко'л'ад_ку// ну і 'ранше/ ми'н'і о'це 'саме наі'луч:е на'равилас'/ «оі 'в'і'д'іт Бог/ 'ви'д'іт т'ворец'»//] (*Старе*); [о'це ўже те^апер/ посл'едн'е ў'ремйа'е/ 'йако'с' л'луч:е с'тали хо'дит' до 'церкви//] (*Старе*); [так л'у'биі хто п'риіде/ «'шо то'б'і л'луч:е/ по'лін' чи м'н'ата?»// 'каже «по'лін'»/ «і'ди со'б'і з ним»// а йак м'н'ата/ дак по'т'агнут' ку'дис'//] (*Старе*)

ЛУЧЧИЙ (л'луч':іі) кращий [хата й о'ц'е ц'а була іс'пале^нна/ о'це о'ц'о де жи'вут'/ дак 'тоже йіх// ну во'ни/ 'вибрали 'т'іл'ки^і м'іс'ц'ами// м'іс'ц'ами// а// не^н л'луч':і^н во'ни і 'хати були/ йак у л'у'деі/ а п'росто 'може ку'ди заі'шоў/ ту'ди і 'вibraў//] (*Мартусівка*)

МАЗАНКА (мазанка) бутерброд [цеі ха'з'айін нам/ на до'рогу 'мазанк'і^н 'мазаў/ о'то х'руштук_з'вец'а ж_// дак то с'малцем/ то ва'рен'ами// і 'сада ку'сочок на до'рогу да'ваў/ да с'і'тра бу'тилку ч'і^і во'ди газ'і'н'ро'ваноі// прова'жали// і амери'канц'і пере.../ ну/ пере'возили нас//] (*Горобіівка*)

МАЙН (майн) мій (нім. mein) [у'же ж 'кончили ко'роў до'йт'/ ко.../ пош'ли на 'пашу// дак вин 'каже/ ге^н... 'руси'ше 'йуди/ хо'т'іди шоб ка'пут з'нач'ит'/ майн_ф'рау/ ну 'ж'і'нка/ дак майн_ф'рау ка'пут//] (*Горобіівка*)

МИЛЬКЕН (мил'кен) доїти (нім. melken) [а йак о'це/ д'і'теї пи'тайе^імо/ шо/ о'це зват'/ а "шо о'це?/ до во'ни нам 'кажут'// ко'рова 'к'уйо// а те^л'а 'мил'кен//а до'їти 'тоже 'мил'кен//] (*Горобіївка*)

МІХ (м'іх) мох [б'ради дес' мо'шок/ і с'таўл'али на у'гол'чики// кла'дуть о'ш'ч'і^п/ цей о'ш'ч'і^п шо по_ве^р'ху/ покла'дуть на зи^ем'л'і/ і на 'кажний у'гол'чик постаўл'айут' м'іх// дак йак м'іх 'мокрий/ з'начит' там ни^е ст.../ ни^е 'робл'ат' 'хати/ то'д'і пе^р'ре^н'нос'ат' на д'ругу// а ў нас о'це 'ц'уйу с'таўл'али/ дак ни'якого 'моху ни'хто ни^е ст^{ав}.../ бо та'кий у'часток//] (*Старе*)

МОГЕ (моге) може, можливо [с'к'ік'і йа// к'і'доме^н троў// п'ійі'с'ат/ а 'моге і'дес'ат' про'їхаў//] (*Вишеньки*)

МОГНА, МОНА (могна, мо^гна, мона) можна [пид'хо'жу/ дак у старос'тат ул'ізти ни^е 'мона/ с'тики на'рода//] (*Вороньків*); [роскур'кул'ували// а ти^епер "могна/ те^нпер о'го йа'ки^і куркул'і!//] (*Глибоке*); [го'р'і'д'ку г'р'і'х прода'ват'// воб'ш'е гр'і'х// дл'а 'себе 'мо^гна 'ви^н'гнат'/ ну а про'дат'/ прода'ват' г'р'і'х//] (*Глибоке*)

МОГОРИЧ (мого'рич) сватання [т'ийі ўже чи'маден'к'і/ ўже по... кон'ч'али ш'коду// о'с'о мого'рич_буў/ дак/ к'іно'камера/ з'н'і'мали//] (*Гнідин*); [іме^н'нини спраўл'али// а це мого'ри'ж буў/ дак 'тоже^н ж/ к'іно'каме^нра бу'ла/ фотограх'в'іру^овали//та те'пер/ с'лава 'Богу за ўсе//] (*Гнідин*)

МОРИГ (мо'р'іг) густа молода трава [йак ни^е да'си пирож'ка/ воз'му во'ла за рож'ка// да 'виве^нду на мо'р'іг/ да 'викручу п'равиї р'іг// (*фольк.*)] (*Любарці*)

МОСКАЛЬ (мос'кал') солдат [ў т'риц':ат'_ди^еўй'атом го'ду йа по'шоў/ приз'вали ме^н'не ў москал'і/ от// дак йа ў москал'ах о'то с т'риц':ат'_ди^еўй'атого по 'сорок 'с'оміи год//] (*Сошників*)

НА ПЕШУ (на_п'ешу) пішки [хто под'водо'йу/ хто на_п'ешу//] (*Вишеньки*)

НАБУТЬ (на'бут') мабуть [та не^н бу'ло на'бут'//] (*Рудяків*)

НАВПРОСКІ (наўпрос'к'і) навпростець [це ж 'ран'ше бу'ло/ о'с'о/ наўпрос'к'і до'рога бу'ла//] (*Вишеньки*)

НАМІШУВАНИК (на'м'ішуваник) пиріг [пи'чут'/ ота'к'і/ на'м'ішуваник'і на'м'ішуйут'/ ше ка'дин ту'ди/ то'д'і йак 'м'іс'ат'/ і бур'ак пе'чени_// ви 'бачили ко'ди йо'го?//та'к'іі/ пе'чениї ви'н/ у/ .../ пид_т'им/ об'чистиц'а/ а со'ло::д_к'і!//і пот'ре/ хот' на тер'тушку/ хот' но'ж'ем//до::ўко по'р'іже//і ка'дини/ ка'дини си'ри// бри'шу!/ пи'чут' йіх 'тик'і де'ген'ко з_сахаром/ і 'м'іс'ат'/ з'вуц':а ка'диноўник/ ота'к'і хл'іб 'викотит'//] (*Рогозів*)

НАРЯЖЕНИЙ (на'р'ажениї) призначений [ш'да йа од... із 'дому/ до 'баби// а на'р'ажениї буў чолов'ік іс код'госпу/ йо'му да'вали па'йочок і в'ін з'б'іраў ц'і'х/ 'мертвих по 'хатах//] (*Київ*)

НАСТИРТЛИВИЙ (на'стиртливиї) настирливий, завзятий [каже/ шо «та'кого 'каже/ та'койі молодойі ну^о та'койі 'каже на'стиртливойі/ да та'койі б'ідовойі/ 'каже йа ни^е 'бачиў»//] (*Вороньків*)

НАУТРО (на'утро) вранці наступного дня [на_ 'нич т'реба го'нит'~ же во'ди 'пасти// чи_ 'кон'і чи_ 'шо// а на'утро т'реба 'йіхат'~ же/ об'ратно на 'поле//] (*Вишеньки*); [у 'кажного йе 'кисде т'істо ў д'іж'і// і на 'ц'ому 'кисдо'му т'іст'і ни^е так йак на д'рожд'і'х// пич:и'н'айут' / то'д'і'б'і'л'ше рож^чин'ат' / у'чин'ат' // ну там п'росто/ на'утро зам'ісиди/ нави'качували пал'а'ниц'і/ і ў п'іч//] (*Старе*)

НИГДЕ (ниг'де) ніде [не^и пром'і'н'аў ниг'де ни'чого о'то йіх//] (*Вишеньки*); [бу'ло зро'биў 'поле 'чи'стойе/ ниг'де н'і од'ної ха'тинк'і'и//] (*Осокорки*)

НИГОДНИЙ (ни'годниї) дуже слабкий, хворий [ни^е 'може ўже ўста'ват'// ота'ко до к'рват'і в'іроўку приўйа'заў/ дак~ би^е 'рец'а о'то шоб ус'тати// а то ди^е 'жит' / ни'годна/ с'коро пом'ре//] (*Горобіївка*)

НИГОДЯЩИЙ (ниго'д'ашчиї) дуже слабкий, хворий [там дес' ув_ 'Гван-ко'в'і'один чолов'ік при'шоў/ шо з 'бат'ком ў'м'е'с'т'і буў// перел'ізованиї/ 'мати 'йіздида до 'його/ ниго'д'ашчиї ни'куди// ку'ди ви йо'го по'т'агнете ў войенко'мат того_ чолов'іка?//] (*Гнідин*)

НИКУДАШНІЙ (нику'дашн'ії) непридатний, нікудишній [а ў 'мене та'ка вам кар'то::шка 'га::рна/ п'р'амо аж/ аж 'л'убо// 'ви^и 'копа'йеш~ дак_ 'аж/ та'ка ви'дика да 'гарна/ аж 'мидо/ би'ру і 'хочи^е ц'а// а тут у су'с'іди 'каут' / ну го'рох і 'год'і/ нику'дашн'а//] (*Горобіївка*)

ОБКУЧИТЬ (об_ 'кучит') обступити [при'йіхали ми в аўтоко'лону// ме^и не ж_ х'лопц'і і д'іў'чата ўже об_ 'то... об_ 'кучили/ «дак 'йе?/ 'йе?»// йа ўже із 'радос'т'у роз_ 'казуйу ўсе»//] (*Вороньків*)

ОБЛОЖОК (обло'жок) переліг [бич'к'і ро'гати/ пош'ди о'рати// на 'туйу 'ниўку/ на подо'винку// на тої обло'жок/ даї 'д'ад'у пирожок// (*фольк.*)] (*Любарці*)

ОБУРИТЬСЯ (о'буриц':а) обвалитися, зруйнуватися, впасти [о'дин там 'д'ад'ко 'каже/ поїди/ йа то'б'і дам/ шоб кирпи'ч'і ви'т'агу^оваў// так вин ви'т'агу^оваў/ а вин же ж не^и знаў шо о'буриц'а 'тайа п'ли'та/ та і ў'би^и 'да// молодого 'парн'а//] (*Горобіївка*)

ОГНИК ('огник) пухирчастий висип на обличчі, вогник [п'омн'у мо'йа 'баба л'і'чила нас/ вираз_ 'ки на/ на 'рот'і//це 'огник/ 'огник//] (*Старе*)

ОДМЕРШИЙ (од'мерши) виморочний [ни було та'кої 'хати/ шоб душ три/ дв'і/ ко'лиз' же 'семн'і буди/ шоб ни'х'то ни ўмер// а 'так' і/ і 'семн'і/ од'мерши 'хати буди/ од'мерши/ п'р'амо ўс'і сем'нейу//] (*Київ*)

ОНИНО (они'но) отам [то'б'і т'реба ма'шину/ они'но ў Виса'йіўшчин'і/ там ка'жу ди'с'атки сто'йат'/ по'їди і воз'ми со'б'і//] (*Вороньків*); ц'і'йейі се^нст'ри д'іти буди мал'есе^нк'і/ а 'бач'ат' же куди 'баба 'садо хо'вайе/ а во'на/ по'лиц'а та'ка ў 'хат'і/ а во'на під горш'чок// а брат миї при'шоў/ у'же ж/ у'же ж на ро'бот'і буў/ ну 'хоче^нц'а ж// а вин по'казує/ «'баба они^н'о пок'л'ал'а/ они^н'о пок'л'ал'а»//] (*Мартусівка*)

ОПОРКІ (о'порк'і^н) старе, зношене взуття [жи'ди то'д'і ўс'і 'б'ідно/ на но'гах йа'к'іс' о'порк'і^н там//] (*Любарці*)

ОПШИМ, ВОПШИМ ('опшим, 'опши^м, 'вопшим, 'вопши^м, 'вопши^{ем}) словом; загалом, взагалі [ми ўже доб'іралис' йа'к'мог'ли/ і 'п'ішки/ і хто і під'возиў/ а хто і ни'йа'к// 'опшим/ гур'том ми йшли//] (*Кірове*); [ў 'с'ем'іс'ат д'руго'му/ чи ота'ко шос'// 'вопши^{ем} шо/ шо 'Кол'і мо'го 'дома ни^е було//] (*Кірове*); [с'ідають за стил і це кут'а то'д'і/ і кут'а 'вар'ат'/ і 'рибу 'ж'ар'ат'/ і ка'пусту 'вар'ат'/ і уз'вар 'вар'ат'/ 'опши^м так/ пона-го'тов.../ пос'ідали// а ў нас сем'н'а чима'да буда//] (*Любарці*); 'йідут' 'н'імц'і// а то'д'і// 'вопши^{ем} у.../ в од'ному 'тик'і 'м'іс'ц'і/ у нас тут/ заду'шили 'наши^і 'н'імц'а/ у се^нл'і// бо вин па'лиў 'хати//] (*Мартусівка*); [Бог'дана Хмел'н'іц'кого пе^нре^нводиў// 'може не^н пра/ пра_пра_пра/ ну 'вопши^м пе'рекази буди//] (*Осокорки*); ['бат'ки 'тоже тут_ жи'ди/ тут' і ро'диліс'а/ і п'рад'ід_ тут/ 'вопшим по'томство так' і жи^еве// і тут_ же жи'ди// ну 'опшим Сошни'к'і'ў йа'г_ 'бут:о_би/ так/ по 'рос_каз_ках/ б'і'л'ш 'тис'ач'і^н год у'же/ о'ц'ому си^ел'у//] (*Сошників*); [за Сошни'к'і'ў 'Л'убарц'і ба'гачше се^нло// 'опши^м де зе^нм'л'а плодо'родна/ там і 'л'уде^н за'житочни^і//] (*Сошників*)

ОСІСЬО (ос'іс'о) ось, отут, нещодавно [та/ ос'іс'о ска'заў/ ше по три цент'нер'і дас'т' йач'мен'у/ і 'то// до йа ж о'д:ам у'же ж//] (*Вороньків*); ['таме^нчка д'воє у нас к'ладвишч// од'но туди до 'церкви аж/ а од'но ос'іс'о 'туте^нчка_о// тут та'ке здо'ро::ве к'ладвишче//] (*Іванків*)

ОЩІП (о'ш'ч'і^нп) бруси й колоди для зведення стін дерев'яних будівель, ощеп [к'ладут' о'ш'ч'і^нп/ цей о'ш'ч'і^нп шо по_ве^нр'ху/ пок'ладут' на зи^ем'л'і/ і на 'кажний у'гол'чик пос'таўл'айут' м'іх//] (*Старе*)

ПАЛАТЬ (па'лат') підкидати на чомусь [га'дали/ по'йас'ки/ у ко'рито/ 'ноч_ви та'ки^і/ чи ў 'таз'ік// і па'дають// «да'ваї/ да'вайте па'лат'!// чиї 'вискочит'/ 'та і 'вискочит' сама_ 'перва 'замуж»// і да'ваї па'лат'// чиї

'вискочит'/ дак це йа 'помн'у// д'іу'чата так пид_ки'дали пид_ки'дали т'і'
пойа'си/ йак'раз 'та і 'вишла ўпе'ред/ си^естра мо'яа/ то'д'і там й'їи
под'руга// то'д'і ц'а су'с'ідка/ і 'сама 'задн'а ос'талас'// і так і 'замуж_
пови'ходили/ йак па'дали пойма'си/ дак так/ о'це пойма'си ц'і йа за'помнила
'добре//] (Старе); [пид_ки'дає// так на'с'ін':а па'дають у нас//] (Старе)

ПАХАТЬ (па'хат') обробляти, вирощувати [х'вермери^і 'ц'її/ 'земл'і ўз'а'ди/
по т'риц':ат' гек'таров' і по' _с'к'і'к'і'// до во'ни ж ни'чого ни^е па'хайут'//
бур'їан рос'те//] (Вишеньки); [ба'гац'ко л'удеї/ кийе^іў'л'ан/ би^ерут'
'земл'у/ і пона'паху^овали// пона'паху^овали 'л'уде^н кар'топл'у//] (Сошників)

ПЕРЕПРОДУХІ (пе^нре^нп'родух'і) перекупники [т'ийі дес' о'то пе^нре^нп'ро-
дух'і прода'ють/ до х'то його з'нає йа'к'е во'но// а тут с'в'їже/ дак тут
'очи^ер'ід'// і де^ншеўше ў йїх// йа ўс'їгда се^нр'дел'к'і тут_ би^еру о'то/ дак//
'дес'ат'_ д'вац':ат' к'їдо// а ў пе^нре^нп'родухоў/ у'же 'дес'ат' п'її'с'ат ч'и^і
'дес'ат' 'сорок//] (Вишеньки)

ПЕШУ див. НА ПЕШУ

ПИДЬОВКА (пи^ід':оўка, п'і^нд':оўка) верхній одяг [п'і^нд':оўки// та'ке ж
йак 'йупка/ 'т'їки 'б'їл'ше 'р'ас'ї^нв із:аду/ дак то пи^ід':оўка з'валас'//]
(Старе)

ПИЛ (пид) підлога [о'це ко'лис' од'на пид 'мийе/ а йа спи^івайу// дак во'на/
«ої 'бабо/ 'так ви сп'і^нвайе^іте»//] (Гнідин)

ПИЛЯ ('пил'а) біля, коло [йа пил'а_ 'того 'д'їда о'дин ден' роб'л'у/ д'ругий
ден'/ там д'їд ме'не 'учит'/ рос'казуйе//] (Вороньків); [наши^і 'кидали
ма'шини/ дак йа ма'шину ўз'а'да со'б'ї// пил'а_ дво'ра//] (Вороньків); [о'так/
ш'кола/ приве^нла/ там пил'а_ 'рупора// а л'удеї пош'ти ни^емає//]
(Вороньків); [«з'аўтра шоб бу'да во'на 'пил'а старос'тату»// «хара'шо»//]
(Вороньків); [сам с'їў пил'а_ 'мене/ і пога'н'аїмо на Гада'вуроў//] (Во-
роньків)

ПШАБЕТНИК (п'і^нша'бетник'і) підлабузник [насто'йашч'и^і 'н'емци^і
бу'ди// ха'роши^і// а 'ти^ійе^і о'то// п'і^нша'бетник'і 'ти^ійї/ (посміхається)// ч'и^і
'йак йїх нази'ват'// шо вис'лугувалис' пе^нре^нд_ 'н'емцями//] (Вишеньки)

ПЛОЩА (п'лошча) ділянка на колгоспному полі [на п'лошч'і бу'до/ ч'и на
п'лошчу 'їде^нмо/ ч'и їде'мо/ 'п'їшк'і^н їдем бу'до/ бур'а'к'і ко'пат' ч'и
по'лот'/ і с'п'ївайім//] (Любарці)

ПО РОЗКАЗКАХ, ПО РОЗКАЗКУ (по роз_каз_ках, по роз_каз_ку) за чутками, з
чуток [по роз_каз_ку/ там// под за'водом/ само'л'оти/ вироб'л'али//
(Вишеньки, 'кажут' там йа'к'їс'_ буў// Та'тине^нц'/ це по рос'каз_ку// 'тоже
йа'к'їс' ха'з'айїн буў//] (Вишеньки); [ну 'опшим Сошни'к'і^нў йаг_ 'бут:о_ би/

так/ по 'росказках/ б'іл'ш 'тис'ач'і год у'же/ о'ц'ому си^еду//] (Сошників)

ПОГЕЛЬКАТЬ (по'ге^л'кат') погерготіти, поговорити незрозумілою мовою (про німців) [н'іми^ец' 'т'іки 'заїде/ 'ге^л'_ге^л'_ге^л'/ по'дивиц'а по'ге^л'ка і 'п'іде// ни'чого/ ни^е ду'пили нас/ ни^ечого// 'йакос' так об'ходилос'/ благопо'дуч'но//] (Старе)

ПОЖАРНЯ (по'жарн'а) пожежна частина [о'це 'тути^ечка/ о'це де те/ по'жарн'а/ дак ко'лис' 'тути^ечка жиў та.../ чо'ло'в'ік' і 'жинка//] (Іванків)

ПОМНИТЬ ('помнит') пам'ятати [не^н 'дуже йа 'помн'у 'тойе//] (Вишеньки)

ПОНАРАВИТЬСЯ (пона'равиц'а) сподобатися [о::!/ йім пона'равилос'а/ шо:: шп'і'нату не^нма//] (Вишеньки); [не^н ха'з'айін браў/ а моло'да 'женщ'ина б'рала/ доч'ка того_ха'з'з' айіна// ну йа йо'му шос' не^н пона'равиўс'а// то'му ха'з'ай:ну// ви^н до дру'гого/ о'д:аў//] (Ревне); [ў 'церкву ўйа'зала кру'жочки та'ки/ під 'ноги// 'виўйазала о'дин/ пона'равиўс'а 'бат'ушц'і// дак йа д'ругий// 'тоже пона'равиўс'а// дак йа 'кажний год ў п'разники пони^есу/ пони^есу кру'жечки//] (Старе)

ПОПИТОМ ('попитом) у (такий, якийсь) спосіб, таким (якимсь) чином [ти нас ў'ранц'і 'рано одви^ези/ щоб нас н'і'хто/ 'н'імц'і ни^е 'бачили/ у л'іс/ с'уди// до ми 'каже 'йакимс' 'попитом доби^ери^емос'а/ щоб_ пе^нре'брац'а:а нам на ту с'торону/ 'може по до'мах//] (Вороньків); [дак о'то тим 'попитом ми ни^е по'пади на Со'лоў'ки//] (Вороньків)

ПОРТМАН (порт'ман) портмоне [од_кри'ва д'вери^і/ а миї тої порт'ман/ шо був із доку'ментами/ ли'жит' пил'а_того//] (Вороньків)

ПОСІСТИ (по'с'істи) посідати [по'с'іди ве'чер'ати/ і 'йа ж із 'ними ў'м'іс'т'і// 'баб_ка і ми^ен'і ж 'миску на'сипала/ і 'д'іду то'му//] (Горобіївка)

ПОСЛІД (пос'л'ід) відходи [моло'ко во'ни со'б'і к'і'п'йат'ат'// ну і нам к'і'п'йат'ат'/ ну пере'гон/ посл'ід у'же тої шо/ од_того/ од за'воду при'воз'ат' би'тонами до'дому/ і ти^ел'ата напо'вайе^імо//] (Горобіївка)

ПО-УЛОШНУ (по_улошну) по-вуличному [Тун'а// по_улошну//] (Вишеньки)

ПОШПОРТАТЬ (пошпор'тат') поколотити [к'ради// і ц'у 'баб_ку пошпор'тали о'то ци'ганка 'годка та'ка ви^елика/ дак 'т'ідо пошпор'тали// дак та 'баб_ка бу'до при'ходить_ до 'мене/ щоб йа ўс'іда ноче'ват' хо'ди^вла//] (Горобіївка)

ПРАНЦІ (п'ранц'і) лайливе слово; вживається у прокльоні **ШОБ ЙОГО ПРАНЦІ З'ЇЛИ!** [о'дин отв'ічайе/ «ост'р'ішками го'дуї»// це зна_ 'хата со'домойу ўк'рита/ дак ост'р'ішками го'дуї// щоб його і п'ранц'і з'йди!/ зви'н'іт' шо йа ска'жу//] (Вороньків)

ПРИЄМНО (при'ємно) привітно, гостинно [а йо'це йа 'чула/ шо 'йіздили ту'ди// дак во'ни йіх 'кажут' угаш'ча:йут' там 'дуже при'ємно/ ц'і ж 'н'емц'і//] (*Горобіївка*)

ПРИМЄРНО (при'м'є'рно) наприклад [це сват у'же називає'ц'а/ ко'ли при'м'є'рно/ йак о'це// ну син миї оже'ни'с'а на д'руг'і/ дак це с'ваха// це с'ваха/ чи сват// а то сва'ти// ко'ли прода'йеш ко'рову чи' ко'н'а там/ дак то ўже сва'ти//] (*Вишеньки*)

ПРИНУЖУВАТЬ (при'нужуват') примушувати [дак о'то та'ко ў кол'госп при'нужували//] (*Старе*)

ПРИХВОСНИК (при'х'восник) прихвостень [о'це 'ц'ійі'є бу'ди/ при'х'восник'і 'тийі'є//] (*Вишеньки*)

ПРОТІ (п'рот'і) навпроти [о'це 'бат'ушка ос'іс'о_о жи'є/ п'рот'і 'мене дво'ра// йа йак забол'іла бу'ла здорова/ дак приви'єди мене/ запри'частиди/ і 'думади шо йа ум'ру// ко'ли два 'годи ос' жи'ву і ни ўм'і'райу//] (*Іванків*)

ПУДСАЧКА (пуд'сач'ка) *здр. від пудсака* 'підсака, риболовна сітка, що має форму косоного мішка, на обручі з довгим держакон' [дак там у 'д'ад'ка 'викопаній ста'во::к/ кара'с'і' п'давайут'// йак т'реба/ ми при'їхали йак_гос'ц'і// по'шоў пуд'сач'ко'йу заче'рп'нуў/ на сково'родку і/ і йе//] (*Рудяків*)

ПУЖКА ('пужка) батіжок [а ў ро'ж'ечок труби'ти/ а 'воликом роби'ти// а 'пужкойу пого'а'н'ати/ те'бе'д'ад'у споми'нати//(*фольк.*)] (*Любарці*)

ПУСЬКАТЬ (пус'кат') пускати [у 'воўтар 'ходить' і муж'чина/ а 'женшчину не' пус'кайут'//] (*Іванків*); [і йа пус'када// бу'до// та'к'і в'іночк'і/ ма'ден'к'і// а то'д'і 'пустит'/ і р'ад д'і'чат сто'їт'/ і 'кажна пус'кає/ і с'п'і'вайут'//] (*Іванків*); [ко'ли ў не'д'іл'у/ дак пус'кади/ там на_час на_два/ погу'л'ат' на цеї Д'ікс//] (*Кірове*); [д'ітеї во'ни ку'донами пус'кади/ і йшли спе'ц'і'ял'но//] (*Кірове*); [т'реба ж ни пус'кат' чу'жих л'удеї//] (*Старе*); [ўсе к'ладвишче заби'рали// там не' по'кинули// то'му шо ту'ди 'воду пус'катимут'/ дак во'ни ска'зали уб'рат'//] (*Старе*); пор. також похідні: [о'дин робиў фран'цуз_пл'ен:иї/ робиў з 'нами// 'тоже ж ў тої_год/ йак нас у'же ж роспус'кади/ ви'їна 'кончилас'//] (*Кірове*); [х'лопц'і на рото'ву гар'мошку бу'до при'ход'ат' дес' г'райут'/ ха'з'айін допус'каў 'т'іки ми'є'н'і о'дин час у ни'є'д'іл'у//] (*Кірове*); х'лопц'і йдут'/ у 'в'і'кна загле'а'дайт'/ а во'ни ни'є ўпус'кайут'/ да с'пор'ац'а// но' ўже йак п'разник/ то то'д'і ўже ўпус'кайут' і х'лопц'і'ї//] (*Старе*)

РА(Я)СНА СПОДНИЦЯ (р'ас'на спод'ни::ц'а) спідниця зі зборками (рясами) [йа ж уд'ідас' 'дома в ук'райінс'ку/ така 'в'ишита со'ро::ч'ка/ то кар'се::ти/ р'ас'на спод'ни::ц'а/ так, з'вемо//] (*Горобіївка*)

РАКУН ('ракун) керамічна або металева посудина, раковина [мати пош'ла гадат' / та'киї 'ракун// 'кинула к'ришечку/ «ўс'ак розу'м'ей// ўс'ак Йер'ем'ей про с'еб'а розу'м'ей»// во'на «'шо ж ро'бит'/?/ поїду ў с'іл'раду»//] (*Старе*)

РОГУЛЬКА (ро'гул'ка) гуля [ти' во'рота с'тукнуди його ў 'доба/ да і на'биди та'ку ро'гул'ку/ син'а'ка//] (*Горобіївка*)

РОЗБАРАХОЛЮВАТЬ (розбара'хол'уват') руйнувати, розкрадати [до в'і'їни бу'ла ў нас 'церква// де'ре'ў'їана// а то'д'і о'то ж, / йак о'то розбара'хол'ували ўсе 'ето// да о'то з'вони з'н'і'ма::ди//] (*Вишеньки*)

РОЗКАЗКА див. ПО РОЗКАЗКАХ

РОЗТЕРЛЕНИЙ (роз, 'терли'єниї) вередливий, розбещений [зараз у'же// ч'и його і ни'є'має/ ч'и' ўже па'нами поро'би'д'ис'а ч'и 'шо во'но// ч'и 'д'іти ўже з'дорово// роз, 'терли'єни'ето//] (*Вишеньки*)

РОСПУСЬКАТЬ див. ПУСЬКАТЬ

РОТОВА ГАРМОШКА (рото'ва гар'мошка) губна гармошка [х'лопц'і на рото'ву гар'мошку бу'до при'ход'ат' дес' г'райут' / ха'з'айін допус'каў 'т'іки ми'є'н'і о'дин час у ни'є'д'іл'у//] (*Кірове*)

РУКАВЧИК (ру'каўчик) торбинка [заїш'ди позаб'і'ради/ ў 'кого йа'киї де ру'каўчик буў/ і ўсе позаб'і'ради//] (*Київ*)

РУРА ('рура) труба (західноукр. діал.) [це ж миї 'мас'т'і'єр/ ну це ж вин 'каже йім/ бо вин же йім 'тоже/ йак с'каже шо/ «би'є'ри в'ід'ро і к'руж, ку і дий/ у тру'бу»/ дак 'може 'тоже не' доб'рат'// дак вин у'же ж, по_ 'йіхн'о'му// о// «ме'рш'ч'її би'є'ри це'б'ерце і/ гор'н'атко і дий у 'руру 'воду»// а йа диў'л'ус'а і 'думаю/ 'шо вин змо'розиў?/ йа ж з ним у'же ж, / 'може годоў_ 'п'ат' поро'биў//] (*Любарці*)

РУСИШЕ ('рус'і'ше) російський (нім. russisch) [та'к'і'є' черви 'чорни' / ш_ 'чорними голо'вами// то ми ни_ 'хо.../ дак ш'ваїне!/ 'рус'іше 'каже ш'ваїне/ ни 'хоче 'йісти знач.../ дак 'рус'іше ш'ваїне ни 'хоче 'есен//] (*Горобіївка*); [у'же ж 'кончили ко'роў до'йт' / ко.../ пош'ди на 'пашу// дак вин 'каже/ ге'... 'руси'ше 'йуди/ хо'т'іди шоб ка'пут з'нач'ит' / майн_ 'фрау/ ну 'ж'і'нка/ дак майн_ 'фрау ка'пут//] (*Горобіївка*); [йак ро'с:ердиц'а то ж 'н'імец' / да і 'каже 'рус'і'ше ш'ваїне// 'рус'і'ше ш'ваїне/ а ми моўчи'мо//] (*Горобіївка*)

РЯСИ ('р'аси) зборки на верхньому одязі [та'ке ж йак 'йупка/ 'т'іки 'б'іл'ше 'р'ас'і'є'в'із:аду/ дак то пи'д':оўка з'валас' //] (*Старе*)

САЛАТНИКІ (са'латник'і) прізвисько мешканців с. Іванків [а йак у вас 'кажут' на і'ванк'іуц'іу?// са'латник'і// ну во'ни са'лато'йу торгу'вали//] (Любарці)

САМЕ ('саме) незм., уживається для творення форм найвищого ступеня порівняння прислівників; відповідник префікса най- [о'це ў Гли'боко'му 'саме/ 'саме 'хуже ба'дакайт'//] (Глибоке); [полу'чиў 'Тол'ік м'і'ї 'саме 'б'і'л'ше грошеї//] (Кірове); [ми^е не 'ног'і не^и 'нос'ат'// дак о'це ме^ин'і 'саме 'хуже жит' на с'в'іт'і//] (Мартусівка); [дво'р'і'ў 'с'емд'іс'ат' було/ пон'і'має'ш// то було 'саме 'мало п'ід'іс'ат ко'ри'ў//] (Осокорки); би^ес пла'ч'і'ў йа ни^е 'можу рос'казуват' / (плаче)// сво'йу жиз'н' та'ку// 'саме г'лаўне про во'їну 'буду рос'казуват'//] (Старе)

САМИЙ ('самий) уживається для творення форм найвищого ступеня порівняння прикметників; узгоджується з відповідним прикметником; відповідник префікса най- [там о'це ма'д'а::ри/ бел'г'і::іц'і/ ота'к'і/ о'це бу'ди/ о// про'дажн'а ш'кура// 'чех'і/ і пол'ак'і// о'це// а 'н'імци^і 'сами ха'роши^і бу'ди// насто'йашчи^і 'н'емиц' / до бу'ў ха'рошиї/ пома'гаў нам//] (Вишеньки); [ну 'сама к'рашча 'риба це ден' / ка'рас'// су'дак//] (Вишеньки); [о'дин та'к'і 'н'іми^ец' / 'сами с'тарши/ дак ме'не зваў/ «'т'от'а 'т'от'а»//] (Іванків); [це ше Мико'дай у 'мене син йе/ 'самий с'таршиї/ 'сорок 'вос'мого 'году//] (Кірове); [наз було три_бра'ти/ а йа 'самий с'таршиї/ на ме^ин'і ўсе ле^ижало//] (Осокорки); [дак ў нас/ 'саме 'б'і'л'ше се^идо було/ це Чума'к'і'ўшчи^іна/ дак там і к'ду::б_бу'ў/ і кон'то::ра/ і ш'ко::да// дак це шчи'таїте ў кон'ц'і^и си^ела//] (Рудяків); [Жи'томирс'ка 'облас'т' це 'сама наїб'ід'н'іша в Україн'і// во'на там 'б'една// а от Чер'кас'ка 'облас'т' / о'то ба'гата 'облас'т'//] (Сошників); [це 'т'іки у 'Кий'і'ў 'йїздили/ ворон'ки^і::уц'і/ о/ це 'саме 'дал'ше се^идо/ о//] (Сошників)

САПИТОН (сапи'тон) бузина [ў нас бузи'ни/ сапи'тону ба'гато// бузи'на// ну а 'ранше ж/ ну шо/ ну во'ни/ кра'сиди 'нейу/ по'лотна// це йа ўже ж_чув од_п'редк'іу// од_ста'рих л'удеї до 'тойе// і/ кра'сит'іл'а ж н'і'ї'якого ни^е було/ а сапи'тон нада'ви/ і во'но та'к'е/ полу'чайи'ц'а хв'іал'етови^і/ у'же подот'но хв'іал'етове// у'же 'можна шос'/ штани по'шит' було//] (Любарці); [йак не^и груши^і/ дак пасл'он/ дак сапи'тон/ о'це та'к'е/ шо/ 'пок'і' ўже 'виросла сво'я картошка//] (Мартусівка)

САПИТОННИКІ (сапи'тон:ик'і) прізвисько мешканців с. Любарці [о'то через_те і звут' сапи'тон:ик'і нас//сапи'тон:ик'і//] (Любарці)

САЧОК (са'чок) верхній жіночий одяг [си^естра мо'я пидрос'ла// йа ше ў 'йупц'і су'кон':ї 'лазила/ а си^ест'р'і ўже са'чок по'шили/ пиджа'ки це

з'вещ'а са'чок// от'кудас' уз'али ўже 'моду та'ку/ чи з Ро'с'ійі чи от'куда/ бо ў нас у йуп'ках 'т'іки хо'дили//] (*Старе*)

СВИНЯ (сви'н'а) м'яч у дитячій грі [йа це 'зараз йак, диў'л'ус'а гу'л'айут'/ о'це на тра'в'і/ хо'кеї на тра'в'і/ ка'жу це 'чисто ми ў сви'н'і ма'лими гу'л'али//це шчи'тали шо це ў сви'н'і//] (*Старе*)

СИРА ЛЮДИНА (си'ра л'у'дина) людина зі свіжою раною, після операції тощо [то'д'і йак л'аг'ли// во'но ж л'у'дина си'ра/ 'йім же/ бу'до б же т'реба/ побе'ре'г'тис'а// це ме'н'і так, 'баба рос'казувала/ бо йа ма'ла бу'ла// а то'д'і ўже во'ни/ не' мог'ли ўстат'/ йіх йак ухва'ти'ло// та'ки'ї/ ве'лика те'мпе'ра'тура//] (*Проців*)

СІЗ (с'із) товариство спільного обробітку землі, СОЗ (?) [йак навод-'н'ен'іе/ дак кол'госпи/ і с'із, ско'тину виси'л'айут' с'уди/ у'л'іс//] (*Рудяків*)

СІЧАС, СИЧАС (с'і'час, с'і'час, с'и'час, си'час) зараз [с'ім к'ілометроў хо'ди'ди 'п'ішки'// ідем і с'п'івайе'м/ і нішо і ни бо'л'іло// а с'і'час і понай'дайімос' і у'се/ і бо'лит' у'се//] (*Гнідин*); ['видут' і 'хата го'рит'// а чо'го?// ну та'к'і йак, о'то ў нас с'і'час п'я'ниці йе//] (*Горобіївка*); [ў 'мене 'кози/ дак о'це си'час 'вос'ім штук/ та 'думаю хо'ж, 'би хто ку'пи'ў//] (*Горобіївка*); [т'рудно бу'ло 'л'уд'ам// с'и'час ска'жу ў йа'кому 'год'і/ до нас при'шоў з Ба'риспол'а/ голо'ва кол'госпу//] (*Мартусівка*); ['ранше ми ро'би'ди у кол'госп'і/ ро'би'ди 'так шо/ с'і'час, зага'даї л'убому о'це ро'би'т'/ во'но ўмре ўпа'де/ упа'де//] (*Мартусівка*); [с'і'час 'л'уди не' ў'м'ійут' хаз'аіно'ват'// і не' 'хочут'!//] (*Мартусівка*); [бу'ло на 'з'іму дл'а ко'рови на'косиш// а с'і'час/ 'с'іно с'тойіт' он дл'а ко'рови/ 'тиш'ч'у т'ри'ста руб'л'іў//] (*Осокорки*)

СКОРОМНИЙ (ско'ромні) 1) скоромний; 2) сороміцький ['загадки'ї?// да ўже ўсе з голо'ви 'ви'пало// йа та'кы загад'ки' з'найу шо/ шо// скру.../ ско'ро::мни//] (*Глибоке*)

СЛОБОДНИЙ (сло'бодні) вільний [ба'гато л'удеї/ п'раз'н'ік/ 'л'уди'сло'бодни//] (*Гнідин*)

СЛОВНО (с'лоўно) словом [і на мос'тах ми бу'ди/ о'це на 'ц'ому чу'гун'о'му/ 'первій мист ст'ройіли// і на переп'рав'і йа бу'ла// с'уди при'ходили у порт/ 'тут ми бу'ди// с'лоўно ро'би'ди страх// 'де 'тики' ми не' бу'ди//] (*Проців*); [об'моч'ис'а дошч' іде/ о'то ў са'райі/ 'викрутиў 'тейе// до тож, ше ў 'перво'го йаг бу'ў/ дак, даў/ і рубашку і шта'ни 'таки'// пиджа'ч'ок, даў/ на по'том// о'то воз'іму да перед'аг'нус'а/ да'ї// с'лоўно/ не' хара'шо бу'ло//] (*Ревне*)

СОША (со'ша) шосе [во'ни йо'го 'вит'агли на со'шу/ і т'агли ў л'іс// а со'ша ўс'а у кров'і оста'дас'а//] (Кірове); [бат'ко жниву'вали на Погри^е б'ц'ах оту'то за со'шойу//] (Любарці)

СПАСИЛНИЦЯ (спа'сидниц'а) рятівниця [і "йа була 'пухла/ ну 'вижили/ ко'ри'ўка ў нас' була/ до'їдас'// дак то 'кажут' спа'сидниц'а/ о// так йак кор'м'і'дниц'а 'мати//] (Горобіївка)

СПОКОЇТЬСЯ (спо'койіц':а) упокоїтиса, померти [во'ни йо'го 'вит'агли на со'шу/ і т'агли ў л'іс// а со'ша ўс'а у кров'і оста'дас'а// а 'ц'ійі ўсе ж'дади/ по'ка во'ни ў 'хату пош'ди/ ўже йо'го за.../ і 'дист'там загри^еб'ди/ 'дист'та нагри^еб'ди/ у'же у по'сац':і спо'койіус'а// а во'ни заїш'ди на'зад у 'хату// а ц'іх д'воє стари'ки'ў позво'нили ў 'короб'с'ку м'іл'іц'ійу//] (Кірове)

СПОЛИК (с'подик) совок для вичерпування води з човна [чо'ўном 'йіде'ш' до ўз'аў/ с'подиком ч'и' ру'койу во'ди на'пи'ўс'а//] (Вишеньки)

СПРЯДКИ (сп'р'адки) сходини дівчат у родичів чи в сусідів, де прядуть або виконують якусь іншу роботу; попряди, попрядки, попряхи [виши'ват' було д'і'чата с'і'дайт'/ сп'р'адки//] (Старе)

СРАГУ (с'рагу) зразу, відразу [замат'у'хайе'с'а/ дак с'рагу пон'і'має//] (Вишеньки)

СРУБОВАТИЙ (сруб'оватиї) грубий, нерівний [со'ша то'д'і не гда'ден'ка була/ а со'ша та'ка/ ка'м'ін':ем 'викладе'на та'ка/ сруб'овата//] (Любарці)

СТАРИЙ (ста'риї) дорослий (інформантка 1911 р.н. розповідає про себе у віці 34-35 років) [те'пер 'тоже іс'та'ройу/ пода'мада була 'руку// ў 'ребра ў тої/ 'кон'і поно'сиди/ 'руку пода'мада/ 'ребра/ три реб'рин'і пере'дамано було// дак це во'но було/ у вої'ну// о'це і д'іти ма'ди були// у'же вої'на так во'на 'кончидас'//] (Любарці)

СТИКИ (с'тики) стільки [це ўже с'тики йа во'зида//] (Вороньків)

СТОЯНЕЦЬ (стойа'нец') металева підставка для чавуна, яку використо- вують у печі, щоб не підгоріла страва [о'то 'дома/ до'с'в'іта на стойан'ц'і то'д'і/ 'тико на стойан'ц'ах/ те'пер на'род ни^е ў'м'іє/ ро'гачиком на стойа'нец' постаў'у чаву'нец'/ зва'ру там йа'койіс' 'зат'ірк'і' х'лопц'ам//] (Любарці)

СТРОМНЯТЬ (стром'н'ат') стромляти, всовувати [та'к'і йа'ри/ гор'би// так/ була та'ка м'іс'цев'іст'// йак 'йіде в'із' то стром'н'айут' ў 'перше 'кодесо 'туйу/ та'киї/ дереў'яну 'туйу/ йак нази'вайіц'а во'на?/ 'ос'а чи йак// щоб ві'зни^е б'іг/ не'н ко'тиус'а//] (Кірове)

СЦЬОНЖКА (с'ц'онжка) стрічка [то'д'і ше було бо'йарам/ дак і'н с'ц'онж'кы'н': да'йт' до карту'зы'н':ў//] (Глибоке)

ТАМЕЧКА (таме^нчка) там [та там та^ке// *пди'ви пди'ви/ 'чоўнику// пди'ви пди'ви//* ну^ттаме^нчка у^с'ак'і/ йа ўже позабу^ввала//] (*Іванків*)

ТАНКА (танка) танк [танка перевер^нудас'а ў ^вводу/ з моста// і не^н ^т'і^нки ж³, ц'а од^на/ танка ж за танкойу ішли/ а во^ни/ се ж ві^н ми^н'і рос^казуваў// а д'ітеї во^ни ку^лонами пус^к'ади/ і ішли спе^нц'і^нал'но//] (*Кірове*); [з од^ного к^райу вин спа^диў три ^хати/ і з д^ругого// а то^д'і ^нхоп!/ заіш^ди ўже ^наши^і//наши^і йак, заіш^ди/ дак/ ^кажут' шо йо^го заду^шиди там ^танко^уйу//] (*Мартусівка*)

ТИКО (тико) тільки [по г^рамот'і/ г^рамотна бу^ла/ а тико не^н бу^ло за ^шо доу^чиц'а к^рашч'е//] (*Гнідин*)

ТИКО ПОДЗВОНИТЬСЯ (тико поз^в'вониц'а) *евф.* про близьку смерть [йа ж пода^мада ^руку і ^голову про^бида// ^голову про^бида ў ^жиду/ дак ота^ко кроў іш^да/ шо ^тико поз^в'вониц'а//] (*Любарці*)

ТОП (топ) багнисте місце [там та^ка бу^ла/ на ^Вишен'ки до^рога тут, бу^ла/ це не бу^ло цих о^зер/ це земсна^р'ад повири^ваў// і поса^диў/ а ^ран'ш'е так топ та^киі буў/ там та^ка ^р'іч'ка//] (*Осокорки*)

ТОПТУХА (топ^туха) риболовна снасть [ўйу^ни до^види топ^тухо^уйу// та^к'е випл'ітади з до^зи/ так йак кор^зина ч'и ви^нре^нка о^то/ ^тик'і та^к'е ^доўге// і йо^то с^тавиш і ^топчи^нш но^гами// і ди^вис'а/ ви^т'агує^нш/ о/ штук два три та^к'іх ўйу^ни// по гниду^шах це бу^ло ^тик'і так//] (*Вишеньки*)

ТРИНДИ-РИНДИ (тринди ^ринди) іронічно про сучасну популярну музику [«ої бабо/ не^н с'п'івайте та^к'і^нх»// йа ка^жу/ «баба йак, зас'п'івайе/ дак і до пла^чу вас, дове^нде/ та^к'іми п'іс'н'ами// то ж не^н та^к'і/ йак ви о^це ^кажу те^нпер/ тринди ^ринди спраў^л'айе^нте»//] (*Гнідин*)

ТУТА (тута) тут [во^ни ^думади шо/ ни^коли ^наши^і воїс'ка ни^н одол'ейут' ^к'іі^неў/ пото^му, шо во^ни ж нагор'і// а ^тута бу^ло йак на до^лон'і/ пон'імає^нш//] (*Осокорки*)

ТУТЕЧКА (тути^нчка) тут [пос^тавиди ^тути^нчка та^ку/ ну хат п'ят'//] (*Іванків*); [ба^гато ^тоже ^тути^нчка/ попа^диди ў си^л'і/ йак ви^хоиди/ до ^центром/ дак па^диди// по до^роз'і//] (*Рогозів*)

ТУТЕЧКИ (туте^нчки) тут [уно^ч'і на пе^нре^нп'раву пе^нре^нп'равидис' ^н'емц'і^н/ ба^дакайут'// дак ^туте^нчки та^ка б'іга^н'и^н на бу^ла!/ поўб'ірадис'а/ да б'іж'ат' на по^с'олок/ да/ ...//] (*Глибоке*)

УГЕ (у^ге, у^гж'е) уже [йа б'і^нл'ш у^ге не^н п'робоваў т'ікат'// ^думаю/ йа^ка ^пол'за?//] (*Вишеньки*); [до ^сход ^сон'ц'а// т^реба шо б у^гж'е там ^нбуў/ на ^р'іц':і//] (*Вишеньки*)

УДАРНИК (ударник) активіст епохи колективізації [то^д'і й уро^жаї буў/

і^н о^то та^ка голо^до^ука бу^да// бо у^дарники^н хо^ды^ди о^то ж/ да^к позаб[']і^рали де^шо не^н ^ійе/ йа^кы торбин^кы::/ позаб[']і^рали ^усе заб[']рали/ і то^д'і о^то та^ку голо^до^уку зро^быди// то^д'і ба^га::то л[']у^деі по^мердо// (Глибоке)

УСА (у^са) *тільки мн.* зборки ззаду від талії вниз у верхньому одязі [у^нас у йуп[']ках т[']іки хо^диди// о[']т// б[']іди йуп[']ки і чорни йуп[']ки/ це йупки з усами з:аду// а то сач[']ки поча[']лис[']а// са[']чок/ пи[']д[']жак та[']киї/ на ват[']і куцен[']киї// (Старе)

УСТАВКА (у^ста[']у^ка) вишита вставлена смуга на плечах жіночої сорочки [Дун[']ка у^чидас[']а шит[']/ на у^ста[']у^ц'і/ да^к во[']на ме[']не то[']йейу у^ста[']у^койу/ у[']же не^н з[']нада шо/ во[']на шо т[']р[']апк[']і^н не найш[']ла/ да у^ста[']у^койу за[']йа[']зада// у^ста[']у^ка та[']йа ^укро[']в[']і/ і/ і йа де[']жу//] (Любарці)

УТРОМ (у^тром) вранці [а то^д'і у^тром/ ну ^шо/ у ^даге[']р[']і?/ да[']вали там/ мисоч[']к[']і бу[']ди та[']к[']і/ о^то б[']р[']у[']ква/ шп[']і[']нат там/ кар[']топл[']і//] (Вишеньки); [т[']реба ж['] кон[']і чи во[']ди го[']нит['] на ^пашу// ши[']нел[']у би[']ре чи йа[']ку там ^цейе/ і ^йіде там но[']чуйе// а у^тром т[']реба об[']ратно//] (Вишеньки); [із ^вечора ко[']пайе[']ш ^че::рви// бо у^тром ча[']су.../ до ^сход ^сон[']ц[']а// т[']реба шо[']б у[']г[']е там ^бу[']у/ на ^р'іц[']:і//] (Вишеньки); [о[']це на ^нич['] пос[']тавиш/ і т[']реба йо[']го у^тром ^йіхат[']/ вин[']і[']мат[']//] (Вишеньки); [а д[']ід ^каже/ а ха[']й йа по[']до[']жу на ^да[']у[']ц[']і/ а у^тром по[']бачу/ ^шо ж то за ^са::до//] (Горобіївка); [ти[']л[']ата напо[']вайе[']мо/ то ж йа[']к на об[']ід/ і у^тром// та[']к[']і^н ко[']рита/ ^в'ідрами ^носим/ нади[']вайі[']мо//] (Горобіївка)

УТЯТА (у^т'ата) качки [во[']ни при[']ходили у^т'ат бит[']/ до бо[']лота// да^к ^тийі ^кажут['] стре[']л[']ат[']/ а ^тийі ^кажут[']/ «да н[']і/ пид[']вода сто[']йіт[']»//] (Любарці); [там кол[']госпни у^т'ата па.../ ^паслис[']а на том/ на ^ози[']р[']і//] (Рудяків)

ФЕЗЕО (фе[']зе[']о) фабрично-заводське училище, ФЗУ [Ван[']а ^у фе[']зе[']о ^уже бу[']у да/ ко[']п[']і[']к[']і там да[']вали йім на хар[']ч[']і/ а вин ^тийі ко[']п[']і[']оч[']к[']і зб[']і[']ра[']у да// а йа ^тоже ^дома/ йа[']к йа/ шо там прода[']ла до зб[']і[']рала// до о[']це ха[']тинку пос[']тавила со[']б[']і//] (Любарці)

ФОЯ (фо[']йа) хвойний ліс [ми ж о[']там жи[']ли т[']рошки ^дал[']ше['] ^у ^фо[']йі[']/ де ^стадник ^йако[']у//] (Старе)

ФРАУ (ф[']рау) жінка, дружина (нім. Frau) [у[']же ж ^кончили ко[']ро[']у до[']йіт[']/ ко.../ пош[']ли на ^пашу// да^к вин ^каже/ ге[']... ^руси[']ше ^йуди/ хо[']т[']іди шо[']б ка[']пут з[']нач[']ит[']/ майн ^ф'рау/ ну ^ж'і[']нка/ да^к майн ^ф'рау ка[']пут//] (Горобіївка)

ХВАЛИТЬСЯ (хва[']лиц[']:а) розповідати [по[']йіхала йа ^у Старе ту[']ди/ ко[']ди ми[']н[']і хвал[']ац[']:а/ ш[']іс[']нац[']:ат['] парт[']і[']зани[']у/ зог[']нали пид л[']ікарн[']у ^у

'хату/ і була там 'д'їучина с'в'аз'нойу/ йа ж во'зила 'тоже/ а то 'д'їучина//
Ф'рос'а// с'в'аз'нойу// і тих ш'існац':ат' чоло'в'ік у'били/ і Ф'рос'у у'били//
(Вороньків)

ХВОЇНА (хво'ї^ина) сосни, сосняк [у'же йак от_цсту'паў 'н'іми^ец'/ дак
стро'чидо// само'л'от л'їтав і стро'чиў по хво'ї^ин'ї// о':т// а ц'а ма'лен'ка
бу'ла/ да на _п'і^ич//] (Старе)

ХЕТЕЗИК (х'е'тезик) трактор виробництва Харківського тракторного
заводу, ХТЗ [трахто'р'ї ўже бу'ди х'е'тезик'ї// на ш'порах та'к'ї//] (Вишеньки)

ХРУШТУК (х'руштук) сніданок (нім. Frühstück) [цеї ха'з'айін нам/ на
до'рогу 'мазанк'ї^и 'мазаў/ о'то х'руштук_ц з'вец'а ж_ц// дак то с'малцем/ то
ва'рен'ами// і 'сада ку'сочок на до'рогу да'ваў/ да с'їтра бу'тилку ч'и^і во'ди
газ'ї^и рованої// прова'жали// і амери'канц'ї пере.../ ну/ пере'возили нас//
(Горобіївка)

ЦУРКА ('цурка) маленька паличка, яку використовують як гудзик [з
'дере'ва ро'били 'цурки// хо'т'їда пока'зат' вам 'цурку// ої// ота'кїї
дру'чечок/ о'тут 'вир'їз'ки/ і так приши'вайи^іц'а/ тут пе'тел'ка/ це на ц'у
'цурку зас'т'їбайе^іц'а// у ц'їх/ чи ни бу'до г'рошеї йїх купу'ват'/ чи воп'ше
йїх ни бу'до/ 'гузик'ї^иў// а то'д'ї ўже ж 'дал'ше^и по'я'видис' 'гузики/ а то на
'цурках// йа з'найу ў 'мене бу'ла 'йупка на 'цурках// 'цурками зас'т'їбалас'//
(Старе)

ЧЕЛЯДЬ ('чел'ад') група, зібрання людей [шос' та'к'е припоми'найу/ шо
бу'до та'к'е/ 'чел'ад'// 'чел'ад' 'чел'ад'/ 'чел'ад' ^ це// по _мойо'му йак/ на'род
соб'ї^и райец'а вес'/ дак о'це ў'род'ї// он 'кажут' пош'ла 'ц'їда 'чел'ад'//
(Вишеньки)

ШВАЙ (шваї) дієслівний вигук на позначення швидкого руху [це оту'ди аж
до'дому до нас/ ни'х'то ни^е хо'диў/ ни'х'то// вин у'же прочи'ниў д'вер'ї/
«'Ол'га!»/ йа ш'ваї/ і ўже йа долж'на 'дома бут'// йа долж'на бут'_ц 'дома//
ре'жим//] (Кірове)

ШВАЙНЕ (ш'ваїне) свиня (нім. Schwein) [це 'сало ш'ваїне/ сви'н'а ш'ваїне//
(Горобіївка); [та'к'ї^и 'черви 'чорни^і/ ш _чорними голо'вами// то ми ни _хо.../
дак ш'ваїне!/ 'рус'їше 'каже ш'ваїне/ ни 'хоче 'йїсти знач.../ дак 'рус'їше
ш'ваїне ни 'хоче 'есен//] (Горобіївка); [йак ро'с'ердиц'а то ж 'н'імец'/ да ї
'каже 'рус'ї^ише ш'ваїне// 'рус'ї^ише ш'ваїне/ а ми моўчи'мо//] (Горобіївка)

ШВЕЙНС (швеїнс) сестра (калічене нім. Schwester) [дак во'ни наз звут'/ шо
ми 'сестри// а 'сестри дак по _йїхн'ому швеїн.../ с.../ ої!/ 'сестри// це 'сало
ш'ваїне/ сви'н'а ш'ваїне//] (Горобіївка)

ШЕЛЯГА (шел'ага) верба гостролиста [на пе^нре^нправ'і бу^ла йа/ о'с'о ў
'Више^н'ках/ у Бича'ках// то'д'і йак о'то/ к'расни пе^нре^нходили/ дак// не^н
з'найу/ ч'и т'ройе 'суток/ ч'и// нас, б'ради/ об,ше д'ітеї/ у'с'их, заб'і'ради/
'шел'агу т'агади/ о'то ў Д'н'іпро 'к'ідади/ шоб 'можна ж, пе^нре^ніти бу'до//]
(Гнідин)

ШКАТУЛЯТЬ (шкатул'ат') шкутильгати, шкандибати [йа шкатул'ада/ з
но'гойу/ но'га/ 'жида т'агне//] (Старе)

ЩАС (шчас) зараз [кален'дар он 'в'ісит'/ йо'го// шчас йа г'л'ану/ од'ну
хви'линоч'ку//] (Бориспіль); [йа ж з'найу// шчас йа вам за'помн'у//
Сла'ман'ік// Сла'ман'ік Ан'тон//] (Кірове); ['дере^нво о'це шоў'ковиц'а/ ми
'тик'і^н ним вижи'вади// о'це с'і'час ме^н'н'і о'ц'у 'йаго'ду пока'ж'іт'/ дак во'на
ме^н'н'і мо'розом ста'новиц'а за с'пино'йу/ йа ў рот шчас ни^е воз'іму//]
(Мартусівка)

ЩЕБЕТУРА (щечебе'тура) щебетуха [бу'ди ў 'мене 'кури/ 'кури шчебе'тури//
(фольк.)] (Глибоке)

ЮДИ (йуди) лайливе слово (нім. Jude 'єврей' або Judas 'іуда, зрадник')
[у'же ж 'кончиди ко'роў до'йт'/ ко.../ пош'ди на 'пашу// дак вин 'каже/ ге^н...
'руси'ше 'йуди/ хот'іди шоб ка'пут з'нач'ит'/ майн_ф'рау/ ну 'ж'і^нка/ дак
майн_ф'рау ка'пут//] (Горобіївка)

ЮПКА (йупка) жіночий і чоловічий верхній одяг ['йупки 'тоже ў
чолов'ік'і'ў бу'ди/ у багатих 'б'іди/ а ў 'б'ідних 'чорни//йуп'ки//] (Старе)

ЯГУР (йагур) бот. айр, лепеха, *Asogus salatus* L. ['ран'ше 'бач'те "шо о'то
ж/ "йагур 'йіди// з'нає'те шо "йагур?//] (Вишеньки)

ЯКРАГ (йак'раг) якраз [тут йо'го о'це ж, / йак'раг о'це і/ то'д'і ж, прин'і'мали
о'то/ у 'парт'ію//] (Вишеньки)

ЯЛОВНИК (йалоў'ник) молода худоба, яка ще не дає приплоду [у йі^нх йа
слу'жида/ ко'рови до'йіда// а Ми'кола 'пораўс'а// йалоў'ни'ка 'дуже ба'гато
бу'до/ са'раї 'до::ўгиї 'до::ўгиї/ йалоў'ник// 'вони і па'хади/ і зда'вади дес' на
заго'т'і'ўку цеї скот//а ко'рови ў с'таїн'і сто'йади/ о//] (Кірове)

ТЕМАРІЙ

(цифра вказує на сторінку, з якої починається відповідний сюжет)

Село

Походження назви села 48, 141, 190, 231, 262

Назви кутків 48, 59, 64, 118, 157, 195, 226, 262

Прізвища в селі 60, 186

Прізвиська мешканців сусідніх сіл 124, 179, 264

Мова в сусідніх селах 92, 124, 178, 198, 206

Літописна річка Золотча 60

Затоплення села Рудяків, перевезення кладовища 225, 262

Сільське кладовище 141

Газифікація села 92

Земля, господарювання

Оранка 172

Жнива 91

Якість ґрунтів 235

Меліорація 233

Розпаювання землі 49, 189

Праця на торфовищі 246, 250

Риболовля 72

Млин-вітряк 59

Ярмарок 70, 223, 238

Дитяча праця, діти-пастухи 172, 174, 254

Будинок, домашнє господарство

Будівництво хати 138, 177, 260

Випікання хліба 221, 254

Вишивання 249

Одяг, взуття 264

Ткацтво 255

Традиційна духовна культура, освіта

Школа, навчання у вузі 46, 245

Церква, церковна служба 61, 139, 228, 263

Причастя, сповідь 139

Різдво 250

Водохреще 115

Великдень 250

Івана Купайла 65, 68, 140

Весільні звичаї 96, 120, 121, 246, 256

Дитячі ігри, розваги 257

Звичай називатися "сватами" після купівлі - продажу худоби 65, 223

Фольклор 66, 97, 166, 247

Досвітки 98, 257

Ворожіння 258

Русалки 68, 261

Відьма 69

Старцювання 127

Сон про вступ до інституту 259

Медицина і знахарство

Лікарня, смерть чоловіка 121, 162

Смерть матері 214

Костоправ 174

Знахарка 68, 266

Бабування, пологи 161

Замовляння крові 167

Лікування травами 71, 200, 265

Гермафродит 130

Колгосп

Колективізація, розкуркулення 168, 201, 251
Голодомор 49, 50, 88, 93, 116, 128, 135, 142, 179, 191, 193, 200, 207, 234

Друга світова війна

Бойовий шлях 205, 238
Польові військкомати 205
Відступ радянських військ 63
Форсування Дніпра 65, 122
Прощання з сім'єю перед відправленням на фронт 137
Поранення на війні 202
Зниклі безвісти 117
Село під час німецької окупації 80, 84, 122, 128, 136, 145, 186, 192, 204, 221, 230, 248, 249

Життєві історії

Як дівчинка віддала чужому дідові горілку 253
Як собака врятував дітей 170
Нещасні випадки з дітьми 159, 169
Участь у зйомці кінофільму 146
Український борщ в армії 56
Жаба в супі 127

Розповіді, пов'язані з історичними особами

Подарунок Богдана Хмельницького 198
Про Павла Чубинського та його нащадків 40
Некрашевичі у Вишеньках 59

Робота в колгоспі, трудовні 58, 136
Крадіжки в колгоспі 138
Сільська в'язниця 138

Партизани 63, 81, 84
Поліцаї 82, 149, 156
Власовці 243
Мобілізація дівчат для роботи в Бессарабії 145
Мобілізація дітей для організації переправи через Дніпро 122
Примусові роботи в Німеччині та Австрії 50, 95, 129, 149, 155, 156, 208, 216

Жорстока мачуха 212
Події 1968 р. у Чехословаччині 159
Суд над убивцями сина 163
Дівчина-водій 76
Саморобний трактор 180
Робота на шахтах Донбасу 57
Селяни в Києві 114

Творчість Тараса Шевченка 259
Святкування ювілею Михайла Вербицького 43
Операція в клініці Миколи Амосова 121

ЧАСТИНА ДРУГА

**Пам'ятки мови з Бориспільщини
(ХІ – середина ХХ ст.)**

I. Територія сучасної Бориспільщини в давніх літописах

З другої третини IX століття почала розвиватися і зміцнюватися Давньоруська держава. Перші згадки в літописах про події, що відбувалися на території теперішньої Бориспільщини, сягають початку XI століття.

Писемні й археологічні джерела засвідчують наявність на території Бориспільського району давньоруських поселень і укріплених городищ: два у Процеві, по одному в Головурові, Старому, Любарцях, Воронькові, Іванкові. У Борисполі збереглися рештки оборонного валу, суцільне обстеження якого досі не проведено.

Л.Є.Махновець фіксує згадки в давніх літописах таких власних назв із території сучасного Бориспільського району Київської області:

Альта, річка, права притока Трубежа.

Альтське поле, місце, де вбито Бориса Володимировича.

Альтська божниця, церква, церква Святих мучеників Бориса і Гліба Володимировичів; нині – не збереглася; фундаменти розкопано в м.Борисполі Київської обл.

Ворониця, город у Переяславській землі на лівому березі Ікви (ліва притока Павлівки, л. пр. Дніпра); нині – городище (поселення) біля с.Воронькова Бориспільського р-ну Київської обл.

Золотча, річка, ліва притока Дніпра; розпочиналась поблизу Долобського озера; нині – перериваючись і утворюючи низку озер і проток, впадає в Дніпро нижче від с.Вишеньок Бориспільського р-ну Київської обл.

Саків, город у Переяславській землі на лівому березі заплави Дніпра (рукава Млинка); нині – с.Проців, до якого адміністративно увійшло с.Сальків (поселення, сліди) Бориспільського р-ну Київської обл.; за іншими міркуваннями – город на лівому березі верхів'я Карані; нині с.Старе (городище) того ж району.

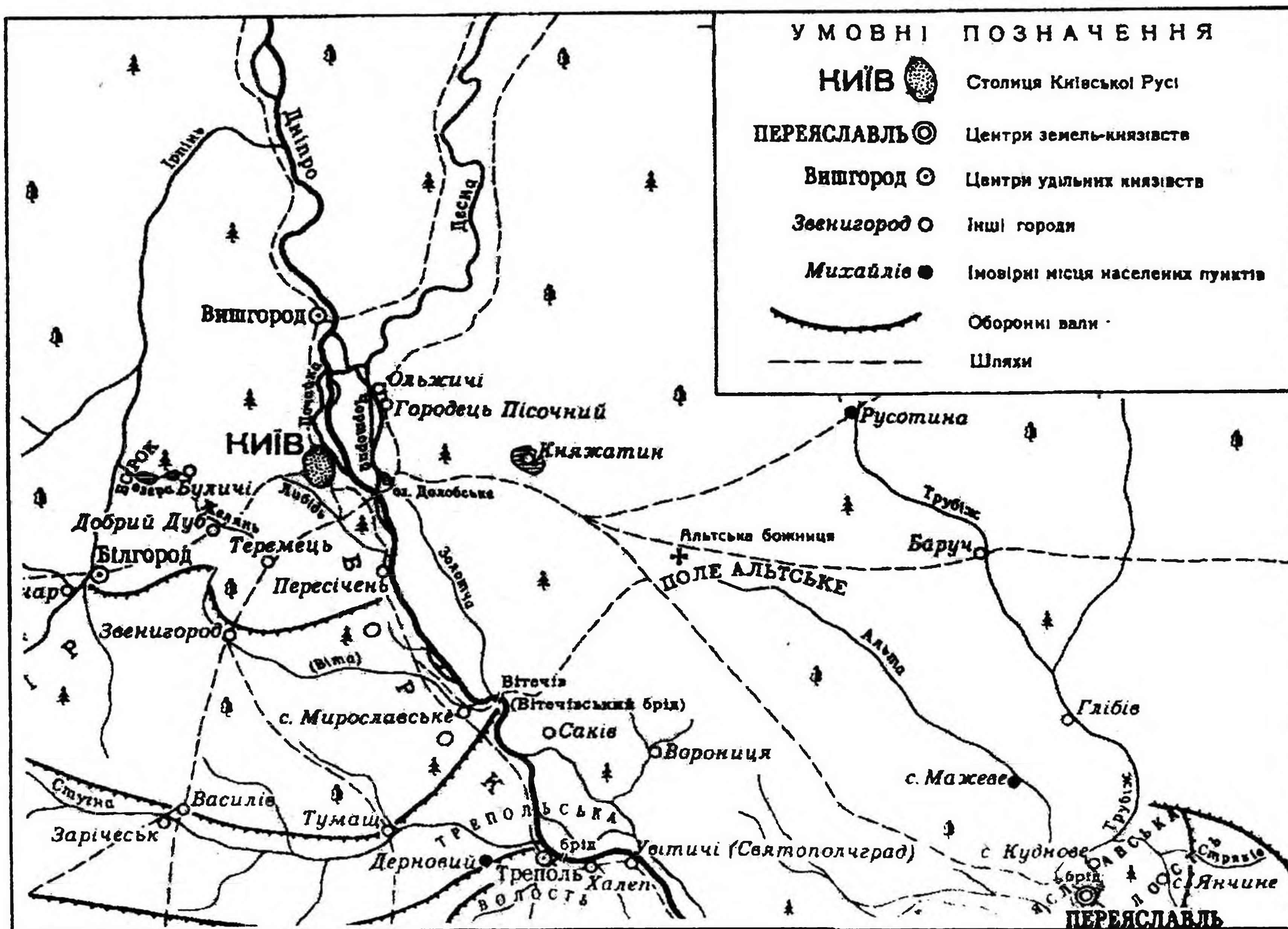
(*Географічно-археологічно-етнографічний показчик // Літопис руський / Пер. з давньорус. Л.Є.Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – С. 539-577*).

Уривки з літописів, що стосуються подій на території сучасної Бориспільщини, наводимо за виданнями:

ІС – Повість врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. з давньоруської, післяслово, комент. В.В.Яременка. – К.: Рад. письменник, 1990. – 558 с.

РЛ – Полное собрание русских летописей, том 38. Радзивилловская летопись. – Л.: Наука, 1989. – 180 с.

Схематична карта Київщини X-XIII ст. Склав Л.Є.Махновець (Літопис руський. – К., 1989).

1015 рік – вбивство князя Бориса на Альті.

В лѣт(о) 6523. Хотящу Володимиру ити на Ярослава, Ярославъ же посла за море и приведе варягы, боася отца своего; но б(о)гъ не дасть дьяволу рад(о)сти. Володимиру бо разболѣвшюс(я), в се же время бяше у нег(о) Борис, и печ(е)нѣгом идущим на Русь, и посла противу им Борис(а), сам боляш(е) велми, в неиж(е) болести и скончас(я) м(ѣ)с(я)ца июля 15 д(е)нь. [...]

О убьении Борисовѣ. С(вя)тополкъ же сѣде в Кieve по о(т)ци своемъ, созва киане, нач(а) даяти им имѣние; оних приимаху, и не бѣ с(е)рдце их с ними, яко брат(и)я их бѣша со Борисом. Борису ж(е) възвратившюс(я) с вои, не обрѣтшю печенѣг, вѣсть прииде к нему: «О(те)ць ти умерль». И плакас(я) по о(т)ци велми, любимъ бо бѣ о(т)ц(е)мъ своим пач(е) всѣх. И ста на Олтѣ пришед. Рѣша ему дружина отня: «Се дружина у тебе отня и вои, поиди, сяди в Кieve на столе отни». Он же рече: «Не бод мнѣ взнати руки на бра своег(о) старейшего, аще отци ми умре, то сеи ми будет въ о(т)ца мѣсто». И се слыша, вои разидошас(я) от него. Борисъ же стоаше со отрок(и) своим(и). С(вя)тополкъ ж(е) исполнивѣс(я) безакониа, Каиновъ смыслъ прим, посылая ко Борису, гл(агола)ше, яко: «С тобою хочю любовь имѣти, и ко отню ти придам»; а лстя под нимъ, како бы ег(о) погубить. С(вя)тополкъ ж(е) прид(е) ночью к Вышегороду отаи и призва Путшю и выш(е)городские боарце, и реч(е) им: «Прияйте ми всѣм с(е)рдцем?». И реч(е) Путша и вышегородци: «Можемъ главы свои сложити за тя», Он же реч(е) имъ: «Не поведаячи никомуже, шедше убиите брат(а) моег(о) Бориса», Они ж(е) въскоре обещашас(я) ему створити. О таковых о сяковых бо Соломъ реч(е): «Скори суть прольати кровь бес правды, собирають собѣ злая, тии бо обещаютьс(я) крови; сих пут(и)е сут(ь) скончевающе безаконие, неч(е)стьем бо свою д(у)шю емлют». Послании ж(е) приидоша ночью на Олтѣ и подступиша ближи, и слышав бл(а)женаго Бориса, поюще заутреню; и поведаша ему, яко хотять уже погубити. И въставъ нача пѣти, гл(агол)я: «Господи, что ся умножишася стужающе мнѣ, мнози востають на мя», паки: «Яко стр(ѣ)лы унзоша во мнѣ, яко азъ на раны готовъ, и болѣзне моя пред мною ес(ть)»; и паки гл(агола)ше: «Г(оспо)ди, услыши м(о)л(и)тву мою, и не вниди в суд с рабомъ твоим, яко не оправдайтс(я) пред тобою всяк живыи, яко погна враг д(у)шю мою». И сконча епс(а)лмы, и вѣдѣ, яко послани суть погубити его, и нача пѣти псалтирь, глаголя, яко: «Обидоша мя унци тучни, и соборъ злобивых оседе мя; г(оспод)и, б(о)же мои, на тя уповах, и сп(а)си мя, и от всѣх гонящих мя избави мя». По сем канунъ нача пѣти, помолис(я), зря на икону, гл(агол)я на образъ вл(а)д(ы)ч(е)нь: «Г(оспод)и Ис(у)се Х(ри)с(т)е, иже симъ образомъ явис(я) на земли сп(асе)ния нашег(о) рад(и), изволи своею волею пригвоздити руцѣ свои на кр(е)стѣ, и примѣ см(е)рть грѣх ради наших, тако и мене спод(о)би прияти стр(а)сть; се же не от

противных приимаю, но от брат(а) своего, и не сотвори, г(оспод)и, ему в семь грех(а)». И помолившюс(я) ему, и възлеже на одрѣ своемъ. И се нападоша на нь, яко звѣрие дивие около шатра, и насунуша копыи, и прободоша, и слугу его, падша на немъ, прободоша с нимъ. Бѣ бо сеи любимъ Борисом, бѣ бо отрокъ сеи род(о)м угринь, а именемъ Георгии, егоже любляше велми Борис, бѣ бо возложилъ на него гривну велику злату, в неиж(е) предстояше ему. Избиша же отроки многи Борисовы. Георгиеви же не могущу борзо сняти гривны с шии, отсѣкоша главу его, и тако сняша гривну, а главу отвергоша проч(ь); тѣм же не обретоша тѣла его в трупие. Бориса же убивше оканнии, ввертѣша в шатерь, и възложиша на кола, и повезоша и, еще дыщющю ему. Увидѣв же се, оканни С(вя)тополкъ, яко еще ему дыщюще, посла два варяга прикончати ег(о); онѣма же пришедшима и видѣша, яко ему живу сущу, единъ ею извлекъ мечъ и пронзе по с(е)рдцю. И тако скончас(я) бл(а)ж(е)ны Борис, венець примъ от Х(ри)с(т)а б(ог)а с праведными и причтес(я) с пр(о)роки, и ап(о)с(то)лы, и со мученическими лики въдворя, Авраму на лонѣ почивая, видя неизреченую рад(о)сть, въспевая съ агг(е)лы, веселяся с лики с(вя)тыхъ.

Добивають Бориса Володимировича. Мініатюра XIII (XV) ст. з Радзивілівського літопису, арк. 75 звор. Із книги: Літопис руський / Пер. з давньорус. Л.Є.Махновця. – К., 1989. – С. 78.

И положиша тѣло его, привезше отаи к Вышегороду, у ц(е)ркви с(вя)т(а)го Василья. Оканни же убици приидоша ко С(вя)тополку, аки хвалу имуще, безаконници. Суть же имена симъ законопреступникомъ: Путша, Талець, Еловичь, Ляшко, от(е)ць же их сотона. (РЛ, с.58-59).

1096 рік – князь *Володимир Мономах* виступив з дружиною із *Ворониці* (сучасне село *Вороньків Бориспільського р-ну*), про що пізніше згадував у своєму «*Повчанні*»:

И Смолинську идохом, с Давыдомъ смирившися. Паки, идохом другое с Вороницѣ. (ІС, с. 370).

1101 рік – зустріч князів на р. *Золотчі* та мирна угода з половцями у *Сакові* (нині *Сальків*, частина села *Проців Бориспільського району*).

В лѣт(о) 6609. [...] В том же лѣте совокупишас(я) брат(ь)я вся: С(вя)тополкѣ, Волод(и)мирѣ, Д(а)в(ы)дѣ, Олег, Ярослав, брат ею, на Золотчи. И прислаша половци послы от всѣх кн(я)зей, просяще мира. И рѣша имъ рускиє кн(я)зи: «Да аще хошете мира, да совокупимся у Сакова». И сотвориша миръ с половци м(ѣ)с(я)ца сентября 15 д(е)нь, и разидошася разно. (РЛ, с. 100).

Мир із половцями коло Сакова. Мініатюра XIII (XV) ст. з Радзивіллівського літопису, арк. 148. Із книги: *Літопис руський / Пер. з давньорус. Л.Є.Махновця. – К., 1989. – С. 156.*

1117 рік – князь *Володимир Мономах* заклав церкву на *Альті*, на місці вбивства *Бориса*.

В лѣто 6625. [...] Того же лѣта выведе Глѣба изъ Мѣньска Володимерѣ, и церковь заложи на Альтѣ мученику. (ІС., с.472).

1125 рік – смерть князя Володимира Мономаха на Альті, коло улюбленої церкви, що її він спорудив на честь Бориса і Гліба на місці, де пролилася кров Бориса (територія сучасного Борисполя).

В лѣт(о) 6633, индикта 3-го лѣта. Преставися бл(а)говѣрнии кн(я)зь велики рускыи, с(ы)нъ бл(а)говѣрнаг(о) о(т)ця Всеволода, украшены добрыми нравы, прослувыи в победах, егож(е) имени трепетаху вся страны, и по всѣм землям изыде слух ег(о). Понеже бо онъ всею д(у)шею возлюбил б(о)га, но и мы мнимъс(я) б(о)га моляще, подщимся заповеди его хранити, тогда явимъся б(о)га любяще: «Любят бо мя, заповеди моя хранит». Сеи же чудныи кн(я)зь Волод(и)миръ подщас(я) б(о)жьи сохранити заповеди, б(о)жьи страх имѣя пр(ис)но въ с(е)рдци, поминая слово г(оспод)не [...] Велику ж(е) вѣру стяжа ко сродником(а) своим, ко с(вя)тыма м(у)ч(е)н(и)кома Борису и Глѣбу – тѣм ц(е)рк(о)вь прекрасну созда на Лѣтѣ во имя ею, идѣже кровь с(вя)таго Бориса прольана быс(ть). И жалостив же быше отнудь, и даръ си от б(о)га прия, да егда в ц(е)рковь внидеши и слыша пѣния, абие слезы испущаше, и тако молбы ко вл(а)д(ы)це Х(ри)с(т)у со слезами испущаше. Тѣмъ и б(о)гъ вся прошения его совершаше, исполни лѣта его въ доброденствии, и кн(я)жи в Киевѣ на отни столѣ 13 лѣта, и в лѣт(о) 6633 от нач(а)ла миру преставис(я), мая 19, живъ от рожения своег(о) 73 лѣта. Преставис(я) на Лѣтѣ у милое си ц(е)ркви, юже созда с подщаниемъ многим. С(ы)н(о)в(е) же его и бояре несоша Киеву, и пол(о)женъ быс(ть) въ с(вя)тѣи Софѣи у о(т)ца своег(о). (РЛ, с. 105).

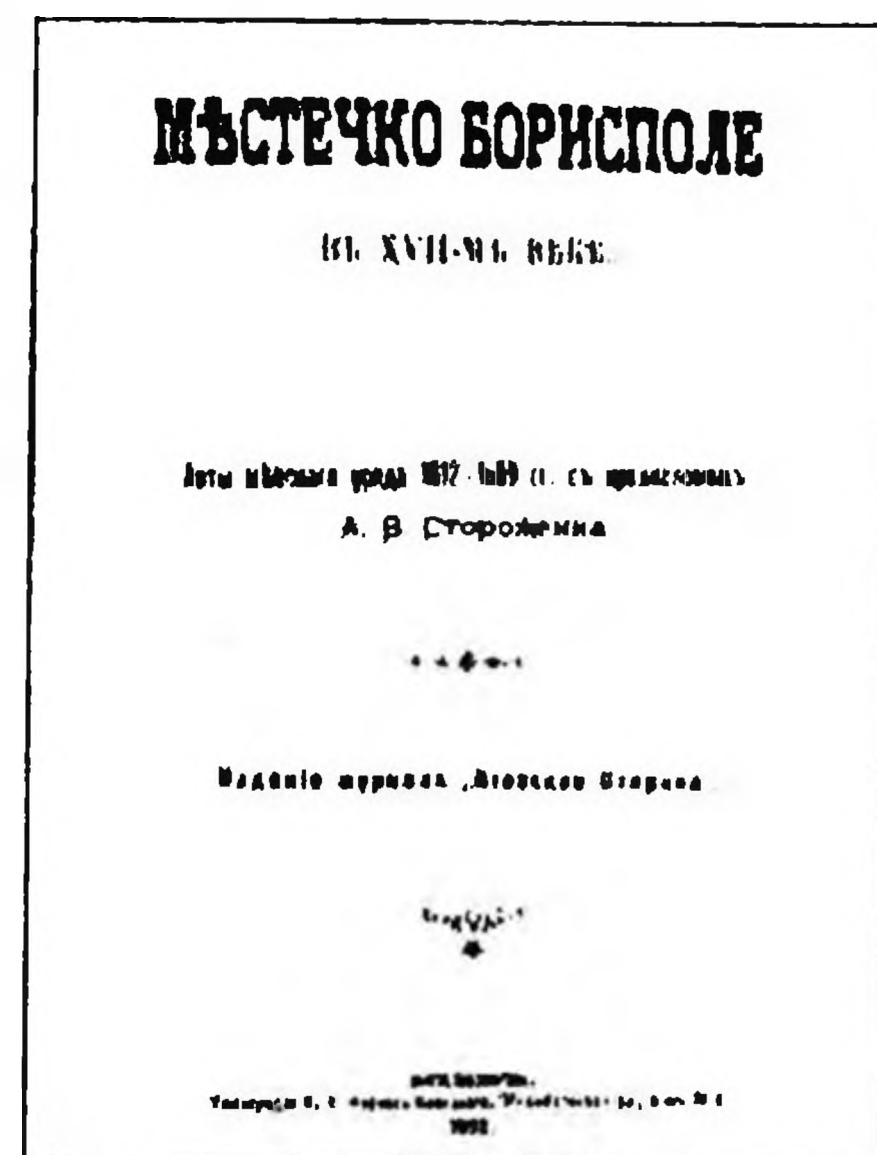
1154 рік – половці спалили Альтську божницю, тобто споруджену князем Володимиром Мономахом церкву на честь Бориса і Гліба (територія сучасного Борисполя).

В лѣт(о) 6662. [...] Тогды же тяжко быс(ть) кияном, не остал бо ся быше у них ни один кн(я)зь. И послаша кияне епискупа Демьяна Киевскаго по Изяслава по Д(а)в(ы)довича, рекуще: «Поиди Киеву, ать нас татарове не возмутъ». Изяслав же внид(е) в Киевъ, а Глѣба посла к Переяславлю. Тогды же много зла сотвориша половци около Переяславля: пожгоша бо села вся, и Лядцкую божницю, и с(вя)тую М(у)ч(ени)ку зажгош(а). (РЛ, с. 127).

II. З актів Бориспільського міського уряду 1612-1699 років

Книга з актами Бориспільського міського уряду 1612-1699 років, підготовлена А.В.Стороженком як додаток до «Киевской Старины», відразу стала бібліографічною рідкістю, оскільки її наклад був лише 40 примірників¹. Уривки з передмови та вибрані акти подаємо в оригінальній орфографії за виданням:

Мѣстечко Борисполе въ XVII-мъ вѣкѣ. Акты мѣйскаго уряда 1612-1699 гг. съ предисловіемъ А.В.Стороженка. Изданіе журнала “Кіевская Старина”. – Кієвъ, 1892.

Стороженко Андрій Володимирович (12(24).08.1857, с. Велика Круча Пирятинського пов. Полтавської губ. – ?) – історик, славіст, громадський діяч. Закінчив історико-філологічний факультет Київського університету (1879); учень В.Антоновича. Земський і дворянський діяч на Пирятинщині і Переяславщині. Голова Переяславської земської управи (1886-1892) й переяславський маршалок дворянства (1912-1916). Член Київської археографічної комісії, заступник голови Історичного товариства Нестора-літописця. Автор праць з історії України та Польщі XV-XVIII ст. У 1882-1899 рр. опублікував близько 30 праць в «Киевской Старине». Разом зі своїм братом М.Стороженком видав «Стороженки. Семейный архив» (т. I-VIII. 1902-1910). Як відзначав О.Оглоблин, «змолоду ліберал і українофіл, він згодом перейшов на платформу російського націоналізму з його антиукраїнським спрямуванням і став одним з лідерів «Клуба русских националистов». Автор антиукраїнської праці «Происхождение и сущность украинофильства» (1911). Відродження української держави зустрів вороже. В еміграції видав під псевдонімом А.Царинний антиукраїнський памфлет «Украинское движение» (1926)².

¹ Н.Б. (Н.И.Березин). Русские книжные редкости: Опыт библиографического описания редких книг с указанием их ценности. Ч.2. – М., [1903]; див. також <http://rarebooks.ru/ru/dic/berezin/19.html>.

² Літ-ра: Павловский И.Ф. Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII в. – Полтава, 1912. – С. 198-199; Оглоблин О. Стороженко Андрій // Енциклопедія українознавства: Словникова частина. – Т.8. – С. 3065; Славяноведение в дореволюционной России. – М., 1979. – С.323-324.

АКТЫ
БОРИСПОЛЬСКАГО МѢЙСКАГО УРЯДА
1612-1699 гг.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Акты, издаваемые нами въ книгѣ, предлагаемой вниманію читателей “Кіевской Старины”, составляютъ памятникъ дѣятельности “мѣйскаго уряда” м. Борисполя въ нынѣшнемъ переяславскомъ уѣздѣ полтавской губ. за время съ 1612 по 1699 годъ, т.е. почти за цѣлое XVII-е столѣтіе. <...>

I. Историческій очеркъ м. Борисполя.

М. Борисполе принадлежитъ къ числу сравнительно молодыхъ поселеній переяславскаго уѣзда. Самое имя его “Борисполе” указываетъ на то, что на мѣстѣ его было нѣкогда поле, принадлежащее какому-то Борису. Въ словарь Щекатова (М. 1807-1809 г.) Борисполю такъ и усвоится распространенное названіе “Борисово поле”. Народная пѣсня также называетъ Борисполе – полемъ: “Ой у поли, тай у Барышполи, тамъ сидило тры козаки у неволи”... Въ княжескую эпоху мы не видимъ на мѣстѣ Борисполя никакого населенія. Кажется, что въ древности, когда главными путями сообщенія и естественными водопоями служили рѣки, Борисово поле не могло быть заманчивымъ для поселенія, такъ какъ оно находилось вдали отъ какой бы то ни было рѣчки. <...>

Въ историческихъ источникахъ Борисполе упоминается впервые въ 1590 году, когда варшавскій сеймъ, заботясь о заселеніи пустынь, лежавшихъ на пограничьи государства за Бѣлою Церковью и не приносящихъ никакой пользы ни государству, ни частнымъ лицамъ, предоставилъ королю Сигизмунду III свободно раздавать заслуженнымъ лицамъ шляхетскаго сословія следующие урочища въ этихъ пустыняхъ: монастырь Черехчимеровскій надъ Днѣпромъ (нын. Трахтеміровъ); Борисполе съ селищемъ Иваньковскимъ; городище Володерецкое (нын. Володарка сквирскаго у.); селище въ Зволозѣ, называемое Великая Слобода, надъ рѣкою Росью; Рокитно надъ тою-же рѣкою и р. Рокитнею (въ нын. васильковскомъ у.); также Гороше и Слѣпородъ надъ рѣкою Неущею на границѣ московской¹. Съ точки зренія этой конституціи Борисполе является еще не поселеніемъ, а урочищемъ, затерявшемся въ пустынь, которую желательно заселить. Всѣ пограничныя пустыни составляли въ то время собственность государства и поэтому понятно, что польское правительство стремилось обратить ихъ въ населенныя мѣста, которыя вмѣсто бремени для государства составляли-бы источникъ доходовъ.

Въ 1596-мъ году тотъ же Сигизмундъ III съ разрешенія сейма обратилъ имѣнія Трахтеміровъ и Борисполе на нужды королевскаго стола, т.е. по теперешней терминологіи, сдѣлалъ ихъ изъ государственныхъ имуществъ удѣльными. Изъ сеймовой конституціи 1596 г. видно, что въ Борисполѣ и его окрестностяхъ проживали уже козаки, не желавшіе подчиняться вводимымъ польскимъ правительствомъ порядкамъ, – *swowolni*, по выраженію конституціи; король

¹ См. Volumina Legum, 1859. Т. II, стр. 318, стл. 1. (Тут і далі примітки А.Стороженка).

заявляєть, что онъ поручилъ гетману своего войска (туть подразумѣвается Станиславъ Жолкевскій) ихъ истребить (*ad internecionem wyniszczyc*)¹.

Изъ приведенныхъ извѣстій очевидно, что Борисполе, какъ населенный пунктъ, существовало уже въ концѣ XVI-го вѣка, хотя жители его, привыкшіе къ вольной и свободной жизни въ переяславскихъ пустыняхъ, не хотѣли еще приспособиться къ тѣмъ гражданскимъ порядкамъ, какіе вытекали изъ строя польскаго государства, и поэтому какъ-бы игнорируются Польскимъ правительствомъ, и земли, занятыя ими, признаются какъ-бы пустыней, никому не принадлежащей, хотя онѣ имѣли уже своихъ хозяевъ въ лицѣ Бориспольскихъ козаковъ, потомковъ того сѣверско-русскаго населенія, какое уцѣлѣло въ Переяславщинѣ отъ татарскихъ погромовъ 1237-1482 гг.²

Имѣя въ виду, что въ описаніи кievскаго замка 1552 г. упоминается сосѣднее съ Борисполемъ село Иваньковъ и, вероятно, было-бы упомянуто Борисполе, если-бы существовало, мы полагаемъ, что Борисполе изъ козачьяго хутора превратилось въ село послѣ 1552 г., но ранѣе 1590 г. <...>

Какъ видно изъ печатаемыхъ актовъ, къ 1612 г. «мѣйскій урядъ», организованный по магдебургскому праву, отправлялъ уже свои функціи³.

Поселеніе Борисполя въ эту пору должно было быть очень незначительнымъ, такъ какъ шестнадцать лѣтъ спустя въ 1628 году, когда составлялась подымная тариффа кievскаго воеводства, въ Борисполѣ показано домовъ (*dymów*): на рынкѣ – 10, въ улицахъ – 20, бѣдныхъ (*poźnych chałup*) – 40, священника – 1, портнаго – 1, сапожника – 1, скорняка – 1, всего – 74 дома⁴. Считая на каждый дворъ по 5 живущихъ, имѣемъ всего населенія обоого пола 370 душъ. Теперь Борисполе имѣетъ 1331 домъ и 6569 душъ населенія обоого пола, т.е. населеніе увеличилось почти въ 18 разъ. <...>

Изъ ленныхъ владѣльцевъ м. Борисполя мы назвали уже двухъ: гетмана Станислава Жолкевскаго (1596-1620) и дочь его Софію Станиславовну Даниловичъ (1629). Изъ печатаемыхъ актовъ мы узнаемъ, что позднѣе бориспольское староство вышло изъ владенія Жолкевскихъ и что Бориспольскими старостами были: въ 1637-40 гг. – Янъ Кухарскій, а въ 1643-45 гг. – Варфоломей Ярунтовскій. Представителями старосты на мѣстѣ и сборщиками податей являются обыкновенно начальники или намѣстники. Изъ нихъ мы знаемъ Осташа (1614), Ильяша Михайловича (1615), Матушкевича (1640 и 1643) и Никифора Букашу (1645).

Война Хмельницкаго покончила и въ м.Борисполѣ съ польскими порядками, и съ 1649 года появляется здѣсь сотникъ войска его королевской милости запорожскаго. Первымъ сотникомъ бориспольскимъ былъ Антонъ Герасименко (1649-1653), за нимъ слѣдовали: Семень Свѣтличный (1654), Василій Волочай (1660), Григорій Гаркуша (1661-63), Василій Носач (1663), Иванъ Новаковичъ (1669-1677), Лукьянъ Гриненко (1678-1680), Федоръ Магеровскій (1682-1698). Когда настоящій сотникъ отсутствовалъ, то его мѣсто заступалъ наказной («на тотъ часъ будучій») сотникъ. Изъ наказныхъ сотниковъ упоминаются въ актахъ:

¹ См. Vol. Legum, 1859. Т. II, стр. 364, стл. 2.

² См. Архивъ Ю.З.Р. ч. VII, т.2, стр.46.

³ Самый ранній актъ относится къ 15 января 1612 г. и напечатанъ подь №1.

⁴ См. Архивъ Ю.З.Р. ч. VII, т.1, стр. 365.

Даніиль Куликъ (1664), Федоръ Волкъ (1670), Василій Москаленко (1682), Иванъ Шорсткій (1687-1688) и Николай Корабанъ (1697).

Эпоха Руины не прошла безслѣдно и для Борисполя. Въ 1658 г. Кіевскій воевода Шереметевъ выжегъ и высѣкъ Борисполь, отразивъ отъ Кіева Даніила Выговскаго¹. Въ концѣ года местечко отложилось отъ Выговскаго и перешло подъ власть московскаго царя. Въ 1659 г. москвитяне перешли Днѣпръ, чтобы взять Борисполь; пограбили села около Гоголева, и отъ Борисполя были отражены Андреемъ Потоцкимъ, который, уходя, оставилъ въ Борисполѣ гарнизонъ подъ начальствомъ Рушица. Въ 1661 г. польское войско, преслѣдуя москвитянь, взяло Борисполь. Въ том-же году его осаждалъ Сомко.

Въ 1663 г. 24-го ноября король Янъ-Казиміръ стоялъ лагеремъ подъ Борисполемъ и затѣмъ взялъ его². Нѣсколько мѣсяцевъ спустя, Борисполь сдался москвитянамъ. Татарскіе набѣги конца XVII-го вѣка (1681) еще тревожили спокойствіе Борисполя и заставляли поддерживать въ исправности валы и укрѣпленія. Но съ усиленіемъ русской власти въ Малороссіи (1709), а въ особенности съ устройствомъ украинской линіи (1734), военное значеніе Борисполя прекращается и онъ обращается въ обыкновенное село и переживаетъ вмѣстѣ съ другими селами весь тотъ процессъ, который слилъ окончательно Малороссію съ Москвой.

II. Мѣйскій урядъ м. Борисполя въ XVII-мъ вѣкѣ.

<...> Должностныя лица городского управленія были выборныя и вступали въ исполненіе своихъ обязанностей съ конца марта или съ начала апрѣля мѣсяца каждаго года (съ Пасхи). Повидимому, они смѣнялись ежегодно, хотя иногда одно и то же лицо могло оставаться на службѣ и несколько лѣтъ. <...>

Наиболѣе часто приходилось мѣйскому уряду выслушивать заявленія сторонъ о совершившейся между ними сдѣлкѣ купли-продажи недвижимаго имущества: нивы, грунта, дома. Рѣже встрѣчались сдѣлки или мѣнѣ движимаго имущества, напр. лошадей. Затѣмъ очень часто поступали въ урядъ заявленія о занесеніи въ мѣйскія книги завѣщаній и раздѣловъ. Всѣ эти заявленія «актовались», по тогдашнему выраженію, т.е. записывались въ книги и послѣ этого актъ считался совершеннымъ. Въ этомъ проявлялась дѣятельность мѣйскаго уряда, какъ нотаріальной конторы.

Какъ судъ гражданскій, мѣйскій урядъ разбиралъ ссоры о правѣ собственности на землю, о раздорахъ между родственниками и объ уплатѣ долговъ.

Въ области уголовныхъ преступленій мѣйскому уряду чаще всего приходилось имѣть дѣло съ убійствами, грабежами и кражами. Очень рѣдко попадались дѣла о колдовствѣ и т.п. Руководствомъ при опредѣленіи наказанія служила 4-я часть

¹ См. Костомаровъ, Гетманство Выговскаго. Моногр. т. II, изд. 1863, стр. 124. Воспоминаніе объ этомъ событіи сохранилось у бориспольскихъ жителей подъ названіемъ войны “першого Шеремета” и только въ 1677 г., т.е. почти черезъ двадцать лѣтъ разсчитались Бориспольцы съ кіевской мещанкой Галей Дяденчихой за тотъ порохъ, который они брали у ея мужа Семена Дяденка “не рахункомъ”, “не вагою”, такъ какъ подъ страхомъ “Шеремета” – “каждому о здоровя и о души шло, хто тилко на тоє способный былъ до бою, а звлаща огнистой стрѣльбы”. См. № 120, стр. 88.

² См. Костомаровъ, Руина, изд. 1882, стр. 20.

сборника “Porządek sądow y spraw miejskich” подъ заглавіемъ: “o karności złoczyńcow, a naprzod o męczeniu ich”¹. <...>

III. Рукопись актовъ и соображенія при выборѣ ихъ, а также ихъ научное значеніе.

Книга Бориспольскихъ актовъ хранится въ библіотекѣ барона Шодуара въ м. Ивницѣ житомирскаго уѣзда, волынской губ. Она попала въ наши руки, благодаря любезному посредничеству А.М.Лазаревскаго и Н.И.Петрова. Книга Бориспольскихъ актовъ представляетъ собою рукопись на русскомъ и польскомъ языкахъ, переплетенную, очевидно, въ позднѣйшее время – судя по заглавію на корешкѣ, въ началѣ 1800-хъ годовъ. Акты первоначально, какъ видно, записывались на тетрадяхъ, которыя потомъ подшивались одна къ другой. Замѣтно, что они выхвачены изъ пожара, такъ какъ на многихъ листахъ края обгорѣли, при чемъ порядокъ тетрадей былъ потерянъ, а многія тетради и совсѣмъ затеряны, и въ такомъ видѣ рукопись досталась какому-то любителю старины, который, не возстановивши хронологическаго порядка актовъ, отдалъ ихъ въ переплетъ и такимъ образомъ сберегъ для потомства. Изъ забытаго въ рукописи письма отъ 11 іюля 1795 г. можно предполагать, что этимъ любителемъ былъ Михаилъ Николаевичъ Луста, родъ котораго принадлежалъ къ старожилымъ Бориспольскимъ родамъ и угасъ сравнительно недавно. Всѣхъ актовъ сохранилось въ описываемой рукописи 878, считая въ томъ числѣ и обгорѣвшіе. Всѣ они относятся къ промежутку времени съ 1612 по 1699 г. Отъ 1612 г. сохранилось 2 акта, отъ 1614 г. – 7, отъ 1615 – 5, отъ 1617 – 1, затѣмъ вовсе нѣтъ актовъ 1618-1636 гг. и непрерывно сохранились съ 1637 по 1689 г., имѣется 4 акта 1694 г., 6 – 1696 г., 3 – 1698 г. и 2 – 1699 г. Позднѣйшихъ актовъ не оказывается.

Документы писаны частью по-русски, частью – по-польски, – очевидно сообразно съ тѣмъ, какимъ письмомъ владѣлъ приглашенный на службу въ мѣйскій урядъ писарь. Событіе 1654 г. (соединеніе Малороссіи съ Москвой) не оказало въ этомъ отношеніи замѣтнаго вліянія, и акты, писанные по-польски, попадаются и послѣ него. Иногда одинъ и тотъ-же писарь пробовалъ свое искусство и по-русски, и по-польски, напримѣръ, писарь Симеонъ въ 1665 г.

Языкъ актовъ, писанныхъ по-русски, – малорусскій языкъ тогдашнихъ канцелярій, и даже акты, писанные по польски, носятъ на себѣ его вліяніе, не отличаясь чистотой и правильностью польской рѣчи. Почерки, которыми написаны акты, смѣняются довольно часто, и наряду съ четкими и красивыми попадаются трудноразборчивые и небрежные. Иногда писаря мѣйскаго уряда, прежде чѣмъ приступить къ писанью акта, пробовали перо и писали какія-нибудь изреченія и замѣтки. <...>

При выборе актовъ для печати мы руководствовались слѣдующими соображеніями:

1) Изъ актовъ до 1648 г. мы не пропустили ни одного, за исключеніемъ обгорѣвшихъ и потому неудобочитаемыхъ, такъ какъ до насъ дошло очень мало письменныхъ документовъ изъ эпохи польскаго владычества въ лѣвобережной Малороссіи.

¹ См. Porządek. Изд. 1760, стр. 133-155.

2) Изъ актовъ послѣ 1648 г. мы выбирали такіе, которые или интересны по бытовому содержанію, или рисуютъ въ какой нибудь подробности дѣятельность мѣйскаго уряда, или даютъ намъ имя одного изъ Бориспольскихъ сотниковъ. Чтобы составить полный списокъ сотниковъ, мы взяли по одному акту за каждый годъ въ промежутокъ времени съ 1648 по 1699 г.

Такимъ образомъ вышло 136 актовъ изъ 878. Остальные акты не даютъ почти ничего новаго, и разница только въ именахъ обращающихся къ уряду сторонъ.

Акты Бориспольскаго уряда имѣютъ довольно важное научное значеніе. Они даютъ значительный матерьялъ для тѣхъ двухъ вопросовъ, которые разрабатывались въ послѣднее время въ статьяхъ проф. Багалѣя (Ж.М.Н.Пр. 1892, мартъ) и г-жи Ефименко (Русская Мысль 1892, №№ 4 и 5), а именно: 1) вопроса о томъ, какъ примѣнялось магдебургское право въ малороссійскихъ городахъ, 2) вопроса о томъ, какіе земельные порядки существовали въ лѣвобережной Малороссіи какъ въ польское, такъ и въ московское время. Въ первомъ вопросѣ уясняется, какъ былъ организованъ мѣйскій урядъ, изъ кого состоялъ, какія дѣла рѣшалъ и какимъ закономъ руководствовался.

Во второмъ вопросѣ оказывается, что личное землевладеніе было преобладающею формою владѣнія, начиная съ самыхъ первыхъ годовъ XVII-го вѣка. Основаніемъ собственности является трудъ – “праця” перваго заимщика свободной земли. Если человекъ занялъ участокъ земли, очистилъ его отъ лѣса или кустарника (“копав и чистив”), сдѣлалъ пахотною нивою, то такая земля дѣлается уже его собственною, и въ случаѣ захвата кѣмъ-либо другимъ судъ возстановливаетъ нарушенное владѣніе перваго заимщика, оставляя землю за нимъ, какъ “працю власную”, т.е. собственную его работу¹.

Для исторіи сельскаго населенія въ Малороссіи Бориспольскіе акты имѣютъ то значеніе, что доказываютъ преемственность населенія съ XVII-го вѣка (многія типическія Бориспольскія фамиліи того времени, какъ-то: Яцуты, Прожейки, Куранды, Козаковичи и т.д. – сохранились до сихъ поръ) и осѣдлость козаковъ, занесенныхъ въ реестръ 1649 г. (Жаданъ Кривохижа и Пилипъ Кладиноженко, занесенные въ реестръ, являются въ то же время собственниками грунтовъ и нивъ).

<...>

А.Стороженко.

1.

Бориспольскій мѣщанинъ Стефанъ Рѣзникъ продаетъ мельницу со ставомъ въ д. Нестеровкѣ войту Павлу.

Anno 1612, januarij 15 die.

Przede mną, Piotrem burmistrzem u przy zupełney ławie urzędu miesckiego Borispolskiego oczewisto stanowszy Stepan Rzeznik mieszczanin Borispolsky dobrowolnie zeznał, yż on sprzedał młynek yz stawkiem, ktory nazywają Nesterowsky² p. Pawlowy woitowy, za kop dwie y za groszy cztery litewskich, wiecznemi czasy.

¹ См. акты №№ 6 и 9.

² Нестеровка – деревня остерскаго у. черниговской губ. верстахъ въ 4-хъ отъ м.Борисполя.

6.

Урядъ оставляеть за Семеномъ Несыномъ ниву, которую оспариваль у него Левко Хромый.

Року 1614, месеца августа 20 дня.

Передо мною Коньдратомъ Сеновичомъ войтом Баришпольскимъ, Остапомъ, Гринцемъ, Михайломъ бурмистрами, Демком, Данилом присяжными, точилася справа Семену Несыну з Левком Хромым, о ниву у Груздова гумна, которую Семень Несын менует своею власною, а Левко также своею, и выоравшы Левко и просо посеяв, через заруку, которую ему Несын заручив, до скрынки местской грошей дванадцать, а на врьд замковый копою грошей; Левко о заруки недбаючи сеяв; Семен Несын показав то людами, же то его нива власная. До которой нивы, для лѣпшей ведомости, посылалисмо присежьного Данила, перед которым признав Лысаковский стадникъ, же тую ниву Семен Несын копав и чистив, а не хто инший, чого объмежь той нивы сведомъ Семень Борсукъ, Иван Дробница и инших людей немало; которую ниву зоставилисмы при Семену Несыну, яко при его праці власной. Што про память до книгъ есть записано.

8.

Кузьма жалуется на Демидиху за неотдачу овечки, приблудившейся къ ея стаду.

Року 1614-го, месеца сентебра 7 дня.

Передо мною Остапомъ Безбородком бурмистром на тот час на местцу новом будучим, Михайломъ бурмистром, Пархо(мо)мъ и давными присежьными, жаловав и оповедав Кузма, на Демидиху, иж овечка моя прилучила ся до овечокъ ее; теды девки мои зпознавши овечку свою межи овечками еи, почали нять, а пастух еи дочкам моим тое овечки поймати не дав: “заплати теды мнѣ лядкиру, бо я вже тую овечку шест дней пасу”. И кгда перед нами став Демидишин зять Дмитро и с тым пастухомъ поведив тыми словы: “ижъ дей тая овечка не межи нашими овечками, але межи Тимошовыми Чоботаровыми, бо дей того Тимоша пастух в тоеж обличье, якъ и нашъ”. То есми правом до пятницы одложили, абы Дмитро того хлопъца поставив.

10.

Панъ Водвинскій жалуется на пана Ядловскаго за нанесеніе ранъ и грабежъ имущества.

Року 1615, месеца января ...

Передо мною Иляшом Михайловичом¹, начальником Баришпольским, а Богданом Сеневином войтом Барышпольскимъ и при нас будучими, бурмистром, райцы и присяжными на местцу звыклым судовом засѣлими, жаловал урожоный Миколай Водвинский з Барышова², на пана Себестяна Ядловского в тые слова:

¹ Можетъ быть, это позднѣйшій (1637) полковник Иляшъ Караимовичъ.

² Барышовъ, нынѣ Барышевка – мѣстечко переяславскаго у. полтавской губ. на берегу р.Трубежа. Въ княжеское время торкскій городокъ Баручь.

иж пан Ядловский, взявши на себе гнев напротивко мене, за которым зелживости мене не пооднокрот потыкали, и шкод немало поносил, такъже часу недавного, нанявъшы Яска Щербину козака, направил его дѣвку мою побити; который будучи направеный от пана Ядловского, а маючи позволене яко од уряду, перенявши на рѣку идучую Ерынку на улицы, а праве против ворот пана Ядловскаго, округне и немилосердне кием збил, змордовал, при котором збитю и шкод немало почынил, которые готов буду часу права перед его мость паном подвоеводим, любѣ тежъ передъ его мость паном воеводою, нашим милостивым паном, наказать. Также и самъ, кгдаш ехав до Барышова для пилных потреб своих и кгдам приехав до дому своего, а чуючисе быт велом никому ни въ чом не винным, былом безпечным, якъ панъ Ядловский не ведат в який способъ взявъшы на мене злый умысль, а не чинячи з мене справедливости, што був винен, але забравшы немало челяди своей, Омеляна слугу своего, Семена Бубянистого а Семена возницу, Олешка мещанина, Стася Зарецкого, праве с понделку на второкъ направивъшы их, абы ме забили, наслав на дом мой, которие нашедшы мощно квалтом на дом мой, а заставшы мене, учтивши слуху вашности, спячого в постели, округне и немилосердне кийми побили и помордовали; а зоставивши на земли, в избе, на полымерлого, челяд розогнавшы, маетности з дому моего немало побрали и розшарпали, а меновите: пулгак¹, коштовал десет золотых; ладовница, коштовала чотыри золотых, цѣпка, коштовала осмъ золотых; пояс китайчаний, купленый за мешокъ з грошми, а у ним было десет золотых; ножи, коштовали два золотых; пуюс оправный, коштовал чотыри золотых; хустька вышита, куплена за два золотых; товалня шовкомъ шыта, коштовала повтора золотых; хустька безю шыта, коштовала повтора золотых; щликъ лисий, хваяндышом крытый, коштовал осмъ золотых; каптан бархановый, коштовал чотыри золотых; перстенков два сребреных, коштовали пултора золотых; листов записов на разные долги, которых ... съ тридцат, квитация пана Богуша Луцкевича, подстаростего Черкасского; рукавицы, коштовали золотый; на къ, коштовала дванадцат грошей; стрел з сагайдака взяли два десятки, купленые за два золотых; печат, коштовала золотый. А такъ мы, врадъ, выслуhavъшы жалобы Миколая Водвинского, за прозбою оного, на огледане ранъ, придали вижа Пархома присяжного, который огледавши призналъ ку записаню до книг, иж видель есми Миколая Водвинского на твари рана кривавая, на руке левой, вышей локътя рана кривавая, а на нозе левой, на голени рана кривавая, хрибет вес синий, кийми побитый. От которого бою и зраненя неведати, если жив будет. Што мы, уряд, выслуhavъши жалобу пана Миколая Водвинского и вижово признане казалисми до книг месцькихъ Барышьполскихъ записат, що записано.

14.

Вишенцы забрали сѣно у Евсея Евлашенка, который косилъ его с позволенія пана Сулимы.

Року 1615, месеца февраля 13 дня.

Передо мною Кондратомъ Сеновичомъ войтомъ Барышполскимъ, бурмистры и присежъными, ставшы очевисто Евсий Евлашенко бондар, яко на рокъ зложоный

¹ Пулгак = лукъ для стрѣльбы.

напротивко Вишенцовъ¹ за одстинене (?) ю сено, чинил пилност од поранку ажъ до вечера и того ся вм. (до)водив писанемъ его мл. пана Сулиминымъ, же тое сено од пана Сулимы² мель, которое Вишенци своим меновали; а иж на рок зложоный справедливости Вишенци не стали, на рокъ не прибыли, и жадной ведомости о собе не дали, мы его пилност видечы, од того волным вчинили, и до книг записать казали, што есть записано.

32.

Остапъ Ковтунъ продалъ двѣ нивы Филону Ерченку.

Року 1638, месеца мая 3 дня.

Ставши очевисто Остап Ковтун зознал доброволне, иж продал нив двѣ своих власных, одна за Воробьевкою³ у островѣ, другая у Грицькова футора Лихоносого, звороты на Логвинову той нивки. О што просил Филон Ерчинко, абы тые нивы до книг записаны были, што ест записано, вѣчно мает уживати Филон Ерчинко, як свое власное, волно ему продати и даровати, што ест записано и принято.

69.

Обвинение Трясчихы и Путятыхы въ колдовствѣ (актъ безъ конца).

Anno 1652, miesiaca oktobra 15 dnia.

Przede mną Antonem Harasimękiem sotnikiem y przede mną Sidorem atamanem horodowym woyska jego kr. mci zaporozkiego y przy mnie zasiadłymi wrzędu mieskim, Iiesifa Andrzejewicza woyta y przy nim zasiadłymi burmistry Iwana Dziegciarenka y Klima Wakulenska, stanowszy iednostainie, iako kozaki także y mieszczenie, że panie urzędzie, że nam krzywda od tych niebożnych y zapamiętałych боiazni Bożey białогłow, od Traszчыchi y Putiatychi wielka krzywda dzieie, że nam pogubili oycow, matek, braci, siostry, dziatki, y samim się nam od nich dostała. Prosimy, aby raczyli waszmosc, według świętey sprawiedliwosci, według ich uczynkow więcei w więzieniu ich nie trzymali, y im według zasługi ich, ym karnosc dali. Przyznanie piersze Charkowo Iakubękowe na Owdieychu Traszчыchu: Iak szed iednego czasu na targ, na miasto przed świętą Pokrową y z nim yszła Traszчыcha, y tak on spytał iey: czy wni miescie do Pokrowy mor? Ona mowiła: nie, y mowiła do niego: wyidź s tego ty konta, gdzie mieszkasz, bo kiedy nie wyidziesz, to wymresz; y na kwestyi będąc, sama tych się slow przyznała. Drugie przyznanie Iowsiia Onanki: gdy on w gumnie żyto młocił, przyszła do niego Traszчыcha, a on żyto do miecha sypał, ona mowiła do niego: Iowsieiu, weź trzy ziarni z miechu żytne precz, tedy w domu twoim nic złego nie stanie, będą żywy; y мiеду y воску, y маки просiła; мiед y воск взяла a маки не взяла: не треба нам taki маки, на тuiu recz не zhoжа. Trzecie przyznanie p. areндарza Kuryła Dawydowicza: Owdzieicha mowiła do niego, że, panie areндарзу, wyidzi z miasta precz, na Iwankowskuiu ulicu, to

¹ Вишенцы = жители с.Вишенокъ, нынѣ остерскаго у. черниговской губ. на берегу р. Днѣпра.

² Панъ Сулима, судя по времени, къ которому относится актъ (1615 г.) – извѣстный запорожскій гетманъ Иванъ Михайловичъ Сулима, разоритель Кодака (†1635).

³ Воробывка – маленькая рѣчонка, протекающая по полямъ д.Кучакова и с. Сулимовки и впадающая въ р. Трубежъ.

będziesz żyw ze wszystką czeladzią; co też y na kwestyi tych slow przyznała się. Gdy było zezłanie urzędowe od p. setnika y od towarzystwa iego, y od pana woyta do niey, do Traszczychi, tedy ona przyznała, ktorych posyłano pred nimi, pred Wasilem Wołoczaiem y pred Pawłem Halasniękiem y przed Matwieiem Szulhoiu dobrowolnie: że, panowie, wezcie wm. Putiatichi, bo ona starszaia nasza iest, że ona dziewkoiu raditca, y w kosach chodit, mołodoiu czynitca, y po dworach chodzi y dwory nadychaie; iak iakii dwor natchnie, to wsi wymrą. Putiaticha, nie będąc na kwestyi, dobrowolnie przyznała, że y Wasilicha popadia, taka, iak ja; y Traszczycha także przyznała, y na winniczkę przyznała, że taka jest y yją Na ostaniu Stepan Traszczychu, że mowila, że popadiu y Putiatichu y winniczku zgubcie, a nie zgubicie, te gorzei będzie z wami y w ogniu gorząc po dziesieciu raz mowila, żeby ych aby nie puscili ni iedney....

73.

Самойлиха обѣщаетъ, что передастъ внуку отъ умершаго сына Ефима причитающуюся часть имуществва, когда онъ достигнетъ совершеннолѣтія.

Року 1654, месеца февраля 7-го дня.

На вряде местском, передо мною Иесифом Андѣриевичом и при мне едностайне засѣлыми бурмистрами, ставшы очевисто Грицко Киселенко зъ жоною своею Фесею, бывъшею Евѣхимихою роспиралися зъ Самойлихою и з сынами еи Матфием и Якимом (о) позосталое убозство сына еи Евѣхима, которое позостало дитяти его а внукови Самойлишиному, Данилови; домагалася матка у бабки, абы тое убозство отдали дитяти. Теды на тое баба не позволила и мовила, же в тот часъ отдам, якъ внукъ зъросте; а по мне сыны мои повинны отдат, то ест меновите: коня, жупан, вола, я сама повинна то внукови Данилови отдат, а по мнѣ сыны мои Матфий и Яким повинны тое все отдате. О што просили нас уряду, абы было для памети до книг записано — што есть записано.

86.

Приговариваются къ смертной казни Юско Баюрченко и зять его Ярошь Семеничъ за кражу лошадей.

Року тисеча шестсот шестдесятого месеца июля дня двадцат сегого.

Перед нами, въ ратушу Барышполским, Григорим Малишенком войтом, Панком Черевченкомъ, Матвѣемъ Шулгою, Гарасымом Дюгтаромъ, и при бытности пана Данила Кулика Гордѣенка и иных товаришахъ на справу нижей менованую в сем року заселыми, ставши очевисто Процик Евсѣенко, Яким Шинкар, Григорий Верещака и козаки полку Переяславъского мѣста нашего Барышполя, ускоржалися на Юска Баюрченка злочинца, у которого Процикъ Евсѣенко в Переяславѣ у Павла шинкара з конем постигнул, которого в том же Переяславлю до вязеня оддал; которий Юско доброволне узнался, же коней двое я сам узяв, на болоню под мѣстом сивого, а гнѣдий за мною бѣгъ. Потим през декрет того владу Переяславля на Юска злочинцу бил выдан, бил трикрот тягнений. Которий Юско на Яроша Семенича зятя своего поволат: же Ярошь, зят мой, до того мене привѣлъ и намовил, и взял коня Якимова, то не вѣдаю где, и оддал ми у озера Княжицкого, а Верещачина коня оддал против Нестеровки, у Петровицю. Прето ми, суд, ведлуг жалобы козаков вишѣменованих, схиляючися до права

посполитого в статуте земском и в порадке права майдебурского описаного, сказуем оного Юска Баюрченка злочинцу, также и Яроша Семенича зятя своего, который его до того приводил и самъ много шкод людем в краню коней починил; так Яроша, вишьмененого злочинцу, ми, суд, сказуем на муки и на смерть, абы ведлуг работы плату взяли и с тим на суд Божий стали; бо еслибы хто украл, жебы злотих три стояло, або вышей, мает бути обѣшон, если теж укралбы, жебы стояло полкопы, мает бути нацехован. Прето водле работы своей Юско злочинца и Ярош, будучий поволан од шурина своего, же ся ему в тым товаришыл, в краденю коней, мают плату на своем тѣли и здоровья понестѣ; а для лѣпшое вѣри и далшой памяти, казалисмо оных злочинцов справу до книг меских Барышполских записат, и ест записано et ut supra.

92.

Максимъ Москаль изъ Кіева признаеть, что укралъ деньги у Кіевскаго мѣщанина Ефима Саливонова.

Року Божего 1661, июня 31.

Пред нами Григориемъ Гаркушою, сотникомъ Баришполским и при мнѣ будучими паном Григорием Малишенкомъ войтомъ из бурмистрами, ставшы очевисто Евхимъ Саливоновъ мешчанин Киевський, ускаржался нам на Максима москаля Киевскаго, который у мене взяв грошей пят талярій литовскихъ а рудих копѣекъ коп 12, которого найшолемъ въ мѣстѣ вашомъ. Которого, на прозбу его, отдали до вязеня; которого москаля отдавши, тен Евхим из мѣста нашего пошол, отдавши до везенія; а бачачи же тот покинул того вязня, посилаемо до Киевского маестрату, ознаиминивъши о том вязню и о той справѣ. Маестрат на нашу волю спустил. Прето мы чинимъ его от везеня волним, а тому москалеви за свое таковое турбованя волно як хотѣт чинит з тим Евхимом. Еднак призналсе тот москаль сам в дому пана сотника виш (менованого) и при Гнату начальном чоловѣку и при иныхъ людяхъ зацных, же взял тие гроши. Що ми для памяти казалисмо записат.

104.

Козакъ Стефанъ Чудновець заявилъ, что отдаеть свой домъ Данишу Маляру съ тѣмъ, что послѣдній долженъ сдѣлатъ въ церковь Бориса и Глѣба образъ св. Николая и 2 хоругви и дать на церковь св. Пречистой 10 таляровъ.

Року 1664, октября дня 15.

На вряде мескомъ, перед нами Григоріем Малишом войтом з бурмистрами, Ониску Крамару, Феску Бездѣтку, Василию Радишевским, Максимом Таратутою, Хведором Синявским, паном Данилом Куликом сотникомъ на тотчас будучим, с атаманом городовым Сахном Розвискою, также и панами ктиторами Моисѣем Бурмакою, Федором Ковбасою, ставшы очевисто ку записаню до книг мѣских нинешни(х), Степан Чудновець, козакъ войска запорожского, вызналъ ясне, явне и доброволне в тие слова: жем продал домъ свой власный не пенный и нѣкому нѣ в чом незаведеный, который пред тим менилем на церкве Божіе отдати за доброе здоровье свое и жоны своей, также и родичовъ своих, и ведлуг тогож сумленя своего, продадем пану Даниелю малярви в тен способъ: же становил з ремесла своего образ до светих

страстотерпцовъ Божиихъ Глѣба и Бориса, образ святого Николи, в сумѣ в золотих шестдесят, и корогов мѣт ставит до церкви, двѣ, в копах дванадцат, то ест всеѣ сумы талярей 30, а ведлуг его сумленя тую роботу собѣ меновал зл. 130; прето пану Даниелю малярви тим домом зо всѣмъ будинкомъ, яко в собѣ мається, волно якъ хотѣт оборочат; продат, дароват, любо тежи на церков отдат, волно заставити як хотѣт, ведлуг свого пожитку оборочат, часы вѣчными; а я, Степан Чудновец, жона и пріятеле моѣ до того дому не мают мѣти и мочи не будут жадного дѣла и приступу часы вѣчными. Прето стороне обе просили нас, абы тая купля была до книг меских записана; що ми бачачи слушност, казалисмо записат, и ест записано.

А с тоѣ сумы панове ктиторе мают отдати талярей десет на церков святуо Пречисту; а гда тое отдане будет, тогди и то . . .

106.

Разводъ Лукьяна Лихолапа, съ женою за то, что она осрамила его, укравши одежду у Носачихи.

Року тисеча шестсот шестдесят пятого месеца мая дня двадцат третего.

Перед нами зосланными от пана полковника, Павлом Косинченком а Хведором Стрѣлою, и при мнѣ Давиду Верненку атаману городовым, на тот час будучимъ, и при мнѣ Евстафѣю Подгайным войтом на тотчас будучомъ, и при мне сидячих в магистратѣ едностайне бурмистровъ Матвѣю Шумѣ, Роману Мовчану, Хведору Синявѣскимъ и при иных людехъ зацных и вѣры годных, при Симиону Светличном, Сидору Полонченку, Верне старом, Веремѣю Левченку, ставши пред вряд наш едностайне Лукян Лихолап, обывател Боришполский, просил нас, абы мы дали ему писания, иж бы он напотом не мѣл жадной домовки, иж в небытности его, жона его взяла курту в Носачихи способом краденя. Теди право на тое было и даровано еѣ всѣмъ жадною карністю, Носачиха вая мовит: же я не настою, а мир едностайне крикнулъ: же той не настоѣтъ, кому шкода, а намъ нащо? Теди питалисмо Лихолапа, мужа еѣ, чи приймеш еѣ собѣ за жону, якъ былисте впрод и тепер бути. Теди Лукьян отповедил иж пане вряде! Я не хочу еѣ мѣти собѣ за жону, кгда она с тих злих речий виводу себѣ не даст, а ежелибы дала вывод, же не она тому ест причинцею, можнабы тому рѣч, а тепер еѣ цураюся и не хочу за жону мѣтъ; а дѣти моѣ, при мнѣ нехай зостают. И просил нас о писания. А болшъ он неслави на собѣ не мочи носит, як цнотливимъ былъ, и тепер цнота его ни в чомъ не нарушона, иж он як зацным пред ним был и тепер зацный. А еслибы хто мѣл важится ему на цноту, на собѣ сам понесетъ. Теди мы зосланные выслухавши мовы его: “иж я цураюся еѣ”, казалисмо оное дѣло признат и писару записат, що теж и ест записано. Было на той справѣ людей зацних, и вѣри годних, былъ при том Ониско Рудченко, Петро Перехристь. Дѣялося в Борисполѣ року и дня вишьписаного. Писал Симеон писар рукою власною. Павел Косиченъко. Григорий Стрелка писар городовий Переяславѣский. Зосланные на тую справу для прослуханя и распоряженя оною, казалисмо руки свои подписать до того декрету, для лѣпшого сведецтва.

Дѣло объ убійствѣ довшиша изъ полка Думитрашка-Райчи Василя Ивановъ Кучеренкомъ.

Року от Нароженя Сына Божого тисеча шестсот шестдесят девятого, месеца ноеврия 14 дня.

На ураде войсковомъ на тот час будучи в Баришполю, мною Ивановом Новаковичом¹ сотником Баришполским, Василием Волочаем атаманом городовым Баришполским и при битности пана Григория Рубаника и Ивана Лужецкого з раменя его милости пана Думитрашка Райчи, полковника войска его царского пресвѣтлого величества запорожского, Переяславского, на тую нижей вырожоную висланих; также и пред славетными особами, паном Романом Мовчаном вуйтом Баришпулским, Романом Пятником, Алексѣемъ Литовкою бурмистрах, с притомностю иних многих особъ и товариства, на тую справу едностайне заселих, приточилас справа межи двома особами, то ест межи а то в такой способ: иж в року нинейшом 1669-мъ, ноеврия числа 11, именем зовемии Гнатко Буримко и другий Гришко Скрипченко, обивателѣ Баришпулские, за пилною потребою своею поехали были до бору; а не далеко отехавши от фолварковъ обачили труп чловечий въ ровѣ, свѣжо забитый и тиранско замордований; котрие будучи такъ доброго сумненя, взяли оный труп на свой воз, з тим вернулись и впровадили до мѣста. О которое забитя оногo небожчика в мѣстѣ Баришполю стался опит, а о збойци пилное отшуканя; где натихмѣсть з межи посполства пришедши именем зовемии Карпъ Котлярчикъ приглядуочися, оногo забитого опознал, же тот небожчик десятого числа ноеврия з другим чловеком особистым, на едном возѣ в бору ехали, простуючи ку Баришполю; а кгда з тих слов оногo Котлярчика пилный опит о таком збойци стался, аж винайдено такового в господѣ юж пьяного, меновите у Яцка Окрайца, которого снат же невинная кров затримала и объявила а таким способом, же пріехавши въ господу тот збойца Иван Кученко купил казан горелчаний у Сидорнічихи за злотих девят и шест грошей литовских в Баришпулю, а справуючи собѣ и иншое дѣло хотѣл выехать з мѣста; але му Богъ не допомогл, зостал пойманным. А кгда был от нас уряду питаний, яко и тепер потвержал, з яких то мѣр он такое забойство учинилъ и як з тим небожчиком знался и з якое причины, абоби з намови, або з чиею помочю тот злий учинок пополнил. Тоди так оный вишвспомнений збойца доброволне сам до того своего дѣла сознаючися признал и повѣдал, же мешкаючи с тамтого бока, под Мотовиловою час немалый, отишол був на мешканя под Кремянець, а потом вернувшись от тамтои пришов на Заднѣпря до Броваров; а мешкаючи там ездив до Киева в потребе своей, а злучившись с тим то небожчикомъ в Києви, взял его на свой возок; который то небожчикъ менил себе по имену Василий а з кампанѣи пана полковника довшишь. А пытался Думитрашки, а за перевоз до Броварув, або и далее, мѣв ему заплатити; аже мя правѣ грѣхъ споткав, учинилем тое забитство з причины тогож небожчика, кгдаж он первой до мене, которого подолѣвши пришиб обухом, потом хотячи тот свой учинок утаити и до остатка до смерьтим оногo праве привел и в ров уринул, где от Баришпулских людей и найден. Зачим мы, вишпомененый уряд, виrozumѣвши и пилно вислухавши доброволного признаня менованого збойци, поневаж сам свой

¹ Потомки сотника Новаковича до сихъ поръ проживають въ Борисполѣ.

злий учинок на себе визнал, казалисмо тое до книг мѣских Баришпулских записати, що ест и записано, року и дня вишменованого.

120.

Кіевская жителька Галя Семениха Дяденчиха выдаетъ расписку жителямъ м. Борисполя въ полученіи денегъ за порохъ, взятый у ея мужа во время войны «першого шеремета».

Року Божого тисеча шѣстсотъ семьдесятъ сего, месеца марта дня 24.

Я, Галя Семениха Дяденчиха, жителка Киевская, чиню вѣдомо симъ моимъ писмомъ, кому бы о томъ потреба будетъ, ижъ я вишменованная Семениха изгодившись о дулг слушный вчиновши изъ жителми Богоспасаемого града Борисполя, такъ козаками яко и мещани, за порохъ, который брали в Семена Дяденка мужа моего небожчика, подчас войны першого шеремета, который наступаючи на оно реченное мѣсто Бориспол, при котором и мы зостаючи, зо всѣм своим маеткомъ, мѣлисмо порохъ, зачимъ того часу, до того пришло давалисмо тот порох не рахункомъ, бо кожному о здоровья и о души шло, хто тилко на тое способний был до бою, а звлаща огнистой стрѣльбы, брали не вагою, зачимъ мнѣ позосталой по мужу своем, давалам позов на ихъ в мѣсто Бориспол, такъ до ясне велможного его милости пана Ивана Самойловича, пана гетмана его царского пресвѣтлого величества запорозкого, якож и до его милости Войци Сербина, полковника Переяславского, от которых писма отримавши показала, абы мени за тот порох погодили и заплатили; зачимъ тепер, завѣдомом пана Ивана Новаковича сотника Борисполского, Ивана Шорсткого атамана городского, Йонисима Миневича войта и бурмистрами Грицком Мовчаномъ, Пилипом Василенком, Анѣдрѣем Мурмаркою, квитую, отримавши от них за тот порох суму цѣлую, которая мнѣ належна была, такъ козаков, мѣщан, якъ жон и дѣтей ихъ, не повинъна южъ болшь поновлят за тот порох, такъ я сама, яко и приятелѣ мои, близкии и далекии, вѣчными часы; на що для лѣпшой вѣри и певности и правного попартя, казалам до книг мѣских записат, що ест и записано прилюдне зацних вышей писанихъ. Писан в ратушу Борисполском, року и дня вышписаного.

При том квитованом писмѣ были люди добрие, Хвеско Нехорощенко хоружий сотни Борисполской, Микита Левоненько атаманъ курѣнный пихотный, Грицко Васиченко, Апанас Гапоненко, Иля Радивоненко, Степан Вовнянка, Гордѣй Грищенко, товариство. Мищане: Евхим Бурънѣй, Тимушъ Приймакъ и инших людей зацних немало.

Звишменований вряд Борисполский Евстафий Ващенко, писар на тот час.

132.

Судъ надъ ворами Петромъ Тарасенкомъ, Конономъ Космаченкомъ и другими.

1696.

На врядѣ мѣскомъ в ратушу Борисполскомъ, предъ нами врадомъ, Феодоромъ Магировъскимъ сотникомъ на тотчас будучим, Микитою Левоненькомъ атаманомъ городовымъ, Иваномъ Курандою ключникомъ ратушнымъ, и при нас зостаючихъ на тотчас засѣлих в ратушу, Иване Сахненъку, Павлу Яковенку, Хведору Найдюшку и Панасу Захарченку, Матвѣю Проценъку, Гришку, Хомѣ Прожейку атаманѣ курѣнным, для

прислуячихся права и при товариству Василю Москалю, Гапону Тарану, Сидору Коваленку, Каленику Левченку и при многихъ такъ товариства и мещанъ, (яко и иныхъ людей зацныхъ), ставъши передъ судъ нашъ Василъ Налуйченко, Иванъ Колѣнко и всѣ зацние товариство скаржилися на пойманихъ злочинцовъ, котрыхъ изъ лицемъ ознаймовали, и же в нихъ двоухъ домохъ, изъ вовѣторка на середу, комори повикрадали, такъ збожа, сала и инъшия хванѣти, и що могли тамъ захватили, котрыхъ на ймя доведемъ слушнымъ еще безъ жадной кары выпитовали. Признался напродъ Петро Тарасенко, же они якъ би два ходили до Василя Налуйченка изъ Конономъ Костюченкомъ красти и тамъ побрали такъ збоже, якожъ сало, которое тоижъ ноци, отнюс до Василя Дудьченка в домовку тому перший доводъ, якъ знайшли впродъ нушкомъ збоже в загатахъ¹, такъ в Горькуновихъ, яко жъ пшено в Щегловѣ и полотъни, тогди вже тому признавъшися тотъ Петро Тарасенко, якожъ и Кононъ Костюченко, же тоижъ ноци з ними ходили и Лаврѣнъ Лотота и Василь Дудьченко, всѣ чотири разомъ, такъ до Налуйченка, якожъ и до Колченка, тогди наочне сказаль Петро на брата Лаврѣна Тарасенка: “чого вже маемъ таитися”, а Кононъ на Дудьченка тожъ посвѣдчилъ, же всѣ чотири тоей ноци крали. Котрыхъ възгянувъши ис саксона на онихъ злочинцовъ, якои достойни кары, теди згди казали впродъ слузѣ мѣскому поблице² на мѣстѣ ихъ бити поврозамъ; тогди всѣ чотири злочинци висвѣдчаючи еден на другого, призналис, якъ ходили першъ до Налуйченка, тамъ Кононъ Костюченко продравъшы стрѣху, намъ тромъ выдаваль, такъ збоже, сало, полотъно и що моглъ занять и во тѣми покравъши, иншия позагатахъ збоже поховали были, мало взявъшы изъ собою; пришовъшы до Колѣнѣнка, тамъ у комору впершися, тожъ сала покрали и иншия разѣ, которимъ всѣ чотири злочинци призналис, же тие сала всѣ три, такъ Колѣнѣнково, якожъ Налуйченково отнесли до Тарасова сына Василя, еднакъже Налуйкового сала дошукавшис, изнайшлося в дому Тараса Дудьченка, которое самъ онъ Тарасъ Дудьченко своими руками далъ с своей комори Налуйченково сало, а тихъ двоухъ Колѣнѣнковыхъ не моглъ дошукатис и винайти. Прето тихъ злочинцовъ всѣхъ чотирохъ, кгда слуга мѣский бючи поврозомъ през мѣсто до стовпа привязавъшы, ведле права, якъ в саксонѣ посвѣдчаеть, казалисмо онихъ злочинцовъ отдаливъши отъ места сродзе бити и нещадно карат. Тогди оние злочинци в сему злomu своему учинку призналис, не тилко сегорочному, а бо тилко що в сихъ двоухъ персонѣ покрали, але еще и що прошлого року шкоди тежъ в Колѣнѣнка сала покрали, якожъ в купцовъ Виницкихъ сливи сухие и иные овощи, всему тому злomu своему вчинку явѣному, злодѣйскому вчинку, призналис. За що на голоси люду посполитого, всенародного, казали онихъ слузѣ мѣскому крѣпко выбити изъ мѣста, и оголосити, жеби ни хто не важилься такихъ злодѣевъ до домовъ приймавати и в мѣстѣ ихъ не держати; а ихъ жилища то ест домовки, росхитити и роскидати, бы не мѣли нигде пристанища и прибѣжища, яко злиѣ и небоячиеса Господа Бога проступци. А онимъ персонамъ, такъ Ивану Колѣнѣнку, взираючи на ихъ згубу од тихъ злочинцовъ

¹ Загатой называется около Борисполя огорожа, устроенная изъ соломы, поддерживаемой кольями.

² Publice.

наказалисмо позосталимъ родителемъ нагородить, що не могли чого добра ихъ дошукатис; якож и Налуйченку, що оние были незбожние злочинци покрали, все свое доброе побрати, а чого не винашлос тихъ нагородити. Которихъ злочинцовъ виволавъши из мѣста казалисмо все достовѣрно виписавъши, до книгъ мѣскихъ чорныхъ вписати. Писано в ратушу Борисполскомъ року 1696, месеца априля 27 дня.

А на потомъ по виписаномъ правѣ, призналъ Конон Костючокъ, же всѣ чотири крали тие комори, такъ в Налуйка, якожъ и в Колѣнка сала покравъшы отнесли до Тараса Дудьченка изъ синомъ его Василем, еднакъ Налуйково винашли и самъ Тарасъ Дудька своими руками видать с комори своеи тое сало Налуйково, а Колѣнкового не сказаль.

За которие сала Колѣнку казалисмо мы, врадъ, Костючковъ двуръ изъ огородом ариштоват, нимъ за его сало улстится тот Костючокъ. Тут же выражал на том контентъ Колѣнко.

133.

Иванъ Личенко зарѣзалъ быка у Сеньковского жителя Цибули.

Року 1697 месеца июля 26 дня.

Пред нами врадомъ на тот час будучим Миколаем Корабаномъ сотникомъ наказнымъ, Василем Москалемъ атаманомъ городовимъ, и при бытности Грицка Онисименка бурмистра, Процика Евхименка ключника ратушного и при товаристви Грицку атаману курѣнному сотницкому Роману Павленьку, Василю Колѣнку, Хведору Бубну, Трохиму Гриценку, Грицку Головцѣ, Грицку Вакуленку и при Стецку Билиловцю, Гарасиму Костанцю, Иовѣ Карпенку, Богдану Якубенку и при многихъ зостаючихъ зацныхъ людехъ, позов давал Иванъ Цибуля жител Сенковский за своего быка на Личенка Исая, овъчара, же его быка гнал из овечками своими до футора, де по (?) на его слѣду того быка знайшол. Прото мы врадъ доволне доходячи по жалобѣ его, казали становити свѣдка, которого поставил Бублика; ставши очевисто Тимошъ Бубликъ признал под сумленемъ души своей, мовечи: Пане враде! мы там поблизу орали при футори где тие изгони пасут, ажъ над вечеръ гналь Исай Личенко быка полового из своими овечками до футора; аже на потомъ тен Иван жител Сенковский приходил нас же пытати такого быка; мы сказали, же такого быка гнал з овечками Личенко. Тогди тот Иванъ Цибуля, приихавъшы самотрет изъ чередникомъ и пастухомъ питалис Исая Личенка, где той быкъ подѣлся, що ти гналь з овечками до футора? тохди он сказаль, що звѣръ изъиль того быка, и привюл их до падла, ажъ того быка задъ увес обълуплен, да стегна поотрѣзовано, а перед не луплен. Про то тот Цибуля изъ тими чередникомъ и пастухомъ для свѣдцтва скуру тую взяли и до нас привезли до владу, которой огледали прилюдъне килкакротне, ажъ немал того быка звѣръ могль погубит, тилко рѣзь, бо и телбуги снайдени цѣлие у водѣ близъ падла. Овожъ гди конъчилос право, знову тотже Тимуш Бублик на очевисто ув очи Личенку говорил: “От ти кажешъ, же своего гнал быка, да твуй гнидый и менший, а се половый и болший”, и розгорнувъши скуру: “От се власний Цибулин был быкъ”. Прето мы взявъшы пораду своимъ при нас будучим товариствомъ, высилали Романа Павленька и Храпъка, и тамъ вызнали пастухи и чередьникъ, и

стадникъ, же то падло бачили, задъ без шкури взято, а перед зовсѣмъ из шкурою лежал, а телбухи окроме у воде; не звѣрь изъилъ, тилко сколото, до мяса задъ взято, которое близко футора и зостал, где лиг..... всѣхъ тихъ сторон документомъ виведъшы не могли на Личенку лица явного, которому любо не знайшли лица, ведле доводу, же он того быка гналъ, на его слѣду падло рѣзаное знайшли, наказали правомъ нашимъ, бы того Цибулю погодил. Прото тот Иван Личенко заплативъшы Цобули быка вовесть мусиль просити, яко могучи, и погодивъшы примежку собою, вѣчисте поеднались. Теди мы врадъ, вислухавъшы, ведле правды обоихъ сторонъ, прикривъшыся декретомъ нашимъ, казали пысарови нашому записат. Писано в ратушу Борисполскомъ, року и дня вишьписаного.

134.

Судъ надъ двумя Василями (зять Диравощоковъ и зять Левковъ), обокравшими хлѣбную яму у дочери Косинскаго Марьи.

В року 1697 месеца марта 15 дня.

Предъ нами урадомъ Борисполскимъ Феодоромъ Магировскимъ сотником, Микитою Лео(не)нкомъ атаманомъ городовимъ, Гавриломъ Клименкомъ войтомъ, Иваномъ Курандою ключникомъ, приходилъ жаловатис Косинский старый из дочкою своею Марєю Острилихою вдовою, в которой покрадено жито изъ ямы, которая была в хлѣве исхована и освѣдчили намъ в раду, же молотили з молотъники в неѣ, Мари, зяти Левъков ктитора Михайловъского из зятемъ Диравощокого, обадва на ймя Васѣли, мовячи, же тие тилко знали, же вона в тую яму змолотивъшы сыпала; тогди мы врадъ на жалобу Косинского з дочкою его, посылали есаульчиков нашихъ и придавъшы посторонного наших товаришов, бы ихъ, Левъка двуръ истресли; которие пойшовъшы до Левъка знайшли лице, покраденое жито, такъ на городѣ, яко и в сѣнцяхъ; которихъ тихъ злочинъцовъ обохъ, гди приведено предъ врьдъ наш до ратуши, добровольне призналис, без кари будучи, же тот Диравощоков зять Васил, в ночѣ откопал яму, а откопавъши, пришовъши сказал тожъ Василю, зятю Левъковому и Левъку своему господару; теди они всѣ три поймавши злодѣйскимъ способомъ тое жито, колко было в тий ямци, выкрали и переносили до Левъка; который тожъ признался Левъко, же з ними ходил вкупѣ и крали заедно в ночѣ. За которое ихъ явѣное злодѣйство, ведле саксону глядячи, ведле права святого, же побоимъ не призналис, тилко першъ впали в явѣное злодѣйство, казалисмо слузѣ мѣскому тихъ злочинъцовъ до стовѣпа привязавъшы, публице, на мѣстѣ, поврозамы през слугу мѣского бити, питаючися шкодъ болшъ; тогди болши не призналис, кромѣ того жита, же в дочки Косинского покрали; которыхъ достатечъне слуга мѣский бючи в стовѣпа якъ потреба было, яко явѣныхъ злочинъцовъ, отдаливъшы ихъ отъ чести казали публице всего мира из мѣста вигнати; а вигнавъшы приказали каждому з народу жителей наших в мѣсти не приймават, и на фолъваркахъ не держатъ, яко доводныхъ, явныхъ злочинъцовъ. А виволавъшы ихъ з мѣста, казали (т)ихъ злочинъцовъ до книгъ мѣскихъ чорнихъ записат, що и записано. — Писано в ратушу Борисполскомъ року и дня вишьписаного.

М.С.Грушевський про «Акти Бориспільського міського уряду»

І по прилученню до Польщі тільки дуже поволі, і то лише в сусідніх з Поділем, і почасти Волинею містах входили до міщанства польські елементи. Властиве Подніпров'є до самої Хмельниччини задержало не тільки в сільській, а і в міській людності сильно виражений український характер. Переглядаючи напр. заховані для нас і опубліковані міські акти одного з задніпрянських міст, осаджених польським магнатом-патріотом Жолкевським – міста Боришполя, ми серед міщан не стрічаємо зовсім польських імен. Вони стрічаються в актах тільки, коли фігурує хтось з панських урядників, слуг, або державців, зрештою сама Україна. Міський уряд 1614 р. виглядає напр. так: вїйт Кондрат Семенович, бурмістри Остап, Гринець, Михайло, присяжні Демко і Данило. Чверть віка пізнійше (1643): Сергієнко вїйт, бурмістри Іван Шульженко, Терешко Крокушенко, Павло Грищенко, Мисько Крамарець і Васько Безбородько. Акти пишуться часом по українськи, часом по польськи, в залежності, очевидно, від “вицьвічення” міського писара, часто всуміш, але як бачимо з сього, польське діловодство, що трапляється навіть під час Хмельнищини, не свідчить само по собі про спольщення громади¹.

Ф.Т.Жилко про мову «Актів Бориспільського міського уряду»

В різних писаних пам'ятках та документах з території чернігівських говорів ніде не зустрічаються зафіксовані дифтонги, а тільки позначення за допомогою букв у, о, ю, е, и (ы), і. Візьмим для прикладу говірку м.Борисполя, яка за своїм типом належить до чернігівських. В актах Бориспільського міського уряду XVII ст., що вибірку з них видав О.В.Стороженко, місцеві прізвища і топонімічні назви, очевидно, найбільш зберігають тодішні говіркові риси. Наведім кілька: войтом Борышпольскимъ (1614); хутора Верны (1637); Павла Билого (1653); Тимуш Хведоренко (1664); Гарасиму Дюгтяру (1669); до Броваров (1669); перевоз до Браварув Баришпулских людей (1669); Гордѣя Ковалювского; Євлаха Груздувского (1688). Приблизно через два століття пізніше, в 60-х роках XIX ст., в Борисполі було записано значну кількість різних фольклорних матеріалів, де досить послідовно зберігається лабіалізований дифтонг типу уї. Наприклад: раскрыв вуїн полу; Вуїн кланяється ім в ногі, а вони разом благословляють его хлібом суїллю; тепер, жуїнка, иди ж додому. Дослідник цих говірок визначає, що й тепер дифтонг уї зрідка зустрічається в говірці м.Борисполя: вуїн, буїл'ше, пуїдут', вуїчи, коруїу. «Очевидно, – пише дослідник, – що з часу експедиції Чубинського до 1949 р. вживання уї помітно зменшилось. Замість дифтонгічного уї зараз широко виступає місцевий звук и»². Отже, відповідно давнім ђ, ѣ в історично нових закритих складах у документах XVII ст., записаних у м.Борисполі, зустрічаються букви у, ю. Проте на

¹ Грушевський М.С. Історія України-Руси. – Том VI. – Київ-Львів, 1907. – С. 290.

² Ф.Т.Жилко посилається на статтю: Брахов В.М. Характерні риси говірок трьох населених пунктів на Бориспільщині, Київської області // Діалектологічний бюлетень. – Вип. III. – К.: Вид-во АН УРСР, 1951.

основі цього аж ніяк, як бачимо, не можна вважати, що в говірці м.Борисполя не було дифтонгів, бо збереглися ці дифтонги аж до наших днів. Подібних фактів можна навести багато з різних місцевостей Чернігівщини¹.

Статті М.А.Жовтобрюха про мову «Актів Бориспільського міського уряду»

Відомий історик мови М.А.Жовтобрюх відносив «Акти Бориспільського міського уряду» до тих пам'яток старої української літератури, «в яких найповніше зафіксована тогочасна жива народна розмовна мова»².

Дослідженню пам'ятки вчений присвятив кілька статей: *Жовтобрюх М.А. Система відмінкових форм іменників в «Актах Бориспільського міського уряду XVII століття» // Доповіді та повідомлення на науковій конференції Черкаського пед. ін-ту, присвяченій підсумкам науково-дослідної роботи за 1956 р. Вип. 2. Тези. Секція мовозн. та літ-ри. – Черкаси, 1956. – С. 11-13; його ж. З морфології «Актів Бориспільського міського уряду XVII століття» // Наук. зап. Черкаського пед. ін-ту, 1957. Т. 10. Серія істор.-філол. наук. Вип. 3. – С. 109-125; його ж. Прикметники в «Актах Бориспільського міського уряду XVII століття» // Тези доповідей та повідомлень Черкаського пед. ін-ту на наук. конференції, присвяченій підсумкам науково-дослідної роботи за 1958 р. Вип. 4. Серія мовозн. та л-ри. – Черкаси, 1958. – С. 20-23; його ж. Із морфології «Актів Бориспільського міського уряду XVII століття». Прикметники, числівники // Наукові записки Черкаського пед. ін-ту. Т. 15. Серія філол. наук. Вип. V. – Черкаси, 1960. – С. 147-162.*

Типи козаків. Малюнок Абраама ван Вестерфельда, бл.1651 р.

Із книги: *Історія української культури.*
Під заг. ред. І.Крип'якевича. –
Львів, 1937.

¹ *Жилко Ф.Т.* Дифтонги в чернігівських говорах // Діалектологічний бюлетень. – Вип. VI. – К.: Вид-во АН УРСР, 1956. – С. 73-74.

² *Жовтобрюх М.А.* Із морфології «Актів Бориспільського міського уряду XVII століття». Прикметники, числівники // Наукові записки Черкаського пед. ін-ту. Т. 15. Серія філол. наук. Вип. V. – Черкаси, 1960. – С.147.

III. З творів І.Г.Некрашевича

Некрашевич Іван Георгійович (бл. 1742 – після 1796), поет і проповідник, народився в сім'ї священика в селі Вишеньки (тепер Бориспільського р-ну). Після навчання в Києво-Могилянській академії був священиком у рідному селі, 1796 року призначений намісником київського митрополита. У своїх віршах використовував місцеву говірку. Цінним є те, що його твори дійшли до нас у датованих автографах. Нині рукописна збірка І.Г.Некрашевича з поетичними творами і проповідями українською та латинською мовами зберігається в Санкт-Петербурзькій державній публічній бібліотеці ім. М.Є.Салтикова-Щедріна.

Вірші подаємо за виданням: *Кістяківська Н.* Твори Івана Некрашевича, українського письменника XVIII віку: Розвідка й тексти. – К., 1929. – XXIV+35 с. (Пам'ятки мови та письменства давньої України, т. II, вип. 1. Сатиричне та побутове письменство XVIII в.).

ЯРМАРОКЪ

Хвилонь и Хвесько.

ХВИЛ(ОН):

Оже дай здоровъ, Хвеско, | що ты ярмаркуешъ?
що добре тут продаешъ, | або що купуешъ?

ХВЕС(КО):

Та мовчи, бра Хвилоне; | продавъ свою клячу.

ХВИЛ(ОН):

А ну, бра, за що ты збувъ | ту шкуру собачу?

ХВЕС(КО):

Та още, за повъ пета | изопхнувъ насилу,
аделе купивъ собѣ | за повъ шта кобылу. ||

ХВИЛ(ОН):

Яжъ тобѣ давно казавъ; | годи въэ держати:
сѣна зовсѣмъ не вкусить | и стала хромати.

ХВЕС(КО):

Э, добре, бра, що тобѣ | усюди шанцюе,
усякъ не лиха хоче, | коли що купуе,
Да не всякому пайдить, | хочъ и переплатишь,
не тѣлко не заробишь, | але ще й утратишь.

ХВИЛ(ОН):

Їо, да се жъ ты, якъ бачу, | тѣлко праштикуешъ,
все гнетесся, а досыть, | добре й ты гандлюешъ.
А чи въэ пакъ ты продавъ | воли генъ онъ тїи?
коли нѣ, продай минѣ, | даромъ що слепїи.

ХВЕС(КО):

Та продать не даруга, | колибъ безъ утрати,
щобъ не грызли головы | ма жѣнка ке мати.
Дай хиба що я кау, | бо въэ жъ то тягучи,
хиба тобѣ, бра куме, | избреше сынъ сучій.

ХВИЛ(ОН):

Та ну въэ годѣ тобѣ, | зо мною калякать,
лучче продать, нѣжъ на ихъ | гледечи да й плакать. ||

ХВЕС(КО):

Алежъ бо то въэ и ты | базѣкаешъ дурно,
то въэ далибу минѣ | ажъ на серцѣ нудно.
Коли каешъ, дакъ кай, | тай будемъ сватами,
нехай таки ще род'нѣ | прибуде мижъ нами.

ХВИЛ(ОН):

Ну, вступи жъ за повштад'цять, | дакъ будемъ платити,
колибъ тѣлко годились | у плузѣ робити.

ХВЕС(КО):

Куме, слухай: зъ моихъ рукъ | щастје тобе буде,
вони дуже робочи, | нехай кауть люде.

ХВИЛ(ОН):

Спасибу жъ тобѣ, куме, | нумо жъ пить горѣлку,
та ще треба землею | стерти воламъ спинку.
Випій же, свату, до дна, | щобъ воли орали.

ХВЕС(КО):

Отъ такъ, свату, в'гору хвись, | щоб тобѣ брикали.
1790 году август 20 д. ||

ИСПОВѢДЬ 1789 ГОДА ФЕВРАЛЯ — ДНЯ.

<...>

ДУХ(ОВНИКЪ) КЪ ЖЕНЩИНѢ.

Говори жъ еще и ты, что ты согрѣшила,
чимъ случайно и когда Бога оскорбила?
Различніи суть грѣхи, многи и велики,
коимъ повинніи всѣ, жени й человекѣ.
Ѣздила ль когда вездѣ ворожки искати,
щастливое мѣсто бѣ знать на постройку хати?
Шутки кощунные ль ты в весѣлляхъ творила,
иль и больше чимъ, скажи, и какъ ты грѣшила?

ЖЕНЩИНА.

Нѣ, очченку, я чесна й роду не такого,
якъ иншее буває, матки й оцця злого.
А мене бо навчили отецъ муй и мати
колядувокъ и щедрювок, й Бога зухваляти.
Говѣю я що року, пятюнку шаную,

нѣ ѣмъ, нѣ пѣю, нѣ роблю до вечера в тую.
Отъ близнуло на губу, якъ сырѣ одкидала!
чого я не робила: ввесь ротѣ полоскала.
Ісусе, прости мене, грѣшницу такую;
а булше я на собѣ нѣчого не чую.

ДУХОВНИК.

Единъ Богъ есть безъ грѣха; что ты се говоришъ.
а мѣръ весь во злѣ лежитъ, и ты тожде творишъ.

ЖЕНЩИНА.

Развѣ ты, паноченку, по собѣ се знаешъ,
що ты у мене грѣхювъ такъ довго питаешъ?
Еще жъ хибѣ за тѣ грѣхъ, що брехнешъ, панѣче,
губою немитою? сежъ дѣло охоче.
Я жъ таки не все й брешу, я чесна собою;
десь ты по злобѣ почавъ такъ крутити мною. <...>

ДУХ(ОВНИКЪ) К ДѢВИЦѢ.

Къ тебѣ убо, дѣвице, рѣчь я обращаю:
покайся, то Богъ простить, и я нынѣ прощаю.
Раскажи здѣсь подробну, безъ всякой утайки,
всѣ грѣхи до послѣдней пустой какой байки.

ДѢВИЦА.

А я що зогрѣшила? що я можу знати?
на вечюрки не хожу, не пускае мати.
Шѣсть разъ мене и торюкъ моя мати била,
за те що на юлицю разювъ с пять ходила.
Единъ тул'ко разъ колись пѣсню заспѣвала,
дай вигнала изъ хати, що й не ночовала.
Все жъ теперъ добре роблю, у грѣхахъ не чуюсь,
одъ теи доби й дѣсь, усе я шануюсь. <...>

ВСѢ РОПТАВШІЕ.

Колижъ такъ, дакъ мы тебе всѣ будемо слухать,
да позволю сивуху пить, да табаку нюхать.
Роскажуи тогдѣ що хочъ, бо мы всѣ слепыи,
не знаемъ, чи за грѣхи есть кари якии.
А мы будемъ пильнѣнко на усъ те мотати –
чи не станемъ хочъ трохи грѣхювъ познавати.
Теперъ же, хвала Богу, пришовъ пѣсть великій,
въ церквѣ не будутъ хибѣ саміи калѣки;
Котрый не бувъ черезъ рюкъ, теперъ побувае,
хочъ у перше, коли пѣпъ людей споведае.
Очи продере свои, побачить все злее,
що якъ коли зогрѣшивъ, хочъ слово якее.
Ей Богу покаемъ, жѣнки й чоловѣки,
що бѣ у небѣ зо Христомъ царствовать на вѣки.

ПИСЬМО, ПИСАННОЕ КЪ ГНѢДИНСКОМУ С(ВЯЩЕННИКУ) ІОАННУ
ФИЛѢПОВИЧУ И КЪ ЕГО СЫНУ ПЕТРУ, И КЪ ДЯЧКУ СТЕФАНУ
КРИНѢЦКОМУ.

Отець Іванъ,
Петро й Степанъ
зъ своими жѣнками,
просимъ до насъ,
хотя на часъ
пріѣхать Святками;
Будемъ гулять
и зухваляють
рожденного Бога —
уже отъ васъ
просто до насъ
зроблена дорога.
Заспѣваемъ
хоть надъ чаемъ,
выпьемъ калинювки;
поговоримъ,
что сотворимъ,
туть же з нами й жѣнки.
На колодѣ
о пригодѣ,
що будемъ на свѣтѣ;
а чи спати,
чи гуляти
або що робити.
Все то нужно
якъ досужно;
теперь не до того:
не робити,
но спочити,
треба дня святного.
Да то не намъ,
знаешъ и самъ,
бо у нас заботи;
бѣлшъ святного
нѣжъ простого
дня бува работи:
Да вжежъ зъ того
намъ тако́го
не розсѣстись лиха,
треба з святомъ,
с кумомъ, братомъ

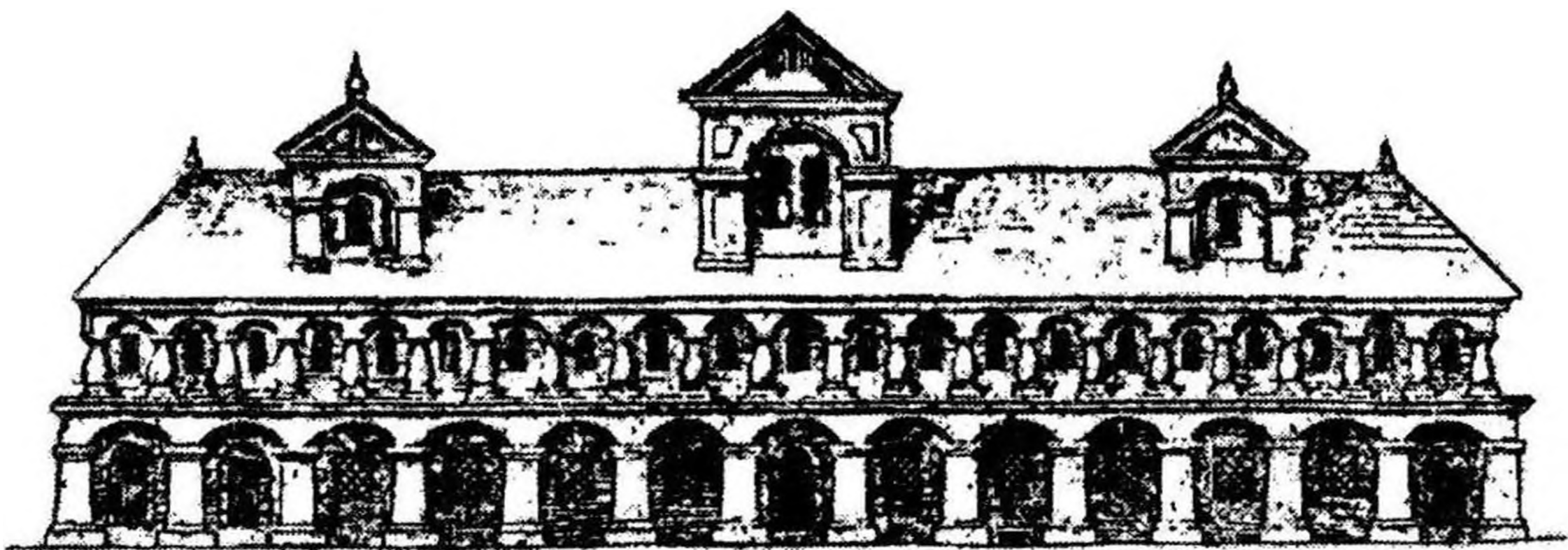
погулять изътиха.
Пріезжайте,
поздравляйте
щоб намъ дочекати,
веселенко,
здоровенко
ище праздновати.
А мы разомъ
усѣ скажемъ,
изъ вами посполу,
бѣлшъ не вмѣемъ,
що запѣемъ,
не ходили в школу.
Сядемъ дружно
все окружно
за столómъ у хатѣ,
хоть не пан'ско,
да й не хамско
будемъ розмовляти.
А мижъ тїми,
рѣчми всѣми
то чимъ заѣдати,
то по чарцѣ,
то по парцѣ
будем запивати.
Разгулявшись,
розмахавшись,
того ище й мало,
выпьемъ опять,
хоть и по пять,
абы тѣлько стало.
Якъ не стане,
то достане,
бат'ко або мати;
однакъ чесно
и нелесно
не выженемъ съ хати.
Насидѣвшись
и напившись,
расходиця станемъ;
хто изъ нами,

а хто зь вами,
усть разомъ грянемъ.
Нехай усякъ
познае, якъ
жить любезно треба;
попы устьмъ
должны такимъ
зробить путь до неба.
Бо вже усякъ
словамъ не такъ
повѣрить исхоче;
лучче якъ самъ
искаже намъ
вѣру вже паноче.
Товимъ дѣламъ,
а не словамъ
що ты поучаешъ;
якъ добрый самъ,
то вже й намъ
Бога ублагаешъ.
Такъ зробѣмо,
научѣмо
хрест'янъ любо жити.
Самымъ дѣломъ
введемъ смѣло

у небесни клѣти.
будемъ зь ними,
вѣчне всѣми
в небѣ кучовати;
пиво нове
зь ребрь Христовыхъ
будемъ попивати.
Писавъ Іванъ,
бо вмѣе самъ –
навчився у школѣ.
Годѣ писать;
якъ прозывать –
вѣнъ вамъ всѣмъ знакомый.

1791 г. дек. 19 д.

На конверті напис:
Отцу Ивану
дать, якъ пану,
у власній руки;
пусть читае
и сполняе,
щобъ не було скуки.

Києво-Могилянська академія. Гравюра Івана Щирського (р.н. невід. – 1714).
Із книги: *Історія української культури*. Під заг. ред. І.Крип'якевича. – Львів, 1937.

Писанное к гнѣдинскому с(вящ)иоу оубоу
во время его именинъ

Отче Иване гнѣдинскій, возлюбленный тезку,
ѣдешь на именини, очисти намъ стежку!
Оже дай же здоровъ бувъ, изъ своимъ патрономъ,
посажай насъ до стола | за новымъ ослономъ,
Добренкою почаотуй, | великимъ стаканомъ,
то будемъ мы тебѣ звать | милостивымъ паномъ.
Варенушку между тѣмъ, | добру на потуху,
хоть пукаломъ, чтобъ було | здорово у бруху.
А мы скажемъ: „здоровъ бувъ, | отче пане Иване“;
тѣлко чаотуй, ажъ поки | горѣлочка стане;
Щобъ звать, хочь третјого дня | вашого патрона,
якъ не вгадаешь куди | я встать изъ ослона.
Тогдѣ то „сполать, сполать“, | будемъ глаголати,
„ощо бѣ же ты до вѣку | пождавъ пановати“.
Писавъ теждѣ з тезкою, | зъ зятемъ и зъ сестрою,
поздоровляемо вас | вѣршею такою.
Мѣсяца небесного, | сјогожь-таки року,
а числа, що у книжцѣ | написано въ строку.

Вірш із збірника І.Некрашевича, кінець XVIII ст.

Фото за виданням: Історія української мови. Морфологія. – К., 1978.

ПИСАННОЕ К ГНѢДИНСКОМУ С(ВЯЩ.) ЮАННУ ФИЛЬПОВИЧУ
ВО ВРЕМЯ ЕГО ИМЕНИНЪ.

- 1 Отче Иване гнѣдинскій, | возлюбленный тезку,
ѣдешь на именини, | очисти намъ стежку!
Оже дай же здоровъ бувъ | изъ своимъ патрономъ,
посажай насъ до стола | за новымъ ослономъ.
- 5 Добренкою почаотуй, | великимъ стаканомъ,
то будемъ мы тебѣ звать | милостивымъ паномъ.
Варенушку между тѣмъ, | добру на потуху,
хоть пукаломъ, чтобъ було | здорово у бруху.
А мы скажемъ: „здоровъ бувъ, | отче пане Иване“;
тѣлко чаотуй, ажъ поки | горѣлочка стане;
- 10 Щобъ звать, хочь третјого дня | вашого патрона,
якъ не вгадаешь куди | я встать изъ ослона.
Тогдѣ то „сполать, сполать“, | будемъ глаголати,
„ощо бѣ же ты до вѣку | пождавъ пановати“.
- 15 Писавъ теждѣ з тезкою, | зъ зятемъ и зъ сестрою,
поздоровляемо вас | вѣршею такою.
Мѣсяца небесного, | сјогожь-таки року,
а числа, що у книжцѣ | написано въ строку.

Той самий вірш у виданні:

Кістяківська Н. Твори Івана Некрашевича, українського письменника XVIII віку:

Розвідка й тексти. – К., 1929.

Вчені про мову творів Івана Некрашевича

Кістяківська Н.

Твори Івана Некрашевича збереглися: І. В його автографі з другої половини XVIII в.: у рукопису Державної Публ. Бібліотеки у Ленінграді, шифр О. XVII, № 175, 46 кк. Цей рукопис колись пожертвував до Бібліотеки Т.В.Кибальчич, придбавши його від свящ. Некрашевича, можливо онука Івана Некрашевича, з Чернігівської губернії. Рукопис написано досить розбірно, скорописом XVII в., поодинокі-ж статті датовано рр. 1763-1792. Це була, очевидно, записна книга, куди її власник записував, поруч із віршами, свої промови та супліки до різних визначних осіб свого часу (архім. Зосими, мітр. Самійла Миславського, Ів. Леванди), починаючи від р. 1763, коли він ще молодиком, привітав у селі Вишеньках печерського архімандрита Зосиму (Валькевича), та в Академії, за наказом од проф. Мелхиседека Орловського, латинською мовою, вже як студент філософії – Ів. Леванду з приводу обрання його на префекта студентів. Цей збірник творів Ів. Некрашевича докладно описано в книзі В.М.Перетца „Историко-литературные исследования и материалы”, т. III. 1902, сс. 377-383. <...>

Нашу аналізу Некрашевичевих творів ми почнемо з їх зовнішнього боку і передусім мусимо звернутися до його мови, себ-то того знаряддя, з якого користується цей автор, ставлячи перед читачевими очима свої думки, типи та образи. В творчості нашого письменника ми маємо три мовні стихії: 1) церковно-слов'янську книжну мову, що була за знаряддя духовної освіти, за джерело “високого” поважного стилю; 2) слов'яно-українську мову, мову селянського духівництва, що з одного боку трималося своєї освіти, а з другого – не вміло, а може й не хотіло порушити звязок із рідним ґрунтом; 3) нарешті – українську народню мову, мову того селянства, що досить близько оточувало селянське духівництво, маючи з ним багато звязків – так-би мовити службових, економічних, сусідських. Пригадаймо ще, що на Лівобережній Україні сила духівництва виходила з селянства та козацтва і не гребувала вживати в приватному житті своєї рідної мови. <...>

Особливої ваги набуває мова двох творів, “Исповѣди” та “Супліки”, що в них яскраво виявляються особливості північно-українського діалекту. Цікаво спостережати, що в “Исповѣди”, де мовних особливостей виявлено взагалі не дуже багато, ми бачимо певну картину північно-української вимови – тільки в жіночих відповідях духівникові; чоловік говорить без жадних діалектологічних прикмет: річ цілком зрозуміла – жіноча мова завсіди буває консервативніша. Згадану особливість північно-укр. вимови у та ю у закритому складі замість давніх о та е після зникнення ъ, ь та і спостерегаємо в “Исповѣди”: *тулько, булше, пятюнку, грехювъ, торюкъ, вечюрки, рюкъ, муй*, та за аналогією – *колядувокъ, щедрювокъ*. Вплив звичайної ортографії відбився у написаннях: *бѣлше, пѣль, вѣн, пѣст*, де ѣ – і¹.

¹ Кістяківська Н. Твори Івана Некрашевича, українського письменника XVIII віку: Розвідка й тексти. – К., 1929. – Сс. VI, IX, XI-XII.

Возняк М.С.

Він [Іван Некрашевич] з'явився на світ наприкінці першої половини XVIII ст. в с.Вишенках на Чернігівщині. Вказує на це та обставина, що 1763 р. як студент Київської академії вітав промовою печерського архимандрита у Вишенках. Видно, що Некрашевич перебував у Вишенках на вакаціях у свого батька – пароха й що був родом звідти. Коли пізніше став священником у тім самім селі, не раз послуговувався своїм ораторським талантом і виголошував промови перед високопоставленими особами, головно перед київським митрополитом Самуїлом Миславським, аби випрохати собі різні ласки. У цьому випадку так розвинув свій ораторський талант, що зложив навіть зразкові промови на всякі випадки з архієреями. Промови Некрашевича уложені латинською або нашою тодішньою книжною слов'яно-українською мовами. <...>

Іван Некрашевич належить до щасливих винятків, що і його літературна діяльність і ім'я збереглися до наших часів. Звичайно, збереглися в менше чи більше зіпсованому тексті поодинокі твори нашого давнього письменства, а їх авторів не знаємо¹.

Москаленко А.А.

Вивчення живої української мови, її діалектних особливостей почалося приблизно з другої половини XVIII ст. Проте записи суцільних текстів діалектної мови тоді ще не робилися або хоч і були зроблені, то не збереглися. Однак риси окремих говорів української мови не тільки XVIII ст., а й попередніх століть зафіксовані в багатьох пам'ятках писемно-літературної мови. Про одні з цих пам'яток ми знаємо, де, коли і хто їх написав, а про інші – можемо лише догадуватись. Зрозуміло, що впорядники обласних діалектологічних хрестоматій можуть наводити записи мови з цих пам'яток тільки тоді, коли точно відомо, де, коли і хто написав певну пам'ятку. Так, ми вважаємо, що з творів, наприклад, І.Некрашевича можна взяти окремі уривки, окремі речення для обласної хрестоматії Київщини чи Чернігівщини. Так само і з пам'яток ділового письменства можна брати окремі речення, уривки, якщо пам'ятка точно документована щодо місцевості і належність її до цієї місцевості потверджується наступними записами діалектної мови².

Шевельов Ю.В.

Яскраво північний характер мови “Замысла на попа” І.Некрашевича, священника с.Вишеньки Остерського повіту, з його *вюн, тюлки, титарує* (тверде *p!*), *править* (3 особа одн. з закінченням -ить!) – річ загальновідома і не потребує доказів³.

[У творах І.Некрашевича] фіксація східнополіського говіркового мовлення⁴.

¹ Возняк М.С. Історія української літератури. У двох книгах. – 2-ге вид., випр. – Львів: Світ, 1994. Кн. друга. – Сс. 280, 285.

² Москаленко А.А. Принципи укладання обласної діалектологічної хрестоматії // Праці Х Республіканської діалектологічної наради. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – Сс. 215-216.

³ Шевельов Ю. Чернігівщина в формуванні нової української літературної мови // Українознавча бібліотека НТШ. Число 7. – Львів – Нью Йорк, 1996. – С. 164.

⁴ Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. Пер. з англ. – Харків: Акта, 2002 – С. 895.

Русанівський В.М.

В небагатій творчій спадщині І.Некрашевича засвідчені три вживані тоді літературні мови: слов'яноруська (“Споръ души і тѣла”, “Письмо, написанное к Івану Филѣповичу”, “Письмо, написанное к отцу Арсенію Кринѣцкому”), староукраїнська (“Исповѣдь 1789 года февраля – дня”, “Разговоры душѣ съ тѣломъ”) і зароджувана новоукраїнська (“Ярмарок”, “Письмо, писанное к гнѣдинскому с[вященнику] Іоанну Филѣповичу и его сыну Петру, и къ дячку Стефану Кринѣцкому”, “Замысль на попа”).

У слов'яноруській мові І.Некрашевича переважають церковнослов'янські слова, морфологічні форми, фонетичні особливості. І все ж є тут і повноголосні форми (обороном), і чергування /y/ з /ÿ/ (когда ж случится в' кого взявши потерять – Некр., 7; влови[t]), і типово українські наголоси (говóрить-переспóрить); і, звичайно ж, поодинокі українські слова (заробить, треба, панщина, панувати, позыка, хата, журитися).

У староукраїнській мові кількість суто українських особливостей стрімко наростає. Власне, староукраїнською мовою говорить тільки піп-сповідник. Селяни, яких він закликає покаятися в гріхах, спілкуються з ним північно-українською говіркою. У мові попа церковнослов'янські форми трапляються дуже рідко. У мові селян спостерігається подовження приголосних перед /je/ (в весѣлляхъ), досить часто замість /o/ в новозакритому складі виступають його рефлексии /y/ та /'y/ (муй, колядувокъ и щедровок, пятюнку, грѣховъ, на вечюрки, рюкъ); у мові попа форми дієслів теперішньо-майбутнього часу третьої особи однини першої дієвідміни уживаються переважно з закінченням -ть (видить, караеть), у мові селян – без цього закінчення (буде, не пускає, завдає); форми минулого часу чоловічого роду після голосних приймають як -ль, так і -въ (не знал, творилъ, не звалъ, не грешивъ, переставъ); досить багато представлена й українська лексика (ледащо, збавити, горую, бѣдовати, ворожка та ін.); трапляються й фразеологічні звороти (А мы будемъ пилненко на усъ те мотати – 14; очи продере свои – 15).

Нарешті, мова народна. І.Некрашевича можна назвати попередником І.Котляревського. З найбільш помітних фонетичних особливостей треба б назвати поширене на Поліссі скорочення слів (добре бра, що тобѣ усюди шанцюе – 9), перехід етимологічного /o/ в новозакритих складах в /y/ та /'y/ (мабуть, все ж таки цими літерами позначаються дифтонги: калинювка, вюнь, пюпъ, празникювъ, пувкоти, покюйникъ, не втюкъ, тюлко, небюжчикъ, Бюгъ та ін.), подвоєння приголосних перед колишнім /je/ (силомѣццю, покаяння, стояння, по весѣлляхъ), пропуск /ж/ між голосними (Дай хйба шо я кау, бо въэ жѣ то тягучи – 10, каешъ, кауть – 10); форми зворотних дієслів в інфінітиві інколи пишуться відповідно до їх вимови (расходицца, хочетця). Як у народній мові, поширені тут демінутиви: веселенко, здоровенко, варенушка, горѣлочка. І.Некрашевич милується у фразеологічних зворотах, напр.: Щоб не грызли головы (10); Якъ би намъ свого попа гарно в шоры убрати (19); над нами крутить веремѣю (19); Хоть и за дѣломѣ прійдетъ, то все рило дує (20); Бо тепер и без вѣна вже й нѣ до порога (27); Годѣ вже іому мирянамъ за шкуру сала заливати (27)¹.

¹ Русанівський В.М. Історія української літературної мови. – К.: АртЕк, 2001. – С.143-144.

IV. З фольклорних записів експедиції П.П.Чубинського

Чубинський Павло Платонович (1839-1884) – видатний український вчений-етнограф, громадський діяч і поет. Народився в Борисполі. Навчався у 2-й київській гімназії. 1861 року закінчив юридичний факультет Петербурзького університету. Влітку 1861 р. повернувся до Києва, де працював учителем. У 1861-70-х рр. активно співпрацював у журналі “Основа”. Один із засновників та активних членів київської “Старої громади”. 1862 року написав вірш “Ще не вмерла Україна”, який став національним гімном. У 1862-69 рр. на засланні в Архангельській губернії, де проявився як талановитий і енергійний етнограф. У 1869-70 рр. за дорученням Російського географічного товариства П.Чубинський очолював етнографічні експедиції в Україні, здійснив три подорожі, об’їхав 56 повітів. 1872-78 рр. за його редакцією надруковано 7 томів матеріалів цих досліджень; за оцінкою І.Франка, “це жива картина життя і побуту українського народу з його звичаями, характером, світоглядом, з його радістю і безмірною тугою; в них передана жива мова, якою народ краще всього сам за себе говорить”. 1871 року видав збірку віршів “Сопілка”. У 1873-76 рр. керував Південно-західним відділенням Російського географічного товариства у Києві; 1874 року став одним з організаторів III Археологічного з’їзду в Києві. Після Емського указу 1876 р. П.Чубинського вислано з України; працював у Петербурзі. Навесні 1879 р. повернувся до Києва, де після тривалої хвороби помер. Нагороджений золотою медаллю Російського географічного товариства “за неусыпные его труды, коим наука обязана собранием громадного материала об украинцах” (1873), золотою медаллю на Міжнародному етнографічному конгресі в Парижі (1875), Уваровською премією (1879). У зібраних експедицією П.Чубинського фольклорно-етнографічних матеріалах значну частину закономірно становлять записи з його рідного Борисполя та навколишніх сіл, які тоді входили до Переяславського повіту Полтавської губернії та Остерського повіту Чернігівської губернії; наприклад, у т. II вміщено 39 казок з Борисполя, Іванкова і Гнідина; у т. IV – 127 пісень з Борисполя і ґрунтовний опис бориспільського весілля з мелодіями в записі видатного українського композитора М.В.Лисенка.

Фольклорно-етнографічні матеріали подаємо в оригінальній орфографії за виданням: *Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорскимъ Русскимъ Географическимъ Обществомъ. Юго-западный отделъ. Матеріалы и исследования, собранныя д.чл. П.П.Чубинскимъ. – Т. I-VII. – СПб., 1872-1878.* Сумнівні форми в оригіналі позначаємо астериском: до моря до скочу* [Т. V, с. 388], до дового* броду [Т. V, с. 565].

Наводимо уривки із передмови Комісії зі спорядження експедиції про засади редагування зібраних матеріалів (т. I, стор. III-X), а також із загальної передмови П.П.Чубинського (т. I, стор. XI-XX).

ОТЪ КОММИССІИ
по снаряженію
ЭТНОГРАФИЧЕСКО-СТАТИСТИЧЕСКОЙ ЭКСПЕДИЦИИ
въ
ЗАПАДНО-РУССКІЙ КРАЙ.

Мысль о снаряженіи Императорскимъ Русскимъ Географическимъ Обществомъ этнографическо-статистической экспедиціи въ Западно-Русскій край возникла въ 1862 году. По докладу управлявшаго тогда Министерствомъ Народнаго Просвѣщенія статсъ-секретаря А.В.Головнина, Государь Императоръ, 8-го сентября 1862 года, Высочайше повелѣть соизволилъ передать изъ суммъ Министерства въ Русское Географическое Общество десять тысячъ рублей для отправленія непременно въ 1863 году означенной экспедиціи.

<...> Коммиссія полагала, что Высочайше дарованная сумма въ десять тысячъ рублей можетъ быть достаточна только на путевыя издержки членовъ экспедиціи, и что на изданіе ея трудовъ потребуется ассигнованіе особыхъ средствъ.

<...> Коммиссія не могла не ценить той неутомимой энергіи, съ которою г. Чубинскій велъ свои изслѣдованія, а равно, въ интересахъ экспедиціи, призывалъ другихъ лицъ къ участію въ нихъ.

Результаты трудовъ г. Чубинскаго начали поступать въ Общество съ половины 1870 года. Коммиссія постоянно подвергала ихъ разсмотрѣнію какъ въ своей средѣ, такъ и чрезъ особыхъ спеціалистовъ по предмету этнографіи. Большая часть поступившихъ матеріаловъ и изслѣдованій заслужили полное одобреніе тѣхъ лицъ, которыя ихъ разсматривали; некоторые же отделы были признаны излишними или же подлежащими переработкѣ. Тѣмъ не менѣе въ исходѣ 1871 года Коммиссія признала возможнымъ приступить къ изданію трудовъ г. Чубинскаго, при чемъ положила поручить наблюденіе за печатаніемъ ихъ д. чл. Н.И.Костомарову и чл.-с. П.А.Гильтебрандту. Предварительно печатанія всѣ труды г. Чубинскаго были сгруппированы въ слѣдующіе семь томовъ:

Томъ I-й (два выпуска): Общее предисловіе. – Легенды, загадки, пословицы, колдовство.

Томъ II-й: Сказки миѳическія и бытовыя.

Томъ III-й: Народный календарь.

Томъ IV-й: Пѣсни обрядовыя.

Томъ V-й: Пѣсни бытовыя.

Томъ VI-й: Волостные суды.

Томъ VII-й (два выпуска): Евреи, Поляки. – Статистика Малорусскаго населенія; обзоръ малорусскихъ говоровъ; жилище, пища и одежда Малороссовъ.

Наблюденіе за печатаніемъ томовъ III, IV и V поручено д. чл. Н.И.Костомарову, а за печатаніемъ остальныхъ чл.-с. П.А.Гильтебрандту.

Въ засѣданіи Коммиссіи 27-го ноября 1871 года П.А.Гильтебрандтъ прочелъ письмо свое на имя П.П.Семенова, съ изложеніемъ тѣхъ основныхъ правилъ, которыми онъ думаетъ руководствоваться при поручаемомъ ему Коммиссіей изданіи этнографическихъ трудовъ г. Чубинскаго. Письмо это, переданное предсѣдателемъ на обсужденіе Коммиссіи, дало поводъ къ установленію слѣдующихъ правилъ, которыя г. Гильтебрандтъ имѣетъ принять въ руководство при поручаемомъ ему изданіи этнографическихъ трудовъ г. Чубинскаго.

1. Редакторъ, согласно желанію автора, обязанъ сглаживать шероховатости въ текстѣ г. Чубинскаго, не позволяя себѣ однако никакихъ измѣненій въ изложеніи, которыя клонились бы къ измѣненію сообщаемыхъ авторомъ фактовъ.

2. Правописаніе должно быть принято не этимологическое, а фонетическое, дабы соблюсти всѣ разнообразныя говоры и иногда малѣйшія мѣстныя измѣненія произношенія; при томъ въ произношеніи словъ слѣдуетъ строго держаться рукописи, возлагая на нее ответственность. Въ частности, главныя основанія правописанія должны быть слѣдующія:

а) малорусское твердое *e* обозначается великорусскимъ *e*.

б) мягкое *e* обозначается повсемѣстно, т.е. и на концѣ словъ, наприм. мое, твоє, черезъ *ε* согласно съ начертаніемъ древнимъ.

в) для выраженія малорусскаго *ю*, выражаемаго въ рукописи г. Чубинскаго чрезъ *йо*, *ьо*, слѣдуетъ употреблять *ѣ*.

г) гласные звуки, начинающіе слово, не должны имѣть предшествующаго *й*, какъ принято было въ рукописи г. Чубинскаго.

д) буква *ъ* должна быть употребляема постоянно.

е) для твердаго *г* должно быть употребляемо старинное написаніе *кг*.

ж) слова: весилля, кохання – въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ выговариваются – какъ весиллє, въ другихъ весильє, а потому придерживаться рукописи.

з) звукъ *щ* означать буквою *щ*, а не *шч*, какъ дѣлаетъ г. Чубинскій.

и) звукъ *и*, острый, тонкій, определительный, иногда вмѣсто *ѣ*, также въ падежныхъ флексіяхъ, обозначается чрезъ *і*; но, во всякомъ случаѣ, согласно съ обозначеннымъ въ рукописи мѣстнымъ произношеніемъ, такъ какъ въ нѣкоторыхъ говорахъ въ этихъ случаяхъ слышится довольно твердое *и*.

і) звукъ *и*, средній между *і* и *ы*, обозначается чрезъ *и*.

к) звукъ *у*, средній между чистымъ *у* и *в*, обозначается *ѹ*.

л) дифтонги *уы*, *оу* обозначаются *уы*, *уѡ*.

м) въ возвратномъ мѣстоименіи *ся*, приставляемомъ къ глаголу, с удерживается и тамъ, гдѣ въ рукописи *тъця*, слѣдуетъ писать *тъся*, гдѣ въ рукописи *тця* или *цця*, слѣдуетъ писать *тся*: гдѣ же въ рукописи одно *ця* – безъ *т* – тамъ его удержать, наприм. бѣѣця; то же самое слѣдуетъ и относительно *се*.

н) краткій союзъ *й* долженъ стоять отдельно.

3. Къ каждому отделу этнографическаго труда г. Чубинскаго имѣетъ быть составленъ указатель – во-первыхъ, мѣстностей, и во-вторыхъ предметовъ и реченій.

ОБЩЕЕ ПРЕДИСЛОВІЕ

къ матеріаламъ и изслѣдованіямъ,
собраннымъ П.П.Чубинскимъ

Императорскому Русскому Географическому Обществу угодно было возложить на меня изслѣдованіе Юго-Западнаго края въ этнографическомъ и статистическомъ отношеніяхъ.

Отправляясь въ экспедицію, я изложилъ перед Коммиссіей по снаряженію экспедиціи въ Западно-Русскій край соображенія, которыми я считалъ долгомъ руководствоваться при изученіи ввѣреннаго моему изслѣдованію Юго-Западнаго края. Сперва я указалъ на необходимость раздвинуть предѣлы изслѣдованія, не ограничиваясь Юго-Западнымъ краемъ въ административномъ смыслѣ, но присоединяя сюда южныя части Гродненской и Минской губерній, западныя Люблинской и Сѣдлецкой и сѣверо-восточную часть Бессарабіи. — Коммиссія утвердила этотъ районъ изслѣдованій.

Затѣмъ, по выслушаніи моего доклада о необходимости не только изучить составъ населенія края и взаимныя отношенія элементовъ, составляющихъ населеніе, но и собрать возможно большее количество матеріаловъ, касающихся этнографіи господствующаго въ краѣ населенія, тѣмъ болѣе, что населеніе это представляетъ разновидности (на нѣкоторыя отличительныя признаки Украинцевъ, Полѣщуконъ и Подолянъ я тогда же указалъ), — Коммиссія признала нужнымъ собраніе этнографическихъ матеріаловъ о господствующемъ племени, и вмѣстѣ съ тѣмъ, поручила мнѣ прослѣдить разновидности и собрать этнографическіе матеріалы, не руководясь предвзятою идеею о трехъ главныхъ разновидностяхъ, такъ какъ, при ближайшемъ и подробномъ изслѣдованіи, разновидностей могло оказаться больше.

При этнографическомъ изслѣдованіи можно дѣйствовать двоякимъ путемъ: или свои субъективныя впечатленія изложить какъ результатъ наблюденій, или собирать матеріалы, касающіеся разныхъ сторонъ народной жизни, давая, такимъ образомъ, возможность всякому видѣть народъ независимо отъ впечатлѣній наблюдателя.

Я избралъ второй методъ по слѣдующимъ соображеніямъ:

1) До сихъ поръ не было произведено полнаго всесторонняго этнографическаго изслѣдованія о Малороссіянахъ. Собиратели матеріаловъ касались одной какой-либо стороны народной жизни; наиболѣе полны — сборники пѣсенъ разныхъ лицъ, а также сборникъ пословицъ Номиса. Относительно вѣрованій, обрядовъ, примѣтъ, гаданій, нашептываній, заклинаній, игръ и забавъ, юридическихъ обычаевъ, бытовой обстановки и отгѣнковъ говоровъ — собрано весьма мало матеріаловъ. Матеріалы эти разбиты, разбросаны въ различныхъ изданіяхъ, такъ что многіе изъ нихъ сдѣлались недоступными.

2) До сихъ поръ изъ значительной части изслѣдованнаго мною района не было почти никакихъ этнографическихъ матеріаловъ; такъ, на примѣръ, изъ Холмской Руси, изъ Подлясья Сѣдлецкой и Гродненской губерній, изъ Пинскаго и Мозырскаго уѣздовъ Минской губерніи, не было почти никакихъ матеріаловъ, а изъ Волыни и Подоліи было матеріаловъ мало, такъ что о населеніи всѣхъ поименованныхъ мѣстностей нельзя было составить хотя бы приблизительнаго понятія. Изъ всѣхъ этихъ мѣстностей собрано мною, а равно и получено отъ разныхъ лицъ весьма значительное количество матеріаловъ.

3) Я старался собирать матеріалы еще и потому, что многіе памятники народнаго творчества вымирають; народъ ихъ забываетъ. Если бы М.А.Максимовичъ и другіе собиратели матеріаловъ не записали историческихъ думъ и пѣсень, то многія изъ нихъ были бы навсегда утрачены. То же могло бы произойти со многими обрядами, повѣрьями, сказками, легендами и даже обычаями; поэтому-то пропускать какую-либо черту народнаго творчества или народнаго быта я считалъ непростительнымъ.

Руководясь всѣми этими соображеніями, я старался собирать сколь возможно болѣе этнографическихъ матеріаловъ, а равно привлечь къ сотрудничеству возможно-большее число дѣятелей.

Еще до начала работъ по экспедиціи, я, прибывъ въ Кіевъ, озаботился, прежде всего, изданіемъ программъ, которыя могли бы вызвать отвѣты лицъ, знакомыхъ съ бытомъ народа.

Обнародованы были слѣдующія программы: а) обще-этнографическая, составленная Географическимъ Обществомъ и имъ же ранѣе изданная; б) программа повѣрій и суевѣрій, составленная г. Ефименкомъ и тоже ранѣе изданная Обществомъ; в) программа для собиранія матеріаловъ по языку, составленная г. Новицкимъ; г) программа экономическихъ свѣденій и д) программа по обычному праву, составленная мною.

Программы эти были напечатаны въ губернскихъ вѣдомостяхъ трехъ губерній Югозападнаго края и въ епархіальныхъ Каменецъ-Подольской губерніи. Независимо отъ этого, оттиски программъ были разосланы въ количествѣ до 500 экземпляровъ разнымъ лицамъ, которыя, по ихъ положенію, могли бы сообщить многія, весьма интересныя свѣденія <...>

Такимъ образомъ, районъ моихъ поѣздокъ граничитъ на сѣверъ съ Припетью и Бѣловѣжскою пущей, на западъ съ р. Вепремъ, на юго-западъ съ Австрійской границей и р. Прутомъ, на югъ съ Новороссійскимъ краемъ, на востокъ и ю.-в. — съ Днѣпромъ, включая въ себѣ губерніи: Кіевскую, Волынскую, Подольскую и части губерній Минской, Гродненской, Люблинской, Сѣдлецкой, Полтавской и Бессарабской области.

Въ поѣздкахъ моихъ я старался не упустить изъ виду ни одной изъ сторонъ народной жизни, въ особенности обращалъ вниманіе на тѣ стороны жизни, которыя наименѣе были обслѣдованы. Такъ, я вездѣ слѣдилъ за фонетическими и грамматическими особенностями говора, измѣненіями въ бытовой обстановкѣ; изъ памятниковъ народнаго творчества — я обращалъ вниманіе особенно на обрядовыя пѣсни и сказки мифическаго содержанія; описывалъ обряды, разсматривалъ и выбиралъ рѣшенія волостныхъ судовъ; собиралъ свѣденія, касающіеся экономическаго состоянія крестьянъ, о заработной платѣ, промышленности, о значеніи евреевъ въ краѣ, и проч.

Обрядовыхъ пѣсень записано мною до 4,000. Родины, крестины и похороны записаны въ нѣсколькихъ мѣстахъ; сватьяба описана болѣе чѣмъ въ 20-ти мѣстахъ; сказокъ записано до 300. По программѣ о говорахъ сдѣланы записи болѣе чѣмъ въ 60 мѣстахъ; изъ книгъ волостныхъ судовъ выбрано до 1,000 рѣшеній. Почти повсемѣстно дѣлались записи о заработныхъ платахъ, о характеристическихъ занятіяхъ, степени урожая, вліяніи крестьянской реформы на экономической бытъ народа; о лѣсной торговлѣ, табаководствѣ, шелководствѣ, винодѣліи и проч.

Масса собраннаго матеріала, а равно и сообщеннаго мнѣ, — громадна, благодаря сочувствію, встрѣченному экспедиціей въ краѣ. Приведеніе въ порядокъ

этой груды матеріаловъ, въ особенности подборка варіантовъ, требовали многихъ рабочихъ рукъ, а потому, кромѣ г. Чередниченка, работавшего подъ моимъ руководствомъ съ самаго начала экспедиціи, мною приглашены съ конца марта 1870 года В.Х.Кравцовъ, П.И.Раевскій и В.И.Ильяшевичъ, а съ начала ноября и К.П.Кардашъ.

Я уже упомянулъ о составленной И.П.Новицкимъ программѣ по языку; имъ же сообщено въ распоряженіе экспедиціи болѣе 5,000 пѣсень (считая въ томъ числѣ и варіанты), собранныхъ имъ и доставленныхъ ему разными лицами; кромѣ того, онъ принялъ на себя трудъ приготовить къ изданію бытовья пѣсни.

А.Ф.Кистяковскій разработалъ уголовныя рѣшенія волостныхъ судовъ и сообщилъ историческій очеркъ этого суда.

В.Б.Антоновичъ сдѣлалъ извлѣченіе изъ процессовъ (около 100) прошлаго вѣка о колдовствѣ.

Н.В.Лысенко положилъ на ноты мотивы сватьбы и другихъ обрядовыхъ пѣсень м. Борисполя.

В.Ф.Симиренко обогатилъ труды экспедиціи альбомомъ фотографическихъ снимковъ типовъ и бытовой обстановки.

Работы исполнены фотографомъ Я.К.Темненкомъ.

Статистическіе комитеты и мировыя по крестьянскимъ дѣламъ учрежденія сообщили почти всѣ тѣ свѣденія, за которыми я обращался. Кромѣ того, Подольскій статистическій комитетъ предоставилъ въ распоряженіе экспедиціи сборникъ г. Дыминскаго, заключающій въ себѣ до 2,000 пѣсень, считая въ томъ числѣ и варіанты.

Экспедиціи оказали важное содѣйствіе присылкою матеріаловъ слѣдующіе лица:

Профессоръ Кіевской Духовной Академіи (прежде бывшій учитель Кременецкой Семинаріи) Н.Петровъ доставилъ весьма обширный сборникъ повѣрій и обрядовъ, относящихся къ праздникамъ, составленный на основаніи матеріаловъ, собранныхъ по его указанію учениками Кременецкой Семинаріи <...>

И.Н.Касьяненко, житель с. Иванькова, Переяславскаго уѣзда, Полтавской губерніи, доставилъ подробные отвѣты по программѣ о говорахъ и нѣкоторыя повѣрья, относящіяся къ праздникамъ <...>

Обиліе полученнаго мною матеріала, при значительномъ даже числѣ работавшихъ лицъ, таково, что не могло не отразиться на качествѣ самихъ работъ и породило нѣкоторые, почти неизбѣжные недостатки <...>

Я полагаю, что полнота матеріаловъ выкупаетъ недостатки въ редакціи <...>

Въ пѣсняхъ должны быть соблюдены всѣ особенности мѣстнаго говора.

Хотя печатаніе всѣхъ варіантовъ цѣликомъ, безъ всякихъ сокращеній, облегчило бы въ громадной степени трудъ обработки, но, во избѣжаніе излишней растянутости сборника и проистекающихъ отсюда значительныхъ расходовъ, тѣ мѣста каждаго варіанта, которыя въ такомъ же точно видѣ существуютъ въ предъидущихъ, мы признали нужнымъ опускать, означая однако цифрами соотвѣтственные стихи или части ихъ, что даетъ возможность возстановлять каждый варіантъ <...>

1-го декабря 1870 года
Городищенскій сахарный заводъ
Черкаскаго у. Кіевской г.

П. Чубинскій.

ТРУДЫ
ЭТНОГРАФИЧЕСКО-СТАТИСТИЧЕСКОЙ ЭКСПЕДИЦИИ

ВЪ

ЗАПАДНО-РУССКІЙ КРАЙ,

СНАРЯЖЕННОЙ

ИМПЕРАТОРСКИМЪ РУССКИМЪ ГЕОГРАФИЧЕСКИМЪ ОБЩЕСТВОМЪ.

ЮГО-ЗАПАДНЫЙ ОТДѢЛЪ.

МАТЕРІАЛЫ И ИЗСЛѢДОВАНІЯ,

СОВРАНИМЕ

Д. ЧЛ. П. П. ЧУВИНСКИМЪ.

ТОМЪ ПЯТЫЙ.

ПѢСНИ ЛЮБОВНЫЯ, СЕМЕЙНЫЯ, ВЫТОВЫЯ И ШУТОЧНЫЯ.

ИЗДАНЫ ПОДЪ НАБЛЮДЕНІЕМЪ

Д. ЧЛ. Н. И. КОСТОМАРОВА.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

№ 416. Типографія Мавлова, въ домѣ Министер. Финан., на Дворц. площ.
1874.

**Матеріали з Борисполя і навколишніх сіл
(Переяславський повіт Полтавської губернії,
Остерський повіт Чернігівської губернії)**

Томъ І-й (два випуска):

Общее предисловіе. – Легенды, загадки, пословицы, колдовство.

Вѣрованія и суевѣрія.

Солнце. [Переяславській уѣздъ]. “По заході, або до східь-сонця негодытсья воламы орать, бо волю собі шыі попарять”. (Т.І, с.7).

Морозъ. [Переясл. у.]. “Морозъ – дуже старый чоловікъ, вінъ якъ дихне помалу, то й морозъ не великый, а якъ дыхне дуже, то тогді и морозъ робытсья здоровый”. (Т.І, с.31).

Чайка. [Переясл. у.]. “Чайка – удова жуынка. Якъ умерь її чоловікъ, то вона зробылась чайкою, та літала надъ ёго могылою и кигикала”. (Т.І, с.62).

“Гостѣванье”. [Борисполь]. “Якъ идешь до кого в гості, дакъ посыдь по-переду дома трохы, якъ гость, щобъ у гостяхъ хороше прыймалы”. (Т.І, с.88).

Окно. [Переясл. у.]. “Негодытсья у вікно плювать, бо на вікні сыдыть анголь – Божый слуга”. (Т.І, с.102).

Столь. [Переясл. у.]. “На столі гріхъ класты шапку, бо то місто самого Бога”. (Т.І, с.102).

Вѣникъ. [Переясл. у.]. “Віныкомъ не можна быгыця, бо якъ ударышь, то неперемінно на того чоловіка нападе короста”. (Т.І, с.102).

Кочерга. [Переясл. у.]. “Не можна кочергу на нічь ставыть, а треба ложыть, также само і рогачі: якъ покласты їхъ, то вони будуть отдыхать и хозыяці дякувать, а якъ не покласты, то будуть лаять”. (Т.І, с.102).

Погребъ. [Переясл. у.]. “Негодытсья істы, якъ идешь до погреба, бо якъ будешь істы, то будуть жабы и мышы падать у варево”. (Т.І, с.104).

Сапогъ. [Переясл. у.]. “Якъ ходыть въ однимъ чоботі, то вмре маты. Цѣму старі не вірять, а тільки дітей лякають, щобъ такъ не робылы”. (Т.І, с.108).

Иголка. [Переясл. у.]. “Неможна красты голокъ, бо хто украде голку, того на тімъ світі чорты будуть черезъ ушко проганять”. (Т.І, с.108).

Ложка и ножъ. [Борисполь, Переяславській и Проскуровській уѣзды]. “Не можна по столу стукать ножемъ, бо буде въ семъі завсіды сварка”. (Т.І, с.108).

Лихорадка. [Пераясл. у.]. “Одъ лихорадки пропасныці треба личытьця такъ: устать рано, до східь-сонця и найшовшы те місто, де росте полынь, треба нагнутьця до полыню и не займаючи ёго рукамы, зырвать кылько стеблывъ прямо зубамы и зысты, то пропасныця заразъ покыне: не буде її більшъ ніколы”. [Зап. П.И. Раевскій]. (Т.І, с.118).

Лихорадка. [Остерскій уздъ]. “Пропасныцю лічать такъ: якъ тылько вона почне розбіратъ челоуіка, то треба заразъ скинуть зъ себе сорочку и, напрымітившы задалегідь де небудь камень, побігты и підложыть підъ нёго сорочку, то хоть бы яка була завзята то покыне. А то ще и такъ роблять: Якъ почне трусыйть тебе, або въ огонь кыне, то біжы до річки и дывыся на воду, покы въ очу стане тобі не добре, – покыне навісна”. [Зап. П.И. Раевскій]. (Т.І, с.118-119).

Уразъ. [Пераясл. у.]. “Выразку загоюють такъ: якъ тылько на весні береза брунькы понагоняє, то тыі брунькы зрываються, зсыпаються въ пляшку (бутылку) и нальваються горілкою; тымъ настоємъ треба залывать выразку”. (Т.І, с.130).

Боль головы. [Пераясл. у.]. “Якъ хто купається у річці да насцьгыть у воду, то въ того чолоуіка, якъ тылько вінъ выйде зъ воды, заразъ почне голова боліть”. (Т.І, с.130).

“Звыхъ”. [Пераясл. у.]. “Якъ хто звыхне собі руку або ногу, то ёго вылічують такъ: кладуть у горшокъ правоі березы котра наломлена въ праву середу, нальвають її водою и ставлять въ пічъ, щобъ закыпіла. Тоді звыхнуту руку, або ногу обмотують клочьемъ и поливають звурху тыєю водою, въ которій варылася права береза. Після того звыхнуту руку, чы ногу, потягують, то звыхъ и проходить.” (Т.І, с.130).

Перелякъ и переполохъ. [Пераясл. у.]. “Якъ хто перелякається чого небудь, до тому треба перевернуть сорочку пазухою на потылицю”. (Т.І, с.131).

Домовой. [Пераясл. у.]. “Ишовъ Богъ, святыі Петро и чортъ. Отъ чортъ и каже Богу:

- А, Господы! у тебе слуга єсть, а у мене не має.
- Хыба й ты, каже Богъ, хочешъ слугы?
- Хочу, Господы!
- Йды жъ ты до річки, умочы палець у воду та й трепны.

Умочывъ вуын палець, трепнувъ; оглянется позадь себе, ажъ стоіть такый куцый, якъ и вуынъ. Вуынъ якъ узявъ трепать, якъ узявъ трепать, дакъ такого ихъ натрепавъ, що лышечко! Колы Богъ оглянется, ажъ тамъ ихъ така пропасть! “А будьте, каже, вы всі прокляты!” да й проклявъ ихъ. Пошлы вони всі домовыками, по хатахъ да по горныцяхъ. Дакъ и теперь ихъ можна бачыть, хто хоче. Туылькы треба стоять на страсті у церкві и неоглядатыця и ні съ кимъ не говорыть, и до дому, йдучы не оглядатыця. А прыйшовшы до дому полізты на хату зъ тымъ огнемъ, що зъ церкви прыносять, то вуынъ буде лежать на хаті. Якъ буде той хозяінь богатый, то вуынъ буде въ шерсті, а якъ бідный, то голый буде лежать”. (Т.І, с.192).

“Болотяныкъ”. [Пераясл. у.]. “Болотяныкъ, то – той, що жыве въ болоті. Вінъ у ночі, якъ колы хто грає на сопілку, затыгує до себе въ болото проізжого, або прохожого”. (Т.І, с.193).

Адъ. [Переясл. у.]. “Адъ у землі. Тамъ дуже страшный огонь. У котлахъ тамъ кыплять грішны души, а чорты ще дрова підкладують”. (Т.І, с.196).

“Вовкулака”. [Село Вишеньки, Остерскаго уѣзда]. “Вовкулакою звется такой чоловікъ, котрый може робытьця вовкомъ. Вінъ, якъ изробытця уже вовкомъ, ходыть по кошаромъ, душыть тамъ овецъ, абы, бачте, пакость зробыть хозяіну, бо вовкулакъ (бый ёго сыла Божа!) тылько подушыть, а не ість.” (Т.І, с.206).

Русалки. [Переясл. у.]. “Неможна купатьця дівчатамъ на зелены святкы, бо якъ піде котора, та еще не візьме зъ собою въ руку полыню, то її непременно залоскочуть русалки”. (Т.І, с.207).

“Пъятныця”. [Остерскій уѣздъ]. “Пъятныця”, то це така молодыця. Вона ходыть у пъятныцю по хатахъ и дывытця: хто пряде зъ жинокъ. Якъ побачыть що жинка пряде, то вона зробыть так, що тій прясі на обохъ рукахъ покорчыть пальці.”

[Пер. у.]. “У десяту пъятныцю, послі велькодня, не можна прясты и шыть.” (Т.І, с.217).

Томъ II-й: Сказки миѣическія и бытовыя.

39. – Про лисичку-сестрычку и вовка.

(С. Гнѣдинъ, Остерскаго у., Черниговской г.)

Була-собі лисычка-сестрычка и вовчикъ-братікъ. Отъ лисычка одынь разъ зімою захотіла істы, а тутъ нічого. Бона біжить по дорозі та й дывытця, щобъ чимъ небудь поживытьця. Коли – чоловікъ везе на базаръ мерзлу рыбу. Лисычка и думає собі:

– «Отъ добре, буде чимъ поживытьця».

Скорійшъ напередъ: лягла на дорозі, хвість одкинула и ноги протягла, такъ наче-бъ, то вона зовсымъ здохла. Трохи зъ годомъ подызжає до лисыці чоловікъ и зъ рыбою и каже сажъ до себе:

– Славна лисиця, та здохла! Ну, хоть шкуру зъ неі здеру да у Кіеві продамъ: отъ – и гроши будутъ.

Взявъ вінъ лисыцю за хвість да и кинувъ її на сані, ище и рогожою прыкрывъ, а самъ пошовъ до воливъ. Отъ чоловікъ иде та й иде собі, а лисычка дірку въ саняхъ точить та точить, а, проточывши дірку, давай выкидать рыбу изъ саней. Такъ лисыця выкидала изъ саней усю рыбу, а послі и сама выскочила изъ саней. Прыіхавъ чоловікъ до дому, дывытця – ажъ на саняхъ ні рыбы, ні лисыці.

Зскочывшы изъ саней, лисычка давай збіратъ тую рыбу, що выкинула, да собі въ нору носыть. Послі, переносывши усю рыбу, вона сіла коло норы да й ість рыбу. Дывытця – біжить вовкъ, такой голодный, що ажъ бока у ёго позападали.

– Здрастуй, сестрычко! Що ты ісы?

– Рыбку імъ.

– Дай и мыні хочъ одну!

– Еге, такъ же, якъ разъ! я ловыла, а ты істымешъ?!

– Дай хочь головку!

– И хвостыка не дамь. Наловы собі та й іжь на здоровье.

– Да якь же ты ловыла? Научи и мене.

– Добре. Ходімь на річку да знайдемо тамь ополонку, до ты сядь надь ополонкою, хвість всунь въ ополонку, сыды та й говоры: «ловысь, рыбко маленька й велика», – то вона и наловытця.

Вовкь послухавь лисычки, побігь заразь на річку, найшовь ополонку, втеревывь въ неі свого хвоста, седыть коло неі та й бормоче: «ловысь, рыбка велика, та все велика!»

А лисыця бігає кругомь ополонки та все приговорює: «мерзны, мерзны, вовчий хвість!»

– Що ты, сестрычко, кажешь?

– Да те-жь, що и ты кажешь.

– Чы не пора уже вытгаты?

– Ні ще; я скажу, коли пора буде.

Бачить лисычка, що уже хвість добре замерзь, говорить вовку:

– Ну, теперь тягны, братіку!

Вовкь потягнувь, ажь ні – хвість замерзь. Лысыця тоді и каже вовку:

– Оть же бачишь, якый ты жадный: казавь: «ловись велика та велика», а теперь и не вытгнешь. Подожды-жь, я тобі приведу помочи.

Крычить:

– Идить на річку вовка быть: до лёду прымерзь.

Біжять на річку люде: хто и зь сокирою, а хто и зь выламы. Бачить вовкь біду неминущую: рвонувся изь всей сыли, одорвавь собі хвоста та безь ёго пустывся бігты куды очи бачять; а лисычка-сестрычка крычыть ёму вслідь:

– Вернысь, вернысь, братіку, рыбку забувь!

Ні, не такий дурный вовкь, щобь послухаты.

Записаль В.Криницкій.

103. – Про Оха-чудотвора.

(С. Иванковь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Бувь собі дідь да баба и бувь у нихь одынь сынь. Оть баба діду и каже:

– Діду, одведы ёго у школу!

Оть дідь узявь сына и повівь його у школу. Веде да й веде, колы бачыть – стоить гора така высока, що страхь. Оть вінь зійшовь на гору и каже:

– Охь!

Колы выходыть пань и каже:

– На що ты мене зовешь?

– Я вась не зову. Я изійшовь на гору и кажу: Охь.

– Я саме той Охь. Куды ты ведешь свого сына?

– Да поведу у школу куда небудь.

– Оддай мині, я ёго вывчу.

– Щожь вамь за годь?

– Зробы міні копу ложичокъ.

– Ну, добре.

Отъ дідъ прыходыть до дому и каже бабі:

– Оддавъ сына у школу.

– Кому-жь ты оддавъ?

– Оху.

– Щожъ ёму за це?

– Копу ложичокъ.

Отъ дідъ зробывъ копу ложичокъ, приносять до Оха; а Охъ ёму и каже:

– Постой, я внесу твого сына.

Пішовъ Охъ и приносять тры яструбці и давъ імъ істы, а після й каже:

– Познавай свого сына!

Отъ дідъ и каже:

– Не познаю.

– Ну иды до дому, да зробы ще міні копу тарілочокъ.

Прийшовъ дідъ до дому и начавъ робыть. Зробывъ вінъ копу тарілочокъ и приносить до Оха; а той и каже:

– Посыдь у мене у хаті, я ось заразъ внесу... Пошовъ и уносять тры півныкы, посыпавъ імъ істы и каже:

– Познавай свого сына!

– Не познаю! каже дідъ.

– Ну, каже Охъ, колы ты не познаешъ свого сына, то иды до дому, та зробы міні зновъ копу ложичокъ.

Отъ дідъ наробывъ ложичокъ и приносить; а Охъ ёму й каже:

– Посыдь у хаті, діду!

Дідъ остався у хаті, а вінъ пошовъ у конюшню, убравъ своїхъ два сына і ёго третьёго. Приводыть у конюшню того чоловіка – стоить такихъ тры жеребці що страхъ. Отъ Охъ і каже:

– Познавай свого сына!

– Не познаю! каже дідъ.

– Ну, иды да прынесы мины копу ложичокъ.

Отъ дідъ прыходыть до дому, якъ начавъ старатця, якъ начавъ старатця – выстарався. А дідовъ сынъ у ёго дрова рубає и каже наймычці:

– Якъ прыйде мій батько, то я буду съ правого боку стоять и буду ногою тупать.

Отъ прыходыть батько ёго. Пошовъ Охъ убирать, а наймычка и каже діду:

– Вашъ сынъ будетъ съ правого боку стоять и ногою тупать.

Прыходыть Охъ и каже:

– Иды, діду, у конюшню!

Прыходыть дідъ у конюшню – колы стоить такихъ тры жеребці, що страхъ. Отъ дідъ и каже:

– Оце мій сынъ!

– Ну, беры, каже Охъ.

Узявъ дідъ свого сына и пошлы до дому; а сынъ и каже дорогою:

– Якъ же намъ грошей заробыть?

– Якъ же мы заробымъ? Каже батько.

Отъ сынъ зразу перекинувся яструбомъ да й каже:

– Мене не за-що не продавайте, якъ за сто карбованцівъ.

Отъ той яструбъ усе седыть на плечі, якъ перепелка заспіває, такъ вінъ полетить и прынесе. Иде панъ, побачивъ того яструба и каже:

– Що тобі за яструбця?

– Сто карбованцівъ.

Выйнявъ панъ и давъ за того яструба сто карбованцівъ; а яструба взявъ, посадивъ на плече и поїхавъ собі. Той яструбъ носыть да й носыть перепелкы, а за однысю якъ погнався да въ яръ, а въ яру перекинувся зайцемъ, потомъ прыбігъ до батька, перекинувся хлопцемъ и пошлы у двохъ до дому и живутъ собі.

Прочулы вони, що въ такому-то містечку ярмарокъ, сынъ и каже батьку:

– Я стану такимъ конемъ, що одна шерстына срібна, а друга золота, и поведіть мене на ярмарокъ. Вамъ будуть давать багато грошей, дакъ вы не продавайте, ажъ покы не набъбть п'ять мішківъ золота и щобъ вы зняли уздечку; хочъ якъ будуть дорого платыть за уздечку, то не продавайте.

Повівъ вінъ ёго у ярмарокъ и продає. Скілько панівъ не приходило куповать ёго, то вінъ якъ скаже таку ціну, то паны и не хотять куповать ёго. Отъ прыйшовъ той самый учитель ёго Охъ и каже:

– Що тобі, старыкъ, за цёго коня?

– П'ять мішківъ набыйте золотомъ да ще щобъ моя и уздечка була.

Отъ Охъ оддавъ ёму золото, выхватывъ коня зъ уздечкою, а кінъ и плаче. Прывівъ ёго до дому и прыв'язавъ у конюшні так круто, що страхъ и ёго товариші у конюшні.

Отъ той кінъ и каже:

– Отпустить хотъ трошкы, хотъ дайте дыхнуть.

– Вони взяли и отпустилы трошкы, вінъ зразу одырвався да й побігъ. Охъ якъ оглядытця, що нема коня, зразу за нымъ такъ и побігъ. Дывытця кінъ, що за нымъ женетця вовкъ, кінъ зразу перекинувся хортотомъ, біжить да й біжить, колы море – кінъ перекинувся окунемъ, а вовкъ шукою да й плывуть. Отъ шука и каже:

– Окуне, повернысь до мене бокомъ.

– Колы ты шука быстра, каже окунь, то ловы мене зъ хвоста.

Плывуть вони, колы дывлятця ажъ перуть прачкы плытэ – царська дочка и служанка царя. Отъ вінъ зразу перекинувся перстныкомъ передъ царською дочкою, вона узяла той перстныкъ. Охъ перекинувся такимъ старымъ дідомъ, що страхъ, прыйшовъ до іхъ да й каже:

– Чи не бачилы тутъ перстныка, я тутъ учора загубывъ?

– Ні, каже, найшлы.

– Да оддайте-жъ міні.

– Ні, не оддамъ, каже царська дочка.

– Ну, щожъ вамъ услужить за те, щобъ вы оддалы?

– Сімъ годъ услужи.

Отъ Охъ служыть, а той, що перекинувся перстныкомъ, у ночі зъ царівною лежить, а въ день перстныкомъ.

– Якъ будете, каже, оддавать мене, нехай лучче макомъ посіюсь. Та якъ буде одна мачина котытця підъ чобіть, то наступить її.

Прыходыть ёму строкъ, дакъ Охъ и каже:

– Оддайте-жъ міні перстныкъ!

– Нехай, каже, лучче макомъ посієтця!

Да взяла да й кинула ёго. Колы дывытця, ажъ одна мачинка котытця, вона взяла да й наступыла ногою. Той дідъ перекинувся півником да й збірає макъ; а та мачинка перекинулася яструбомъ, да й убывъ яструбъ півныка. Тоді вінъ повінчався зъ царівною – живуть и хлібъ жують, а намъ не дають.

Записана Касьяненкомъ.

2. – Про дурня.

(С. Иванковъ, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Якъ було собі три брати, да всі три Кондрати. Пошли въ поле орати, да забули таганокъ узяти. Мыжъ тими братами було два розумнихъ, а третій дурний. Кого послать за таганками. «Пошлимъ дурня!»

– Дакъ я забуду, якъ вони звутся, поки дойду до дому.

– Ти йди, та все кажи: «тагани, тагани».

– Ну, добре.

Иде, та все: «тагани, тагани» каже. Коли веде чоловікъ пару волівъ на продажъ.

– Здоровъ дядьку, каже дурень: «тагани, тагани».

А той думавъ, що на ёго волівъ каже погани, а вони таки й справды були такі, та и давай ёго лупить:

– Які, скурвий сину, моі воли погани.

А дурень не вмiє ёму одказать, шо то вінъ волівъ ёго не гудивъ, и покiль той дурня попобивъ, дурень забувъ, якъ звутся тагани, та й вернувсь знову до братівъ.

– А чомъ таганокъ не принісь?

– Я йду, та все кажу: «тагани, тагани», – а чоловікъ якiсь веде волівъ, та й давай мене бить.

– Е, дурень, дурень ти; тибъ сказавъ, «дай Боже продать, да багато грошей набрать».

– Ну добре, я такъ буду все казать.

Иде та все: «тагани, тагани». Коли несуть мертвьяка.

– Здорови! Дай Боже продать, да багато грошей набрать, каже дурень.

Тиі давай товкмачить, покинули мертвеця. Покиль били, вінъ забувъ, зачiмъ ишовъ, вернувсь знову назадъ.

– А чомъ не принісь тагана.

– Е, навчили. Иду, – коли несуть мертвеця, я й кажу: дай Боже продать да багато грошей набрать. А вони тоді давай мене товкты.

– Е, дурень, дурень ти! ти бъ скинувъ шапку да й перехристивсь.

– Ну добре, я такъ буду все робить.

Иде коли чоловікъ смалить кабана, той скинувъ шапку да й христиться. Давай тоді чоловікъ ёго бить, дума, шо дурень ёго вважає за чорта. Дурень знову забувъ, зачiмъ ёго брати послали, да й вернувсь назадъ.

– А чомъ ти не принісь таганокъ?

– Е, не принісь! ви все учите, щобъ мене бито. Иду, коли чоловікъ смалить кабана, я скинувъ шапку да й хрищусь, такъ якъ ви казали; а вінъ покинувъ смалить да й давай мене бить, каже: хиба я чортъ, шо ти христисься?

– Е, дурень, дурень ти, ти бъ сказавъ: дай Боже на пожитокъ.

– Ну добре, я такъ буду все й казать.

Иде, коли чоловікъ сидить, кречучи. Дурень підийшовъ.

– Здоровъ, дядьку, дай Боже на пожитокъ.

Той, якъ схопиться, та й давай пліщить, чимъ попало, и де попало; одплішивъ такъ, що до новихъ віниківъ буде згадувать. Забувся дурень, зачимъ ишовъ, вернувся знову назадъ.

– Ну, чи ти принесешъ намъ таганки, чортова дурнеча.

– Вже-бъ досі давно принісь, якъ би – чорт зна чого – не вчили!

– Що тамъ, зновъ бито?

– Ежъ не якъ! Иду, коли чоловікъ сидить, а я й кажу: дай Боже на пожитокъ, а вінъ тогды й давай мене пліщить чимъ попаде.

– Е, дурень, дурень ти! тибъ и собі примостивсь коло ёго.

– Ну, добре, я такъ буду все й робить.

Иде, та й иде, уже дойшовъ до села, дивиться, коли жонки ськаються, вінъ скинувъ штани, убравсь миж їхъ да й сівъ до вітру. Давай ті жонки гребінками ёго по голові лупить. Забувъ вінъ зачимъ ишовъ, вернувся знову до братівъ.

– Мабуть, кажуть, знову бито, бо йде безъ таганокъ. «А що?»

– Иду, коли жонки ськаются, я опустивъ штаны, якъ ви казали, да й сівъ мижъ ними до вітру. А вони давай тоді мене лупить гребінками.

Тії розсміялись.

– Отъ дурень, дакъ дурень! Тибъ же скинувъ шапку, да й собі голову туди вткнувъ, до вони бъ и тобі поськали.

Иде, коли собаки ідять стерво, вінъ голову свою мижъ ребра. Давай собаки ёго щипать и уши поодривали ёму. Вернувся вінъ весь у крові.

– Ны, братъ, каже едень другому. Мабудъ ходымъ ми, которий небудъ, бо свого дурня ще разъ якъ пошлемо, до вже й живий невернеться. А що? Еге, ще хтось добре одмъяливъ.

– Хиба вамъ невидно, щобъ вамъ повилазили, підвели на безумъя! Иду, коли собаки ідять стерво, я й уткнувъ свою голову, якъ ви казали, щобъ поськали, а собаки, бачте, якъ мене поськали, ледві вирвався! Ідіть сами теперь, нехай вамъ чортъ! я лучше безъ каши буду; показіться ви зъ вашими таганками!

– Да сиди вже, сиди, дурню, я самъ піду, обізвавсь одинъ Кондрать, хочъ би ти воли поганявъ, поки я прийду, а то й того не дотепень.

Записаль И. Касьяненко.

114. – Про відьму.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Бувъ собі чоловікъ да жуїнка. Жуїнка відьма була. Отъ вона вміра и каже чоловіку, щобъ непременно хто небудъ одынъ надъ нею ночовавъ у хаті.

– Що дайте то дайте, якъ сами не захочете, абы хто небудъ одынъ ночовавъ у хаті.

Умерла вона. Кого не пыталы, кого не шукалы, ништо не хоче. Ходять вони скруїзь по селу, пытають людей, чи не захоче хто небудъ переночувать. Одна жуїнка и обізвлася:

– Якъ дасте, каже, корову зъ телямъ, то переночую.

– Дами, кажуть, туїлько, будь ласкава, переночуй.

– Прыйду, каже, у вечері.

Ото у вечері приходять, а вона лежить на лаві сама собі. Та жуїнка призапасыла собі горшкуївъ, мысокъ, черепкуївъ, тряпокъ; сама сіла на печі въ кутку, а те все поклала съ краю, и седыть, якъ за крамомъ, – колы въ пувночі вона шумыть, гуде злавы¹ встає и суне на пічъ.

– А що, каже, седышь?

– Седжу, каже.

– За корову?

– За корову.

– За рябу?

– За рябу.

– И зъ телямъ?

– И зъ телямъ.

– Ось яжъ тобі дамъ!..

Та жуїнка взяла горшокъ да й кинула на неі - вона упала, полежала трохи; знову встає и на пічъ иде.

– А що? Седышь, каже?

– Седжу (а вона й знає, що вона за корову седыть).

– За корову?

– За корову.

– За рябу?

– За рябу.

– И зъ телямъ?

– И зъ телямъ.

– Ось яжъ тобі дамъ!

Та зновъ кинула мыску, чи що тамъ попалося у руку. Вона упала. Такъ вона цілу нуїчъ кыдала – колы півень: кукурікуу!... Та видьма упала и смолою розтопылась. А та жуїнка встала, Богу помольлась, корову взяла и пошла соби до дому. Теперь живе и хлібъ жує. А ту хату забыли, огнемъ пудпалылы и попелъ на вітеръ пустылы.

141. – Несенітниця.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

– Товчу, товчу макъ, пудъ ступою дякъ.

– Дяче, дяче, ой, чого ти плачешъ?

– Якъ міні не плакаты: дала мати книшь, де взялася мишь, да за той книшь.

– Де же тая мишь?

– Побігла пудъ пічъ.

– Дежъ тая пічъ?

– Вода заняла.

– Дежъ тая вода?

– Воли попили.

¹ Має бути: гуде, зъ лавы встає... – Ю.Б.

- Дежъ тії воли?
- Довбнями побили.
- Дежъ тії довбні?
- Черви поточили.
- Дежъ тії черви?
- Кури поклёвали.
- Дежъ тії кури?
- Шулякъ похватавъ.
- Дежъ той шулякъ?
- Полетівъ на море.
- Дежъ тоє море?
- Квітками заросло.
- Дежъ тії квітки?
- Дівки порвали.
- Дежъ тії дівки?
- Замужъ поодавали.
- Дежъ їхъ мужи?
- На війні.
- Дежъ та война!
- Посередъ г... а.

Томъ IV-й: Пѣсни обрядовыя.

Крестины.

3.

“Ой ми вчора на родинкахъ були,
 А сёгодня на хрестини прійшли;
 Тамъ намъ було озвару до одвалу.
 Ишовъ Иванъ да по бабусеньку,
 А бабусенька да радюсенька
 До породіллечки на родиночки
 Въ однимъ чоботі дай безъ пояса.
 Просить породіллечка да бабусеньки:
 “Ой на тобі, бабусенько, коробочку гречки,
 Бери мене легесенько да за поперечки.
 Ой на тобі, бабусенько, половину бочки,
 Бери мене легесенько за біліі бочки.
 Ой на тобі, бабусенько, да грецької муки,
 Возьми-жъ мене легесенько за біліі руки.

Бабусю жъ моя милая, да матюнко моя руидная;
Ой на тобі, бабусенько, да оцей кубочокъ,
Бери мене легесенько да за животочокъ.
Бабусю-жъ моя милая,
Матюнко моя руидная!
Да бабуся моя гордая,
Породилля моя легкая –
Куплю бабусі сиву свинку.”

(*Борисполь, Пер. у.*) [Т. IV, с.11].

Колыбельныя пѣсни.

12.

Ой ну люлі, люлі...
Налинули гулі,
Посіли на люлі,
Стали думать и гадать,
Чимъ дітокъ годувать:
Чи кашою зъ молочкомъ,
Чи бубличкомъ да медкомъ,
Чи солодкимъ яблучкомъ.

(*Борисполь, Пер. у.*) [Т. IV, с.19].

22.

Ходить котикъ
По дворку,
Избирає солуимку,
Все дитині въ головки...
Ой ну люлі, люлі...

(*Борисполь, Пер. у.*) [Т. IV, с.22-23].

23.

Ой ну, коте волохатий,
Да не ходи коло хати,
Да не збуди ти дитяти –
Дитиночка маленька,
Вона спати раденька.
Ой хочъ хоче, да не спить,
Треба її дубцемъ бить,
А не дубцемъ – руизкою,
Ремінною пужкою.
Ой ну люлі, люлі, люлі!

(*Борисполь, Пер. у.*) [Т. IV, с.23].

24.

Ой ну люлі,
Коте нашъ!
Чи ти вмієшъ

“Отче-нашъ?”

Отче-нашъ,
Батько нашъ,
Курі кравъ,
У міхъ клавъ;
А курі сокочуть,
У міхъ не хочуть...
А батька поймали,
За курі звязали.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.23].

26.

– Ой пойти-жь ти, кицю,
Пойди-жь ти по водицю,
Не впади въ криницю,
Пошла киця по водицю,
Да й упала у криницю.
Пішовъ котикъ рятовати,
Уже-жь киці не видати;
Витягъ кицю за ухо,
Да положивъ на сухо;
“Лежи-жь, кицю, тута,
А я знайду прута!”
Ище прута не знайшовъ,
А вже киці не найшовъ.
Ой ну, люлі, люлі.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.24].

37.

Ой ходила журавочка
Да по комишу,
А я свою дитиночку
Да заколишу.
Ой ну, люлі, люлі!...
Ой ходила журавочка
Да на той пожаръ,
Да попекла білі нуижки,
Стало мені жаль.
Ой ну, люлі, люлі!...

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.27].

40.

А у степу надъ річкою
Стрічається синь зъ матірью,
Ой ну люлю, люлю, люлю,
Стрічається синь зъ матерью.

– Не йди, не йди ти до мене,
Бо у мене гості будуть,
Ой ну, люлю, люлю, люлю!
Бо у мене гості будуть.
Будуть гості багаті
И сусіди пріятні,
Ой ну люлю, люлю, люлю!
Ще й сусіди пріятні;
А ти, ненько, у свитинці –
Стидно буде моїй жуїнці,
Ой ну люлю, люлю, люлю!
Стидно буде моїй жуїнці.
(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.28].

43.

Керезь тебе, моя ненько,
Скаравь мене Буїгь за тебе.
Ой ну люлю, люлю, люлю,
Люлю, люлю, люлю!..
Да вдаривь груїмь,
Да на муїй дуїмь.
Ой ну люлю, люлю, люлю,
Люлю, люлю, люлю!...
Да вбивь жуїнку,
Ще й дитинку.
Ой ну люлю, люлю, люлю,
Люлю, люлю, люлю!...
Да вбивь кума багатого
И сусіда пріятного.
Ой ну люлю, люлю, люлю,
Люлю, люлю, люлю!..
(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.30].

44.

Ой ну люлю, люлю, люлю!...
Шо нуїжками дитя качать,
А ручками кужіль прясти,
А очима гуси пасти.
Ой ну люлю, люлю, люлю,..
Баю, баю, моє милеє...
(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.30].

57.

“А зайчику братіку,
Де ти бувавь?”
– У млині, у млині.

“А що ти видавъ?”
– Сімъ мехуївъ оріхівъ:
“Чом ти не вкравъ?”
– Там були кравчики,
Перебили пальчики –
Ледві я втікъ
А черезъ бабинъ тікъ,
Та черезъ колоду,
А хвостикомъ у воду
Блюхъ!

(Борисполь, Пер.у.) [Т. IV, с.34].

Свадьба.

7.
Ой, ви, бояре,
Ясні да соколоньки,
Чого ви до насъ нерано
Да й наїхали?
Чи ви бували въ Ольгові
Да на торгові?
Чи купували коники вороні;
Чи набірали жупани голубі?
(Борисполь, Пер.у.) [Т. IV, с.68].

8.
Ой ви, дружечки, сиві голубочки!
Ми не бували въ Ольгові да на торгові,
Не купували кониківъ да вороненькихъ,
Не набірали да жупанівъ голубенькихъ:
У насъ коники да повідланиі стояли,
У нас жупани пошитіі лежали.
(Борисполь, Пер.у.) [Т. IV, с.68].

24.
А въ садочку дві квіточкі...
Говорили люде-сусіди,
Що наша Тетянка не пряха,
А її матюнка не дбаха.
Вона раненько вставала,
Тоненькі подарочки прядала,
У крутому дунаєчку білила,
У тихого бережечка сушила,
Всіхъ хорошенько подарила.
(Борисполь, Пер.у.) [Т. IV, с.72].

65.

У садочку дві квіточки:

Первая квітка – то жь нашъ Ивашко,

Другая квітка – то жь Марійка.

На сватанні були;

На сватанні були,

Да горілочку пили –

За малую да часиночку

Найшли собі да родиночку.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.83].

100.

Благослови, Боже,

Пречистая Госпоже,

Гилечко звити,

На стіль постановити,

Весь руйд звеселити.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.94].

131 Б.

Казавъ староста вильце вить,

А теперъ не хоче викупить.

Ой, старосто, серце,

Ой, старосто, серце,

И вилечко вили,

Й горілочки не пили;

Горілочко, якъ віточка;

Коло барила ...

А намъ не дали.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.111].

161 А.

Ой ходила та Маруся по крутій горі

Да загляділа селезня на бистрій воді!

– Пливи, пливи, селезню, тихо по воді,

– Прибуди, прибуди, мій батеньку, теперъ икъ мені.

– Охъ, и радъ би я, дитя моє, до тебе устать,

Насипано сирі землі на руки мої,

Склепалися карі очі й устонька мої.

Да ой кланяйся, дитя моє, чужій чужині,

Нехай дають порадоньку бідній сироті.

Да ой кланялась, муїй паноньку, не разъ и не три,

Не хто-жь не дасть порадоньки, якъ рідненький ти.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.125].

171 Б.

Дитя моє, наша Марусю!
Чи ми жь твого та серденька не втішали,
Що уже жь тобі по садочку не ходити,
Дорогого да й наряду не носити.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.128].

172.

Первая квітка...
Ой попе, попе Гордію,
Не дзвони рано въ неділю!
Задзвони рано въ суботу,
Потеряй дівочкамъ роботу!
Нехай дівчита не прядуть,
Нехай Марусі вільце вьють
Съ тонкого дерева ялини,
Изъ червоної калини,
Для Марусі княгині.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.129].

467.

Чого, сватовъє, сидите,
Чомъ до домоньку не йдете?
Коні ригочуть,
Соломи хочуть,
А свати до дому не хочуть:
Ще-жь Маруся наша – не ваша,
Ще-жь ви її да не вуїзьмете.
“Да хочъ же бо ми сидимо,
Да не вашу честь пьемъ.
Хочъ за вашими столами,
Дакъ за сватъніми чашами.
Завтра неділя – на Бога надія,
А Маруся да наша буде.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.208-209].

779.

Изъ-за гори гуска летіла, –
Наша капуста зь перцемъ кипіла,
Съ перцемъ, не съ перцемъ,
Просимо съ щиримъ серцемъ.
Іжте, свашки, не дивітьця,
На що инше не надійтєся,
Бо ще горохъ не молочений,
Чечевиця у копахъ стоїть;
Щука риба въ морі,
Перецъ у коморі.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.304].

821 А.

Первая квітка – то-жъ Иванко...
Мати Иванка родила, (bis)
Місяцемъ обгородила,
Сонечкомъ пуїдперезала,
Въ доріженьку випровожала:
Да ідь, синочку, не барись:
Возьми Марусю да й вернись.
(Борисполь, Пер.у.) [Т. IV, с.316].

955.

Да летять галочки
Да й у три рядочки –
Зозуленька да попереду.
Що й усі галочки
По вишенькахъ сіли –
Зозуленька на камні;
Що усі галочки да защебетали –
Зозуленька да закувала.
– Ой чого куєшь, чого жалуєшь,
Ти сивая да зозуленька?
Ой чи жалко тобі зеленого лугу,
Чи вишнёвого саду?
Ой йшли дружечки
Да й у три рядочки –
А Маръєчка да попереду;
Що усі дружечки по лавочкамъ сіли –
А Маръєчка да на покуті;
Що усі дружечки заспівали –
А Маръєчка да й заплакала.
– Ой чого жъ ти плачешъ, на кого жалуєшь,
Молодая дівко, Маръєчко?
Чи жаль тобі, вишньового саду,
Чи батькового подвір'ячка?
“Ой не жалько мені ни вишнёвого саду,
Ні батькового подвір'ячка;
Ой жалько мені русої коси,
Да дивоцької краси.”
(Борисполь, Пер.у.) [Т. IV, с.352].

984.

Світилка – шпилька
У стіні,
А сваха – бурлаха
У хліві;
А бояре – пуїдсвинкі
Пуїдъ хлівомъ;

Молоді дружечки

За столомъ.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.357].

994.

Первая квітка – то-жъ Иванко...

Несіте дари за дари.

Да шобъ нашиі дари

Да у Кііві стали.

Зъ Боришполя привезени,

Шовкомъ мережани,

Золотомъ гаптовани,

Свому роду даровани.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.362].

1019.

Ой, вуивсоньку рясень (bis),

Мий роде прекрасень!

Да гуляйте зо мною,

Якъ изъ ягодою.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.369].

1023.

Да неділько наша, неділько,

Та не вже-жъ наша Марися не дівка.

Вже въ її косоньки немає,

Тилькі її весіллє гуляє.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.370].

1083 А.

Другая квітка – то жъ Маруся...

Чомъ не вечераєшъ,

Молода Марусє,

Що матюнка наварила?

Варила матюнка

Да все голубочки,

За для любоі дочки.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.386].

1088.

Да черезъ сінечки,

Да черезъ новиі

Усе сади вишневиі.

Молода Марися

Голубця годувала,

Зъ голубцями да розмовляла:

“Голубоньки моі,

Загудите мені;

Защобечить, соловейкі,
Да задайте тугу
Темненькому лугу,
Ще й моєму да паноченьку,
Що він мене дає,
А и сам не знає –
Щастя й долі та не вгадає”.
– Да не сам же я Богъ,
Да моя донечко,
Щобъ я вгадавъ
Твою долечку.
Та проси, донечку, да Господа Бога,
Щобъ щасливая твоя доля.
“Да уже просила, да уже молила,
Да й не давъ Богъ, якъ хотіла!
Ой, хто любивъ вірно,
Той стоить за дверима,
Тяжко, важко да й здихає,
Слізеньками умивається.
Любивъ за сонця –
Стоить пудъ оконцемъ, .
Въ свистілочку да виграє;
Хто ходивъ нарокомъ,
До сидить пудъ бокомъ
И зъ Марисею розмовляє”.
– Да чи ми-жъ тобі, дитя моє,
Не казали,
Чи ми твого серденька
Не втішали?
Що й уже це тобі
По садочку не ходити,
Дорогого та й наряду
Не носити.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.388].

1280.

Горохъ, мати, по дорозі, якъ череда,
Ведуть . . . на припоні, якъ бугая;
А . . . реве до йде.
Якъ дойду въ ночі, –
Повиколою очи.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.437].

1238.

Ти, річенько бережистая,
Ти, Марьєчко норовистая.
Не ціловавши,

Не миловивши
Не йди, Йвашку, спати,
Бо й зопхну зь кроваті.
Да нехай живуть,
Полюбившись;
Да нехай-же сплять
Заголившись.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.438].

1301.

Наїхали да купці зь Ромна
Да питають: да почимъ вовна?
– Білая ніть ни почому,
А чорная да по золотому;
Руно на руно складають,
Въ середині диркі шукають.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.441].

1302.

Стрепену я грушку
За гуильку,
Посипались грушкі
Въ пелінку.
Скуилькі въ пелені
Дулёкъ
Стуилькі въ Марусі
Думокъ.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.441].

1303.

Ой не сідай, свахо, на лавці,
Сядь собі на ослоні,
Якъ грають соболі.
Да ще-жь бо й не грають
И не починають;
Ой якъ будуть грати,
То й ми будемо знати.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.441].

1304.

Оддай, свату, наше!
Якъ не оддаси ти самъ,
До возьмемо сами,
Посадимъ на сані –
Ідъ, Маръечко, зь нами.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.441].

1305.

Котилося колесце зь кліткі,
Обнімітєся хорошенько, діткі,
Щобъ вамъ солоденько,
А намъ веселенько.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.442].

1307.

Горобей да по бочецці скаче,
Заглядає у вороночку:
Бідна моя да головочка,
Шо малая да вороночка,
Шо не влізе да головочка.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.442].

1310.

И батько велівъ,
И мати казала,
Сама захотіла
Червоного буряка
До білого тіла.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.442].

1312.

Захотіла калача
Зъ медкомъ, зъ медкомъ,
Я жъ була
Да пудъ парубкомъ;
Я-жъ думала
Умру, умру,
А я-жъ цеє
Довно люблю!

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.443].

1345.

Такъ наша Маруся робила,
Якъ її матюнка навчила.
Усю ніченьку не спала,
Червоний черчикъ мотала,
Съ червоною рожею мішала,
Шобъ той черчичокъ придався,
Зъ червоною рожею мішався.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.451].

1347.

Спасибі тобі, таточку,
За кудрявую м'яточку,
За запашний василёкъ,

За твою учтиву дитину,
Шо вона по ночамъ не ходила,
При собі снотокъ носила.
Прохали хлопці – вона не дала,
Купували купці – не продала;
Шовкомъ нуиженъки звязала,
За всіхъ тому Иванку держала.
(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.451].

1364.
За клубочокъ валку
. . . . зъ малку.
. пъять сорочокъ,
Що дві увъ іржиці,
А дві въ коноплиці,
А пъятая тая,
Що матюнка дала.
(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.458].

1365.
Да насіло мачку на точку
Да батьку за дочку.
(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.458].

1373.
Пекла Маруся пирожки,
Не пшенишни, дакъ яшні,
Для свого роду удашні.
(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.461].

1379.
Уведіте наше,
Да нехай воно пляше;
Воно буде частувати,
А ми будемъ дарувати.
(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.463].

1380.
Ой роде, роде багатий,
Даруй товаръ рогатий;
А ви, печкурки, хочъ курки,
А ви, скарупільці, по копійці,
А ви, приданки, – серпанки.
(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.464].

1381.
Приїхала матюнка
Въ вовторокъ

Привезла грошей
Кипъ сорокъ.
И гроші дає,
Вона не бере;
Додому кличе
А вона не йде –
Бо й тутъ мені
Добре жити,
А до тебе въ гості
Ходити.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.464].

1383.

Гарілки, свату, гарілки,
Та було не брать въ насъ дівки,
Та було не вертіти їй . . . ,
А теперъ-же ви намъ виніте –
Цебромъ гарілку носіте;
А хотъ не цебромъ, дакъ відромъ,
Приїхала Маруся изъ добромъ.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.465].

1389.

Да варохи, свахи, варохи!
Дайте намъ да варохи, хочъ трохи!
Ми у тебе да й учора не були,
И твоєі да варохи не пили.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.466].

1415.

Ой каганъ-каганочку,
Качай мене що раночку.
Въ мене шкура овечая –
Качай мене що вечора.
Покотивъ, поваливъ,
Зъ дівки жінку зробивъ,
Изъ пирога – паляницю,
Изъ дівчини – молодицю.

(*Борисполь, Пер.у.*) [Т. IV, с.470].

1418.

А у мене ни сорочечки,
А у мене ни сподничечки,
А у мене ні наміточки.
Ой пойду я до сусідочки
Позичати да наміточки
А намітки не позичила
Вона днищемъ одпрацёвала:

Да робити, суко, робити,
Не по весілляхъ ходити.
Ой пойдю я да за городище,
Вирву я товсте лопушище,
Да пошию рясне сподничище:
Ззаду рясно, а спереду красно;
Таки-жъ бо я навидалася,
Й на весілли нагулялася.
(Борисполь, Пер.у.) [Т. IV, с.471].

1436.
Ой, знати, Марисю, знати,
У которий вона хаті:
Черчикомъ да й обсипаная,
И лавки, прилавки
Съ червоної китайки.
(Борисполь, Пер.у.) [Т. IV, с.474].

1437.
Ой, шурина, да боярину,
Веселіше (?) не буийся,
Да на покуть садися,
Ой, тутъ твоя сестра
Да стала панянкою.
(Борисполь, Пер.у.) [Т. IV, с.474].

1442.
Ой, хто у насъ (bis)
Да жалує жуинки?
То-жъ Иванко (bis)
Да жалує жуинки:
Самъ плаття пере
И въ жлукто кладе;
Якъ лле округипъ,
Так . . . опікъ.
“Цуръ тобі, пекъ тобі:
Я не буду ни прать
Ни золить,
Лучче буду у чорному ходить.”
(Борисполь, Пер.у.) [Т. IV, с.475].

1448.
Ой приплела калинонька любленая.
А у тому гніздечку двоє діточокъ.
Да колибъ не тиі діточки,
Тутъ-же-бъ ми да не пили горілочки.
(Борисполь, Пер.у.) [Т. IV, с.476].

ПОХОРОНЫ.

Время, когда покойникъ въ домѣ.

<...> Въ Переяславскомъ же уѣздѣ сидятъ при покойникѣ для того “щобъ чортяка не зробивъ якої капості надъ мертвимъ”. Повѣрье, что будто бы чортъ можетъ что нибудь сдѣлать покойнику, объясняется слѣдующей легендой: “Одинъ разъ умерла дуже багата пані и мала вона повну торбу бумажокъ. Умираючи, пошила собі изъ тихъ грошей подушечку и просила, щобъ їй положили підъ голови. Положили їй ту подушечку. Старі баби, ті, що зобрались ночувать, поснули, а сатана взявъ, распоровъ ту подушечку и понапихавъ їй тихъ бумажокъ и въ ротъ, и въ нісь, и всюди, всюди. Керезъ те негодиться уже кидать мертвого самого въ хаті.” [Т. IV, с.705].

Самоубійца.

Народъ крѣпко вѣритъ въ хожденіе мертвецовъ и для устранения этихъ посѣщеній, принимаетъ мѣры, заключающіеся въ слѣдующемъ: могилу ходящаго по ночамъ мертвеца обсыпають макомъ, думая, что вставшій мертвецъ прежде всего долженъ подобрать весь макъ до одного зернышка, а пока онъ успѣетъ это сдѣлать, то запоютъ пѣтухи, а ходящій мертвецъ, какъ вѣритъ народъ, можетъ ходить только до пѣнія пѣтуховъ; или же забиваютъ въ могилу осиновый колъ. „Въ селі Рогозові ходила одна жуѣнка до своїхъ дітей. Було ранкомъ сусіди питають дітей: хто це васъ, діточки, повичісувавъ, та поодягавъ? (а батько у їхъ бувъ п'яниця), то вони ї кажуть: „мати приходила до насъ у ночі”. Щобъ звіритъ, чи правда с'єму, посипали хату попеломъ и на другий день справді що були ступні видно, такъ и видно ноги, наміткою пообверчувані. И такъ поти ходила, поки не забили у могилу їй осинового колка”.

А въ Нестерівці, то ходивъ чоловікъ. Прийде було до своєї хати, сяде на призьбі, та й почне голосити, и таки богато людей ёго бачило. Поти ходивъ вінъ, поки одкопавши, не забили ему осинового колка въ груди. (*Переяславск. у.*) [Т. IV, с.712].

Заміраніе.

Въ народѣ ходять слухи о замираніи людей. Замиравшій и потомъ опять ожившій розказываетъ обыкновенно людямъ объ ожидающей ихъ загробной жизни. Розказываетъ о блаженствѣ рая и о мукахъ ада. Вотъ одинъ изъ такихъ разказовъ:

„Якъ замірала одна жінка, то розказувала, що бачила на тімъ світі свого чоловіка. Дивлюсь, каже, а мій чоловікъ сидить на лаві и въ макитрі табаку тре. — Хиба, питаюсь, й тутъ єсть такі, що нюхають? — „Ні, каже, це мені таке наказание за те, що я на тому світі табаку молось у празникъ”. (*Переяславск. у.*) [Т. IV, с.713].

Потерчата.

Нехрещенихъ потерчатъ гріхъ класти на гробовищі, їхъ закопують де небудь підъ деревомъ. Кажуть би то, що душа потерчати переходить у пугача, тімъ вінъ більше й живе на гробовищі. (*Переяславск. у.*) [Т. IV, с.713].

Часть I.
ПѢСНИ ЛЮБОВНЫЯ

375. А.

Цвіла, цвіла калинонька,
Стала опадати –
Любивъ козакъ дівчиноньку,
Да й ставъ покидати.
Ой ти, дубе кучерявий,
Листъ на тобі рясень –
Молоденькій козаченьку,
Словами прекрасень;
Слова твої прекрасні,
А чортова думка,
Поки тебе не любила,
Гула, якъ голубка.
Гула, гула голубочка,
Полетіла въ поле,
А летячи, говорила:
– Буде жъ мені горе –
Утопила головоньку
Въ безоднеє море.
Підъ моїми воротами
Річка розлилася –
Стоїть шельма-розлушниця,
Зъ милимъ обнялася.
А я сюю бистру річку
(Иваньковъ, Переяславск. у.) [Т. V, с. 185].

Рачки перелізу,
Таки тую розлушницю
По щоці уріжу.
Навідала кубелечко,
Де утка несеться –
Перечула черезъ люде –
Ледащо сміється.
– Ой хоть смійся, хоть не смійся,
За сміхъ тобі буде:
Сімъ годъ тряця труситиме.
А смерті не буде.
У постелі лежатимешъ,
Смерті бажатимешъ,
У мої ти матері
Води прохатимешъ:
“Ой дай мені, моя мати,
Водиці съ криниці”....
Насміявся розсукинъ синъ
Зъ красної дівиці.
“Ой дай мені, моя мати,
Холодної води.
Насміявся зъ удівоньки.
– А зъ дівчини годі.

559.

Счастливая милому дорожка,
Куда вінъ задумавъ,
А я, молодая, дома застаюся,
А я пойду зъ горя прохожуся.
Въ чистимъ полі, широкімъ раздоллі
Стоявъ кущъ калини
Строщу и зламаю,
Да посажу червону калину
У себе край оконця.
– Рости, рости, червона калино,

Рости, розвивайся.
Живи, живи, дівко, зъ парубкомъ,
Живи, розживайся.
Прийде празникъ, Святая Неділя,
Въ гості дожидайся.
Якъ не буде къ Святий Неділі,
То буде къ Миколі,
Да й не буде и къ Миколі,
Да й не буде ніколи.

(Иваньковъ, Переяславск. у.) [Т. V, с. 284].

591. А.

Да розвивайся, да сухий дубе,
На ніч морозъ буде;
Да й убірайся, да козаче,
Завтра походъ буде.
– Да я морозу да не боюся,
Сейчасъ розовьюся
Да я набору да не боюся,
Заразъ уберуся.
Да й зашуміла да дубровонька,
Ще й гай зелененький;
Да помандрувавъ изъ Иванькова
Козакъ молоденький.
Да якъ мандрувавъ, шапочку знявъ,
Низько поклонився:
– Да й ой прощайте, да й Иваньковці,
Може съ кімъ бранився?
“Да хоть бранився, да не бранився,
Счастлива дорога”.
– Да зостається въ Иванькові
Дівка чорноброва.
Да бийте, ляхи, да доріженьку,
Щобъ не журилася;

(Иваньковцы*, Переяславск. у.) [Т. V, с.299-300].

754. Г.

Марусенька въ болесті лежала,
Да зъ-за моря трой-зілля бажала.
Ой хто мені трой-зілля достане,
То той мені дружиною стане.
Ой хто мені трой-зілля добуде,
То той мені дружиною буде.
Ой озветься козакъ молоденький:

(Иваньковъ, Переяславск.у.) [Т. V, с. 388].

Да розважайте дівчиноньку,
Щобъ не журилася.
Ой чи це тая криниченька,
Що голубъ купався?
Да чи це тая да дівчинонька,
Що я женихався?
Да женихався, да не насміявся,
Думавъ – моя буде;
А теперъ вона да за иншимъ
Якъ голубка гуде.
“Нехай гуде, да нехай гуде
..... нагудеться,
Якъ поймаємо, приборкаємо”.
Да все теє минеться.
– Да пошли да мене, мати,
Крамомъ крамувати,
Да довелось ледачому
Руки потирати.
– Да потри, потри, да негодяю,
Коли довелось;
Да коли мені да, молодій,
Вже на горе пішлося.

Єсть у мене коні вороненьки.
Однимъ скочу – до моря до скочу*,
Другимъ стану – трой-зілля достану.
Ой ставъ козакъ трой-зілля копати,
Коли іде Марусина мати.
– Ой козаченьку, не копай трой-зілля,
Бо Марусенька робить вже весілля.

Часть II.

ПѢСНИ СЕМЕЙНЫЯ

20. Ж.

Ой загуду, загуду, (2)
Въ Баришполі не буду:
Въ Баришполі лихий панъ, (2)

Нехай людямъ, й а не намъ.
Да въ Баришполі вороги (2)
Й округ мене й облягли,

Й округ мене й облягли, (2)
Якъ нивочку й облоги:
Облуиженъки пойоруть, (2)
Вороженъки пропадуть.
Ой поиду я, гукаючи, (2)

Да матеньки шукаючи;
Й ой не найду матюнки, (2)
Да найшла я ялину;
Да найшла я ялину, (2)
Матюнчину могилу.

(Борисполь, Переяславск.у. П.И.Новицкій). [Т. V, с. 453].

39. Б.

Соловейко маленький,
Въ тебе голось тоненький;
Защечечи ти мені,
Що я въ чужий стороні, – (2)
Нема роду при мені.
Нема роду родини, –
И вірної дружини.
Одкотився одъ роду,
Якъ той камень у воду.
Лежить камень у воді,
Горе жити в чужині.
Ой найму я підводу,
Да поиду до роду.

Приїзжаю въ новий двіръ,
Ажъ виходить батько мій;
Доїзжаю до хати,
Ажъ виходить ще й мати:
“Здоровъ, сину Иване,
Дитя моє кохане!
Якъ я тебе кохала,
Своє серце втішала;
Як я тебе оженю –
Своє серце звеселю;
Якъ я тебе въ військо оддамъ, –
Сама себе запродамъ”.

(С.Иванковъ, Переяслав. у. П.А.Евгоровскій). [Т. V, с. 464].

131. В.

На Горобівці чайка кигиче,
Чоловікъ жінку изъ шинку кличе:
“Жінко голубко, ходім до дому,
Ходімъ до дому безъ поговору,
Не давай личенька ціловать нікому:
Въ тебе личенько біле-ромъяне,
Да білеє-ромъяне, ціловать кохане.
Ой хто не гляне, да й серце въяне,
Якъ хто засміється, да й не минеться”.

– Чоловіче мій, пойди до бору,
Зрубай тополю, вези до дому;
Вези до дому, зроби комору;
Прорубай вікно, щобъ видно було.
Зроби дверечки, зачиняй мене,
Да купи замокъ, замикай мене,
Поставъ сторожу, сторожи мене,
Сторожа заснула,
А я, молода, гулять махнула.

(Борисполь, Переяславск. у.) [Т. V, с. 530].

142. К.

Ой чи я въ батька не дитина була,
Ой чи я въ свого не дитина була?
Взяли мене извязали
И зъ нелюбомъ повінчали – така доля моя.

(С.Иваньковъ, Переяслав. у. И.П.Новицкій). [Т. V, с. 542].

170. А.

Ой сама жъ я, сама,
Якъ билиночка въ полі,
Та не давъ мені Богъ
А ні счастья, ні долі.
Тільки давъ мені Богъ
Да ревнивого мужа,
Що вінъ пъє да гуляє,
Да мене разоряє.
А якъ прийде до дому,
Не говорить зо мною...
– Хиба розпращаймося,
Мое серденько, съ тобою.
Ой візму я відеречка,
Да пійду я по воду,
Да поставлю ведеречка
Підъ крутою горою,
Сама пійду, молодая,
Ажъ до дового* броду.
Набачила рибалочокъ,
Що хороші на вдроду*.
– Молоді рибалочки,
Перевезіть до роду!
Молоді рибалочки
Да цѣго не чували,
Да зачула моя мати,
Да сидячи въ кімнаті.
“Бреди бреди, моя доню,
Да по межъ купиною,
Живи, живи, моя доню,

Да по-межъ чужиною!
Бреди, бреди, моя доню,
Да по-межъ берегами,
Живи, живи, моя доню,
Да по-межъ ворогами”.
– Було жъ, мати, не вповати,
Що я въ тебе одна,
Було жъ мене утопити,
Де холодная вода.
Було жъ, мати, не вповати,
Що я єдиничка,
Було жъ мене утопити,
Де холодна криничка.
Було жъ, мати, не вповати,
На червоні сапгьяньці,
Було жъ мене прикопати
У недільку въ-ранці.
Було жъ, мати, не вповати,
Що високого росту,
Було жъ мене утопити
Да зъ високого мосту.
Лучче жъ було, моя мати,
Круту гору копати,
А ніжъ мені изъ нелюбимъ
Да цей вікъ коротати.
Лучче жъ було, моя мати,
Да гіркий полинь істи,
А ніжъ мені изъ нелюбимъ
Да обідати сісти.

(Осокорки, Остерск. у. И.П.Новицкій). [Т. V, с. 565-566].

220. Г.

Ой, горе, горе, що чужая країна,
А ще горіше, що невірная дружина.
Ой, вона мене изсушила, ізвъялила,
Шо вона мене ізъ білихъ ніжокъ извалила.
Ой, коли бъ мені до суботи діждати,
То бъ я сіла край віконечка прясти,
Ой, да пустила волоконце в оконце,
Ой, да глянула бъ да на яснее сонце:
Ой, яснее сонце да ясненько исходить,
Охъ, а мій милий да по улиці ходить
Чужу милу та й за рученьку воде.

Що чужу милу цілує милує,
А на мене, молоду, да нагайку готує
Ой, та нагайку та у три драти звита:
– Ой, будешь, мила, да на день тричі бита!
“Ой, не бий, милий, да черезь ту поганку,
А побий мене да за мою несправку;
Ой, я зь тобою, милий, у одній церкві стояла,
Де съ тобою одну присягу приймала;
Ой, я съ тобою одинь вінець держала,
Ой, я съ тобою увесь вікъ віковала.

(С. Осокорки, Остерск. у. Л.И.Новицкая). [Т. V, с. 618].

225. Б.

Зажигала красна дівка білу воскову свічу,
Стлала, стлала красна дівка білу постіль пухову,
Дожидала красна дівка дружка въ гості ночувать.
Не могла жь вона дождать, ложилася одна спать.
Стука, гремить въ оконечко: – Миленькая одчини!
“Чого жь, милий, чого жь, серце, пізно зь вечера прийшовь?”
– Того жь, мила, того жь, серце, що не времьячко було,
Изъ законною женою въ насъ розбраннячко було:
Бивь я її, волочивь я її, чуть живу на світь пустивь.
“Дурна, дурна, нерозумна твоя голова:
Изо мною, молодую, одну нічку ночувать,
А зь законною женою треба віку доживать.

(Борисполь, Переяславск.у.) [Т. V, с. 623].

225. В.

Стлала, стлала постіль білу, ляжилася* сама спать,
Часу ноченькі не спала, дружка й у сні ввиділа. (2)
Будто, будто мий миленький по дорожкі побежавь. (2)
Будто, будто мий миленький громкимь голосомь кричавь:
“Дуракь, Ваня, дуракь, варварь, дурна твоя голова,
Шо зо мною й молодую й одну ничку й ночовать, (2)
Изъ вінчанною женою треба віку доживать.
Зажигала красна дівка білу свічу воскову,
Часу ноченьки не спала й усе дружка й обжидала*.

(Иваньковъ, Переяславск. у. И.П.Новицкій). [Т. V, с. 623].

399. В.

«Ой, удово, вдово, й удово-небого,
Якъ живешь, бідна вдово, шо ворогуивь много?»
– Ой ви дивнії люде, шо ви питаєте,
На серденьку тяжко-важко, й а ви й не знаєте.

Да на серденьку тяжко, на личеньку зрада,
Де съ* у тебе, муїй миленький, нещирая правда.
Ой повій, вітроньку, да розжени хмару,
Прибуди, прибуди, муїй миленький, покрій мою славу.
Вітеръ повіває, хмару розганяє,
Й а муїй милий прибуває, славу покриває.
Що на горі ячмень, жито пуїдъ горою,
Пуїдъ білою березою миленького вбито.
Ой вбито, вбито, затягнуто въ жито,
Червоною китаюкою рученьки покрито.
Прилетіла пава, та въ головонькахъ пала,
Да пуїдняла китаєчку да й защебетала.
Прилетіла мила, та въ головонькахъ сіла,
Да пуїдняла китаєчку да й заголосила:
“Чи ти, милий, впився, чи съ коника вбився,
Чи за мною, молодою, сильно й зажурився?”
– Я, мила, не впився и съ коника не вбився,
За тобою, молодою, сильно зажурився.

(М.Борисполь, Переяславск.у.) [Т.V, с. 829-830].

408. Б.

Ой летіла стрела да й уподовжъ села,
Охъ охъ охъ, охъ, охъ!
Ой упала стрела въ вдовиному дворі,
Да й убила стрела вдовиного сина.
Де матюнка плаче, тамъ річенька тече,
Де сестриця тужить, тамъ криниця стоїть,
Да де мила ридає, тамъ роси й не має.
Да то матюнка плаче й одъ віку до віку,
Й а сестриця тужить одъ року до року,
Й а милая плаче тиждень одъ неділі;
Неділенька прийшла, мила гулять вийшла,
Й а другая прийшла, мила й замужъ пошла.

(Борисполь, Переяславск.у.) [Т.V, с. 836].

426. Б.

“Ой, нене, нене! чомъ не женешъ мене?”
– На що тебе, синку, молодимъ женити?
“Прийде нічка темнесенька, ні съ кимъ говорити”.
– Купимо тобі, синку, коня вороного,
Коня вороного, говори до ёго.
“Не подоба, мати, зъ конемъ розмовляти:
Треба мені, мати, дружини шукати.
Насіявъ я жита, – ні съ кимъ буде жати.
Ярої пшениченьки у снопи в’язати.

Жени жъ мене, нене, жени жъ мене, любко, сивая голубко!”
– Оженися, синку, оженись, небоже!
Та не бери удівоньку – не дай тобі, Боже,
Візьми собі дівчиноньку – Богъ тобі поможе!
Візьми собі паняночку, удовину дочку.
“Удовина дочка та мені не рівня:
По риночку ходить, якъ та королівна!”

(С. Вороньковъ, Переяславск.у. Изъ собр. П.А.Кулиша). [Т. V, с. 869].

450. Б.

Ой все не спиться доброму молоццю –
Велить руїдний батюшка ожениться,
Й а матуся моя рідненька й ой не звеліла:
«Не женися, мій синочку, хоть годочокъ,
Ой не бери жени молоді ой удові,
Й у вдуївоньки й а два наруївочка не дівочих:
Вона свою білу постіль стеле, важенько здихає,
Вона свого прежнёго мужа споминає.
Ой постіль моя тонка да біла, ой пуховая,
Съ кимъ я буду сю нуїчъ ночовати, ой молодая,
Чи зъ турчиномъ, чи зъ німчиномъ, ой чи зъ полякомъ,
Чи съ тобою, хороший молодчикъ, ой исъ козакомъ.
Не съ турчиномъ, ой не зъ німчиномъ, ой не съ полякомъ,
А съ тобою, хороший молодчикъ, ой исъ козакомъ.

(М.Борисполь, Переяславск.у. И.П.Новицкій). [Т. V, с. 885].

470. Г.

Не погожа въ ставу вода, піду до криниці;
Не вподобавъ козакъ дівки – пішовъ до вдовиці.
А въ вдовиці три світлиці, весь двіръ на помості;
Приїхали до вдовиці три козаки въ гості:
Одинъ козакъ коні поїть, другий козакъ въяже,
Третій стоїть край віконця, “добри-вечір” каже.
“Добрий вечоръ, удівонько, дай води напиться!
Хорошую дочку маєшъ – пусти подивиться!”
“Ой, на дворі криниченька, коли хочъ, дивися!”
Ой, якъ мені а крозь стіну на дівку дивиться?
Якъ же мені воду пити, въ кухоль не набравши?
Якъ же мені дівку любити, не поцілувавши?
“Ой, заслужи пару коней, ще й пару жупановъ,
Тоді сядешъ край брівъ, край шитихъ рукавівъ”.

(Вороньковъ, Переяславск.у.) [Т. V, с. 902-903].

471. Б.

Ой, я вь батька єдиниця,
Полюбила Гриця чорнобривця...
Я нечого не робила,
Тільки по садочку походила.
По садочку походила,
Волоссський орішокъ посадила:
“Рости рости, орішечку,

Моєму батеньку на втішечку.
Рости, рости, кормися,
А ти, мій батеньку, не журися.
Рости, рости, утішайся,
А ти, мій батеньку, утішайся.
Рости, рости вище тину,
Кохай, мій батеньку, якъ дитину.”

(М.Вороньковъ, Переяславск.у.) [Т.V, с. 904].

Часть IV.
ПѢСНИ ШУТОЧНЫЯ

12. А.

По садочку ходила
Та щипала вишні –
Пошли, Боже, мені мужа
Та підь мої мислі:

Щобъ горілки вінъ не пивъ,
Табаки не нюхавъ,
Чужихъ жінокъ не любивъ,
Та все мене слухавъ.

(Иваньковъ, Переяславск. у.) [Т.V, с. 1108].

27.

– На тарільці білий сиръ –
Тамъ то гарний сукинъ синъ,
Тамъ-то косить, тамъ-то жне,
Тамъ-то бреше, не бере!
Колибъ косивъ, колибъ жавъ,
Колибъ любивъ, колибъ взявъ.
– На улицю не піду,
И дома не всижу,
Коли-бъ мені підкопаться
До дівчини вь хижу.
– Бодай тебе копала
Лихая година!
Черезъ тебе, бісовъ сину,
Мене мати била
И ще буде бити.
Хоть перестань, бісівъ сину,
До мене ходити.
Ти думаєшь, дурню,
Що я тебе кличу;
А я тобі, дурню,

Крузь тинъ дулі тичу.
А я такихъ дурнівъ
Зь роду не любила,
Я такими дурнями
Тини городила.
Я стояла на рові,
Дала дулю, що вь брилі,
Дала дулю, дала дві,
Що ти дурень, а я ні;
Я стояла на бекеті,
Дала дулю, що вь жилеті,
Дала дулю, дала дві,
Що ти дурень, а я ні.
Оступися ти вь брилі,
Нехай сяде вь картузі,
Тимъ вінъ мені сподобався,
Що кгудзями устѣбався.
Ой не линь, не карась –
Я съ хорошимъ постояла,
Тобі зась, тобі зась.

(Иваньковъ, Переяславск.у.) [Т.V, с. 1113-1114].

59.

Славна рибка рибець,
Славний парень молодець!
Молодецькіі літа –
Зъ нимъ гуляти охота.

(Иваньковъ, Переяславск.у.) [Т.V, с. 1121].

60.

Тонкий да високий дубокъ –
Самий кращій въ Опанаса парубокъ;
Тонка да висока ліщина –
Сама краща у Степана дівчина.
Що сокілъ да синицю любивъ,
По колоску да пшеницю носивъ;
Що Павло да Оленку любивъ,
По карманамъ да гостинці носивъ.
Що підъ дубомъ да підъ дубочкою
Сидівъ голуб зъ голубочкою.
Що въ голуба золотая голова,
А въ голубки позолочувана,

(Иванковъ, Переяславск.у.) [Т.V, с. 1122].

Чорнимъ шовкомъ подоточувана.
Що въ Павлуся кудрявая голова,
А въ Оленки порозчісувана
И въ коси позаплітувана.
Якъ би мені та Оленка така,
То я бъ її цілувавъ-милувавъ,
И до печі куховарку наннявъ,
И до пива пивоварочку,
До колиски колихалочку;
А самъ би я по водицю ходивъ
И Оленку да за ручку водивъ.

105.

Терень, терень по городу,
Терень по яру –
Повилися чорні кудрі
По моїй голові.
Вже мені наскучило,
Розглядаючи;
На чужіі молодиці
Поглядаючи.
Шо чужіі да молодиці,
Якъ рожевий цвітъ –
Въ мене жуїнка нетіпанка,
Завъязала світъ.
Що чужіі молодиці,
Якъ рожа цвіте;

(М.Борисполь, Переяславск.у.) [Т.V, с. 1137-1138].

Въ мене жуїнка нетіпанка
И хисту нема.
Возьму жуїнку нетіпанку
Да подъ сухи боки,
Вкину жуїнку да нетіпанку
Въ Дунай глибокий.
– Пливи, жуїнко да нетіпанко,
Уплинь за водою,
Уже жъ мені да наскучило
Жити изъ тобою.
Пливи, жуїнко да нетіпанко,
Хочъ изъ рибочками,
Нехай же я погуляю
Да ще зъ дівочками.

108.

Березина, осичина...
Въ тебе жуїнка пожичина.
– Ой неправда твоя,
Въ мене жуїнка своя.

(М.Борисполь, Переяславск. у.) [Т.V, с. 1138].

203.

Наша пані багата!
Въ неі плахта рогата;

А въ усахъ сережки,
Въ подолкахъ мережки.

(Иваньковъ, Переяславск.у.) [Т.V, с. 1168].

213.

Якъ бувъ собі козакъ Голота,
Було въ ёго сімъ округъ болота.
Въ військо наряжався,
До козачки примовлявся:
– Козачко, прошу тебе, якъ Бога,
Гляди моєі худоби.
Тамъ худібки несчислити, не змислити,
Хиба мені, молодцю, умомъ знести:
Що на печі кішка мура,
А въ запічку квочка стуга. (?)
Прощу тебе, козачко, найпокірнійше,
Доглядай свого багатства
найпильнійше.
Якъ козака випроважала,
То до нёго примовляла:
“Щобъ ти, козаче, козаківъ нагнавъ,
Щобъ тебе козаки любили –
Атаманомъ постановили”.
Якъ козака випроводила, зраділа,
Чотири неділі въ корчмі сиділа,
На полиці паляниці позацвітались,

За лавою ложки морогомъ побрались.
Вже козачка въ корчмі догулялась,
Що шинкарка въ потилицю виганяла:
“Ой иди ти, козачко, до дому,
Вже козакъ твій назадъ іде”.
А козачка тому зраділа:
– Ой поїду я козаку борщу варить,
Третёго, ліпшого, мартового.
Подорожніі животи поздоровить,
Подорожній живіть підкрепити.
Вийшла козачка за ворота –
Сидить жінокъ ціла рота;
Одна подумала, друга погадала,
Третя молодая, та въ вічи сказала:
“Десь ти, козачко, синьки купила,
Що ти собі глаза підсинила”.
– Ви, люде молоді, сёму не дивуйте.
Я ходила, молода, въ темний лісь по
лучину,
Підбила свої карі очи объ ключину.

(Борисполь, Переяславск. у.) [Т.V, с. 1171].

229.

Колибъ мене мати не била,
То бъ я гори робила:
Черезъ гори до контори
До писарівъ ходила бъ.
Тамъ писарі писали,
Мені правду казали...
Бодай тому писару лисому
Три болячки въ лисину,
Щобъ листи писавъ,
Болячками хитавъ.
Якъ писаря не любить –

Писаръ буде паномъ,
Обується въ личаки,
Підвъяжеться валом?
Якъ писаря не любить,
Хиба не сподоба?
Зложить руки у кармани –
Да й уся худоба!
Якъ писаря не любить,
Хиба не подався?
Ряби очі, якъ у жаби,
Самъ у чорта вдався.

(Иваньковъ, Переяславск.у.) [Т.V, с. 1179].

У. Бориспільське весілля в записі П.П.Чубинського та М.В.Лисенка

Фахівці вважають цей опис одним з найдосконаліших в історії української етнографії та фольклористики; наприклад, упорядники академічного видання «Весілля» пишуть: «Опис Чубинського – Лисенка являє собою першу спробу подати в найповнішому вигляді весільний ритуал разом з музичним супроводом (представлено 138 мелодій). Запис відзначається високим професійним рівнем.»¹

Надзвичайно цінним є цей опис і як точно датована й локалізована пам'ятка мови. П.П.Чубинський засвідчив наявність у своїй рідній бориспільській говірці в 1860-70-х роках низки важливих східнополіських діалектних рис, зокрема:

- дифтонгічний рефлекс наголошеного *о в новозакритому складі (*вуїнь* 'він', *Буїгъ* 'Бог', *туїлько* 'тільки', *скуїльки* 'скільки', *нуїчъ* 'ніч', *не буїйтесь* 'не бійтесь', *суїлю* 'сіллю', *старостуївъ* 'старостів', *до образуївъ* 'до образів', *стуїль* 'стіл', *друїбний* 'дрібний', *свуїй руїдъ* 'свій рід');

- збереження ненаголошеного *о в новозакритому складі (*пойду* 'піду', *поиди* 'піди', *пошовъ* 'пішов', *войду* 'увійду', *подбили* 'підбили', *подъ вікно* 'під вікно', *ночна* 'нічна');

- сполуки *гі, кі, хі* (*хусткі, світилкі, уздечкі, черевикі, за рукі, горілкі, съ кімъ; въ ногі; свахі, оріхі*);

- явище афези (ще й зь роду *не ддавали*, да й присиловали);

- сполучники *да, дак* у єднальному і протиставному значеннях (Ми йдемъ гребені витягать *да* прясти будемъ, а Буїгъ поможе напярсти, *да* й зь собою може заберемъ... *Да* я вже просивъ, *дакъ* казавъ прийду, *да* щось и досі нема!.. *Да* ми то вже коні порозсідлували, *дакъ* уздечкі не внесемъ).

Подаємо факсиміле першої сторінки опису та наступний фрагмент в оригінальній орфографії за виданням: Труды этнографическо-статистической экспедиции въ Западно-русской край. – Т. IV. – СПб., 1877. – С. 553-560.

¹ Весілля. У двох книгах. Книга I / Упор. М.М.Шубравська, О.А.Правдюк. – К.: Наукова думка, 1970. – С. 446.

Свадьба, записанная въ м. Борисполѣ, Переяславскаго
уѣзда, Полтавской губерніи.

(Голоса положены на ноты Н. В. Лисенкомъ).

Якъ парубкові приїде пора одружитись и якъ вуйнъ найде собі дівчину по сердцю, вродливу, ще й до того хозяйку, и вони змовлятьсѣ мужъ собою побратись, то вона ёму й каже:

— Пришли свою матірѣ и сестру спитать того батька й матірѣ, чи позволять.

Отъ тоді хлопець просить своїхъ піти до дівчини. Ті беруть хлѣбъ, сѣль и йдуть. Приходять, поздоровкаютьсѣ и питають:

— А що, повиносили сѣно изъ покутя? Ми йдемъ гребені вигягать, да прясти будемъ, а Буйгъ поможе напрати, да й зъ собою може заберемъ. А що, свахо, ми прийшли до васъ, спитайте ви насъ.

— Скажіте ви намъ,— каже сваха, мати дівчини.

— Що якъ би намъ, кажуть тіі, Буйгъ помігъ те взяти, що думаемъ спитати?

— Якъ зъ Богомъ прийшли, то Буйгъ и поможе.

— Якъ би Вуйгъ помігъ нашому Ивану, да заручить вашу Марусю, да імъ Буйгъ помігъ на свѣті пожить би.

— Дай, Боже! — каже мати дівчини.— А пойді, Марушко, позви батька зъ клуні.

Приходить батько, здоровкаетьсѣ зъ гостями.

— А що, каже ёму сваха, ми вже свахи питали, да ще свата дожидаемо.

— Ну, старий, каже жуйинка,— прийшли нашої дитяти питати. Якъ думаешъ, чи оддати намъ.

— А що, каже той, чи оддати— ми ще не знаемо. Роспитаемось людей, да й дівчини спитаемось. А такечки— не спитавши людей, люде скажуть: на порозі хусткі подавали, да й сміятьсѣ ще будуть зъ насъ. Хіба вона въ насъ перестарілась!

— Да шо тутъ свашко, говорити, каже мати молодого; — коли вони вже поговорили, молодіі діти. Уже Иванъ намъ всю правду розказавъ: идить, каже, мамо, я договоривъ. Туїлько идить поспитайте, щобъ люде не сказали, що ми набиваемось, може.

– Такъ де жъ ти, Марусю? йди, лишень, у хату – кличе мати дівчину.– Такъ, донечко, якъ твоя охота, ми боронить не будемо. Нехай Буїгъ помогає.

– Спасибі, мамо, каже дівчина, а я мамо, люблю Йвана и піду за нєго – пана не дождуся.

– Правда, дочко, каже до неї мати парубка: – я, слава Богу, тиха людина и немощная, – я тебе жаліть буду.

– Да вже намъ не скуїльки жить, каже її мати, а вони якъ любляться, поберуться, да й будуть жить, якъ Буїгъ дасть. Да випьємо, свахо, по чарці, то й речей більше найдемо. Піди-но, донечко, та принеси горілки.

Дівчина приносе горілку, стане пуїдъ дверима и кричить:

– Мамо, нате цю горілку, я въ хату не пойду; бо будете пить, да про мене говорить, я не хочу слухать.

Стара бере одъ неї горілку, бере чарку и каже:

– Дозвольте жъ, свахо, въ свої хаті й нашимъ могоаричемъ почастувать.

– Почастуйте, каже сваха.

Отъ вона наливає вина и говорить:

– Господи, поможи жъ намъ це діло начать, да й кончить веселенько. Дай, Боже!

– Дай, Боже!

Випьють по чарці, по другій, балакають.

– Якъ я вамъ, сванечко, роскажу свою пригоду, каже хазяйка: – якъ я – дай Боже, цій донечці лучче – а якъ я оддавала старшую! Да й, здається воно ще молоде було, було бъ и не оддавать, а я й приневолила. Такъ вражі люде мене подбили: одчиняй, кажуть, ворота, якъ одчиняються, да такъ и дочку, якъ ягодочку, оддавай. Якъ поспіває, кажуть, то й рви її, бо якъ поспіє, то й сама опадє. А теперь, сама бачу, утопила я її головоньку! Що дня приходить да й плаче. Якъ тиеі кажуть приказки:

Гиля, гиля, сіри гуси, на пісокъ;

Утопила голивоньку, думала на часокъ.

Отъ такъ-то, кажу, тепєрєчки прийде бідна дочка да й плаче; плаче да й жалується: дєсь, каже, матусю, я въ васъ діла не робила, що ви мою голивоньку на віки втопили. Людей слухали, а свого розуму не достало; ще й зъ роду не ддавали, да й присиловали. А тепєрєчки дожду до посліднєго да й скажу: охота твоя, дитино, то йди, вибірай сама, – мені зъ нимъ не жить.

– Ні, каже гостя, свашко, не буїйтесь, у насъ цєго не буде. То семья, а ви знаєте, що въ мене туїльки дівчина да я, а батька й зовсімъ немає. А вона, якъ буде слухать, то я їхъ дєсять разъ буду жалувать.

– Уже, мамо, нераненько, – каже свашина дочка; пора, мабуть и до дому. Добалакайте, якъ, чи сєгодня старостивъ присилать, чи на завтра одложите.

– Да якъ же знаєте ви собі, каже хазяйка.

– Да що жъ, свашко, каже сваха, ще люде чутимуть, що ваша дочка ще не посватана, до будуть лізти и набивать вамъ голову. Треба сєгодня й платкі подавать.

– Ну, якъ знаєте собі. Одно вже начинать, да й кончать – думатимемъ одно. Бо це вже таке, коли кончать, до кончать, якъ уремья пришло. Ну, випьємъ же ще по чарці на коні; бо ще жъ це треба и приготувить усе, и старостивъ зобрать.

Випьють по чарці и сваха зъ дочкою йде до дому.

Якъ туїльки вони прийдуть до дому, синъ заразъ й питає їхъ:

– А що, мамо, якъ вамъ сказали?

– Да якъ же сказали – добре. Спасибі вамъ, діти, що напередъ поговорили, я вже за готовимъ ладомъ. Сваха така викарана, – що старшу дочку приневолила, то за цією вже нічого й не озивалась. Позвала її да й каже: “якъ знаєшъ, донечко”. А вона – спасибі їй – така вийшла смілесенька, да веселенька, хоть и молода ще, да й каже: “я люблю и пойду, мамо, за ёго”. Теперъ же, сину, я тебе пошлю; пойти ти до дядька и до сусіда и попроси їхъ да йдїть за платками зараненька – що вони скажуть?..

Синъ заразъ збирається и йде. Приходить до дядька и, увійшовши въ хату, кланяється и говорить:

– Добри-вечоръ вамъ, дядьку, та Боже вамъ поможи.

– Спасибі; проходь да сідай у насъ.

– Да сидня нічого, дядьку, не дасть; я прийшовъ до васъ съ просьбою.

– Чи не въ старости може? – питається дядина.

– Да такъ, дядино, що й вгадали.

– Отъ и намъ світилкі будуть, каже дядькова дочка. – Боже, тобі поможи.

– А ви, дядечку, каже молодий, прошу я васъ не оставте мене, будьте у мене й за старосту, й за батька; бо въ мене, якъ ви знаєте, батька нема.

– Да вже-жъ – каже дядько – такъ, не давъ Буїгъ дождать; одного сина мавъ, да й то... И въ насъ діти ростуть, Буїгъ знає! Треба послухать. Чи ще-жъ ти кого просивъ, чи ні?

– Н просивъ; дакъ казавъ пойду. Прошу-жъ васъ, дядечку, якъ би заразъ и їхать раненько, щобъ и не дожидали.

– Збере молодий старосту и вь и привозить їхъ першъ до себе.

– А що, стара, каже дядько, будемо благословлять удвохъ. Нехай не бурлакує, да буде хозяїномъ; а то тамечки на нашій улиці говорили, що вже й кілля поламали на їхъ, бьючи.

– Да нуте вже, дядьку, того не споминайте, а то ще мати розсердиться та скаже: робить не здужатимешъ на старость.

– Да вже й такъ ці святки наскучило мені, спиняючи ёго. Всю нуїчъ гуляє, а въ ранці спить! Дівчина й воламъ дає й наповає; а вуїнь виспитья да и зновъ пошовъ! Въ загороді повно й куїзьякуївъ и всього, – не поприбірає нічого; це вже коло святъ оханувся, да поприбіравъ, повивозивъ трохи.

– Да нуте вже, мамо, годі жалуваться, – давайте по чарці горилки, да благословить, да будемо їхать.

– Да вже-жъ сідайте да ідьте, чого-жъ будете дияться.

– Да вечеряйте-жъ ви, старости, а я ще пойду, попрошу товарища собі.

– Хіба ти це й досі не просивъ?

– Да я вже просивъ, дакъ казавъ прийду, да щось и досі нема!

А той двери одчиняє й каже:

– Ось я йду й самъ.

– Отъ и спасибі, каже мати, коли самъ ідешъ.

– Може ще й за тобою доведеться, каже дядько. Спасибі, що послухав!

– Да може-жъ Буїгъ поможе й мені, до й мене не одцураються!

Посіли, повечерали, по чарці горилки випили. Сідає дядько зъ матерью на ослоні передъ столомъ, спиною до образуївъ, а молодий кланяється имъ и каже:

– Благословить мене, дядьку, такъ, якъ батько зъ матерью.

– Нехай тебе Буїгь благословить, да й помагає тобі у всімь добрімь.

Вуїнь кланяється імь въ ногі, а вони разомь благословляють єго хлібомь, суїльюю.

– Ну – каже молодий послі товарищу, – иди-жь да заверни коні.

Виходять, посідають и ідуть. Якь вже прийдуть до молодої, свати идуть подь вікно.

– Вечорь добрий вам! – кричать.

– Охь, Марусю, вже старости приїхали, – вийди зь хати, каже мати до дівчини.

– А пустить, будьте ласкави, въ хату. Що ви за люде? Чи ви Бога не боїтєсь! Чи ви по дорогахь не їздили? Ось яке лихо на дворі, а ви въ хату не пускаєте!

– Да Буїгь же вась знає, – каже батько зь хати – що ви тамь за люде такі, що добиваєтєсь! Ночна доба: хто вась тамь знає, чи ви злії, чи ви добрії!

– Да за окномь же не вгадаєте! Пустить, будьте ласкави, въ хату; хочь гроши возьміть, а пустить!

– Да пойти-жь, старий, одчини; вони-жь не жиди обзиваються – такі жь люде – може лихо, заверуха! Та не дай, Боже, и душею пострадають!.

Батько одчиняє двері, а мати засвічує свічку. Дочка на задвіркови двері – рипь! а туть її Ивань зь товаришомь – цапь за руку.

– Куди ти, серце, тікаєшь? Яка цікава: втекати хоче!

– Чи ти бачишь! Ви, мабуть, туть изь дня стоїте?

– Да чого-жь тікать? Ти-жь уже знаєшь не вчора й не сєгодня мене, да ще захотіла, щобь ми тебе шукали по куляхь и по ожередахь.

Молоді остаються въ сіняхь а старости йдуть въ хату.

– Дай вамь, Боже, вечорь добрий, да й поможи вамь, Боже, мати, а намь те, що задумали взяти.

– Оттакі ви люде добрії, що просились ночувать, да будете вже нась грабувати!

– Кланяємося вамь, свате, хлібомь и суїльюю.

– Спасибі вамь за хлібь и за суїль. Проходьте да сідайте въ нась.

– Да туть не такь щобь сідати, коли-бь чого пошукати.

– Ви такі все одноєі! Ми вась и садовимь, а ви все такі своє! Ви такі, мабуть, не добрії люде.

– Да тамь добри – не добрі, а ви дайте намь пошукати куниці, що ховається пуїдь соломьяни копиці.

– Де-жь такі ви чули соломьяни копиці? Слава Богу, сей годь жито вродило – все вьязали въ снопи, а сіно въ копиці греблі.

– Дозвольте намь, сватусю, пошукати, коли не куниці, дакь лисиці, а ми найдемь и въ соломьяний копиці. А то ми де чого ще й більше-бь балакали, дакь нема сь кимь: те старе, а те мале, а такого й нема, щобь побалакать сь кимь; бо у нась ще туть на дворі єсть люде. А ну, де ви туть, хлопці, идіть, лишень, у хату!

Одчиняє двері й кличе:

– Да ми ось, кажуть хлопці сь сіней – йдемь да ще й зь собою ведемь.

– Ой, Ивасику, упираєтєся молода, – идіть-бо ви сами въ хату, а я войду сама, а то чудно! Ай лишечко, якь оце тіло труситься! – Не хочу я ийти разомь!

– Та ходімь бо, кажуть молодий и товаришь.

– Ой, Карпусю, братіку, йди бо зь Иваномь; я войду сама.

Свать одчиняє двері и зновь кличе іхь:

– Да що це ви, хлопці-козашина, й досі коней не порозсідлували!

– Да ми то вже коні порозсідлували, дакъ уздечкі не внесемъ. Ведуть за руки молоду въ хату – вона упирається. Якъ вже въ хаті її пустять, вона хоче у комнату, – старости не пускають.

– Це-жъ, кажуть, не уздонька, це-жъ молодая дівонька. Бачъ, свату, кому чого треба, то й найде. Ми такі въ хаті; спасибі, що пустили... А що, свату, вже тутъ нічого довго балакать. Чи оддасте за сѣго Йвана свою дочку? Ось и наші хлопці, – подивиться собі. Пройди, лишень, Иване, по хаті, чи не кривий, чи не горбатий, чи не сліпий, чи не безбокий.

– Бере ёго староста за руку й проводить по хаті.

– А йди, лишень, Марусю, подивися, бо це-жъ не грушку скоштовать, – треба вікъ жити!

Товаришъ виводить її за руку. Вона ёму нишкомъ каже:

– Да ну-жъ бо, не веди, – хіба я ёго не знаю, чи що?

– А що, свату, подобавъ на мого парубка. А нашъ парубокъ вашу дівку подобавъ. Кажить уже, докіль воду варить – пора й ладъ робить. И ти, стара мати, думай да кажи, та йди, стара мати, шукай платківъ – твоє вже діло таке...

– Платкі то найти не диковина – каже батько – та ще вона мені не заробила – й весілля нізащо одбувати. Да я й не думаю її сей годъ оддати; хоть у їхъ тамъ платкі и есть, дакъ мені їхъ платкі не въ моді...

– Да ну вже, старий – уступається мати – воду вари – вода й буде.

– Ну коли такъ, до вносить платкі, да й мені чарку горілки дасте.

– Отто й спасибі, свату, за добре слово! каже староста.

– А щожъ – каже батько – це таке зілле, що зробила до въ скриню зложила, а що придбала зъ собою забрала.

Мати виносить платкі крамни, кладе на стуїль, а староста бере молодого за руку, молодий молоду, да й становить въ парі. Якъ вони стануть, отъ вуїнь імъ и загадує:

– Бийте, діти, поклони.

Ти перехристяться и ударять по три поклони. Батько и мати сідають на ослоні до образуївъ плечима и благословлять:

– Нехай, кажуть, Буїгъ помагає вамъ издружитись да й въ світі нажитись; дітей дождати, да й попарувати, такъ якъ ви теперъ сами зъїдиняєтесь.

Поблагословивши, й платкі дають. Молода бере за столомъ платокъ и насамъ-передъ дає молодому; вуїнь кладе ёго въ кишеню; потимъ дає старостамъ и товаришу. Староста бере й каже:

– Дай-же вамъ, Боже, на світі прожити, дітокъ наплодити и пряжи свої мати й заміжъ давати.

– Сідайте, старости, за стуїль, просять батько й мати молодої, – а діти й товаришъ нехай идуть да покличуть сусідъ на могоричъ.

Ти пішли, а староста, сівши за стуїль и вийнявши горілку, каже:

– Дайте намъ аршина, – у насъ є друїбний товаръ – треба помірати да й попробувати.

Хазяїнь дає чарку. Староста наливає, дає сватові – батьку-бъ то – и каже:

– Спасибі, що послухали молодихъ. Нехай імъ Буїгъ помагає; якъ началось, щобъ такъ и кончилось – веселенько да тихенько.

– Дай, Боже, каже батько. Випьють по чарці и ждуть сусідъ и молодихъ дітей.

Тимъ часомъ молодий, молода и товаришъ ходять по селу и просять сусідь и знакомихъ. Якъ придуть до кого, молода входить въ хату, а ти стоять за воритьми. Якъ молода увійде, стане коло порога, поклониться всімъ и каже:

– Просивъ батько й мати, и я прошу на хлібъ, на суїль, на сватанне.

– Спасибі, кажуть, батьку й матері, й тобі за труда, нехай тобі Буїгъ помагає. А за кого тобі Господь судивъ?

– За Щегля, за Йвана.

– Отто, кажуть, хороши люде и зъ діда и зъ прадіда.

Трохи побалакають; молода виходить и йдуть дальше.

Посходяться сусіди, її руїдъ, хлопці, дівчата до молодої, їхъ садовлять за стуїль, частують горілкою. Кого частують, той каже:

– Спасибі вамъ, сусіде, що й насъ не забули; нехай вамъ Господь поможе и дітямъ вашимъ.

Зачинають співати:

У садочку дві квіточки,

На сватанні були (2)

Та гарілочку пили!

За малую да часиночку

Найшли собі та родиночку.

У садочку дві квіточки:

Первая квітка тожъ Ивашко!

На сватанні були (2)

Та гарілочку пили!

За малую да часиночку

Найшли собі та родиночку.

У садочку дві квіточки:

Другая квітка тожъ Маръєчка!

На сватанні були (2)

Та гарілочку пили!

За малую да часиночку

Найшли собі та родиночку.

Пісню цю співають три рази. Випивши могоричъ, свати подякують и идуть съ значками до матері молодого. Тамъ трохи посидять, їхъ почастують гарілкою и вони розходяться.

ДОМОВИНИ

Черезъ шість-сімь днівъ до молодого збирається увесь ёго руїдъ и всі разомъ идуть до молодої, котра збирає увесь свуй руїдъ. Всі разомъ зийдуться до купи. Батько й мати молодої садовить їхъ за стуїль, частують гарілкою и змовляються, скуїльки мати молодої повинна дати матері молодого хустокъ (50–100); а молодого мати дає матері молодого чоботи, 5–10 очипківъ. Якъ у молодої єсть хрещений батько, то єму мати молодого дає пряникъ, батькові – накожні, сестрі – черевикі. Коли вже змовляться, побалакають, погуляють, випьють гарілки и розходяться...

VI. І.П.Новицький «Програма для показу особливостей місцевих народних говорів у Південній Росії»

Новицький Іван Петрович (1844, м.Тараша, тепер Київської обл. – 1890, Київ), український мовознавець, фольклорист, історик, журналіст. Навчався на історико-філологічному факультеті Київського університету. Працював у Київському центральному архіві, Археографічній комісії, Київському статистичному комітеті, у журналах «Киевлянин», «Киевский телеграф» та ін. Праці: «Довідковий словник юридичних термінів давньої актової мови Південно-Західної Росії» (1871-72), «Нарис історії селянського стану Південно-Західної Росії» (1876). Брав активну участь в етнографічно-статистичній експедиції, очолюваній П.П.Чубинським, зокрема зібрав близько 5 тисяч записів українських народних пісень, уклав «Програму для показу особливостей місцевих народних говорів у Південній Росії», за якою в 59 пунктах було записано український діалектний матеріал.

Подаємо в оригінальній орфографії за:
[Новицький І.П.] Програма для указання особенностей мѣстныхъ народныхъ говоровъ въ Южной Россіи, по пунктамъ которой записаны помѣщаемые ниже материалы // Труды этнографическо-статистической экспедиции въ Западнорусскій край. – Т.VII, вып.2. – СПб, 1877. – С. 527-600. У «Трудахъ» спочатку йде «Програма» і «Перечень мѣстностей, въ которыхъ были сдѣланы записи говоровъ» (т.VII, с. 527-537), а потім відповіді на питання за населеними пунктами (с. 538-600). Тут для зручності читачів відразу після питань програми подаємо відповіді з м.Борисполя та с.Іванкова (тепер село Бориспільського р-ну).

Програма для указання особенностей мѣстныхъ народныхъ говоровъ въ Южной Россіи, по пунктамъ которой записаны помѣщаемые ниже материалы

Перечень мѣстностей, въ которыхъ были сдѣланы записи говоровъ:

<...>

52. Мѣстечко Борисполь, Переяславскаго уѣзда, Полтавской губерніи.

53. Село Иванковъ, Переяславскаго уѣзда, Полтавской губерніи <...>

1) Какъ произносится **я**, когда на немъ нѣтъ ударенія?

Борисполь: якій, поясъ.

Иванковъ: я произносится различно: якый, вялына, ялына, поясъ, рябий, полягъ, полігъ, полегъ, вялягъ, вылігъ, вылегъ.

2) Какъ произносится **о** безъ ударенія?

Борисполь: окно, морозъ.

Иванковъ: вона, ходывъ, морозъ, окно, вокно; икна—выкна, иконъ—выконъ.

3) Какъ произносится *о* въ глагольномъ окончаніи *-оваты*?

Борисполь: ночовати, купувать, ковать, годовать, зузуля.

Иванковъ: ночоваты и ночуваты, купуваты и куповаты, коваты и куваты, годоваты, мордоваты и мордуваты и мурдуваты, зозуля и зузуля.

4) Какъ произносится *о*, если на него опирается слѣдующій согласный звукъ? Есть шесть различныхъ видоизмѣненій этого звука: 1) Въ нарѣчіяхъ Харьковско-Полтавскомъ, Западно-Подольскомъ и Галицкомъ оно произносится какъ острое *і*, со смягченіемъ предыдущаго согласнаго звука, напр.: *лій, нісь, тількы, сіль, діль* и т.д.; 2) въ Кіевскомъ и Восточномъ-Подольскомъ оно выговаривается тоже какъ *і*, но предыдущій согласный звукъ остается при этомъ несмягченный: *лїй, нїсь, тїлкы, сїль, дїль*; 3) въ Нѣжинско-Переяславскомъ оно переходитъ въ *и*: *лий, нись, тилько, силь, диль*; 4) въ Черниговскомъ переходитъ въ особенный глухой звукъ, выражаемый хотя и не совсѣмъ точно буквами *уы*: *луй, нуысь, туылько, суыль, дуыль*; 5) мѣстами въ Волынскомъ нарѣчіи оно произносится какъ *у*: *луй, нусь, суль, дуль*; и наконецъ 6) въ Сѣверскомъ и Полѣшскомъ нарѣчіяхъ оно остается неизмѣненнымъ.

Борисполь: *луїй, нуїсь, туїльки, суїль, голуївка*.

Иванковъ: какъ въ Нѣжинско-Переяславскомъ.

5) Какъ произносится *о* со смягченіемъ предыдущаго согласнаго звука, въ притяжательныхъ на *-овый*, дательномъ мужескаго рода на *-ові*, творительномъ мужескаго на *-омъ* и женскаго на *-ою*?

Борисполь: вишневій, коню, конёмъ, Василю, грушовий, рожевий, квачемъ, душею, бурою.

Иванковъ: рожевий, вышневий, грушевий и грушовый, душею.

6) Получаютъ ли *о* и *у* въ началѣ словъ придыханія, приставку *в, г, или й*?

Борисполь: окно, огонь, ухо, усы, ульця, орель, орать, одинъ, уголь.

Иванковъ: одъ, овечка, окно и вокно, огонь и вогонь, уголь, усы и вусы, ухо, удудъ, одынь, орать, орель.

7) Опускается-ли *о*, когда ему предшествуетъ гласный звукъ?

Борисполь: не оддамъ, не дчиню.

Иванковъ: *о* опускается вездѣ.

8) Какъ произносится *ѣ* или *е* съ опирающимся на него согласнымъ звукомъ?

Борисполь: беда, мешокъ, хлевы, стена, камень, песокъ, ведро.

Иванковъ: біда, мішокъ, хлівъ, стіна, камень, пісокъ, ведро—відра.

9) Какъ произносится *е* безъ ударенія?

Борисполь:—

Иванковъ: *е* безъ ударенія произносится различно: такъ напримѣръ, говорятъ: сімне, весіле, третє, гарне, солодке, чирвоне, хороше, теля, цуценя, капосне, гулянне, пануванне.

10) Какъ произносится *ы*? Въ западныхъ нарѣчіяхъ звукъ этотъ произносится весьма твердо, какъ въ Велико-Русскихъ говорахъ: *мы, ходылы, быты, выла, волы*, въ нарѣчіяхъ же лѣвой стороны Днѣпра подобнаго звука нѣтъ вовсе, и его замѣняетъ звукъ болѣе мягкій, средний между *ы* и *і*, выражаемый буквою *и*: *ми, ходили, бити, вила, воли*.

Борисполь: *волы, выла, ходылы*.

Иванковъ: какъ на лѣвой сторонѣ Днѣпра.

11) Какъ произносится *і* въ началѣ слова?

Борисполь: *ива, Иванъ, иншій*.

Иванковъ: *ива, Иванъ, иншій, инколи*.

12) Сохраняется-ли *ы* въ тѣхъ глаголахъ на *-ыты*, гдѣ оно составляетъ часть корня?

Борисполь: *мыю, рыю*.

Иванковъ: *рию, мию*.

13) Не вставляется ли въ нѣкоторыхъ словахъ промежуточное *й*?

Борисполь: *двуйчи, трейчи, остры, быстры*.

Иванковъ: *двѣчи, тречи, третій, острий, бистрий*.

14) Опускается ли *й*, образовавшееся изъ *і*, въ глаголахъ сложныхъ отъ *іты, іматы*?

Борисполь: *выйду, выйму, приму*.

Иванковъ: *виду и вийду, пришовъ и прийшовъ, виму и вийму*.

15) Опускается ли *й* въ окончаніяхъ прилагательныхъ?

Борисполь: *руды, білы, сіры, вороны, лысы*.

Иванковъ: не опускается.

16) Какой звукъ вставляется при стеченіи (несмягчаемыхъ) губныхъ звуковъ съ мягкими гласными: *ь (й)*, или *я*, или *н*?

Борисполь: *мясо, соломняны, мняты, здоровье, безголовье, люблю, роблять*.

Иванковъ: *мясо, мнять, соломняний и мьясо, мьять, соломьяний, здоровье, безголовье, имня (а чаще мення), люблю, роблять, корабля*.

17) Не вставляется ли *л* или *ь (й)* при стеченіи губнаго согласнаго звука съ *і*?

Борисполь: *прывѣзь, обѣдь, дывлѣться*.

Иванковъ: *мечъ, привѣзь, обѣдь, купѣть и куплѣть, дивѣться и дывлѣться*.

18) Не переходитъ-ли иногда *ж* въ *з*?

Борисполь: *межь, ожередъ, жевріє*.

Иванковъ: *ж* въ *з* не переходитъ.

19) Не переходитъ-ли иногда *н* въ *л*?

Борисполь: *паламаръ, невістка (невіхна)*.

Иванковъ: *паламаръ, невіхна, нетяга, колопні и пачамаръ, левіхна, коноплі*.

- 20) Не переходитъ-ли *в* въ *м* и наоборотъ?
Борисполь: руѣмны, комната, крамны.
Иванковъ: ривний, крамний.
- 21) Не переходитъ-ли *м* въ *н*?
Борисполь: набудь, пасинкувати.
Иванковъ: мабутъ и мабутъ, пасинкувать и пасемковать.
- 22) Не переходитъ-ли, въ заимствованныхъ словахъ, *р* въ *л* или *н*?
Борисполь: ярмалокъ, некрутъ, картопля.
Иванковъ: ярмарокъ, ярмалокъ и ярманокъ, некрутъ и рекрутъ, лейстровий.
- 23) Не смягчается ли *н* въ нѣкоторыхъ словахъ, оканчивающихся на *-на*?
Борисполь: слына, ожина, Мокрына.
Иванковъ: ожина, Мокрина, слина и слиня.
- 24) Не удерживается-ли *к* вмѣсто *ч*?
Борисполь: керезъ, чаровници.
Иванковъ: двічи, тречи, керезъ и керезъ, чарувать и чаровать.
- 25) Измѣняются-ли въ склоненіи гортанные звуки: *г, к, х* въ *з, ц, с*?
Борисполь: по дорозі.
Иванковъ: дорозі, неньці, собаці, на версі.
- 26) Смягчается ли *ц*?
Борисполь: хлопець, молодець, карбованець, отця, молодця.
Иванковъ: смягчается.
- 27) Смягчаются-ли шипящие звуки *ж, ч, ш*?
Борисполь: лоша, лежать, ускочять.
Иванковъ: лежать и лежять, держать и держять, вискочать и вискочять.
- 28) Смягчается-ли *р*?
Борисполь: бура, горовати, Харко, царь, бондарь, базарь.
Иванковъ: *р* преимущественно выговаривается твердо.
- 29) Какъ произносятся союзы *та, то, такъ*?
Борисполь: да, дакъ.
Иванковъ: да, до, дакъ.
- 30) Какъ образуются увеличительныя?
Борисполь: ручище, млыновыще, церковыще.
Иванковъ: конище, кобилище и конячище, кобилячище; очеретюка, очеретяка, чоботище, чоботяки, чоботюки, чортяка, чортюка.
- 31) Какъ образуются уменьшительныя?
Борисполь: казаченько, тестонько, ручко, донька, головонька, батечько, сонечко, головочка, пъятюнка.

Иванковъ: козаченько, соколикъ—соколику, соколочокъ—соколочку; татонько—татоньку, татусь—татусю, таточокъ—таточку; ненька—ненько, матусенька—матусенько, матінка—матінко; сестриця—сестрице, сестричка—сестричко; синъ—сину, синокъ—синку, синокъ—синокчу, синокъ—синокчу; вітру—вітронько; дочка—дочко, доня—доню, донька—донько, донечка—донечко; дитина—дитино, дитинька—дитинько, дитинка—дитинко, дитяточко—дитяточко.

32) Какъ образуется звательный падежъ мужескаго рода?

Борисполь: повій вітре, иди сыну.

Иванковъ: отвѣты въ 31-мъ пунктѣ.

33) Какъ образуется звательный падежъ отъ уменьшительныхъ женскаго рода?

Борисполь: донечко, дытыночко.

Иванковъ: отвѣты въ 31-мъ пунктѣ.

34) Какъ окончивается дательный падежъ мужескаго рода?

Борисполь: батьку, сыну, коню.

Иванковъ: чоловіку, півню.

35) Какъ окончивается творительный женскаго рода?

Борисполь: хатою, водою, душею.

Иванковъ: хатою, душею, свинею, собакою.

36) Есть-ли форма двойственнаго числа?

Борисполь: дві руки, три коровы, дві хати, двоє очей, двоє слувівъ.

Иванковъ: дві свині, дві руці, дві нозі, дві хаті, дві корові.

37) Какъ образуется родительный множественнаго числа женскаго и средняго рода?

Борисполь: пять куѣпъ, пять бабъ, ломакъ, балокъ.

Иванковъ: собакъ, свиней, бабъ, бабей и бабивъ, жонокъ, перъ, коривъ, берізь, иконъ, печей.

38) Какъ образуются предложный и дательный падежи единственнаго числа въ прилагательныхъ женскаго рода?

Борисполь: чорнуый, рудуый.

Иванковъ: рудий свині, сивий кобилі, чирвоний корові.

39) Какъ окончивается творительный падежъ единственнаго числа въ женскомъ родѣ прилагательныхъ?

Борисполь: чорною, білою, рудою.

Иванковъ: рудою, білою, синёю.

40) Какъ окончивается именительный падежъ множественнаго прилагательныхъ?

Борисполь: чорны волы, білы коні.

Иванковъ: руди, біли.

41) Сокращаются ли личные мѣстоименія въ дательномъ и винительномъ падежахъ единственнаго числа?

Борисполь: мені, мене, тобі.

Иванковъ: мені, мене, тобі, тебе и т.д.

42) Вставляется ли *и* въ косвенныхъ падежахъ мѣстоименія 3-го лица послѣ предлоговъ?

Борисполь: до ёго, зъ нею, на ёму, зъ ными.

Иванковъ: до ёго, при ёму, зъ нимъ, зъ нею, у неі и у еі и т.д.

43) Сокращаются ли, и какъ, мѣстоименія притяжательныя въ косвенныхъ падежахъ единственнаго числа?

Борисполь: мого, твого, моему, твоему.

Иванковъ: Мѣстоименія притяжательныя: мій, твій, свій склоняются слѣдующимъ образомъ:

И. мій, твій, свій.

Р. твого, своего.

Д. моему, твоему, своему.

(мойму), (твойму), (свойму).

В. мого, твого, своего.

Т. моімъ, твоімъ, своїмъ.

П. про мого, про твого, про своего.

44) Не вставляется ли *с* передъ окончаніемъ неопредѣленнаго наклоненія въ нѣкоторыхъ глаголахъ, корень которыхъ оканчивается согласнымъ звукомъ?

Борисполь: реваты, гребты, итты.

Иванковъ: ревити, гребти, ити.

45) Не переходитъ ли иногда окончаніе неопредѣленнаго наклоненія въ *-чы*?

Борисполь: пекти, берегти.

Иванковъ: Окончаніе неопредѣленнаго наклоненія въ *-чы* никогда не переходитъ.

46) Измѣняются ли въ спряженіи *ѡ, т, с*, и во что?

Борисполь: ходжу, пущу, лечу, прошу, мушу.

Иванковъ: ходжу, лажу, сиджу, прошу, брешу, лечу, свищу, лижу.

47) Какъ измѣняются въ спряженіи глаголы *плаваты* и *ламаты*?

Борисполь: плаваю, ламаю.

Иванковъ: плавать—плаваю, плавлю; ламать—ламаю, ламлю, ламню.

48) Какъ образуется однократный видъ?

Борисполь: стусунуты, брыкне, глыгне.

Иванковъ: брикнуть и брикнуть, стуснуть, стусонуть и стусунуть.

49) Отдѣляется ли въ рѣчи *-ся* отъ глаголовъ возвратной формы?

Борисполь: бьется.

Иванковъ: не отдѣляется.

50) На что окончивается 3 лицо ед. ч. наст. вр. глаголовъ на **-ыты**?

Борисполь: ходыть, робыть.

Иванковъ: ходыть, робыть, говоритъ, лазить. *Примѣчаніе*. Глаголы въ неопредѣленномъ окончаніи всегда окончиваются на **-ть**.

51) На что окончивается 3 лицо ед. ч. наст. вр. глаголовъ на **-аты**?

Борисполь: летає, збирає.

Иванковъ: літає и літа, бігає и біга. Иногда, хотя впрочемъ довольно рѣдко, къ глаголамъ присоединяють въ третьемъ лицѣ ед. числа **-ть**, и то тогда, если третье лицо ед. числа окончивается на **-е**. Напримѣръ: несе и не**сетъ**, має и ма**сть**.

52) Сохраняется ли **т** въ возвратной формѣ тѣхъ же глаголовъ?

Борисполь: бьѣтъся.

Иванковъ: бьѣцця, несецця, робицця.

53) Какъ окончивается 3 лицо множеств. числа наст. вр. глаголовъ на **-ыты**?

Борисполь: ходять, водять, носять.

Иванковъ: Глаголы въ третьемъ лицѣ мн. числа окончиваются на **-ять**.

54) Какъ образуется множественное число повелительнаго наклоненія отъ глаголовъ: **пыты, быты, лыты** и **выты** (въ значеніи **вить**, а не **вить**)?

Борисполь: пьить, льить.

Иванковъ: пейте, бийте, пейте, вийте.

55) Употребляется ли форма будущаго времени, сложенная изъ неопредѣленнаго наклоненія съ глаголомъ **іму**?

Борисполь: ходитиму, ходитимешь, ходитеме.

Иванковъ: робитиму, ходитиму, носитиму, проситиму; употребляется также: “я буду ходить, я буду робить”, но довольно рѣдко.

56) Употребляется ли форма прошедшаго времени, сложная съ глаголомъ **есьмъ** (отдѣльно неупотребительнымъ)?

Борисполь: казавъ, ходывъ, робывъ.

Иванковъ: Такая форма, какая поставлена въ вопросѣ, не употребляется.

57) Употребляется ли форма прошедшаго времени, сложенная съ прошедшимъ временемъ того же вспомогательнаго глагола?

Борисполь: —

Иванковъ: я зробивъ и я бувъ зробивъ, да розтерялось.

58) Употребляется ли сложная съ тѣмъ же глаголомъ форма условнаго спряженія?

Борисполь: —

Иванковъ: знавъ би вінъ бувъ, якъ би було дерево ёго догнало; вінъ би бувъ тебе бивъ, якъ би ти була не зменшилась.

59) Какъ образуются глаголы сложные на **-яты**?

Борисполь: найнять, принять, перейнять.

Иванковъ: найнять, прийнять, перейнять и нанять, принять, перенять.

60) Удерживается ли *z* въ нарѣчїи *де* и сложныхъ съ нимъ?

Борисполь: *де*, *неде*, *тоді*, *иноді*.

Иванковъ: Въ нарѣчїи *де* буква *z* не встрѣчается; а въ сложныхъ съ нимъ встрѣчается очень часто. Напримѣръ: *нігде*, *негде* и *неде* (хотя рѣдко), *тоді* и *тогді*, *иноді* и *иногді*.

61) Какой изъ однозначашихъ предлоговъ, *къ* и *до*, употребляется преимущественно?

Борисполь: *до*.

Иванковъ: *къ* и *до* употребляются равномерно; но если употребляется первое, то выговаривается, какъ древне-Русское *кz*.

*Примѣчаніе*¹. Отвѣты эти можно отнести къ Переяславскому уѣзду вообще, если включитъ Витовци, Харьковци и Демянци, гдѣ говоръ совершенно сходенъ съ говоромъ, означеннымъ въ этихъ отвѣтахъ; разница заключается только въ томъ, что въ этихъ трехъ селахъ 3 лицо ед. числа глаголовъ на *-ить* оканчивается на *-е*, на примѣръ: *ходе*, *робе*, *любе*.

Юрій Шевельов про програму І.П.Новицького та діалектологічну концепцію К.П.Михальчука²

<...> Твердження це – про генетизм у діалектологічній концепції Михальчуковій – знаходить міцне потвердження, коли порівняємо текст Нар³ з тим матеріалом, на який спирався Михальчук.

У дотеперішніх працях про роботу Михальчука над створенням огляду українських діалектів і говірок у Нар питання це майже не висвітлювалося. Маємо тільки вказівку, що Михальчук у Нар спирався на матеріяли, зібрані «експедицією», себто групою під проводом Павла Чубинського, з участю Івана Новицького й самого Михальчука. Не знаємо в деталях, скільки праці і яку саме вклав кожний з учасників. Але відомо, що праця відбувалася на основі анкети, складеної Новицьким, яка мала 61 запитання плюс 13 додаткових запитань, разом 74, і звалася «Программа для указаний особенностей местных народных говоров в Южной России».

Про Івана Петровича Новицького взагалі, а як діалектолога зокрема, знаємо дуже мало. Найважливіші мемуарні джерела для історії діяльності Київської громади про Новицького нічого не говорять (напр., Ол. Лотоцький) або згадують глухо і, правдоподібно, з другої руки. Наприклад, у спогадах Євгена Чикаленка знаходимо тільки одну фразу, і то не вільну від перекручень: «Регулярно ходив на зібрання Громади фабричний інспектор (?) І.О. (!) Новицький, хоч був «яловий»,

¹ Примітка стосується матеріалів із села Іванкова. – Ю.Б.

² Шевельов Ю. Про генетизм у діалектологічній концепції К.Михальчука // Проблеми сучасної ареалогії. – К.: Наукова думка, 1994. – С. 14-16.

³ Тут і далі Ю.Шевельов так скорочує назви праць К.Михальчука: Нар – «Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины», 1872; КЮД – «К южнорусской диалектологии», 1893. – Ю.Б.

пасивний до українських справ» (Чикаленко, 1955, 298). Окреслення «яловий», можливо, влучне для політичної, але не відповідне для наукової діяльності Новицького. Єдине справжнє джерело для біографії й характеристики наукової праці Новицького – це його некролог, складений Ів. Каманіном. З нього не важко побачити, що Новицький був дуже активний і плідний як історик. З мовознавчих праць Каманін наводить тільки його «Програму» (Каманін, 1891, 490). За даними Каманіна, вона була надрукована в трьох «Ведомостях» південнозахідних губерній, себто, очевидно, київської, подільської й волинської. За даними Шведової, 1958, 184, «Програма» була також вміщена у «Воронежских губернских ведомостях», 1870, 21-22. Мабуть, існували й окремі її відбитки. На це може вказувати згадка Потебні, 1870, 1, що він одержав цю програму, розсилану «Експедицією». «Програму» Новицького опубліковано також, уже *post factum*, у «Трудах» Чубинського, с. 527-536, після тексту Михальчукової статті, як також відповіді на цю програму, надіслані з 59 місцевостей (с. 538- 600). Пізніші дослідження виявляють, чи ця «Програма» з «Трудов» цілком збігається з попередньою (що є найімовірніше, але не конечне) і простежать, які є відмінності між статтею Михальчука і надісланими відповідями з місцевостей. Але вже сьогодні можна з певністю твердити, що між концепціями Новицького й Михальчука є ґрунтовна різниця і то саме в тому, що багата на фактичні спостереження «Програма» Новицького цілком не базується на засаді генетизму, що, отже, ця засада була внесена саме Михальчуком.

«Програма» Новицького становить собою безсистемне чергування питань дуже неоднакового характеру. Запитання, кардинальні для проблеми генези української мови, чергуються без усякої внутрішньої логіки й послідовності з запитаннями про явища геть пізніших епох. Це запитання різної місткості – одні порушують проблеми, що охоплюють широкі й глибокі шари матеріялу, вирішальні для зрозуміння специфіки й структурної характеристики української мови; інші стосуються до обмежених кількісно й структурно дрібних явищ, часто суто льокального, обмеженого характеру. Ось для прикладу коротка характеристика перших десятих запитань:

1. Рефлекси ненаголошеного $\epsilon > e$ в північноукраїнських діалектах. Питання має значення для з'ясування двокорінної генези української мови – північ супроти півдня. Явище передісторичне.

2. Акання. Явище з погляду української мови далеко пізнішого часу, з походження, власне, не українське, а білоруське, іррелевантне для генези української мови.

3. Вимова дієслівного суфікса *-ова-/-ува-*. Явище дуже пізнє (пор. Shevelov, 1979, 534 й далі), іррелевантне для генетичних проблем, до того ж більше морфологічного, ніж фонетичного характеру.

4. Рефлекси *o* в новозакритих складах. Явище в своєму корінні передісторичне, першорядної ваги для розуміння генези української мови.

5. *o* чи *e* в суфіксах і відмінкових закінченнях типу *конем ~ коньом*, орудний однини. Явище морфологічне, пізнє, без значення для питань генетичного порядку.

6. Протетичні приголосні. Явища середньо-української доби, іррелевантні для розуміння генези української мови.

7. Елізія початкового *o*- після голосного (*не 'ддам < не оддам*). Північноукраїнське, точніше чернігівське, без значення для генетичних питань.
8. Рефлекси *ѣ*. Питання великої ваги для питань генези української мови.
9. Вимова ненаголошеного *e* як *e/i*. Зміна середньо-українського періоду, другорядна для питань генези.
10. Рефлекси *ы*. Питання певної ваги для генетичних проблем...

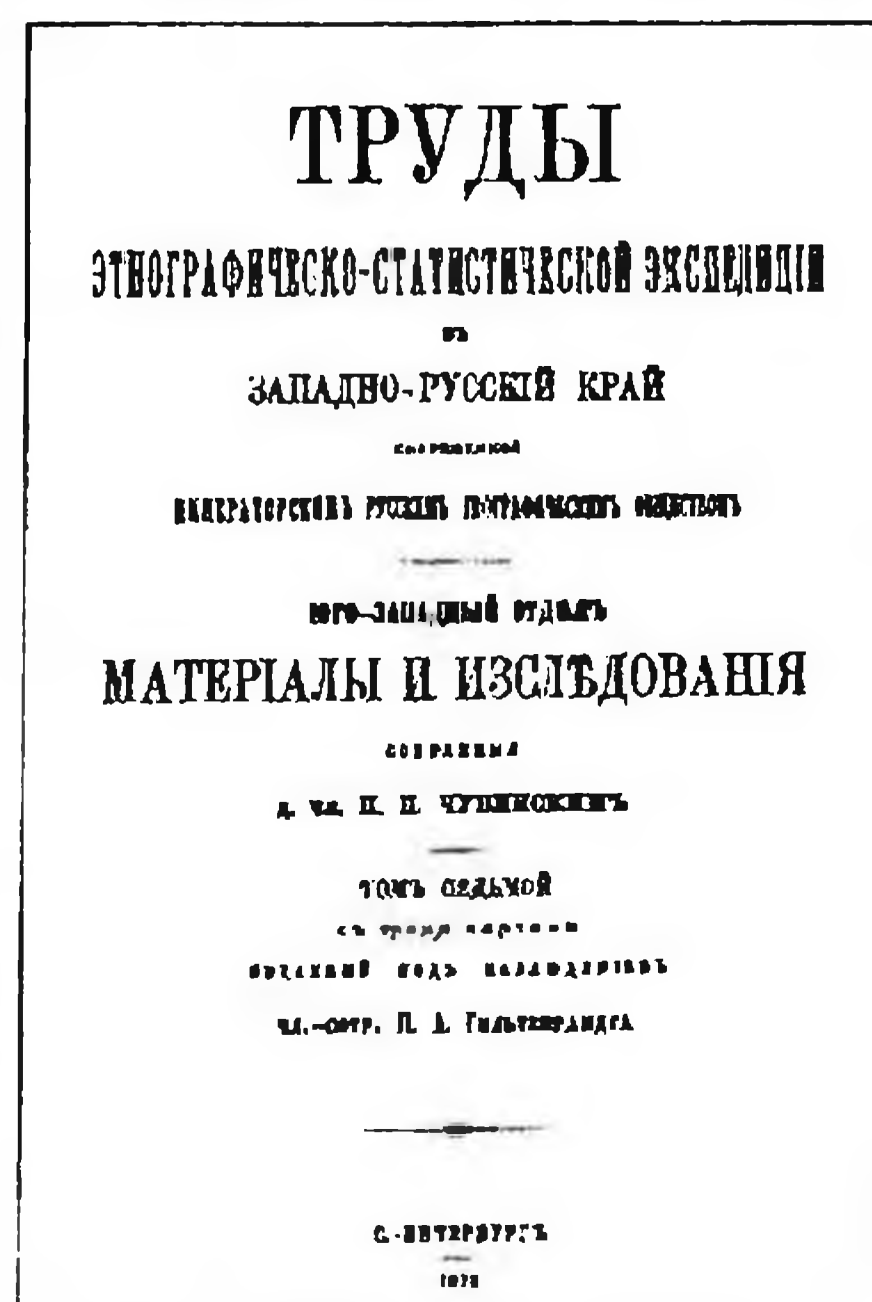
І далші запитання «Программы» відзначаються таким самим нерозрізненням характеру й важливості заторканих проблем, їх місця в історії. Наче зоологічний сад, де в одну клітку посаджено слона, дельфіна й паугу... У міру читання «Программы» яскраво вимальовується образ Новицького як дилетанта в мовознавстві, що мав велику спостережливість, але не мав знань з історії мови і розуміння генетичної ваги спостережених ним рис. У виразнюється відтак як незаперечний факт, що генетична концепція Михальчукова – цілком його власна. «Программа» Новицького нагромаджує факти, праця Михальчука упорядковує, систематизує і осмислює їх. Якщо будуть виявлені в архівах матеріали «експедиції» поза тими, що Чубинський видрукував у 7 томі її «Трудов», вони, можливо, допоможуть виявити багато цікавих деталей, але не змінять основного твердження: принцип генетизму в діалектології був питомою рисою Михальчукових поглядів у роки написання Нар, як також і КЮД. Саме генетизму, а не історизму, хоч термінологія Михальчукова не завжди послідовна і можемо знайти в нього посилання на «историко-этимологический анализ» (КЮД 455) або «исторически-этимологическое начало» (КЮД 456). <...>

VII. З праці К.П.Михальчука « Наріччя, піднаріччя і говори Південної Росії у зв'язку з наріччями Галичини »

Михальчук Костянтин Петрович (1840, с. Зозулинці, тепер Козятинського р-ну Вінницької обл. – 1914, Київ) – основоположник української діалектології, етнограф, громадський діяч, член-кореспондент Петербурзької АН, член Українського наукового товариства у Києві з 1907, дійсний член НТШ у Львові з 1893 р., член Історичного товариства Нестора-літописця. В 1859–63 рр. навчався у Київському університеті. Від 1867 до кінця життя працював бухгалтером Товариства Київського пивоварного заводу. Співпрацював з Південно-Західним відділом Російського географічного товариства (1873-76). Здійснив систематичний опис українських діалектів на основі обстеження говірок за єдиною програмою, визначив діалектне членування української мови, підготував першу карту українських говорів (яка виявилася першою в світі лінгвістичною картою). Праці: «Наріччя, піднаріччя і говори Південної Росії у зв'язку з наріччями Галичини» (1872, 1877). «До питання про малоруську літературну мову» (1898, опубл. 1929), «Що таке малоруська (південноруська) мова?» (1899), «Відкритий лист до О.М.Піпіна з приводу його статей у „Вестнике Европы“...» (1909), «Програма до збирання діалектних одмін української мови» (1909, у співавторстві з Є.Тимченком), «Програма для збирання особливостей малоруських говорів» (1910, у співавторстві з А.Кримським).

К.П.Михальчук був одним з найактивніших учасників етнографічно-статистичної експедиції П.П.Чубинського. При створенні своєї головної праці «Наріччя, піднаріччя і говори південної Росії у зв'язку з наріччями Галичини» та карти українських говорів Михальчук скористався матеріалами, записаними за програмою І.П.Новицького в 59 українських населених пунктах; серед них – м.Бориспіль та с.Іванків (нині Бориспільського р-ну). Крім того, у «Трудахъ» К.П.Михальчук надрукував написаний спільно з П.П.Чубинським розділ «Поляки Юго-Западнага края» (т. VII, с.213-273). У примітці до цього розділу П.П.Чубинський зазначав: «Для составленія этнографическаго очерка быта поляковъ здѣшняго края, я пригласилъ къ совмѣстнымъ занятіямъ члена-сотрудника Императорскаго Русскаго Географическаго Общества, К.П.Михальчука, постоянно жившаго и воспитывавшагося среди польскаго общества, и потому весьма близко знакомаго съ міровоззрѣніемъ и бытомъ этого общества. Въ составленномъ, такимъ образомъ, нами этнографическомъ очеркѣ значительно большая доля участія принадлежить г.Михальчуку, такъ какъ мое личное знакомство съ польскимъ обществомъ было менѣе продолжительно» (т. VII, с.215).

Подаємо факсиміле відповідної частини праці за: *Михальчукъ К.П. Нарѣчія, поднаречія и говори Южной Россіи въ связи съ нарѣчіями Галичины // Труды этнографическо-статистической экспедиции въ Западно-русскій край. – Т.VII, вып.2. – СПб, 1877. – С. 473-476.*

Поднарѣчія. — Украинское нарѣчіе не имѣетъ особенно-рѣзко выдѣляющихся поднарѣчій, но тѣмъ не менѣе въ главнѣйшихъ своихъ признакахъ представляетъ мѣстныя отличія, обозначающія отдѣльныя его вѣтви. По этимъ отличіямъ Украинское нарѣчіе состоитъ изъ трехъ поднарѣчій: а) Сѣверно-Украинскаго или Украинско-Полѣйскаго; б) Средне-Украинскаго или Собственно-Украинскаго, и в) Южно-Украинскаго или Степоваго.

а) Сѣверно-Украинское или Украинско-Полѣйское поднарѣчіе.

Область. Оно занимаетъ: 1) въ *Минской* губерніи: юго-западную часть Пинскаго уѣзда*); въ *Гродненской*: юго-восточную полосу Кобринскаго уѣзда; въ *Волинской*: уѣзды — Ковельскій, Луцкій, сѣверо-восточный уголъ Дубенскаго, сѣверо-западный уголъ Острожскаго и юго-западную полосу Ровенскаго уѣзда, по р. Горныи; 2) въ *Волинской* же губерніи: сѣверо-восточную полосу Острожскаго уѣзда, сѣверный уголъ Заславскаго уѣзда и среднюю полосу, идущую съ запада на востокъ и занимающую около $\frac{1}{3}$ всего Новоградъ-Волинскаго и нѣсколько меньшую часть Житомирскаго уѣздовъ; въ *Кіевской* губерніи: всю южную часть Радомысльскаго уѣзда, до р. Ирши, на сѣверѣ; юго-восточный уголокъ Сквирскаго уѣзда, по р. Ирпень, сѣверную полосу Васильковскаго уѣзда, по р. Упаву и Стугну, и Кіевскій уѣздъ, безъ сѣверной полосы, выше впаденія въ Днѣпръ р. Ирпени, и южной, лежащей по правую сторону р. Стугны, и 3) въ *Черниговской* губерніи: все пространство ея къ югу отъ р. Десны, за исключеніемъ Новгородъ-Сѣверскаго уѣзда. А равно, въ *Полтавской* губерніи: сѣверныя части уѣздовъ — Переяславскаго, Пирятинскаго и Лохвицкаго, по южную черту, идущую отъ впаденія въ Днѣпръ р. Трубежа на востокъ, на гор. Пирятинъ до гор. Лохвицы; весь Прилукскій уѣздъ и всю сѣверную часть Ромецскаго уѣзда, по р. Сулу; въ *Харьковской* губерніи: сѣверный уголъ Лебединскаго уѣзда, по р. Сулу, и сѣверо-западную полосу Сумскаго уѣзда, и въ *Курской* губерніи: весь Путивльскій уѣздъ, съ прилегающимъ къ нему западнымъ угломъ Рыльскаго уѣзда.

Признаки. 1) Перезвукъ $\acute{o} = u$, которое иногда видоизмѣняется въ e , или принимаетъ легкое приращеніе $y = \acute{y}i$: *вилъ*, *кинь*, *вель*, *кенъ*, *вѣиль*, *куинъ*; o остается чаще, чѣмъ въ другихъ нарѣчіяхъ: *овса*, *бокъ* и пр.

2) e и \acute{e} безъ ударенія = e : *беда*, *песокъ*, *ведро*, *камень*; но употребительно также i : *білий*, *біда*, *рѣка*, *піску*; \acute{e} и e съ удар. всегда = i или u .

3) i послѣ z , k , x : *гінутн*, *відати* и пр.

*) См. подробности выше: *Область Украинскаго нарѣчія*.

4) После *ж, ч, ш* иногда употребляется *я*: держать, убьютъ и пр.

5) *з* и *ж, ц* и *ч* мѣняются: мезъ, озередъ, зеврити и жезъ, ожеродъ, жеврити; *ци* и *чи, черезъ, черезъ* и *кerezъ*.

6) *д* вм. *т* въ частицахъ: до, да, дакъ вм. то, та, такъ.

7) *н* мягкое и *н* твердое: смія и сміна, піня и піна.

8) *е* вм. *я* въ сущ. ср. рода: хлопе, прохання.

9) эвфоническое *й* въ словахъ: до ёго (його), імъ (йімъ), ёю (йёю) и пр.

10) Причастіе страдательное на *-емий*: печемий, варемий.

Разнорѣчя. Сѣверно-Украинское поднарѣчье дѣлится на разнорѣчя: I) Нѣжинско-Переяславское или Сѣверско-Украинское, II) Собственно- или Средне-Украинско-Полѣшское и III) Пинско-Волинское.

I.—*Нѣжинско-Переяславское* или *Сѣверско-Украинское* разнорѣчье занимаетъ южную часть Черниговской и сѣверную Полтавской губерній, а также сѣверо-западную полосу Харьковской и западный уголъ Курской губерній; точнѣе же вся площадь его обозначена выше въ общемъ описаніи области Сѣверно-Украинскаго поднарѣчя, п. 3-й.

Главнѣйшія его особенности:

1) *о = и* съ легкимъ прираженіемъ *у*: куйнь, пуйпъ; иногда же *о* остается. конь, попь. Звукъ *уй*, несмотря на свою сложность, на-столько кратокъ, что г. Новицкій почиталъ его равнымъ глухому *з*, почему приведенныя слова онъ пишетъ: кзнь, пзпъ.

2) *а, я =* иногда *е*: запрегати, сонешникъ.

3) *і* среднее: гледіти, делі, сімне.

4) Губные согласные принимаютъ эвфоническіе *й, л*, весьма часто даже передъ *і*: обійдъ, привійзъ, дивліться, купіть, мійгъ, а при *и* употребительно также *к*: ломю, мясо и пр.

5) *р* на концѣ слова—твердое, но передъ *я* произносится мягко: царъ, писаръ; царя, буря (последнее требуетъ еще повѣрки).

6) *д, т, с, з* смягчаются въ *дж, ч, ш, ж*, но *д* иногда также требуетъ йотированнаго гласнаго звука: розсердюсь.

7) Неопредѣленное наклон. на *-ть* и *-ция*: бігать, ходить, писать, биция, сварция и пр.

8) Формы 3-го лица единственнаго числа настоящаго времени: ходить, робить и ходе, робе; біга, бігае и бігаеть.

9) 3-е лицо множ. ч. наст. вр: ходять и ходють, носять и носють.

10) Будущее время чаще съ вспомогательнымъ глаголомъ *иму*, чѣмъ съ *буду*.

11) Формы 2-го лица множ. ч. повелит. наклон. глаголовъ: пить, лить, бить = *пийть, лийть, бийть*.

12) Дательный падежъ ед. ч. существительныхъ почти всегда на -у, -ю: коню, чоловіку.

13) Именительный падежъ. единств. числа прилагательныхъ муж. рода на -ий -іе долгія вм. ий, ій: білий, синій произносятся какъ-бы: білим, синім.

14) Юсу ѣ соответствуетъ я.

II. — Собственно-или Средне-Украинское-Польское разнорѣчіе, начинаясь у Днѣпра довольно широкою полосой, имѣющею въ центрѣ своемъ Кіевъ, идетъ на западъ, чрезъ Кіевскую и Волинскую губерніи, въ видѣ тупаго вліяна, достигающаго своею узкою оконечностью р. Горыни. Болѣе подробное обозначеніе площади его см. въ общемъ описаніи области Сѣверно-Украинскаго поднарѣчія, п. 2-й.

Главнѣйшія особенности его слѣдующія:

- 1) о = и: конь (кони), кинь (брось), пипь, виль (поль, воля).
- 2) и твердое: бикъ, сила произносятся какъ быкъ, сыла.
- 3) р твердое, но передъ а обыкновенно смягчается: рядно, прясти, грядка.
- 4) д смягчается въ дж и ж: ходжу и хожу.
- 5) Неопредѣленное наклоненіе на -тъ; но въ западномъ говорѣ на -ти и -ция.
- 6) 2-е лицо множеств. числа повелительн. наклоненія глаголовъ: пить, бить = пейте, бийте.
- 7) Именительный падежъ единств. числа мужескаго рода прилагательныхъ на -ий, -ій: жовтий, синій.
- 8) Дательный падежъ единств. числа муж. рода существительныхъ на -у, -ю: пану, коню, но въ западномъ говорѣ также и на -ові.

9) Юсу ѣ соответствуетъ я.

III. — Пинско-Волинское разнорѣчіе занимаетъ мѣстности Мияской, Гродненской и Волинской губерній, обозначенныя выше въ общемъ описаніи области Сѣверно-Украинскаго поднарѣчія, п. 1-й.

Главнѣйшія особенности его слѣдующія:

- 1) о = и, произносящемуся гортанно и дебело; на сѣверѣ это и переходитъ въ е. Но часто также о = иі, і: конь, сикъ, нисъ, виль, пипь; кень, секъ, несъ. вель, пепь; кинь, сивъ, нзисъ, виль, пипь.
- 2) и дебелое: бити, синій = быты, сыній.
- 3) Юсу ѣ болѣею частью соответствуетъ е, е, и: мнессо, пейсть, нанети, бйеце, держитъ, робить вм. держать, роблять.
- 4) о безъ ударенія всегда = у: увечка, угонь, урати, убідь, кулоссе, кулу припечка. Иногда также вм. о бываетъ е: білею, чорнею, мслю, и пр.
- 5) р твердое во всѣхъ случаяхъ.
- 6) д, т, з, с смягчаются, въ южныхъ говорахъ, въ дж, ж, ч, ш; въ сѣ-

нерныхъ въ *дѣ, тѣ, зѣ, сѣ*; но послѣдняя форма смягченія встрѣчается отчасти также и на югѣ.

7) Формы неопредѣленнаго наклоненія полныя: *любити, оледѣтити, любитисѣ, оледѣтитисѣ*. Вмѣсто *рѣзти* употребляется *русти*, но *урѣбти* остается.

8) 3-ье лицо множ. числа настоящаго времени на *-еть* и *-итъ*, вмѣсто *ятъ*, но встрѣчается отчасти и послѣдняя форма: вони держатъ, держитъ, робеть, робитъ, но и: держатъ, роблятъ.

9) Повелительное наклоненіе имѣетъ полную форму: *дивитисѣ* или *дивителъ*, *купите* вм. *дивитисѣ*, *купитъ*, хотя встрѣчаются изрѣдка и послѣднія.

10) Окончаніе именит. падежа единственнаго числа прилагательныхъ мужскаго рода — полное: *бѣднѣй, злѣй* и пр.; множеств. числа — усѣченное: *чорни, біли*.

11) Творительный падежъ именъ женскаго рода *-ен* вм. *-ою*: *бѣленъ, чорнею*.

12) Дательный падежъ существительныхъ мужскаго рода на *-ови, -еви*: *ковѣви* или *конѣви, чоловіковѣви* и пр.

13) Формы уменьшительныхъ: *соненко* и *сонейко* вм. *соненько*.

14) Именительный падежъ множественнаго числа существительныхъ иногда на *-ѣ* вм. *-и*: *конѣ*.

С.П.Бевзенко про діалектологічні дослідження К.П.Михальчука¹

<...> Наприкінці 60-х років XIX ст. у Києві було створено Південно-західний відділ Російського географічного товариства, який за короткий період свого існування (у 1876 р. він був уже закритий) організував експедиції по дослідженню української етнографії, фольклору, народних говорів тощо в межах Російської імперії. За короткий час було зібрано й опрацьовано величезний фактичний матеріал, що був опублікований в семи великих томах². Для дослідження живих народних говорів було розроблено спеціальну програму, за якою було зібрано матеріали з 59 населених пунктів з різних місцевостей України (переважно з Правобережжя)³. Ці матеріали, як і матеріали попередніх дослідників, й лягли в основу праці «Наречія, поднаречія й говори Южної Росии в связи с наречіями Галичини», написаної 1871 р. К.П.Михальчуком (1841–1914) і опублікованої у 1877 р.⁴ Разом із цією працею була опублікована і перша діалектологічна карта української мови, складена також К.П.Михальчуком.

¹ Бевзенко С.П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови. — К.: Вища школа, 1991. — С.133-136.

² Див.: Чубинський П.П. (ред.). Труды этнографическо-статистической экспедиции въ Западно-русскій край. Юго-западный отдел. Т. 1–7. — Спб., 1872–1878.

³ Див.: Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край. — Т. 7, вып. 2 — С. 527–536, 538–600.

⁴ Див.: Там же. — С. 453–512.

Праця К.П.Михальчука являє собою перший, справді науковий огляд українських говорів, опертий на великий фактичний матеріал; у ній вперше було подано розгорнуту класифікацію українських говорів з детальною характеристикою фонетичних і морфологічних ознак; її вплив позначився майже на всіх наступних спробах групування українських говорів. На жаль, перша частина цієї праці, що була присвячена оглядові загальної характеристики особливостей і ознак української мови, властивих усім її говорам («Общие характеристические особенности и признаки южнорусской речи»)¹, всупереч волі автора не була надрукована, внаслідок чого праця в опублікованому вигляді має дещо фрагментарний характер.

Беручи до уваги не лише діалектні, а й загальні етнографічні ознаки українського народу, К.П.Михальчук усю українську мовну територію поділив на три наріччя: 1) українське, що поширене на території колишньої Київської губернії (за винятком північної частини), Полтавської, Харківської, Катеринославської, Таврійської, Херсонської губерній, південної частини Чернігівської та південно-східних повітів Курської, Воронежської губерній, в Землі Чорноморських і Азовських козаків, частково в Землі війська Донського та в східній частині Ставропольської губернії, в ряді повітів Бессарабії, в більшості повітів Подільської, в ряді повітів Волинської і в деяких повітах Гродненської і Мінської губерній; 2) поліське, поширене в північній частині Чернігівської, Київської, Волинської губерній, на півдні Мінської губернії та в ряді повітів (Брест-Литовський, Пружанський, частково Кобринський і Смолінський) Гродненської губернії; 3) червоноруське (русинське чи русняцьке), що обіймає ряд повітів Подільської (Кам'янець-Подільський і західну частину Ново-Ушицького та Проскурівського), Волинської (Володимирський і частково Лубенський, Кременецький і Старокостянтинівський), Люблінської (Холмський, Грубешівський) губерній, Бессарабії (західна частина Хотинського, східну Галичину, північно-західну Буковину, Закарпаття.

При загальній характеристиці кожного наріччя наводиться значна кількість фонетичних та морфологічних ознак, які в своїй сукупності досить виразно відрізняють одне наріччя від іншого.

У кожному з нарічч К.П.Михальчук виділяє піднаріччя. Так, в українському наріччі розрізняються північноукраїнське, чи українсько-поліське, середньоукраїнське, південноукраїнське, чи степове піднаріччя, у поліському – сіверське, власнеполіське, чи середньополіське, підляське і чорноруське піднаріччя, в червоноруському – подільсько-холмське, галицьке і карпатське піднаріччя. Кожне з них, у свою чергу, характеризується рядом специфічних рис, якими вони різняться між собою. У ряді піднарічч, зокрема українського і поліського нарічч, виділяються ще різноріччя з характерними для них ознаками, однак у середньополіському піднаріччі і в усіх піднаріччях галицького наріччя різноріччя не розрізняються. Та й взагалі для визначення різнорічч у К.П.Михальчука матеріалу було недостатньо.

¹ Див. примітку до праці цього ж автора «К южнорусской диалектологии» (Киевская старина. – 1893. – Кн. 9. – С. 459).

Для характеристики наріч, піднаріч і різноріч К.П.Михальчук брав до уваги лише фонетичні та морфологічні ознаки; він хоч й розумів, що для всебічної характеристики діалектних одиниць необхідно враховувати також синтаксичні та лексичні ознаки, проте не мав для цього відповідних матеріалів. Пильне дослідження діалектних особливостей дало К.П.Михальчукові можливість правильно визначити взаємовідносини між наріччями української мови на різних мовних рівнях, які він формулює так: «а) у фонетичному відношенні більше подібності між українськими і русинськими наріччями, ніж між ними обома, і зокрема першим, і поліським наріччям, і б) в етимологічному (морфологічному – С. Б.) більше подібності між українським і поліським, ніж між цими двома наріччями і русинським. Що ж стосується міри подібності і відмінності між наріччями в синтаксичному і лексичному відношеннях, то вони не можуть бути поки що визначені через відсутність даних для цього»¹.

Групування українських говорів на три наріччя, здійснене К.П.Михальчуком, було найбільш вдалим з усіх спроб, що з'являлися в дореволюційній мовознавчій літературі; воно найкраще відбивало реальні відносини, що склалися поміж українськими діалектами, хоч воно було і не бездоганне, зокрема в автора його не було реальних підстав відносити більшість говорів Волині і Поділля до українського (сучасного південно-східного) наріччя і вилучати їх із системи червононоруського (сучасного південно-західного). Щоправда, згодом сам К.П.Михальчук у статті «К южнорусской диалектологии»², що являла собою рецензію на працю О.І.Соболевського «Очерк русской диалектологии. III. Малорусское наречие» (1892), відмовився від своєї класифікації, приставши до спроби групування українських говорів автора рецензованої ним праці, який розрізняв серед українських діалектів лише дві групи (північномалоруську і південномалоруську), але тінь Михальчукового поділу відбилася майже на всіх наступних спробах групування українських говорів, не виключаючи й спроби О.І.Соболевського. <...>

Т.І.Вендіна про К.П.Михальчука як основоположника лінгвогеографії³

<...> Принято считать, что родиной лингвистической географии является Германия, а ее основоположником Г.Венкер, создатель Sprachatlas der Rheinprovinz. Однако в 1876 г., когда Г.Венкер еще только приступал к анкетированию (сам атлас, как известно, вышел значительно позднее), в России уже утвердилась идея лингвистической географии. Более того, в 1871 г. К.П.Михальчуком была составлена карта «Южнорусских наречий и говоров», опубликованная в работе «Наречия, поднаречия и говоры южной России в связи с наречиями Галичины», в которой он, обобщив собственный диалектный материал, собранный по специальной программе, и этнографический материал П.П.Чубинского, дал первую научную

¹ Михальчук К. П. Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречием Галичины // Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край. – Т. 7, вып. 2. – С. 469.

² Див.: Киевская старина. – 1893. – Кн. 9.

³ Вендина Т. Из истории украинской лингвогеографии // Проблемы сучасної ареалогії. – К.: Наук. думка, 1994. – С. 58-65.

классификацию украинских говоров. К сожалению, эта работа К.П.Михальчука, которую А.А.Шахматов называл «замечательным для своего времени трудом», не только осталась неизвестной на Западе, но и незаслуженно забытой у нас. Между тем значение этой работы в истории отечественной и зарубежной лингвистической географии трудно переоценить, если вспомнить время ее создания. Еще не существовало парижской, швейцарской, немецкой диалектографических школ, не было методик по сбору, обработке и интерпретации материала, программ и опыта их составления, наконец, не было самих карт. Позднее, когда в языкознании будет бурно обсуждаться вопрос о диалектах, диалектологии и лингвистической географии (ее целях, задачах и методах), эта работа не потеряет своего значения, являя образец решения многих вопросов, бывших предметом дискуссии. Одним из таких вопросов, как известно, был вопрос о диалектах: представители парижской лингвистической школы (П.Мейер, Г.Парис, А.Тома) отрицали существование диалектов как географически обособленных идиомов в связи с невозможностью установления их границ; швейцарская лингвистическая школа (Л.Гоша, А.Терраше, Е.Гапполе) вслед за немецкой (Г.Венкер, Ф.Вреде, К.Хааг) не разделяла этого скептицизма в отношении диалектов, отстаивая их существование в определенных границах: представители этих школ определяли границы диалектов только или преимущественно на основе данных фонетики, игнорируя лексические, морфологические и синтаксические особенности. Работа К.П.Михальчука задолго до этой дискуссии давала ответы на многие вопросы. Развернувшаяся дискуссия помогла лишь глубже оценить его позицию и взгляды на критерии диалектного членения. Отмечая «органическое разнообразие» этнографической и лингвистической мозаики южноруссов, он указывает на этнографические и языковые признаки, «выделяющие южноруссов из среды соплеменных и родственных наречий». Причем среди лингвистических признаков им приводятся не только фонетические, но морфологические и даже словообразовательные (образование форм будущего времени, инфинитива, императива, деепричастий, образование деминутивов, сущ. ср. р. и др.). Более того, он считает, что в качестве дифференциальных при соответствующем уровне развития диалектографии могут использоваться лексические и синтаксические признаки.

<...> Карта была составлена на основе материалов, собранных в 59 украинских пунктах (3 п. в Черниговской губ., 11 п. – в Киевской, 15 п. – в Волынской, 6 п. – в Минской, 5 п. – в Гродненской, 4 п. – в Люблинской, 9 п. – в Подольской, 1 п. – в Бессарабской, 1 п. – в Харьковской, 4 п. – в Полтавской губ.). Однако несмотря на сравнительно редкую сетку карты (ср., напр., в АУМ более 2 тыс. п.), прекрасное знание диалектного материала и тонкая интуиция позволили автору удачно выбрать признаки, обладающие наибольшей диагностирующей силой при определении диалектного членения...

<...> Работы К.П.Михальчука, предложенная им классификация украинских говоров, ее надежная фактическая основа по-прежнему останутся точкой отсчета для украинской диалектологии.

VIII. Діалектологічна експедиція 1949 р. під керівництвом В.М.Брахнова на Бориспільщину

Брахнов Володимир Михайлович (1913, с.Мартинівка, тепер Суджанського р-ну Курської обл., Росія – 1983, Київ) – український мовознавець. Закінчив Київський університет (1941). У 1946-1977 рр. працював в Інституті мовознавства ім. О.О.Потебні АН УРСР у відділі діалектології та в лабораторії експериментальної фонетики. У 1960 р. захистив кандидатську дисертацію «Говірки Переяслав-Хмельницького району на Київщині». Автор праць з діалектології («Фонетичні риси говірок Переяслав-Хмельницького району на Київщині», 1960; «Атлас української мови», т. 1, 1984, у співавторстві), експериментальної фонетики («Склад, його фонетична будова. Складоподіл», 1969; «Явища асиміляції в консонантизмі української мови», 1969).

3-21 серпня 1949 р. відбулася діалектологічна експедиція АН УРСР до Борисполя та сіл Іванків і Мартусівка Бориспільського району. Експедиційна група складалася з трьох осіб: В.М.Брахнова (керівник), П.П.Хропка та М.Я.Яценко (студенти Київського педінституту). Збирання діалектних матеріалів проводилося за Програмою Інституту мовознавства АН УРСР (видання 1948 р.). Матеріали експедиції використано в трьох публікаціях:

1) стаття керівника експедиції (Брахнов В.М. Характерні риси говірок трьох населених пунктів на Бориспільщині, Київської області // Діалектологічний бюлетень. – Вип. III. – К.: Вид-во АН УРСР, 1951. – С. 18-34);

2) діалектні тексти з с. Мартусівки в «Додатках» до підручника з діалектології (Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови. – К.: Рад. школа, 1955. – С. 218-221). Запис від руки текстів з с.Мартусівки виконав, найімовірніше, керівник експедиції В.М.Брахнов. Ф.Т.Жилко кваліфікує говірку с.Мартусівки як типову східнополіську; він зазначає, що вміщені в «Додатках» діалектні записи «взяті з матеріалів, зібраних для Діалектологічного атласа української мови (рукописний архів Діалектологічного атласа Інституту мовознавства ім. О.О.Потебні АН УРСР)» (с. 214).

3) говірки сіл Мартусівки й Іванкова Бориспільського району представлено в Атласі української мови (т.1. – К., 1984; пункти 297 та 332 відповідно).

Подаємо факсиміле діалектних текстів з с. Мартусівки Бориспільського р-ну та статті В.М.Брахнова за вказаними вище джерелами.

3. Мартусівка, Бориспільського району, Київської області

л'уди говоріли / шчо Мартузоу / йак'ій то нев'ідомий тут оселійс'а // потому назвало́ село Мартус'іука // потом значит' пан уз'ау тут зэмл'у // л'удей намножилос' // і буу пан Кал'іноўс'к'ій і устроійу тут в'інокурний завод / которий вотку робійу // посушествовау вин л'ет п'ят' / потом л'ікв'ідували і сд'є-лали сахарний завод // не знайу / ск'іл'к'і цей просушествовау / може л'ет триц'ц'ат' / може сорок // потом от ц'ого пана Кал'іноўс'кого перешла зэмл'а по насл'єдству пану Тр'єпову // не-

ск'іл'к'і л'ет / л'ет п'ітн'ац'ц'ат' просушествова́л е́тот заво́д //
потом зде́лали п'і́уні́й заво́д // і п'і́уні́й заво́д сушествова́л до
тійшчу д'ев'атс'от вос'емна́ц'ц'атого // у вос'емна́ц'ц'атому го́д'і
н'е́мц'і його́ н'емно́го разбарахо́ли // рад'анс'ка́я вла́да у два́цц'а-
тому го́д'і прода́ла со́ус'ом його́ кра́ст'я́нам на погребі //

ї́а пам'я́та́йу / шчо в Мартус'і́уц'і бу́ло с'емдес'ат п'я́т'
двор'і́у / потом із її́х ви́йхали у дэ́віан'сто тр'е́т'ому на пере-
с'і́лен'і́е двор'і́у п'я́тн'ац'ц'ат / у́ Амур час'т' / а час'т'
на Ка́укас // годо́у дв'і́ст'і́ йес'т' / йак село́ тут сушество́у́е //
Марту́з не пан бу́у / а мо́же бу́у нав'е́рнойе йак'і́йс' маст'ерові́й /
заходжа́лий // тоді́ тут па́хот'і́ дуже ма́ло бу́ло / полови́на
зе́мл'і́ / полови́на л'і́су тут бу́ло / це шче ба́т'ко мій розка́зу-
ва́у // мо́я ма́ти па́ничини на робі́ла / а до то́го три дн'і́ соб'і́
робі́ли / а три дн'і́ па́ну // у дэ́віатс'от ш'о́стому го́д'і зда́у Тр'е́-
по́у зе́мл'у́ у́ банк по сто́ліп'інс'к'і́й рефо́рм'і́ / у́ Полта́ус'к'і́й
банк // банк прода́ва́у зе́мл'у́ кра́ст'я́нам на п'і́дд'і́с'ат л'ет на
ві́плат // у́ со́рок тр'е́т'ому го́д'і́ при отступл'е́н'і́йі́ н'е́мц'і спа-
лі́ли од'і́нац'ц'ат' двор'і́у́ колхо́зникі́у і́ колхо́зне́ у́се хаз'а́йство //
дво́е у́ зе́мл'а́нках і́е́ й за́рас / а так'і́ постр'о́йі́лис' // дв'і́р
колго́спний тр'о́х'і́ в'і́дстр'о́йі́ли / проц'е́нто́у на со́рок постр'о́йі́ли //

Казка

жи́у д'і́д і́ ба́ба / і́ бу́ла́ у́ них ку́рочка р'а́ба // зна́сла вона́
йі́м йайе́чко / на прост'е́н'ке / а зо́лот'е́н'ке // д'і́д би́у / би́у / на
розбі́у // ба́ба бі́ла / бі́ла / на розбі́ла // дочка́ бі́ла / бі́ла / на
розбі́ла // положи́ли на полі́чку у́ рукаві́чку // полі́чко́у б'і́гла
ми́шка / хво́стиком зач'е́пі́ла рукаві́чку // з рукаві́чк'і́ у́пало́
йайе́чко й розбі́лос' // д'і́д пла́че / ба́ба пла́че / а ку́рочка кудку-
да́че // на плач / д'і́ду / на плач / ба́бо / зна́су вам йайе́чко / на
прост'е́н'ке / а зо́лот'е́н'ке // і́ от то́го ра́зу поча́ла ку́рочка на́сті́
зо́лот'е́н'кі́ йайе́чк'і́ //

кажу́ / кажу́ / зар'і́зау́ д'і́д ко́зу / положи́у на во́за да й везе́ //
а то́й д'а́д'ко / шчо пі́ше / б'і́жит' за во́зом да й гризе́ //

у́ л'і́с'і́ жи́у д'і́д да ба́ба // поста́вили у́ п'і́ч пиро́жк'і́ / ха́ту
на закр'і́ли і́ п'і́шли по дро́ва // проз ха́ту б'і́гла лисі́ц'а / за-
б'і́гла у́ ха́ту / де жи́у д'і́д з ба́бо́у / загл'а́нула у́ пі́чку / там
бу́ли пиро́жк'і́ / да й укр'а́ла оди́н // ви́шла с ха́ти / розлам'і́ла
пиро́жо́к / сир пої́ла / а пиро́жо́к покла́ла / і́ поб'і́гла до па-
стух'і́у // за пиро́жо́к ви́мин'ала́ у́ пасту́шк'і́у бичка́ / і́ нака́зала /
по́к'і́ на за́йде за го́ру / пиро́жка́ на розла́мл'уват' // коли́ ли-
сі́чка за́йшла́ за го́ру / пасту́шк'і́ розлам'а́ли пиро́жо́к і́ ста́ли
б'і́хти за лисі́це́ю / шчо́б забра́ти бичка́ // лисі́чк'і́ вони́ не п'і́-
йма́ли / ут'і́кла́ ж вона́ у́же з бичко́м //

у́ л'і́с'і́ лисі́ц'а зроби́ла са́нк'і́ з гол'я́ / с'і́ла на са́н'і́ й по-
йі́хала // до́ро́гойу наго́нит' вона́ во́ука // во́ук ста́у прос'і́тис' у
лисі́чк'і́ / шчо́б вона́ його́ п'і́двезла́ // лисі́ц'а до́уго́ на бра́ла його́ /

в'ідмоул'алас' | шчоб нэ поламаў сáнк'і || воўк стаў просітис' | п'ідвэзі хоч одну лапку || да ти мэн'і воўчыку-брат'іку й сáнк'і поламлеш || воўк стаў шче дўшче просітис' | і лисічка згбдилас' п'ідвезти його одну лапку || пострибаўши воўк дэк'іл'ка мэтріу на тр'ох ногáх | стаў просіти лисічку | шчоб вона п'ідвэзла й дру-гу || лисічка дала йому згбду п'ідвезти і другу лапку || воўк по-клаў перэдні лапи на сáн'і | а задн'іми йшоў за сáн'мі || він стаў просітис' | шчоб п'ідвэзла шче й трэт'у || лисіц'а дбўго нэ брáлас' п'ідвэзит' трэт'ойі лапк'і || пóт'ім ўз'ала п'ідвэзит' і трэт'у || воўку нэлбўко булó скакат' на одн'і ноз'і за сáнками | лисічко-сэстр'ічко | п'ідвэзі шче четвэрту лапку || вона оги-найец'ц'а і кáже | шчо ў мéне бичéчок нэ п'ідвэзé || а пóт'ім вона ўз'ала четвэрту лапку || у воўка торохт'іли рэбра | йак він сўнуўс' за сáн'мі | шче й хвіст волоч'іўс' зád'і || лисічко-сэст-р'ічко воз'мі й менé на сáнк'і || да ти мэн'і і сáнк'і розламлеш | воўчыку-брат'іку || лисіц'а шче й нэ брала воўка | а сáн'і ўже стáли тришчáт' ||

воўк стаў жал'ібно зноў просіт' лисічку | шчоб вона п'ідвэзла його || воўчыку-брат'іку | да ў мéне ўже й сáнк'і ламайуц'ц'а | мабўт' йа й нóg'і твoйі поск'ідаў || лисіц'а згод'ілас' ўз'ат' воўка || т'іл'к'і воўк ус'іўс' на сáнк'і | сáнк'і розламáлис' || стáла лисічка лайат' воўка і послáла його ў л'іс | шчоб він ві-рубáў на сáнк'і пoлoз'і || вир'ажáйучи ў л'іс воўка | лисічка на-казáла йому | йак будеш рубáт' | шчоб казáў | рубáйтес' дроўц'а кривéн'к'і й правéн'к'і || воўк лисічк'і не послўхаў | уб'іх ў л'іс та й кáже | рубáйтес' дроўц'а кривéн'к'і | кривéн'к'і || нарубáў дроў і прин'іс до лисічк'і || лисіц'а пoлáйáла воўка | шчо прин'іс сам'іх крив'іх дроў | наказáла пáсти бичкá | а самá п'ішла ў л'іс по дрóва || приб'ігла лисічка у л'іс да й кáже | рубáйтес' дроўц'а кривéн'к'і й правéн'к'і ||

а тимчáсом | кол'і лисічка рубáла дрóва | воўк в'ій'іў ўсе с серéдини бичкá | налов'іў горoбц'іў | напуст'іў бичкў ў серéдину і затул'іў зад крутенéм || повернўлас' лисічка з л'ісу | побáчила бичкá з закp'ітим крутенéм зádом | ох йак же напáс воўк бичкá шче й крутенéм закp'іў || лисічка поклáла дроўц'а | в'іт'áгла ў бичкá крут'ін' | горoбц'і повил'ітáли || бичок зpоб'іўс' пуст'ій і ўпаў з ниг || тут пудожó'іт' же йак вoнó дáл'і? || лисіц'а задўмáла одд'áчит' воўку || дорóгoйу й'іхали чумак'і і вэзлі р'ібу | лисіц'а перэд п'ідвóду л'áгла і притáй'ілас' бўдто мёртва || по-бáчиў перэдн'ій чумáк | скóчиў | забрáў лисіц'у і поклаў зádу коло р'іби | да й дўмае | йак'іў же мой'іў бáб'і бўде гáрний кóм'ір || з ус'іх п'ідвóд пос'ідали чумак'і на перэдн'у і див'ілис' на ли-сіц'у | да й забáйдўжилис' м'іж собóйу || лисіц'а ск'ідала ўс'у р'ібу с п'ідвóди || перейшла на другу да й там поск'ідала | і так поск'ідала з ус'іх пудв'ід || а чумак'і пoй'іхали да й нэ бáчили | шчо р'іби нэмае || кол'і вoн'і од'іт'хали | лисічка пóзбирáла ўс'у р'ібу | склáла й'ій'і дoкyпи | с'іла кóло р'іби й й'іс'т' ||

ішоў воўк і стаў просіт' у неіі рíби || лисічка була сэрдіта на воўка да ў нэ дала йому рíби | ка́же | отам у копанці пойдí наловіш || а воўк ка́же | да ўа ж нэ ум'іу ловіт' || а ўа научу тебе | ка́же лисічка || та учи ж скор'іше | лисічко-сэстрíчко || стромл'а́й | воўчику-бра́т'іку | у копанку хвоста ў ка́жы | ловіс' рíбка вэліка ў малéнка | да т'і́л'к'і | шчо́б не ворухі́ў хвості́ком ||

він сіді́т' о́це у копанці́ | ловіс' рíбка вэліка ў малéнка || а лисічка б'і́гае кругом і ка́же | мёрзні | мёрзні воўчы́й хв'і́ст || а воўк пита́е | шчо́ це ты ка́жэш | лисічко-сэстрíчко? | да це ка́жы | шчо́б тоб'і́ рíби багáто налові́лос' || воўк до т'і́х пор сід'і́ў | шчо́ хв'і́ст пріме́рз || стаў він віривáт' хвоста́ || почу́ў | шчо́ вáжко т'а́гтí | да дума́е | от налові́ў багáто рíби | хва́тíт' з мéне найі́стíс' || а пóт'ім рва́ў | рва́ў | дак нэ мо́же хвоста́ віт'а́гтí || лисічка поб'і́гла ў селó і позгуківала л'удéй || л'уды | л'уды | і́д'і́т' воўка біт'! | отам прокл'áтíй на л'оду сіді́т' || л'уды пріб'і́гли і ста́лі біт' воўка || воўк одорва́ў соб'і́ хвоста́ да ў ут'і́к || лисічка поб'і́гла ў селó | ўл'і́зла ў д'і́жку п'і́кнóу | обма́зала́с' у т'і́сто | віб'і́гла за салó і с'і́ла на дорóз'і || а воўк б'і́г та ў ка́же | ўа тебе облі́жы! || а п'ідка́тайі́ш менé? || да ўа так'і́ побі́тíй! || воўк годі́ўс'а п'ідка́та́т' лисі́чку за те | шчо́б облі́зáт' т'і́сто на ўі́й! || він поса́дíў лисі́чку на се́бе і ка́же | шчо́б сп'і́ва́ла || небі́тíй бі́ту вэ́зэ || а лисі́чка ўі́де на воўку і сп'і́ва́е | бі́тíй нэбі́ту вэ́зэ || шчо́ ты | лисі́чко | ка́жэш? || да це ўа ка́жы | шчо́ нэбі́тíй бі́ту вэ́зэ ||

(Записано в 1949 р.)

В. М. БРАХНОВ

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ГОВІРОК ТРЬОХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ НА БОРИСПІЛЬЩИНІ, КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Говірки районного центра Борисполя і недалеко від нього розташованих сіл Іванкова та Мартусівки не відхиляються в якійсь особливій мірі від літературних норм. Ці населені пункти територіально безпосередньо примикають до того полтавсько-київського діалектного масиву, який ліг в основу сучасної української літературної мови. Різниця ж у говірках між самими населеними пунктами дуже незначна.

Характер місцевості, де розташоване село Іванків, ряд топонімічних назв в околицях його та різні перекази місцевих жителів дають можливість робити припущення, що село засноване не в XVI ст., як про це говорить А. Стороженко в передмові до книги „Акти Бориспольского мейского уряда 1612—1699 гг.“, а далеко раніше.

Село Мартусівка, зі слів місцевих жителів, існує десь коло 200 років. Тепер воно має 220 дворів, років 50—60 тому мало 120 дворів. Корінне населення, яке походить з колишніх кріпаків, в основному носить тільки три поширених прізвища: Шум, Вашкулат, Турлб.

Під час Великої Вітчизняної війни всі три населені пункти дуже потерпіли, особливо Бориспіль, 90% будівель якого було знищено і пошкоджено. Зараз в основному місто вже відбудовано.

Головне заняття жителів як міста Борисполя, так і сіл Іванкова та Мартусівки — сільське господарство.

Збирання діалектних матеріалів провадилось за Програмою Інституту мовознавства АН УРСР (видання 1948 р.) з 3 по 21 серпня 1949 р. експедиційною групою в складі трьох осіб: Брахнова В. М. (керівник), Хропка П. П. та Яценко М. Я. (студенти Київського педінституту).

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ

Вказівки Й. В. Сталіна з питань лексики¹ мають для діалектології величезне значення. Саме поділ лексичного складу на два шари — основний (більш стійкий) і мінливий — штовхає на вивчення діалектних явищ у нерозривному зв'язку з історією народу, дає більш надійні критерії для застосування порівняльно-історичного методу.

Чим ширше коло порівнюваних об'єктів, тим імовірніші можуть бути висновки із зіставлень. Через це фіксація діалектних матеріалів тільки в кількох селах або в одному не може дати ґрунту не лише для якихось висновків, але й для більш-менш вдалих припущень. Наприклад, констатація факту відсутності в пам'яті людей в усіх трьох обстежуваних пунктах слів: г у н я, ш о ш о н, о п а н ч а, в е р е т а, д ж б а н, к о з ь о л о к, ж у р а в е л ь (в говірці д з в и д або з в и д), р е л і або о р е л і, б у д а (відомо б у д к а-курінь, будка для собаки), к а б и ц я, п о с а г, в і н о, б а г а т т я, в а т р а, п і д м е т, с я б е р, п о с к р о м и т ь (хоча в Борисполі і давали пояснення, що це, ніби, означає розрівняти землю граблями), п р у з и к, р у д а, к е р п е ц ь — не може свідчити, чи вони тут були та зникли, чи їх тут зовсім не було. Зате збереження хоча в одному якомусь селі подібного роду слів уже дає якісь підстави твердити, що вони були і в сусідньому селі цієї говірки, але вже зникли. Так, наприклад, не у всіх трьох населених пунктах, а тільки в окремих, зафіксовані слова: ч у м а р к а (Мартусівка); к о ў д р а, к о ў д е р (=товстий ліжник з клоччя, Іванків), к о в д р а (=колишня назва різнокольорового рядна з вовни, Мартусівка); к а д у б (=велика діжка для дублення шкіри, Бориспіль), к а д у б (=велика діжка для засолки овочів, Іванків); о ж о г, о ж о к (=держак рогача, Іванків), о ж о г (=держак рогача, Мартусівка); т и н (=стара назва загороди, Іванків, Мартусівка); б а р к а н (=огорожа з дощок, забор, Іванків, Мартусівка); п и д (=основа, на якій стоїть піч, Бориспіль, Іванків); д р а г о в и н а (=трясовина, Бориспіль); р і з' з' а (=дрібненькі сухі гілочки, Бориспіль); р і з' з' а (=сушняк, хмиз, Мартусівка); с л' о т а́ (=дрібний дощкульний дощик, погана погода, набридлива з якимсь приставанням людина, Іванків, Мартусівка); с е м р' а́ г а (=свита, Іванків); с е м и р' а́ г а (=свитка, Мартусівка).

¹ Й. В. Сталін, Марксизм і питання мовознавства, Держполітвидав УРСР, К., 1950, стор. 23.

Вирішуючи питання про належність того або іншого старовинного слова до говірки, не слід, очевидно, оминати і впливів літературних норм. З відмічених в говірці слів: тин, багнó, лан, нйва, плахта — тільки останнє слово (плахта), безперечно, є старим місцевим (у Борисполі дуже літня жінка, яка бачила цей жіночий одяг, розповіла про нього), існування ж інших слів тут може бути цілком зумовлене впливом літературних джерел. Цікаво, що „плахта“ давно вийшла з активного вжитку у старих людей, але молодь це слово добре знає через літературну мову.

Як тільки якісь речі або явища у житті зникають, то відповідні до них слова переходять в даній генерації з активного вжитку в пасивний. Через це наступна генерація, тобто молодь, цих слів може вже зовсім не знати.

Так, у всіх трьох населених пунктах молодь ще знає слово толóка¹ (=земля не орана 1 рік), але вже не знає слів перелйг (Бориспіль, Іванків), облійг (Мартусівка), що означають землю, не орану кілька літ.

Із старих одиниць виміру земельних площ молодь переважно знає тільки десятину; старше покоління в Борисполі ще знає упруг або опруга, гóн'і або гóни; в Іванкові — опруг, гóни; в Мартусівці і старше покоління знає тільки слова дес'атйна та гóни. Слово опруг і для старшого покоління стало чужим. Про це свідчить недосить переконливе пояснення його: в Борисполі пояснюють, що це $\frac{1}{8}$ десятини, або 300 кв. сажнів, а в Іванкові — як $\frac{1}{4}$ десятини. Люди середнього і старшого віку легко називають способи оранки: усклад, увгóн'у, вогóн'у (Бориспіль), усклад, вогóн'у (Іванків), усклад, увгóн'у (Мартусівка), — молодь же часто вже їх не знає, а в Мартусівці назвала тільки один — усклад. Середне і старше покоління знають кудёл'а, куд'іл' (Бориспіль), кудёл'я (Іванків), — молодь же не знає цих слів. Коли люди середнього віку і старі в Борисполі пропуск у косінні звать грйва, стойанй, — то молодь цих слів не знає. У всіх трьох населених пунктах слово палуба старі пояснюють як укриття з шалівки на покрівлі, а молодь тільки як палубу на пароплаві. Молодь у Борисполі й Мартусівці не знає слова майдан (=вигін), зате знає майданчик (=дитячий садок); часто не знає навіть слів: прац, очкур, бабка (=прилад, на якому клепають косу).

¹ толóка — гуртова допомога сусідові не за гроші, а за частування.

Звичайно, при цьому треба ураховувати досвід опитуваних осіб. Як правило, найбільш повну інформацію як з питань сучасних, так і по старовині давали люди середнього, а не надто похилого або молодого віку. На увагу слід брати й вплив розподілу праці в колгоспі як господарстві великому й складному. Це одразу стає помітним на лексиці, пов'язаній з назвами частин сільськогосподарських знарядь праці. Так, наприклад, коваль або стельмах легко може назвати у возі 20, а то й більше частин, інші ж особи, навіть і похилого віку, — 6—7 частин, а якась доярка, що добре обізнана лише з своєю справою, може назвати ще менше частин воза.

Лексика, як і мова взагалі, відбиває розвиток і зміни в усіх сферах людської діяльності. В селі Іванкові це можна простежити навіть на змінах у топонімічних назвах. У цьому селі чимала кількість боліт. Назви цих боліт у минулому часто зв'язувалися з іменами їх власників. Про це прямо свідчать назви деяких з них: Попове болото, Саликове, Климишине, Опанасишина лоза, Диркачове, Мантакове, Семенове, Мокійове, Хвинопенкове і т. д. Люди середнього та старшого віку можуть перелічити до сорока назв цих боліт, але молодь не знає вже й третини цієї кількості. В цьому ж селі Іванкові існує 20 назв вулиць, але населення у своєму побуті не користується цими назвами, а всю територію ділить за трьома колгоспами, а всередині колгоспів — за бригадами.

Зараз у колгоспах почали широко розводити багато видів корисних птахів, яких раніше у даній місцевості не розводили. Наприклад, раніше не було індиків, а зараз їх розводять, проте, як кликати, не знають. Однак життя вчить. У Мартусівці, наприклад, гусенят і каченят кличуть, вживаючи слова пул'-пул', гусей відганяють, вживаючи слова г'іл'а-г'іл'а, а через те, що індики живуть на фермі разом з гусьми та качками і реагують разом з ними на пул'-пул' та г'іл'а-г'іл'а, то їх теж починають кликати словами пул'-пул', а відганяти словами г'іл'а-г'іл'а.

Розвиток великого колгоспного господарства закономірно спричинився до розширення і збагачення лексики. Так, в минулому для тварин фігурувало три назви приміщень — сарай, хлів, кошара, наприклад: сарай — для корів, коней; хлів — для овець, свиней (Іванків, Мартусівка); сарай — для корів, свиней, кошара — для овець (Бориспіль). Зараз поряд з цими назвами

виникли, наприклад в Іванкові: кон'ушн'а, волóуник, сарáйі для молодн'акá, свина́рник, кúхн'а-свина́рник, оу́чáрник, хáта для обс'івáн'н'а вэлíкойі рогáтойі худóби. Крім того, виникли ще нові назви: клóун'і для фуражá, птичнíк, бдж'íл'анíк. У Борисполі приміщення для корів звать ще корóуник, коровáрн'а, а в Мартусівці — скотáрн'а.

Нові, наукові методи господарювання викликають нові терміни, зв'язані з виробництвом: робóчи волí, проíзводíтел'і, свиномáтки, кобиломáтки, вíуцемáтки, штóшне парувáн'н'а і т. д. Це можна бачити і з лексики уривку розповіді колгоспника села Іванкова: „Кормóва бáза в колгóсп'і íмени Будéнного для твариннíцтва по рацíбнах впóлност'і заготóвлена, гру́би кормá, соковíти кормá, так сáмо і концентрáти. Багáц'ко ми кормóу, йак соковитих, солосúйем г'íчку бур'акóву та молодíйі бурйáнí та трáви. У ц'íх кормáх багáц'ко йе в'ітам'ін... від ц'óго кóрму прибавл'áйец'ц'а продóкц'íйá...“.

З виникненням нових явищ ряд слів набув нових відтінків у своєму значенні, наприклад: загражд'éн'íйе (=лісонасадження, Іванків); тáб'ір (=місце у полі з господарськими будівлями — „на тáбор'і щé пострóйíли два сарáйі“ — Іванків).

Розведення на Україні великої кількості нових видів рослин, зернових і технічних культур, яких досі тут ніколи не було, багатогранність виробничого життя колгоспу ускладнює та урізноманітнює лексику сучасного села. Так, приміром, в Борисполі почали займатися розведенням шовкопряда, і одразу ж в лексиці з'явилися слова: шоу́кунí, грéна („принеслá грéну ў корóпц'í“), коко́нозавíука, плантáц'íйá (=плантація шовковиці), сну́вáц'ц'а („вонí і молочáк йíd'át', та з йóго пól'зи не бóде, бо не бóдут' снувáц'ц'а...“) і т. д.

Вимога застосування наукових методів в господарюванні викликає серед колгоспників потяг до наукової книги, до удосконалення своїх знань. Тому в мові відбувається не тільки стирання діалектних рис, але й інших рис, що різнять село від міста. Все більшим стає прошарок сільської інтелігенції, все більше зростає нова, соціалістична культура колгоспного села.

ФОНЕТИЧНІ РИСИ

Звуки *a, e, o, y, u* (з *ы*), *i* (з *ѣ*) в системі даної говірки не різняться за своєю вимовою від відповідних літературних. Голосні *u* (з дифтонга *yi*) та *i* (не з *ѣ*) у говірці мають свою специфіку. *И* вимовляється як щось середнє між *y* та *u*, іноді в *u* чується нахил до *e*; *i* вимовляється як звук, що стоїть десь між літературним *u* та літературним *i*. Крім зазначених голосних, говірка ще подекуди зберегла дифтонгічний звук *yi*.

Система приголосних, за винятком *g, k, x*, своєю вимовою не різниться від системи приголосних літературної мови.

Порівнюючи мову всіх трьох обстежуваних пунктів, слід відмітити найбільш виразну фонетичну особливість, яка легко звертає на себе увагу і різнить їх, — на вимову прийменника-префікса *pid*, який звучить то як *pid*, то як *pud*. Вимова *pid* поширена у всіх трьох населених пунктах, тоді як вимова *pud* частіше зустрічається в Борисполі, рідше в Мартусівці і відсутня в Іванкові. Так, приміром, в Борисполі можна почути: *пудка́т, пудна́в'єс, пудво́да, пудге́йстер, пудто́ка, пудле́гка, пудос'е́л'н'ік, пудго́рл'е, пуд л'ісо́м, пуд во́йну́, пуд Кі́йе-вом, пудруні́лас'а* (про вівцю, яка почала линяти), *пудпе́рти, пудстре́лили, пудрослі́*. Аналогічно до *pud* вимовляється іноді *piv*: *пувсанті́метра, пувбо́ка, пувгекта́ра*. В Мартусівці вимова *pud* зустрічається рідше: *пудка́т, пудто́ки, пудпе́рти, пудожді́, пудожд'і́т', пудна́вс'а, пудв'і́д*. В Іванкові спостерігається тільки *pid*: *пидожді́, пидто́ки, пидос'е́л'ник, пидстрі́г, пидралі́т'*. Поруч цього існує вимова *piu*: *пиу́тора́, пиу́ко́пи*.

Інші фонетичні відмінності в мові цих населених пунктів не такі виразні і мають більш частковий характер.

Різну вимову прийменника *pid* (*pid, pud*) слід, очевидно, пояснювати різною долею занепаду дифтонгічного звука *yi*. Що це дійсно так, можуть свідчити залишки цього дифтонгічного звука, які дійшли до нашого часу. Так, у записах П. П. Чубинського¹ для Борисполя *yi* зафіксований в словах: *лу́й, ну́йс, ту́йл'ки, су́йл', дву́йчи, ру́ймни, слу́ив, ку́ип*,

¹ Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край, том VII, Петербург, 1872, стр. 591.

чорну^и, руду^и. Для села Іванкова в записах Чубинського дифтонгічний звук ^и не зафіксований.

Під час експедиції 1949 р. ^и теж був відмічений. Так, в Борисполі: в^ин, бу^ил'ше, пу^идуть, ву^ичи, ко^иру^ив; в Іванкові (як рідке явище) пу^идем (він вимовляється як він, зрідка в^ин); в Мартусівці (як рідке явище) в^ин.

Очевидно, що з часу експедиції Чубинського до 1949 р. вживання ^и помітно зменшилося. Замість дифтонгічного ^и зараз широко виступає місцевий звук *и*.

Так, у всіх трьох населених пунктах можна почути вимову: двир, тик, стиг, виз, пид, він, стил, риг, лий (=лій), ніж, дзвин, хвист, нич, переліг, обліг, швірэн', ослін, окріп, настіл'ник, обробіток, домівка, поріг, воріт, коріу, голіука.

У Борисполі і Мартусівці можна почути: прісишче, хвіртка, возіу (=род. мн. від *віз*), похід, бабіу, доріг, воліу, бил'ш (біл'ше).

В Іванкові і Мартусівці: грим, жінка, підем, сіл'л'у, усіх (всім), голівон'ка, миж.

Зокрема в Борисполі: хрин, гний, пип, сковорітка, горітчик, сніуниц'у, годіу (=років), дворіу, клубкіу, миткіу, дружкіу, рокіу, братіу, комір (=род. мн., від *комора*), Дударкіу, Груздіука, Козиріука, ріжками. Поряд з словами з *и* існує слово з *у*: снуски.

В Іванкові: Брид, віусишче, заробітки, прислів'є, будіул'і, удій (=удій), вікна, ніч'ч'у, рубліу, хуторіу, скриз, спид, тіл'к'і, доп'к, мий (=мій), свий. В Мартусівці: вил, подвір'є (подвір'є), різ'з'а, Спасівщина, біл'а.

Про те, що цей звук *и* дійсно походить з дифтонгічного звука ^и, свідчить не тільки збережена до нашого часу вимова деяких із зазначених слів саме з дифтонгічним ^и, але й характер вимови самого *и*, яке ніби ще несе на собі ледве помітні рештки дифтонгічності і цим звертає увагу спостерігача, який ще не призвичаївся до даної говірки й порівнює цей звук із звичайним літературним *и*.

Проте цей звук виступає в говірці вже далеко не панівним, на

його місці широко чути і звичайний літературний *і*. Пояснюється це закономірним впливом літературних норм, які на базі загального піднесення рівня культури та освіченості населення крок за кроком стирають в даній говірці діалектні особливості.

Як правило, в говірці на місці старого *ѣ*, тобто на місці дифтонгічного звука іншого типу, стоїть звичайне літературне *і*: *сл'ід*, *д'ід*, *т'іло*, *с'іно* і т. д. Очевидно, під впливом російської мови на місці *ѣ* може виступати *е*: *д'éло*, *б'éлка* (Іванків).

Проте, є ряд слів, правда, значно менш поширених, де це правило порушується, і на місці *ѣ* виступає не *і*, а *и*, наприклад: *б'ілому*, *соп'ілка*, *хрин*, *мих*, *край світу*, *п'івен'*, *гор'ілкою*. Це відхилення, мабуть, є наслідком взаємодіяння твердих приголосних (губних, шиплячих та *р*) з тим звуком *і*, який витворювався з *ѣ*.

Впливом твердих приголосних, очевидно, слід пояснювати також *и* на місці *і* (не з *ѣ*), наприклад: *мид* (=мед), *барвінку*. На випадок типу *одній меш* (Мартусівка) міг впливати і сам характер місцевого *і*, який більш задній, ніж літературний *і*.

Відповідно до літературного *і* (з *ѣ* і *е*) в ненаголошеній позиції чути *и* або *э*, наприклад: *типáл'ница*, *видрó*, *вэдрó*, *пичкúр*, *пискáр*, *пэсóк*, *стинá*, *знимáт'* (Бориспіль); *видрó*, *пичкúр*, *пискú*, *никóли* (Іванків); *стэна́* (Мартусівка). На місці літературного *і* (якому відповідає старе *о*) в ненаголошеній позиції чути *у*, *ω*, *и*, *о* (останнє чи не під впливом російської мови), наприклад: *пωшóў*, *пωдождí*, *черевíкиў*, *поўкóпи*, *войну́* (Бориспіль); *пишли́*, *пишóў* (Іванків); *виз'мí*, *пирожóк*, *ўконц'í*, *сус'íдиў* (Мартусівка).

Крім прийменника *під*, *у* зустрічається ще в прийменнику *пруз*: *пруз хáту* (=повз хату, Мартусівка). У всіх трьох населених пунктах вказівні займенники *та* (*та́йа*), *ца* (*ца́йа*) в непрямих відмінках виступають з *у*: *туйéйí*, *ц'уйéйí*, *ц'уйéйу*. В Борисполі зрідка можна почути на місці літературного *і* звук *у* з пом'якшеною попередньою приголосною: *ма́т'унка*, *д'ура́*.

З погляду вивчення дифтонгічних звуків територія Бориспільщини, безсумнівно, становить своєрідний інтерес. Цей інтерес, з одного боку, зумовлюється, звичайно, можливістю по рештках дифтонгічних звуків простежити те, в які звуки вони перетворилися, з другого боку — самою територією, на якій кінчається смуга дифтонгічних звуків, а далі на південь ідуть говори, де їх уже нема.

Суть дифтонгічних звуків у давнину полягала в розрізненні значення слова за характером руху тону. В сучасній мові ця функція семантичного диференціатора із значно кращим успіхом виконується приголосними, які можуть входити до складу в кількості більше однієї і, до того ж, виступати то в твердій, то в пом'якшеній формі, а значить — і давати величезну кількість комбінацій значущих сполучень.

Консервативне збереження дифтонгічного звука аж до нашого часу в деяких північноукраїнських говорах пояснюється не лише силою інерції старих артикуляційних традицій, а й залишками семантично-диференційних його здатностей саме там, де породженим голосні не в силі запобігти ряду омонімічних утворень. Для обстежуваної говірки це можна довести на ряді морфологічно-семантичних зіставлень. Так, безсумнівно, затримання занепаду дифтонгічних звуків завдячувало намаганню уникнути наявного в сучасному стані даної говірки збігу ряду іменних і дієслівних форм типу: л и й (з луий—лій), л и й (=наказовий спосіб відлити); г н и й (з гнуий—гній), г н и й (=гний); м и й (=мій), м и й (=мий); в о з і ь (=возів), в о з і ь (=возив); г о д і ь (=годів), г о д і ь (=годив) і т. д.

Зникання *уи* затримувалось тенденцією уникання омонімічних утворень у прикметникових формах. Внаслідок занепаду *уи* виникав звук дуже близький до *и*, тому форма прикметників жіночого роду давального та місцевого відмінків м о л о д у и й стала омонімічно збігатися з називним відмінком чоловічого роду однини м о л о д і й. Через те що кінцевий *й* у прикметниках говірки чується невиразно або його й зовсім не чути, а називний множини в закінченні мав *и*, а не *і*, в слові м о л о д і й збігаються значення і чоловічого роду однини (м о л о д и й), і називного множини (м о л о д і), і давального та місцевого однини жіночого роду (м о л о д і й). Таке ж саме явище спостерігається і в дієприкметниках, порядкових числівниках та займенниках.

За записами Чубинського, у Борисполі маємо: називний однини чоловічого роду: р у д и, бі л и; місцевий однини жіночого роду: ч о р н у и й, р у д у и й; називний множини: ч о р н и, бі л и. Для Іванкова маємо: називний однини чоловічого роду: р и ь н и й, ж р а м н и й; місцевий однини жіночого роду: р у д и й, с и в и й; називний множини: р у д и, бі л и.

У спостереженнях 1949 р. форма прикметників твердої групи (також дієприкметників, порядкових числівників, займенників прикметникового типу) називного відмінка однини чоловічого роду в Борисполі була підмічена така: молоди, зли, други, але добри^а, зелени^а, раби^а, гостри^а, лихі^а, чисти^а, гар'ачи^а, ліси^а, ріуни^а, скуп'ушчи^а, добріши^а, наймолодчи^а, зроблени^а, йакі^а, такі^а, шости^а; у Іванкові: добри, веліки, але ціли^а, для Мартусівки: добри, але кирпати^а, ворóжи^а, кв'ітчасті^а, молоді^а. Називний відмінок множини для всіх трьох населених пунктів був відмічений у формі: гáрни, дóбри, багáти, старі, чужі, наші. Однак зазначені форми у всіх трьох населених пунктах (особливо в Іванкові та Мартусівці) є вже далеко не домінуючими, а натомість широко вживаються звичайні літературні форми: дóбрий, молодій, тобто замість закінчення *и* або *и^а* виступає літературна форма *ий*; стар'і, йак'і, одн'і, годóван'і, — тобто замість *и* звичайне літературне *і*. Ще більш інтенсивно відбувається руйнування діалектної форми прикметників місцевого і давального відмінків жіночого роду: чóрни, молоді, ти^а (Іванків); чóрний, молодій, глiбóкий, мій, тий (Мартусівка), — яка інтенсивно заступається формою, ближчою до літературної: чóрн'ій, молод'ій, глiбóк'і, т'і (Бориспіль); глiбóк'ій, берéзов'і^а, дóвг'і, йак'ій, наші (Іванків); граждáнс'к'і, одн'і (Мартусівка).

Таким чином, консервативне збереження дифтонгічного звука в даній говірці пояснюється намаганням уникнути збігу двох різних за походженням звуків в одному звукові *и*, тобто *и* з старого *ы* (з урахуванням ще *и* з *е* після твердих приголосних) та *и* з старого *уи*. Ця ж тенденція до диференціації звуків і на сьогодні зберігає до деякої міри характер вимови *и* (з *уи*), відмінної від вимови *и* (з *ы*). Процес же занепаду дифтонгічного звука, а разом з цим і специфічного характеру вимови *и* (з *уи*), зумовлюється прогресивним інтенсивним впливом літературних норм, тобто впливом фонетичних норм, вироблених на території межуючого сусіднього діалекту, який через свою більшу досконалість став загальноновизнаною літературною нормою.

Як уже відзначалось, говіркове *і* за своєю вимовою знаходиться десь між літературними *і* та *и*. Через це трапляються випадки,

коли цей звук вимовляється просто як *и*, наприклад: і м б а р і и м б а р (при поширеному а м б а р).

За даної особливості говіркового *і* здавалося б дещо дивним поширення в говірці пом'якшених *г'і, к'і, х'і*. Так, приміром, можна почути г'ічка (Бориспіль); грабк'і, ск'ібка, вовк'і к'іц'-к'іц', чоловік'і, жинк'і, нóg'і, пастух'і, лих'ій (=лихий), г'інут', солóдк'ій, т'ік'і, сух'іх, мог'іла, г'ічку, на друг'ій ден', п'ішк'і (Іванків); ұтк'і, собáк'і, к'іс-к'іс, г'іл'á-г'іл'á, паробк'і, к'ідай, ск'ік'і, пастух'і, плуг'і, лих'ій, ширóк'ій, сок'іра, шк'ітил'гáт', на друг'іх людéй, тáнк'і, в'тóтк'і, двéр'і паганéн'к'і, друг'ій годóк, в'інк'і, Полтáвс'к'ій банк, так'і (=таки), так'ій поб'итий (Мартусівка). Значна поширеність даного явища, звичайно, виключає пояснення його будь-яким зовнішнім впливом. Сполучення *г'і, к'і, х'і* є наслідком внутрішнього розвитку фонетичної системи даної говірки. Однак розкриття внутрішніх закономірностей пом'якшення *г', к', х'* в цій говірці — справа дослідження говірки не двох-трьох сіл, а багатьох різноманітних діалектів. Допоможуть у цьому діалектологічні атласи. Зараз можна зробити тільки деякі висновки гіпотетичного характеру.

Можна гадати, що *г'і, к'і, х'і* є явищем вторинним по відношенню до *ги (гы), ки (кы), хи (хы)*. Але це можливе лише в тому разі, коли визнати, що старе *ы* було дифтонгічним звуком з елементами *ъ*, близьким до *о*, та *і*, близьким до *і*. Після занепаду цього дифтонга (зник елемент *ъ*) залишився звук *і*, тобто могли виникнути сполучення *г'і, к'і, х'і*. Однак приголосні *г, к, х* — звуки заднього ряду, тому мусили б вплинути на *і*, давши сполучення *ги, ки, хи*. В говірці ж ми маємо *г'і, к'і, х'і*. Очевидно звуки *г, к, х* в давнину тут не були звуками заднього ряду. В якійсь мірі про це може свідчити виявлений в деяких селах Чернігівської області звук *т̣*, тобто передній (альвеолярний) звук *к* з домішками шепелявого *т*, наприклад: *т̣в'іет, йон т̣в'іт'е, т̣в'ет'істи, т̣в'етн'ік, т̣в'етки* (с. Грабів, Ріпкинського р-ну); *т̣в'іст', т̣в'ет, т̣в'ет'істи, т̣в'етна́йа* (с. Задеріївка, Ріпкинського р-ну); *т̣в'іст', т̣в'етóк, т̣в'ет'істи, т̣в'ет* (с. Лопатні, Любецького р-ну). В залежності від позиції цей звук міг давати *і ц і к*. Ось цей пом'якшений звук *т̣* можна вважати попередником

говіркового пом'якшеного *к'*, тому маємо сполучення *к'і*, а не *ки*. Ці гіпотетичні міркування можна перенести і на *г'* та *х'*.

Само собою зрозуміло, що широке вживання на сучасний момент після *г*, *к*, *х* звука *и* або *і*, відповідно до літературних норм, є наслідком посилення впливу цих останніх.

Серед інших фонетичних особливостей для всіх трьох населених пунктів слід відмітити такі:

1. Вживання зрідка *е* або *э* замість *а*, що відповідає *Ѧ* в старослов'янській мові: глед'іт' (глед'іт'), клену́ (клэну́); колóдец' (Бориспіль, Мартусівка), колóдез', колóдец' (Іванків). Крім того, *е* зрідка трапляється на місці *ы* та *ѣ* в словах: плэгнѣ („а вона йак плэгнѣ“ — Іванків); усѣд'іт' („стрил' айут', аж усѣд'іт' не можна“ — Мартусівка).

2. Вживання закінчення *е* замість *а* в безсуфіксальних іменниках середнього роду (II відміни м'якої групи): п'ірйе, подв'ірйе (подв'ірйе), ліст'е (лісц'е), жит'т'е, вес'іл'л'е (вэс'іл'л'е), кам'ін'н'е і т. д. Поряд з цією формою вживається і звичайна літературна на *а*: п'ірйа і т. д.

3. Зрідка переднаголошене *о* переходить в *а*; послідовне вимовляння *а* на місці переднаголошеного *о* зафіксоване в словах Барішпол', крапива́.

4. Придихове *є* в говірці відсутнє. Як правило, початкове (протетичне) *в* відсутнє в словах типу у́лиц'а, у́гол, уж, у́хо, о́гн', у́з'ки, тобто переважно перед *у*, але перед *и* (*і*) воно для говірки є нормою: в'ікна (Іванків); в'ікна, в'окна (Мартусівка); в'уин (=він) „в'уин вишками його́“ — Бориспіль); В'івд'а́ (=Іавдоха — Бориспіль); в'івсище (Іванків). Правда, зустрічається *и* початкове і без *в*: и м'б'ар (Мартусівка), у Чубинського (стор. 592) в Іванкові зафіксовано було: икна — в'икна, икон — в'икон.

5. Слова удов'а́, уз'а́т', уз'у́т' вимовляються переважно з *у*.

6. *Н* після *м* перед голосним, що відповідає староруському літературному *Ѧ*: п'амн'ат', мн'асо, с'імн'е.

7. Тверде *л* перед приголосним: м'єлник, п'ільно, с'ід'єлце; поряд з цим: т'ільки, т'ілько, б'ільше.

8. Тверде *р* в словах типу: б'ура, зор'а, ратува́т'.

9. Відсутність звука *ф*, який заходить в говірку під впливом літературної мови дуже слабо: хунт, х'ура, хв'іртка, хв'а́л'ч'.

10. Задньоязичне дзвінке вибухове *g* зустрічається в дуже обмеженій кількості слів: *гриндж'ала*, *гáнок*, *гирліга*, *дзіга*, *гуз'ік*, *гул'а*.

11. Неозначена форма дієслова закінчується, як правило, м'яким *т'*: *лежáт'*, *хвaтáт'*.

12. Як рідкий випадок, *к* на місці *ч* та *т*: *кéрез*, *кéрес* (Бориспіль, Мартусівка); *утóпкана* („до колодецьа стéшка утóпкана“ — Мартусівка).

13. Зрідка *л'* чергується з *й*: *здорóвйе* — *здорóвл'а* (Бориспіль); *ста́йа* — *ста́л'а*, *сва́йба* — *сва́л'ба*.

14. Зрідка можна почути *м* на місці *в*: *рiмний* (Іванків).

15. Як рідке явище — *й* на місці *в*: *сйáто*, *сйатій* (Мартусівка).

16. *У* на місці ненаголошеного *о* тільки в слові *зузúл'а*.

17. Паралельне вживання форм сполучників *да*, *до*, *дак* і *та*, *то*, *так*.

Слід відмітити, що молодь частіше дотримується літературних норм, ніж люди похилого віку. В Іванкові, наприклад, старі люди говорять і *дз'аб* і *з'аб*, молодь же говорить тільки *з'аб*; В Мартусівці люди похилого віку говорять *йáтел'*, середнього — *йáтел'* і *д'áтел'*; молодь тільки *д'áтел'*.

МОРФОЛОГІЧНІ РИСИ

В усіх трьох населених пунктах послідовно вживається закінчення *у* родового відмінка однини в словах типу: *мéду*, *ма́ку*, *л'óду*, *щавл'ú*, *очерéту*, *шúму*, *ладú*, *сну*, *рóку*, *гóду* і *гóда*, *світу*, *лúгу*, *йáру*, *ва́лу*.

Нові одиниці виміру в цьому відмінку послідовно мають закінчення *а*: *к'ілогра́ма*, *ме́тра*, *гекта́ра*.

Родовий відмінок іменників жіночого роду 3-ї відміни, очевидно не без впливу літературних норм, має дещо відмінні форми. Так, наприклад, в Борисполі переважно говорять: *но́чи*, *в'істи*, *т'іни*, *сóли*; в Іванкові: *но́чі*, *в'істі*, *тén'і* і *т'ін'і*, *сóли*, *л'убóви*; в Мартусівці: *но́чі* і *но́чи*, *вісті*, *тіні*, *сóли*, *л'убóві*.

Давальний відмінок однини іменників чоловічого роду 2-ї відміни має закінчення *у* в усіх трьох населених пунктах: *ба́т'ку*, *бра́ту*, *товáришу*, *кон'ú*, *дúбу*, *л'ісу*, *га́йу*. Така послідовність вживання закінчення *у* при рідких випадках *ові*, *єві* наштовхує на думку, що останні не є залишком старовини, а є вже

наслідком впливу літературних норм. Можливо, те ж саме слід сказати і про закінчення *у* замість *і* давального відмінка іменників середнього роду 4-ї відміни, яке теж поширене в усіх трьох населених пунктах: плéмен'і, т'імен'і і т'імн'у, вимн'у (Бориспіль); плéмн'у, т'імн'у, в'імн'у (Іванків, Мартусівка).

Називний відмінок іменників чоловічого роду множини має закінчення *и*, *і*, *а*, *е* (э). Закінчення *и* є нормою для всіх трьох населених пунктів, наприклад, у словах: браті́, сині́, д'іді́, кумі́, сваті́, столі́, волі́. Крім того, в Борисполі говорять: у́си, грунті́, голосі́, ві́трі; в Мартусівці: у́си, поводи́, грунті́, сус'іди. Наявне паралельне вживання закінчень *и* та *а*: у́си—у́са, поводи́—повода́, грунті́—грунта́, труді́—трудо́, го́ди—годо́, лісі́—ліса́, голосі́—голоса́, овсі́—вивса́, хлібі́ (=печені) — хліба́ (=у полі) (Іванків); труді́—трудо́, лісі́—ліса́, голосі́—голоса́ (Мартусівка); поводи́—повода́, го́ди—годо́, лісі́—ліса́, овсі́—вивса́, хлібі́ (=печені) — хліба́ (=у полі) (Бориспіль). Тільки закінчення *а* в усіх трьох населених пунктах мають слова: рука́ва, холода́. Закінчення *і* буває після м'яких приголосних, *г*, *к*, *х* та *р*: учител'і́, ворог'і́, плуг'і́, воўк'і́, парубк'і́, співак'і́, пастух'і́, дохтар'і́, вечор'і́ (Іванків, Мартусівка), ві́тр'і́ (Мартусівка); вечор'і́ і вечор'і́ (Іванків). В Борисполі закінчення *і* спостерігається переважно тільки після м'якого приголосного та *р*: учител'і́, дохтар'і́, вечор'і́; після ж *г*, *к*, *х* переважно буває *и*. Від *друг* множина утворюється на *а*: друз'з'а́ (Бориспіль), друз'з'а́—дру́з'і́ (Мартусівка). Появу в говірці *и* після *г*, *к*, *х* та *р* можна пояснити впливом літературних норм. Паралельне вживання закінчень *и* та *е* (э) спостерігається в словах: сел'а́ни—сел'а́не, л'у́ди—л'у́де, громад'а́ни—громад'а́не, м'ішча́ни—м'ішча́не (Бориспіль, Мартусівка); сус'ідэ́ (Бориспіль); для Іванкова ж в даних словах характерне закінчення тільки *и*.

У називному відмінку однини прикметників середнього роду в усіх трьох населених пунктах нечленна форма переважає над членною: бага́те сэлó, малé йагн'а́, до́ўге пóле.

У всіх трьох говірках називний відмінок прикметників множини має закінчення *и*: чужі́, до́бри, га́рни, ма́тэрини, ба́ткови.

В третій особі однини теперішнього часу в закінченнях паралельно вживаються форми: зна — зна́йе, дума — дума́йе (Бориспіль, Іванків); зна́йе, дума́йе (Мартусівка).

В Іванкові в дієслівних формах другої особи однини теперішнього часу буває переважно закінчення *ш* замість *еш*: зна́йіш, дума́йіш, слуха́йіш, гра́йіш, пита́йіш. Це явище, очевидно, є наслідком прогресивної асиміляції *e* до попереднього йота в послабленій ненаголошеній позиції.

Перша особа однини дієслів теперішнього часу має *дж* і *ж*; *дж* частіше в Борисполі і Мартусівці: ходж́у, будж́у, водж́у, сидж́у і сэж́у; *ж* — частіше в Іванкові: хож́у, буж́у, сиж́у, вож́у.

В Мартусівці в першій особі теперішнього часу однини замість *л* можна почути *н*: ломн́у (=ломлю). Це теж можна пояснити прогресивною асиміляцією.

СИНТАКСИЧНІ РИСИ

Синтаксичні риси говірок всіх трьох населених пунктів майже не різняться від літературних норм. Відсутня різниця в синтаксичній будові й поміж самими говірками цих населених пунктів. Порівняно до літературних норм можна говорити тільки про більшу або меншу поширеність тих чи інших форм, наявних в літературній мові. Так, більш послідовно і значно ширше у знахідному відмінку множини вживається форма називного відмінка, ніж родового: пасу́ кóн'і, корóви, свй́н'і; женé гус'і і гуси; але переважно: ждем гостéй (хоч зустрічається і ждем гóст'і). Пор. ще в тексті: „гли́на па́дала на р'áми, на шо́у-куні́“; „пуд йáмойу побáчили кублó і двóйе вовчэ́н'áт, йáкй воні́ схот'іли уз'áт“; „п'ішли́ по сл'іда́х і найшли́ во́у-чэ́н'áтá“; „ус'і́ чісто барані́ да кабані́ пойіли“ (Бориспіль); „напóйім же волі́“; „н'імц'і кругóм хватáйут' то кóн'і, то свй́н'і (Іванків); „н'імц'і позаб'іра́ли і корóви, і свй́н'і і кúри“; „пйут', гул'áйут', кúри жар'ат“ (Мартусівка).

Зате в сполученнях з іменниками однини чоловічого роду (назвами речей) переважає, хоча і не в такій мірі, форма родового відмінка: ма́йе рубл'á і руб, бері́ серпá і серп, вй́йн'ав ножá і ніж, переки́нув вóза і виз. „Упáв йá пид вóза в холодóк“ (Іванків); „Положи́у на вóза да й везé“, „ста́у вин виривáт' хвоста́“ (Мартусівка).

Прийменник *по* виступає дуже широко у формах на визначення мети руху: іти по воду, по дóхтора; „ходіли по лист“, „ходіли по ут'ата“ (Бориспіль); „п'ішли по дрóва“ (Мартусівка).

Прийменник *під* вживається для показу часових стосунків (=під час, в час): „а пуд війну́ мене й само́го пудстрéлили н'і́мці“ (Бориспіль); „це йа так постар'іу́ під війну́“ (Іванків).

Прийменники *повз* (*повиз*), *проз*, *перед* керують знахідним відмінком: „в нас понад шл'ахом, що з Кийіва йде повиз Іва́нко́у, скриз' дере́у насади́ли“ (Іванків); „в сел'і було́ т'іки чоті́рі у́лиці на́у́хрест: оц'а́, шо по́у́з са́жалку йде, до то́ї у́лиці...“, — „проз ха́ту б'ігла лисі́ц'а“, „лисі́ц'а перед п'ідво́ду ла́гла і притайі́лас', б́удто ме́ртва“ (Мартусівка).

Замість прийменника *навколо* вживається прийменник *кругом*: „а л'уди поселі́лис'а кругом оц'і́х бол'і́т“ (Іванків).

Прийменник *за* може вживатися при показі ознак часу та міри чогось: „са́харний заво́д за́пуст'іу́ уже́ за мо́ї́ї б'ітност'і“ (Мартусівка); „шкúрка за в'ичинку не сто́їт“ (Бориспіль); „вона́ ста́рша за ме́не була́“ (Іванків). Як правило, вищий ступінь прикметника в реченні типу останнього вживається рідко, а натомість переважно форма без прийменника *за* або *од*. Так, для всіх трьох населених пунктів нормою буде: син ви́шчий (ви́шчи) ба́тка.

Замість прислівника *докупи*, утвореного за допомогою прийменника *до*, у старшого покоління відмічено прислівник *дом'єста*: „ус'у зе́млю́ дом'є́ста“ (Бориспіль).

Зустрічаються конструкції, в яких форми називного відмінка поширюються за рахунок орудного: „а де́як'і поверта́лис' до́дому і́нвал'і́дн“, „ми хо́чем зроби́ти наш колгóсп шче ба́гатши́й і́кра́шчий“, „чим би́лш прац'у́й, тим б́уде колгóс за́мо́жний, а колгóспник за́мо́жні́ший“ (Іванків).

Форма двоїни іменників жіночого роду найбільше збереглась в селі Іванкові: дв'і ха́т'і (поруч: дв'і ха́ти), „оста́лос' три коро́в'і і чоті́ри вола́“. В іменниках чоловічого роду з числівниками п'ять, шість і т. д. закінчення двоїни трапляється дуже рідко: „пол'а́кіу́ було́ с'ім чолов'і́ка“ (Іванків), звичайно ж можна почути: „росту́т' п'ят' ден'“, „не було́ до́ма п'ят' год“ (Бориспіль).

Сурядними та підрядними сполучниками і сполучними словами ці говірки не відходять від норм літературних. Трапляється різниця тільки фонетичного характеру. Як уже згадувалось, замість *та*, *так*, *то* часто вживаються *да*, *дак*, *до*: „з ус'і́х п'ідво́д пос'іда́ли чума́к'і

на перéдн'у і дивілис' на лисіц'у да й забайдужилис' м'іж собб'ю“, „кажут', то буў пан Мартус', це коліс' дуже даўно, дак на його імн'а й дэрэвн'а стала звáцц'а“ (Мартусівка); „прихóжу, дак уже все згор'іло“, „оцé прійде: мáтка, дай йáйко! до мáти каже: нэма, кури нэ нэсуцц'а“ (Іванків). У текстах, що відбивають новий зміст, переважно вживається форма літературна: „йак у колгóсп'і йе, то і в колгóспника бóде“ (Іванків).

Для людей старого віку сполучник *але*, який заходить у говірку під впливом літературної мови, здається новиною (звичайними для них є *да* або *та*, *дак*). Складнопідрядні конструкції мети утворюються за допомогою сполучника *щоб*, *шоб*. Як може іноді вживатися у значенні причинному: „а ййі забрали с собб'ю, йак вона була крас'іва“ (Іванків).

Рідко, але трапляються випадки вживання в сполучникових підрядних конструкціях форм дієслів дійсного способу в значенні пасивному: „дл'а ц'уйейі робóти трéба мат' прилад'д'е, йакé потребу́йе“ (Іванків).

Всі діти, звертаючись до своїх батьків і говорячи про них, вживають форму пошанної множини: тáто прийіхали, мáтки азáли; „мáти побáчили мойá в окнó“ (Мартусівка).

Хоча на підставі обстеження дуже обмеженої кількості населених пунктів і важко зробити якісь більш-менш переконливі висновки, проте і таке вузьке коло наведених фактів дозволяє, на нашу думку, хоч трохи проникнути в суть тих мовних процесів, які відбуваються зараз у колгоспному селі. Ці процеси йдуть у напрямі збагачення мови на основі зростання загального культурного рівня населення і запровадження найпередовішої радянської науки й техніки в сільське господарство та у напрямі стирання діалектних рис під впливом загальних норм літературної мови.

ІХ. 3 матеріалів АУМ

Атлас української мови (АУМ) – колективна лінгвогеографічна праця, що охоплює ареал суцільного поширення української мови і частково переселенські говірки поза його межами. Виданий у Києві (т.1, 1984; т.2, 1988, т.3, 2001). Створенню АУМ передувало масове одночасне обстеження говірок 2359 населених пунктів за «Програмою для збирання матеріалів до діалектологічного атласу української мови» (К., 1949).

У першому томі представлено говірки шести населених пунктів Бориспільського р-ну Київської обл. Матеріали, що стосуються цих говірок, подаємо за окремими картами видання: *Атлас української мови*. Т.1. Полісся, середня Наддніпрянина і суміжні землі. – К.: Наукова думка, 1984.

Зі «СПИСКУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ, ГОВІРКИ ЯКИХ КАРТОГРАФУЮТЬСЯ»:

№ н.п.	Назва населеного пункту	Назва району	Назва області	Рік запису	Установа – організатор запису	Записувач
297	Мартусівка	Бориспільський	Київська	1949	Ін-т мовознавства	Брахнов В.М., Хропко П.П., Яценко М.Я.
301	Вороньків	»	»	1950	»	Доценко П.П., Антоненко К.Л., Білова В.С.
328	Велика Стариця	»	»	1958	Київський держ. ун-т	Струтинська Г.М., Гутниченко Л.Г., Лозенко В.Г.
332	Іванків	»	»	1949	Ін-т мовознавства	Брахнов В.М., Хропко П.П., Яценко М.Я.
337	Старе	»	»	1950	»	Доценко П.П., Антоненко К.Л., Білова В.С.
341	Сошників	»	»	1951	Київський держ. ун-т	Антощенко І.П., Бишок Г.П., Боровик К.С.

Карта № 21. СПОЛУЧЕННЯ [ГИ], [КИ], [ХИ]

кореневі [ги], [ки], [хи]: '[ги]нути, '[ки]дати, '[хи]триї... – н.пп. 301, 328, 337, 341;

кореневі [ги^і], [ки^і], [хи^і], [г^іи^і], [к^іи^і], [х^іи^і], [г^іи], [к^іи], [х^іи]:

'[ги^і]нути (-т^(і)), '[ки^і]дати (-т^(і)), '[хи^і]три(ї)...

[ги^і], [ки^і], [хи^і], [г^іи^і], [к^іи^і], [х^іи^і], [г^іи], [к^іи], [х^іи] в закінченнях іменників наз. відм. мн.: воро[ги^і], воў[ки^і], пасту[хи^і]...

[ги^і], [ки^і], [хи^і], [г^іи^і], [к^іи^і], [х^іи^і], [г^іи], [к^іи], [х^іи] в закінченнях прикметників чол. роду наз. відм. одн.: 'доў[ги^і](ї), ши'ро[ки^і](ї), ли[хи^і](ї)... – н.пп. 297, 332.

Карта № 30. РЕФЛЕКСИ Е В НАГОЛОШЕНОМУ ЗАКРИТОМУ СКЛАДІ (ЖІНКА)

[і]: 'ж' [і]нка – н.пп. 297, 328, 332, 337, 341;

[и]: 'ж[и]нка – н.пп. 297, 301, 332.

Карта № 31. РЕФЛЕКСИ Е В НАГОЛОШЕНОМУ ЗАКРИТОМУ СКЛАДІ (ЩІТКА)

[і]: ш'ч' [і]тка – н.пп. 337, 341;

[и]: ш'ч[и]тка – н.пп. 297, 301, 328, 332.

Карта № 40. [Е] ПЕРЕД СКЛАДОМ З НАГОЛОШЕНИМ [Е]

[е^і...и]: з[е^і]лениї, м[е^і]не, с[е^і]бе, т[е^і]пер, н[е^і]се, м[е^і]те, д[е^і]н'це, д[е^і]шевиї...

з[и^і]лениї, м[и^і]не, с[и^і]бе, т[и^і]пер, н[и^і]се, м[и^і]те, д[и^і]н'це, д[и^і]шевиї... – н.пп. 297, 328, 337, 341;

[е]: з[е]лени(ї), м[е]не, с[е]бе, т[е]пер, н[е]се, м[е]те, д[е]н'це, д[е]шевиї... – н.пп. 297, 301, 332, 337.

Карта № 48. РЕФЛЕКСИ НЕНАГОЛОШЕНОГО Е (КОЛОДЯЗЬ)

[а]: ко'лод' [а]з' – н.пп. 337, 341;

[е]: ко'лод[е]з' – н.п. 301;

[е]: ко'лод[е]ц' – н.пп. 297, 328, 332.

Карта № 49. РЕФЛЕКСИ НЕНАГОЛОШЕНОГО Е (МІСЯЦЬ)

[а]: 'м'іс' [а]ц' – н.пп. 297, 328, 332, 341;

[е]: 'м'іс[е]ц' – н.пп. 301, 337.

Карта № 51. РЕФЛЕКСИ НЕНАГОЛОШЕНОГО Е (РЯБИЙ)

[а]: р' [а]бії – н.пп. 297, 301, 332, 337, 341;

[е]: р' [е]би(ї) – н.п. 328.

Карта № 53. РЕФЛЕКСИ НЕНАГОЛОШЕНОГО Е (ПАМ'ЯТЬ)

[а]: 'памй [а]т' – н.п. 341;

[а]: 'памн' [а]т' – н.пп. 297, 301, 328, 332, 337.

Карта № 57. РЕФЛЕКСИ О В НАГОЛОШЕНОМУ ЗАКРИТОМУ СКЛАДІ

[і]: в' [і]з, р' [і]г, л' [і]ї – н.пп. 337, 341;

[и]: в[и]з, р[и]г, л[и]ї – н.пп. 297, 301, 328, 332.

Карта № 58. РЕФЛЕКСИ О В НАГОЛОШЕНОМУ ЗАКРИТОМУ СКЛАДІ (ТІК)

[і]: т' [і]к – н.пп. 337, 341;

[и]: т[и]к – н.пп. 297, 301, 328, 332.

Карта № 59. РЕФЛЕКСИ О В НАГОЛОШЕНОМУ ЗАКРИТОМУ СКЛАДІ (ОСЛІН)

[і]: ос'л'[і]н – н.пп. 328, 337, 341;

[и]: ос'л[и]н – н.пп. 297, 301, 328, 332.

Карта № 62. РЕФЛЕКСИ О В НАГОЛОШЕНОМУ ЗАКРИТОМУ СКЛАДІ (ВІН)

[і]: в'[і]н – н.пп. 297, 337, 341;

[и]: в[и]н – н.пп. 297, 301, 328, 332.

Карта № 64. РЕФЛЕКСИ О В НЕНАГОЛОШЕНОМУ ЗАКРИТОМУ СКЛАДІ (РАДІСТЬ)

[і]: 'рад'[і]с'т' – н.пп. 297, 332, 337;

[и]: 'рад[о]с'т' – н.пп. 297, 301, 328, 332, 341.

Карта № 65. РЕФЛЕКСИ О В НЕНАГОЛОШЕНОМУ ЗАКРИТОМУ СКЛАДІ (РІВЧАК)

[і]: р'[і]ў'чак – н.пп. 337, 341;

[и]: р[и]ў'чак – н.пп. 297, 301, 332, 328.

Карта № 66. РЕФЛЕКСИ О В НЕНАГОЛОШЕНОМУ ЗАКРИТОМУ СКЛАДІ (В КІНЦІ)

[і]: у к'[і]н'ц'і – н.п. 341;

[и]: у к[о]н'ц'і – н.пп. 297, 301, 332, 328.

Карта № 67. РЕФЛЕКСИ НЕНАГОЛОШЕНОГО О (ВІКОНЦЕ)

[і]: в'[і]'конце – н.пп. 328, 337, 341;

[о]: [о]'конце – н.пп. 297, 301, 332.

Карта № 68. ВІДПОВІДНИКИ О В НЕНАГОЛОШЕНОМУ ПРЕФІКСІ ПІД- (ПІДО-)

Закритий склад

[і]: п'[і]д'перти – н.пп. 328, 341;

[и]: п[и]д'перти – н.пп. 297, 301, 328, 332, 337;

[у]: п[у]д'перти – н.п. 297.

Відкритий склад

[і]: п'[і]дож'ди – н.п. 341;

[и]: п[и]дож'ди – н.пп. 297, 301, 337;

[о]: п[о]дож'ди – н.пп. 328, 332.

Карта № 69. ВІДПОВІДНИКИ О В НЕНАГОЛОШЕНІЙ МОРФЕМІ ПІВ- (ПІВКОПА)

[і]: п'[і]ў'копа – н.пп. 328, 337, 341;

[и]: п[и]ў'копа – н.пп. 297, 301, 332.

Карта № 87. ВІДПОВІДНИКИ НЕНАГОЛОШЕНОГО У (ОГІРОК)

[і]: ог'[і]'рок – н.п. 341;

[у]: [гу'рок] – н.пп. 297, 301, 328, 332, 337.

Карта № 91. ВІДПОВІДНИКИ М' ПЕРЕД РЕФЛЕКСАМИ НАГОЛОШЕНОГО Е (М'ЯСО, М'ЯТИ)

[м'й]: [м'й]асо, [м'й]ати – н.п. 301;

[мн']: [м'н']асо, [м'н']ати (-т^(')) – н.пп. 297, 301, 328, 332, 337, 341.

Карта № 109. [СТ'] / [СЦ'] У КІНЦІ СЛОВА

[с^(')т']: г'і[с^(')т'], те[с^(')т'] – н.пп. 297, 301, 328, 332, 337, 341;

[с^(')ц']: г'і[с^(')ц'], те[с^(')ц'] – н.пп. 297, 332.

Карта № 114. [д'] / [і] / [л'] (СВАДЬБА)

[і]: с'ва[і]ба – н.пп. 297, 301, 332, 337, 341;

[л']: с'ва[л']ба – н.п. 332.

Карта № 122. [ш] ПЕРЕД [А] (<Є) (ЛОША)

[ш]: ло[ш]а – н.пп. 297, 328, 337;

[ш']: ло[ш']а – н.пп. 301, 332.

Карта № 125. [л] / [л'] ПЕРЕД ПРИГОЛОСНИМ (МЕЛЬНИК)

[л']: 'ме[л']ник – н.пп. 297, 328, 332, 337;

[л]: 'ме[л]ник – н.пп. 297, 328, 332.

Карта № 190. РОДОВИЙ ВІДМІНОК ОДНИНИ ІМЕННИКІВ КОЛИШНІХ - / - ОСНОВ (СІЛЬ)

-і: 'сол'[і] – н.пп. 301, 328, 337, 341;

-и: 'сол[и] – н.пп. 297, 332.

Карта № 191. РОДОВИЙ ВІДМІНОК ОДНИНИ ІМЕННИКІВ КОЛИШНІХ - / - ОСНОВ (НІЧ)

-і: 'ноч'[і] – н.пп. 297, 301, 332, 341;

-и: 'ноч[и] – н.пп. 297, 328, 337.

Карта № 205. НАЗИВНИЙ ВІДМІНОК ОДНИНИ ІМЕННИКІВ СЕРЕДНЬОГО РОДУ НА - БЬЕ -

-а: 'п'ір^(')й[а], ш'час'т'[а], ве^(н)с'іл':[а], ка'м'ін':[а], с'м'іт':[а]... – н.пп. 328, 337, 341;

-е: 'п'і(іє,е)рй[е], ш'час'т'[е], ве^(н)с'і(іє,е)л':[е], ка'м'і(іє,е)н':[е], с^(')м'і(іє,е)г':[е]... – н.пп. 297, 301, 328, 332, 337.

Карта № 220. РОДОВИЙ ВІДМІНОК МНОЖИНИ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ КОЛИШНІХ - /О - ОСНОВ (НЕНАГОЛОШЕНІ ЗАКІНЧЕННЯ ПІСЛЯ [Ц])

-іў: х'лопц'[іў] – н.пп. 297, 301, 332, 337, 341;

-оў: х'лопц^(')[оў] – н.п. 328.

Карта № 228. ОРУДНИЙ ВІДМІНОК ОДНИНИ ЗАЙМЕННИКА ВОНА (З ПРИЙМЕННИКОМ)

з [нейу] – н.пп. 297, 301, 328, 332, 337, 341;

з [йейу] – н.пп. 301, 328, 332.

Карта № 230. НАЗИВНИЙ ВІДМІНОК ОДНИНИ ЗАЙМЕННИКА ЦЯ

[ц'а] – н.пп. 297, 301, 328, 332, 341;

[ц'айа] – н.п. 297;

[с'а] – н.пп. 328, 337.

Карта № 231. НАЗИВНИЙ ВІДМІНОК ОДНИНИ ЗАЙМЕННИКА ЦЕ

[(о)це] – н.пп. 297, 301, 328, 332, 337, 341;

[(о)цейе] – н.п. 297.

Карта № 232. РОДОВИЙ ВІДМІНОК ОДНИНИ ЗАЙМЕННИКА ЦЯ

[ц'і'йейі] – н.п. 341;
[ц'у'йейі] – н.п. 297, 332;
[це'йі] – н.п. 332
(бракує даних із н.п. 301, 328, 337).

Карта № 234. НАЗИВНИЙ ВІДМІНОК ОДНИНИ ЗАЙМЕННИКА ТЕ

[те] – н.п. 297, 301, 328, 332, 341;
[то] – н.п. 332;
[тейе] – н.п. 328, 337.

Карта № 235. РОДОВИЙ ВІДМІНОК ОДНИНИ ЗАЙМЕННИКА ТА

[т'і'йейі] – н.п. 337, 341;
[ти'йейі] – н.п. 301;
[то'йейі] – н.п. 328;
[ту'йейі] – н.п. 297, 332;
[тейі] – н.п. 332.

Карта № 236. ОРУДНИЙ ВІДМІНОК ОДНИНИ ЗАЙМЕННИКА ТА

[т'і'йейу] – н.п. 337, 341;
[ти'йейу] – н.п. 301;
[то'йейу] – н.п. 328;
[ту'йейу] – н.п. 297, 332;
[тойу] – н.п. 328.

Карта № 243. НАЗИВНИЙ ВІДМІНОК МНОЖИНИ ПРИКМЕТНИКІВ

-і: 'гарн'[і], 'добр'[і], чу'ж'[і] – н.п. 301, 337, 341;
-и: 'гарн[и], 'добр[и], чу'ж[и] – н.п. 297, 328, 332;
-ийе: 'гарн[ийе], 'добр[ийе], чу'ж[ийе] – н.п. 328.

Карта № 244. НАЗИВНИЙ ВІДМІНОК МНОЖИНИ ПРИСВІЙНОГО ПРИКМЕТНИКА З ОСНОВОЮ НА ГУБНИЙ (БАТЬКОВІ)

-і: 'бат'ков'[і] – н.п. 341;
-и: 'бат'ков[и] – н.п. 297, 301, 328, 332, 337.

Карта № 264. 1-а ОСОБА МНОЖИНИ НАКАЗОВОГО СПОСОБУ ДІЄСЛІВ ІІ ДІЄВІДМІНИ (ХОДИМО)

-імо: хо'д'[імо] – н.п. 301, 328, 332, 337, 341;
-ім: хо'д'[ім] – н.п. 297, 301, 328, 332;
-ом: хо'д'[ом] – н.п. 337.

Карта № 269. ПРИЙМЕННИК ВІД

[в'ід] – н.п. 297, 301, 328, 332;
[од] – н.п. 297, 332, 337, 341.

Карта № 272. ЗАПЕРЕЧНА ЧАСТИКА НІ- В ЗАЙМЕННИКАХ І ПРИСЛІВНИКАХ

ні- : [н'і]'йакиї, [н'і]'коли – н.п. 328, 337;
ни- : [ни]'йаки(ї), [ни]'коли – н.п. 297, 301, 328, 332, 341;
не- : [не]'йаки(ї), [не]'коли – н.п. 328.

ДОДАТКИ

Додаток 1

ЗРАЗКИ ТВОРІВ ПИСЬМЕННИКІВ З БОРИСПІЛЬЩИНИ

Українські діалектологи вже давно усвідомили потребу докладного вивчення говірок, які є рідними для видатних письменників. А.М.Залеський у праці «Говори української мови: Збірник текстів» (К., 1977) подав записані ним діалектні тексти з села Колодяжне Ковельського р-ну Волинської обл. (с. 35-38; рідне село Лесі Українки) та з села Моринці Звенигородського р-ну Черкаської обл. (с. 417-421; рідне село Тараса Шевченка). П.Ю.Гриценко пише про актуальність «розширення фонозаписів говірок різного типу», у тому числі «говірок *знакових* – тих говірок, які були рідними чи з якими тривалий час були пов'язані ті письменники, діячі культури, чия мовна практика вплинула на розвиток української літературної мови»¹.

Для діалектології, історії літературної мови, стилістики й текстології цікавою і малодослідженою науковою проблемою є визначення співвідношення рідної для письменника говіркової системи та мови його друкованих творів. На розвиток літературної мови, звісно, впливає мовотворчість не тільки видатних письменників, а й менш відомих.

Говірки населених пунктів, транскрибовані тексти з яких ми представили в першій частині видання, є рідними для багатьох українських письменників XVIII-XX століть, зокрема Георгія Щербацького (с.Рогозів), Івана Некрашевича (с.Вишеньки), Павла Чубинського (м.Бориспіль), Сергія Жигалка (м.Бориспіль), Олекси Засенка (с.Любарці), Василя Швеця (с.Іванків), Миколи Карпенка (с.Вороньків), Олеся Бердника (с.Кийлів), Петра Засенка (с.Любарці), Івана Чумака (с.Старе), Бориса Мамайсура (с.Вороньків), Галини Кирпи (с.Любарці)².

Зразки творів Івана Некрашевича подано в частині другій видання. У цьому додатку вміщуємо зразки творів письменників Бориспільщини XIX-XX століть. Подаємо також короткі біографічні відомості про них.

¹ Гриценко П.Ю. Діалектний фонофонд як джерело інформації про українську мову // Гриценко П.Ю., Малахівська О.А., Поістогова М.В. Український діалектний фонофонд. – К., 2004. – С.16.

² Подано за роком народження письменників.

ПАВЛО ЧУБИНСЬКИЙ

Чубинський Павло Платонович [15(27).1.1839-14(26).1.1884] – видатний український вчений-етнограф, громадський діяч і поет. Народився в Борисполі. У вересні 1862 р. написав вірш «Ще не вмерла Україна», який згодом став національним гімном. У листопаді 1862 р. Чубинського, як одного з найактивніших членів «Громади», діяльного учасника освітнього руху, а надто – як автора «возмутительной песни», заслано в Архангельську губернію, де він перебував до 1869 року. Автор поетичної збірки «Сопілка» (Київ, 1871), у якій вміщено оригінальні вірші та переклади з Рюкерта, Гайне, Байрона. У художніх творах та листах П.Чубинського проявляються деякі особливості бориспільської говірки (*І плачу, мов тая дитина...; Всяк, хто слуха тую пісню...; Як хороше тута...; Про її гадає...; Пісні не почувеш, а хоч почувеш, дак таку, що лучче б не слухав*).

Вірші та уривки з листів П.Чубинського в сучасній орфографії подаємо за виданням: *Чубинський П.П. Сопілка: Поезія, переклади / Упоряд., підготов. текстів та ст. Д.Чередниченка. – К.: Задруга, 2001. – 79 с.*

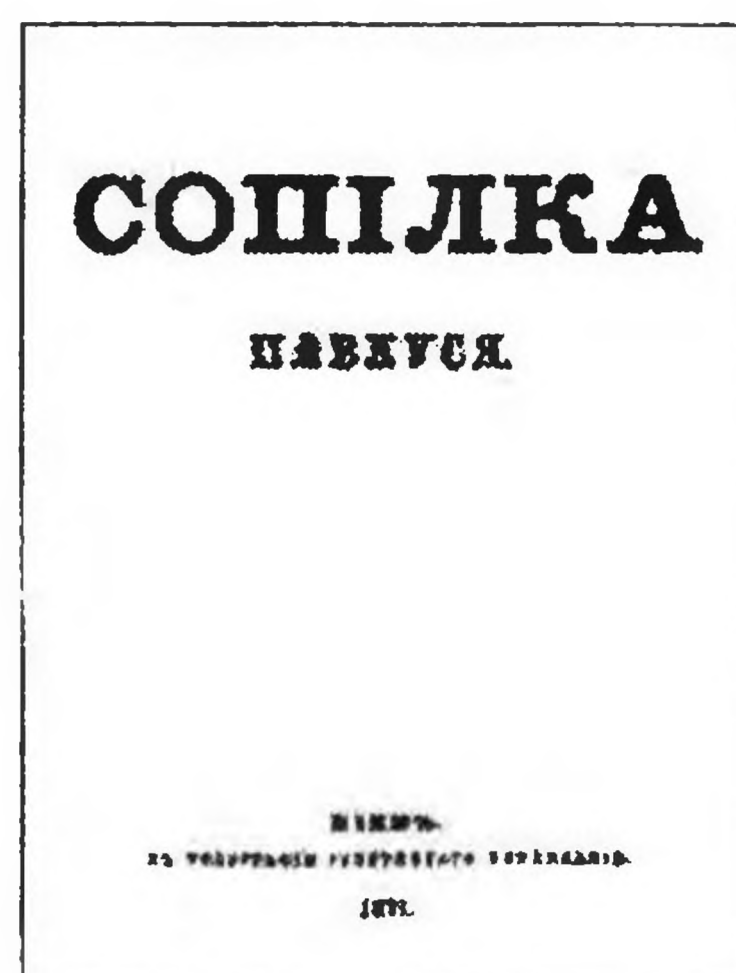
Любо слухать, як на кобзі
Славний кобзар грає,
Він співає нам поважно
І добру навчає.

Співа про те, що діялось
І що не вернеться –
Всяк, хто слуха тую пісню,
Сльозами заллється.

Співа людям про світ Божий
І про його дива, –
Сіє святе слово – правду –
Колись будуть жнива!

Про людськеє лихо й горе
Жалібно співає,
А часами він жартує,
Людей звеселяє.

Умер кобзар, – мовчить кобза –
Жде, поки найдеться
Той дотепний, що за її
Без жаху візьметься.

Поки ж кобзи і бандури
Затихли, не грають, –
Під сопілку, люде добрі,
Я вам заспіваю.

Вибачайте, сопілочка
Не голосно грає,
А співака абиякий –
Талану не має,

Він замовкне, як почує,
Що краще співають,
І зрадіє, що другії
Людей розважають.
(1861)

ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНИ І СЛАВА, І ВОЛЯ ¹

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття-молодці, усміхнеться доля.
Згинуть наші вороги, як роса на сонці,
Запануєм, браття, й ми у своїй сторонці.
 Душу й тіло ми положим за свою свободу
 І докажем, що ми, браття, козацького роду.
 Гей, гей, браття милі, нумо братися за діло.
 Гей, гей, пора встати, пора волю добувати.
Наливайко і Павлюк, і Тарас Трясило
Із могили нас зовуть на святеє діло.
Спогадаймо славну смерть лицарства-козацтва,
Щоб не стратить марно нам свого юнацтва.
 Приспів.
Гей Богдане, Богдане, славний наш гетьмане,
Нащо віддав Україну москалям поганим?
Щоб вернути ж волю нам – ляжем головами,
Наречемся України славними синами.
 Приспів.
Наші братчики-слов'яни вже за зброю взялись,
Не діжде ніхто, щоб ми позаду zostались.
Поєднаймось разом всі, братчики-слов'яни.
Хай же гинуть вороги, хай воля настане!
 Приспів.

(Вересень 1862)

¹ Оригінальний текст вірша обґрунтував Дмитро Чередниченко на основі архівних даних (ЦДІАУ, ф. 437, оп. 1, спр. 20).

СОН НЕВІЛЬНИКА

(до Олеси)

За день утомили і праця й нудьга, —
Заснув я — і сниться мені,
Що ніби й до мене доходить черга,
Дають буцім волю мені...

І от я на волі, у рідній сім'ї...
Цілує матуся і плаче:
«Скоріше, я думала, буду в землі,
Ніж тебе, мій сину, побачу!»

До серденька горне і батько старий,
Зрадів, голуб сизий, і каже:
«Тебе вже оплакали, синочку мій,
Утіхо єдина ти наша!»

І любо, і мило у рідній сім'ї,
Веселая рідна хатина;
Радію ві сні я, і легко мені,
І плачу, мов тая дитина.

Прокинувсь. Ох лихо! Я все ще в тюрмі;
Кайдани бряжчать навісні;
Болить моє серце і тяжко мені,
І сльози не ллються дрібні...
(1863)

НА РІЗДВО

(До матусі)

З-над Білого моря,
З далекого краю,
Тобі, моя ненько,
Привіт засилаю.

Ой тяжко, ой важко
Сей день провозжати
Далеко від роду,
Від рідної хати.

Ох, якби хотілось
З ріднею обнятись,
Від широго серця
Її привітати.

Весела і люба
Рідненька хатина,

Привітна і мила
Далека Вкраїна.

Та – горенько тяжке –
Я волі не маю.
І думаю тільки
Додому витаю

Та жду, що ось прийде
Щаслива година,
Що мати побачить
Таки свого сина.

Тоді виллю сльози,
Тепер що не ллються, –
Нехай воріженьки
Сльозами нап'ються.

Нехай сльози будуть
Мов тая отрута,
Нехай лихі знають,
Як хороше тут;

Як тяжко без волі
В чужиньці жити,
Згадувать, що мило,
Та по нім тужити.
(1863)

ОСІНЬ .

Привітно сонечко ще сяє
І як улітку гріє,
А літо вже від нас тікає, –
Холодний вітер віє.

Сади, гаї ще зеленіють,
Краси не покидають,
На липі тільки лист жовтіє,
А інший опадає.

По степу скрізь одна стерня,
Вже хліб зібрали з поля,
Худібонька ген, ген гуля, –
Тепер для неї воля.

І чоловік, як молодий –
Йому і тепло, й ясно,
Його ще серце не болить –
Весна да літо красне.

Повіє холод од людей
І хмар понаганяє;
Надії добрі, мов той лист,
Посохнуть, поспадають.

Там, де був колос, – все стерня
Стирчить і ноги коле,
І дума скрізь собі гуля
І оре людське поле.

ДО МОЄЇ КАТРУСІ

Ще не багато літ прожив,
А вже сивіє чорний волос;
Ще не дождав я своїх жнив,
Ще не жовтіє колос...

Я в світі щиро працював,
Я сів те, що Бог послав.

Багато гірких сліз пролив,
І горя я дознав чимало;
Людей і правду я любив –
За те мене і зневажали.

І молоді літа мої
Я скоротав на чужині.

Тепер з тобою спочиваю,
Тепер прийшла моя весна, –
Я мов по смерті оживаю,
І ти, як зіронька ясна,
Мені присвічуєш, з тобою
Я вже не знаюся з журбою!

Світи ж мені, поки я бачу,
Поки до праці ще берусь:
Я марне сили не потрачу
І жнив своїх таки діждусь –
Зберу, що сів, і веселий
Піду на вічну оселю.

З ПЕРЕКЛАДІВ

Джордж Гордон БАЙРОН ПРОЩАННЯ ЧАЙЛЬД ГАРОЛЬДА

<...> І знов бурлакую, і знов в самоті,
Кругом тільки хвилі бушують!
По кім убиватись і плакати, коли
За мною ніхто не сумує.

Хіба що любима собака моя
Голодна тепер завиває,
Да скоро мій замок покине, як я,
І послі мене й не пізнає. <...>

Із листів до двоюрідної сестри – Олександри Кістяківської

Люба сестро Лесю!

... Читаючи твій лист, я радів за тебе, радів, що маєш чоловіка, такого, що можна позавидувати. Да й я вам трохи завидую. Ви поїдете в чужі краї, будете бачить світ, людей, – будете вчитись, а потім і людей учити. А я! Третій рік отут нужусь. Хотілось би учитись, да ба, – забудеш і те, що знав. А після не наженеш того, що згублено. Оттаке то. Не скоро я побачусь з вами, мої любі...

23-го березня 1865 року Архангельськ

Архангельськ року 1865 грудня 23-го

Серденько Лесю! От рік минув, як ти заміж вийшла і за рік тільки два листи написала до мене. Чи годиться так робити? Не сподівався я, що мене забудуть сестри, котрих я любив, як свою душу, до котрих був завше з щирим серцем. Гірко мені думати, що й іще років кілька прийдеться коротати вік у неволі, да всі одцураються, усі забудуть, що десь над Білим морем гине брат, проклинаючи долю! Вибач, серце, що докоряю Вам. Докучила лиха доля, докучила нудьга. *Із рідного краю привіту не маю. Один на чужині сльози виливаю. При людях сміюся, буцімто щасливий, не хочу, щоб знали, да щоб не вразили.* Еге, щоб не вразили. Бо зараз як побачать смутним, почнуть казати: «Чого Вам сумовати. Добрі люде Вас люблять, хліб-сіль маєте, хвала богу; працюєте на користь краєві, – чого ж Вам ще треба». Такі-то утіхи, бодай їх. Люде забувають, що цього мало. Хліб маю, бо до поту, зрана до вечора працюю на ёго. Працюю на користь цього краю? Да хотів би працювати у рідному краї. Любити ж скрізь будуть, бо недаром кажуть: добре роби, любитимуть люде. Мені хотілось би бути там, моє миле товариство, де всі близькі серцю, – де рідне поле, де співа соловей, де стоять в гаях дуби віковічні, де широко, де весело, де степ, де криниця з вербою зеленою, похилою над криницею. Де усю ніч темнесеньку співають дівчата. А тут – лишенько. Вісім місяців зима; да й літо казна-яке. Скрізь болота та комарів без ліку. Пісні не почуєш, а хоч почуєш, дак таку, що лучче б не слухав. Тепер між засланими єсть такі, що добре співають – так і душу одведеш. Невеселе життя. Здається, що як ще довше поживу тут, то збожеволю – така нудьга. Гірш те, що не знаєш, коли повернуть додому. Оттаке то. Та нехай йому хрін. Живим не треба знати про мертвеців, а я мов той мертвець. Усі мої думки, усі бажання – повинен ховати далеко у серці. Нікому їх не треба, нікому вони не корисні. Вибач, серце, що, може, й на тебе нагнав смуту моїм гірким словом; та що ж робити; хотів завести веселої, – та не те на думці, не те на серці. Але киньмо об землю лихом! Інколи так важко, що хотів би напитись, та й то ні з ким.

... Я хочу знати про все, що діється дома. Я не одвернувся від товариства. Думка моя і серце моє там, хоч з того нема ніякої користі... Нехай Вам Бог щастить, нехай Вам усміхається доля. Може, й мені буде веселіше, як почую, що Ви живете в добрі та щасті.

Твій Павло.

СЕРГІЙ ЖИГАЛКО

Жигалко Сергій Йосипович (6.10.1902 – 21.06.1938) – український письменник. Народився в Борисполі у багатодітній селянській родині (прізвище Жигалка, Жигалченко згадується в «Бориспільських актах» 5.11.1698 р.). У 1913-17 рр. навчався у земській чотирикласній школі, 1920 р. закінчив Бориспільську гімназію. Навчався в Київському інституті народної освіти (1925 р. через хворобу залишив навчання). Працював літературним редактором газети «Мартен» при заводі «Більшовик». Був членом Спілки письменників «Гарт», з 1927 р. – членом Всеукраїнської Спілки пролетарських письменників (ВУСПП). Автор збірки оповідань «Єдиний постріл» (1927), повістей «У ночі» («Червоний шлях», 1929, №1) та «Липовий цвіт» (1930), романів «Ванда» та «Земля» (не видані). 16 січня 1935 р. заарештований за сфабрикованим доносом. На допитах винним у «контрреволюційній діяльності» себе не визнавав. Засуджений до п'яти років виправно-трудових таборів. 26 березня 1938 р. трійкою УНКВС Далекосхідного краю засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 червня 1938 р. Реабілітований 1959 р.

ПО ЩАСТЯ (уривок)

Лежав у лозі, і враз почув, що на пляжі трапилося щось незвичайне, бо все змовкло, ніби саме повітря синьо зупинилося в небі, – чекаючи на якусь страшну несподіванку. Справді, голову висунувши крізь гілочки, я побачив, що всі люди тісно стали при воді, пильно вдивляючись на середину річки.

Підійшовши близько до гурту, я враз спинив свій погляд на кручі, де вода була ключем, мов окріп, а на сивій піні з'явилася людська рука і щезла.

Всі ахнули, але ніхто не зрушив з місця, стояли мов зачаровані.

Я, не тямлячи, що роблю, скинув з себе «Мосельпромівського» лотка з цигарками і, не роздягаючись, упав у воду.

Плив легко, а коли наблизився близько кручі – м'язи напружилися до болю, у голові стало мутитися і я на мить усвідомив, яку небезпечну місію узяв на себе.

Вороття не могло бути. Мене тягло на дно, крутило тілом моїм, як веретеном, раптом велетенською силою жбурнуло мене кудись у безодню, вм'яло, захлиснуло водою і – так само несподівано – винесло на гору.

Я перевів дух, набрав повітря, і вже з якоюсь люттю на самого себе – головою пірнув на дно. Розплющеними очима став пильно розглядатися навколо. Але крім густої, зеленкуватої води не помічав нічого.

Плив довго, часто впливав нагору набратись повітря, і знову розглядався круг себе.

Раптом почув, що мене черкнуло щось по лиці і зникло. Повернувши голову вбік – побачив людське тіло, що повільно плило за течією. Я схопив його за руку і, вдаривши ногою, вмить опинився зверху тихої, темної води.

Пляж був уже далеко позад мене, береги були дикі, де росла тільки низенька, потоптана чередою, лоза.

Я плив, не дивлячись на чуже тіло, що волік його за руку.

На беріг витяг молоду дівчину з довгим, чорним волоссям на голові, що липко розкидалося на довгастому лиці. Її великий рот скорчила мука, а пальці на руках були міцно стулені.

Я підняв їй голову, тоді витяг руки і знову поклав їх на землю. Так рятують утоплеників.

Дівчина не рухалася, здавалося – життя уже покинуло це тіло, воно було холодне і скорчене боротьбою.

Я стояв, безнадійно вдивляючись у мертве лице. І раптом здалося, що я десь бачив цю дівчину, навіть пригадую її голос, а де саме бачив – не міг пригадати, бо зараз же схилився над тілом з несподіванки. Ясно таки помітив, як вії дівчини заворушились, ліва рука розняла пальці, а з грудей вирвався ледве вловимий стогін. Я знову підняв їй голову і зараз же озирнувся – до берега приставав мотор.

Якісь люди вискочили з човна, тісно оточили тіло, щось робили з ним, тоді понесли його і поклали в човна.

– Жива! – хтось крикнув мені.

А я, нерозуміючи, мовчки прислухався до мотору, що прудко зникав на воді.

Згори палило сонце, навколо безнадійно росла лоза, далеко синіло місто, а в небі цяркою чорною непорушно стремів яструб.

Я довго ще дивився на воду, врешті сів на траві, і скинувши з себе вогке лахміття, розіслав його на землі проти сонця. Сам ліг на спину, руками затуливши очі од нестерпно гарячого неба.

Пригадав свого лотка з цигарками, навіть посміхнувся, уявивши, як люди жадібно кинулись на цигарки.

Але це дрібниця, мені вже нічого не треба, нехай курять.

Яструб у небі зрушився. Сонце, піднявшись на обід, стало несамовито припикати. Я схопився од нестерпного болю на тілі, де були вже червоні, попечені плями. Став удыгатися, озирнувшись назад. Здалося – десь гомоніло. Голоси яснішали, швидко й лоза захиталася – з неї виходили дві людські постаті.

Це були два хлопці, що своїм виглядом говорили про належність до тих істот, яких звуть босяками, хуліганями, пройдисвітами взагалі, – до тих істот, що їм немає місця серед звичайних людей.

Один з них ніс мого лотка і, як підійшли близько, я помітив, що цигарки були цілі.

– Звини, брат, викурили по одной, – сказав він, безцеремонне сідаючи на мою сорочку.

Другий, скинувши картуза – подав мені руку.

– Драстуй, молодчина ти! – і собі сів на землю.

Я стис йому руку.

Вони щось шепотіли, тоді витягли крайця хліба і сало, стали їсти.

– Жери! – звернувся до мене, той, що в картузі. – Кажись, не легко там у воді!

Я узяв хліба й шматочок сала.

Як усе було з'їдене – вони встали, витерли собі губи рукавом моєї сорочки, переморгнулися, видно було – кудись думали йти.

– От-шо, парень! – сказав до мене той, що ніс лотка. – Ти нам симпатія, розберемо цигарки і разом утрюх підемо. Плюнь на все, жить пойдьом!

Я не сказав ні слова. Схопився за таку пропозицію, як за соломину. Справді, що згублю, коли піду з ними? Жити? – нехай і з ножем у руках, нехай десь на шибениці в-останнє глянеш на світ, – хіба не все одно? Життя-ж таке нудне й сіре, як той напис на моєму лоткові.

В одну мить цигарки були розміщені по кишенях і нас троє рушило в степ.

Дорогою познайомилися ближче.

Той, що ніс лотка – Гордій, другий – Грицько, я – Василь. Нащо більше? Світ – маскарад, де пізнають одне одного при смерті.

Тоді йшли мовчки, ніби виконуючи якогось неможливого обов'язка.

Як зовсім стемніло – Гордій зупинився, озирнувся і, не помітивши оселі або далекого вогника, сказав:

– Ночлежка тут, ложись!

Стали вкладатися спати. Нарвали сухої трави, намостили під себе, полягали щільно одне біля одного..

Я лежав лицем просто до неба, дивився на повні, немов поналивані, зорі і нічого не думав. Гордій давно вже хріп, Грицько ворочався, зідхав, нарешті, піднявшись на лікоть, тихо промовив:

– Василю, а Василю?

Я мовчав. Просто звіряє, чи сплю. Чекав, що далі буде.

Знову підвівся він, глибоко зідхнув.

– Спиш?

Мене зразу ніби хто здавив за горлянку.

Захотілося чомусь плакати, вловивши у слові – спиш? – таку безодню жалю й розпуки, здавалося – цей босяк свою душу вклав у це слово.

Я тепер тільки зрозумів, як страшно бачити голу, всіми запльовану душу. І я відповів:

– Ні, а що?

Грицько, ніяково махнувши рукою, підвівся, сів біля мене і тихо, немов боючись розбудити Гордія, сказав:

– Василю, ти погане діло зробив сьогодні. Нащо ліз у воду за дівчиною, га?

Чомусь притулив до лица свого долоню. Було примітно – витирив сльози.

– Га? – знову запитав. Я тобі скажу от що: ми давно з нею любилися, я думав її брати, коли стану на завод. А вчора сказали – нема місця. Я їй це сказав і тоді сам помітив, що зробив погано. Вона хотіла згубити себе. Справді, нащо жити, коли перед нею голод, а я – босяк?..

І він знову притулив руку до свого лица.

– Ти не спиш? – тривожно запитав. – Краще, коли-б померла, а ти витяг її, – вона жива... я без хліба... – уже з розпачем сказав Грицько і, безсило змахнувши руками, повалився на землю.

Чути було, як він схлипував, душив сльози, ворочався, нарешті зовсім замовк.

Я дивився в небо, думав про Гордія, про Грицька, думав про ту дівчину, що врятував її сьогодні.

Далеко десь серед степу, пронизливо закричав пугач. Над нами – мов тіні безшумно снували кажани. <...>

(Жигалко С. Єдиний постріл: Оповідання – К.: Маса, 1927. – С. 26-31)

ОЛЕКСА ЗАСЕНКО

Засенко Олексій (Олекса) Єлисейович [12.09 (4.10) 1907 – 8.05.1993] – літературознавець, критик, письменник, перекладач, доктор філологічних наук з 1963, професор з 1963. Народився у с. Любарці, тепер Бориспільського р-ну Київської обл. Закінчив Київський університет (1934). Учасник війни, нагороджений орденами та медалями. Член СП СРСР з 1951. Працював директором і головним редактором видавництва «Радянський письменник», зав. відділом Держлітвидаву УРСР. З 1950 – на науковій роботі в Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка АН УРСР. Автор ліричної новели «Дорога в життя» (1936), поеми «Гряде розплата» (1943), монографічних досліджень «Марко Вовчок і зарубіжні літератури» (1958), «Марко Вовчок. Життя, творчість, місце в історії літератури» (1964), «Осип Маковей» (1968), «Марко Черемшина» (1974). Опублікував збірку «Літературно-критичні статті і нариси» (1962), книгу роздумів і спогадів «Дорогі мої сучасники» (1983). Один з авторів «Історії української літератури» у 2 томах (1954-57), «Історії української літератури» у 8 томах (1967-71). За розробку наукових принципів, упорядкування, підготовку текстів Зібрання творів І.Франка у 50 томах та коментарі удостоєний Державної премії УРСР ім. Т.Г.Шевченка (1988).

ГРЯДЕ РОЗПЛАТА

<...>

Страшного лихоліття прірву
Ми пройдемо. Усмішки пріч!
Слова як грім із горла вирву,
Жбурну гарячим метеором!
Земля ридає. Стогнуть гори.
О, горе, горе, горе, горе!
Куди не кинь, куди не глянь,
Кипить кривавий океан
Народних мук... Німіють боги.
Шкода шукати аналогій
У хащах темних та глибоких
Минулих плутаних сторіч.
Нема. Не знайдеш. Марна річ.

Гримлять невинних сліз потоки.
Печаль одчайна. Чорна ніч
Німа, холодна та глуха,
Сліпа союзниця гріха, –
– Покрила всі материки.
Печать кістлявої руки
На все живе лягла повсюди.
В глибокі нори щезли люди.
У бруд, у темінь, в грязь, на дно

Втоптали спокій. Заодно
Серця у камінь обернули.
І люди плакати забули,
Ласкаві діти сонця, волі, –
– Суворі стали: не зломить!
Настане ж довгожданна мить
Розплати!

<...>

На путь-дорогу ранню вийду,
Окину зором навкруги:
Які широкі береги
В житейськiм морі! О, краса!
Високі сині небеса
Одвічно чарівні, глибокі.
Полів, узлісь врочистий спокій.
В лугах ріки ясна коса
Тремтить в чеканні сходу сонця.
Немов невинная сльоза,
На землю падає роса –
– Питає тихо. Хто це?
Хто це?

... А ластівка майнула хутко,
Крилом черкнула верх берізки –
– І засміялась перламутром,
І полетіли іскри-бризки,
І сонце виплило огнисте,
Жбурнуло жменями намисто,
Як зерно чисте, золотисте,
На поле, ліс, ріку, луги...
Які широкі береги
В житейськiм морі! О, краса!

Печаль, як хмара нависа:
У рідній хаті вороги!
У ранах, горі і руїнах
Многострадальна Україна
Живе і бореться. Злочинці
Похапливо гребуть червінці,
Пшеницю, вугіль, ліс, худобу,
Мистецькі цінності, оздобу –
– Добро народне: все метуть,
Пригавкуючи: «О, зер гут»! –
– І, озираючись навкруг,
Нацьковують продажних слуг
На люд невинний. Вузлуваті,
Коротконогі та вирлаті

Німецькі свині – «хазяї»
На нашій праведній землі
Картоплю думали садити,
Як їх прасвині – зайди вічні
На славіній Запорозькій Січі
Колись садили. Брешеш лютий!
Ми не на те трошили пута,
Щоб одягать німецькі ярма!
Пуста надія! Мрія марна!
За кров, наругу, сльози, рани
І дні, і ночі партизани
Вам смерть готують:
 В прах – мости!
З укусу – в щепки поїзди!
Гранати – в пашу вовчу, хижу!
У пузо – штик! У морду рижу –
Набій з добротної рушниці.
А будуть ще такі гостинці
У день останньої розплати,
Що й правнукам своїм, прокляті,
Закажете на схід ходити.
<...>

Травень-липень 1943 р.

(Засенко О. Гряде розплата. – Київ-Харків: Українське держ. вид-во, 1944. – С. 11, 16-18)

<Зі спогадів Олексі Засенка>

Саме в жовтневі дні народився я у Любарцях. Переповідають, як мама мене народила на буряковій плантації, де обрізувала гичку. Батько поїхав до Старого – повіз буряки.

У 5–6 років мої однолітки і я були повними господарями домашньої оселі. Тобто, коли всі дорослі на полі, то все домашнє господарство було в наших руках. А то, дивись, і наглядали за меншими. Мама наварить, поставить, розкаже, де взяти, а сама з батьком на роботу, в найми. Наймитували мої старші два брати. Щоб я – лобур Олесеїв (так називав мене багач Яковенко) даремно не бігав, то батько привів мене до нього на сторожування бурякових плантацій. Стерегти буряки від худоби. А був і такий час, коли батько виводив мене на латку землі з конячиною і казав: «Ти, сину, ори тут, а я піду на іншу нивку». Так праця входила до нас ще з малих літ.

...В осінь хлопці пішли до школи. Я був меншим на рік, а з ними подався. Запам'ятав першу вчительку на все життя. Звали її Лідія Станіславівна. Запам'ятав доброю, душевною, красивою. Саме ці риси були властиві їй, цій вчительці далеко не бідного роду.

– А ти, мальчик, чей? – запитала мене вона в перший день. Я слово «мальчик» зрозумів, а ось «чей» не знав. Але потім ми порозумілися.

Читати я навчився рано. Мої перші книги, по яких навчався, були твори О.С.Пушкіна, М.Ю.Лермонтова. Загалом, чотирьохрічну початкову школу я закінчив за два роки. Умів читати й писати.

У першій світовій війні брали участь не лише мої два брати Павло і Петро, а й інші односельці. Рідні їх зверталися до мене, щоб я допоміг написати їм листи. Я й до сьогодні пам'ятаю окремі адреси: «Действующая армия, Второй пограничный полк...» Батько мій був неписьменний, але як він любив слухати розповіді про Тараса Бульбу, Миколу Джерю... А ще він був знавцем землі. Яким він був хліборобом! За мудрість, за працьовитість його високо цінувала сільська громада. Мабуть тому його було й обрано у 1918 році головою сільської Ради. Неспокійні то були роки. Незважаючи на нелегкі тодішні умови, батько з односельчанами їздив до Переяслава добиватися, щоб відкрити в селі семирічну школу.

...Одного дня пригнав я додому корову. Діло йшло до осені. Сиро, прохолодно. Сів біля грубки, задрімав. Чую, зайшов батько і так весело до мене: «Синку, а йди-но сюди... Ось подивися, чобітки тобі. Завтра корову не поженеш. Завтра тобі треба йти до школи».

У Любарцях була відкрита школа. Лише тепер я можу оцінити ту подвижницьку справу, яку зробили у перші роки існування нашої Країни Рад активісти, вчителі. То були справжні носії розуму, добра, науки. Серед них І.П.Білик, О.К.Маркова, К.З.Тихонович, М.К.Зеров... Так, так – наш Микола Костьович Зеров – пізніше видатний український радянський поет, перекладач і літературознавець. Люди приносили у ті голодні роки їм хліб, цукор, а вони навчали дітей бідноті грамоті. <...>

Пізніше наші окремі вчителі М.К.Зеров, І.П.Білик перейшли до Баришівки. Там, на базі гімназії відчинила двері середня школа. Давно учителів цих немає, але слід вони залишили після себе незабутній. У Баришівці учнем їх став П.Й.Колесник – пізніше доктор філологічних наук, український радянський письменник і літературознавець.

(Засенко О. Закарбовані пам'яттю // «Трудова слава» (Бориспіль), 6 жовтня 1987 р.)

ВАСИЛЬ ШВЕЦЬ

Швець Василь Степанович народився 17 січня 1918 р. в с. Іванків Бориспільського р-ну Київської обл. Закінчив Київський педінститут (1941). Учасник війни, нагороджений орденами та медалями. Автор книжок «Добрий ранок, Україно!» (1945), «Лірика» (1949), «Світанки», «Схід сонця» (1950), «Вірні друзі» (1952), «Повінь» (1953), «Гірські потоки» (1955), «Веселка» (1956) «Неспокійне літо» (1959), «Зелена рута», «Багнет – у землю!» (1960), «Кроки і роки» (1962), «Двобій» (1965), «Прилітайте, гулі», «Оksamитівка» (1966), «Гостинці» (1968), «Межень» (1969), «Живе намисто» (1971), «Віднайдений зошит» (1975), «Гостинці», «Творів» у 2-х т. (1978), «Сподівання» (1984), «Листи в окопи» (повість у новелах, 1985). Лауреат премії ім. В. Сосюри (1982), премії ім. П. Тичини (1988). Член СП СРСР з 1944 р.

СОЛОВЕЙ

Війна спалила сад оцей
і висушила став.

І довго-довго соловей
до нас не прилітав.

Ми посадили ясени,
рясних троянд кущі.
І щедро мирної весни
їх полили дощі.

Ми насадили яблунь, слив,
відкрили джерело.

Воно через привілля нив
до ставу потекло.

І задивились ясени
у синій-синій став.
І соловей в цей день весни
про себе вість подав.

Я слухаю і ним горджусь,
за спів дзвінкий хвалю.
Він, може, і набрид комусь,
а я ж його люблю.

Люблю його вечірній свист
в трояндному гаю,
там, де коваль чи тракторист
жде дівчину свою.

Так дуже хочеться мені,
щоб сад наш вічно цвів
й співало в нашій стороні
побільше солов'їв.

(Швець В. Повінь. – К.: Молодь, 1953. – С. 52-53)

В РІДНІЙ СТОРОНІ

Йдеш дорогою прямо
у привілля долин.
Між крутими ярами
пахне м'ята, полин.

Злегка тріснула гілка
під ногами суха.
Затужила сопілка, –
підожду пастуха.

Він корови додому
з пасовиська жене.
Щось знайоме-знайоме
схвилювало мене.

Прогуло, прошуміло –
і тривога росте.
Він підходить несміло:
– Закурити дасте?

Я цигарку виймаю,
я свічу сірника.
І від чого, не знаю,
так здригнулась рука.

Сам (забути не можу
ту недавню весну)
Переймав тут прохожих
і просив тютюну.

Я незлічені версти
з того часу пробрів...
Запах поту і шерсті,
ремигання корів.

Осока біля броду,
гречки пам'ятний дух.
І здається, я зроду
в цьому краї пастух.

І здається, я знову
злився з гомоном піль.
Завертають корови
прямо в нашу артіль.

(Швець В. Повінь. – К.: Молодь, 1953. – С. 30-31)

РІДНИЙ БЕРЕГ

Як час іде! Минуло двадцять літ.
Не я, хтось інший тут пасе корови.
Кулик показує дитинства слід,
Привів мене по ньому до діброви.

Ільтиця висохла, місток протрух.
Ні тупоту, ні вигуку, ні скрипу.
Розгублено вдивляюся навкруг:
чи тут, чи там ловили з братом рибу?

Меліоратори! Благаю вас:

Ільтиця зникла, Альту пощадіте!

Тут плескотався крижень, жив карась.

А зараз навіть і напиться ніде.

Горить огнем тривога в голові,
Піт пробивається наверх сорочки.

Добридень вам, дзвіночки лісові!

Чого ж так зашарілись ви, дзвіночки?

Не бійтеся: тепер вас не зірву.

Моя корова теж сюди не ввійде.

Я перед вами ляжу на траву.

Дзвеніть мені, дзвеніть і голубійте!

Ось кущ ожини пагінки простяг
і в мене обкрутив їх на мізинці,
мов хоче цим затримати в гостях,
поклавши в руку ягоди-гостинці.

Утішусь мріями! Якби я міг

вернути вроду знов моїй Ільтиці,

тоді ожив би мій дитячий сміх

у сплесках риби, в перегуках птиці.

Я знов би хлопцем тут корови пас,
але їх зараз напоїти ніде...

Меліоратори! Благаю вас:

Ільтиця зникла, Альту пощадіте!

МИКОЛА КАРПЕНКО

Карпенко Микола Іванович народився 14 серпня 1925 р. в с. Вороньків Бориспільського району на Київщині. Закінчив ВПШ у Києві (1959). Учасник війни, нагороджений орденами та медалями. Очолював Івано-Франківську та Київську письменницькі організації. Автор збірок поезій: «Стежками юності» (1960), «В похід засурмили» (1961), «Невідправлені листи» (1965), «Барви і звуки» (1968), «Озброєна муза» (1970), «Перевесло» (1975), «З висоти поля» (1978), «Дієслово» (1980), «Блискавиці» (1984), «З горобиної ночі» (1985), «Вибране» (1985), «Перед собою і людьми» (1988), «Правда суду не боїться» (1991), «Благовіст» (1995), у переспівах «Книга Еклезіяста» (1997), «Книга Йова», «Книга псалмів» і «Книга приповістей Соломонових», «Велесова книга»; віршовані книги «На Перуновій обмілині» (2000), «Шапка Мономаха» (2000), «Заступила чорна хмара та білу хмару», «Отаман Черпак», лірика «Мечі на струнах» (2002), «Б'є в литаври синій вечір», «Купальські вогні»; книжок сатири і гумору «Особиста каланча Гаврила Квача» (1963), «Скорочений Цицерон» (1982); збірки нарисів «Довір'я» (1966). Лауреат премій імені В. Сосюри, «Благовіст», імені П. Тичини.

НА ЗНЕСЕННЯ СТАРОЇ ХАТИ

От і прийшла до нашої хатини
Смерть-костомаха, зла й невідворотна,
Безжалісно косою замахнулась –
І повалила струхлявілі крокви.
А потім стіни падали і стеля,
Й самотня піч од подиву жахнулась:
Який же світ безмежний та широкий!
Трудяго-піч, низька і незавидна,
Така ж стара, як та верба журлива,
Скількох нагодувала ти й зігріла,
Скільком дала притулок в холоднечу,
Коли аж стіни бралися морозом!
Спасибі, піч, ти чесно нам служила
І до війни, і після – тож сьогодні
Дай доторкнись востаннє до черені:
Тебе й хатину, лісяну, стару,
Я в дальню путь, на той світ проводжаю...
А ти, сестрице, ти не плач, голубко,
Гостей поклич і чарку приготуй –
Та й пом'янем і піч оцю, й хатину
Сердечним словом, спогадом нехитрим,
Як друзів найдорожчих поминають.
Новий же дім нехай стоїть століття,
І так тобі нехай живеться в ньому,
Аби синів щасливо оженити,
Віддати заміж дочок, і онукам
Ще заспівати пісню українську...
1967

Мене земляк напівживого
Виносив з бою в ночі злі –
І вже про мене, як «про нього»,
Заговорили на селі.

«Одвоювавсь, мовляв, Микола –
Хай вічне царствіє йому!»

Я не запитував ніколи,
Чи ти повірила йому.

А сам повірив: дивна сила
Твого святого почуття
Осколок в серце – зупинила
І зберегла мені життя.

«Цілую...» І крапка по слові.
І жартів стріла не одна:
– Ну, як у твоїм Воронькові –
Не вийшла ще заміж вона?..

Сержант нагодився вусатий,
Прохає кивком голови:
– Як будеш дружиною брати –
У гості мене позови!..

– Покличу, покличу, сержанте!.. –
І вуса розгладжує він,
І весело наші плакати
Гукають: «Вперед, на Берлін!»

РЯДКИ З ПЛАЦДАРМУ

7

Ще день не склав рожеві крила,
І, поки сонце не зайшло,
Останній лист пишу «із тилу»
Русявій дівчині в село.
Не закрадайсь, моя тривого,
Ані в рядки, ні між рядків, –
Нехай повірить: од живого
Прийшов цей вірш у Вороньків...

9

На піску – невипряжені коні;
Слід іржавий од німецьких мін.
І хлопчина, з раною на скроні,
У якого взяв я карабін...

Лік боям я загубив опісля,
І смертям, і ранам втратив лік:
Хоронив товаришів на Віслі,
Форсував немало інших рік...

Тільки довго бачив після того
У рідкім сосновім тім ліску
На повозці – хлопця молодого
І забитих коней на піску.

18

Щира дяка тобі, їздовий із санроти,
І тобі, санітарна підвода,
Що проскочили ми під вогнем артнальоту –
Не звалились у воду.

Щира дяка і вам, лікарі із шпиталю,
І майстри хірургічного діла,
Що виймали осколки ворожої сталі
Із юнацького тіла.

А найбільше – тобі, добра й ніжна, як мати,
У халатику білім сестрице:
Під руками твоїми оживали солдати,
Щоб на світ надивиться...

19

За два місяці звикнув
Я до крику німого –
Зашивався, латався...

Лиш осколок один
Біля серця самого,
Мов на згадку, зостався.

Чи хірург недогледів,
Чи ятрити не стали
Свіжу рану глибоку,
Щоб тепер наслухав я:
Б'ється в крихту металу
Серце з лівого боку.

Б'ється в крихту металу,
А зрива серед ночі,
Як на сполохи – дзвони...

І гуде переправа,
І засліплює очі
Мені спалах червоний.

22

Мені судилось вижити од ран,
Маршрут війни проміряти до краю.
Впаде за мене ще москвич Степан,
І я його у Польщі поховаю.

Впадуть мої шкільні товариші:
Іван, Сашко, Михайло і Микола –
І чорним крепом ляже на душі
У матерів печаль неохолола.
Згорить іще багато юнаків –
Геройських хлопців, знаних і незнаних,
У факелах підбитих літаків,
У відчайдушних танкових таранах.
Ще буде, буде бою і вогню,
А потім – труду, нелегкого труду...
І в згадках я війну похороню –
І знов її відкопувати буду.
То з одного, то з другого кінця
Заходити, осмислювать прожите,
Щоб дорожити іменем бійця,
Щоб пам'яттю своєю дорожити.
Бо там, на дні у пам'яті – вони,
Ті хлопці, що зійшли на п'єдестали,
Які тепер, коли б вони устали,
Мені б якраз годилися в сини.
В задумі тихій придніпровський ліс,
Де бій гримів. Його і досі чути...
Оці рядки про друзів незабутих
Я до могили братської приніс.

1967-1969

ОЛЕСЬ БЕРДНИК

Бердник Олесь (Олександр) Павлович (25.12.1926 – 18.03.2003) – письменник-фантаст, футуролог, філософ, громадський діяч. Народився у с.Вавилові, тепер Снігурівського р-ну Херсонської обл. Дитинство провів у с.Кийлові Бориспільського р-ну, де жили його предки по батьківській і по материнській лінії. Учасник війни (1943-45), демобілізувався в 1946. Закінчив екстерном 7 класів середньої школи, 1946-49 – театральну студію при театрі ім. І.Франка (м.Київ). 1949 року Олесь Бердник гостро виступив на відкритих партійних зборах театру ім І.Франка, де тоді працював. Заарештований за звинуваченням у «зраді Батьківщини», 1950 року засуджений до 10 років позбавлення волі, вирок відбував на Півночі та в Казахстані. Після помилування 1955 року повернувся в Україну, розгорнув літературну діяльність. Член СПУ з 1957 року. Став популярним письменником-фантастом; до 1972 вийшло 20 книг: повісті «Поза часом і простором» (1956), «Привид іде по Землі» (1959), «Серце Всесвіту» (1962), «Покривало Ізиди» (1988), романи «Шляхи титанів» (1958), «Стріла часу» (1960), «Хто ти?» (1966), «Діти Безмежжя», «Подвиг Вайвасвати», «Чаша Амрити» (1968), «Зоряний корсар» (1971) та ін. У 1976 став співзасновником правозахисної організації «Українська Гельсінська група». 21.12.1979 Бердника засудили до 6 років позбавлення волі в таборах особливо суворого режиму та 3 років заслання; визнаний особливо небезпечним рецидивістом. 17.05.1984 в газеті «Літературна Україна» з'явилася «покаянна» стаття Бердника. Після реабілітації Бердник проводив активну громадську і літературну діяльність. У 1989 році створив громадську організацію «Українська Духовна Республіка», видавав газети «Свята Україна», «Згода». Здійснив поїздки до США, Канади, Індії, Тибету, де зустрічався зі Святославом Реріхом, Річардом Бахом, тибетськими ламами. Читав курс лекцій «Школа Астросталкінгу». Жив і працював у хаті на березі Дніпра, в місцях трипільської цивілізації. Олесь Бердник написав близько 50 книг, багато з них вийшли за кордоном – у Росії, США, Канаді, Німеччині, Польщі, Чехії, Японії. Офіційний сайт О.Бердника: www.berdnyk.com.ua

ГРОЗА З ТЮРЕМНОГО ВІКНА

Біла хмара повстає на чорну хмару,
Небо грозиться, викрешує вогні.
То чубаті козаки і яничари
Загукали, закружляли у борні!
Гей, виблискують небесні ятагани,
А над ними грізні списи січові,
Наступають, гонять тучі нездоланно
Шаленіючі хлоп'ята лугові!
Щось ворожий голос буркає облесно,
Та дзвінкі удари чути на землі:
То розковують невільників небесних
У міжзоряних просторах ковалі.
Подалися чорні хмари-яничари,
Малинові стяги мають, як живі!

Піднебесна загорілася Скутара,
Розпадаються хурдиги вікові!
Затихають сколошмачені простори,
Позбиралися у небі козаки,
І пливуть до Січі через море
Білі чайки, чорно-сині байдаки...

ТЮРЕМНИЙ ПОБРАТИМ

Чорні птахи сіють жахи
І тяжку печаль,
То кружляють понад дахом,
То летять у даль.
А мені зовсім не сумно
З чорним птахом цим,
Ворон той глибокодумний –
Рідний побратим.

Він мене вітав протяжно
В тиші вечорів,
Як в готель малометражний
Я за ґрати сів.

Він мені вселяв надію
На грядущі дні,
Малював для серця мрію
Крильми в даліні.

І віднині – в бурі, зливи,
В зоряних світах
Буде вісником щасливим
Друг мій – чорний птах!

ПІСНЯ БОЯНА

У долині призабутій на калині
Накувала три дороги зозулина,
Накувала сива, накувала
На чарівне Диво-свято, на Купала.

А що першая дорога – у пустелю,
Там самотність свої килими постеле.
А що друга – та під грози-блискавиці,
Ну а третя – до заснулої дівиці...

Та дівиця жде з правіку – не діждеться,
Хто до неї із любов'ю доторкнеться,
Хто вуста її холодні поцілує,
Хто їй казку голубину наворкує.

Три дороги, три дороги, три стежини
Накувала опівночі зозулина,

Накувала сива, накувала
На чарівне Диво-свято, на Купала...

Коли згасають зорі –
Інші спалахують знову.
Хто їх запалює в небі?
Хто – крім Любові?
 Коли розлучаються друзі,
 Не втішать ні ласка, ні слово.
 Хто нову зустріч готує?
 Хто – крім Любові?
Все перетвориться в попіл,
В хвили Першооснови,
Лише навек невмирущі
Зерна Любові...

Хтось сказав мені: – Смішний диваче,
Твоє серце у пустій турботі.
Чом за Україною ти плачеш,
Звідкіля твоя дурна скорбота?
 Це ж лише історії химери,
 Для віків то є хвилева піна!
 Геть проходять планетарні ери, –
 Що твоя мізерна Україна?!
І твоя співуча ніжна мова,
І пісні трагічні, елегійні –
Лише слід чаклунської підкови,
Що згубили коні чародійні!
 Я сказав: – Можливо, хай так буде,
 Зрештою – усе на світі тлінне...
 Тільки що ж мені наповнить груди,
 Як із серця піде Україна?
І яку я пісню заспіваю,
І які згадаю я походи,
За яким далеким небокраєм
Я побачу ще Дніпрові води?
 І яку в майбутньому дружина
 Заспіва над сином колискову?
 Чи в очах зажевріє сльозина,
 Як почує він нерідну мову?
Він сказав: – Наївний небораче!
Сентименти всі твой даремні:
І пісні, і подвиги козачі
З'їла геть історія недремна!

– Час міняє все – моря і сушу,
Атлантиди тонуть, виникають,
Пропадають і сонця і суші,
А тим більше – нації щезають!
Це ж тобі не д'явола спокуси,
А питання архінаукове:
Трусонуть Європу землетруси –
Де тоді і Україна й мова?
Я сказав: – На Марсі опинюся,
Я і там, у кратерах суворих,
Матері Небесній помолюся,
І побачу знову Чорне Море.
Я і в пеклі сотворю Карпати,
Спів бандури, тополіні віти,
Ветху стріху батьківської хати,
Кобзаря безсмертні заповіти!
І Дніпро до мене засміється,
Давню думу заспіва матуся,
І козацтво з Січі озоветься,
Я воскресну, з пекла вознесуся!
Не страшні ні смерті, ані зміни,
Бо в душі несу незламну вірність,
Бо коріння рідної України
Проростає в Серця Невимірність!

ПОЗА ЧАСОМ І ПРОСТОРОМ

Науково-фантастична повість

(уривок)

Повість написана 1956 р., наступного року вперше опублікована в однойменній збірці.

Дівчина схопилася на ноги і потягла Святослава за собою до входу в храм, вигукнувши щось до людей високим, дзвінким голосом. Юрба залишалася непорушною. Двері тихо відкрилися, і Святослав вслід за жрицею вступив у велетенський зал. Він був неосвітленим, купол приміщення губився в повній тьмі. Тільки якесь зоряне коло, подібне до казкового вінця, сяяло блакитними і червоними вогниками. Святослав не міг спочатку розібрати, що це, а потім, коли очі звикли до п'ятми, побачив, що вогники – це вінець на голові грандіозної статуї сидячої жінки, яка підіймалася до самої стелі храму. Біля ніг статуї горів світильник, кидаючи багряні відблиски на кам'яну підлогу.

Дівчина затигнула Святослава в невелике приміщення, де панував повний морок. Стала на коліна, змусивши його зробити те саме.

Він не розумів спочатку, що вона хотіла, лише чув, як з її вуст зривалися майже нечутні слова.

Що вона говорила? Може, молилася своєму невідомому божеству?

Святослав усміхнувся. Скрізь одне й те саме!.. Погодження своїх дій з примарою, якої нема! Хіба є що-небудь вище або значиміше Розуму, святого і непереможного людського розуму? Аби тільки правильним шляхом він пішов!

А він – Святослав – правильним шляхом іде? Де він тепер? Що з ним?

Фантастичність становища, дівчина-жриця, що поряд з ним бурмотіла свої молитви, переплутали всі думки Святослава. І здалося йому, що він не в чужому світі, а на Землі і поряд в ним... хто ж це? О Мері! Мері! Ти так багато зробила для мене! Ти віддала мені всю душу і серце! А я тобі? Тільки муку і безкінечну тугу!..

О ні! Не тільки це! Біля тебе я бачу дитину... Це ж мій син! З докором і любов'ю очі Мері заглянули прямо в душу Святослава, син простягнув худенькі руки, кличе батька... І знову п'ятьма.. Все даремно!.. Вороття нема. Позад нього, перед ним – зоряні пустелі, що перетинають йому шлях до вороття, а йому залишається тільки безумна мрія. Ось вона – дівчина під білим покривалом!..

Дівчина підвелася, швидко вивела його знову надвір, до юрби, яка до цього часу непорушно лежала на площі. Очі жриці горіли натхненням. Вона вказала на Святослава, потім на себе, потім на небо, зробила рукою коло, мов об'єднуючи щось. Святослав зрозумів, що тепер вони єдині, і радісно закивав головою. І в нього з'явилася божевільна думка – вилетіти в простір з цією дівчиною і досягнути там надпромених швидкостей, щоб удвох з коханою відчувти блаженство іншого Буття...

Дівчина ніби зрозуміла його думки. Вона підійшла до юрби, щось прокричала тонким мелодійним голосом. Юрба зірвалася на ноги, підхопила її і Святослава і з протяжними веселими криками понесла назад, до апарата, через лісок. Святослав здогадався, що дівчина наказала юрбі однести їх туди, де опустився на їхню планету бог. Жриця з напівзакритими очима усміхалася в примарному світлі смолоскипів.

Коли вони підійшли до космольота, на обрії світало. Святослава і жрицю опустили додолу. Він підхопив її на руки і виніс по спіральних східцях до люка. З-за обрію викотилося жовте сонце, і все навкруг спалахнуло живими фарбами. Заспівали птахи, зашуміли ліси, розкрилися різноманітні квіти на луках і полях. Услід за жовтим світилом вийшло друге – біле, набагато менше, і світ навколо став ще яскравішим. При появі білого сонця юрба знову впала ниць і залементувала...

– Прекрасний твій світ, дівчино, – замислено сказав Святослав, – та я не хочу міняти свою Землю на твою. Я понесу тебе в інше Буття. Або загинемо разом, або вип'ємо келих щастя неземного і будемо щасливі навіки, затримавши блаженну мить...

Дівчина уважно слухала, немов розуміла. Потім засміялася, мов дзвіночок, показала на небо, на апарат, поклала руки на груди Святослава. Вона хотіла летіти з ним.

Справді, для чого йому залишатися тут? У Космос! Туди, де батьківщина безкінечного щастя! Він перший із земних людей хоче помірятися силою з безкінечністю!

І Святослав, схопивши знову на руки дівчину, зайшов до космольота. Люк закрився. Юрба здивовано замовкла.

Велетенське металеве тіло колихнулось, підскочило вгору і помчало, набираючи швидкість, у небо, а потім зникло в сяйві двох сонць... “Бог”, що милостиво відвідав їх край, повертався до свого небесного трону, взявши з собою молоду жрицю...

Востаннє глянувши в ілюмінатор, Святослав побачив, як юрба в релігійному екстазі впала ниць на м’яку блакитнувату траву.

(<http://www.berdnyk.com.ua/tvory1.html>)

ЗОРЯНИЙ КОРСАР

Роман-феєрія

(уривок)

Роман, опублікований 1971 року, став причиною виключення Олесь Бердника з СПУ. «Візитна картка» письменника. Перекладений багатьма мовами, виданий у 26 країнах.

Присутні важко мовчали. Намагалися не дивитися один одному в очі. Наближалася гроза. Аріман стримався від вибуху. Сухо запитав:

– Альтернатива?

– Буде й альтернатива, – сумно посміхнувся Горикорінь. – Ми довго думали над кризою нашого людства. Це – закономірна ступінь. Після неї або нове піднесення, або загибель.

– І ваша група бачить вихід поза проектом? – насторожено запитав Аріман.

– Так.

– У чому він?

– Скажу. Це єдина можливість, але вона всеосяжна. Вона не деспотична, а еволюційна. Вона важка, але перспективна. В чому корінь нашої кризи? В обмеженості індивіда. Він – іскра безмежжя, але не безмежжя. Він хвиля в океані, але не океан. Отже, практично він ніщо перед безоднею нескazanного. Чому ж ми дивуємось знеціненню смислу буття? Індивідуум затиснутий і позбавлений можливості далі пізнавати світ. Форма більше не приймає нової суті. Отже, треба зруйнувати тиранію форми.

– Як? – гостро запитав Аріман.

– Вихід за межі тіла. Об’єднання індивідуальної свідомості з полем безмежжя...

– І таким чином – втрата особистості?!

– Ні, завоювання нескінченності!

– Розчинення себе в океані безликості, – люто промовив Аріман.

– Ось чого ти боїшся? – насмішкувато сказав Горикорінь.

– Хто має особистість – той не втратить її! – вигукнула Гроловиця, піднімаючи руку.

– Особистість здобуде небувалі можливості, – сказав Горикорінь. – Замість одного мозку – весь безмір, замість одного серця – єдине серце космосу, замість одного-двох друзів – вся багатоліка мінливість психічного життя безміру. Небезпеки? Вони є! Але мета – прекрасна! Браття! Порівняйте: творення іншого світу і підпорядкування його своїй волі чи об’єднання власної психіки з космічним океаном? Вибирайте!

– Вибору нема! – жовчно сказав Аріман. – Закон суворий. Ми змушені йому підкоритися. Група Космократорів Багатомірності не виконала наказу центру, свавільно змінила умови плану. Вони підлягають суду.

– Цього не буде! – закричали Космократори.

Амфітеатр невдоволено зашумів. Аріман стояв, насупивши брови.

– Повноваження останнього рішення в мене, – сказав він владно. – Беру відповідальність на себе. Експеримент по створенню нового світу почнемо негайно. Космократори і Деміурги обрані. Група Багатомірності від участі в творенні усувається. Вона буде замкнена в Тартарі до особливого рішення!

Меркурій жахнувся. Що він сказав? Як він сміє? Зачинити в Тартар найкращих Космократорів системи? Ганьба і лихо! Це може викликати страхітливі наслідки.

– Ти застосуєш силу проти нас? – гнівно запитав Горикорінь. – Чи гадаєш, що ми підемо в Тартар добровільно?

– Краще було б добровільно!

– О ні, не дочекаєшся! – дзвінко сказала Громовиця. – Ми не маріонетки і, сподіваюся, такими не станемо! Іди, бери веди нас до Тартара!

Вражені члени конгресу не встигли вимовити й слова, як розсунулися стіни Тартара і до амфітеатру вдерлися колони сторуких. Вони оточили приміщення. Семеро з них помчали над головами мислителів до центру.

– Зрада! – гукнула Громовиця. – Члени конгресу! Ви бачите?

– Зрада! – заревли Космократори. – Повідомте систему!

– Телепатичне поле ізольоване. Взяти їх! – наказав Аріман.

Сторукі обплутали Космократорів щупальцями, понесли у повітрі. Меркурій побачив востаннє очі Громовиці, очі коханої. Вони палали обуренням.

Меркурій застогнав і... прокинувся. Власне, прокинувся не Меркурій. Прокинувся Григій Бова в квартирі по вулиці Андріївській узвіз...

(<http://www.berdnyk.com.ua/tvory11.html>)

ПІТЬМА ВОГНИЩА НЕ РОЗПАЛЮЄ...

(уривок)

Я тепер часто згадую той благословенний час, коли сам дух злодійства був неприйнятний для нормальної людської громади: коли в якійсь родині виявлявся грабіжник, крадій, то знеславлювалася вся сім'я з покоління в покоління. Пізніше, коли жорстока колективізація розчахнула совість народу, всі тисячолітні традиції честі й совісті було спаплюжено, навіть слово «красти» замінили словом «брати». «Я взяв», «ми взяли». Де? Не має значення. На колгоспному полі, в шкільному саду, на леваді сусіда. Сіно, солома, буряки, зерно на току – брати можна все, що потрапить під руку. Суд? Тюрма, табір? Ніщо вже не втримувало. Тисячолітні заборони впали під ураганим натиском сваволі й беззаконня, мури сумління й духовного самозахисту обрушилися в прірву демонічної вседозволеності...

Отож, переживши такий Страшний Суд, народ розгубив усі свої морально-етичні стереотипи поведінки, розпавшись на частки, що рухалися й діяли поза віковими традиціями та звичаями. Люди відчули, що потрапили в світ, де відсутній

захист закону – чи то земного, чи небесного: кожен діяв відповідно до веління моменту. Чи не тому так шалено, так вільготно, так стихійно увійшла в побут тих років зрада, зречення від батьків, доноси, наклепи, зловтіха? Було зруйновано шлюзи совісті, зламано засторогу вічних сил, повалено браму генетичного підпілля. Звір у душі людській отримав повну свободу для дії.

Тепер багато пишуть про те, що люди не знали про злочинну суть диктатора, вважали його справді «батьком народу», «вождем всіх пролетарів», «корифеєм наук» і так далі, проте навіть моїх дитячих спогадів достатньо для того, щоб заперечити таке наївне або лукаве твердження. Хіба міг би лицемір і ханжа, неук і політичний бандит обманути віковий досвід і мудрість народу? Достатньо було послухати його мову – убогу, примітивну, з притягнутими за вуха сентенціями про Антея, котрому повинні уподібнитися більшовики, бо, доки вони, мовляв, з народом, доти непереможні, а відірвуться – загинуть, як той міфічний титан, син Геї-Землі. І кожен найпростіший гречкосій розумів, що вся ця риторика – балаганне хизування, бо давно вже ця дворушна душа одірвалася від народу, ба навіть не була з ним поєднана. А разом з тим творилось якесь диво: юні покоління широко приймали до серця ідеї та ідеали революції, жадібно поглинали книги про героїв жовтневої бурі, з трепетом дивилися фільми про Чапаєва чи Щорса, хоч і знали, що країною керують люди, цілком чужі комуністичним ідеалам, навіть ворожі. Бо кожен крок «вождів» віддавав брехнею і жорстокістю. А освіченіші сучасники навіть робили далекоюсяжні політичні аналізи й прогнози. Пам'ятаю гнівні слова директора школи Якова Єфремовича, що вирвалися в нього при бесіді з моїми батьками: «Якби не голодовка тридцять третього, якби не масові репресії, розстріли, – Гітлер не прийшов би до влади...» Батько запитав, чому Яків Єфремович так думає. Той достатньо логічно аналізував європейську ситуацію, розповів, що в німецьких газетах публікувалися фотографії померлих від голоду, вагони з репресованими, убогі хати, занедбані господарства. Зарубіжні часописи рясніли велетенськими заголовками: «Плоди комуністичного будівництва», «Новий світ більшовизму» і тому подібне. Громадська думка Заходу жахнулася, і виборці віддали голоси демагогу Шікльгуберу-Гітлеру. «З вогню – у полум'я!» – коментував директор. І додавав, що нашій країні доведеться воювати з Німеччиною. І війна та буде страшною. Він так і казав: «Війна буде страшна!» Чому він робив такі висновки, я не розумів, але згадую, що аж до початку герцю з гітлеризмом Яків Єфремович сумно пророчив жахливу руїну з-за божевільної політики Сталіна.

Урок Сталіна страшний. Та чи пішов він на користь народній свідомості? Будьмо гранично правдиві – ми вже не здатні тотожно засвоїти його. Протягом тисячоліть так багато втрачено вартостей, порушено такі глибочені підвалини духу, що мільйони людей просто-таки не здатні бути суверенними душами, зберігати непідлеглість перед тиском обставин. Урок Сталіна в тому, що мільйонні маси можуть бути зведені до дикої юрми, до бидла, до зграї тіней зусиллями кількох злочинців, якщо вони зуміють оволодіти важелями, механізмом влади.

(Бердник О. Питьма вогнища не розпалює... Психоаналітична феєрія: Науково-фантастичний роман. – К.: Український письменник, 1993. – 304 с.)

ПЕТРО ЗАСЕНКО

Засенко Петро Петрович народився 22 травня 1936 р. в с.Любарцях Бориспільського р-ну на Київщині. Закінчив філологічний факультет Київського університету ім. Т.Г.Шевченка (1959). Працював у пресі, у видавництвах «Молодь», «Музична Україна», «Веселка», в апараті СПУ, завідувачем відділу поезії журналу «Київ». Автор збірок: «Зірниця» (1962), «На ярмарку вітрів» (1965), «Князівство трав» (1962), «Косовиця» (1986); нарисів «Троянди Паміру» (1966). Окремі твори перекладено російською, білоруською, литовською, казахською, грузинською, румунською, польською, болгарською, монгольською мовами. У перекладах Петра Засенка окремими виданнями вийшли книги: Якуб Колас «Савось-бешкетник» (з білоруської); Г.Вієру «Лічилочки» та «Мамина пісня» (з румунської); М.Агзам «Кишеня горіхів» (з узбецької); Г.Акопян «Пісні відваги й любові» (з вірменської разом із В.Кочевським); Р.Гамзатов «Родинне вогнище», «Земле моя» (з аварської, разом із Д.Павличком); З.Гамсахурдіа «Твою молитву прийме Бог...» (з грузинської разом із П.Осадчуком). Лауреат премій імені А.Малишка, імені П.Тичини та Фонду Т.Г.Шевченка.

ОДНІЄЇ НОЧІ

Щебетали дощі, і громи реготали,
Хтось випростував трави, йдучи над лугами,
Лунко трісли бруньки, так немов самопали
У кущах розряджали малі хулігани.
 Я тривожно виходив... Не віривши зору,
 Я у жмені ловив тепле вітру зітхання.
 Білі стіни хатин по зеленому морю
 Парусами пливли у вологе світання.
Блискавки миготіли, як бомби фугасні,
Потім чути було, як шепталось коріння.
Де-не-де розгорялись вогні передчасні –
Там родилися діти – нове покоління.
 Я торкнувся небес, розправляючи спину,
 Забажалося тільки добро приношати...
 Космонавт – мій ровесник – між зорями линув
 Прямо в світ через дідову Йванову хату.
Я коріннями серця відчув свою землю,
Небувалу теплінь материнського лона...
Раптом взяв, що я велет, що вічно не дремлю,
Що за мною даремна десь смерті погоня.

(Засенко П. Зірниця: Поезії. – К.: Молодь, 1962. – С. 27-28)

ОСВІТИ, ЧОТИРИ

Ліхтарів жовтих світлі пунктири,
Чиста вулиця в дивній красі...
Там адреса: Освіти, чотири –
Найдорожча мені над усі.

Це ж туди восьмий номер трамвая
Кожен день молодисто дзвенить...
Сотні раз я іще пригадаю
Ті літа, що прийшлося там жить.

Осокори і танці до втоми,
І забуті конспекти в садку...
Гуртожиток у сьайві м'якому
В ніч весняну бузково-п'янку,
Коли хочеться всім догодити,
Потоптать несходимі путі.
Всіх любити і всім говорити
Найніжніше, найкраще в житті.

Крадькома всі бузки обламати,
Як Солом'янка сонна давно...
І засипати ліжка дівчатам
У розчинене навстіж вікно.
Догулятись і стукати в двері
Ніяково – збудить не збудить...
Мовчки слухати докір вахтера,
А на завтра це знов повторить.

Ще тут будуть і стрічі й прощання,
Будуть інші приходять сюди.
Я назву його вузом кохання,
Гуртожиток цей, юний завжди.
Не один тут пісень проспівась,
Ще тут буде любить не одна...
Моя ж юність вінки доплітає,
Квітів їй вистачає сповна.

Де ж ви дні першокурсницькі, де ти
В коридорах розкотистий спів?..
Позичав я тут гроші й конспекти,
Та мені не позичить років.
Я відпусток тепер не прохаю,
Щоб поїхати на день у село...
Мене вуз назавжди відпускає,
Давши в руки жаданий диплом.

П'ять років понеслися у вирій...
Сотні раз пригадається десь
Та адреса: Освіти, чотири –
Найдорожча із знаних адрес.

(Засенко П. Зірниця: Поезії. – К.: Молодь, 1962. – С. 48-50)

ЛЮБАРЦІ

У моєму серці вже неспокій виспів...
Києве, до стрічі!
Добрий день, гаї!
Через міст Патона, Дарницю й Бориспіль
Я примчав додому, в Любарці свої.
 І веде стежина з поля до хатини,
 А в душі неспокій, тихий біль і щем...
 Тут я пас корову, кислу рвав ожину,
 Обнімався з громом, з молодим дощем.
Чиста, наче совість, вулиця зелена
Розметала вбоки крони дужих крил...
Тут життя людини, як жива поема,
Писана плугами ген за небосхил.
 Передзвони-співи налилися в груди,
 Тільки дай їм волю – зразу розцвітуть...
 А які ж, їй-богу, в нас хороші люди,
 І поганих зроду не бувало тут.
І про все й про кожного хочеться співати,
Вистача натхнення на сто сот пісень...
Любарці ви, Любарці – юність неприм'ята,
Холодком овіяний барвінковий день.

(Засенко П. Зірниця: Поезії. – К.: Молодь, 1962. – С. 53-54)

СЬОГОДНІШНЄ

Відбрязкали мечі, відкашляли гармати,
Страждання час набрид собі самому...
Це так було давно,
Що навіть мати
Уже нікого не чека додому.
 Безбатченки – чубаті хлопчаки
 Вже фронтові пілотки поносили...
 Життєвий колос взяв нової сили,
 Ядерні зерна родить на віки.
Зросли сади на нових берегах –
Ще кращі за порубані в корінні.
Лиш в діда Дороша,
Старого сторожа,
Не віросла нога,
Залишена в Берліні.
 Через епоху спокій повіва,
 Моя Україна у новій запасці...
 І в удовиці на вікні вдова
 Цвіте
 В простреленій осколком
 Касці.

(Засенко П. Зірниця: Поезії. – К.: Молодь, 1962. – С. 31-32)

НАДВЕЧІР'Я

М'яке тепло, цвітуть сади,
І літо обіця гостинці...
Посходяться старі діди
У надвечір'я до крамниці,
А соловейки у гіллі
Ведуть змагання між собою...
І сонце рідно до землі
Припало теплою щокою.
Хмаринка лагідна мала
Його у путь випроводжає...
А вишня вибігла з села,
Услід хустинкою махає.

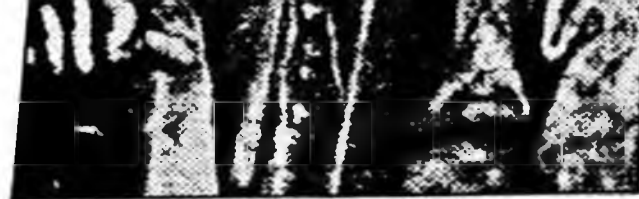
(Засенко П. Зірниця: Поезії. – К.: Молодь, 1962. – С. 41)

Скільки цвіту розсипано долі,
Серце хмелем той цвіт напува...
Потолочено гречку у полі,
Де любов походила жива.
 Стежка та і тепер не забута,
 І той дядько раптовий, мов птах...
 «Ми нічого, ми... граємось тут», –
 Й засоромлені зникли в житах.
І полин, і запінена кашка,
І петрів синьозорий батіг...
Не боялася ти, моя пташко,
Перейти за дитинства поріг.
 Ой ви, милі хвилини досвітні,
 Ой солодкі літа молоді...
 Розпускалися перси тендітні,
 Як лілеї на чистій воді.
Хай на очі лягає затінок,
Хай у зими зав'южує сніг –
Розростається пишний барвінок
Там, де схрещення наших доріг.
 ... Ті світання в зеленім роздоллі
 Ще насняться не раз і не два...
 Потолочено гречку у полі,
 Де любов побуяла жива.

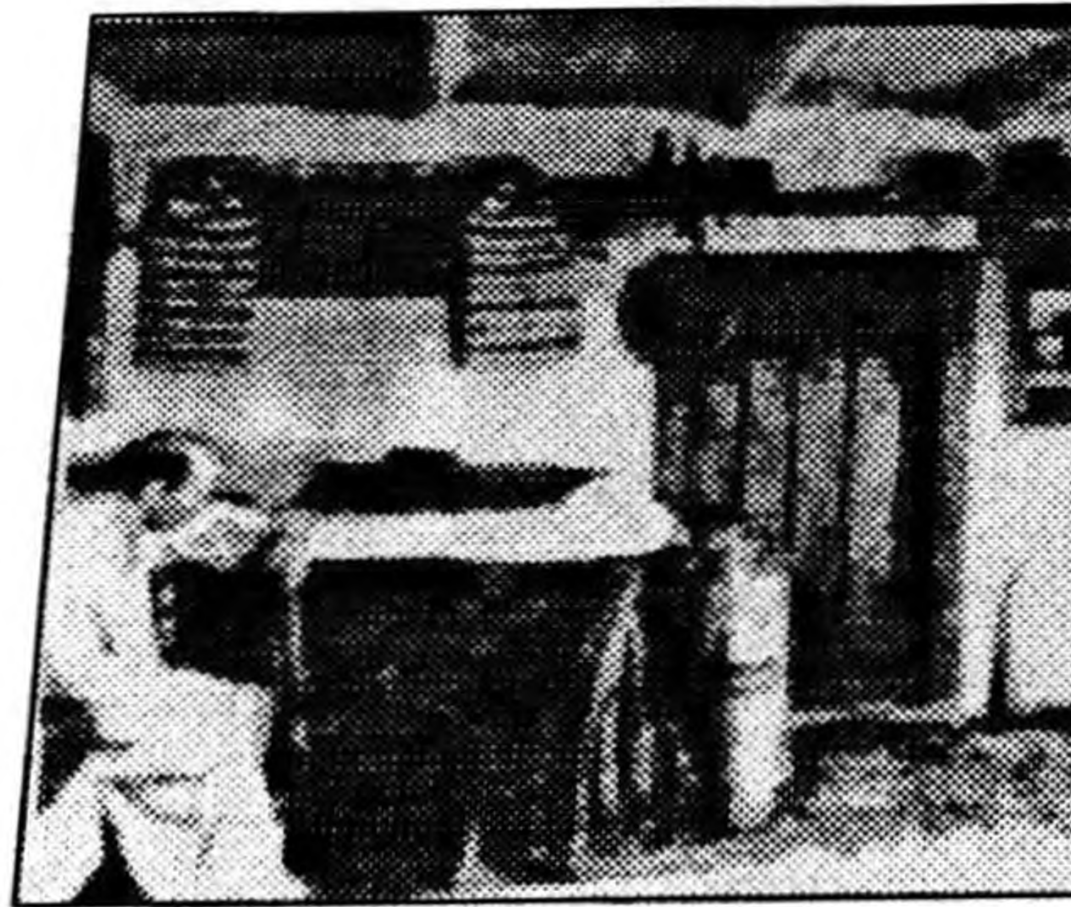
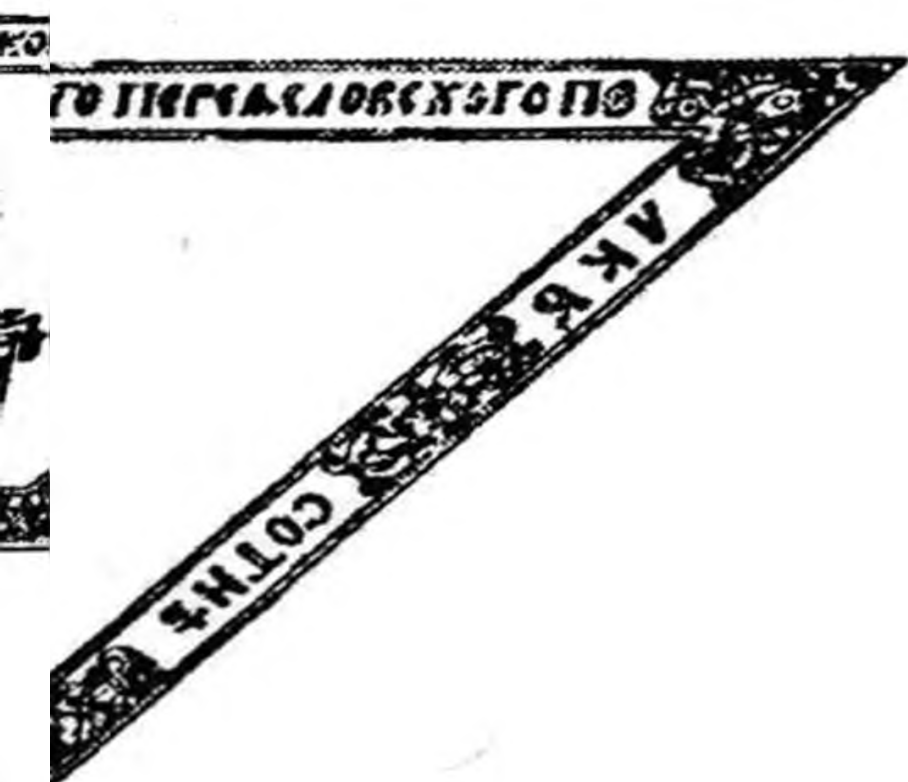
(Засенко П. Зірниця: Поезії. – К.: Молодь, 1962. – С. 59-60)

3

4-5

7

періоду пізньої бронзи – орнаментована рогова р
 жків Бориспільського р-ну. Зберігається в Національн
 ька С.С. Бронзовий вік на Україні. – К., 1964. – С. 69.
 в XII-XIII ст. (урочище Нечаївщина, с.Іванків) та кл
 ниги: Зиль А.С. Історія Бориспільщини (древній пер

Святополка на Бориса. Малюнок з літопису. Із
 Дред І Крип'якевича. – Львів, 1937.

с. Вишеньки:

**Григорій Євлантійович
БОНДАРЕНКО, 1925 р.н.**

с. Вороньків:

**Ганна Петрівна
СЕМЕШКО, 1921 р.н.**

с. Глибоке:

**Тетяна Василівна
НОГА, 1922 р.н.**

с. Гнідин:

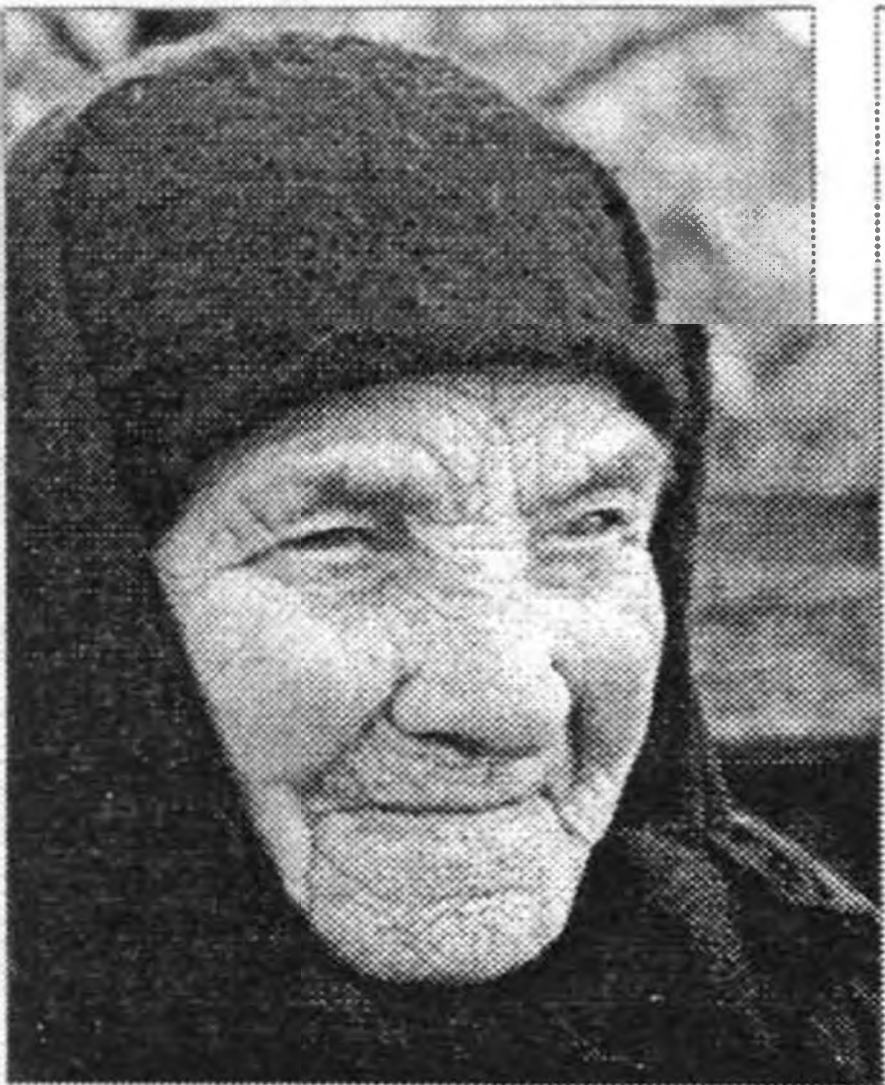
**Галина Іванівна
САЛИВОН, 1927 р.н.**

с. Гнідин:

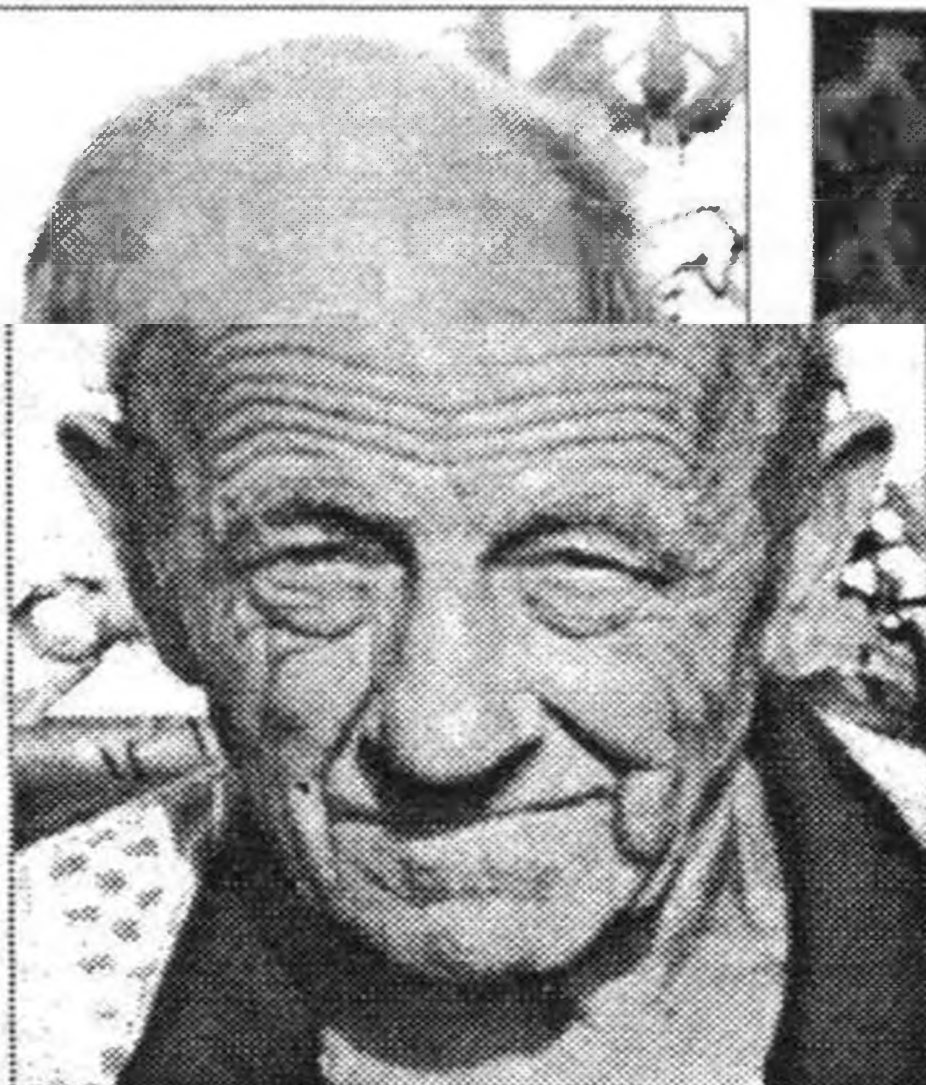
**Любов Іванівна
БОСА, 1929 р.н.**

с. Горобіївка:

**Ганна Юхимівна
ОЛІФАН, 1922 р.н.**

с. Любарці:
**Зінаїда Олексіївна
АНТОНЕНКО, 1911 р.н.**

с. Любарці:
**Володимир Свиридович
ШВАЧКО, 1937 р.н.**

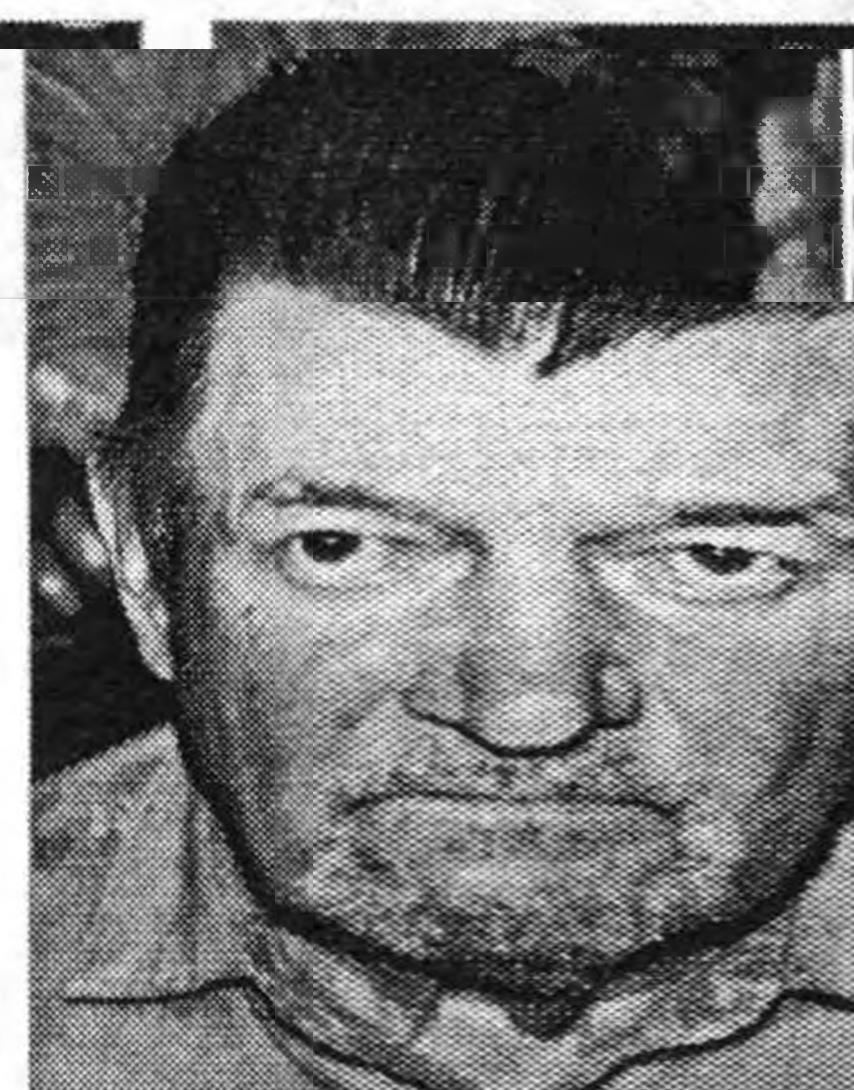
с. Любарці:
**Марія Леонтіївна
ШУМСЬКА, 1911 р.н.**

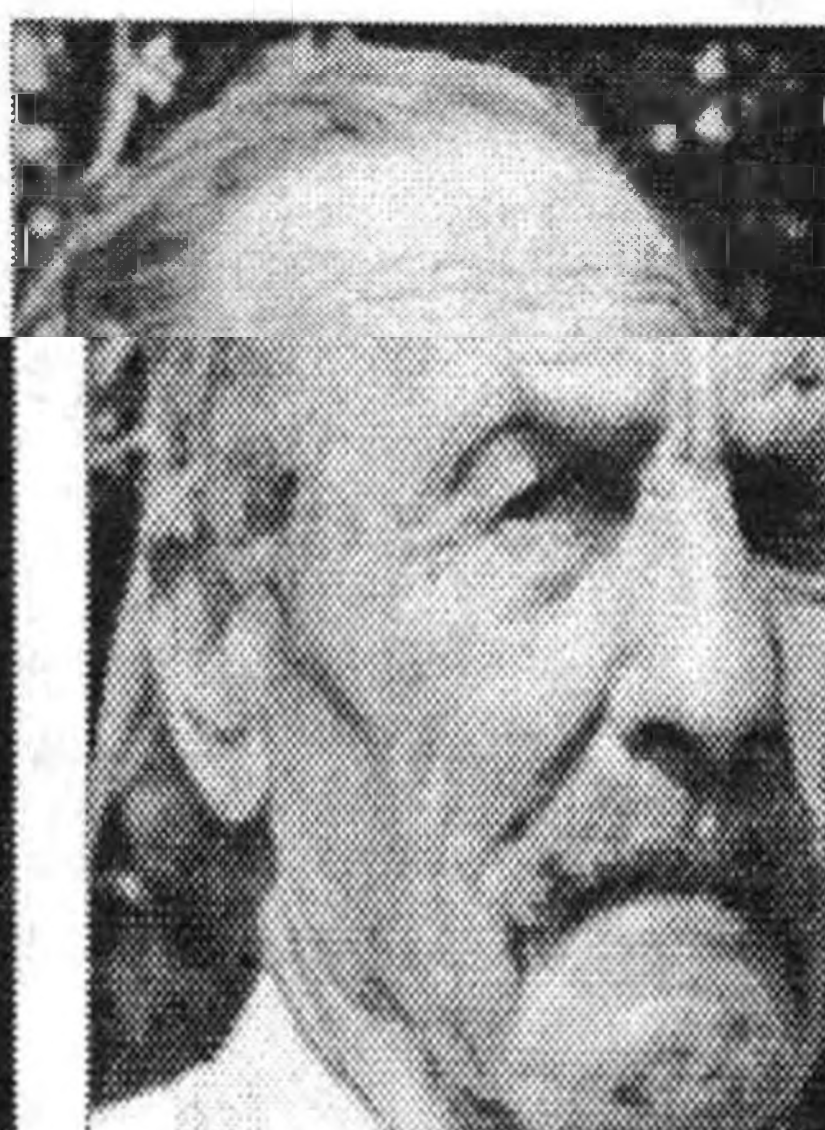
с. Мартусівка:
**Ольга Несторівна
ВЕРТИЛЕЦЬКА, 1929 р.н.**

с. Проців:
**Тетяна Охтисівна
ПРИХОДЬКО, 1921 р.н.**

с. Ревне:
**Василь Євдокимов
ПРИХОДЬКО, 1924 р.н.**

17-річні хлопці з села Любарці перед відправкою на фронт. Січень

Другий клас Любарецької середньої школи, 1951/52 навчальний рік.

Леонтій та Анастасія Гопкало з дітьми, онуками і правнуками. Село Любарці, 1952 р.
Перша праворуч – Марія Леонтіївна Шумська (див. тексти 1-9).

Родина біля хати. Село Любарці, 1956 р.

1949 p.

1950 p.

Інтер'єр хати. Село Любарці, кінець 1950-х років.

Школа, збудована за рішенням громади села Вишеньки (тоді Броварської волості Остерського повіту Чернігівської губернії), 1877 р.

Людмила Дика записує розповідь Олени Микитівни Давиденко, 1914 р.н.
Село Жовтневе, 2 серпня 2002 р.

Правнук видатного вченого Володимир Чубицький (у береті) з друзями.
Див. розповідь Н.А.Котової (м. Бориспіль, тексти 3-4).

Хор Вишеньківської школи на республіканському телебаченні. Київ, 1958 р.

ІВАН ЧУМАК

Чумак Іван Володимирович народився 8 грудня 1937 р. в с. Старе Бориспільського району Київської області. Закінчив Літературний інститут ім. О.М.Горького (1965) та Вищу партійну школу при ЦК КПУ (1968). Автор збірок поезій «Пшеничний місяць» (1964), «Материнство землі» (1980), «Серед білого світу» (1985); повісті «Слід золотого обозу» (1981). Член СП з 1982 р.

ВЕСІЛЬНИЙ ГОПАК

О.Шеревері

В тітки Насті хата в рушниках та в зіллі,
Другий день у хаті не вщуха весілля.
Це ж найменшу доньку заміж віддала,
В хаті рідні, друзі – тобто півсела.
Випили по чарці, випили по п'ятій –
Стало душно, жарко, стало тісно в хаті.

– Гей, парубче-гармоністе,
Досить пити, досить їсти!
Хай гармошка розчулиться –
Веди людей на вулицю!
Грай недовго і немало,
Так, щоб в грудях лоскотало...
Ой, гоп, таки-так! –
Перша пара проліта.
А за нею – сорок ніг
Вимолочує сніг.

– Розступіться, більше коло! –
Гопак землю мерзлу коле.
– Ой, гоп таки-так,
Приморозилась п'ята...

– Ходи ближче сюди, Йване,
Ходи швидше – враз відтане...

– Всяке лихо і печалі
Тут підборами розчавим...
Усе є, усе буде,
Аби в мирі жили люди...

– А то хто під сінешньою стіною від вітру криється?
Аж посинів, бідолашний!

– Так то ж наш бригадир...

– Ведіть хутенько його в коло, бо, не доведи, пропаде
людина...

– Ну скоріше, ледве йдеш,

Бо з морозу пропадеш.
Пив горілку?
– Та давали
Пару чарок... для забави...
– Потанцюй, то ще добавим...
Тупцюй, тупцюй – бий ногою,
Ця втомилася – другою.
Та невже ти так заляк?
Не повернешся ніяк.
А ще в хромових чоботях,
Ну й ледачий, як в роботі.
Землю топче, наче віл...
Одведіть його за стіл!
– А де наша весільна мати Настасія Петрівна?
За нею черга!
– В коло, мати! Гармоністе, не гарячись...
– Не спіши, наша ненько,
Помаленьку, дрібненько,
Тут притупни, там присядь –
Як зумієш в шістдесят...
Оце тобі так стара –
Під ногами сніг згора!
– Ой, гоп гопака –
Та й за зятя-козака!
Навприсядки, руки в боки –
Це за доньку карооку!
Розлітайтесь, закаблуки,
Щоб родилися онуки!..
Хух! На цьому я вже вся:
Як зуміла в шістдесят...
– Галино, Василю! Підтримайте, молодята, свою неньку.
Докажіть, що наш гарт маєте.
– Ой, та й Вася-тракторист,
Гляньте – вилитий артист.
– Ну й вертка Галина в танку –
Зразу видно – наша ланка:
То носочком, то підбором,
Аж луна спада за бором.
Викаблучує Галина –
Аж підстрибують ялини...
От весілля іде –
Земля бубоном гуде,
І видзвонює ріка...
Ой, гоп гопака!

(Чумак І. Пшеничний місяць: Поезії. – К.: Молодь, 1964. – С. 24-26)

ПШЕНИЧНИЙ МІСЯЦЬ

На добраніч небо зіроньками кліпа...
Впливає місяць, як окраєць хліба,
Що спекла гостинна, щедра молодиця
З доброї, зернистої золото-пшениці.
Вибачай, не гнівайсь, місяченьку-
брате,
Що з крайцем хліба здумав
порівняти.
Тільки що подіять – я признатись
мушу:
Ти таким навіки вкарбувався
в душу.
Пригадай: розруха... літо
перегріте,
При столі голоднім ми –
голодні діти.
Земле, хоч до діток є у тебе
жалість?..
Лише пахло хлібно, хлібно
увижалось.
І колись у присмерк глянув на озерце –
Вибухнуло щастям виснажене серце,
Бо здалось: не місяць у воді відбився,
А м'який окраєць запахом сочився.
В жадібній нестримі палицею
нишком
Я сіпнув крайця – він розпливсь
на кришки.
Тільки біль у грудях ойкнув там луною,
І сміявся місяць в небі наді мною.
Так хотілось вцілить у пшеничні
роги,
Щоб шматками хліба впав мені
під ноги...
Вижив.
Може був би славним
інженером
Чи пробив ракетою товщу
атмосфери,
Але я навічно вкоренився в полі,
І навічно хлібною стала моя доля.
І її ношу я нелегеньким ранцем,
Щоб нікому місяць не здавався крайцем.

(Чумак І. Пшеничний місяць: Поезії. – К.: Молодь, 1964. – С. 21-22)

АНТОНІВКА

Стара вже, та рясно, мов з доброго дива,
Антонівка в тітки Горпини вродила.
Тепер додалося хазяйського жалю –
Ну що вона вдіє з отим урожаєм?
А яблука падають гучно та спіло...
Аби ж були діти, то, може б, набігли,
Набрали улежаних, свіжих втрусили...
Але що не хата – бабусеньки сиві.
Комусь родовід ще війна підрубала,
А хто був з молодших – тих місто придбало.
Й на тітці Горпині замкнулась родина,
Бо парубка їй у селі не хватило...
Гукнула сусідку – нехай покуштує,
А та: «Ой, спасибі, але не вкушу я.
Очима б – так їла, а зуб – не подужа...»
... І гупають яблука в землю, що в душу.

(Чумак І. Серед білого світу: Поезії. – К.: Молодь, 1985. – С. 25)

КИЙЛІВ

З Борисполя їдьте
в село Вороньків,
За ним – уже й Кийлів.
На гатках зберемося
Та легко вдихнемо
настої вінків
З озерної тиші,
лугів і перелісів.
Вода розлилася далека-близька,
Не тонучи котиться сонце
катушкою...
На соснах кора,
наче щуча луска,
І пахнуть криниці
рибальською юшкою.
А хтось уже високо
пісню веде,
І вторять гаї
від верхівок до кореня...
У Кийлові літо –
таке молоде,
Як, певно, було
В перший рік світостворення.

(Чумак І. Серед білого світу: Поезії. – К.: Молодь, 1985. – С. 30)

БОРИС МАМАЙСУР

Мамайсур Борис Сергійович (15 серпня 1938 – жовтень 2003), поет. Народився на Харківщині, виріс у с.Вороньків Бориспільського р-ну. 1955 року закінчив середню школу, працював вантажником, муляром, кореспондентом районної газети. З 1958 по 1962 рік навчався в Харківському бібліотечному інституті. Автор збірок «Чи буде шторм?» (1963), «Другий початок» (укладання та передмова Івана Дзюби, 1997), «Йди і говори» (2006). Член Національної Спілки письменників України з 1999 року.

Михайло Цимбалюк у некролозі писав про поета: «Розпочав він у славні шістдесяті роки, коли 24-річним видав першу збірку поезій «Чи буде шторм?», заявившись у одній когорті з Василем Симоненком, Миколою Вінграновським, Дмитром Павличком, Іваном Драчем. Та відлига, що покликала їх, обернулася для багатьох лютою мерзлотою. Якщо Василь Стус, Микола Руденко відомством державної безпеки СРСР були терміново «розподілені» у дисиденти, то багато інших, у числі яких і Борис Мамайсур, опинилися у спеціалізованих відділеннях психлікарень. Мерзлота ненависті до свободолобців і патріотів окремої нації у складі імперії скувала й поховала політ Мамайсура, що так стрімко розпочинався. Йому вдалося вижити. Йому доводилося ще тридцять років виживати на дрібних заробітках, які йшли на ліки від прищепленої в психушках КГБ хвороби. Вже інвалідом у середині вісімдесятих життєві хвилі прибили Бориса Мамайсура до Хмельницького. А в дев'яностих, коли однокашники його молодості возсідали в лауреатах, депутатах чи рахувалися в національних героях-мучениках – хто де, у Мамайсура не лишалось вже сил навіть на те, щоб писати. І тільки завдяки колишньому дисидентові Іванові Дзюбі, що став міністром культури, йому вдалося видати ще одну книжку. Напівпаралізовані, вони разом з дружиною Марією Матус упорядкували її. Та й було чим, адже усі роки мерзлоти заборон у душі Мамайсура нуртував творчий шторм, кипіла робота мислителя, гуманіста. І майже одночасно з виходом збірки «Другий початок», Бориса Сергійовича прийняли у Спілку письменників. Він іще встиг це усвідомити. Далі... Виходячи з квартири, чоловік не те що забував дорогу додому, а забував і своє ім'я! І опинявся знов... у психлікарні. Психіатри вражалися, що людина з таким ступенем розладів залишалася інтелігентом, стояла вище інстинктів і книжку мала за святиню» (www.press.org.ua).

ПРО ЛЮБОВ

Ой, любов, ну що ти наробила!
От тепер сиди латай штани...
П'ять кілометрів за мною гнався
Пес Платонів. Гірше сатани!

Я піду й скажу йому одверто:
Дядьку! Несвідомий елемент.
Я в Марусю вашу закохався
В даний історичеський момент.

Посадіть на цеп свого собаку!
Та на хліб і воду – на губу.
А мені оддайте Марусину,
Бо піду й повішусь на вербу.

1959

Хитрувато моргали зорі,
Місяць-дурень кудись утік;
В полі вітер мекав козою,
Наче видоїти хотів...

Словом, ніч була, як у казці –
Гарна, свіжа, п'янка, туга...
Ну, якої тобі ще трясці,
Дорогий мій читачу, га!

З циклу «СМЕРТЬ ДВІЙНИКА»

Все частіше зараз боюсь:
Чи не зсякла душа моя?
Наче муха об шибку, б'юсь
Об границі власного «я» -

Там, за мною – кипучий світ,
Там, за гранню – живе життя;
Рвусь до нього, мов сам не свій,
За границю власного «я» -

І не вирвусь. Чи сил нема?
Чи не вмію прикласти їх?
Цілий вік брів крізь цей туман,
Щоб підняти себе... на сміх...

До мене ходять уві сні тривоги,
Життя крізь слабнучу свідомість рветься –
І, як туман, розвіюється вранці...

І знову я – ні хворий, ні здоровий,
А просто так, нікому не потрібний,
Одірваний од справжнього життя,
Як маятник – гойдаюся на місці
І рухаю – не час, а тільки стрілки...

ДВОВІРШІ

Слухай, поете: писавши з метою комусь прислужитись –
Думаєш – вірші твої слухатись будуть тебе?

Вірші, як люди: приходять, щоб жити, а не п'яти лизати;
Знайде їх, знайде, кому конче потрібні вони!

Що не кажіть, а культура підноситься все-таки в людях:
Голої правди тепер їм і на вид не неси!

Тернами шлях мій усіяний, смерть мене жде десь на ньому –
Дарма! Прямую вперед – іншого шляху нема.

Не нарікай, що в недобрі часи ти на світ народився:
Світ неспокійний тепер – був він спокійним коли?

Мінус на мінус дає в математиці плюс неминуче;
Чом же в житті не дає правди брехня на брехню?

Бродить по світу підлота; сама не з маленьких –
Душі шукає дрібні – там тільки просторо їй!

Справді немає людини, яка б не хотіла нічого:
Кожен з нас прагне чогось; мало хто знає – чого...

Жити почнеш навмання – незабаром і шию зламаєш;
Доки ж рецепти складеш – ба, й помирати пора...

Жадібно, й заздрісно, й боязко в вікна чужі зазираю –
Думаю: от же живуть! Думаю: люди чи ні?

Ох і небо! Хто його видумав
Всім наукам наперекір?
Знав, що псів і поетів витиме
В небо – більш, ніж на ньому зір...

І цьому мудренному дядькові,
Що в житті нас отак підсів –
Я, Мамайсур, прилюдно дякую
Од усеньких на світі... псів.

МОЯ ХВОРОБА

І спать мені не хочеться,
Й гулять мені не можесться,
І книжка не читається,
І вірші – ні в дугу, –
Лишився світ за вікнами,
А я лежу колодою,
І нічим, ніяк, нікому
Розвіяти нудьгу.

Плювають у стелю – високо,
А мух ловить – морочливо,
А думати – виснажливо –
Так що ж його робить:
Чи лікті гризти з розпачу,
Чи вовком вить на вулицю,
Пісні співать, волосся рвать
Чи голову розбить?!

Їдять мене пілюлями,
Накачують мікстурами,
Вистукують, вислухують
Старанні лікарі...
Охота ж вам морочитись!
Немов самі не знаєте:
Тому, хто й жив, не тліючи –
Од ліків не горіть...

Підходжу до віконця прийому скарг
І починаю скаржитись, що мене не люблять.

Дівчата, що сидять за віконцем, – сміються.
Вони дуже гарні, коли сміються,
Але мені від того не легше,
Бо скарги моєї не приймають
І не цікавляться навіть, чи я не п'яний.

Це ж тільки п'яному спаде на думку
У нашому найпрекраснішому суспільстві,
Побудованому на найсправедливіших засадах, –
Скаржитись, що його не люблять...

А в мене й цього не запитують.

Відійшла в нечувані країни,
Відпливла в небачені моря
Ти, моя незатишна руїно –
Непрожита юносте моя...

Щезла ти – в мені ж зроста напруга,
Хоч тужити й ні за чим. А втім,
Я б тужив, якби не знав, що туга –
Тільки вітер в парусі твоїм.

МАЙСТЕРНЯ

«Увазі мандрівців і пішоходів!
Тут можна замінити каблуки.»

Так шкутильгай, якого ж чорта кривишся?
Тут можна замінити каблуки!
Цей світ – майстерня. О! Тут можна все:
Тут можна серце вставить підходяще,
Таке, щоб не боліло, де не треба,
Тут мозок можна одремонтувать,
Щоб недозволеного він не думав,
По моді душу можна підчикрижить
І навіть замінити каблуки –
Чого ж іще?

ЗАПАХ ЗЕМЛІ

О як ти пахнеш у відлигу, Земле!
Я чую крізь асфальт терпкий твій запах,
Настояний на мріях нетерплячих
Про зоряні весняні вечори,
Про гуркіт тракторів і перший засів
І першу, ще не сказану любов,
Що родиться лише в весняні ночі.

Вгамуйся, Земле! Ще весна далеко –
Сирий туман ще поглинає звуки
Без натяків найменших на луну.
Ще буде до весни всього: й морозів,
І заметілей, і снігів по пояс;
Відлига – це ще зовсім не весна.
А ти вже невблаганно пахнеш, Земле...

(*Мамайсур Б.* Другий початок / Дзюба І. (упоряд.). – К.: Сфера, 1997. – 171 с.)

ГАЛИНА КИРПА

Кирпа Галина Миколаївна народилася 1 січня 1950 р. в с. Любарці Бориспільського району на Київщині. Закінчила філологічний факультет Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка (1976). Член Спілки письменників з 1986 р. Автор поетичних збірок «День народження грому» (1984), «Цвіт королевій» (1988), «Гостини», «Ковток тиші» (1999), книг для дітей: «Катруся з роду Чимчиків» (1992), «Будинок старий, як світ», «Слон мандрує до мами», «Ну й гарно все придумав Бог», шкільних читанок «Ластівка», «Біла хата», «Писанка», «Зелена неділя». Автор посібника з етики для початкової школи «Андрійкова книжка» (у співавторстві), разом з Д.Чередниченком тритомної читанки-хрестоматії для дошкільнят «Український садочок». Перекладає з білоруської, німецької, шведської, з датської та норвезької мов твори Д.Крюса, Я.Екгольма, Е.Кнутсона, Б.Андерсена та ін. Лауреат премії імені І.Огієнка та премії «Світослово».

ЧИ ЗБУВСЯ ДЕНЬ МЕТЕЛИКА?

Спроба монологу

Людина завжди старша за метелика. Навіть мала дитина. Метелик за день прожив життя. Чи відчув щастя? Чи встиг пізнати, що таке любов і що таке зрада? Зачарування і розчарування? Чи збувся його день так, як він хотів? Може, на сонячній луці вибрав собі любу квіточку й цілував її всенький день. Певно, життя метелика було поцілунком... А може, він цілий день кружляв у вальсі з коханою метеличкою. І тоді його життя було суцільним танком. Може, за життя метелик не встиг і заплакати. Щасливий... Щасливий?.. Чого це на думку раз по раз спадає метелик? Чи не тому, що ціле твоє життя постає як один день. Лише за свій день ти встигаєш і порадіти, й поплакати. Часом земні радощі дарують велику втіху. Годинами стою й дивлюся на грядку, де росте мак. Люблю його шовкове пелюсткове вбрання, його повільне роздягання – скидання пелюстки за пелюсткою, щоб лишитися в невибагливій короні наодинці з вітром, прохаючи єдиної ласки в сонця – дозріти до Маковія... Велика розкіш і велика втіха – тиша. Коли свою «Червону книгу» матиме не лише Природа, а й люди, то найперше занесуть туди тишу. Поки що її ще знаходжу хіба в сільській хаті, яка цілу зиму сама собі самує і тільки влітку оживає від спогадів. У тій тиші навіть чується хода – о, то мама заходить у хату. Буває, тиша наважується відтворити мамин голос. Буває, в неї виходить. І за такі миті я дуже дорого плачу... Запам'ятати б ці хвилини, набратися б хатнього духу, підслухати б (прости, Господи), про що говорять вечорами чорнобривці під вікнами, чим дихає картопля, вибравшись з-під землі на світ Божий, що снитиметься траві у старому покинутому саду. Тоді не страшна буде ніяка марнота. Позичиш у казкового Колобка пісеньку й промовлятимеш, як лічилку: «... я від баби утік, я від діда утік, я від зайчика втік, я від вовка утік і від тебе, лисичко, втечу!» Не чекаю лисиччиного «гам!», просто – тікаю. Шукаю тиші й самоти – найбільшої розкоші для душі, яка не зносить фальші. Хоч ковток...

Відходять вже
останні бабусі,
не передавши світові
науки бути собою
все своє життя.

Здавалося б, найлегшої науки...

КОЛИ Б Я МАЛА ГРОШІ...

Коли б я мала гроші, то купила б собі дорогу, щоб ходити по ній босоніж, минаючи мурашині гори.

Коли б я мала гроші, то купила б собі зеленого коника, щоб він не був сиротою і звав мене сестричкою.

Коли б я мала гроші, то купила б собі сонячного зайчика і сонячну зайчиху, щоб не вимер їхній сонячнозаячий рід.

Коли б я мала гроші, то купила б собі дерево з гніздом для Жар-Птиці, щоб воно ніколи не постаріло і щоб Жар-Птиць вистачило на всіх у світі.

Коли б я мала гроші, то купила б собі зірку й водила б її купатися під дощем.

Коли б я мала гроші, то купила б собі блискавку, щоб вона мене навчила не боятися поганих людей і поганих собак.

Коли б я мала гроші, то купила б собі метелика, щоб він глянув на себе в длюстро й побачив, який з нього красень.

Коли б я мала гроші, то купила б річку, щоб до неї в гості приходили каченята, човни та вербові листочки.

Коли б я мала гроші, то купила б веселку та й подарувала б її небові, — нехай би воно собі мало намисто на всі пори року.

Коли б я мала гроші, то купила б собі вирій, щоб лелеки, журавлі й соловейки не відлітали на зиму до теплих африк та індій.

Коли б я мала гроші, то купила б собі сон, у якому ніхто б не вмів плакати, навіть малі діти, вередуючи за мискою манної каші.

Коли б я мала гроші...

Раптом мені сказали, що всі ці речі дістаються нам із Божої ласки і їх не треба купляти!

А шкода, бо... навіщо тоді мені гроші?!

(Кирпа Г. Ковток тиші: Поезії та переклади. – К.: Задруга, 1999. – 112 с.: портр.)

ПРИЗВИЩА, ПОШИРЕНІ НА БОРИСПІЛЬЩИНІ

І. Козацькі прізвища Бориспільщини кінця ХІХ ст.

Відомий бориспільський краєзнавець Андрій Степанович Зиль¹ у своїй ґрунтовній праці навів прізвища козацьких родин Бориспільщини кінця ХІХ ст.

Подаємо відповідний фрагмент за виданням: Зиль А.С. Історія Бориспільщини (древній період – 1900 рік). – Бориспіль: Бориспільський районний відділ освіти, 1992. – С. 233-237.

На переломі ХІХ і ХХ ст. населення Бориспільщини було неоднорідним. Переважну його частину представляли козаки, селяни, державні селяни, значно меншу – міщани, дворяни, священники, інтелігенція, військовослужбовці. Не дивлячись на те, що вже давно була зруйнована козацька вольниця – Запорозька Січ і слово «козак» зникло з офіційних документів царського уряду, багато родин Борисполя, Воронькова, Глибокого, Любарець, Іванкова та інших сіл, де козацькі традиції мали глибокі корені, не забували своїх дідів-прадідів і їх приналежність до запорізького вільного лицарства. Хоча козаки втратили свої привілеї, свої землі та інші маєтності як спадщину своїх предків, бо віковий царський режим перетворив їх у підданих багатих поміщиків та землевласників, в економічному і соціальному відношеннях зрівняв їх з селянами-кріпаками, вони ще міцно трималися прародинного гнізда і продовжували свій козацький родовід. В записах метричних книг про новонароджених, реєстрації шлюбу і смерті чітко значаться «козак», «козачка».

Зокрема у Борисполі були поширені такі козацькі роди і родини: Авраменко, Адамець, Адамович, Багалій, Баграновський, Безбородько, Безлюда, Береза, Биковець, Бистрий, Білецький, Білокінь, Бойко, Бондар, Бондарець, Борець, Борисенко, Борисполець, Бублик, Бубон, Бужало, Булава, Вакулка, Василець, Вербя, Верна, Вертелецький, Виноградний, Височин, Вишневський, Воробей, Воронуха, Гальченко, Гвоздиновський, Гезель, Гиря, Гладун, Голуб, Голубничий, Горбач, Гришман, Губар, Давиденко, Дем'яненко, Деркач, Діба, Дорошенко, Драник, Дробницький, Дубина, Дузь, Євтушенко, Жигалко, Жуген, Жупиця, Заволока, Загиба, Загідько, Заєць, Зінченко, Ільєнко,

¹ Про красназавчу працю А.С.Зиля розповідала нам у 2000 р. Г.П.Семешко з Воронькова: [а ў тиї к'ниже"ц':і «Воїна Ба'ришп'іл'щини»/ дак ми^ен'і о'нука йак принес'да/ а йа пи^ери^ечи'тала/ дак 'тийі шо йа з'нала/ ўс'іх же/ до у'с'і по'бити і ўс'і ў с'писках там//і о'цеї мий хри^еш'чениї Му'с'ій Ост'раўка/ там у к'ниже"ц':і ў тиї// дак йа і ка'жу/ то'му 'З'іду/ пи'шу п'і"с'мо/ шо «при'їд'те/ йа вам "ше роска'жу/ "ше на та'ку к'нижечку»//да о'то йак поча'да/ вин прийі'жаў до 'мене// дак йа йак поча'да рос'казуват'/ дак З'ід о'того// во'ни по'їхали/ ни^е з'найу/ 'каже «ми 'будемо»/ а це/ ў йа'к'і"ї га'зет'і?/ чи «Кому'н'іст» чи/ п'рах_йі_зна"є//і йа не" чи'тала/ йа «С'іл'с'ки_в'іст'і"» ви'писују/ дак йа ни^е чи'тала//].

Йова, Калита, Кармаза, Карпенко, Кизим, Киричок, Коваленко, Козаченко, Колодько, Колос, Комиш, Кондратенко, Конько, Корінь, Корніяка, Коробка, Костянець, Красненко, Красножон, Краснопір, Кривошия, Крисько, Кудря, Кузьменко, Куранда, Курандовський, Куст, Куська, Кутало, Левченко, Лизанько, Лимар, Лисиця, Лисовець, Литовка, Логвин, Логвин-Спичка, Луценко, Медко, Мелешко, Мельник, Момот, Моргушко, Московка, Назаренко, Нещерет, Нога, Норко, Огій, Одарич, Оксамит, Оліфан, Онанко, Опалій, Оселедько, Остапенко, Охріменко, Павленко, Паціра, Перегуда, Петрусь, Підгурський, Пінчук, Приходько, Прожейко, Пруд, Пушкар, Руденко, Ручко, Савин, Сайко, Салько, Самійленко, Самуїлов, Сасько, Седюк, Селех, Семиполець, Середа, Ситник, Сич, Сіренко, Слюсар, Солдатенко, Спис, Стецько, Тарасенко, Тетеря, Тилко, Тишко, Тоцький, Тютюн, Фоменко, Хворостянко, Хоменко, Храпко, Цівун, Цілик, Чепілко, Шамало, Шараєвський, Шарий, Шелестовський, Шепель, Шепіло, Шинкаренко, Шкіль, Шкорун, Шкурко, Шмагайло, Штефан, Шульга, Щегель, Щербак, Щербинка, Ярмак, Яцюта, Ющенко.

У м. **Вороньків** козацький родовід продовжували: Антоненко, Бобрівник, Бойко, Бунчук, Буняк, Васик, Ворона, Гамза, Гольоса, Горбач, Гресь, Григор, Губа, Довгоногий, Доля, Дяченко, Железняк, Журбас, Згиник, Зонь, Іваниця, Ільченко, Ісай, Кардаш, Карпенко, Коверзень, Колесник, Колесников, Коновал, Конопля, Коротя, Косенко, Котул, Кочерга, Кохан, Кудря, Куленко, Лебідь, Марченко, Мішкур, Міщенко, Москалець, Мудрак, Мусієць, Муха, Назаренко, Негляд, Недождій, Нестеренко, Носко, Орел, Пасько, Пацюк, Пилипенко, Полубейник, Придатко, Різун, Ручко, Сахно, Сивець, Серга, Смусь, Сніжко, Спис, Сущенко, Таран, Тertiшник, Третяк, Устименко, Федько, Фесенко, Черпак, Чирикало, Хоменко, Хоруженко, Хоружий, Шаловал, Юрченко, Яхній.

У с. **Глибоке**: Бабич, Бедій, Бобрівник, Бойко, Бутенко, Василенко, Вовнянко, Гапон, Герасименко, Герман, Григор, Грицай, Дузь, Ісаєнко, Ісай, Іщенко, Кишеня, Косинський, Красний, Кубрак, Лема, Маловичко, Мелашенко, Недождій, Нога, Носко, Олексенко, Онищенко, Опришко, Погорілко, Попко, Ручко, Сизець, Ситник, Сліпець, Стеченко, Тарасенко, Тимошенко, Федько, Фесенко, Харченко, Черпак, Чирикало.

В с. **Іванків**: Божко, Васик, Величко, Гончаренко, Дзюба, Дикий, Дудка, Калайда, Кальний, Коваленко, Ковалівський, Кудря, Кузьменко, Куліш, Ламаш, Луценко, Опришко, Свирид, Стоян, Тишко, Тур, Угро, Урда.

В с. **Любарці**: Антоненко, Бабарьов, Білик, Бугай, Василенко, Вітер, Гладкий, Глоба, Гопкало, Галай, Дженджебір, Дикий, Забудський, Ківало, Коваль, Коломієць, Кривоніс, Кубрак, Макаренко, Опанасенко, Пилипенко, Пазинич, Прасол, Пригода, Роздобудько, Савицький, Савчук, Силюченко, Чехівський, Чорнойван, Шуляк, Яковенко.

В с. **Рогозів**: Андрущенко, Бондаренко, Братусь, Видолоб, Вовк, Вовкогон, Гаврилко, Гапон, Голуб, Гудима, Довбиш, Дорошенко, Дремлюга, Ігнатенко, Кириленко, Кириченко, Колесник, Кононенко, Кохно, Кривохижа, Кукленко, Кучеренко, Малишко, Мехнюк, Малишевський, Мироненко, Мисак, Наумовський, Недождій, Нога, Овсієнко, Овсюхно, Онанко, Пиріг, Погорілко, Попович, Приходько, Різаков, Семенов, Скрипка, Сліпець, Сокіл, Соченко, Фесенко, Цілик, Черниш, Черпак, Шаля, Шарун, Шастун, Шкардун, Штефан.

В с. Велика Стариця: Билда, Герасимець, Желевський, Житник, Ісай, Кириченко, Кирилов, Коваленко, Ковбаса, Кравчун, Криштоп, Ламаш, Лисенко, Маюн, Мовчан, Моренець, Остапенко, Рахуба, Савченко, Святенко, Сенько, Стецюк, Тарасенко, Титаренко, Тупий, Цвілій, Юшка.

В с. Горобіївка: Береза, Біленко, Воробей, Дем'яненко, Заволока, Корніяка, Краснопір, Кузьменко, Магерівський, Оліфан, Паціра, Сич, Спичка, Цівун, Щегель.

В с. Старе: Андрущенко, Бойко, Бугай, Говоруха, Манович, Новохат, Симоненко, Удод, Шелудько, Шепета, Щербань.

В с. Ревне: Баран, в Салькові – Криlach, Софіївці – Усик, Кальному – Ходос, Перегудах – Осьмак.

Проте цей список повністю не вичерпує козацького родоводу. До нього увійшли тільки ті родини, члени яких занесені до церковних метричних книг під час проведення обрядів шлюбу, народження, похорон, а також їх куми та свідки. Інші жителі сіл і містечок до списку не потрапили, тому про населеність козацькими родинами нашого краю можна говорити в загальних рисах.

II. Прізвища на Бориспільщині в перші десятиріччя ХХ ст.

Списки загиблих на фронтах, у партизанських загонах та підпіллі під час Великої Вітчизняної війни 1941-45 років, складені за документами військоматів, міськрайсоцзабезів та Центрального архіву Міністерства оборони, фіксують прізвища корінних мешканців Бориспільщини. Ці списки є надійним джерелом для встановлення найпоширеніших прізвищ у селах району в перші десятиріччя ХХ ст.

Прізвища подаємо в алфавітному порядку, у дужках після кожного прізвища вказуємо кількість осіб із цим прізвищем у списку, а найпоширеніші виділяємо жирним шрифтом. Прізвища, що трапилися у списках лише раз, пропущено (за винятком О.П.Никришевича з Вишеньок, який імовірно був нащадком поета ХVІІІ ст. Івана Некрашевича).

Дані опрацьовано за виданням: Книга Пам'яті України. Київська область: У 7 т. – К.: Молодь, 1995. – Т.2. – 760 с.

Місто Бориспіль

Безлюдна (5), Биковець (4), Бистрий (6), Білецький (4), Білокінь (4), Бондар (12), **Борисенко** (15), Булава (3), Вакуленко (3), Вакулко (3), Василець (3), Васильченко (3), Виноградний (4), Височин (9), Вошкулат (4), Гальченко (5), Деркач (4), Драник (9), Жук (10), Жупиця (4), Загидько (3), Заєць (6), Кизим (4), Киричок (3), Коломієць (5), Колос (3), Копан (4), Корніяка (4), Костянець (6), Котко (6), Кошман (9), Краснопір (3), Кузьменко (9), Кульков (3), Литовка (4), Лінник (6), **Логвин** (17), Макаренко (5), Марченко (6), Мелешко (4), Мельник (10), Момот (3), Мозговий (3), Мороз (4), Набок (3), Назаренко (3), Нікітченко (5), Нога (3), Норко (4), Огій (4), Одарич (2), Оксамит (3), Оліфан (3), Онанко

(4), Петренко (4), Пилипенко (6), Пінчук (3), Піц (13), Поминальний (2), Приходько (6), Прожейко (6), Пузій (3), Радченко (6), Сайко (6), Самойленко (4), Сахно (5), Свідро (4), Семиполець (4), Сердюк (4), Сидюк (3), Солдатенко (5), Тилко (3), Тимко (3), Тютюн (6), Цілик (13), Чепілко (4), Шепель (3), Шкуро (2), Штефан (4), Шульга (8), Щегель (11), Ярмач (9), Яцюта (29).

Село Вишеньки

Балан (2), Видиборець (20), Ганжа (17), Гелевешко (6), Гойко (6), Горбач (22), Довгай (7), Карпенко (10), Княшко (20), Комендяк (8), Курило (9), Лозянко (10), Норець (3), *Никришевич Опанас Пилипович, 1895 р.н., загинув у січні 1944*, Отрошко (9), Підгібій (10), Пурик (12), Ромась (10), Савон (13), Сацюк (4), Стрелько (13), Ташлай (8), Терещенко (6), Тютюн (10), Чепурко (42).

Село Вороньків

Бобрівник (11), Бойко (7), Бунчук (6), Варуша (4), Василець (5), Голуб (4), Гольоса (13), Григор (21), Григоренко (7), Губа (6), Журбас (5), Зонь (7), Ільченко (7), Ісай (13), Кардаш (5), Карпенко (10), Кислий (16), Коновал (9), Король (7), Котул (7), Кудря (11), Мамайсур (5), Маслов (6), Мишкур (6), Москалець (7), Муха (4), Набок (4), Назаренко (9), Недождій (12), Нестеренко (5), Пасько (8), Пацюк (3), Погорілко (5), Пошабля (4), Придатко (4), Русан (6), Ручко (7), Семешко (5), Серга (3), Смуць (13), Сніжко (5), Сокіл (3), Сорока (3), Спир (17), Стрельник (8), Тertiшник (4), Тимченко (4), Товкай (4), Федько (3), Хоменко (4), Чередничок (4), Черпак (13), Шаповал (3), Шафорост (8), Швець (4), Шевченко (8), Яхній (4), Яцик (3).

Село Глибоке

Бабич (7), Бакал (8), Бедій (12), Бойко (7), Василенко (13), Герасименко (12), Кишеня (3), Косинський (28), Кубрак (15), Кужель (4), Лема (4), Мелашенко (7), Недождій (3), Нога (13), Носко (10), Опришко (7), Отрошко (2).

Село Гнідин

Білойван (8), Борисенко (5), Босий (13), Галатенко (17), Дзюба (3), Кошарний (7), Кудько (13), Лазоренко (6), Леба (4), Маринченко (13), Онищенко (18), Півторацький (5), Придиба (8), Рой (5), Ромась (6), Семенко (3), Середа (3), Туренко (4), Шевченко (8), Яременко (3).

Село Горобіївка

Береза (2), Верна (4), Дем'яненко (3), Кацан (2), Кисіль (2), Магерівський (2), Менько (2), Яценко (3), Яцюта (2).

Село Дударків

Баглай (9), Баюра (8), Бухал (28), Вергун (9), Галець (3), Гоголь (17), Голець (3), Демиденко (26), Калениченко (3), Каленченко (10), Калита (8), Карпець (5), Качура (5), Клишта (26), Козько (9), Кокозей (12), Конах (2), Коноплич (3), Котенко (7), Лахно (22), Міщенко (8), Наконечний (3), Охріменко (11), Приходько (3), Прудкий (18), Сидоренко (5), Тищенко (20), Трикоз (19), Харченко (7), Черевко (5), Шкурка (5), Юджа (3), Ярош (6).

Село Жовтневе

Галушка (2), Гамза (3), Давиденко (6), Дольник (5), Стрельник (7), Суховій (4), Товкай (2).

Село Іванків

Безуглий (2), Бойко (2), Божко (4), Борисенко (3), Бутенко (5), Буцик (4), Васик (5), Величко (12), Верна (4), Галушка (5), Грона (4), Гурін (3), Дзюба (3), Довгопятий (2), Дудка (6), Захарченко (5), Зінченко (5), Кавецький (4), Кальний (7), Козлов (3), Кондаков (5), Кононець (7), Копійка (2), Кудря (5), Куліш (6), Кутало (2), Ламаш (18), Ламашевський (3), Лисаневич (3), Литовка (2), Марченко (3), Матус (10), Михієнко (3), Мізін (3), Напень (2), Нестеренко (17), Нестерець (9), Огняник (5), Онанко (2), Онишко (27), Петренко (4), Пільтяй (2), Пісоцький (3), Почетирко (3), Радченко (3), Рожа (16), Рожовик (5), Рубан (2), Савич (3), Сайко (7), Свирид (8), Скрипка (5), Степаненко (5), Стоян (5), Татаренко (2), Тишко (11), Тур (9), Угро (13), Урда (4), Чередник (9), Черноіван (12), Швець (3), Шепель (4), Штепа (5).

Село Кийлів

Басан (11), Бастило (3), Бердник (19), Бібик (10), Кикоть (4), Пасько (19), Руденко (18), Самайда (5).

Село Кірове

Батюк (6), Веремієнко (4), Дворник (4), Комашенко (6), Литвиненко (5), Лукаш (3), Олексієнко (9), Пашенко (4), Приходько (6), Соченко (4), Теробун (5), Тригубенко (15), Хурдеца (3).

Село Любарці

Антоненко (10), Бабарєв (5), Білик (29), Вітер (4), Волошин (21), Гайдамака (8), Глоба (10), Головка (7), Гопкало (77), Грицай (11), Гурленко (3), Дикий (26), Дубовик (3), Жолдак (9), Жук (9), Заболотний (4), Засенко (2), Зась (2), Захарченко (5), Іващенко (3), Кивало (3), Кирпа (8), Коваль (14), Коломієць (7), Копач (12), Король (6), Кривонос (5), Кубрак (5), Кулик (3), Куц (3), Михайловський (3), Нестеренко (4), Опанасенко (3), Орел (5), Осяка (4), Пампура (5), Петухов (4), Пилипенко (10), Прасол (11), Пригода (9), Савчук (5), Свидро (8), Собачко (7), Цвикор (2), Чеховський (4), Чорнойван (2), Швачко (5), Ярош (2).

Село Мартусівка

Білошапка (2), Вертелецький (2), Вошкулат (29), Коломієць (4), Копан (2), Кульша (2), Нестеренко (4), Павлов (2), Поминальний (6), Сахно (5), Турло (5), Шум (12).

Село Проців

Безсмертний (9), Білошапка (6), Бойчас (7), Вовк (4), Гайдук (9), Зюзюн (3), Карпенко (3), Княшко (21), Кобзар (2), Кудря (3), Куценко (5), Мироненко (4), Олешко (8), Опрощенко (3), Приходько (6), Прищенко (3), Розумний (5), Савон

(4), Сергієнко (4), Списовський (3), **Тименко** (14), Ткаченко (3), Тютюн (5), Фарбун (9), Федоренко (3), Шевченко (7), **Шкара** (11), Шульга (8), Яхній (2).

Село Ревне

Баран (9), Баранов (4), Безпалий (6), **Бідненко** (19), Бойчас (3), Гайдук (3), Гойко (6), **Головаха** (10), Горбач (4), **Коломієць** (10), Костенко (2), Скляр (6), Шульга (4).

Село Рогозів

Бахмат (4), **Братусь** (20), Видолоб (6), Виноград (2), Гаврилко (3), Гапон (26), Глянь (4), Голуб (4), Грона (7), **Гудим** (22), Довбиш (3), Дорошенко (3), Дремлюга (5), Зонь (6), Кириленко (4), Киричок (2), Колесник (7), Колодій (2), Кононенко (3), Кохно (5), **Кривохижа** (20), Кукленко (3), Кучерина (2), Литвиненко (3), Малишко (7), Мироненко (5), Мисак (14), Мишкур (3), Мозговий (3), Наумовський (7), Овсієнко (11), Овсюхно (6), Онанко (4), Пирог (5), Погребний (3), Попович (6), Ращенко (3), Самойленко (3), Сердюк (8), Скрипка (11), Сліпець (8), **Соченко** (17), Тарабан (5), Цілик (3), **Черниш** (25), Шкардун (9), Штефан (6), Яновський (2).

Село Сеньківка

Благодир (3), Бойко (6), Бровар (2), Веклич (5), Грищенко (4), Дігтяр (7), **Діденко** (9), Жук (2), **Ігнатенко** (9), **Кацан** (28), Лазоренко (7), Найда (4), **Сидоренко** (24), Цвілій (4), Цибуля (6), Чайка (7), Щербак (3).

Село Сошників

Бойко (3), Боровик (2), Бутко (2), Гайовий (3), Голяд (12), **Горобець** (15), Григорець (4), Заболотний (11), Коломієць (9), Лазоренко (8), Лазорко (2), Лобко (3), Лобода (7), Макаренко (10), Мележик (11), Метурич (2), Олишевець (12), Охріменко (7), Петраш (3), Петренко (12), Петрусь (3), **Поладько** (14), Прохоренко (4), Прядко (10), Репа (8), Рижик (3), Саливон (11), Сова (5), Степаненко (7), **Тригуб** (21), Форостянко (3), Цикал (2), Чернявський (6), Чуба (3), Швед (3), **Штефан** (25).

Село Старе

Андрущенко (8), **Бойко** (32), Бугай (5), Вербя (4), **Гаврилко** (12), Гаєвий (3), Галич (4), **Говоруха** (16), Головка (3), Гурін (3), **Дрозд** (9), Заєць (5), Ілінський (3), Кіт (3), Курило (6), Мартиненко (5), Мележик (3), Мисник (6), Новохат (4), Оврамець (6), Остапенко (6), Пивко (3), Роман (3), Семенець (5), Скряга (3), Столяр (3), Труш (4), Ходос (3), Хруль (2), Циганок (4), Чайчевський (3), Шапар (2), Шелудько (4), **Шепета** (10), Шилохвост (2), Шилофост (3), Щербань (6), Яринич (2), Ярошенко (5), Яцик (7).

Додаток 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БОРИСПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

Близькість до столичного мегаполіса не може не позначитися на темпах урбанізації Бориспільщини. Наводимо матеріал про заплановану інтенсивну міську забудову та восьмиразове збільшення населення згідно з Концепцією розвитку Бориспільського району до 2025 року. Як наслідок, корінні мешканці становитимуть лише 10-15% населення району, а старожитні говірки сіл Бориспільщини неминуче зазнають швидкої нівеляції.

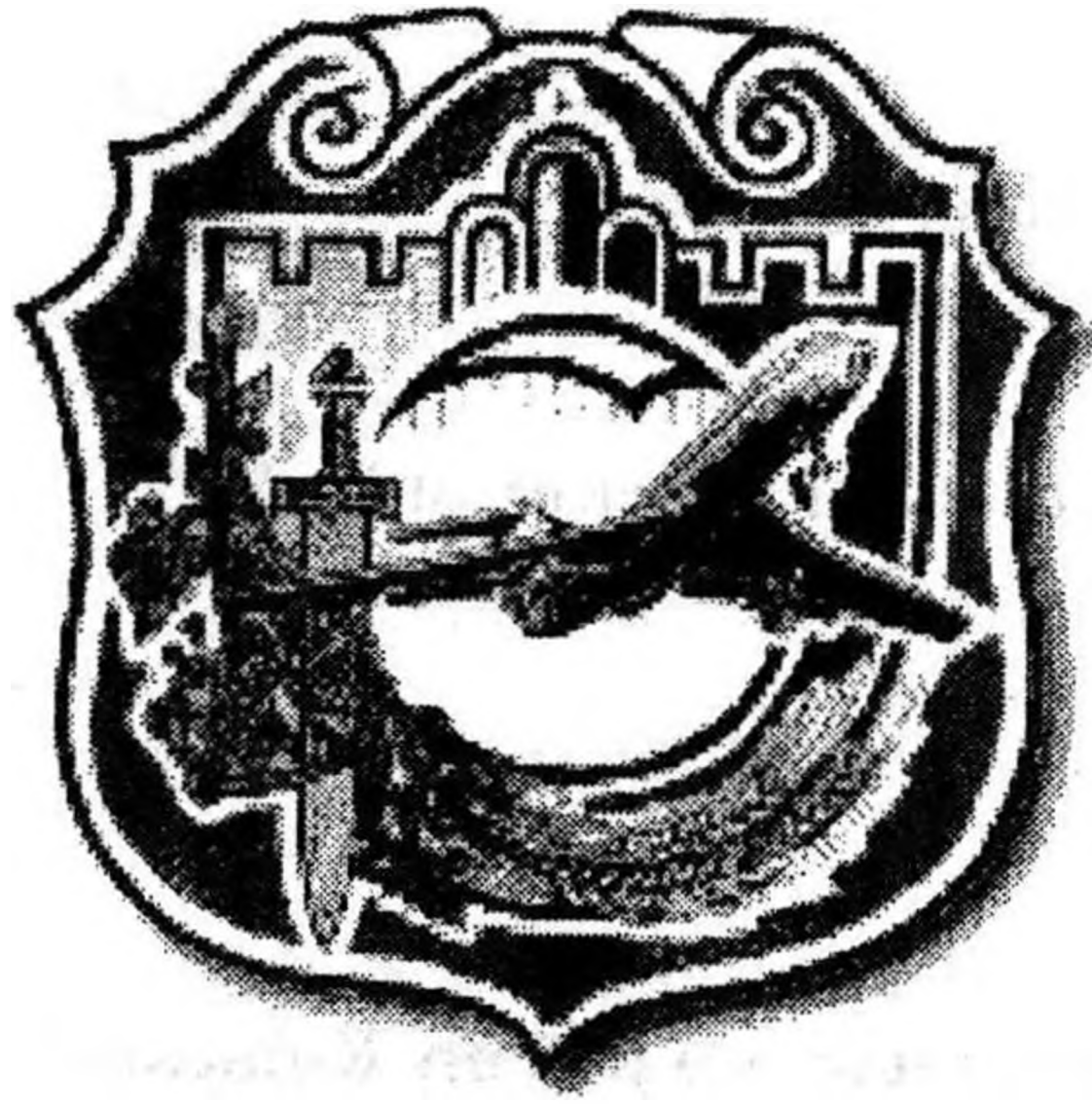
Подаємо за: Інформаційний бюлетень Будівельної палати України, 1.03.2007, № 16; www.budpalata.com.ua

Розроблено концепцію розвитку Бориспільського району до 2025 року

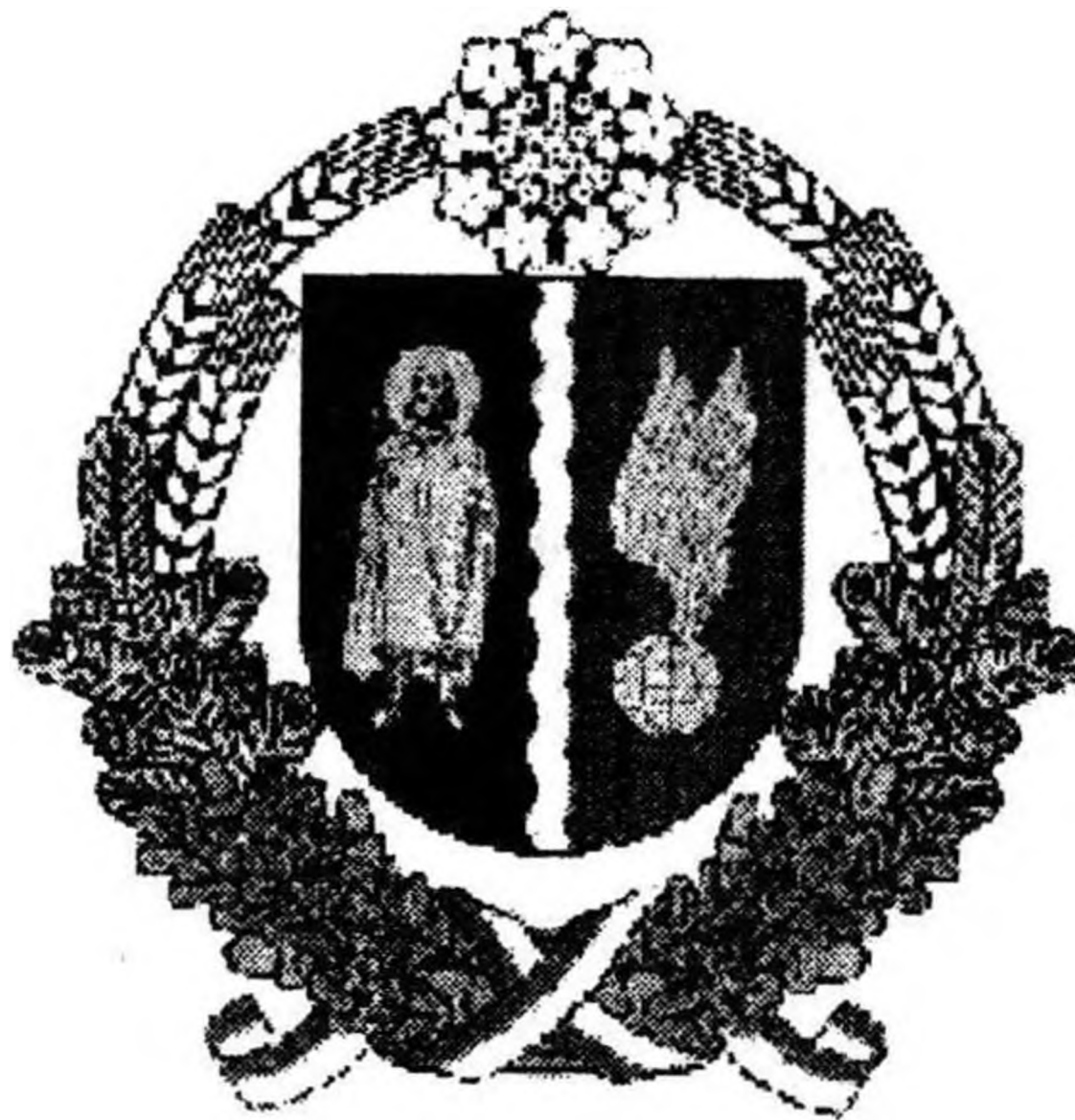
За інформацією газети „Деловая столица” від 26.02.2007 № 9/203, заступник голови райдержадміністрації Сергій Маяцький повідомив, що на даний час повністю розроблена Концепція розвитку Бориспільського району до 2025 року. Згідно Концепції, що стане основою генерального плану розвитку району, 10 тис. га землі в Бориспільському районі Київської області незабаром буде забудовано житлом і промисловими об'єктами. Очікується, що за 18 років населення Бориспільщини виросте з нинішніх 53 тис. до 430 тис. чоловік.

Передбачається, зокрема, закласти три нових міста – супутники Києва. Їх збираються побудувати на території населених пунктів Гнідин, Щасливе і Велика Олександрівка. Крім того, зводити багатоповерхівки (до 16 поверхів) збираються в районі сіл Вороньків, Рогозів, Дударків, Любарці, Іванків, Мартусівка і Сеньківка. Спорудження будинків вище 35 поверхів планується на ділянці між селами Гнідин і Бортничі.

Згідно з Концепцією в районі у найближчі 18 років повинно з'явитися біля 100 км нових доріг, має бути побудовано окружну дорогу навколо Борисполя та об'єднано автобан Київ-Харків із столичною окружною дорогою, що будується (проект передбачає зведення мостового переходу через Дніпро в районі Чапаєвки). Передбачається також прокладення південного виїзду із бориспільського аеропорту та спорудження дороги вздовж Дніпра від київського проспекту Бажана до перехрестя з віткою нової обласної об'їзної дороги в районі села Щасливе.

Герб міста Борисполя

Герб Бориспільського району
Київської області

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Поліські елементи в говірках полісько- середньонаддніпрянського суміжжя.....	19
Текстографічна база української діалектології.....	24
 ЧАСТИНА ПЕРША	
Тексти з говірок Бориспільського району Київської області (записи 1996-2006 років)	
Бориспіль	38
Вишеньки	47
Вороньків	75
Глибоке	91
Гнідин	115
Горобіївка	124
Іванків	135
Кийлів	142
Кірове	149
Любарці	166
Мартусівка	185
Осокорки	195
Проців	207
Ревне	216
Рогозів	220
Рудяків	225
Сошників	233
Старе	244
Глосарій	267
Темарій	292

ЧАСТИНА ДРУГА

Пам'ятки мови з Бориспільщини (XI – середина XX ст.)

I.	Територія сучасної Бориспільщини в давніх літописах	296
II.	З «Актів Бориспільського міського уряду 1612-1699 років»	302
III.	З творів І.Г.Некрашевича	321
IV.	З фольклорних записів експедиції П.П.Чубинського	330
V.	Бориспільське весілля в записі П.П.Чубинського та М.В.Лисенка	372
VI.	[П.П.Новицький] «Програма для показу особливостей місцевих народних говорів у Південній Росії»	379
VII.	З праці К.П.Михальчука «Наріччя, піднаріччя і говори Південної Росії у зв'язку з наріччями Галичини»	389
VIII.	Діалектологічна експедиція 1949 р. під керівництвом В.М.Брахнова на Бориспільщину	397
IX.	З матеріалів АУМ	418

ДОДАТКИ

1.	Зразки творів письменників з Бориспільщини	424
2.	Прізвища, поширені на Бориспільщині	470
3.	Перспективи розвитку Бориспільського району	476